fondată în 1895
bpt
serie nouă

evgheni evtușenko

dulce ținut al poamelor

EVGHENI EVTUŞENKO

Dulce ţinut al poamelor

ROMAN

Traducere, tabel cronologic şi note de
MIRCEA AUREL BUICIUC

Prefaţă de
ION IANOŞI

EDITURA MINERVA
BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
1983

Versiunea de faţă a fost efectuată după ediţia în limba rusă,
apărută în revista „Moskva”, Nr. 10, 11/1981, sub titlul
Iágodnie mestá.

CUPRINS

DULCE ȚINUT AL POAMELOR
EPILOG
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
PROLOG
PREFAȚĂ
TABEL CRONOLOGIC

DULCE ŢINUT AL POAMELOR

EPILOG

„Pe cer, în miez de noapte, un înger zbura…”[1]

Cosmonautul îşi aminti acest vers, zâmbi cu tristeţe şi îşi zise: „Ei na, ce fel de înger oi mai fi şi eu!” Chipul lui, întors spre hublou, arăta ostenit, nu mai era al unui om tânăr, dar se citea pe el o curiozitate vie, copilărească. Până acum, nu-i mai fusese dat să treacă graniţele ţării. Şi iată că, deodată, graniţele dispăruseră. Toţi stâlpii aceia dungaţi, fâşiile arate de pământ, sârma ghimpată, grănicerii, câinii de pază, vămile – nu mai erau. Din Cosmos existenţa lor păru chiar nefirească, absurdă. Multe noţiuni deveniseră şi ele ridicole, aproape de necrezut, ca, de pildă, cuvântul „viză”.

Jos, aidoma unui pumn de boabe aurii, zvârlite peste o catifea neagră, scânteiară luminile Parisului. Cosmonautul îşi mută ochii puţin mai spre stânga şi se pomeni la Londra, izbutind să cuprindă cu privirea şi o felie luminată din Copenhaga. Râse uşor şi se scărpină la ceafă, unde părul i se cam rărise: straşnică treabă! Gagarin, spre exemplu, nu s-ar fi putut scărpina astfel, căci pe atunci cosmonautul mai purta scafandru. Astăzi, zborul în Cosmos e un lucru mai puţin complicat. Şi-apoi, Gagarin o mai fi încercat şi niţică teamă. Teama te mai încearcă şi azi, dar nu ca atunci, la început. Şi totuşi Gagarin a fost acela care a spus atât de simplu, într-un spirit atât de rusesc: *„Poehali!”*[2], imprimând astfel pe dată Cosmosului un aer familiar, domestic. Dintre

nenumăratele instrucţiuni pe care le primise nu făcea parte şi aceea de a rosti acest cuvânt; el îi scăpase de la sine… Dar ce chip avea Gagarin!… Ales, desigur, şi el pe sprânceană, şi cu toate astea, unui asemenea chip nu i-ai fi putut afla conturul nici în cele mai secrete schiţe de desen. Părea că l-a creat însuşi Pământul, că l-a alcătuit din toate surâsurile de pe scoarţa sa, surâsuri care s-au mai păstrat, ca prin minune printre atâtea zâmbete ironice ori batjocoritoare. Chipul lui Gagarin reprezintă însuşi zâmbetul Pământului trimis în Cosmos. Orice om ar fi devenit, cu siguranţă, buimac dacă ar fi fost, aidoma lui, purtat din ţară în ţară, îngropat cu frenezie în mormane de flori şi i s-ar fi agăţat pe piept ghirlande întregi de decoraţii. Numai că, alături de zâmbetul lui Gagarin, zâmbetele primilor-miniştri, ale preşedinţilor de state, ale regilor şi reginelor arătau lipsite de strălucire, palide.

Cosmonautul avusese însă prilejul să-l vadă pe Gagarin şi mai puţin vesel.

— Am obosit… zicea el la un moment dat. Dar de zburat, am chef să zbor…

Această uşoară tristeţe, poate fi surprinsă în fotografiile sale de mai târziu, când pe obraz îi apăruse deja cicatricea pe seama căreia se clevetise atât de mult, de parcă până şi omul de rând îi putea socoti chipul drept un bun al său. Cosmonautul, care fusese prieten cu Gagarin, ştia şi cât de mult îl supăra uneori pe acesta faptul că era mereu recunoscut de către trecători, că i se solicitau necontenit autografe, că era întruna invitat să facă parte din tot felul de prezidii. Fără voia lui, celebrul său chip ameninţa să devină o barieră între el şi o viaţă normală de om. Povestind odată, într-un cerc de cosmonauţi, despre călătoria pe care o făcuse într-o ţară latino-americană, Gagarin se întristă brusc, iar dacă surâse în continuare, o făcu din inerţie – un zâmbet sfios, nevolnic.

— …Alături de tribuna guvernamentală, unde m-am prăjit la soare vreme de trei ceasuri încheiate, stătea o tânără mulatră în faţa unui cărucior. Vindea limonadă. Din suc de lămâie veritabil. Şi era de o frumuseţe neasemuită: avea nişte ochi negri, imenşi. Dar ceea ce m-a mirat mai mult a fost faptul că purta rochie de mireasă. O rochie de dantelă, ca un nouraş. O rochie scumpă, probabil. Numai că nu mi s-a părut a fi prea nouă. Deşi curată, era cam îngălbenită: ai fi zis că-i o rochie din alte timpuri. O fi fost rochia bunicii, scoasă din scrin pentru acea solemnitate. Am stabilit imediat cu fata un contact din priviri. Îmi arăta mereu, cu ochii ei negri, imenşi, sticla de limonadă: poftiţi, adică, de gustaţi… Dar cum să cobor de la tribună? Ar fi fost penibil: cei de faţă nu mi-ar fi înţeles intenţia… Lângă mine se afla ambasadorul nostru, de-o parte şi de alta – oficialităţile locale. Fotoreporterii, ţăcăneau cu aparatele lor. Totuşi am bâiguit la un moment dat că mi-e sete, dar în clipa următoare, un soldăţel de-al lor mi-a şi adus dinainte un frigider portativ cu tot soiul de băuturi într-însul. Am fost nevoit să-mi potolesc setea în compania celorlalţi, chiar acolo, la tribuna guvernamentală. Tânăra mulatră însă s-a dovedit a avea. umor. A turnat nişte limonadă într-un pahar, a vârât în pahar un pai, vârful paiului şi l-a lipit de piept şi a prins a râde. Mai întâi n-am înţeles despre ce-i vorba. Apoi însă, uitându-mă mai bine, am observat, prinsă de rochia aceea de mireasă, o insignă cu chipul meu. Cu alte cuvinte, în locul meu a ospătat cu limonadă insigna…

Gagarin n-a jignit niciodată pe nimeni fără temei, iar dacă i s-a întâmplat s-o facă vreodată, involuntar, a căutat întotdeauna să-şi repare vina. Într-o zi, de la tribuna unei consfătuiri cu tinerii scriitori, a dat citire unui discurs în care spunea că un cunoscut poet de-al nostru se dovedise a nu fi la înălţime, lăudându-se într-o autobiografie că nu poate să înţeleagă natura electricităţii. Mai târziu,

unul dintre venerabilii noştri fizicieni, întâlnindu-l undeva la o conferinţă, a venit la Gagarin, l-a luat deoparte şi l-a privit cu şiretenie drept în ochi:

— Bine-ar fi, Iuri Alekseevici, taică, să împărtăşeşti omenirii descoperirea pe care ai făcut-o cu privire la natura asta a electricităţii. Că eu unul mă căznesc de vreo cincizeci de ani să rezolv aceeaşi problemă, da nici că i-am venit de hac. Or, dacă m-am împotmolit eu, ce pretenţii putem avea de la un poet? Doar până şi Puşkin spunea că poezia trebuie să fie, Doamne iartă-mă, puţintel absurdă… Şi-apoi, să ştii că nu prea era momentul potrivit să-l ocărăşti pe poet.

Savantul avea dreptate: poetul respectiv, căzut pe vremea aceea într-o oarecare dizgraţie, tocmai terminase un nou poem, iar soarta acestuia era încă neclară.

Şi-atunci Gagarin îi telefonă el însuşi poetului, îl rugă să nu fie supărat pe el şi îl invită în Orăşelul Stelar, la festivitatea tradiţională, din luna aprilie, a cosmonauţilor, pentru a citi un capitol din acel poem. În felul acesta Gagarin voia să-i dea o mână de ajutor, căci festivitatea din Orăşelul Stelar avea să fie transmisă în întreaga ţară. La festivitate, Gagarin se văzu aşezat lângă un şef, o persoană oficială. Şedeau amândoi în rândul întâi de fotolii, la margine, de unde l-au zărit la un moment dat în culise pe poetul acela, care, cu părul vâlvoi şi vizibil tulburat, se plimba de colo-colo, mototolind în mână nişte foi dactilografiate şi bolborosind ceva cu jumătate glas.

— Ce-i cu dumnealui aici? se încordă brusc şeful, recunoscându-l pe poet.

— L-am invitat să ne recite ceva, răspunse Gagarin.

— Cine a aprobat treaba asta? întrebă într-o şoaptă şuierătoare şeful.

— Eu, zise Gagarin.

Şi cu toate astea, şeful se ridică şi se duse în culise. Carneţelul său roşu avu efect. Prezentatorul

programului, care nu era altul decât acela care, în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, anunţa cu vocea lui tunătoare cucerirea de noi şi noi oraşe, se conformă şi, bâlbâindu-se, îi zise poetului că recitarea se contramandează. Ofensat şi umilit, poetul se albi la faţă, îşi smulse din cuier trenciul şi şapca şi o zbughi afară, unde ploua cu găleata. Nemaiştiind care sunt picurii de ploaie şi care lacrimile ce-i scaldă obrazul, se aşeză la volanul „Moskvici”-ului său hârbuit şi o porni din loc în mare viteză, riscând să se dea peste cap pe şoseaua udă, alunecoasă. Merse aproape orbeşte, ştergătoarele neizbutind să înlăture cu totul şiroaiele de ploaie de pe parbriz.

Gagarin se repezi pe urmele lui, dar fu prea târziu. „Găsiţi-l neapărat. Căutaţi-l unde ştiţi. Omul nu trebuie lăsat singur”, li se adresă el unor tineri cosmonauţi, printre care se afla şi acesta, a cărui înfăţişare arăta acum a fi a unui om trecut de vârsta tinereţii. Cosmonauţii porniră în grabă cu maşina unui compozitor, venit şi el la festivitate, şi îl găsiră pe poet în aşa-zisa tindă a Casei centrale a literaţilor; şedea acolo şi, cu gesturi neîndemânatice, bea votcă în neştire cu păhăroiul de ceai, strângând spasmodic în mâini foile dactilografiate, foile acelea rămase necitite, şi plângând cu sughiţuri, ca un copil…

Întâmplarea se petrecuse demult şi, poate nu era cazul să fie amintită, dar, ca să înţelegi valoarea zâmbetului lui Gagarin, trebuie să ştii că acest zâmbet n-a însemnat pentru el un lucru întotdeauna la îndemână.

Cosmonautul, discipolul şi prietenul său, şi-a aşteptat multă vreme rândul până a izbutit să plece şi el în Cosmos. Printre cosmonauţi se găseau şi oameni dintre aceia care se agită întruna şi ţes intrigi. Intriganţii însă nu ajung, de regulă, să fie nişte cosmonauţi adevăraţi. Cosmonautul aştepta mereu, îmbătrânind încet-încet. Părul i se rărise vizibil, ca şi cel al poetului cu care, după acea

neizbutită recitare, ajunsese să se împrietenească. Soţiei cosmonautului prietenele îi spuneau pe un ton ironic: „Când o să zboare şi al tău? Când o ajunge bunic?” Cosmonautul însă nu-i invidia pe cei care avuseseră deja prilejul să ajungă în Cosmos, nu scrâşnea din dinţi şi nici nu gemea noaptea, torturat de gândul că nu avusese încă parte de glorie. Aşteptarea viitorului său zbor nu-l înrăise, dimpotrivă, îl făcuse mai bun. Între timp, a citit mult. A avut astfel prilejul să-l înţeleagă mai bine, să-l „descopere” pe Dostoievski, scrierile căruia i se păruseră altcândva încâlcite, lăsându-i o impresie neplăcută. De astă dată însă a căzut pe gânduri: „dar de ce, mă rog, literatura trebuie să-ţi facă neapărat plăcere? Oare este o distracţie?” Apoi, când i s-a spus din nou într-o zi: „Acum urmezi dumneata…”, nu i-a prea venit a. crede, întrucât îşi dublase şi până atunci, de mai multe ori, tovarăşii. Totuşi s-a pregătit cu seriozitate, ca totdeauna, şi a păşit în incinta navei liniştit, căci emoţiile îi dispăruseră între timp aproape cu desăvârşire. Zărind Pământul atât de mic, şi-a spus: „Ce bine că n-am zburat mai demult: acum este momentul cel mai potrivit”. Misiunea, fireşte, şi-ar fi îndeplinit-o şi-atunci, dar puţin probabil că ar fi putut cugeta la altceva în afara misiunii ca atare. Acum însă cugeta la toate.

Aruncă o privire spre oglinjoara din perete şi, fără să vrea, începu să-şi studieze chipul, ca şi când ar fi fost al unei persoane cu totul străine, cu care avea să rămână împreună multe zile de-aici înainte. Doi ochi cunoscuţi şi, în acelaşi timp, străini, nevenindu-le încă să creadă că au ajuns cu adevărat să zboare atât de sus şi, totodată, deprinşi deja cu această idee. Doi ochi. pătrunşi de-o anume încordare, preocupaţi, gânditori, un pic trişti. Sprânceana din dreapta – uşor pârlită: şi-o pârlise de curând la un foc de tabără încins pe malul unui râu din apropierea Moscovei. Da, da, iată ce-i lipsea aici, în Cosmos: mirosurile. Acolo,

pe malul râului, plutea în voie mirosul vreascurilor îmbibate de răşină. Mai simţea atunci şi asprimea fierbinte a cartofilor copţi, rostogoliţi dintr-o palmă în cealaltă. Aroma de castraveţi proaspeţi, ronţăiţi cu poftă. Şi una din acele încântătoare conversaţii, care, la prima vedere, nu se referă la nimic anume, dar care, atunci când stai de vorbă cu nişte prieteni şi nu cu te miri cine, îţi dai seama că se referă, de fapt, la tot şi la toate. Prietenii săi aflaseră că el trebuie să plece în Cosmos, dar n-au abordat această temă: între cosmonauţi aşa ceva nu se obişnuieşte.

În oglinjoara din perete se reflectau şi nişte pometi niţeluş şukşinieni, ca la mai toţi siberienii. Dinţii erau albi şi puternici, pesemne de la răşina de zadă pe care o mesteca întruna. Luase cu el, învelită în celofan, bucata de răşină trimisă de către unchiul său tocmai de la staţia de cale ferată Zima, iar acum, zburând prin Cosmos, o tot mesteca, clefăind uşor şi încercând fericita senzaţie a unei mici abateri de la regulile disciplinei: în copilăria lui, mestecatul răşinii la şcoală, în timpul lecţiilor, era strict interzis, iar acum, înainte de zbor, medicii dezbătuseră îndelung între ei consecinţele pe care le-ar putea avea o salivaţie prea abundentă. Staţia Zima nu mai reprezenta acum decât un punct invizibil pe suprafaţa minusculului glob pământesc, dar exact de aici începea pentru cosmonautul nostru globul acesta al Terrei, de aici începea întreaga omenire.

Cosmonautul nu-şi mai aducea aminte de tatăl său: acesta fusese ucis undeva pe lângă Berlin, cu puţin înainte de a se sfârşi războiul, pe când el, viitorul cosmonaut, nu avea decât cinci ani, dar chiar şi la vârsta aceea, păşind desculţ pe mirişte ţepoasă, cu traista-n spinare, lua parte, alături de alţi copii, la culesul spicelor. După ce treceau copiii, păsările nu se mai aşezau pe mirişte, căci nu mai rămânea pe ea niciun bob nestrâns. Umblând astfel prin rouă dimineţii, picioarele-i erau mereu

pline de bube purulente, de furuncule. Urmele i se mai vedeau şi astăzi mai sus de glezne: nişte pete rotunde, strălucind aidoma unor bănuţi de aramă – câteva mici decoraţii de copil din vremea Marelui Război pentru Apărarea Patriei. Mama cosmonautului lucra pe atunci ca operator de proiecţie la cinematograful clubului feroviarilor din Zima, fiind totodată şi donatoare de sânge. De la ea nu-i rămăseseră cosmonautului decât nişte fotograme pe care i le dăruise, decupându-le din peliculele ce se rupeau întruna. Se puteau desluşi acolo chipurile actorilor Boris Babocikin, Liubov Orlova, Marina Ladînina, Nikolai Kriucikov şi cel al unei actriţe străine, care interpretase rolul lady-ei Hamilton… Donând prea des sânge pentru răniţi, mama cosmonautului slăbise mult. Medicii au început să-i facă transfuzii, dar era prea târziu. Pe băiat l-a luat la el unchiul său, proaspăt revenit de pe front şi care avea să-i fie un al doilea tată. Dacă din când în când, la supărare, unchiul le mai cârpea câte-o palmă celor trei fiice ale sale, pe nepot nu l-a atins nici măcar cu un deget. Era şofer pe un camion. Carburantul ajunsese pe vremea aceea o problemă, dar camionul avea un motor ce funcţiona cu lemne de foc. Aşa că băiatul se opintea deseori, mânuind împreună cu unchiul ferăstrăul de tăiat buşteni, după care se apucau, tot amândoi, să spargă cu toporul butucii retezaţi. Unchiul îi dădea toate lămuririle cu privire la maşina sa, împungând cu degetul unsuros piesele motorului, ba uneori îl lăsa chiar să o şi conducă pe drumeagurile răsfirate prin taiga. Odată, bău zdravăn la o *zaimka*[3] ospitalieră şi, simţind că adoarme, opri camionul pe marginea drumului, ca să tragă acolo un pui de somn. Trezindu-se, constată cu mimare că maşina se află drept în faţa casei sale, iar la volan stă proţăpit nepotul, sau, cum îi zicea el, „fecioraşul”, care tocmai împlinise doisprezece ani… În ciuda vârstei lui, unchiul mai creştea şi acum porumbei, înjghebându-le sus, pe

acoperiş, o hulubărie ce răsuna întruna de gângurit, de plesnet de aripi şi răspândea în jur miros de găinaţ. Suiţi pe acoperiş, unchiul şi nepotul alungau porumbeii spre tării, agitând nişte beţe lungi şi fluierând tâlhăreşte. Văzând cum se înalţă drept în sus acele calde, fremătătoare ghemotoace de viaţă, băiatul încerca o vie dorinţă să le urmeze şi el în zbor. Într-una din zile, unchiul îi surprinse privirea admirativă şi totodată pătrunsă de invidie, cu care le urmărea tumbele prin fulguiala norilor, îl lovi peste umăr cu palma lui grea, dar drăgăstoasă, şi-i zise:

— Apăi, văz că aviator ai să te faci, fecioraşule…

De unde să fi ştiut el atunci că „feciorașul" va ajunge nu numai aviator, ci şi cosmonaut? Pe vremea aceea un asemenea cuvânt nu era cunoscut de nimeni la Zima, nici măcar de unchiul său…

Incorigibil crescător de porumbei, el era, deopotrivă, şi un crai la fel de incorigibil. Din pricina asta, potrivit propriilor mărturisiri, a fost la un moment dat cât pe ce să-şi piardă şi viaţa. Într-o bună zi, pe la sfârşitul războiului, s-a pomenit cazat la o nemţoaică, o văduvioară blondă, ai cărei nuri nu l-au lăsat, fireşte, nepăsător. Văduvioara însă, care îşi plângea necontenit soţul mort la Stalingrad, avea o manie: se ruga stăruitor de unchiul ca în fiecare seară, la cină, să îmbrace uniforma de subofiţer a neuitatului ei Paul. Unchiul, fire de artist, privi cu îngăduinţă slăbiciunea de femeie a gazdei şi, râzând în barbă, îşi punea seară de seară uniforma cu pricina. În acea perioadă era şofer pe „Willis"-ul unui stat-major. Odată însă, venind să-l cheme pentru o misiune urgentă, năvăliră în casă, fără să bată la uşă, câţiva ofiţeri. de-ai noştri. Mare le fu mirarea când, la masa din odaie, văzură un idilic tablou de familie, întruchipat de văduvioara căreia „Kirsch"-ul consumat îi îmbujorase obrajii şi de un subofiţer neamţ în uniformă. Pistoalele au fost cât ai clipi

scoase afară din tocuri, şi unchiul ar fi păţit-o urât de tot dacă n-ar fi intervenit pe dată cunoştinţele lui enciclopedice privind anumite expresii ruseşti, lucru cu totul de neimaginat la un subofiţer neamţ. Revenind acasă de pe front şi căindu-se cu mult haz în faţa nevesti-sii, pe care căinţa aceea n-a prea înveselit-o, unchiul a dus scurtă vreme o viaţă liniştită de familie. Era tatăl a trei fete, un tată iubitor, care ţinea mult şi la nevastă, dar în felul lui. Socotind că fidelitatea conjugală este o dovadă de mediocritate pentru un bărbat, nu-şi putu îngădui să ajungă într-o asemenea situaţie. Drept urmare, unul dintre obiectivele spre care îşi orientă inepuizabila forţă virilă îl constitui noua responsabilă a sucursalei raionale a casei de economii, persoană a cărei privire distantă, strecurată prin ochelarii ce păreau a fi parte integrantă din chipul ei tânăr, dar împietrit, îl impresionă nespus. Mult mai târziu, unchiul avea să spună, mijind ochiul său ager: „O muiere cu ochelari e, la drept vorbind, două muieri”. „Sucursala raională” cedă atacului ostăşesc. De astă dată însă, unchiul dădu dovadă de slăbiciune: se ataşă sufleteşte de noua lui cucerire. Cu micile şi trecătoarele sale păcate, nevastă-sa se mai obişnuise. Ultimul păcat însă (comis, după expresia lui, deodată cu două muieri) s-a dovedit a fi de lungă durată. Pe soţia sa începură s-o tortureze cu compasiunea lor vecinele. Unchiul fu supus oprobriului pe toate prispele, într-o mică aşezare, taina amorului liber e cu neputinţă a fi păstrată. „Sucursala raională” căpătă porecla de „Şerpoaica cu ochelari”, iar unchiul fu săpunit pe linie obştească. Era însă un vrednic urmaş al marilor călători şi-i făcea plăcere să navigheze împotriva curentului. Îi construi ibovnicei o casă ca o fortăreaţă a libertăţii propriului său spirit. Dacă e să vorbim drept, ajungea uneori să se mai şi sature de „Sucursală”. I se muia însă inima văzând cum i se schimbă chipul în clipa când îşi

scoate ochelarii. Aparent, nevastă-sa se împăcase cu situaţia, îndurând-o numai ca să nu-şi destrame familia, fapt pe care i-l promisese solemn unchiul în schimbul libertăţii sale de acţiune. Omul însă uitase să ia în seamă fatala problemă a diferenţei de vârstă. Când împlini şaizeci de ani, „Sucursala raională” tocmai intra în dulcele anotimp al vârstei de patruzeci şi, cu acest prilej, îndrăzni să-i declare unchiului că-l vede prea bătrân pentru ea. Unchiul nu izbuti să îndure ofensa. La un moment dat, ziua namiaza mare şi treaz-trezuţ, poposi cu maşina în dreptul casei de bârne pe care i-o clădise „şerpoaicei” cu banii lui, turnă peste ea două canistre de benzină şi-i dădu foc, suferind tot el arsuri destul de grave la obraz. Drept urmare, a fost exclus din partid, destituit din funcţia de şef de garaj şi condamnat la un an pentru huliganism, dar pus în libertate pe cauţiune din respect pentru meritele lui, atât pe front, cât şi în muncă, şi trecut să lucreze, în calitate de cărăuş, la fabrica de pâine, schimbând astfel volanul pe hăţuri. Plăti totodată opt mii de ruble pentru incendiul provocat, apelând în acest scop, pentru prima şi ultima oară în viaţă, la nepotul său, cosmonautul, printr-o telegramă: „Pe motiv de dat foc trimite cât poţi”. Şi totuşi nu se prăpădi cu firea. Cu timpul, îl subjugă cu totul pe directorul fabricii de pâine, dirijându-l aşa cum credea de cuviinţă, astfel încât, rămas în continuare cărăuş, practic ajunsese el director al întreprinderii. Ceva mai târziu, născoci un nou procedeu de a coace pâinea. Apoi, prin nu se ştie ce stratagemă, schimbă iapa melancolică şi chelboasă a fabricii pe un trăpaş sur-rotat. Mai trecu un timp, şi furgonul la care era înhămat noul bidiviu a putut să fie văzut, stând ca la expoziţie, în faţa casei reconstruite a aceleiaşi „Sucursale raionale”: după recentul incendiu, aceasta, pesemne de frică, îşi modificase opinia privitoare la vârsta unchiului.

…Cosmonautul continua să mestece răşină, plescăind şi zâmbind larg: i se părea că-l vede aievea pe unchi-său, ca şi când acesta şi-ar fi cuplat furgonul cu nava lui cosmică şi ar fi pătruns înăuntru, plutind prin spaţii, dând stângaci din mâini şi ocolind cabina cu privirea nedomolită a ochiului său ager: n-o fi pe-aici vreo muiere cu ochelari? Apoi unchiul îşi făcu loc lângă hublou, iar într-una din mâinile lui, pe antebraţul căreia erau tatuate cuvintele „Dragoste până la mormânt” (fără să se precizeze totuşi pentru cine anume), se zbătu un porumbel din cei de la Zima, cu pinteni albi la amândouă picioruşele, de parcă omul care îl ţinea şi-ar fi pus în gând să-l zvârle în plin Cosmos. Şi tot atunci unchiul răcni încântat: „Iacătă Australia, nepoate!” şi i-o arătă, împungând cu porumbelul în hublou, iar cosmonautul îşi zise că o veni odată şi clipa aceea când orice şofer sau tăietor de pădure din Siberia, trezindu-se mai către amiază, în prima zi a concediului său de odihnă, şi întinzându-şi cu voluptate mădularele în aşternut, va putea să-i spună, mormăind. nevesti-sii, încinsă ca o sobă rusească mare şi albă: „Iaca, Maşka, ne văzurăm şi-n conced. Ce zici, o-ntindem către Miami-beach? Ori către Insula Paştelui? Una lume zice că nici în Hawaii nu-i rău, te poci distra bine acolo… Şi-apoi, mai sunt şi ostroavele alea, Galapagos…” Iar Maşka, niciuna, nici două: „Păi noi nici în Grecia nu fuserăm încă, nărodule… Orşcât, îi leagănu’ civilizaţiei acolo, nu rahat pe băţ… Şi mă întirisează, Vanea, şi templu’ ăla de-i zice Baalbek… Ba parcă şi-n Tibet m-ar trage aţa…” Auzind asemenea pretenţii de ordin cultural, Vanea va căsca şi va propune o soluţie de compromis: „Da poate-ar fi mai bine să plecăm la Soci, Maşka, să facem plajă acolo? Îi şi mai aproape, sunt şi cabareturi mai cevaşilea ca la Miami…” „Numa la cabareturi ţi-i gându’, se va foi, nemulţumită, nevastă-sa. Ce, nu te-ai săturat astă-vară la Paris

de-alde Crazy Horse ori Lido? Ia aminte, Vanea, că eu la Paris nu mai pun picioru'. Nu, Vanea, ori plecăm în Tibet, ori în Africa, să mai *safarim* niţel…"

Melodiosul pat conjugal cu bombiţe metalice, în care imaginara pereche îşi planifica vacanţa, se legăna uşor în interiorul navei cosmice şi o pană de gâscă, trecând prin faţa de pernă împodobită cu dantele, coborî uşor pe filele jurnalului de bord al cosmonautului.

Acesta zări în oglinjoară cicatricea pe care o avea pe frunte şi care semăna cu cea a lui Gagarin. Semnul îi rămăsese de la o încăierare din anii când era încă elev şi participase la o bătaie cu ghiozdanele pe o ulicioară din dreptul şcolii, unul dintre ghiozdane izbindu-l cu închizătoarea drept în frunte. Fetiţa din pricina căreia se iscase încăierarea – tatăl ei era directorul uzinei de hidroliză – stătea deoparte şi, împingând cu vârful şoşonului ei de cauciuc bucăţile străvezii de gheaţă spre un impetuos pârâiaş primăvăratic, îi urmărea pe bătăuşi cu o privire în care se citea teama, dar şi o răutăcioasă mândrie. De emoţie, mânca una după alta bomboane „Mişka"[4], ce se găseau cam rar la staţia Zima, iar minusculele reproduceri după tabloul lui Şişkin de pe foiţele în care erau ambalate bomboanele cădeau în apele pârâiaşului, pornind astfel într-o neprevăzută croazieră. Ar fi putut să-şi închipuie oare fetiţa aceea că cicatricea rezultată dintr-o răfuială iscată din cauza ei avea să ajungă când va în Cosmos?

Cosmonautului îi cam plăcea, în general, să se bată. La drept vorbind, nu că i-ar fi plăcut, dar i se cam ivea deseori prilejul s-o facă. Ori de câte ori îi ieşea, de pildă, în cale câte-o „mutră", simţea nevoia să-i repeadă un pumn. Lupta cu sine, căuta să se autoeduce, dar fără succes. Doar avea în el sânge de siberian! Odată, fiind elev la şcoala de zbor, nu mai izbutise să asculte calm anecdotele scârnave debitate de un coleg cu bube pe obraz şi-i

arse o scatoalcă, de-i mută maxilarul din loc. Cât pe ce să fie eliminat. Altă dată, pe când era deja încadrat în grupul de cosmonauţi, călătorea într-o seară, la o oră târzie, cu un tren electric. Pe bancheta de vizavi moţăia o fată, strângând instinctiv în braţe o sacoşă cu o sticlă de chefir şi câteva gofre cu cremă de portocale. Doi tineri cam aghesmuiţi, aflaţi şi ei în vagon, începură să-i facă cosmonautului în mod cinic cu ochiul, dând din cap spre fata adormită. Apoi, unul dintre ei pescui cu iscusinţă gofrele prin ochiurile sacoşei şi începu să le ronţăie, iar celălalt se apucă s-o gâdile pe fată cu antena unui micuţ aparat de radio cu tranzistori. Cosmonautul nu se putu abţine şi, drept rezultat al „leziunilor corporale” pe care le pricinui flăcăilor, se trezi la miliţie, de unde sosi apoi o „jalbă” la detaşamentul de cosmonauţi. Fu muştruluit zdravăn. Într-adevăr, cosmonauţii nu se cade să ajungă la miliţie. Poate o fi contribuit întrucâtva şi această întâmplare la faptul că, urmând pe-atunci să întreprindă primul lui zbor cosmic, a fost înlocuit cu un coleg. Şi totuşi, cum să nu-i dai unuia la mutră dacă-i vorba chiar de o mutră? A încercat după aceea să se ia la bătaie în gând. I-a venit însă greu s-o facă: palmele nu numai că-l mâncau, dar îi zvâcneau de-a dreptul. Cu pumnii, într-adevăr, nu rezolvi prea multe, totuşi îţi uşurezi măcar câtuşi de puţin inima. Se gândea în glumă la extratereştri: dar dacă se vor găsi „mutre” şi printre aceştia? Ce-o să facă atunci: o să se poată abţine, sau nu? Cât despre fata din trenul electric, aceasta îi deveni soţie. Ceea ce înseamnă că, uneori, sunt buni şi pumnii la ceva.

Atunci, în vagon, nu-i desluşi prea bine chipul. O văzu mai ca lumea abia la miliţie, unde fata veni cu mult curaj şi din proprie iniţiativă, lucru care, de obicei, nu se prea întâmplă. Avea nişte ochi negri, foarte mici, dar, atunci când te priveau ţintă, neobişnuit de strălucitori. Ca nişte sâmburi umezi de pepene.

— Carevasăzică, aşa stau lucrurile, tovarăşe colonel, i se adresă, ridicându-l dintr-odată cu două grade, ofiţerului de serviciu, care îşi plecă privirea, intimidat de sclipetul ochilor ei mici, neîndurători. Carevasăzică, aşa… Dacă aperi pe cineva de nişte huligani, înseamnă că eşti şi tu huligan? O, n-aş dori deloc să-mi faci dumneata curte vreodată… Brusc, se răsuci spre cosmonaut şi, ridicându-se pe vârfuri, îl sărută pe obraz cu buzele ei delicate, răcoroase.

— Tovarăşi, aici e totuşi o secţie de miliţie, protestă fără convingere ofiţerul de serviciu.

— Aşa fetişcană mai zic şi eu!… exclamă unul dintre cei doi flăcăi aghesmuiţi şi, uitând de „felinarul" de la ochi, îi făcu încântat cosmonautului semn cu cotul, parcă solidar cu acesta în faţa implacabilului proces-verbal ce avea să fie întocmit.

Fata din trenul electric lucra ca machieză la un studio cinematografic, în universul mustăţilor lui Ivan Poddubnîi[5] al mustăcioarelor de spion, al barbişoanelor de muşchetar, al uriaşelor bărbi de rascolnic, al sprâncenelor artificiale, al perucilor de împărătese şi rusalce. La vizionarea unui film realizat de grupul din care făcea şi ea parte, izbucni în plâns pe când rula secvenţa cea mai veselă. „Nu vedeţi că i s-a dezlipit sprânceana stângă?" zise referindu-se la protagonistul filmului. Cel mai mult îndrăgea natura, poate pentru că natura n-avea nevoie să fie machiată. Când, într-una din zilele următoare, cosmonautul o căută la telefon, fata aproape că începu să răcnească în receptor:

— Dumneata eşti?! Chiar azi am ars-o cu fierul pe-o actriţă: mă gândeam la dumneata. Să ştii că azi lucrez numai patru ore. Ce program ai? Niciunul? Splendid! Hai atunci să facem o plimbare la pădure. Vrei?

Când cosmonautul veni cu „Lada" lui nou-nouţă, fata îl aştepta la poarta studioului. Zărindu-

l, bătu din palmele ei micuţe, de la care adia miros de ojă şi acetonă.

— Vai, ce bine că ai maşină! Păi atunci de ce călătoreşti cu trenul?

— Lucrez pe teren ca *drujinnik*[6] particular… îi răspunse el în glumă, întrebându-se totodată cu teamă dacă nu cumva face şi ea parte dintre fetişcanele amatoare de maşini şi relaţii cu cosmonauţii. Nu părea totuşi să se integreze în categoria acestor fetişcane „din anturaj”: din anturajul artiştilor, al scriitorilor, al sportivilor, al cosmonauţilor. Sâmburaşii ei de pepene scânteiau de-ţi luau ochii, iar în mâini îi zări şi de astă dată gofrele acelea pe care, de bună seamă, le adora.

— Datorită gofrelor ne-am cunoscut, îi zise fata. Poftim, gustă şi dumneata.

— Unde vrei să mergem? o întrebă el.

— Undeva mai departe… Da ştii că te pricepi la bătaie! Mi-a plăcut. Uneori îmi vine şi mie să-l plesnesc pe câte unul… Ah, am uitat să-ţi spun: astăzi m-am îmbogăţit. Mi s-a dat o primă cât un salariu pe-o lună. Optzeci de rublişoare în cap. Hai să luăm o sticlă de şampanie! Îţi place şampania?

Ajunşi la magazinul alimentar şi văzându-l că vrea să plătească el, ea îi dădu mâna la o parte:

— Nu, aşa nu merge. Dumneata cu benzina, eu cu şampania…

Nici nu se instalară bine în maşină, că gata, îi veni altă idee:

— Da pepenii îţi plac? Am auzit că au apărut la piaţă. Încă n-ai mâncat anul ăsta? Atunci să-ţi pui în gând o dorinţă… Hai la piaţă.

Ciocăni îndelung coaja lucioasă, vărgată a pepenilor, îi duse la ureche, ascultând dacă le pârâie miezul, o scoase din răbdări pe vânzătoare, dar până la urmă tot alese unul.

— Uite pe ăsta… Are o chelioară tare simpatică. Şi-o codiţă ca de purcel.

Pepenele îl plăti tot ea. Pe urmă îşi dădu seama şi exclamă:

— Da de tăiat, cu ce-l tăiem? Ai briceag? Ai? Bravo! Da şampania? Cu ce-o bem? Hai la un magazin de menaj…

Din penumbra magazinului de menaj mirosind urât a cuie, răsună un glas răguşit de beţiv:

— Pahare n-avem.

Ochii fetei însă continuau să scotocească prin rafturi.

— Da nişte văzişoare pentru flori n-aveţi?

Cel cu vocea de beţivan îşi arătă din penumbră chipul care se dovedi a fi tot de beţivan, apoi, de undeva dintre vinişoarele roşii care îl brăzdau, răsună un hârâit, strecurând o tonalitate intim-confidenţială:

— Mai e una singură. Cristal de Boemia. Ultima. Am oprit-o pentru mine. Două sutare. Asta pentru mătăluţă, domnişoară.

Sâmburaşii de pepene săltară şăgalnic pe sub sprâncenele înălţate.

— A, nu, cum o să vă lipsesc de aşa ceva! Şi-apoi, o să vă certe şi soţia. Nouă nu ne trebuie decât ceva cu care să putem bea nişte şampanie.

Îndată, din penumbra aşternută în prăvălie, se revărsă un întreg şir de sugestii venite din partea unor persoane de toate categoriile, care se îmbulzeau şi ele acolo în scopuri mai mult sau mai puţin precise.

— La şampanie ar merge nişte pocale.

— Ce pocale, ţărane?… Există pahare care aşa se şi numeşte: *„şampanki”!*

— Aşa e. Şampania n-o poţi suge direct din sticloanţă. Că-ţi bufneşte damful pe nas…

— Paharele-s lucrul cel mai sfânt. Bei din ele ce-ţi pofteşte inima. De-aia nici nu-s de găsit.

Dar sâmburaşii de pepene depistară, ageri, două vase mici, albastre, împodobite cu floricele albe şi prevăzute cu câte un căpăcel metalic.

— Acelea ce sunt?

— Alea, domnişoară, e de păstrat ceaiu-n ele, răspunse cu o neaşteptată demnitate glasul de

beţiv, după care chipul ofensat îi dispăru din nou în penumbră.

— Nu vă faceţi griji, arătaţi-mi-le. Şi peste câteva clipe, degetele micuţe prinseră a deşuruba căpăcelele. Păi sunt nişte *„şampanki*” minunate. Şi căpăcelele-s foarte bune: să nu se trezească şampania. Cât costă?

— Două ruble cincizeci bucata, oftă din greu glasul de beţivan. Vă arde de glumă, domnişoară…

— Ia dă-mi şi mie o duzină, se auzi o voce preocupată în spatele cosmonautului, şi o muiere de necuprins cu braţele, pe care o încingea un şorţ stropit cu sânge nevinovat de viţeluş, se căută la ciorap şi scoase de-acolo un teanc de bancnote legat cu un şiret de ghete. O fi vreo modă de-o ştie domnişoara, iar eu mâine-poimâine trebuie să-i fac nuntă lui fie-mea…

La un moment dat, „Ladei” îi tăie calea o pisică neagră, cam jigărită şi, pus pe glumă, cosmonautul frână.

— Ar trebui să lăsăm să ne întreacă o altă, maşină… Să nu ne poarte mâţa ghinion.

Fata îl privi ştrengăreşte cu sâmburaşii ei de pepene:

— Dar dacă ne-ar fi tăiat calea o pisică neagră ducând o găleată plină?

El nu găsi răspuns potrivit şi râse.

Ziua aceea, când „Lada” lui şi-a făcut loc cu îndărătnicie printre cirezile de maşini din cale, spre a ajunge, în sfârşit, în mijlocul naturii, i-a rămas întipărită în minte pentru totdeauna. O zi din acelea când în jurul cisternelor cu cvas se înghesuie mulţime de femei cu bidoane în mâini, iar câte un şofer, venind în fugă, se roagă să i se dea şi lui o cană fără să mai stea la rând, o bea cu lăcomie în murmurul nemulţumit al celor din jur, după care, fără să mai ceară restul la bani, aleargă înapoi la maşina lui încinsă şi se trânteşte din nou pe bancheta lipicioasă de năduşeală, simţind cu

plăcere cum i se scurg de pe bărbie sub cămaşă, pe jumătate evaporându-se în drum, stropii gălbui, răcoritori. Când automatele pentru apă gazoasă scuipă nebuneşte bule de aer ce încing în paharele groase, ciobite, dansul de-o clipă al micilor lebede, şi când, în cazul că ele, automatele, nu mai fac decât să înghită monede şi să strănute, sleite de puteri, în muchiile lor portocalii încep să izbească pumni umeziţi de năduşeală. Când îngheţata abia scoasă din recipiente albastre, aburinde, înţepenite pe rotilele lor, începe să se moaie, să se topească rapid în mâini şi, redevenită lapte, curge pe sub verighete, pe sub brăţările ceasurilor şi picură pe rochii de pânză şi pe blugi. Când asfaltul încins cedează sub tălpile pietonilor, încercând, cu o voluptoasă nepăsare, să reţină în el săndăluţe de damă cu câte un mic smoc de vată vârât sub cureluşă, sau bocanci soldăţeşti, făcuţi parcă pe de-a-ntregul din vax negru, crăpat, care mărşăluiesc spre baia de aburi. Când micile cupole ale bisericilor, strălucind orbitor, se leagănă prin văzduhul de flacără, încât pare că dintr-o clipă într-alta poleiala li se va topi şi va începe şi ea să picure peste basmalele albe cu buline colorate ale bătrânelor care îşi fac mărunt semnul crucii. Când, sucind robinetul, aştepţi zadarnic să vină şi un strop de apă rece, apoi prinzi şuvoiul cu gura, iar el e cald, mult prea cald, şi-atunci te repezi la frigider, înjuri văzând că ai uitat să pui apă în micul recipient de material plastic pentru gheaţă, te apuci să razi cu lingura sau cu cuţitul zăpada pufoasă de pe pereţii congelatorului, pui terciul ăsta de cristale mici în paharul cu apă, dar apa rămâne totuşi caldă, caldă, caldă. Într-o zi ca asta, îţi simţi trupul şi mintea strivite de arşiţă, ca de-o lespede de mormânt, simţi că tu însuţi te topeşti, te destrami, şi te-apucă o ciudă absurdă pe cei apropiaţi şi pe şefi, ca şi când ei, şefii, ar fi născocit, ca să te pedepsească pentru naiba ştie ce, această caniculă sufocantă, şi îţi vine să fugi

departe de bilele abacelor, cu ţăcănitul lor sâcâitor, de mormăitul monştrilor electronici, de vâjâitul strungurilor, de colile albe cu desene tehnice, care îţi joacă prin faţa ochilor, de hârtiile care trebuie semnate, de telefoanele care sună asurzitor – să fugi de toate acestea, să arunci de pe tine hainele năclăite de sudoare, să te vâri până la gât în râul Moscova şi să stai acolo o zi întreagă; dar apa râului e şi ea caldă, caldă, ca şi cvasul din încinsele cisterne… Singura scăpare e atunci pădurea, care îţi oferă cu generozitate umbra salvatoare şi unde, în ciuda arşiţei, ca o târzie recunoştinţă pentru ploaia de alaltăieri, cresc neauzit, după legile lor tainice, pâlcuri de ciuperci.

Sticla de şampanie, golită pe jumătate, sta înfiptă în mâl în mijlocul unui pârâiaş ce şerpuia prin pădure, şi de pereţii ei verzui se loveau cârduri de peştişori argintii. Era cam ciudat, dar şi plăcut să bei din vasele acelea mici, albastre, cu flori şi cu căpăcele metalice. Deşi aproape fierbinte, miezul purpuriu, scânteietor al pepenelui spart în două avea un gust aparte, de uşoară geruială, iar sâmburii lui negri, umezi, schimbau priviri familiare cu ochii fetei. Ea şi cosmonautul stăteau lungiţi pe vestonul acestuia, aşternut pe iarbă în preajma, „Ladei”, a cărei caroserie o mângâiau, legănate de vânt, crenguţele unor tufe de alun. Cei doi nu se uitau unul la altul, ci la nori, în lunecarea lor lentă peste pădure, şi n-ar fi fost nici ei în stare să spună la ce anume se gândeau. Dar tocmai nespunerea asta părea să-i apropie mai mult decât toate vorbele pe care ar fi putut să şi le spună şi care rămăseseră nerostite.

Deodată, în apropierea lor, de după trunchiurile copacilor, răsunară nişte glasuri precipitate:

— Fii mai atent, Vitea, fii mai atent… Uite colo o chitarcă. Neviermănoasă, curată…

— Ce ţi-or fi trebuind ţie ciupercile astea, nu ştiu. Uite, a început să mă doară şi spatele, se făcu

auzit glasul îmbufnat al lui Vitea cel nevăzut. Mai bine m-aş fi dus la meci…

— Las' că ai să ai timp şi de meci. Când ne-ntoarcem, fac ciupercile astea la tigaie – să te lingi pe degete. Cu ceapă, cu smântână… Am pus la frigider şi o sticloanţă, special pentru ocazia asta. Şi nu una oarecare – ci de export…

Cosmonautului şi fetei li se aprinseră în ochi scântei de veselie.

— Mi-e milă de ciupercarii ăştia, zise ea într-un târziu. Pentru ei natura nu e decât o sursă de umplut tigăi sau borcane de murături. Mie pădurea mi-e dragă aşa, ca pădure…

Sări în picioare, îşi lovi cu palma poala sumeasă, înverzită de iarbă, a fustei şi porni spre maşină desculţă, ţinându-şi săndăluţele albe în mână. Printre degetele minuscule de la picioare i se iţeau ba firicele de iarbă, ba tulpiniţe de clopoţei. Deodată fata rămase locului:

— Ia te uită ce mare e!

Chiar la picioarele ei se înălţa din iarbă o ciupercă masivă, parcă sculptată în marmoră.

— Dă-mi, te rog, briceagul dumitale… Ai văzut? I-am vorbit de rău pe ciupercari şi când colo, chiar eu…

Tăie cu băgare de seamă ciuperca, lăsându-i capătul tulpinii în pământ, o apropie de obraz şi-i inspiră cu nesaţ mireasma. Apoi, dându-i cosmonautului sandalele să i le ţină, fugi spre un mesteacăn din preajmă, sfărâmă ciuperca şi, înălţându-se în vârfuri, începu să agaţe fărâmele de crengile arborelui.

— Ce faci? întrebă cosmonautul.

— Le pun de mâncare veveriţelor, răspunse ea senină, uşor nedumerită că el nu pricepuse despre ce era vorba.

— Spune-mi, vrei să te măriţi cu mine? o întrebă cosmonautul grăbit, ştergând cu o frunză briceagul care mai păstra aroma de ciupercă.

— Vreau, răspunse fata fără să stea pe gânduri. Ştii, eşti cel dintâi bărbat cu care am vrut să mă mărit de cum l-am cunoscut. Încă de-atunci, din tren, când m-am trezit şi te-am văzut că i-ai luat pe-ăia la bătaie.

— Dar artiştii dumitale? o întrebă el. N-ai simţit niciodată dorinţa să te măriţi cu vreunul?

Fata râse.

— Artiştii mei? Păi ei sunt nişte copii…

— Cum adică?

— Uite-aşa… Ce fac copiii? Se joacă, nu? Asta fac şi artiştii.

— Dar ştii că aş putea să nu mai zbor în Cosmos? Pentru că m-am luat atunci la bătaie.

— Ei şi? Ai să devii rău din cauza asta? Puşkin mi-ar fi fost drag chiar dacă nu i s-ar fi tipărit nimic.

Odată, cosmonautul se duse s-o vadă undeva în împrejurimile Kalugăi, unde fata plecase cu o echipă de filmare ce turna o peliculă despre invazia tătarilor. În loc de flori, îi luase nişte mezeluri. În preajma şoselei pe care treceau, uruind, camioane încărcate cu cărămizi şi cu ţevi lungi, ce depăşeau caroseria şi se tot legănau în mers, galopau încolo şi încoace miliţieni din Kaluga, travestiţi în tătari invadatori: îşi potriveau voinicеşte cămăşile de zale, de sub care păreau gata-gata să iasă la iveală insignele G.T.O.[7] Tânăra machieză picta cu o pensulă fină răni sângerânde pe frunţile prizonierilor ruşi, flenduroşi şi desculţi, dintre care unul, în pauza dintre filmări, fuma „Marlboro”, ţigări fabricate astăzi, după o licenţă americană, la Moscova. Cosmonautul se şi apropiase de machieză, cărând mezelurile vârâte pudic într-o pungă de celofan cu emblema „Olimpiada-80”, când, cu totul pe neaşteptate, îl prinseră de umeri două braţe groase, năpădite de peri roşcaţi:

— Ce fizionomie tipic rusească… Treci urgent la machiaj…

Şi, fără să fie cel puţin întrebat, cosmonautul se pomeni preluat de alte mâini care îl despuiară cu grijă, ca pe un neputincios, îl îmbrăcară cu o cămeşoaie şi nişte nădragi aspri, din pânză de sac, îi îndesară pe cap o perucă mare, înspicată, de gât îi prinseră un jug de lemn, de picioare o pereche de cătuşe, iar mâinile i le legară cu o frânghie de mâinile celorlalţi prizonieri. Pensula cu sânge cinematografic îi înţepă în câteva locuri obrazul, dar machieza nici gând să-l recunoască, într-atât de intensă era în acea zi activitatea ei „sângeroasă”. Iar în clipa când se auzi răcnetul regizorului: „Motor!” şi mulţimea prizonierilor îl trase pe cosmonaut după ea, şi-au început să-l doară de-adevăratelea mâinile legate cu frânghie şi să-l doară de-adevăratelea picioarele prinse în cătuşe, şi să-l doară de-adevăratelea spatele şfichiuit cu sete de biciul împletit, tătăresc, al miliţianului „intrat în rol”, el, cosmonautul, încercă deodată un sentiment nemaiîncercat nicicând până atunci. Uitând că e vorba doar de o filmare, i se păru că, născut într-un cu totul alt ev, păşeşte pe un pământ stropit cu sânge, pământ care abia atunci începe să devină Rusia şi că totul abia va să vină: şi câmpia de la Kulikovo, şi Petru Întâi, şi Puşkin, şi Ţiolkovski, şi Gagarin… Machieza nu-l recunoscu decât atunci când începu să-i şteargă cu acetonă rănile şi cicatricele, când îi scoase peruca şi când sub degetele ei micuţe, creat parcă de ea însăşi, apăru chipul lui, pe care şi începuse să-l îndrăgească.

— Tu?! şopti ea uimită.

— Eu… răspunse cu sfiala cosmonautul. Ţi-am adus nişte mezeluri…

Plecară apoi cu „Lada” lui spre schitul Optina, unde a scris Dostoievski *Fraţii Karamazov* şi unde, prin vraiştea şi paragina din jur, dibuiră mormântul stareţului Zosima. Locul unde se găsea mormântul putea fi ghicit numai datorită buchetelor de flori modeste, aduse de nu se ştie

cine şi aşezate în borcane pentru castraveţi muraţi şi în sticle pentru chefir. Cât despre lespedea funerară, un moşneguţ de prin partea locului îi spusese cosmonautului că fusese scoasă de pe mormânt şi azvârlită undeva într-un depozit. Şi cosmonautul gândi cu amărăciune: dacă istoria ajunge să fie îngropată în depozite, pe ce-o să se mai înalţe atunci viitorul? Şi deodată, simţi o vie dorinţă să aibă copii. Copii, cărora n-o să le îngăduie să uite vreodată nici Câmpia Kulikovo şi nici pe stareţul Zosima. Iar copiii să fie nu de la oricine, ci numai de la rusoaica asta micuţă, ce stă acum strâns lipită de el, în preajma acestor pomi care, odinioară, îşi dăruiseră umbra lui Dostoievski. De la rusoaica asta micuţă, care i-a şters adineaori de pe obraz sângele cinematografic şi care, dacă va fi vorba de sânge adevărat, va fi oricând gata să i-l şteargă.

O duse cu el în Siberia, la „vedere", la unchiul său. Unchiul o cântări cu ochiul lui ager şi, cu toate că fata nu purta ochelari, o plăcu. În zilele următoare, o învăţă să azvârle porumbei în tăriile cerului, să joace *„ţîganocika"*[8] şi-n cele din urmă, pe un ton ameninţător, îi ceru să facă copii:

— Cum-necum, mie să-mi faci trei călători de ispravă.

Le aşternu cu mâna lui un cojoc pe paiele din şură, bolborosi vorbe de neînţeles, culese în decursul peregrinărilor sale, descântând musafira „să rămână grea". Le dărui un con de cedru cu proprietăţi magice: când vor avea chef de ceartă, să ronţăie câte un sâmbure fiecare şi pe dată se vor potoli. Pe negândite, îl podidiră lacrimile: spuse că s-a purtat cu nevastă-sa ca un ticălos şi că dacă nepotul, în viaţa sa conjugală, va îndrăzni să-i urmeze pilda, el, unchiul, are să-l cotonogească de faţă cu toată lumea. Jură, totodată, că n-o să-i mai stea mintea la „Sucursala raională"… Unchiul… Staţia Zima…

Şi deodată, Cosmosul… De neînchipuit! Iar altădată a fost încă şi mai de neînchipuit. La bordul navei se afla doar o singură cărţulie: o broşură cu paginile îngălbenite, scrisă de Ţiolkovski şi purtând titlul *Suferinţa şi geniul;* a fost editată la Kaluga în anul 1916, pe spezele autorului. Broşura avea, într-adevăr, tot dreptul să se afle în Cosmos. După ce transmise pe Pământ seria de date privitoare la desfăşurarea zborului, cosmonautul deschise cartea la întâmplare şi citi: „Este limpede că nu-i deloc uşor să întâlneşti un geniu, şi nu trebuie să ne mire câtuşi de puţin că nu dăm de el, deşi poate că există. Veţi spune că geniul trebuie să se facă singur cunoscut, să iasă la lumină, să-şi demonstreze în faţa lumii existenţa prin realizarea unor fapte măreţe. Fireşte, uneori lucrul acesta este posibil. Dar nu totdeauna. Istoria e cea care ne arată câte genii n-au fost apreciate la justa lor valoare şi au pierit timpuriu, datorită obtuzităţii celor din jur…”

Un ins bărbos, stângaci, purtând o pelerină cu agrafe de forma unor capete de leu şi tropăind prin băltoacele de pe uliţele Kalugăi, în care stelele, ce păreau inaccesibile, se scufundau… De câte ori nu s-a dovedit că au dreptate tocmai cei socotiţi nişte inşi bizari, săraci cu duhul! Şi că, până la urmă, ei sunt cei care întruchipează poporul.

Cuvântul *popor* îl făcu pe cosmonaut să cadă pe gânduri. E un cuvânt cam mozolit, cam uzat, folosit de-atâtea ori în van şi totuşi impresionant. Cuvântul acesta nu trebuie rostit prea des; el trebuie gândit. Fiind acum despărţit de poporul său prin uriaşa imensitate a unui spaţiu învins, cosmonautul se simţi, poate ca niciodată până atunci, o părticică a acestui popor, de parcă ar fi fost lansat în Cosmos la capătul unui fir nevăzut, smuls dintr-un prapur sfinţit de părintele Serghie Radonejski şi care a fâlfâit cândva pe Câmpia Kulikovo, sau din velele primei corăbioare a lui Petru I, sau din steagul desfăşurat sus, pe

Reichstag. Izolaţi unii de alţii, risipiţi prin izbe, barăci, apartamente comune sau prin cele devenite proprietate personală, cu vizoarele lor montate la uşa de intrare, oamenii uită uneori că poporul sunt ei, că există un fir istoric ce-i uneşte – în această izolare, fărâmiţare, înstrăinare – într-un singur tot. Şi poporului trebuie să i se aducă aminte că este popor. I-o aminteşte războiul, dar preţul unei asemenea aduceri-aminte e mult prea mare. I-o aminteşte şi literatura. Reflectând asupra acestui lucru, cosmonautul îşi spuse că scriitorii îşi cam subapreciază profesiunea. Căci, iată, împreună cu el, o porniseră prin Cosmos, neplanificat dinainte şi ignorând tot soiul de fişe personale şi caracterizări, fraţii Karamazov. Pierre Bezuhov, ajuns şi el fără veste pe nava cosmică, îşi ştergea zăpăcit ochelarii: aceştia îi scăpară din mâini, dar nu căzură jos, ci plutiră, imponderabili, legănându-şi ramele. De hublou îşi apropiase ochii aţâţători bulgakoviana Margareta, cu trupu-i fosforescent licărind prin necuprinsul Cosmosului. Iar atunci când din Cosmos îmbrăţişezi cu privirea toate ţările deodată, ţări în care nu ai pe nimeni cunoscut, îţi dai seama la un moment dat că ai totuşi acolo nişte cunoscuţi. Sunt scriitorii. Aşa cum nu poţi întrezări din Cosmos staţia Zima, nu vei desluşi cu privirea nici sătucul Macondo; însă ştii că există pe acolo, pitit undeva, la un capăt al Americii Latine. Şi astfel, lui Gabriel Garcia Márquez nici nu-i trece prin minte că, iată, în clipa de faţă, colonelul său, Aureliano Buendia, pătrunzând înlăuntrul navei cosmice, împreună cu ţânţarii ce i s-au lipit de obrazul neras, şi-a smuls sabia din teacă, gata să taie pe nu se ştie cine, dar sabia, pierzându-şi greutatea, s-a legănat o clipă, nesigură, i-a scăpat din pumnul descleştat şi a început să plutească, întristată, ori poate înveselită că nu mai e de mei o trebuinţă. Literatura este, aşadar, aceea care aminteşte popoarelor că sunt popoare, şi omenirii întregi că este omenire.

Tocmai ei, scriitorii, au realizat ceea ce medicina n-a izbutit să realizeze: ei au învins fatalitatea dispariţiei totale. Eroii lor, care au trăit într-un trecut îndepărtat, au rămas pentru totdeauna în sânul poporului, faţă de ei moartea este neputincioasă. În Rusia chiar şi poporul a fost creat în bună măsură de către un scriitor – de Puşkin. Iar dacă există în noi şi câte ceva rău, nu Puşkin este vinovat de asta.

Cosmonautul se gândi că dacă ar avea posibilitatea să însufleţească, după cartea lui Fiodorov, măcar un singur om, atunci l-ar învia pe el, pe Puşkin. E drept, ar fi ceva foarte ciudat… Să apară Puşkin pe ecranele televizoarelor? Să asiste Puşkin la un meci de hochei? Să stea Puşkin la rând la „TO-l”[9], încercând, linguşitor, să vâre cheile „Ladei” sale, dimpreună cu o hârtie de zece ruble, în pumnul păros al unui înfumurat atotputernic de la „autoservice”? Să se afle Puşkin la masa prezidiului vreunui congres al Uniunii Scriitorilor, stând pe jumătate ascuns de spinarea lată a autorului rimei „veriovka”[10] – „studentka”[11]? În anumite ocazii, Puşkin ar părea, desigur, neajutorat, naiv ca un copil, ba chiar mai ignorant decât orice şcolar. L-ar umple de uimire până şi o locomotivă, nemaivorbind de avioane sau nave cosmice. Şi totuşi, Puşkin e mai presus decât oricare cibernetician. Prin urmare, numai zestrea de cunoştinţe nu-l poate face pe om mai bun?

Bine a spus Ţiolkovski: „Toate cunoştinţele noastre – din trecut, prezent şi viitor – sunt un nimic faţă de ceea ce nu vom şti niciodată”. Ideea nu este pesimistă. Dimpotrivă, e înălţătoare. Într-adevăr, dacă incognoscibilul nu are limite. Înseamnă că însăşi cunoaşterea poate spera să fie nelimitată. Omul nutreşte şi el această speranţă, întrucât omul este cunoaşterea însăşi care se cunoaşte pe sine. Raţiunea supremă a universului nu este ceva separat de fiinţa umană. Omul este o parte a ei. Poate chiar partea cea mai însemnată. Şi

cosmonautul se întrebă: „Atunci, poate că eu sunt, într-adevăr, acel înger unic ce zboară pe cer, în miez de noapte? Dar este ceva înfricoşător… Prin urmare, dacă noi devenim mai neştiutori, acelaşi lucru se întâmplă şi cu raţiunea supremă… Cunoaşterea ca atare poate fi şi lipsită de inimă. Există ceva mai presus de lipsa de hotar a cunoaşterii. Este lipsa de hotar a inimii…”.

Cosmonautul se uită la ceas. Într-adevăr, sosise momentul controlului medical. Un cardiograf special – polinom – transmise cardiograma, la mii de kilometri depărtare, acelor medici nevăzuţi de pe Pământ. De acolo se auzi un glas voios, cu accentul specific celor de pe malurile Volgăi:

— Inima e în stare perfectă… Dacă nava ar păţi ceva, ai putea s-o cari în spate…

Poate că nu e bine să-ţi fie în stare perfectă inima... Puşkin obişnuia să poarte un baston de metal, ca să nu-i tremure braţul când avea să tragă cu pistolul, făcea baie în apa în care azvârlea bulgări de gheaţă, dar iată că inima putea să-l doară… Sănătatea psihică a câtor oameni nu-i zdruncinată de cea fizică! *„Mens sana în corpore sano.* Aşa o fi oare?” – zâmbi cu amărăciune cosmonautul. Preocupări sportive, care fortifică trupul, dar năruie sufletul. Milioane de oameni din diferite ţări fac exerciţii cu haltere, fac alergări… Dar ar alerga ei la strigătul de ajutor al unui om? Înţeleg ei oare ce tâlc au vorbele: *„copii însângeraţi îţi joacă-n ochi”?*[12] Nu, pentru mulţi dintre ei „copilul n-a existat”[13]… La ce bun să ţii minte? Memoria istorică nu contribuie la starea generală a organismului. Mulţi din cei ce doresc să devină cosmonauţi consideră că înainte de toate trebuie să dispună de *o* sănătate de fier. Primejdios lucru însă o sănătate de fier laolaltă cu un suflet de fier. Ei sunt gata să întâmpine orice suprapondere cosmică, dar dau dovadă de o evidentă subpondere a sufletului. O subpondere a cunoştinţelor privitoare la istoria propriului lor popor. Mulţi nu-

şi dau seama în general în ce fel de ţară trăiesc. O subpondere a propriilor lor gânduri. În schimb, o categorică suprapondere a dorinţei de a trăi bine. Dar ce înseamnă oare să trăieşti bine? Şi din nou îţi vin în minte cuvintele lui Ţiolkovski: „Nu trebuie condamnaţi cei ce-şi doresc tot binele posibil. Nenorocirea constă însă în faptul că, deseori, omul se înşală şi, în loc să-şi facă bine, îşi face rău". Veşnica problemă a iubirii de sine adevărate sau false. În Biblie stă scris: „iubeşte-l pe aproapele tău ca pe tine însuţi". Dar ca să-ţi iubeşti aproapele, trebuie să înveţi mai întâi cum s-ar cuveni să te iubeşti pe tine însuţi. Or, ca să te iubeşti aşa cum s-ar cuveni, trebuie să nu te iubeşti numai pe tine. Ci să iubeşti pe cei care nu mai sunt, pe cei care sunt şi pe cei care vor fi… Să zbori spre tării e prea puţin, important e cu ce gânduri porneşti spre tării. Altminteri, n-am fi decât nişte căţei lansaţi în Cosmos. Şi asta încă ar fi bine, căci în Cosmos ar putea să ajungă şi nişte porci. Nişte porci înarmaţi, primejdioşi, care să ameninţe, râmând cu ritul lor rădăcinile galaxiilor.

Cosmonautul suci butonul unui casetofon şi îndată se făcu auzit acel glas nu tocmai puternic şi totuşi puternic prin absenţa stupidităţii, luciu atât de neobişnuit pentru cântecele moderne, glasul lui Okudjava[14], interpretând *Cântecul soldatului american:*

Şi de-i mai nu ştiu cum, nu ne priveşte,
Căci; vorba ceea, ţara porunceşte.
Ce simplu e să fii mereu nevinovatul,
Cel mai de rând soldat, mereu soldatul.

Da, e simplu să fii mereu nevinovatul. Simplu, dar josnic. Cosmonautul îşi aminti cuvintele lui Tiutcev: „În Rusia poţi doar să crezi". Oare nu-ţi mai rămâne nimic decât credinţa? Să te agăţi de credinţă ca de un pai? Dar dacă paiul se frânge? Lumea a crezut în Dumnezeu, în ţar… Toate astea

s-au frânt… Şi totuşi credinţa nu poate fi înlocuită de cunoaştere. Ştiinţa poate fi perfect compatibilă cu o stare de analfabetism sufletesc. Înainte de a crea maşini inteligente, trebuie să creezi o etică pentru aceste maşini. Altminteri ele vor fi nişte asasini instruiţi. Dar cine să prevadă maşinile amintite cu un program etic dacă creatorii lor vor fi lipsiţi de orice principii morale? Or, se ştie că „geniul şi crima sunt două lucruri incompatibile". Asta însă în artă. În tehnică ele sunt compatibile. Womer von Braun[15] poate că a fost un geniu în domeniul său de activitate. Există însă oameni în stare să lucreze pentru orice fel de putere, cu condiţia ca ea să fie putere. Dacă ruşii l-ar fi făcut prizonier, ar fi lucrat pentru ruşi. Sau pentru oricare alt sistem politic, cu condiţia ca să i se ofere posibilitatea de a fi un geniu bine plătit. Ştiinţa, ca şi muzica, se face la comanda celui care plăteşte. Ba nu, nu-i aşa. Depinde ce fel de muzică, ce fel de ştiinţă. Există totuşi ticăloşi care se folosesc de orice fel de muzică sau ştiinţă. Se ştie că Hitler aplauda din loja oficială, ascultând muzică de Wagner şi Beethoven. Iar Truman a transformat geniala descoperire a energiei degajate de nucleul atomic în tragedia de la Hiroshima. Medicii zilelor noastre au descoperit o modalitate de a acţiona asupra centrilor nervoşi din creier, ca să anihileze agresivitatea. Această descoperire însă poate fi manipulată într-un mod infam, ca mijloc de supunere… Ar fi crezut oare Hristos că ideea sa, a frăţiei universale, va deveni inchiziţie? Credeau oare inchizitorii în Hristos? Se prefăceau a crede. Bătrânica însă, care a mai pus un braţ de vreascuri pe rug, credea sincer în Hristos. Şi totuşi a făcut ce-a făcut *Sancta simplicitas*. Cinismul este cel ce cultivă o asemenea simplitate criminală, gata oricând să asasineze… Prea mulţi sunt cei care nu cred în niciun fel de valoare morală… Şi cu cât sunt mai instruiţi, cu atât sunt mai primejdioşi. Cinicii care îşi dau cinismul pe faţă nu

sunt aşa de temut, mai de temut sunt cei care se prefac a crede. Fireşte, în ceea ce e avantajos să crezi la un moment dat. Câtă făţărnicie în faptul de a căuta să-i convingi pe alţii de ceva de care tu însuţi nu eşti convins. Dar oare n-au existat şi nu există încă şi cei care cred sincer în ceva ce nu merită această credinţă? Cât de mulţi sunt cei gata oricând să mai pună vreascuri pe rug… Nefericiţi cei săraci cu duhul, care cred că sunt fericiţi. Necesară este credinţa legată strâns de cunoaştere, credinţa ce devine faptă. Nu doar să *crezi* în Rusia – şi să crezi *nu doar* în Rusia. Orice naţionalism este inuman. Să crezi doar într-o singură ţară, ţara ta natală, separat de restul omenirii, nu se poate. De aici se iscă războaie şi alte absurdităţi. Iar viitorul război mondial te înfricoşează mai ales prin faptul că rugul atomic poate aduce pieirea tuturor: şi a celor drepţi, şi a celor păcătoşi. Înainte de a făuri credinţa în ceva anume, oamenii trebuie să creadă unul într-altul. Dar cum să crezi într-un ticălos, cum să crezi într-un ucigaş, real sau potenţial? E prea puţin să-i ucizi pe ucigaşi, trebuie să ucizi însăşi posibilitatea apariţiei lor. Pământul nu-i decât o uriaşă navă cosmică, iar omenirea – echipajul ei. Sunt oare posibile certurile şi crimele în sânul unui echipaj? Ce se va întâmpla cu o asemenea navă cosmică? Ce se va întâmpla cu omenirea? Oare staţia Zima şi sătucul Macondo nu se pot înţelege unul cu altul?

Cosmonautul simţi o teribilă poftă să se ia cu cineva la bătaie, dar nu pentru cine ştie ce fleacuri, dorea să se bată numai cu unul în care s-ar aduna la un moment dat tot răul din lume.

…O pisică neagră ducând nişte găleţi pline pluti, imponderabilă, spre cosmonaut şi se frecă, torcând, de braţul lui. În cabină pătrunse, plutind, nevastă-sa; cu palmele ei, înmiresmate de ojă şi acetonă, ţinea de mânuţă doi copilaşi îndesaţi şi albi ca două ciupercuţe. Iar acolo, jos, pe faţa pământului, mişunau o mulţime de alţi copii de-ai

ei – artiştii. „Da unde-i al treilea?” întrebă, scăpărându-i ochiul ager, unchiul din Zima, nemulţumit că nepotul nu are decât doi moştenitori.

Cosmonautului i se făcu somn. Programul său însă prevedea că trebuie să cineze. Mâncă nişte pateu de ficat, bău un ceai tare, cu o chiflă pe care stoarse dintr-un tub nişte pastă de fragi. Era gustoasă, dar oare poamele din Siberia…

1

„Să-ţi iasă albe-albişoare!”[16]

Responsabilul cu achiziţiile de poame era un ins cu trupul alcătuit parcă dintr-o adunătură de segmente: căpşorul lui minuscul, cu nişte ochi unsuroşi şi vicleni, dar plini de conştiinţa propriei sale importanţe, şi cu o tichie orientală, neagră-argintie, tuflită pe creştet, părea înfipt din greşeală, prin intermediul unui gât lung şi subţire, într-o matahală de trunchi greoi şi moale ca un aluat, pe care sacoul de doc, jegos, ars pe alocuri cu ţigara şi având buzunarele bucşite de bonuri, abia îl încăpea. De burtoi îi erau agăţate, la întâmplare, două picioruşe mult prea scurte, dar vânjoase, vârâte în nişte pantaloni de miliţian, cu cracii nebăgaţi în cizme, ci fluturându-şi cu vioiciune panglicuţele înnodate deasupra unor sandale de culoare bej. Cam astea erau componentele din îmbinarea cărora se întrupa responsabilul cu achiziţiile de poame şi care purta numele de Tihon Tihonovici Tughih – salariat al Cooperativei raionale de consum de la staţia Zima. În momentul de faţă, responsabilul alerga, preocupat, prin preajma unui autocamion hodorogit, cu obloanele lăsate, şi îi sâcâia cu indicaţiile sale preţioase pe cei ce cărau la maşină navete goale de cherestea pentru viitoarele poame, saci cu zahăr şi găleţi noi, de zinc, cu etichetele încă nedezlipite.

— Ce umblaţi ca nişte momâi? le striga la răstimpuri Tihon Tihonovici. Vremea n-aşteaptă.

Şoferul camionului urmărea cu un aer distant, aristocratic, operaţiunea de încărcare, ducând din timp în timp la buze o ţigară „Belomor” şi aruncând cu neglijenţă câte o replică magazionerei, o tânără durdulie şi nelipsită de nuri, care îl plăcea în mod evident şi încerca să-i arate, ca din întâmplare, de sub poala halatului ei gri, cizmuliţele de skai ce-i îmbrăcau, sclipind, picioarele.

— Grişa, ţi-am băgat nişte sticloanţe de bere sub banchetă, îi zicea ea agitată. Să le vâri într-un pârâu, să se răcească: aşa o să-ţi placă mai mult.

Grişa dădu nepăsător din cap, scuturându-şi ciuful ca smoala.

— Ţi-am copt şi nişte *şanejki*[17] găseşti pacheţelul tot acolo.

— Uite, de-asta nu mai era nevoie, se strâmbă Grişa. Că doar plecăm în taiga, nu-ntr-un pustiu. Vorba ceea: spre dulcele ţinut al poamelor…

Şi deodată, cu o fermecătoare, abia schiţată deşuchere, îşi zâmbi unor gânduri tainice, dar, pesemne, nu tocmai necunoscute tinerei magazionere.

— Armăsar păcătos ce eşti… oftă fata. Ştiu eu la ce poame îţi stă ţie mintea…

Chiar în clipa aceea însă veni la ea responsabilul şi-i aruncă o privire întrebătoare, având, de bună seamă, un tâlc numai de ei ştiut.

— Da, da, am înţeles, Tihon Tihonovici, făcu, agitată, cu un aer vinovat, magazionera. Să ştiţi că v-am pregătit-o încă de-aseară. Aşteptaţi o clipă…

Dispăru cât ai clipi în penumbra din interiorul depozitului şi veni strângând la piept o damigeana de trei litri, plină cu un lichid incolor.

— I-o esenţă, rosti laconic Tihon Tihonovici, răspunzând privirilor, în care se aprinsese un licăr nesăţios, ale celor ce încărcau camionul. Ce ai, fată, te-ai scrântit? i se adresă apoi magazionerei,

întinzându-i o hârtie. Treci acolea anul una mie opt sute şaptezeci şi trei? O sută de ani diferenţă? Ia îndreaptă frumuşel cu mâna dumitale…

Damigeana fu aruncată în caroseria camionului şi învelită cu grijă într-un vechi cojoc de oaie. Apoi Tihon Tihonovici îi ocoli cu privirea pe cei care se rugaseră de el să-i ia şi pe dânşii cu maşina: un bătrânel uscăţiv, ce pleca să culeagă ciuperci şi ţinea în mâini câteva coşuri vârâte unul într-altul, şi un tânăr de la geologie, înalt şi deşirat, având prinsă de umăr o gentuţa frivolă cu inscripţia „Aeroflot”.

— Nu-i voie să luăm pasageri, glăsui responsabilul, dar, fie… Urcaţi-vă.

— Cum preferaţi, Tihon Tihonovici: colea, în cabină? ori sus, la aer curat? îl întrebă, prevenitor, şoferul.

Responsabilul trase cu ochiul spre gâtul damigenei, care ieşea afară de sub cojoc.

— Sus, la aer, se hotărî el în cele din urmă.

— Atunci, te pot invita pe ’mneatale, tataie, jos, în cabină, i se adresă şoferul moşnegelului-ciupercar.

— Ba oi sta şi eu la aer, taică, se eschivă blând moşul. Să mă răcorească şi pe mine niţeluş vânticelu’ taigalei…

— Mă urc şi eu tot acolo… zise şi tânărul de la geologie.

Magazionera tresări.

— Atunci, dacă nu vă e cu supărare, Tihon Tihonovici, oi merge eu în cabină până la Staraia Zima… Am acolo o treabă, vorbi grăbită, adresându-i-se responsabilului, dar aruncând privire plină de implorare spre şofer.

— Mă rog, dacă ai treabă… făcu morocănos Tihon Tihonovici.

— Nu te deranjez, Grişa dragă? întrebă fata, punând la iuţeală pe treapta maşinii „skai”-ul cel sclipitor.

— Ba-mi face plăcere… râse cu glas sugrumat şoferul, scuipând jos mucul de ţigară ce i se lipise de buză.

Să se urce la volan, să demareze, să apese pe accelerator şi să se avânte eu viteză în taiga – toate acestea alcătuiau pentru el momentul sublim de evadare într-un relativ necunoscut, de sub apăsarea – ca că zicem aşa – a cotidianului. Cotidianul însă se cam cramponează de tine, mai ales în ipostaza lui feminină.

Moşnegelul şi tânărul geolog se şi aflau în camion. Flăcăii care încărcaseră vestiră să-i dea o mână de ajutor lui Tihon Tihonovici, care se rostogoli, la rândul lui, cu bine în caroseria maşinii, aşezându-se apoi cu spatele proptit de cabină şi strângând pentru mai multă siguranţă între pulpe enigmatica damigeană.

— Spor la poame mari, zise cel mai vârstnic dintre flăcăi, aruncând o ultimă uitătură, pătrunsă de-o ironică mâhnire, spre recipientul cu „esenţă”, care avea să pornească numaidecât în depărtările taigalei, apoi ridică şi trântind cu zgomot obloanele camionului.

Tihon Tihonovici îşi drese cu importanţă glasul şi se aşează mai comod, iar maşina, urnindu-se din loc, lăsă în urmă clădirea depozitului, înălţând trâmbe de praf pe uliţele aşezării şi speriind raţele ce i se fereau alene din cale.

— Ai uitat să-ncui depozitul! strigă în urma camionului unul dintre flăcăi, dar prea târziu.

— Ai văzut ce face amorul dintr-o muiere? zise mirat, dar fără invidie în glas, un altul şi se scărpină la ceafă.

— Până una-alta, va trebui să-l păzim noi, clipi vesel către ceilalţi un al treilea. Cu ocazia asta facem şi-o revizie: poate mai găsim vreun rest de, cum îi zice ăleia?… de esenţă.

Intrară, cu toţii, râzând, în depozit.

Grişa conducea cu un aer grav, încercând să-i demonstreze celei de lângă el cât de grijuliu te

obligă să fii dificila meserie de şofer. „Îs prea blând cu ele, gândea el. Le trezesc speranţe. Şi ce să fac după aia cu speranţele lor?”

Că magazionera era animată, într-adevăr, de-o vie speranţă o dovedea întreaga ei comportare: şi faptul că, dându-şi jos de pe cap basmaua pestriţă, începu să şteargă cu grijă, gospodăreşte, parbrizul prăfuit, şi felul în care întoarse după aceea spre ea mica oglindă retrovizoare, spre a-şi potrivi, cu cochetărie, buclişoarele de la tâmple.

„Cum se urcă o muiere în cabină, cum suceşte de oglindă”, gândi morocănos Grişa, zărind, totodată, cu coada ochilor, că, împinsă, chipurile, de zdruncinăturile maşinii, coapsa fetei se tot apropia încet-încet de piciorul lui. Noroc că-l apăra maneta schimbătorului de viteză…

— O să-ţi duc dorul, Grişa, să ştii. Dar tu mie? sondă ea terenul, doar-doar l-o mai îmblânzi.

— Îhî, mormăi Grişa. „Trebuie să fiu mai aspru cu ele, mai grosolan. Şi, mai ales, să nu le ofer nicio perspectivă de viitor. Altminteri, ţi se şi urcă în cap.”

Fata însă nu se potoli:

— Cine o să-ţi spele acolo, în sat, cămăşile şi ciorapii, murdăriciul meu drag?

— Oi găsi eu vreo băbuţă, dădu din umeri Grişa.

— Las’ că-ţi cunosc eu băbuţele… Cămaşa aia de la pachet, pe care ţi-am cumpărat-o, să nu le-o dai să ţi-o calce. Auzi? Că ţi-o topeşte cu fierul. Ele-s muieri de la ţară, nu se pricep… conchise ea înălţându-şi cu mândrie „skai”-ul, ca pe-o barieră ce o despărţea de „ţărancile alea”.

— Depinde de muiere… rosti în doi peri Grişa, spre a o determina, pentru orice eventualitate, să înţeleagă limpede că el e un om cu totul independent şi liber.

— Eu nu ţi-o spun din gelozie, Grişa. Numai că muerile de la ţară îs cu tot soiul de infecţii într-însele. Doar sunt, vorba ceea, o adunătură: numai

la alea venite cu expediţiile dacă te gândeşti. Să nu te molipseşti şi tu de vreo boală.

— Bagi spaima-n mine, ai? rânji Grişa. Las' că de mine nu se prinde.

Magazionera îşi dădu seama că a cam sărit peste cal, de aceea schimbă placa.

— Ascultă, Grişa, de ce nu te-i fi însurat tu pân-acum? Socoteşti că fetele îs mai prejos decât tine, sau cum?

„Iar o ia de la-nceput, scrâşni din dinţi Grişa. O să-mi iasă pe nas berea asta de la vagonul-restaurant."

— Îmi place libertatea, pricepi? Cum zice poetul: *pe lume fericire nu se află; independenţă doar şi voinicie.*

Când se întâmpla să citeze aceste versuri, pe care i le spusese cândva un gazetar de la raion şi care i-au rămas în amintire, Grişa înlocuia totdeauna cuvântul „seninătate" cu „independenţă". Seninătatea era pentru el ceva nebulos, de neînţeles. Pe când independenţa, da, pe asta o înţelegea şi îi era dragă.

— Esenin a scris asta, nu-i aşa? îl întrebă fata, încercând în acelaşi timp să adopte şi o atitudine „lirică", să-şi demonstreze şi erudiţia, dar temându-se totodată şi de vreo primejdie neştiută pe care ar fi putut s-o ascundă versurile în cauză.

— Bineînţeles…

— Uite că eu sunt liberă şi totuşi de fericire n-am parte. Mai bine aş fi supusă cuiva, dar fericită… zise cu tristeţe fata.

Îşi lăsă cu delicateţe palma peste mâna lui, care tresărea pe măciulia neagră a schimbătorului de viteză, gândind totodată: „M-am şi supus ţie, armăsar păcătos ce eşti. Oare nu s-ar cădea să şi legalizăm supuşenia asta? Orşcât, m-aş privi cu alţi ochi." Grişa însă îi dădu uşor, dar hotărât, mâna la o parte.

— La câte nu-i supus omul, mai rămâne să se supună şi în familie. Că n-are şi-aşa destule pe cap:

şi muncă, şi şefi, şi sindicatul. Măcar acasă la tine să n-ai şefi.

Grişa trecu într-adins cu maşina peste un hârtop, ca să-şi zdruncine cum se cuvine însoţitoarea. Magazionera însă nu se dădu bătută.

— Păi dacă e amândoi cu bună înţelegere, mai e careva dintre ei supus?

— Unul din doi tot ajunge şef. Şi cel mai ades – muierea, mormăi şoferul.

— Apoi unul ca tine n-are să ajungă niciodată sub papuc, îl măguli însoţitoarea, sperând, fireşte, în taină, să se întâmple taman pe dos. Că tu îmi eşti tare nărăvaş…

Grişa remarcă cu nelinişte crescândă acest „îmi eşti" plin de tâlc. Într-adevăr, faţă de fiinţa asta trebuie să fii cu ochii în patru. Că de şi-o pune pe nesimţite „skai"-ul peste tine, poţi să i te lipeşti de talpă, să nu mai scapi în veci…

— Uite c-am ajuns şi la Staraia Zima, făcu el cu vădită uşurare. Unde să te las?

Magazionera remarcă cu tristeţe notele de bucurie din glasul şoferului. „Nu dau dovadă de cumpănire destulă, asta e, îşi zise în sinea ei. Nu mă pricep să-mi ascund sentimentele, iar dumnealui profită. Îi e teamă să n-ajungă sub papuc, dar de călcat muieretul cu cizmoaiele astea ale lui ştie să-l calce. Acum, după ce s-a săturat de mine, după ce a cules toate poamele, abia aşteaptă să culeagă altele noi. Şi eu, proasta de mine, alerg cu limba scoasă la staţie, să-i aduc dumnealui bere de la vagonul-restaurant. Şi-i mai coc şi *şanejki.* Cine ştie cu cine o să le-nfulece şi cu cine o să golească sticloanţele! Mă rog, n-au decât să-i ardă alea toate cămăşile."

— Grişa, iote doctorul colea, în drum! îl prinse ea de braţ, zărind la marginea şoselei un bărbat în halat alb, care stătea cu braţul ridicat. Încercă o neaşteptată bucurie, ca şi când apariţia medicului ar fi putut să modifice în vreun fel atitudinea şoferului faţă de ea.

— Vă iau cu mine, tovarăşe doctor? strigă voiniceşte omul de la volan, sperând ca celălalt să-l elibereze de povară. Personalul medical îl servim cu tot respectul!

— Ştii, nu-i vorba chiar de mine… zise tânărul medic, potrivindu-şi ochelarii. E vorba de o problemă cam delicată. Mergeţi spre Şelaputinki?

— Trecem pe-acolo, tovarăşe doctor, răspunse Grişa, încă mai sperând într-o izbăvire.

Chiar atunci răsună de sus, din camion, basul responsabilului:

— Vă urcaţi sau nu, tovarăşe doctor? Vorba ceea, noi cu tot respectul, da' timpul n-aşteaptă.

Medicul bănui că basul trebuie să aparţină cuiva mai-mare peste cei de faţă şi trecu în spatele camionului. Tihon Tihonovici se ridică de pe bancă, mai strângând şi acum damigeana între pulpele vârâte în pantalonii lui de miliţian.

Dându-şi seama că interlocutorul său nu catadicseşte să coboare din camion, medicul repetă, dând dezolat din mâini:

— E o problemă delicată…

Tihon Tihonovici se cam temea de probleme delicate şi totuşi acestea îl atrăgeau. Când i se trasa sarcină să rezolve câte-o problemă dintr-astea, se simţea înfricoşat dar în acelaşi timp părea să crească în propriii săi ochi, onorat de încrederea acordată. De aceea, continuând să controleze cu pulpele vânjoase integritatea damigenei, se aplecă totuşi spre tânărul doctor, realizând astfel o ambianţă mai intimă, deşi la nivele diferite.

— E vorba de-o femeie cu un copil, zise doctorul pe un ton oarecum obişnuit, dar care trăda totuşi un anumit tâlc.

— Bine, îi luăm, se declară de acord, cam dezamăgit, Tihon Tihonovici.

— Cunoaşteţi cumva, la Şelaputinki, pe un anume Ivan Kuzmici Belomestnîh? îl întrebă doctorul.

— Cine nu-l cunoaşte?… rosti Tihon Tihonovici pe un ton aparent foarte calm, totuşi ajungându-i parcă şi mai bine la nări izul de primejdie al „problemei delicate”. Numai că nu locuieşte la Şelaputinki, ci la Beiaia Zaimka.

— Ştiţi, e vorba de Ksiuta, fiica lui, vorbi precipitat doctorul. Rămăsese gravidă, şi bătrânul a izgonit-o de-acasă. Ea a venit la noi şi de curând a născut. Un prunc – o frumuseţe: trei kilograme opt sute. Noi i-am propus cu toată dragostea: rămâi la noi ca infirmieră. Copilul ţi-l dăm la creşă. Ea însă nici n-a vrut să audă. Mă-ntorc la tata, zice, şi-i cad la picioare.

— Da tac-su cine-i? se-ntunecă la chip Tihon Tihonovici, slăbind din strânsoarea pulpelor damigeana cu esenţă şi încreţindu-şi în schimb fruntea.

— Păi, nu v-am spus? Ivan Kuzmici Belomestnîh, repetă disperat doctorul.

— Eu nu vă-ntreb de tatăl ei, tovarăşe doctor, că p-asta o ştiu. Eu vă-ntreb de ăllalt, al copilului de care ziserăţi, rosti, iritat de astă dată, Tihon Tihonovici şi se porni să facă în minte nişte calcule numai de el ştiute.

— Un oarecare responsabil cu achiziţiile de poame.

— Cu-um? răcni Tihen Tihonovici, învineţindu-se la obraz şi trăgând cu ochiul înapoi la moşnegelul-ciupercar, la tinerelul de la geologie şi – cu o nelinişte sporită – la magazioneră şi la şofer, coborâţi între timp, amândoi, din cabină. Să ştiţi că eu îs responsabil cu achiziţiile de poame. Cu Ivan Kuzmici, într-adevăr, sunt bun prieten: astă-vară am fost cantonat în casă la ’mnealui şi-o ştiu şi pe Ksiuta. Ea însă mi-ar putea fi nu fiică, ci chiar nepoată. Şi-apoi, să ştiţi dumneavoastră că eu îs om vioi de felul meu, dar însă mă călăuzesc după principii stricte, şi abateri de la viaţa de familie nu mi-am îngăduit niciodată. Asta-i curată ocară şi mai multe nu!

— Poate că-i vorba de un alt responsabil cu achiziţiile de poame? dădu înapoi, cu sfială, medicul în faţa acestui asalt.

— În raionul nostru alţi responsabili de felul ăsta nu se află, i-o tăie Tihon Tihonovici.

— Dar cum vă numiţi, dacă nu vă e cu supărare?

— Numele meu e Tughih, iar pe de-a-ntregul: Tihon Tihonovici Tughih.

Medicul privi lung la omul cel revoltat şi totodată umflat în pene, apoi clătină din cap şi rosti cu tristeţe, dar şi cu o reţinută indignare:

— Din câte ştiu, tocmai aşa îl cheamă şi pe tatăl copilului.

Tihon Tihonovici păru cuprins brusc de slăbiciune; cracii pantalonilor de miliţian îşi sloboziră strânsoarea, eliberând damigeana cu esenţă, şi el se avântă, suflând din greu, să coboare din camion.

— Unde-i fata? întrebă după ce coborî, scuturându-şi atât de înverşunat capul, încât tichia îi lunecă pe-o ureche.

— Vă rog să n-o tulburaţi pe tânăra mamă! Asta poate avea consecinţe asupra laptelui, făcu doctorul bâlbâindu-se; totuşi îl duse pe responsabil spre clădirea spitalului.

— Ian te uită ţapul bătrân! plesni din palme indignată magazionera.

— O cunosc şi eu pe Ksiuşka asta, i-o zăludă… spuse melancolic şoferul, dar magazionera, într-un acces de solidaritate feminină, îi tăie vorba:

— Las’ că toţi sunteţi la fel. Toţi… Întâi ne duceţi cu zăhărelu’, ca după aceea să ştergeţi putina. Şi tot pe noi ne faceţi zălude…

— Cum naiba s-a fofilat? îşi frământa creierii Grişa. Că doar am stat amândoi în casa aceea, da’ n-am observat la el nicio mişcare de genul ăsta. Pe vânzătoarea de la cooperativă o mai vizita, e drept, dar de Ksiuta nici aminte nu-i era. E-adevărat, o singură dată…

— Ce anume?

— Mi-a spus o dată pe un ton foarte aspru: „De fata asta, Grişa, să nu te-atingi. E încă o copilă.”

— Şi tu?

— Eu? Păcatele mele, aveam şi fără ea treburi berechet.

— Las’ că-ţi cunosc eu treburile… Vrei, adică, să spui că Tihon Tihonovici şi-o păstra pentru ’mnealui?

— Pân-acum n-am gândit aşa. Da’ acum aşa pare să fi fost.

— Ba mie nu mi se pare deloc, îl privi cu luare-aminte magazionera. Tihon Tihonovici e, orice s-ar zice, om serios, cu scaun la cap. N-ăi fi cumva tu tăticu’?

— Ba da. Eu sunt tăticu’, se înfurie Grişa. Îl vezi pe ţâncul ăla bălăior din dreptul gardului, ăla care-şi suge degetul? Şi ăla-i al meu. Dar pe ăla negricios, care merge cu bicicleta? Şi ăla-i tot al meu. Toate creşele şi casele de naştere, şi grădiniţele de copii, şi orfelinatele din Uniunea Sovietică – toate-s pline numai cu producţia subsemnatului. Nu vezi că eşti şi tu zăludă? Ai o imaginaţie bolnavă. Să te duci la spital să te tratezi.

— Mă duc la spital, mă duc. Uite, chiar acu’ mă duc, se burzului fără veste magazionera. Vreau să aflu şi eu ce şi cum…

Şi fără a mai sta pe gânduri, porni cu paşi mari, încercând să-i ajungă din urmă pe Tihon Tihonovici şi pe tânărul medic.

— Avem o întârziere neprevăzută… li se adresă posomorât Grişa celor din camion. Cum s-ar zice, un hârtop neprevăzut pe calea vieţii…

Moşnegelul-ciupercar evită şi de astă dată comentariile:

— Eu îmi văd de ciupercile mele…

Tânărul de la geologie scoase din geantă un volumaş de Saint-Exupéry şi se cufundă în lectură.

— Ce scrie acolo? îl întrebă Grişa.

— Despre nişte piloţi.

— Şi noi, şoferii, suntem piloţi. Piloţi pământeni. Zâmbi şi lovi uşurel cu palma caroseria camionului. Avionul meu cu reacţie!…

2

În cabinetul medicului-şef, unde intrase magazionera, domnea o atmosferă confuză, încordată. Pe scaun şedea o tânără cu sâni bogaţi şi ochi gălbui, plânşi, cu irisul pestriţ; ţinea pe genunchi, cu stângăcie, o legăturică din care ieşea la iveală feţişoara zbârcită a unui prunc.

Întărâtat din cale-afară, Tihon Tihonovici îl tot smucea pe medic de mâneca halatului alb, ca şi când l-ar fi rugat astfel să-i vină în ajutor.

— Ce cauţi aici? se stropşi el la magazioneră. Ba poate că făcuşi bine. Ai să fii martoră.

— Vă rog nu ţipaţi, încercă, doctorul să-l potolească. Aici se află un copil.

— Aşa e, pruncul n-are nicio vină… îşi ridică degetul în semn de aprobare Tihon Tihonovici şi, schimbând tonul, îşi continuă interogarea într-o şoaptă răguşită: Ia spune-mi tu mie, Ksiuta, cine-i tatăl?

Ksiuta clătină din cap:

— Nu pot spune, Tihon Tihonovici, nu stăruiţi…

— Dar nu i-s eu tată, nu-i aşa? o întrebă, pesemne pentru a doua oară, Tihon Tihonovici, cătând cu privirea la magazioneră şi la medic.

— N-o fi cumva şoferul Grigori? se amestecă în vorbă magazionera, albindu-se la faţă de teamă şi dorind în acelaşi timp să-şi păstreze demnitatea.

— Nu, nu-i el.

Magazionera simţi cum i se ridică o piatră de pe inimă şi pe dată trecu definitiv de partea Ksiutei.

— Ce rost are s-o chinuiţi pe biata femeie, Tihon Tihonovici! Doar a spus clar că nu sunteţi dumneavoastră tatăl copilului…

— Mie mi-a spus-o, rosti tremurând tot responsabilul, fără a mai ridica însă glasul. Da' lui tătâne-su, lui Ivan Kuzmici, i-a zis cum că eu îs. Şi dac-o-ntrebi cum de-a dus-o mintea să spună una ca asta, tace.

Ksiuta îşi lăsă capul în jos, îngăimând:

— Mi-a fost ruşine.

Pe Tihon Tihonovici îl trecură sudorile de mânie:

— Curioasă treabă. Să spună cine-i tatăl, i-a fost ruşine, da' să îndruge la minciuni, să mă facă de ocară pe mine, la etatea mea, de asta nu i-a fost ruşine. Ia zi, cine-i tatăl? Spune cum îl cheamă!

— Nu ştiu cum îl cheamă, răspunse Ksiuta cu tristeţe. Nici numele de botez nu i-l ştiu. Nu ştiu nimic.

Responsabilul cu achiziţiile de poame îi învălui cu o privire tulbure pe cei de faţă şi le zise:

— Ia ieşiţi oleacă afară, tovarăşi. Oi vorbi între patru ochi cu dânsa şi-om lămuri noi amândoi cum stă treaba.

Medicul, cu o vădită uşurare, şi magazionera, cu o părere de rău la fel de evidentă, părăsiră încăperea.

— Ia spune, ce s-a-ntâmplat, te pomeneşti că te-a siluit careva? întrebă cu glas scăzut responsabilul, trecând de la mânie la compasiune.

— Nu. M-am lăsat eu, de bunăvoie. El n-are nicio vină.

— El, el… Da care-i ăla? Un îngeraş din cer picat sau un chipos împeliţat? se-nfurie din nou responsabilul.

— Nu mă mai iscodiţi atâta, Tihon Tihonovici, rosti cu un aer tâmp, privind fix înaintea sa, Ksiuta.

Copilul începu să ţipe.

— Întoarceţi-vă cu spatele, Tihon Tihonovici. Trebuie să-i dau piept.

Tihon Tihonovici mormăi ceva nedesluşit, se duse la fereastră şi, ascultând clefăitul lacom al pruncului, se apucă să desprindă cu unghia bucăţele mici de var de pe perete.

— Dacă tu, fato, m-ai făcut pe mine părintele copilului, apoi tot mie să-mi spui şi adevărul adevărat, glăsui el, fără a-şi întoarce faţa.

— Da n-o să-i spuneţi tatei? fluturară, cuprinse de teamă, genele ei.

— Asta am s-o hotărăsc eu, scutură nervos din umeri responsabilul.

— Ba nu, întâi şi-ntâi să-mi făgăduiţi…

— N-am să-ţi făgăduiesc nimic. Cum o să fie mai bine, aşa am să fac.

— Cui să-i fie mai bine? îşi plecă ea, deznădăjduită, privirea.

— Copilului, proasto… arătă peste umăr, cu un gest al capului, responsabilul Eu mă călăuzesc după principii stricte, dar sunt om… Oricui i se poate întâmpla… Că doar n-om fi nişte fiare…

3

Anul trecut, în tot ţinutul poamelor a fost o vară zăpuşitoare.

Vreme îndelungată, vântul îşi opri cu desăvârşire suflarea, de parcă l-ar fi înghiţit soarele. Arborii taigalei nu-şi mai făceau auzit nici vâjâitul trunchiurilor, nici scârţâitul crengilor, nici foşnetul uşor al frunzişului din creştet. Muţenia vântului micşorase atât de mult spaţiul sonor, încât atunci când la Şelaputinki prindeau să latre câinii, de dincoace, de la Belaia Zaimka, aflată la cinci verste depărtare, Charlie, dulăul lui Ivan Kuzmici Belomestnîh, le răspundea, scoţând alene câte un hămăit.

— De mult n-am mai apucat o arşiţă ca asta, zicea Ivan Kuzmici, un bătrân voinic, zămislit din plămadă vârtoasă, siberiană, şi cu nişte ochi tineri, ca de ţigan, îndemnând-o pe Ksiuta, singura fiinţă, în afară de Charlie, aciuată în prejma lui, să-i aducă cvas din pivniţă.

Ksiuta lua o cofiţă, ridica oblonul de la gura pivniţei, trăgând de veriga metalică, făurită încă de bunicul ei, şi cobora în penumbra pătrunsă de miresme dulci. N-avea nevoie să vadă nimic, fiindcă ştia pe dinafară unde se află toate celea: sacii cu cartofi, butoiaşele cu varză şi castraveţi muraţi, putinica cu lipani săraţi, borcanele cu dulceaţă de afine-vinete şi de fragi, oalele cu lapte de aseară şi cele cu lapte proaspăt muls.

Ieşind din pivniţă, Ksiuta punea cofiţa pe tăblia lungă a mesei din odaie, în jurul căreia se aşeza odinioară întreaga familie, tăblie niciodată aşternută cu vreo faţă de masă, dar totdeauna bine rasă cu cuţitul, apoi lua cofiţa cu cvasul acela înspumat, roşu-închis, în care pluteau boabe de coacăze şi fărâme de scorţişoară, şi-i turna tatălui ei într-o halbă de bere cu capac metalic, poate de argint, adusă de el din Germania, iar sieşi – în cana de porţelan a mamei, cu o uşoară şi veche plesnitură de-a latul trandafirului pictat pe ea, un trandafir, greu de ştiut din ce cauză, de culoare albastră.

Mama, încă tânără, purtând o rochie cu guleraş înalt, alb, de dantelă, o privea de pe o fotografie cu reflexe liliachii, unde sta lipită de umărul unui soldat cu moţ în frunte, cu o mustaţă voinicească şi având prinsă-n piept crucea Sfântului Gheorghe. În afara ochilor ţigănatici, prea puţine trăsături ale acelui flăcău mai păstra astăzi chipul lui Ivan Kuzmici, om trecut prin experienţa deloc uşoară a celor aproape optzeci de ani de viaţă. Cât despre mama, nu mai rămăsese de la ea nicio fotografie din anii mai târzii, de aceea, spre deosebire de bărbatul ei, fusese înzestrată cu o tinereţe veşnică, rămasă în aburul acela liliachiu. Aşa cum privea însă din perete, tânără, pentru că murise, mama părea să nu observe bătrâneţea lui Ivan Kuzmici, ba chiar ai fi zis că-i mulţumită să vadă ce bine şi frumos stau bărbatul şi fiica ei, unul lângă altul, în odaia curată, îngrijită ca pe timpul când ea mai era în viaţă.

La masă, Ksiuta şi cu taică-său nu se aşezau niciodată alături, ci, totdeauna, la un capăt şi la celălalt, despărţiţi de acea întindere de lemn bine scrijelită, hârşâitoare. Asta îi oferea Ksiutei posibilitatea îmbucurătoare de a se ridica mereu, cu respect spre a-i turna bătrânului încă o cană de cvas din cofiţa aşezată în mijlocul mesei, iar lui, tatălui, una şi mai îmbucurătoare, de a-i urmări

mişcările uşoare, grijulii, ce-i lăsau impresia că o vede pe însăşi nevasta lui, netrecută încă de pragul morţii.

Ksiuta era copilul lui născut târziu, în anii de după război.

Cei trei fii pe care îi avusese căzuseră la datorie în nouă sute patruzeci şi unu în preajma Moscovei, ca ostaşi ai unei divizii alcătuite din siberieni. De însuşi Ivan Kuzmici se milostivise şi cel de-al doilea război mondial, deşi s-a angajat în el cu un avânt ce nu mai era tineresc. Atunci când se întorsese acasă, în nouă sute patruzeci şi cinci, cu încă vreo zece decoraţii adăugate la ordinul „Sfântul Gheorghe", printre care şi cea „Pentru cucerirea Berlinului", era binişor trecut de cincizeci de ani. Cât durase războiul, se ţinuse departe de femei, astfel încât, în cea dintâi seară, după o despărţire de patru ani de nevastă-sa, aruncase, dezobişnuit de asemenea privelişte, o uitătură sfielnică înspre pernele pufoase, imaculate, din vârful patului. Iar mai târziu, după ce ea, nevastă-sa, cuprinsă la rândul ei de sfiiciune, suflase în lampa cu gaz şi se culcase lângă el, Ivan Kuzmici se pierduse de tot cu firea, deprins, pe front, să simtă noaptea, lipite de umărul lui numai trupurile unor ostaşi la fel ca şi dânsul. Gândi chiar cu tristeţe că vlaga bărbătească i-o fi secat cu totul, că s-a întors acasă moşneag. Dar nevastă-sa se lipise de dânsul atât de tare cu trupul ei, trecut şi el de tinereţe, însă împrăştiind ca şi în tinereţe o mireasmă de fân şi lapte, şi îi şoptise atât de fierbinte: „Redă-mi, Vanea, un fecior, măcar unul…", încât Ivan Kuzmici îşi dădu seama că mai avea până să ajungă moşneag.

N-a fost să fie însă fecior: se născu o fată. Curând după naşterea aceea târzie, nevastă-sa muri, iar el rămase singur cu fetiţă firavă, slăbuţă, veşnic bolnavă la început şi căreia îi dăduse, în cinstea nevesti-sii, tot numele de Ksiuta. Izbuti s-o înzdrăvenească, doftoricind-o chiar el cu felurite

ierburi din taiga, cu fiertură de cetină şi cu lapte de capră. Oricât au încercat văduvele din Şelaputinki să-l ademenească, oricât de des au venit pe la Zaimka, jucându-şi coapsele demult nemângâiate, n-au izbutit să facă nimic. Ivan Kuzmici se purta cu ele sever, respecta dorul lor femeiesc, dar de alinat nu voia să li-l aline. Încolo, făcea de toate: o dădăcea şi pe Ksiuta, lucra şi la colhoz, pescuia, mergea la vânătoare, iar de gospodărie îngrijea în aşa fel, încât vizitatorii ocazionali ce se abăteau pe la dânsul nici nu-şi dădeau seama că vetrei aceleia îi lipseşte gospodina. De fapt, ea nici nu lipsea de acolo: privea neîncetat din poza prinsă în perete, astfel încât prezenţa altei femei în casă era de neînchipuit. Duşumelele, Ivan Kuzmici le spăla aşa cum le spăla ea: punând în apă frunze de pelin. Când călca desculţ peste scândurile umede, simţea cum îl învăluie o undă de plăcere şi de tristeţe: mireasma de pelin îi amintea de nevastă-sa. Nici vaca n-a vândut-o: o mulgea chiar el. Acum însă, Ksiuta s-a făcut mare şi, sub degetele ei de fată, ţâşniturile vârtoase, albe, au început să sune cu totul într-altfel lovindu-se de fundul şiştarului. Semăna leit cu maică-sa, aşa cum arăta ea înainte de revoluţie, fapt care îi umplea lui Ivan Kuzmici inima de-o bucurie şi de-o tristeţe aparte. Să se însoare ar fi fost pentru el şi mai cu neputinţă, întrucât ivirea unei alte femei în casă ar fi năruit totul în viaţa lui: acum îi luneca zi de zi prin preajmă, făcând să scârţâie melodios podelele, umbra vie, uşoară a fostei sale soţii. N-a plecat nici de la Belaia Zaimka, deşi dincolo, la Şelaputinki, se găseau atâtea case frumoase cu ferestrele bătute în scânduri. Lumea pleca de la ţară, şi oricare din aceste case putea fi a ta aproape în schimbul unei singure sticloanţe. Mutarea lui în sat de la Belaia Zaimka ar fi însemnat însă un act de trădare şi faţă de bunicul lui, care o întemeiase încă înainte de a fi prins cheag satul Şelaputinki, şi faţă de tatăl lui, care împodobise cu mâinile sale toată casa cu

ancadramente de-o frumuseţe fără de seamăn, şi faţă de nevastă-sa, care îi născuse, tot aici, pe cei trei feciori ai lor, ucişi după aceea, ba chiar faţă de aceşti feciori, care au făcut primii lor paşi pe duşumeaua asta, care acum cânta sub paşii Ksiutei.

Până la şcoală, Ksiuta trebuia să meargă cale de cinci verste, dar era iute de picior, şi-apoi, cărarea trecea prin taigaua de care ea nu avea câtuşi de puţin teamă. Când fata absolvi cele şapte clase ale şcolii săteşti, Ivan Kuzmici hotărî ca ea să nu înveţe mai departe. El ştia că numai învăţătura ca atare nu-l poate face pe om nici mai bun şi nici mai fericit. Unii dintre oamenii mai învăţaţi pe care îi întâlnise în viaţă. nu erau deloc fericiţi, iar câţiva dintre ei s-au dovedit a fi chiar nişte oameni răi. Ca atare, încercă să-i împărtăşească Ksiutei din învăţătura proprie, de om al taigalei. N-o obişnui numai cu munca de zi cu zi a ţăranului, dar o învăţă să-ntindă şi năvodul, să meargă şi la vânătoare cu schiurile. Ca să nu alunece înapoi la urcuş şi să nu fâşâie frecându-se de zăpadă, îi căptuşi schiurile cu blană. O mai învăţă să caute ierburi de leac şi, călăuzindu-se după semnele cele mai mărunte, să prevadă schimbarea vremii. Se străduia să-i dezvăluie Ksiutei întreaga frumuseţe a vieţii din taiga nu numai spre a o convinge să rămână cu el, dar şi pentru că, umblat fiind, prin fel şi fel de ţinuturi, nu găsise altul în care să se simtă mai în largul său.

— În Siberia, fata mea, au fost surghiuniţi dintotdeauna oamenii ăi mai de treabă… îi zicea el Ksiutei. Pe siberian îl cunoşti de la o verstă, pentru că pământul nostru s-a îmbibat cu harul acelor oameni. Ş-apoi, oricare pământ ai lua, acela nu se sprijină pe ăi de sunt azi ici, mâine colea, ci pe ăi legaţi strâns de vatra lor. Or, eu şi cu tine, fata mea, tocmai dintr-ăştia suntem. Şi nici măcar săteni nu ne putem numi, ci *zaimceni*. Iar întreaga Siberie să ştii că de la atari aşezări îşi trage începutul.

Luând între degete o tulpiniţă de căpşun de taiga, Ivan Kuzmici îi absorbea gânditor mireasma:

— Nicăieri altundeva, fată dragă, nu găseşti asemenea căpşun. Odoarea asta de te-mbată sălăşluieşte în fiece boabă, ca o mică tartoriţă. Poţi să răstorni peste boabe şi-o haldă de cărbuni, că tot le simţi mirozna…

Dar cu cât devenea Ksiuta mai frumoasă, cu atât mai tare se posomora Ivan Kuzmici, temându-se ea viaţa să nu i-o răpească pentru totdeauna. El vedea prea bine că, ajungând mai măricei, copiii din Şelaputinki pleacă îndată fie pe la diferite institute, fie la câte un şantier, iar părinţii lor îmbătrânesc în singurătate. Ciudat i se părea lui Ivan Kuzmici să se închipuie şi pe sine într-o situaţie asemănătoare.

Dacă în sat era adus să ruleze câte un film, el n-o lăsa pe Ksiuta să plece la club de una singură, ci o însoţea de fiece dată, se aşeza lângă ea, trăgea cu ochiul la chipul ei concentrat şi încerca un soi de gelozie văzând-o cum urmăreşte desfăşurarea acelei vieţi, străine pentru ea, de pe pânza ecranului. Când, într-una din zile, Ksiuta îşi prinse la căpătâiul patului o ilustrată de pe care îi zâmbea actorul de cinema Veaceslav Tihonov, Ivan Kuzmici iscodi îndelung cu privirea chipul lui, apoi şi chipul fetei, întrebându-se ce-o fi găsit la el, prin ce o atrage omul ăsta trăitor într-o lume depărtată de cea a taigalei.

Nu-i privea cu ochi buni Ivan Kuzmici nici pe feciorii din sat: nu erau prea mulţi şi, de regulă, nu rămâneau prea multă vreme acolo, iar dacă rămâneau, se apucau de băutură, vorbeau urât, înjurau. Bea şi el, e drept, dar arareori, iar de suduit nu-şi îngăduia niciodată să suduie: treaba asta nu se încadra în vechile tradiţii siberiene. Ivan Kuzmici considera că dacă un mujic mai suduie câteodată, ostenit, i se poate ierta, căci astfel îşi mai uşurează inima, dar să înjuri spre a te arăta mai grozav decât alţii, asta e ceva ruşinos şi nu te

arată decât ca pe un om de nimic. Mormăia uneori la adresa flăcăilor: „Ce fel de oameni or mai fi şi ăştia, lua-i-ar să-i ia! Odinioară, tinerii se temeau o vorbă, să zică faţă de părinţi, pe când acum zic de toate, nu se încurcă. Numai gura de ei, că de muncit, n-au decât să muncească tata, ori mama, ori bunica…” Nu voia Ivan Kuzmici să-şi dea fata nici după artistul acela, de cinema de pe meleaguri îndepărtate, nici după vreun bădăran de prin vecini. De fapt, nu i s-a întâmplat niciodată să-i iasă în cale un om după care ar fi simţit dorinţa să-şi dea fata de nevastă.

A ajuns până acolo, încât o însoţea pe Ksiuta chiar şi la şezătorile din sat, stârnind chicote în rândul fetelor, iar printre flăcăi nu numai chicote, ci şi o anume teamă. Prin sat, iscat de muierile bătrâne, umbla de multă vreme un zvon – greu de spus dacă era adevărat sau doar o scorneală – cum că odinioară, încă înainte de război, a fost găsit pe o arie, omorât cu parul, un sătean despre care se ştia că încercase să-i facă ochi dulci celeilalte Ksiute, nevestei lui Ivan Kuzmici. Tocmai teama asta o îngrădea, ca un zid nevăzut, pe fata bătrânului de îndrăzneala flăcăilor, un zid resimţit însă de ea, adesea, ca un zid de temniţă. Chiar şi Ivan Kuzmici îşi zicea câteodată, întristat şi încercând un sentiment de vinovăţie, că o ţine pe fiică-sa închisă în *zaimka,* întocmai cum un avar bătrân îşi păstrează ferecată avuţia. Era însă de-ajuns ca vreunul dintre cei ce se abăteau când şi când prin sat să arunce o privire încărcată de înţelesuri spre Ksiuta, pentru ca el, Ivan Kuzmici, să-şi piardă iar cumpătul. Când şoferul Grişa, de pildă, care, împreună cu responsabilul cu achiziţiile de poame, a găzduit o vreme la ei, a încercat la un moment dat doar „să pună ochiul” pe Ksiuta, bătrânul l-a chemat în spatele casei şi i-a spus răspicat, în timp ce ochii negri, nebuni, ţigănatici îi scânteiau fioros de sub sprâncenele înspicate:

— Să ştii, Grişka, întâiul urs pe care, l-am vânat încă înainte de primul război l-am răpus cu cuţitul. Mâna însă nu mi-ar tremura nici azi…

Grişka n-a încercat să se dezvinovăţească nici măcar printr-o vorbă de duh. Fandoseala orăşenească l-a părăsit cât ai clipi din ochi şi chiar de-a doua zi şi-a reorientat aspiraţiile către Klava, îngrijitoarea de vite din colhoz, cu care, la braţ, a tot încercat să-i iasă în cale lui Ivan Kuzmici.

Şi totuşi bătrânul îşi dădea seama instinctiv că fata îi scapă din mâini. D-apoi cum să n-o scapi, când nasturii de la bluză îi săreau întruna în dreptul sânilor care îi creşteau ca un aluat dospit, iar ochii gălbui, cu irisul pestriţ, i se învăluiau tot mai des în aburul unor dorinţe nedefinite.

Pe neaşteptate, Ivan Kuzmici se orientă spre religie; în serile acelea zăpuşitoare, când şedea cu fiică-sa la masă, ospătându-se cu *şanghi* şi trăgând câte-o duşcă de cvas din coacăze, luase obiceiul să scoată din dulap Biblia rămasă de la bunicu-său, cu coperţi de piele roase de şoareci, şi, încălecând pe nasul său mare şi drept o pereche de ochelari legaţi cu sfoară, să-i citească fetei fragment după fragment. Ca şi mulţi alţi siberieni de baştină, bătrânul nu prea credea în Dumnezeu, totuşi se temea de el ca de un urs bătrân hoinar prin taiga. Ksiutei îi plăcea să asculte Biblia: era cartea cea mai frumoasă din toate câte. Îi mai căzdeau când şi când în mână, deşi, pe alocuri, i se părea tare nebuloasă. Tatăl ei însă nu numai că-i citea din ea, dar şi comenta cele citite, insistând mai ales asupra ispitelor şi păcatelor, coca ce la un moment dat avea chiar un efect contrar. Atât de des repeta Ivan Kuzmici cuvântul „păcat”, dându-i totuşi un tâlc oarecum nedesluşit şi nefăcându-l să sune prea convingător a ameninţare, încât vorba asta începu s-o intereseze pe Ksiuta din ce în ce mai mult. Greu adormea fata în patul ei cu aşternutul moaie, pufos. Împingea câteodată cu genunchii plini de vigoare în muşamaua cea răcoroasă, cu lebede,

agăţata în perete deasupra patului şi îndată cuvântul „păcat” prindea s-o învăluie ca un nour alb, încărcat cu mireasma ameţitoare a căpşunilor de taiga, prin vălul căruia se contura vag un chip neştiut, dar având ochii aceia ai actorului de cinema Veaceslav Tihonov. Ksiuta împlinise deja douăzeci şi şapte de ani, şi fetele începuseră a şuşoti în spatele ei: „Fată stătută, fată stătută…” Nu avusese între timp niciun prieten. Într-o zi, l-a întrebat pe Grişa, ca pe unul venit de la oraş:

— Grişa, ce-o fi acela „păcat”?

Grişa privi speriat peste umăr şi răspunse morocănos, nevoind să se lege la cap:

— Eu nu-s popă… Numai popii sunt specialişti în treburi dintr-astea…

— Tu, de pildă, ai venit aseară de la Klava plin de paie pe haine. Asta o fi păcat sau nu?

— Nu, nu-i păcat. E dragoste, zâmbi pe sub mustaţă Grişa.

— Vasăzică, dragostea nu-i păcat?

— Se vede că nu. Numai să nu te-apuci să-i vorbeşti lui taică-tu despre schimbul ăsta al nostru de păreri. Că bătrânul n-o să prea deosebească păcatul de dragoste.

— Da tu le deosebeşti, Grişa?

Grişa rămase perplex. Asemenea întrebare nu-i mai pusese nimeni. Ca să i-o pună acum tocmai fata asta stătută şi înapoiată de la *zaimka,* tocmai fata asta, care, uite-o cum stă în faţa lui, arătându-şi genunchii şi sânii neruşinat de plini şi de tari.

— Tu să mă laşi în pace, auzi? Altminterea nu mai garantez de mine. Să te cam fereşti din calea mea, mai ales când oi fi aghesmuit. Că n-am să mă pot stăpâni şi-odată intru-n păcat, o preveni el cu ciudă în glas.

— Păi nu spuseşi adineaori c-o iubeşti pe Klava?

— Am spus, am spus… Că nu-mi cade limba s-o spun. Şi ce dac-o iubesc? Şi pe tine te-aş putea iubi. Că am o inimă largă.

— Da eu nu te iubesc, Grişa. Şi-atunci ce fel de dragoste ar fi asta?

Grişa se înfurie de-a binelea. Asemenea vorbe nu mai auzise de la nicio reprezentantă a sexului feminin.

— Tu chiar eşti ţăcănită? Că şi taică-tu-i un ţăcănit şi văz că-i calci pe urme. Mare nevoie am eu de tine!

Într-altă zi, prinzându-l de mânecă pe responsabilul cu achiziţiile de poame în clipa când acesta tocmai pornea spre buna sa prietenă, vânzătoare de la cooperativa de consum, Ksiuta îl iscodi şi pe el:

— Tihon Tihonovici, l-am întrebat deunăzi pe Grişa, da n-a ştiut să mă lămurească: spuneţi-mi, cum poţi deosebi dragostea de păcat?

Tihon Tihonovici o privi cu luare-aminte şi clătină din cap a milă. Se vede treaba că a năucit-o tată-su cu traiul lor la *zaimka* şi cu Biblia lui cea roasă de şoareci. Tihon Tihonovici era însă o fire sentimentală şi cu înclinaţii spre filosofare. Privirea întrebătoare, copilărească, a fetei, avu darul să-l mişte, să înlăture sentimentul acela de compasiune zeflemitoare încercat la început, ba chiar să-l răsfrângă spre propria lui persoană.

— Dragostea, fato, e atunci când totul porneşte de la inimă, îi desluşi el Ksiutei. Atunci nimic nu-i cu păcat Păcatul e când se porneşte de la estintele alea tulburi. Ai priceput, prostuţo?

— Am priceput, răspunse Ksiuta, neînţelegând prea bine ce-s alea „estinte tulburi”, dar simţind că trebuie să fie vorba de ceva rău.

Cât despre, responsabil, acesta porni către vânzătoarea lui pe calea instinctelor tulburi, zicându-şi că nu-i decât un diavol bătrân şi neastâmpărat, dar simţind, nu fără plăcere, în buzunarul hainei sticla de-o jumătate umplută cu „esenţă” şi astupată cu un dop de hârtie de ziar. Toate aceste întâmplări se petreceau în acea vară când arşiţa devenea din ce în ce mai aprigă şi când,

odată cu ea, creştea în inima Ksiutei dorul după ceva care să-i uşureze sufletul şi trupul ce tânjeau, chinuite de-o arşiţă lăuntrică, aidoma unui pământ crăpat de secetă.

Într-o dimineaţă, lăsată singură de tatăl ei, care plecase la pescuit împreună cu Tihon Tihonovici şi cu Grişa, Ksiuta se dusese să isprăvească de cosit o pajişte de pe malul râului, unde aveau ei dintotdeauna fânăria.

Era o dimineaţă cu zăduf, nu căzuse nici strop de rouă şi ierburile se poligniseră, vlăguite de arşiţă.

Charlie, câinele-lup, scosese limba de un cot şi răsufla gâfâit, urmărind din umbră mişcările stăpânei. Coasa fetei nu luneca prin iarbă cu vâjâitul ei vesel de totdeauna, ci isca un şuier trist, înţepenindu-se la tot pasul în tulpinile ofilite, culcate la pământ. Până şi căpşunile de taiga, încurcate prin ierburi, căpătaseră, încă înainte de a ajunge să se pârguiască de-a binelea, gustul celor puse anume la uscat. Nu izbuteau să scape de arşiţă decât departe, în adâncurile umbroase ale taigalei; dincoace, la loc deschis, se ofileau, dăruindu-şi seva văzduhului însetat. Frunzişul mestecenilor, al plopilor şi arinilor, ba chiar şi cetina pinilor şi a zadelor păreau ostenite, veştede. Roiurile de musculiţe care de obicei zumzăiau fără încetare prin preajmă dispăruseră şi ele cine ştie pe unde, căci ele se feresc nu numai de frig, ci şi de arşiţa prea puternică. Nu se auzea decât zumzetul câte unei albine ce se abătea când şi când pe-acolo. „Primăvara albinele nu ocolesc nici floarea de salcie, gândea Ksiuta. Cele mai potrivite însă pentru cules nectarul sunt trifoiul şi iarba de coasă. Numa’ că acu’ nici astea nu mai sunt bune pentru aşa ceva; s-au uscat, le-a bătut arşiţa. Şi-apoi, până şi albina cată locuri mai umbroase…” Cu cât mai tăcută devenea taigaua neclintită de nicio adiere de vânt, cu atât mai distinct se auzea prin văzduh, de

dincolo de trunchiuri, zgomotul râului nevăzut, iscând impresia unui ropot ademenitor.

Încercând la un moment dat să reteze mai de la rădăcină nişte iarbă culcată la pământ, printr-o mişcare greşită fata înfipse coasa în ţărână şi nu mai încercă s-o smulgă. Călcând moale cu *icighii*[18] de piele, meşteriţi de taică-său, o porni în direcţia din care răzbătea glasul râului, şi curând acest glas se preschimbă într-o zglobie şi nuanţată sclipire, ce-i venea în întâmpinare de dincolo de arbori. În timp ce mergea, Ksiuta îşi desfăcu basmaua albă cu buline negre, eliberându-şi părul lung, ce-i căzu în valuri bălaie peste umeri, apoi, gâfâind, începu să-şi azvârle veşmintele care pe unde se nimerea: basmaua – peste florile de marsh tea, bluza – pe o tufă de salcie, sutienul negru, prea strâmt – peste rădăcinile dezgolite ale unei zade – numai să simtă mai repede cum îi învăluie trupul înfierbântat adierea răcoroasă ce se abătea dinspre râu.

Icighii, fusta şi chiloţii albaştri, cu trei rânduri de elastic, îi lepădă chiar la marginea apei, pe fâşia îngustă de prund. De priviri străine fata nu se temea: era un loc ferit de lume.

Fără veşminte, se simţi uşoară ca un fulg: i se păru că ar fi de-ajuns o pală de vânt, ca s-o ia pe sus şi s-o ducă spre neştiute depărtări. Dar vântul nu bătea deloc şi peste câteva clipe simţi din nou, chiar aşa goală cum era, apăsarea zădufului. Încercă apa cu piciorul şi scoase un ţipăt, arsă de răceala ei, ajunsă până aici de la depărtatele piscuri ale munţilor Saian. Charlie se cufundă în apă, dar în clipa următoare, sări înapoi pe mal, scuturându-se de mama focului.

Ksiuta găsi un loc mai potrivit: între două limbi de nisip, apa, mai calmă, se încălzise, la soare, şi fata intră în ea, păşind cu băgare de seamă. Apoi, cu un ţipăt scurt, se cufundă până la piept şi simţi lunecându-i pe lângă picioare, gâdilând-o plăcut, un cârd de peştişori. Îndată porni înot, spintecând apa cu mişcări măsurate, puternice.

Locul unde curentul apei se simţea mai puţin nu era prea larg, astfel încât, curând, Ksiuta ajunse din nou într-un şuvoi rece, care o duse cu el. Şi-atunci începu cu râul o hârjoană aprigă. Ba se scufunda cu capul în repezişul năvalnic şi rece ca gheaţa, ba luneca din îmbrăţişarea lui vârtoasă, bătând apa cu palmele şi străduindu-se să se-mpotrivească curentului, ca să ajungi din nou în golfuleţul cu apă lină şi caldă. Dar în repeziş era foarte greu să rămâi locului. Ca de obicei, fata ochea, una din buturugile înfipte în mal şi încerca din răsputeri să se menţină în dreptul ei, ca nu cumva pe nesimţite curentul s-o ducă la vale. Apoi, dublând iuţeala braţelor şi cucerind încetul cu încetul minusculele porţiuni de apă, Ksiuta, deşi părea că rămâne în continuare pe loc, „izbutea totuşi să înainteze câte puţin, ajungea dincolo de reperul pe care şi-l fixa şi, în cele din urmă, aproape sleită de puteri, se pomenea, iar cu încântare, în golfuleţul cu apă lină, unde făcea „pluta", legănându-se uşor cu braţele larg desfăcute. Capul i-l trăgea în jos claia udă a părului cânepiu, încât deasupra apei, pe care izbutea s-o supună, numai ochii şi sfârcurile zmeurii ale sânilor i se mai zăreau. Totul părea un soi de luptă în joacă a două trupuri: trupul Ksiutei şi trupul râului. Într-adevăr, amândouă se cunoşteau de mult şi nu reprezentau o primejdie unul pentru altul. Lui Charlie însă, joaca asta îi trezise o stare de nelinişte: păzindu-i Ksiutei veşmintele, scheuna uşor, deşi nu îndrăznea să ia parte la hârjoana aceea nelipsită de risc. La un moment dat însă, fata îşi dădu seama că scheunatul dulăului se preschimbase într-un lătrat sec, furios.

Înălţând uşor capul din apă, zări pe fâşia de prundiş, în preajma straielor sale, un bărbat cu chip de orăşean; avea o barbă neagră, purta o cămaşă cadrilată, cu mânecile suflecate şi, agitând un ciocan de geolog, încerca să se apere de Charlie,

care, întărâtat la culme, îi tot da târcoale şi sărea să-l apuce.

Ksiuta ştia că Charlie nu e de felul lui un câine rău, totuşi era un dulău de *zaimka* şi putea să nu cruţe un străin, mai ales văzându-l în preajma veşmintelor stăpânei sale. Fata însă avu de luptat cu două simţăminte contradictorii: unul de ruşine, că fusese surprinsă complet dezbrăcată, celălalt de teamă, că dulăul l-ar putea sfâşia pe nou-venit.

— Înapoi, Charlie! strigă ea, cufundându-se în apă până la bărbie.

Numai că, din pricina vuietului apei ori pentru că era prea întărâtat, câinele nu-i auzi sau poate că se prefăcu doar că nu-i aude glasul. Şi-atunci, Ksiuta nu mai stătu pe gânduri: se repezi afară, pe mâl, cu o mână apucă dulăul de zgardă, iar cu cealaltă îşi azvârli la repezeală părul peste sâni şi se lăsă pe vine, ca şuviţele lungi să-i acopere cât mai mult trupul.

— Întoarce-te! Ce te holbezi la mine! îi strigă furioasă omului cu barbă neagră, năucit de apariţia acestui trup alb, plin de picuri scânteietori şi acoperit ici-colo de părul ud, răsfirat în neorânduială. Omul însă nu catadicsi să-şi întoarcă ochii de la ea, ci păru s-o soarbă lacom cu privirea, aşa cum era în clipa aceea: udă, furioasă şi în acelaşi timp ruşinată, cu nişte ochi imenşi, cu chipul şi cu braţele până la coate arse de soare, aproape cărămizii, iar mai încolo revărsându-şi pe neaşteptate această rumeneală aspră într-o albeaţă molatică, orbitoare, presărată pe-alocuri cu bobiţele negricioase ale aluniţelor. Şi unde mai pui că unul din sfârcurile zmeurii izbutise să iasă, invincibil, la iveală printre şuviţele care încercau zadarnic să acopere sânii.

— Cât eşti de frumoasă… spuse rar, cu voce sugrumată, necunoscutul. Apoi, brusc, se răsuci în călcâie şi rosti pe un ton cu totul schimbat, al omului care îşi vine în fire: Scuză-mă.

— Culcat! îi strigă Ksiuta dulăului, care i se supuse cam fără chef, apoi, trăgând mereu cu coada ochiului la spatele lat al necunoscutului, începu să se îmbrace. Îşi dădu seama că-i lipseşte sutienul, apoi bluza, şi îşi aminti că le zvârlise din mers când se apropiase de râu.

— Să nu vă întoarceţi! îi porunci străinului şi se căţără pe costişă.

În timp ce-şi punea sutienul, apoi bluza, şi se lega la cap cu basmaua, încercă să nu-şi mai aducă aminte cum apăruse adineaori în faţa necunoscutului, însă vorba lui rară, sugrumată: „Cât eşti de frumoasă…" continua să sune în întreaga ei fiinţă. Asta nu i-o mai spusese până atunci decât tatăl ei, dar şi acesta pe un cu totul alt ton, pentru ca îndată după aceea să-şi curme vorba şi să zică, încruntat, ceva fără legătură cu spusa lui dinainte.

„Doamne, o mai fi stând Charlie acolo unde i-am poruncit?" gândi ea la un moment dat cu o teamă crescândă, pe care nu şi-o putea explica, pentru soarta necunoscutului, apoi, îmbrăcată, dar încă desculţă, coborî valvârtej costişa.

Străinul stătea cum îl lăsase: cu spatele la *icighii* ei, în dreptul cărora mârâia când şi când Charlie. Acest mârâit îl făcea pe necunoscut să mai strângă şi acum în pumn, pentru orice eventualitate, mânerul ciocanului de geolog.

Ksiuta slobozi un râs vesel, răsunător, atât de caraghioasă i se păru nevolnicia acestui bărbat voinic, cu barba lui neagră.

— Da ce-i cu dumneavoastră, v-aţi prefăcut în stană de piatră?

Necunoscutul întoarse capul, totuşi n-o privi pe ea mai întâi, ci pe Charlie.

— Îmi pare mie că nu vă prea plac câinii, aşa-i întrebă ea.

— De ce?… Ba-mi plac… zâmbi, liniştindu-se, necunoscutul. Avea un zâmbet frumos. Prin hăţişul bărbii sclipea ici-colo câte-un fir argintiu, fapt care

nu arăta nici pe departe că ar fi fost un bărbat în vârstă.

— Câinii nu-i muşcă decât pe cei care se tem de ei, zise Ksiuta, aşezându-se pe fâşia de prundiş şi bătându-l uşor pe Charlie cu palma pe spate. Am dreptate, Charlie?

— Dulăul ăsta al dumitale-i exagerat de mare, spuse necunoscutul cu acelaşi zâmbet pe buze. Să ştii că am şi eu un câine. Un setter.

— Şi unde-i?

— Acasă, la Moscova, zise necunoscutul, lăsându-se şi el pe prundiş, dar la o anumită distanţă de fată.

— Sunteţi de la Mo-oscova?! făcu uimită Ksiuta. Nu avusese niciodată prilejul să întâlnească pe cineva venit de-acolo. Şi cu ce treburi pe-aici?

În mintea ei, între cuvintele „Moscova” şi „aici” era o distanţă inimaginabilă.

— Căutăm pietricele, zâmbi din nou străinul şi întinse mâna să-l mângâie pe Charlie. Dar Charlie îşi încruntă glasul şi mâna se trase brusc înapoi. Grozavă figură câinele ăsta al dumitale, zise necunoscutul pe un ton în care se simţea o undă de respect amestecat cu teamă, apoi, mijindu-şi ochii la soare, o iscodi pe Ksiuta cu privirea.

Deşi ea îşi ascunsese acum trupul sub învelişul veşmintelor, străinul continua să i-l vadă aşa cum apăruse el adineaori din unda râului. Ksiuta îşi dădu seama de asta şi îşi petrecu mâna peste nasturii bluzei, verificând parcă dacă şi-o încheiase cum trebuie.

— De unde eşti dumneata, de la Şelaputinki? o întrebă străinul.

— Nu. Sunt de la Belaia Zaimka.

— Aha, vasăzică, eşti hutoreancă[19]?

— Ba nu, sunt zaimceancă, spuse răspicat fata, deşi îşi dădea seama că noţiunile *„hutor”* şi *„zaimka”* sunt apropiate ca sens.

— Ai fost vreodată la Moscova? o întrebă străinul.

— Nu… oftă fără voie Ksiuta, dar îndată se corectă, adăugind cu mândrie în glas: mie mi-e bine şi-aici.

— Dar aşa, la oraş, te duci de obicei?

— Am fost o dată la Zima. Da nu mi-a prea plăcut ce-am văzut: e strâmtoare mare acolo, se-nghesuie casele una-ntr-alta. E adevărat, trenurile mi-au plăcut.

Îşi aminti de singura ei călătorie la Zima, când taică-său o dusese la gară, îi cumpărase îngheţată, pe care ea o gusta atunci pentru prima oară; stătuse multă vreme, strângând în mână beţişorul acela şi privind inscripţiile de pe plăcuţele albe agăţate de vagoane: „Vladivostok-Moscova”, „Moscova-Vladivostok” şi multe altele. Nu văzuse însă nicio inscripţie „Moscova-Zima”, iar cei mai mulţi dintre călători nu coborau pe peron decât ca să-şi cumpere nişte pateuri de-o culoare veninos-aurie şi tari, sau câte-o sticluţă de limonadă, pe fundul căreia se aflau aşternuţi parcă nişte fulgi, sau, doar ca să-şi mai dezmorţească oasele, plimbându-se de-a lungul peronului. Zima, cel mai mare oraş văzut vreodată de Ksiuta, nu era pentru acei călători decât o simplă haltă, o staţionare de zece minute a trenului.

Pe peron vedeai plimbându-se, îmbrăţişaţi – obicei nepermis la Şelaputinki – sau adunaţi în cerc şi cântând acompaniaţi de câte-o chitară, grupuri de băieţi şi fete purtând cu toţii acelaşi fel de bluze verzi cu inscripţii de neînţeles: „M.E.I.”, „M.A.T.I.”, „M.V.T.U.”[20]. Cuvintele unora dintre cântecele lor, care nu semănau cu cele care se cântau la ţară, Ksiuta ar fi vrut să şi le noteze, dar trenurile se urneau din loc, ducând cu ele frânturile de strofe pe care nu izbutise să le asculte până la capăt: *„Fetiţa plângea, şi balonul zbura…” „Iar printre linii de tranşee cresc flori cu splendide petale…”*[21]. Ksiutei îi rămăsese în minte şi figura

unui pasager mărunţel, semănând, datorită ochilor oblici şi pielii gălbui, cu un buriat[22], doar cu trăsăturile chipului mai fine. Îi atârnau de gât mâi multe, aparate fotografice şi începuse să ţopăie în jurul Ksiutei şi al lui Ivan Kuzmici, bolborosind cuvinte ruseşti şi cerând prin tot felul de gesturi îngăduinţa de a-i fotografia. Ivan Kuzmici îi şopti fetei:

— Asta văz că-i japonez…

Apoi îşi potrivi haina, îşi netezi barba şi dădu din cap în semn că-i dă voie.

Obţinându-i încuviinţarea, japonezul, fără să-i pese defel că-şi pătează pantalonii imaculaţi, de culoarea untului, se lăsă iute într-un genunchi pe peronul plin de coji de seminţe şi, sucindu-se când încolo, când încoace, îi fotografie de câteva ori pe cei doi, folosind de fiecare dată alt aparat Pe urmă, dezvelindu-şi dinţii rari, dar puternici, şi înclinându-se cu recunoştinţă, scoase din buzunar un portvizit mare, din piele neagră, îl desfăcu, le arătă, acoperită cu o ferestruică de celofan, fotografia unei femei, cu aceiaşi ochi oblici ca şi el, care ţinea de mână o fetiţă, şi ea cu ochii oblici, îi vârî lui Ivan Kuzmici în mână un cartonaş alb şi sări îndată în vagonul din preajma lui, prevăzut la ferestre cu nişte perdeluţe de un soi aparte. Apoi vagonul se legănă uşor, trenul se puse în mişcare, iar japonezul le făcu celor doi semn cu mâna lui subţiratică, de adolescent, şi dispăru din vedere, ducând pe stofa pantalonilor de culoarea untului coji de seminţe de pe peronul staţiei Zima.

Către Ivan Kuzmici, care tot răsucea în mână cartonaşul primit, neştiind ce să facă cu el, veni un reprezentant spilcuit al miliţiei gării.

— Permiteţi să mă informez şi eu, îi zise bătrânului, luând cartonaşul şi apucându-se să-l studieze cu atenţie. Aici scrie ceva de neînţeles. Aha, eroglife… Pe urmă întoarse cartonaşul pe partea cealaltă: Uite aici scrie pe ruseşte. Şi citi cu glas tare: „Sotokiti Kusaka, profesor la

Universitatea Vaseda, membru al Asociaţiei «Japonia – U.R.S.S.”.

Îi restitui lui Ivan Kuzmici cartonaşul, transcriind, pentru orice eventualitate, într-un carneţel, numele japonezului şi salută cu mâna la cozoroc.

— Totu-i în ordine… A fost un proces de destindere a încordării, ca să zic aşa. Dar în acelaşi timp se interesă: Ce v-a întrebat?

— Nimica, îi răspunse îmbufnat Ivan Kuzmici şi o scoase pe Ksiuta de pe peronul gării.

Mai târziu, Ksiuta puse cartonaşul în sipetul ferecat al bunicii, unde păstra medaliile lui taică-său. Astfel se încheiase contactul ei cu lumea de dincolo de hotare, încă mai depărtată decât cea a Moscovei sau a Vladivostokului.

— Ştiţi, eu am cunoscut şi un japonez, îi zise fata necunoscutului cu barba neagră, împingând cu piciorul desculţ pietricelele încinse la soare. Aţi fost vreodată în Japonia?

— Nu, în Japonia n-am fost. Am fost în Franţa într-o excursie, zise necunoscutul.

— Şi cum a fost? V-a plăcut?

Străinul vorbi ca şi când ar fi uitat de Ksiuta şi s-ar fi adresat sieşi:

— Parisul mi-a plăcut. Acolo fiece piatră emană parfumul istoriei. Umbli prin el şi te întrebi: unde a dispărut istoria? Apoi te dumireşti: se depozitează în pietre. Zâmbi parcă unui gând tainic, dar curând se încruntă: parizienii însă m-au cam dezamăgit.

— Cum aşa? se miră Ksiuta.

Însuşi cuvântul „parizian” i se păru că ascunde un farmec aparte.

„E încă un copil fata asta”, gândi străinul şi, răspunzându-i, îi zise fără voie „tu”.

— Cum să-ţi explic, răvăşi el pietrişul cu ciocanul său de geolog. Tu ai citit *Cei trei muşchetari?*

— Am văzut filmul.

Necunoscutul zâmbi, amintindu-şi ce-i spusese cândva un prieten de la Moscova: „Oamenii se împart în trei categorii: cei care au citit *Fraţii Karamazov*, cei care n-au citit încă şi cei care nu vor citi niciodată”. „Mai este o categorie, gândi străinul, cei care au văzut *Fraţii Karamazov* la cinema. Totuşi ce încântătoare e fata asta. Un copil al taigalei...”

— Îţi aminteşti cum îi cheamă pe eroii acestei cărţi? o întrebă el.

— Am uitat, zise Ksiuta, nemulţumită de interogatoriu.

— D’Artagnan, Athos, Porthos şi Aramis. Ţi-ai amintit?

— Mi-am amintit. Dar asta a fost demult.

Necunoscutul continuă, lovind cu ciocanul în pietre, de parcă şi-ar fi bătut, ca pe un cui, fiece cuvânt în mintea Ksiutei.

— Sunt nişte figuri grozave. Asemenea oameni stimez eu. Ba chiar şi asemenea dulăi, şi făcu un semn cu capul spre Charlie. Ei bine, înainte de a pleca în Franţa, îmi închipuiam că parizienii sunt aidoma lui d’Artagnan, Athos, Porthos şi Aramis. Poate că n-am avut noroc, totuşi n-am întâlnit niciun muşchetar pe străzile Parisului.

Străinul tăcu brusc, căci uitase cu cine stă de vorbă. „La ce bun îi spun eu toate astea? Cu ce-ar putea să-i fie de folos în viaţă? Doar pentru ea Parisul e tot atât de îndepărtat ca şi planeta Marte.” Cel ce a pătruns însă vreodată în adâncul taigalei ştie prea bine cât de stăruitor îl îndeamnă pe om nesfârşita ei întindere verde să-şi mărturisească toate câte le are pe cuget celui dintâi interlocutor, fie el şi cu totul necunoscut, pe care ea, taigaua, i-l scoate în cale, pentru ca după aceea să-l absoarbă din nou în străfundurile sale; unde el să dispară, ca şi când nici n-ar fi existat.

— Sunteţi şi dumneavoastră o figură grozavă? întrebă Ksiuta.

— Asta trebuie s-o judece alţii. Cred însă că nu sunt un caracter slab, răspunse necunoscutul mai în glumă, mai în serios.

— Şi totuşi, de Charlie v-aţi speriat… râse Ksiuta şi dinţii ei albi sclipiră în contrast cu chipul oacheş, pe care abia se ghicea un uşor puf auriu.

Fără voie, necunoscutul rămase din nou cu ochii la ea, admirând-o.

— Aş face şi eu o baie, zise apoi şi, desfăcându-şi la iuţeală şireturile bocancilor grei, de schior, îşi trase cămaşa, blugii vechi, decoloraţi, şi rămase numai într-un slip îngust, roşu, cu o dunguliţă albă într-o parte. În ciuda bărbii înspicate, trupul îi era tânăr, ars de soare, iar pe sub pielea braţelor îi jucau muşchi vânjoşi. Se dezbrăcase atât de repede, încât Ksiuta nici nu apucase să-şi ferească privirea, dar nici el nu se sfiise defel.

— Să nu vă scăldaţi în repeziş, îl sfătui fata, dar el se şi azvârlise în râu şi prinse să înoate într-un fel neştiut până atunci de Ksiuta, ba cufundându-şi capul în apă, ba săltând peste valuri şi avântându-şi totodată braţele înainte.

Ea îl privea cu simpatie şi cu mirare: necunoscutul ştia şi el să se lupte cu râul, de parcă s-ar fi născut la rândul lui în taiga şi şi-ar fi petrecut aici întreaga viaţă. „Ba nu, e şi el grozav”, îşi zise ea şi se întristă puţin, gândind că nu înţelesese totul din ceea ce îi spusese străinul cu privire la oamenii din Franţa.

Când necunoscutul ieşi la mal şi veni, pufnind, să se culce lângă ea la soare, Ksiuta îi zări pe trup o cicatrice adâncă.

— Asta de unde o aveţi?

— De pe front.

— Aţi fost şi pe front?

— Păi câţi ani crezi că am? se răsuci spre ea necunoscutul, proptindu-şi bărbia neagră cu fire ţepoase, cărunte, în pumnul masiv, pe care se ghiceau urmele unui tatuaj şters cu vreun acid.

Ksiuta îşi plecă ochii, sfiindu-se să-i răspundă.

— Am şi împlinit cincizeci şi doi, zise el, vorbind rar. Dar tu câţi ani ai?

Ksiuta nu răspunse nici de astă dată, ruşinându-se şi mai mult.

— Vreo douăzeci, zise în locul ei necunoscutul. Asta înseamnă că-ţi sunt bun de tată.

Ksiuta scutură din cap.

— Ba nu, curând trebuie să împlinesc treizeci… Iar dumneavoastră păreţi încă foarte tânăr. Şi sunteţi frumos, adăugă cu glas scăzut, în semn de recunoştinţă pentru faptul că era cel dintâi străin care îi spusese, la rândul lui, că e frumoasă.

„Câtă naturaleţe la fata asta, gândi necunoscutul. Oare să aibă într-adevăr treizeci de ani?”

— Eşti măritată, nu-i aşa? o întrebă cu prefăcută indiferenţă.

— Da de unde!

— Bine, dar un logodnic trebuie să ai.

— N-am.

— Cum aşa?

— Încă n-am iubit pe nimeni, îi răspunse ea cu simplitate, plecându-şi privirea; simplitatea şi inocenţa ei îl făcură să simtă un fior prin inimă.

— Ai să iubeşti, o asigură el. De dragoste nu scapă nimeni. Şi-apoi, nimeni nu ştie ce-i aceea dragoste.

— Cum adică? făcu ea ochii mari.

— Uite-aşa. Dragostea nu cunoaşte legi. Ea însăşi îşi este lege, şi de fiecare dată e alta. Până şi cuvintele „dragoste legitimă” sună urât.

— Da dumneavoastră sunteţi căsătorit?

— Sunt! De aceea şi ştiu ce vorbesc.

— Vă iubiţi soţia?

— Probabil. Totuşi, nu ca înainte, ci, aş zice, ca pe-o rudă apropiată. Familia ucide dragostea. Căci dragostea este uimire, iar atunci când se transformă în obişnuinţă, îi vine sfârşitul. Tocmai de aceea, când ai să simţi că iubeşti, să nu te gândeşti imediat la măritiş. E cam nepedagogic să-ţi vorbesc în felul ăsta, dar câte nu-ţi vine să spui

aşa, pe neaşteptate, sălbăticit fiind de traiul din taiga… Ţi-e frică de mine?

— Nu mi-e frică, zise Ksiuta, deşi nu era tocmai adevărat. Dumneavoastră tot vorbiţi, vorbiţi… Aşa n-a mai vorbit nimeni cu mine.

— E bine că nu-ţi e frică, o privi necunoscutul drepţi în ochi cu asemenea insistenţă, încât ea trebui să-şi ferească privirea. Să nu-ţi fie frică de întâmplare. Crezi în Dumnezeu?

— N-nu… Biblia îmi place…

— Nici eu nu cred. Dumnezeul meu este întâmplarea. Oamenii sunt pentru ea ca figurile de şah: când vrea, îi azvârle jos de pe tablă, când vrea, îi alătură, aşa cum ne-a alăturat acum pe noi aici, pe malul râului. Întâmplarea dirijează totul: şi războaiele, şi dragostea. Tu înţelegi tot ce-ţi spun eu sau nu?

— Înţeleg, zise Ksiuta uşor apăsată de vorbele necunoscutului. Apoi îl întrebă pe neaşteptate: Da cum să deosebeşti dragostea de păcat?

— De păcat? râse el cu un aer de blândă superioritate, apoi vorbi repede, sacadat: Dar ce este păcatul? Eu unul nu ştiu ce este. Se zice că cel mai mare păcat este să ucizi. Dar eu uite că am fost pe front şi am ucis, uite, cu mâinile astea am ucis mulţime de fascişti şi totuşi nu mă simt împovărat de niciun fel de păcate, pentru că ei ne erau duşmani şi, în cazul când nu i-aş fi ucis eu, m-ar fi ucis ei pe mine. Or, dacă nici vărsarea de sânge nu constituie un păcat, ce păcat poate fi atunci când un bărbat şi o femeie sunt de bunăvoie împreună? Cine poate fi aici judecătorul, capabil să spună dacă e un păcat sau nu? Dumnezeu? Dacă Dumnezeu există, el însuşi are mâinile pline de sânge şi nu are dreptul să judece asemenea treburi cum este dragostea. Şi, în general, nu există nimic rău şi nimic bun nu există decât amintiri bune şi rele.

Prin vorbele lui neprefăcute şi aspre părea să năruiască ceva în sufletul Ksiutei, dar o şi subjuga

totodată, totuşi ea, ciudat lucru, nu încerca să se împotrivească acestei subjugări, ci se lăsa în voia vorbelor lui năprasnice, cu teamă şi cu netăgăduită plăcere.

— Când am fost la Paris, din grupul nostru de turişti făcea parte şi o pictoriţă, continuă necunoscutul. Nu mai era tânără, dar avea în ea ceva interesant, zâmbi el uşor. Făcea ce făcea şi aproape în fiecare an obţinea câte un bilet de turist ca să plece în câte-o ţară din Africa. Africa era pasiunea ei şi oriunde ajungea, nu făcea decât să picteze, să picteze întruna. Asemenea călătorii sunt foarte costisitoare: nouă, geologilor, nu ne e la îndemână să le întreprindem an de an. Am crezut deci că pictoriţa asta trebuie să fie o femeie foarte bogată. Când ne-am înapoiat la Moscova şi m-a invitat la ea, m-am aşteptat să văd un apartament luxos. N-am văzut însă decât un pat de fier, o masă şi nişte scaune simple, ca alea de birou. În schimb, toţi pereţii casei erau împânziţi de amintiri: de tablourile ei şi de suvenirele aduse din călătorii. Am băut cu ea un păhărel şi mi-a spus: **„Singura bancă la care merită să depui economiile sunt amintirile. Banca asta nu va da faliment niciodată”.** Avea perfectă dreptate. Pe un om poţi să-l dezbraci de haine, să-l azvârli pe o pardoseală de piatră, în celulă, amintirile însă nu i le poate lua nimeni. Nici eu n-am economisit nimic în viaţa mea de nomad, însă îmi păzesc la rândul meu amintirile ca un cavaler avar. Cine mă va putea lipsi vreodată de imaginea ta, aşa cum ai ţâşnit adineaori din apa râului, sau uite, de amintirea acestei conversaţii a noastre? Nimeni. Numai eu însumi, dacă voi uita vreodată toate astea.

— Da o să le uitaţi? îl întrebă Ksiuta, fără să-i înfrunte privirea, totuşi simţind-o nu numai pe chipul său, ci şi pe întreg trupul.

„Ce m-o fi apucat vorbăria asta? gândi necunoscutul. S-ar putea ca ea să nu înţeleagă nimic.” Totuşi răspunse:

— Ba n-am să le uit.

Ksiuta rosti cu nehotărâre în glas:

— E timpu' să mă apuc de cosit… şi începu să-şi tragă în picioare *icighii.*

Necunoscutul, încins de propriul său monolog; la care nu se aşteptase, pricepu deodată că i-ar fi cu neputinţă s-o ştie dispărând acum din viaţa lui, răpită pentru totdeauna de umbra taigalei, şi se simţi atras spre ea cu elanul propriu multor oameni înclinaţi să hoinărească, din rândul cărora făcea şi el parte.

— Mă înveţi şi pe mine să cosesc? o întrebă pe un ton glumeţ, totuşi aşa fel, încât Ksiuta simţi cu fiecare fibră a fiinţei sale că n-o întreabă numai ceea ce o întrebase.

Străduindu-se să-şi biruie tulburarea, izbuti să scuture veselă din cap:

— De bună seamă. Chiar mai am o coasă. Numai să nu vă tăiaţi cu ea la picioare.

— Picioarele mele sunt de fier. S-ar frânge orice coasă în ele, strigă străinul şi se îndreptă din şale, simţind cum pe dată îl potopeşte, izvorât tocmai din aceste vorbe ale lui, un avânt de-o forţă nebănuită şi fiind de pe acum pe deplin pregătit să înfrunte ceea ce în mod inevitabil avea să se întâmple.

Omul acesta, pe nume Viktor Petrovici Kolomeiţev, şef al unei echipe de geologi care îşi instalase tabăra la vreo patruzeci de verste depărtare de Şelaputinki, avea într-adevăr cincizeci şi doi de ani, fusese într-adevăr pe front şi vizitase într-adevăr cu prilejul unei excursii, capitala Franţei. Acasă, la familie, nu revenea decât arareori, iar în timpul peregrinărilor sale, credea cel mai mult în propria sa voinţă şi în voinţa hazardului. Această reunire a propriilor hotărâri şi a celor ce-i oferea întâmplarea îl înzestra cu un plus de siguranţă atât în munca lui de zi cu zi, cât şi în relaţiile cu femeile. Tot astfel se petrecură lucrurile şi acum: luând pentru prima oară o coasă

în mână, începu să cosească alături de Ksiuta cu nişte mişcări atât de largi şi vădind atâta vigoare, încât ai fi zis că din fragedă copilărie nu s-a îndeletnicit decât cu cositul, că nu a jucat „ţurca” laolaltă cu băieţandrii din Mariina Roşcea[23], care, în paranteză fie spus, i-au făcut şi tatuajul pe care, ulterior, a trebuit să şi-l ardă cu acid.

Voia acum să cosească frumos: asta însemna că voinţa îi era trează. În mâini îi scânteia o coasă, iar alături o avea pe Ksiuta – asta însemna că la mijloc se afla şi întâmplarea. Toate, prin urmare, trebuiau să-i meargă în plin, şi-i mergeau într-adevăr, şi nimic pe lume nu-i putea sta împotrivă.

Ksiuta, aruncându-i câte-o privire, se tot mira:

— M-aţi minţit că nu ştiţi să cosiţi, aşa-i?

— Te-am minţit! îi striga el de răsuna taigaua şi-i făcea cu ochiul. Te-am minţit! şi înainta triumfător de-a lungul pajiştii, simţindu-se stăpânul taigalei, al Ksiutei, până şi al dulăului Charlie, care îl urmărea neîncrezător cu privirea, din umbra pinilor.

Acest cosit în doi Kolomeiţev îl asemui cu un dans: era aceeaşi supunere a două trupuri unui ritm comun, aceleaşi priviri pe care le schimbau între ei nişte ochi sclipitori, înfierbântaţi, aceeaşi muzică sunând înlăuntrul fiinţei, aceeaşi legănare, ameţitoare ca o beţie a universului aplecat pe-o rână.

— E bine? îi striga Ksiuta, străduindu-se să nu rămână în urma lui şi fiind în acelaşi timp ciudat de fericită că totuşi rămâne puţin în urmă.

— E bine, îi răspundea Kolomeiţev, şi-i era bine într-adevăr.

Avea omul acesta şi o calitate de preţ: ştia să se lase în voia unei clipe fericite, ca şi când aceasta ar fi fost ultima din viaţa lui. Deprinderea şi-o statornicise cu încetul prin ulicioarele din Mariina Roşcea, unde sclipeau prin beznă lame de cuţit, pe front, în tranşee năclăite de noroi şi de sânge, apoi, mai târziu – ajuns student la facultatea de geologie

a Universităţii din Moscova – în orele când se ducea noaptea să încarce cărbuni în vagoane, ca să poată cumpăra două bilete la câte un spectacol de teatru, după aceea printre stâncile din Hibinî, prin sihlele din Urali şi din Siberia, unde soarta îl mânase în căutarea a tot soiul de pietricele. Îi plăceau mult şi nişte versuri, parcă de Kypling: *„Venind din nesfârşit de prerii, cu poftă o cafea regească beau”.* O asemenea cafea regească, băută după imensitatea preriei, erau pentru el femeile. Câteodată i se părea că trăise mai multe vieţi într-una singură, unde a existat şi cea dintâi sărutare, cu buzele strânse, schimbată cu o şcolăriţă într-un scrânciob, şi buzele neruşinate, de muiere versată, ale unei târfe din Mariina Roşcea, care, într-una dintre seri, îşi vârâse iute în poşetă bănuţii lui de buzunar, şi buzele mirosind a spirt, ce se întredeschideau cu grabă şi cu tristeţe, ale surorilor medicale şi agentelor de circulaţie de pe front, şi buzele studentelor de la facultatea de geologie, cu izul lor de cidru băut la câte o serată, şi buzele ce răspândeau o mireasmă de ruj şters cu câteva clipe înainte ale unor femei întâmplătoare, de la oraş, şi buzele crăpate ale fetişcanelor de la ţară, şi acelea ale unei fete în tricou liliachiu, ce se lipiseră pe neaşteptate de ale lui în timpul unui carnaval, la Paris, în Montmartre.

Nimeni dintre colegii săi nu-l socotise vreodată un tip afemeiat şi nici el însuşi nu credea a fi astfel. Considera însă că acele vieţi – mai multe la număr – adunate într-una singură reprezintă o lege a vieţii determinată de voinţă şi întâmplare. Iar acum, privind în timpul cositului buzele întredeschise, umede, ale fetişcanei pe care o întâlnise cu câteva clipe în urmă, socoti atracţia irezistibilă pe care o exercitau ele asupra lui ca fiind o aceeaşi lege a vieţii pe care nu el a născocit-o, ea existând de când există şi pământul, de când bărbatul şi femeia păşesc pe pământ.

N-o întrebase pe Ksiuta cum o cheamă, nu ştia nimic despre ea, dar nici nu considera necesar s-o ştie. După părerea lui, cele mai frumoase sunt raporturile dintre un bărbat şi o femeie când pe cei doi nu-i leagă nimic şi când, totuşi, voinţa amândurora şi întâmplarea îi împinge pe unul către altul fără ca ei să se întrebe măcar ce le va aduce ziua de mâine.

Obosit, Kolomeiţev zvârli deoparte coasa, apoi luă de jos atâta fân cât putu să cuprindă cu braţele şi îl privi cu atenţie.

— Ce de flori şi ierburi cu totul diferite unele de altele… Iar noi le zicem la toate, „fân”… Asta, de pildă, ce-o fi?

— E rodier sălbatic, îl lămuri Ksiuta. Aşa liliachiu rămâne până-n luna lui august, numai că, vedeţi, a şi-nceput să pălească… Are stebla făţuită, vedeţi, parcă ar fi făcut-o careva, cu colţurelele astea. Şi în lungu’ ei parcă ar fi nişte gropşoare… Când o coseşti, ţine coasa-n loc. E-o steblă tare.

— Dar asta?

— Asta-i bujor-de-câmp, creşte ’nalt tare… Florile îi stau mănunchi-mănunchi. Ca nişte ciorchini zmeurii. E bun să-şi facă ceai din el ăi de au rac…

— Da iarba asta? La ce-o fi bună?

— Asta e coronişte, o iarbă rea, de arţag, de cleveteală… Nu ştiu pentru ce boală o îi bună… Pesemne că o fi, totuşi… Ierburi care să nu fie bune la ceva nu se află… Da de ce împrăştiaţi aşa fânu’?… Fânu’ trebuie pus frumos, în poloage, să se zvânte, să se despartă de ţărână… De aceea şi avem greble… Aşa… aşa… Numai că poloagele trebuie să fie rânduite drept, nu alandala. Că de clăit o să le clăim mai târziu.

— Ce zici c-o să faceţi?

Ksiuta râse.

— Să clăieşti înseamnă să clădeşti un stog, ba să-l şi vârfuieşti, adică să-i faci vârfu’. Pentru asta trebuie ca fânu’ să se usuce bine, să-l biruie

dogoarea, clăitu' şi vârfuitu' trebuie făcute cu mare băgare de seamă, să nu răzbească ploaia în stog. În poiana de dincolo am şi clădit cu tata un stog… Poloagele de-acolo s-au uscat în două zile. Cu astea de-aici îi mai rău: astăzi văz că-i mare zăduf, să nu dea cumva o ploaie, că atuncea poate să putrezească. Doar e lucru ştiut că tot ce n-are rădăcini putrezeşte…

— Tot ce n-are rădăcini putrezeşte… repetă cu glas tare Kolomeiţev şi simţi că-l încearcă o tulburare, o nelinişte.

Făcu un efort şi scăpă de acest sentiment, alungând din minte acele gânduri care i se păreau de prisos.

Arşiţa devenise de nesuportat. Deodată, de undeva, se iscă un pui de vânt, un vântişor din acelea de care iarba ofilită uitase de mult. Fluturară, se zbătură vesele sub năvala lui frunzele şi cetina, iar fânul, pe care cei doi abia îl cosiseră, se învolbură, foşnind în rafale din ce în ce mai dese.

Kolomeiţev şi Ksiuta se uitară spre cer şi văzură că de după crestele munţilor vin de-a rostogolul nişte nori întunecaţi, ascunşi până atunci cine ştie pe unde.

Undeva, în spatele crestelor, răsună un bubuit prevestitor. Charlie începu să latre.

— Vine furtuna, zise Ksiuta. Una straşnică… Da nu-i nimica: de unde vine norul, de-acolo se va şi-nsenina bolta…

Norii înaintau cu iuţeală spre soare şi, curând, contopiţi într-unul singur, îl acoperiră. Cerul, până atunci de un albastru intens, se prefăcu într-un nor gigantic, gata să strivească toiul cu povara lui.

Ksiuta se uită la Kolomeiţev, acesta la ea, şi între ei scăpără ca o scânteie acea înţelegere reciprocă a gândurilor care se iscă fără veste, durează o clipă, însă decide totul. Kolomeiţev îşi unise demult voinţa de cea a întâmplării, cât despre Ksiuta, aceasta intui că ceva trebuie să se

întâmple într-un mod tot atât de inevitabil ca şi apropiata dezlănţuire a furtunii.

De aceea când Kolomeiţev o întrebă: „Unde am putea să ne ferim de ploaie?” ea nu făcu altceva decât să-l ducă, umblând anevoie cu picioarele care n-o mai ascultau, spre poiana de alături, unde clădise de curând, împreună cu tatăl ei, un coşcogea stog. Scormoniră amândoi în fânul proaspăt, încă neaşezat bine, închipuind un fel de peşteră, şi pătrunseră acolo, în acea penumbră aromată şi verzuie, tocmai în clipa când un trăsnet despică cerul, şi de sus se abătură cu vuiet grele şuvoaie de apă.

Penumbra însă mârâi cu glasul dulăului strecurat în peşteră cu câteva clipe înainte şi instalat între ei.

— Oho! Paznicul tău a şi ajuns aici… zâmbi fără prea multă bucurie Kolomeiţev.

Pe neaşteptate, mirându-se ea însăşi de ceea ce zice, Ksiuta strigă:

— Pleacă de-aici, Charlie… şi trase de zgardă dulăul afară în ploaie.

Charlie se împotrivi, arătându-şi neprietenos colţii galbeni, dar apoi, neavând încotro, se târî supus spre ieşire, spre şuvoaiele aprige ale ploii.

— Vin îndată, mai zise Ksiuta şi fugi în urma câinelui.

„Nu mai vine, gândi, obosit, Kolomeiţev. Poate că e mai bine aşa. Ba nu, are să vină.”

Furtuna o prinse pe Ksiuta în braţele ei ude, dar calde şi, în timp ce fata se apucă să sape febril un al doilea adăpost pentru Charlie şi să-l împingă pe acesta înăuntru, o acoperi cu mii de sărutări lacome, brutale, orbind-o cu zigzagurile albe, incandescente, ale fulgerelor, asurzind-o cu bubuitul tunetelor.

În cele din urmă, udă până la piele, Ksiuta se ridică în picioare, biciuită de năprasnica năvală a ploii, şi vru să fugă unde ar fi văzut cu ochii, să fugă departe de omul care o aştepta în peştera cea

verde, dar îşi dădu seama că nu va putea să fugă nicăieri.

Se strecură din nou în lăcaşul din inima stogului şi rămase întinsă pe spate, nemişcată ca o moartă, cu braţele de-a lungul veşmintelor ude ce i se lipiseră de trup. Licărul unui fulger smulse din penumbră chipul ei încremenit într-o expresie de spaimă, cu pleoapele lăsate, şi Kolomeiţev simţi un fior prin inimă. „Oare să aibă într-adevăr aproape treizeci de ani?" se întrebă el. Îndată un alt fulger scăpără o lumină albă, orbitoare şi făcu să scânteieze ademenitor, să se aprindă în mii de licăriri albastre picurii de apă de pe sânii cei plini, care încercau cu îndârjire să scape din strâmtoarea bluzei. Kolomeiţev îşi petrecu încet mâna peste trupul feţei, apoi reveni mai stăruitor, tot mai stăruitor.

— Eşti leoarcă de apă… Dezbracă-te…

Când Ksiuta simţi că o doare, nu plânse, strânse doar din dinţi.

— De ce nu mi-ai spus că eşti fată? murmură într-un târziu Kolomeiţev. „Dar a vrut şi ea să se întâmple", îşi zise îndată, încercând să alunge sentimentul de silă faţă de el însuşi, care păru să-l încerce.

— Da n-o să mă uitaţi? îşi repetă ea fără veste întrebarea de mai adineaori.

— N-am să te uit, îi zise şi el din nou, poate spunând adevărul, poate nu, dar mai degrabă neizbutind nici el s-o ştie pe de-a-ntregul.

Îi atinse cu o sărutare sânii care îi săltau, având încă lipite de ei firicele verzi de fân şi simţi deodată, cu buzele, cum se zbate inima ei: zvâcnea sacadat, cu putere. Îşi lipi apoi palma de pieptul său, dar nu simţi niciun zvâcnet.

— Oare unde mi-o fi pierit inima? zise el încercând să zâmbească. A ta bate aşa de tare, iar pe-a mea nici n-o simt.

Ksiuta îi puse pe piept palma ei vânjoasă, dar mică.

— N-a pierit nicăieri, zise. Bate. Uite ici.

Se străduí să-l facă şi pe el să-şi simtă inima, dar el nu şi-o simţi nici de data asta.

— Poate că sunt un om fără inimă? încercă să glumească.

— Ba nu sunteţi fără inimă, spuse ea încet. Doar că nu v-o auziţi. Eu v-o aud. Bate mereor.

— Ce-nseamnă mereor? întrebă nedumerit Kolomeiţev.

— Înseamnă „încetişor", „fără grabă", îl lămuri Ksiuta; iar el gândi: „Ce treabă ciudată. Se întâmplă, carevasăzică, să traduci şi din limba ta natală în limba ta natală. Şi totuşi îmi vine să cred că am ajuns să fiu, într-adevăr, fără inimă. I-am îndrugat acestei fete verzi şi uscate, dar pentru ce? Ca să-mi fac mendrele cu ea şi-apoi să-mi văd de drum? Iar ea o să sufere, ba poate chiar timp îndelungat. Hm! Figuri de şah… Bancă de amintiri… Vorbe frumoase, dar în dosul lor – rapacitate. Nu pot să-i sufăr pe profitori, şi iată că devin şi eu unul dintre ăştia în plan sufletesc. Am înşfăcat o părticică dintr-un suflet curat şi… pe-aici ţi-e drumul! Doar a spus poetul: *„Nu te lega de cele ce n-au fost sărutate, nu ispiti pe cele ce nu ştiu ce-i dogoarea"*. Iată, nu simt nici bătaia inimii mele. Şi-atunci de ce îndemn altă inimă să bată atât de tare?" Brusc, încercă faţă de Ksiuta un sentiment de ostilitate provocat tocmai de apariţia acestor remuşcări pe care nu le putea suferi. Era totuşi pe deplin capabil să treacă peste ele, interzicându-şi de fiecare dată o asemenea – cum îi zicea el – „autoflagelare". „Şi dacă n-aş fi fost eu? îşi zise îndată. Oricum ar fi fost un altul, ba poate că ar fi fost chiar un tip brutal, cinic. Vreun tractorist, care ar fi răsturnat-o într-o şură sau pe arie, astupându-i gura cu palma lui murdară de motorină, sau vreunul venit de prin alte părţi, care, în plus, ar fi înzestrat-o şi cu vreo boală. Sau chiar dacă se va mărita cu bine, va face o droaie de copii, se va lăţi în şolduri de-atâta pâine şi cartofi,

se va cocoşa de-atâta muncă, bărbatul îi va da cu băutura şi-o va mai şi atinge când şi când, la beţie. Aşa însă va avea ce să-şi amintească: o furtună, un stog de fân, un bărbat necunoscut, venit dintr-o altă lume, care i-a vorbit lucruri greu de înţeles şi totuşi extraordinare. La ce bun să te autoflagelezi, Kolomeiţev? Nu cumva e un semn de bătrâneţe tendinţa asta de a complica nişte lucruri atât de simple? Vino-ţi în fire, nu fi molâu."

Nu izbuti însă decât cu greu să se împotrivească acestui acces de sentimentalism, stare pe care, de obicei, o dispreţuia. Dusese o viaţă aspră, iar viaţa asta îl înăsprise şi pe el. Deocamdată însă nu cu totul.

Mâna Ksiutei mai era şi acum lipită de pieptul lui, îi simţea dâmbuleţele aspre ale bătăturilor din palmă, dar vârfurile degetelor mici şi fragile erau moi, delicate. Ochii fetei nu erau plânşi, totuşi păstrau în ei o licărire umedă, ca şi când în fiecare, ar fi nimerit câte-o picătură din furtuna ce abia trecuse.

„Ce-ar fi să dau totul naibii, s-o iau cu mine la Moscova şi să-mi duc viaţa numai cu ea, până la sfârşitul zilelor? îi trecu brusc prin minte. Fata asta e un suflet curat ca o coală de hârtie pe care poţi să scrii ce vrei…"

În cer se mai auzi bubuind o dată, acum însă mai înfundat, mai potolit. Kolomeiţev o îmbrăţişă din nou pe Ksiuta, dar fără graba lacomă de adineaori, mai blajin, mai tandru. Ksiuta simţi schimbarea şi se lipi de el, nemaifiindu-i teamă de durere, voind doar să facă în aşa fel ca să-i fie lui bine. Şi îi fu bine într-adevăr, atât de bine, încât peştera cea verde din jurul lui, luminată de ochii Ksiutei acum larg deschişi, care îl sfredeleau cu pupilele, porni să se legene în vuietul ploii torenţiale şi păru că pluteşte spre cine ştie ce neştiută zare.

— Vă sunt dragă? îl întrebă fata într-o şoaptă abia auzită, în timp ce inima i se zbătea sub pieptul

lui, încercând parcă şi ea s-o găsească acolo pe cealaltă.

Kolomeiţev nu-i răspunse, îi luă doar cu blândeţe buzele într-ale sale, şi ea nu-i mai aşteptă răspunsul, ca şi când acest sărut l-ar fi înlocuit cu prisosinţă. „Chiar de nu-i sunt dragă, chiar dacă nu m-a întrebat nici cum mă cheamă şi nici acum nu-mi zice nimic, eu tot îl iubesc. Măcar pentru un ceas, dar e al meu.”

— Acum nu te mai doare? o întrebă Kolomeiţev, căutând să fie mai grijuliu.

— Vă mulţumesc, şopti ea, iar el îi simţi răsuflarea pe obraz.

— Pentru ce-mi mulţumeşti?

— Pentru întrebarea asta: dacă mă doare sau nu. Nu mă mai doare, fiţi pe pace… Numai să-mi faceţi, rogu-vă, un copilaş…

— Un copilaş? se miră el, obişnuit ca femeile să se teamă îndeobşte de aşa ceva. Da de ce vrei tu un copilaş?

— Ca să semene cu dumneavoastră. Dumneavoastră o să plecaţi, da copilaşul o să rămână. Ca o amintire. Doar aţi spus chiar dumneavoastră mai adineaori: cea mai de preţ îi amintirea. Şi-i foarte adevărat… Doamne, ce bine-mi e… Nu, ăsta nu-i un păcat… Îi scăpau în neorânduială vorbele, în timp ce continua să-l strângă la piept pe Kolomeiţev, ca şi când l-ar fi putut reţine astfel lângă ea pentru totdeauna.

Există oare pe lumea asta femeie care, în asemenea clipe fericite, să nu nutrească, în mod aproape inconştient, o aceeaşi speranţă: să-şi reţină iubitul?

Curând, Ksiuta simţi din nou un fel de durere, dar una eu totul deosebită, aducătoare de fericire, arzătoare, ea şi când un fulger zăbovitor i-ar fi spintecat trupul de jos până sus, ca după aceea să piară, lăsând în urma lui un simţământ de tihnă şi de recunoştinţă.

Pe urmă, tihna se preschimbă într-o stare de oboseală, oare o cuprinse încet-încet şi, fără să-şi dea seama, aţipi.

Kolomeiţev sta culcat alături, încercând acel sentiment de secătuire lăuntrică pe care îl cunoştea atât de bine. Privirea i se abătu peste ghemotocul ud al veşmintelor lepădate de Ksiuta, peste chiloţii ei cu trei rânduri de elastic, şi gândul de a o lua cu el la Moscova i se păru acum o absurditate. Ksiuta aparţinea firesc acestui râu din care ţâşnise adineaori, acestui fân al taigalei, pe care sta culcată acum, goală, cu genunchii lipiţi de pântec şi cu buzele tresărindu-i în somn copilăreşte, dar în viaţa lui de la Moscova nici că şi-o mai putu închipui.

Vuietul furtunii şi al ploii torenţiale de adineaori se preschimbase într-un foşnet slab, monoton, de burniţă, şi Ksiuta continua să doarmă, înfiorându-se când şi când de frig. „E cazul să plec, gândi Kolomeiţev. Aşa o să fie mai bine: cât timp doarme. Altminteri, ar putea să se işte cu lacrimi, cu întrebări de prisos: Când te mai văd? Ai să-mi scrii? şi totul ar fi iremediabil dat peste cap.” Se sfii totuşi s-o părăsească astfel, înfrigurată, cu pielea făcută brobonele. Îşi scoase cămaşa, o înveli cu ea şi, căutând să n-o trezească, se strecură afară din peştera cea verde.

Dulăul cu blana udă, zbârlită, nu se mai afla în adăpostul său, ci dincoace, lângă stogul lor. Nu mârâi la Kolomeiţev, doar îşi întoarse de la el privirea duşmănoasă.

— Grozavă figură, zâmbi în colţul gurii Kolomeiţev şi, simţind cu plăcere picurii mici, înţepători, abătându-i-se peste pieptul apărat doar de maioul subţire, o porni cu paşi mari.

Înainte de a părăsi pajiştea şi a se înfunda în taiga, îl încercă dorinţa de a mai privi o dată în urmă, dar şi-o înfrânse. Căci acolo, în inima stogului, învelită în cămaşa lui cadrilată, nu dormea decât încă una din nenumăratele întâmplări petrecute în viaţa lui, iar de gândit trebuia să se

gândească cum să-şi continue viaţa în ansamblul ei.

Când razele soarelui, străpungând vălul de nori, pătrunseră în peştera cea verde şi o treziră pe Ksiuta, ea nu mai văzu în preajmă decât cămaşa necunoscutului, cu care era învelită, şi botul trist al lui Charlie, vârât în deschizătura de la poalele stogului.

— A plecat… şopti fata ducând la buze o mânecă a cămăşii mirosind a sudoare vârtoasă, bărbătească. A plecat de tot. Dar vezi că m-a învelit totuşi cu cămaşa, i-a fost milă de mine…

Ştiuse şi mai înainte că străinul are să plece, acum însă parcă nu-i venea s-o creadă. Trase cămaşa pe umeri, se strecură târâş afară, îşi puse veşmintele la uscat, agăţându-le de crengile unui copac, şi gândi: „Cât e ud fânul ăsta cosit, trebuie să-l greblez, altmintrelea putrezeşte. Trebuie să-l greblez până-l zvântă, până-l răzbeşte vântul.” Şi începu să grebleze fânul pe care îl cosise împreună cu cel care acum nu mai era lângă ea. Ciudata senzaţie că poarta cămaşa aceea îi mai dădea o licărire de speranţă că necunoscutul are să revină. Dar iată că sfârşi de greblat, soarele începu să scapete, şi necunoscutul întârzia să apară.

Ksiuta nu era supărată pe cel care o părăsise, nu încerca nici ruşine faţă de tatăl ei, pentru cele petrecute adineaori, însă îi era frică. Ivan Kuzmici o iubea, era în stare să-i ierte multe, dar faptul că primul ei bărbat se nimerise să fie un om pe care nici nu ştia cum îl cheamă, asta nu i-ar fi iertat-o în veci. Ca s-o poată înţelege, ar fi trebuit să se afle măcar pentru o clipă în pielea ei, or aşa ceva era, cu neputinţă.

Îşi puse hainele şi, cu cămaşa în mână, coborî spre malul râului, unde dăduse prima oară ochi cu străinul, Nu-l găsi însă nici acolo şi înţelese limpede că el n-o să se mai întoarcă niciodată. Mai întâi vru să-i azvârle cămaşa în apa râului, dar se răzgândi şi o ascunse în scorbura unei zade care

creştea pe costişă. Apoi îşi afundă faţa în blana lui Charlie şi prinse a scânci, înspăimântată.

— Ce mă fac, ce mă fac!

Întorcându-se acasă, încercă să uite întâmplarea, dar ea îi revenea în minte şi în trup aproape în fiece seară înainte de a o cuprinde somnul şi, în cele din urmă, observă şi Ivan Kuzmici că fiica lui pare să fi păţit ceva. Ciudat, de pildă, i se păru faptul că n-o mai trage inima să se ducă la şezătorile sau proiecţiile de filme de la Şelaputinki şi că preferă să-şi petreacă serile acasă, rugându-l acum chiar ea să-i citească din Biblie. Doar într-un singur rând deveni mai agitată, şi anume atunci când pe la *zaimka* lor se abătură nişte inşi înarmaţi cu ciocane de geolog, ca şi necunoscutul acela, ca să ceară nişte lapte. Omul însă nu se afla printre ei.

Şi totuşi, toamna târziu, Ksiuta îl mai văzu o dată pe Kolomeiţev. Se dusese în ziua aceea la Şelaputinki să facă nişte cumpărături. Kolomeiţev şedea într-un GAZ, cufundat în descifrarea unei hărţi, şi îl aştepta pe şoferul maşinii trimis să cumpere nişte ţigări de la magazinul sătesc. Chipul concentrat al acestui om i se păru acum cu desăvârşire străin. Simţind că este privit, Kolomeiţev ridică ochii şi o zări pe Ksiuta, care rămăsese locului, strângând în neştire la piept pachetele de săpun şi o pungă cu cuie. Îi recunoscu pe dată ochii gălbui, cu irisul pestriţ.

— A, tu erai… i se adresă fără să coboare din maşină şi îşi dădu seama cu uşurare că şoferul a şi ieşit pe uşa magazinului. Bună dimineaţa…

— Bună dimineaţa, abia izbuti să îngâne Ksiuta.

Şoferul se urcă în cabină şi, intuind perfect gândul şefului său, porni îndată motorul.

— Cămaşa… v-aţi uitat cămaşa… făcu ea apropiindu-se de maşină.

— Păstreaz-o ca amintire, spuse cu un zâmbet forţat Kolomeiţev. Ei, poate-o da Domnul să ne mai întâlnim.

Apreciindu-i vorba ca pe-un îndemn, şoferul apăsă pe accelerator şi maşina se smuci din loc. Punga de hârtie din mâinile Ksiutei se desfăcu, şi cuiele lucioase căzură în colbul de pe uliţă. Când se aplecă să le culeagă, simţi pentru prima oară un junghi în pântece, urmat şi de-o senzaţie de greaţă, şi înţelese atunci că a rămas grea. Nu-i spuse însă nimic lui Ivan Kuzmici, iar prietene în sat n-avea niciuna. Taina şi-o păstră astfel numai pentru ea, fiind mereu atentă la cealaltă viaţă care se înfiripa încetul cu încetul într-însa, încât până şi ochii începuseră să-i arate altfel, aţintiţi parcă, mereu, înlăuntrul ei.

Mai târziu, iarna, se abătu într-o zi cu schiurile pe la malul râului şi dădu de zada aceea, în scorbura căreia pitise cămaşa străinului. Scotoci prin zăpada adunată acolo şi scoase la iveală cămaşa, care se scorojise de ger. Acum nu mai mirosea a năduşeală, şi Ksiuta încercă un straniu simţământ de uşurare.

Când se desprimăvără, se mai duse o dată acolo şi din nou scoase cămaşa din scorbură. Acum era udă, răspândea un iz de lemn jilav şi părea că uitase cu totul mirosul fostului ei stăpân. Ksiuta aproape că-l uitase şi ea, nemaigândindu-se decât la copilaşul care se toi smucea într-însa, astfel încât existenţa cămăşii devenise chiar stânjenitoare. Se-apropie de râul pe care pluteau, rotindu-se şi dându-se de-a rostogolul, ultimele sloiuri de gheaţă, ridică mâna şi zvârli cămaşa în apă. Cămaşa căzu pe un sloi mic, suriu, acoperindu-l aproape cu totul şi vânturându-şi prin apă mânecile cadrilate. Sloiul cu cămaşa pluti mai întâi încet, parcă nevrând să se depărteze, apoi îl prinse şuvoiul, îl suci, îl învârti, una din mânecile cămăşii înnegrite de apă dădu peste un bolovan şi săltă o clipă, luându-şi parcă bun rămas, după care totul dispăru la cotul râului.

Când Ksiuta îi căzu la picioare lui Ivan Kuzmici şi-i mărturisi că e însărcinată, bătrânul fu zguduit:

doar fata nu mai mersese aproape deloc în sat şi fusese mai tot timpul în ochii lui.

— Cu cine? hârâi el, pătruns de un nemaiîncercat până atunci sentiment de ruşine. Cu cine?

Ksiuta tăcea. Doar nu putea să-i spună că nici măcar numele acelui om nu-l cunoaşte, căci astfel, ruşinea i-ar fi fost şi mai mare. Sta în genunchi în faţa bătrânului şi îşi apăra cu mâinile pântecul.

— Grişka-şoferul? zbieră înfuriat Ivan Kuzmici. Ticălosul ăla? Îl omor…

— Nu el… nu el… hohoti Ksiuta, îmbrăţişându-i cizmele.

— Că doar n-o fi Tihon… îşi aminti bătrânul de responsabilul cu achiziţiile de poame, fulgerându-i îndată prin minte: „Boşorogul ăsta mai umblă şi-acum pe la muieri”. O apucă pe Ksiuta de păr şi-o trase spre el, înfricoşând-o cu sclipătul ochilor lui injectaţi: Tihon a fost?

Şi-atunci Ksiuta, nedându-şi seama ce face şi încercând să scape cu orice preţ de cruntul interogatoriu, fără a mărturisi totuşi adevărul; exclamă în şoaptă:

— El…

Ivan Kuzmici simţi că se sufocă de ură şi de scârbă, închipuindu-şi-o pe fiică-sa împreună cu bătrânul acela de şaizeci de ani, burtos, duhnind de la o poştă a „esenţă”. Universul trainic, bine clădit, în care Ivan Kuzmici îşi dusese până atunci traiul împreună cu fiică-sa se nărui, se făcu pulbere, nelăsând în urmă decât un simţământ de ruşine, care, de bună seamă, avea să dăinuiască în veci.

Îi porunci Ksiutei să-şi adune lucrurile, o duse cu şareta la spitalul de la Zima, fără a-i spune, cât merseră, o vorbă, şi-abia la despărţire rosti:

— Uite-ţi actele. Uite şi nişte bani, să ai o vreme. Acasă nu mai ai ce căta. Eu nu-ţi mai sunt părinte, tu nu-mi mai eşti fiică.

Porni după aceea cu şareta spre casa responsabilului cu achiziţiile de poame. Opri

acolo, legă calul de un stâlp de telegraf şi intră în curte, cu puşca de vânătoare în mână. Era pe seară, prin fereastra deschisă se strecura lumina lămpii din odaie, se auzeau glasuri. Călcând în picioare daliile de care stăpânul casei avea o grijă deosebită, se apropie, neauzit, de pervazul ferestrei.

Responsabilul, numai în cămaşă şi în izmene, şi nevastă-sa, o femeie corpolentă, cu părul pus pe bigudiuri, cu halatul desfăcut, de sub reverul căruia îi ieşeau la iveală sânii gălbui opulenţi, şedeau la masă în faţa samovarului, beau ceai şi jucau cărţi. Feţele amândurora erau îmbrobonate de sudoare şi aveau aceeaşi expresie de mucalită bonomie.

— Uite că-ţi iau trefluţa cu şasele de atu, preastimată Polina Haritonovna… rânjea cu vădită superioritate responsabilul.

— Iar eu, iubite Tihon Tihonovici, am pentru matale şi-un şase de treflă. Va trebui să-ţi scoţi asul de atu la iveală, se hlizea nevastă-sa.

Responsabilul pufni pe nări, se scărpina, necăjit, la ceafă şi în clipa aceea Ivan Kuzmici îşi zise brusc, cu tărie: „Nu. Nu poate fi el acela. M-a minţit Ksiuta. Dar atunci cine să fie? Las' că vine ea înapoi cu plodul, îmi spune ea până la urmă…"

Aşa se face că responsabilul cu achiziţiile de poame n-avu să afle niciodată cât de aproape trecuse de-o pedeapsă nemeritată.

Chiar în noaptea aceea, Ivan Kuzmici porni înapoi, spre Belaia Zaimka, întrebându-se continuu: „Cine o fi ticălosul? Cine o fi?"

Temându-se ca adevărul să nu iasă la iveală, le spuse celor de la Şelaputinki că şi-a trimis fata să se înscrie la o şcoală tehnică. Ksiutei însă îi fusese greu să ascundă de ochii muierilor că e gata să nască, astfel încât lumea îşi cam dădea seama unde plecase fata. Ivan Kuzmici însă nici nu bănuia că în spatele lui oamenii râd şi trăncănesc şi că de asemenea treburi se ţin mai cu seamă văduvele,

bătrâioare acum, ale căror avansuri el le nesocotise altcândva.

Îl trăgea mereu inima să se ducă la Zima, să afle ce i-o mai fi făcând fata, dar pregeta, trăgând de timp; era convins că avea să vină ea singură acasă. Dulăul se posta deseori în faţa porţii şi se uita în lungul drumului, aşteptând.

„Vine ea, Ksiuta… Un' să se ducă…" zicea bătrânul ciugulind cu degetele scaieţii din blana lui. Iar când se aşeza să cineze, căuta să nu se uite în ochii nevesti-sii, care-l privea cu reproş din poza aceea liliachie.

Apoi, ca în fiece seară, se apuca să citească Biblia, citea, din obişnuinţă, cu glas tare, deşi nu avea pe nimeni în preajmă…

4

Damigeana cu „esenţă”. stătea din nou înţepenită între pulpele responsabilului cu achiziţiile de poame, iar Ksiuta se afla instalată comod, cu pruncul ei, în cabina camionului. Maşina gonea acum prin desişul taigalei ce se întindea la nesfârşit în zare, de-o parte şi de alta a drumului. Responsabilul se gândea la întâlnirea cu bătrânul Belomestnîh şi ofta necăjit: „Mă omoară moşul… Că doar el pe mine mă crede tatăl ţâncului. M-a băgat fetişcana la mare belea. Şi totuşi, trebuie s-o ajut. Dar cum?”

Pe lângă toate celelalte, întâlnirea dintre Ksiuta şi acel necunoscut cu barbă înspicată, despre care îi istorisise ea cam fără şir, îl îndemnase să mediteze fără voie şi la alte treburi: la viaţă în general, precum şi la propria sa cale prin această viaţă. „Sunt şi eu poamă bună, îşi zise în sinea lui. Parcă nu făcui şi eu asemenea isprăvi? De câte ori nu călcâi şi eu peste asemenea fetişcane ca peste nişte cadavre, năzuind, ca să zic aşa, spre zări luminoase? Cine ştie, poate c-or mişuna pe undeva şi copilaşi de-ai mei, de care n-am habar?”

Tihon Tihonovici nu arăta deloc la înfăţişare ca un om capabil să aibă în sufletul său tainice remuşcări, dar le avea şi el ca orice om care nu şi-a pierdut încă total conştiinţa. Asemenea remuşcări sunt de mai multe feluri: unele mărunţele şi de scurta durată, altele mai mari şi de durată mai lungă, dar dacă ar fi să-ţi arunci ochii în sufletele

oamenilor, ai găsi la fiecare dintre ei conştiinţa câte unui vechi păcat. Şi nu că omul s-ar gândi întruna la păcatul acela, totuşi gândul, oricât de mult l-ar vrea uitat, îi umblă necontenit pe dinăuntru, ca o schijă şi, din când în când, pac! îl înţeapă. Niciodată însă nu ştie omul când poate s-o păţească. Aşa era şi cu Tihon Tihonovici. Trupul său puhav ca aluatul dospit părea de ani şi ani o pavăză din cele mai trainice împotriva înţepăturilor de tot soiul venite din afară. Şi totuşi, amintirea unui fapt deosebit, de care se făcuse vinovat cândva, stăruia în cutele acestui aluat, zgândărindu-l mereu, iar la răstimpuri înţepându-l amarnic pe dinăuntru.

…Cu ani în urmă, fusese trimis, împreună cu alţi comsomolişti, spre izvoarele fluviului Lena, ca să-i deschiaburească pe culacii de prin taiga. Pe atunci, lumea îi mai zicea Tişa, Tişa Tughih, carevasăzică. Muncea ca ungător la depoul din Zima, şi însărcinarea aceea o primi cu mândria unui reprezentant al dictaturii proletariatului, uitând parcă de originea sa ţărănească. Venise o dispoziţie privitoare la chiaburii care urmau să fie strămutaţi, după cum îi comunicase cu glas sever un oarecare şef cu pleoapele inflamate. Din pricina condiţiilor locale, siberiene, culacii nu puteau fi strămutaţi prea departe (doar n-aveau să fie duşi în regiunea Reazan, de pildă, ori în regiunea Smolensk), astfel încât operaţiunea se făcea chiar în cuprinsul Siberiei. Pe fluviul Lena, de pildă, chiaburii de prin comunele din aval erau strămutaţi, cu şlepul şi sub escortă, într-una dintre comunele din amonte, iar cei din comunele din amonte erau duşi, cu acelaşi şlep şi sub aceeaşi escortă, în satele din aval.

În noul loc, celor strămutaţi li se lua o declaraţie cum că nu vor părăsi aşezarea, iar ei se apucau de treabă fără să-i tragă inima să-şi înjghebeze acolo un rost, un trai statornic, întrucât nutreau speranţa să se întoarcă acasă. Până la urmă însă mulţi dintre

cei veniţi de prin satele din aval au murit şi au fost îngropaţi în cimitirele din amonte şi invers. Atât unii, cât şi alţii au fost înmormântaţi alături de rămăşiţele pământeşti ale unor moşi şi strămoşi care le erau străini, deşi mormintele propriilor lor străbuni se aflau, vorba ceea, la o aruncătură de băţ.

La toată această luptă de clasă luase parte, aşadar, într-un mod deosebit de activ, şi Tişa Tughih, proletarul siberian în vârstă de douăzeci de ani, care avea pe atunci un mijlocel ca de viespe, încins fiind de centironul cu scârţâit neîndurător. Dar în ciuda energiei, a zelului lor de căutători de chiaburi, de care dădeau dovadă, nici Tişa şi nici tovarăşii lui nu izbuteau deloc să aducă numărul deschiaburiţilor la cifra cuvenită. Existau, fireşte, pe acolo şi chiaburi adevăraţi – cei care tocmeau argaţi şi-i ţineau numai în pumni, lucru pentru care li s-a şi dat, probabil, porecla de „kulaci”[24]. Faţă de ei, Tişa nu încerca niciun sentiment de milă, dându-şi seama că meritau cu toţii respectiva penitenţă socială. Aceştia însă erau puţini la număr. În regiunea fluviului Lena, unde nimerise Tişa, oricine, la nevoie, se putea apuca de pescuit, de vânătoare sau de căutat aur, argaţi aproape că nu se aflau, iar asta însemna că nu exista acolo nici numărul cuvenit de chiaburi. Cei mai greu în ceea ce priveşte aflarea culacilor îi veni lui Tihon atunci când ajunse la Teterevka, un sătuc aflat pe undeva pe la izvoarele Lenei; avea casele înşirate doar pe-o singură uliţă, iar la cele 120 de suflete câte număra aşezarea nu se găsea, ca un făcut, nici picior de chiabur.

Un activist local însă, pe nume Spirin, mare amator de a „semnala” tot soiul de treburi, îi dădu de înţeles la un moment dat că nimerită pentru deschiaburire ar fi totuşi una din familiile de-acolo, şi anume – Zaloghin, dar o spusese cu un vădit iz de răutate în glas, lucru care îi trezi lui Tişa unele bănuieli privitoare la zelul activistului.

Casa în care locuia familia aceea era o izbă mare, cu două încăperi, singura din Teterevka cu acoperişul de tablă. Avea ancadramentele ferestrelor iscusit traforate, obloanele vopsite într-un albastru intens şi în mijloc cu câte o deschizătură în formă de inimioară, iar pe pervazurile tuturor celor şase ferestre înfloreau muşcate alb-trandafirii în ghivece improvizate din cutii de tablă pentru bomboane, rămase încă de dinainte de revoluţie. Seara, toate obloanele ferestrelor erau zăvorite cu drugi grei de fier. Gardul făcut din scânduri de barcă, cu rosturi rămase de la lămbuire, porţile largi, cu stâlpii frumos ciopliţi în faţete la vârf – totul în gospodăria aceea era durat cu temei, trainic, şi tocmai acest lucru îi făcea pesemne inimă rea lui Spirin, întrucât prin acoperişul putrezit al căscioarei sale pătrundea mereu ploaia, iar gardul dimprejurul ogrăzii se prăvălea şi el ba ici, ba colo.

Când Tişa, tot cercetând traiul ţăranilor din Teterevka, se abătu pentru prima oară pe la gospodăria Zaloghinilor, nu găsi acasă pe nimeni, în afara Daşei, mezina familiei, care întindea pe masă aluatul pentru colţunaşi, ca să-l taie după aceea cu paharul. Braţele îi erau mânjite până la coate de făină, tot cu făină îi era presărat şi şănţuleţul oacheş dintre sâni, care se cufunda apoi în albeaţa ce se întrezărea prin decolteu sub piepţii sarafanului, şi prin aceeaşi fină pulbere de făină înfloreau şi bujorii aprinşi din obrajii cu gropiţe ai fetei. Cât despre ochii Daşei, erau într-atât de verzi, încât păreau a fi două mici frânturi de malachit.

— Pune mâna pe aluat şi ajută-mă! îi strigă provocător fata. Ori la aşa ceva comandirii roşii nu se pricep?

Pentru Daşa, omul încins cu centironul şi venit de undeva de la centrul raional, unde ea nu călcase niciodată, reprezenta, desigur, un şef cu multă

autoritate, însă ea voise să-i arate că nu se teme de el.

— Cum să nu se priceapă? zâmbi Tişa, apoi întinse un boţ de aluat cu făcăleţul, tăie din el cu paharul un rotocol, puse în mijlocul lui niţică umplutură de culoare sângerie şi, lipind cu două. degete marginile rotocolului, încheie colţunaşul, căutând să-l facă aşa cum îl învăţase odinioară maică-sa – colţunaşul trebuia să semene cu o străvezie urechiuşă de copil – şi, în cele din urmă, i-l arătă Daşei.

— E bine?

— Este şi nu prea… râse fata. N-ai întins bine aluatul, e cam gros. Nu se străvede umplutura.

— Pe când tu te străvezi toată… îi zise el, zâmbind din nou.

Într-adevăr, aflat în calea snopului auriu de raze prin care se roteau mărunte fire de făină şi de praf, şi în lumina căruia sarafanul îi făcea ape, unduind, de parcă ar fi fost viu, prin şuvoiul lui scânteietor, trupul Daşei se întrezărea zvelt şi sprinten. Adia în jurul ei o mireasmă de făină, de aluat, de carne, de ceapă şi de tinereţe dornică de iubire.

Convins de vraja atotputernică a centironului său, Tişa luă fata de mijloc şi o atrase spre el. Încasă însă pe loc o palmă – ce-i drept, una mai moale, totuşi suficient de convingătoare.

— Eşti cam grăbit, comandire… îi spuse fata pe un ton ironic, dar fără răutate în glas.

Tocmai atunci afară, pe trepte, se auzi bocănit de cizme, zgomot de tălpi răzuite de glod, răsunară glasuri. Daşa îşi smulse tulpanul din cap, se repezi la Tişa şi-i şterse iute de pe obraz urma palmei sale mânjite de făină, iar acest gest, făcut în grabă, hoţeşte, avu darul să nască între ei un fel de mică complicitate.

Câteva clipe mai târziu, în odaie intră bătrânul Zaloghin, urmat de nevastă-sa, de cei trei feciori ai lor, de nurori, năvăli şi o droaie de copii, astfel încât odaia, până atunci spaţioasă, păru deodată

foarte strâmtă. Veniseră cu toţii de la câmp. Daşa se şi apucase să răstoarne colţunaşii de pe scândură în apa care clocotea pe plita încinsă.

— Am venit, ca să zic aşa, pentru o cercetare… rosti cu efort Tişa, îndemnat de privirile întrebătoare ale celor din jur, şi scoase din buzunarul pantalonilor un caieţel cu un creion chimic vârât într-însul.

— De ce nu l-ai poftit, Daria, pe oaspete să şadă? rosti cu severitate Sevastian Prokofievici, bătrânul, care avusese prilejul să-l vadă în sat pe Tişa – cătunul n-avea decât o uliţă! – şi ştia prea bine cu ce scop venise acesta la Teterevka.

— Poftiţi de şedeţi, zise şi bătrâna, nearătându-se însă a fi prea bucuroasă de sosirea oaspetelui.

Tişa, fiind, totuşi, şi el din spiţa *cealdonilor*[125], ştia foarte bine că, fără a ciocni mai întâi un păhărel cu gazda, discuţia n-avea să se închege. Curând, mormanul aburind al colţunaşilor fu răsturnat din ceaun pe un blid cu floricele aflat în mijlocul mesei, apoi Daşa turnă fiecăruia în păhărel rachiu de casă străveziu ca roua.

— Din ce-l faceţi? întrebă, cuprins brusc de tristeţe, Tişa.

— Din grâuleţ, fiule, zise Sevastian Prokofievici. Îi bun rachiul nostru din grâuleţ, aşa-i?

— Aveţi serpentin, carevasăzică, şi toată aparatura? întrebă tânărul cu şi mai multă amărăciune în glas.

— Avem, cum să n-avem! zise cu demnitate bătrânul şi, luând cu degetele un colţunaş, şi-l zvârli în desişul bărbii.

— Va trebui să predaţi totul, făcu Tişa dând păhărelul peste cap şi simţind, de astă dată cu plăcere, cum îl arde pe gâtlej rachiul.

— Dacă o fi ieşit vreun ucaz pentru asta, le-om preda.

— A ieşit demult, zise Tişa, mai turnându-şi un păhărel.

— La noi ucazurile astea ajung târziu, miji ochii Sevastian Prokofievici. Lena-i un râu de nu-i ştii capătul… Cât despre cotele de cereale, poţi fi pe pace. Daria, ian adă chitanţurile. Le-o fi coperit şi colbul de când zac pe după icoane.

Tişa cercetă chitanţele cu multă luare-aminte. Într-adevăr, totul era în ordine.

— Instalaţia s-o predaţi mâine la sovietul sătesc. Amenda o plătiţi tot acolo, zise într-un târziu.

— În căzu' ăsta să le predeie şi ăilalţi, interveni bătrâna.

— Cine mai are aparate de basamac? rămase Tişa cu condeiul în mână.

— Zaloghinii să ştii că n-au făcut-o niciodată pe turnătorii, zise Sevastian Prokofievici, aruncându-i bătrânei o privire cruntă… N-ai decât, feciorule, să umbli chiar matale prin magaziile altora, că de la noi n-ai să afli nimica.

— Vite câte aveţi? îl întrebă Tişa.

— Păi, cu ajutorul Domnului, să tot fie trei căluţi şi cam tot atâtea văcuţe.

— Oi, porci?

— Câte zece de fiecare. Ba mai avem şi-o capră, dacă socoteşti că-i tot vită.

— Găini, gâşte?

— P-astea cine să le mai numere? Noi suntem familie mare, abia de mai încăpem în casă. Când ne-apucăm să facem câte-o ciorbă dintr-aia mai grasă, hop, ne pomenim cu câte-un clapon şi-o găină mai puţin în ogradă. Şi-apoi, n-avem în sat decât o uliţă, de se-ncurcă pe ea toate gâştele şi găinile; tai câteodată un gâscan şi nici nu ştii: o fi al tău, sau al vecinului… miji din nou ochii bătrânul..

— Văz că sunteţi oameni înstăriţi, se scărpină cu creionul în ureche Tişa.

— Da ce, e rău să fie înstărit ţăranul? făcu pe un ton sec Sevastian Prokofievici. Că doar nici eu n-am trăit aşa toată viaţa: am fost şi argat, am umblat şi cu karbasurile[26] pe Lena… Pentru mine însă n-a

făcut-o nimeni pe argatul! Toate câte le am îs dobândite uite, cu mâinile astea. Vezi ce mâini am: iau colţunaşul din oala şi nu mă frig, într-atâta-s de trudite.

— Da-n războiul civil de partea cui ai fost? întrebă cu speranţă în glas Tişa.

— De-a nimănui, că-mbătrânisem. Trecusem de şaizeci…

— Cum de-a nimănui? interveni din nou bătrâna. Da' de roşii ăia răniţi, pe care i-ai ascuns, ai uitat?

— Păi i-am ascuns că erau răniţi, nu că erau roşii, rosti mohorât, închizându-se în sine, moşul.

Când Tişa se găti de plecare, Paşa coborî împreună cu el în curte, ca să ţină de zgardă dulăul slobozit din lanţ, şi, la poartă, îi şopti pe neaşteptate:

— Mâine la amiezi să vii la Măgura Strâmbă… Mă duc acolo să culeg măline…

Arătoase erau tufişurile de mălin de pe Măgura Strâmbă! Tufele ajunseseră să se îndoaie sub greutatea poamelor umezite de ploaia care se abătuse pe acolo peste noapte. Culegeai câte un pumn de boabe de pe un ciorchine, le azvârleai pe toate-odată în gură, despărţind cu limba sâmburii de carnea poamelor, şi tot cerul gurii ţi se acoperea de-o dulceaţă vâscoasă. Tişa îndoia crengile pentru ca Daşa să poată culege mai lesne poamele, şi fata chiţăia ca o copiliţă atunci când picurii rămaşi de cu noapte plouau peste ea, i se strecurau pe sub piepţii sarafanului, sau i se prelingeau, dându-i fiori, pe spate. Cele două coşuri se umplură de poame cât ai clipi.

— Îs cam multe frunze! oftă Daşa. Va trebui să alegem iarăşi boabele.

Şi deodată, păşi ea însăşi spre Tişa, puse mâinile pe umerii lui, se lipi de el şi îşi apropie atât de mult ochii de-ai lui, încât el distinse în irişii lor vinişoare subţiri, ca într-o adevărată piatră de malachit…

Pe urmă, stătură amândoi întinşi pe spate între cele două coşuri pline cu poame. Tişa împinse din greşeală unul dintre ele, coşul se răsturnă, poamele plouară peste sânii goi ai Daşei, şi el le culese, una câte una, cu buzele.

Se mai întâlniră de multe ori, fie tot acolo, printre tufele de mălin, fie în tufişurile de păducel, iar de plecat spre casă, plecau câte unul, ferindu-şi dragostea de ochii oamenilor.

— N-ai să faci familiei noastre nimic rău, nu-i aşa, Tişa? îl întrebă ea într-una din zile. Doar nu poţi să spui că am fi chiaburi.

Şi iată, atunci i se trezi lui în minte un gând urât: oare nu cumva i-o scosese pe Daşa în cale însuşi Sevastian Prokofievici, ca să-i astâmpere vigilenţa? Că, orice s-ar spune, bătrânul a făcut rachiu şi, cu toate că a stricat cu mâna lui aparatul, plătind şi amenda cuvenită, s-ar putea să mai aibă pe undeva vreunul. Şi-apoi, deşi nu ţine, într-adevăr, argaţi, e totuşi, în comparaţie cu alţi săteni, bine înstărit. Gândul la nesinceritatea Daşei încercă să-l uite, dar el tot îi mai revenea când şi când în minte: era comod gândul ăsta.

La un moment dat, Tişa fu rechemat la centrul raional şi aprig prelucrat – pentru îngăduinţa manifestată faţă de chiaburi – de către şeful cel cu pleoapele inflamate, care, răstindu-se la el, lovea întruna cu mânerul revolverului în tăblia biroului său din lemn de mahon, confiscat de pe la cineva. Tăblia era plină de adâncituri şi zgârieturi, pesemne din cauză că omul obişnuia să lovească deseori în ea cu revolverul.

— Noi nu-ţi pretindem să faci nimic în plus: doar atât cât cer dispoziţiile. La Sîciovka ai găsit chiaburi? Ai găsit. La Krutogorie ai găsit? Ai găsit. Şi la Teterevka nu eşti în stare? Păi cum vine asta? Oare la Teterevka a venit raiu' pe pământ? A ajuns Teterevka să aibă societate fără clase? Cască, băiete, ochii mai bine… Că doar zaci acolo de-

aproape o lună. Te-o fi descompus, te pomeneşti, situaţia locală?

Pe şef îl podidi tuşea din pricina nenumăratelor ţigări fumate. Apucă de pe masă carafa să-şi toarne apă în pahar, dar rămase, pentru o clipă, cu carafa în mână: nu mai era înăuntru pic de apă, doar o muscă se lovea, zumzăind, de pereţii ei. Înfuriat şi mai tare pe Tişa din cauză că acesta devenise martorul neputinţei sale, fie şi într-o asemenea chestiune minoră, şeful îi zise morocănos:

— N-ăi fi cumva, şi tu neam de chiaburi? O să te verificăm, bagă de seamă.

În acea vreme, asemenea cuvinte sunau ameninţător, astfel că Tişa, reîntors la Teterevka după acea lămurire, se apucă să ţină sfat cu doi dintre activiştii locali. Unul dintre ei, Eriughin, luptase ca partizan de partea roşiilor şi era unul dintre cei mai sărmani săteni, atât datorită faptului că n-avea decât un picior, cât şi aceluia că era holtei, nu avea pe nimeni. Sărăcia însă nu ajunsese să-l facă invidios faţă de alţii, aşa cum se întâmplă cu cei ce sărăcesc nu din cauza unor nenorociri, ci a propriei lor nepriceperi. Cel de-al doilea era Spirin, om în inima căruia tocmai se cuibărise, întărâtându-l necontenit, o asemenea invidie faţă de cei mai cuprinşi decât el. Spirin era şi el invalid din războiul civil: fusese împuşcat în mâna stângă, şi degetele acesteia nu i se mai îndoiau. Se zvonea că ar fi făcut-o chiar el. De partea roşiilor Spirin nu luptase prea mult înainte de a fi rănit, dar după ce puterea sovietică ieşi învingătoare, începu, şi chiar din primul moment, să se bată cu pumnul în piept, de-ai fi zis că Kolceak n-ar fi fost înfrânt decât numai datorită lui. Având o casă întreagă de copii, unul mai mic decât celălalt, şi-o nevastă veşnic borţoasă şi cam îngălată, Spirin se înrăise tare, crezându-se obidit de soartă.

Tişa puse pe masă lista cu numele tuturor sătenilor din Teterevka şi spuse, întristat:

— Ei, haidem să căutăm chiaburi.

Eriughin îşi vânzoli pe duşumea piciorul de lemn.

— Întâi şi-ntâi, tu să-mi zici ce-i ăla chiabur.

— Parcă n-ăi fi ştiind şi dumneata. Doar ai fost partizan roşu, încercă Tişa să scape.

— De ştiut o ştiu, da vreau s-o aud de la tine.

— Chiabur se cheamă ăl de isplotează munca altuia, zise cam fără chef Tişa, în urechile căruia stăruiau vorbele: „N-ăi fi cumva şi tu neam de chiaburi? O să te verificăm, bagă de seamă…”

— Păi un’ să fie isplotatori la noi, la Teterevka? clătină din cap Eriughin. Aici nicicând n-a ţinut argaţi careva. Suntem îndestulaţi, şi-atât…

În discuţie se vârî însă numaidecât şi Spirin. Eriughin, cu piciorul lui de lemn, îl călca pe nervi. Căci felul în care fusese rănit omul se vedea cât de colo, nu încăpea aici nicio minciună, în timp ce el, Spirin, ştia prea bine cam ce şuşoteşte lumea pe seama mâinii lui rănite.

— Ian ascultă, tovarăşe Eriughin, ’mneata cal ai?

— N-am.

— Da vacă?

— N-am.

— Păi atunci de ce-ţi pierzi conştiinţa de clasă faţă de ăi care au câte doi, ba chiar şi câte trei cai ori vaci? Oare asta nu se cheamă isplotarea vitelor, tovarăşe Eriughin? se zborşi Spirin.

— Doară ai şi tu un cal ş-o vacă: se cheamă că eşti şi tu isplotator? îl întrebă Eriughin.

— Eu am numa’ un cal! îndoi mânios un deget Spirin. Ş-o vacă numa’! îl îndoi şi pe al doilea, dezdoindu-le apoi pe amândouă. Or, având eu nouă guri de hrănit, asta nu mai e isplotare, ci forţă trebuitoare pentru muncă. Pe când dacă ai trei cai, cum are alde Zaloghin… îndoi el, triumfător acum, trei degete – şi trei vaci! Aici se înecă, fie mâniat pe Zaloghin, fie din pricină că degetele la mâna stângă nu i se îndoiau, împiedicându-l la numărătoare – asta da, îi isplotare sadea!

Auzindu-l rostind numele Zaloghin, care îi stătea lui Spirin ca un os în gât, Tişa se necăji de-a binelea. Păru că ceva de neînlăturat vine asupra lui spre a i-o îndepărta pe Daşa. „O fi ştiind Spirin ceva, sau nu?" se întrebă el cu încordare.

— Păi, asta-i isplotarea vitelor, tovarăşe Spirin, nicidecum a oamenilor, zise Tişa pe un tot împăciuitor. Până acum, pentru aşa ceva parcă n-a fost deschiaburit nimeni…

— Eu am doi dulăi de curte, auzi, Spirin, doi, nu unu', zâmbi amar Eriughin. Dacă aş fi avut numa' unu', ar fi însemnat, după tine, că-i trebuinţă, iar dacă ara doi, însamnă că-i isplotare? Nu mă deschiabureşti şi pe mine pentru dulău' în plus?

Ochii lui Spirin însă căutau acum spre Tişa, străpungându-l ca nişte sfredele. „Ştie", gândi Tihon.

— Zaloghinii îi isplotează şi pe oameni, insistă Spirin.

— Pe cine, bre? Că doar muncesc numa' ei. Argaţi n-au, dădu Eriughin din umeri.

— Păi unu' pe altu' se isplotează. Aia el Almintrelea de un' să fi avut ei trei cai şi trei vaci! răcni triumfător Spirin.

„Nu te lasă deloc în pace caii ăştia şi vacile", gândi Tişa, dar tăcu din gură.

— O isplotezi şi tu pe nevastă-ta când îţi pune petice la turul pantalonilor, zise Eriughin.

— Da basamac oare nu fac Zaloghinii ăştia, ai? nu se potoli Spirin.

— Dacă-i pe-aşa, po' să zici că-ntreg satu' îi numa' chiaburi, ripostă Eriughin.

Spirin coborî glasul şi rosti insinuant.

— Afar' de toate alelalte, Zaloghinii te împrumută ca să le-ntorci datoria muncind pentru ei.

— Cum vine asta? întrebă Tişa, încordându-se din nou.

Asta mirosea într-adevăr a exploatare.

— Uite-aşa, bine… În urmă cu vreo trei ani, într-o iarnă de foamete, m-a împrumutat Zaloghin, bătrânul, c-un sac de grâu. După aceea, în vară mă-ntâlneşte pe drum şi se uită la mine. Aşa, într-un fel. „Ce te uiţi, zic, crezi c-am uitat de datorie?” „Ba nu-ţi face griji, zice; Ai să-mi coseşti într-o zi cu nevastă-ta şi gata socoteala.”

— Şi tu?

— Păi ce să fac? Am cosit, bunînţeles…

— Da de datorie te-a iertat?

— M-a iertat, da nu l-am iertat eu pe el… Oare să dai cuiva pe datorie ş-apoi să-ţi iei datoria înapoi prin munca altora asta nu-i curată isplotare? Spirin apucă lista, o împunse cu mâna schilodită şi din nou îl sfredeli pe Tişa, cu ochişorii săi: Păi ăştia sunt chiar doişpe la număr, Zaloghinii adică! Tocmai douăşpe suflete de chiabur care-ţi trebuiesc. La ţanc, carevasăzică!

— Doamne fereşte. Păi trei dintr-înşii sunt nişte copilandri, făcu Eriughin.

— Aşchia nu sare departe de trunchi. Copiii de chiabur ajung mâne chiaburi şi ei. Numa’ că mâne ăsta n-o să mai fie pentru ei. Da’ tu, tovarăşe Eriughin, îl pomeneşti cam des pe Dumnezeu. Or, se ştie că Dumnezeu nu există şi nu e cazul să te sperii de el. Eu îţi recunosc meritele, tovarăşe Eriughin, însă uneori stau şi mă minunez câte rămăşiţe ale trecutului mai porţi în tine. Să ştii că nu poţi trăi numa’ din merite vechi. Trebuie să câştigi merite noi faţă de puterea sovietică, îşi jucă ameninţător glasul Spirin.

Pe urmă îi trimise o uitătură lui Tişa şi slobozi în încheiere:

— Ş-apoi, tovarăşe Tughih, în probleme de interes obştesc e cazul să dai la o parte relaţiile personale…

Şi, oricât de mult i se răvăşi sufletul, Tihon le dădu la o parte.

Veniră ţăranii, aleşi în izba Zaloghinilor, îi explicară mohorâţi, cu un aer de oameni vinovaţi,

lui Sevastian Prokofievici că uite aşa şi aşa, vremurile de astăzi sunt aspre, deşi noi ştim că tu nu eşti câtuşi de puţin chiabur, totuşi trebuie cineva s-o facă pe chiaburul, să sufere pentru obşte, iar fiindcă tu eşti cel mai înstărit gospodar din sat, să nu te superi, dar te-am ales pe tine să faci sacrificiul ăsta, că mâine-poimâine, vremurile poate s-or schimba şi-ai să te-ntorci acasă. Se repeziră feciorii mai mari ai lui Sevastian Prokofievici spre puştile lor, dar bătrânul îi opri cu un gest al mâinii: „Sângele nu naşte decât alt sânge, că bine încă n-a făcut nimănuia". Le spuse apoi feciorilor Sevastian Prokofievici să înjunghie o viţea şi vreme de trei zile casa i-a fost deschisă pentru oricine ar fi poftit, şi-ntreg satul a băut acolo basamac, a cântat şi a jelit plecarea Zaloghinilor.

Suflet larg avea Sevastian Prokofievici şi n-a tresărit nici atunci când în casa lui şi-a făcut apariţia Spirin.

— Toţi erau acolo bineveniţi – şi-a zâmbit doar cu amărăciune în barbă, văzându-l pe Spirin că-i umblă ochii de colo până colo, pipăind cu privirea şi pereţii trainici ai izbei şi, mai ales, uriaşa comodă, de tip orăşenesc, adusă la timpul său de departe cu *karbasul.* Nu i-au venit să-i fie oaspeţi doar doi inşi: Eriughin, care s-a îmbătat crunt în bojdeuca lui de holtei, şi Tişa, care, de ruşine faţă de Daşa, plecase în taiga să vâneze raţe pe lacuri. Se nimeri însă ca el să revină în sat nu după plecarea Zaloghinilor, ci chiar în momentul plecării lor cu şlepul, astfel încât o mai văzu o dată pe Daşa, numai că o văzu de departe. Şlepul venise din aval, aducând de acolo, spre a se statornici în Teterevka, o altă familie de deschiaburiţi, numărând aceasta vreo cincisprezece suflete. Prima coborî pe mal o bătrână înaltă şi dreaptă, ţinând înaintea sa o icoană. În urma ei veneau mai mulţi flăcăi şi fete, în mâini cu boccele şi saci; într-unul dintre saci se zbătea şi guiţa un purcel. Mai

veneau apoi şi doi băieţandri, ţinând de mânere un samovar care sclipea vesel în mijlocul acelei tristeţi generale. Ultimul coborî de pe şlep un bătrân, cam de etatea lui Sevastian Prokofievici. Într-o mână ţinea o lampă de gaz, iar în cealaltă un grupaj de fotografii de familie, pus într-o ramă cu geam. Aşeză lampa jos, pe pământ, propti de picior, cu băgare de seamă, rama cu fotografiile, astfel încât chipurile străine de acolo prinseră a se uita la sătenii strânşi pe mal, şi făcu o plecăciune norodului.

— De unde v-au adus? îl întrebă Sevastian Prokofievici.

— Din Vostreakovo, îi răspunse acesta, fără a se plânge de ceva, de parcă aşa şi trebuia să fie.

— Da pe noi încotro ne duceţi? îl întrebă Sevastian Prokofievici pe soldatul nearătos şi prăpădit din escortă, care avea un puşcoci la fel de prăpădit şi nearătos.

— Păi tot acolo, la Vostreakovo, smiorcăi din nas soldatul. Ba în sus, ba în jos: asta-i viaţa voastră şi-a noastră… Da nu te necăji, tataie, că lumea de acolo-i cumsecade.

Sevastian Prokofievici îşi zise că nu e chiar prea departe, să tot fie numai vreo trei sute de verste, apoi se înţelese cu bătrânul acela bărbos şi cărunt ca familia lui să locuiască în casa lor, a Zaloghinilor, iar Zaloghinii – în casa lui din Vostreakovo. Că pe urmă, cu ajutorul Domnului, s-or rândui lucrurile iarăşi cum au fost.

Bătrâna din Vostreakovo se-apropie de Sevastian Prokofievici şi-i întinse icoana:

— Ia-o cu dumneata, om bun… Cum a stat pân-acuma icoana asta la noi acasă, să steie şi de-acuma încolo…

— Atunci luaţi-o şi voi pe-a noastră, îi zise Sevastian Prokofievici. Să ne aştepte şi ea pe noi.

Astfel făcură schimb de icoane cele două familii, deşi icoana familiei din Vostreakovo avea, poate, o ferecătură mai bogată.

Stând pe dâmbul abrupt, la umbra unei zade, sub povara rucsacului ticsit cu raţe vânate, care nu-i erau de nicio trebuinţă, Tişa o văzu pe Daşa mergând spre mal fără să se uite la nimeni şi ducând în braţe două cutii de bomboane cu muşcate alb-trandafirii. Părea tare abătută, deosebindu-se astfel de ceilalţi membri ai familiei sale, care păstrau un aer de mohorâtă demnitate. Confiscarea averii acestora, în ciuda eforturilor lui Spirin de a le freca ridichea măcar acum, la urmă, se desfăşurase fără dovezi de răutate, ai fi zis ca între neamuri, şi nu afectase decât bunurile imobile şi vitele mari. Când Zaloghinii ajunseră în dreptul şlepului, totul păru că se repetă, dar în sens invers: prima care sui la bordul lui fu bătrâna cu icoana în braţe, veniră apoi feciorii ei cu nurorile, ducând la rândul lor mai mulţi saci! Într-unul dintre ei guiţa, de asemenea, un purcel; îi urmau şi pe dânşii doi băieţandri cu un ditamai samovar, în timp ce capul familiei, încheind procesiunea, ducea, subsoară, ca şi celălalt, o ramă cu geam sub care se rânduiau fotografii de familie. Postându-se la probă, Sevastian Prokofievici le zise celor de pe mal „Rămâneţi cu bine!”, apoi şlepul se puse în mişcare. Nici dintre cei ce plecau şi nici dintre cei veniţi să-i petreacă nu plânse nimeni – o făcuseră pe săturate când închinaseră pahare de basamac şi gustaseră din carnea viţelei înjunghiate. Tişa privea de pe mal şlepul, vedea fluturând în depărtare băsmăluţa Daşei şi simţea că nu mai vrea să trăiască. Pe apa râului, lângă mal, se mai legănară o vreme penele strecurate din pernele celor ce plecaseră, apoi curentul le duse la vale.

Celor din Vostreakovo nu le fu dat să locuiască în casa Zaloghinilor: puse Spirin laba pe ea, dându-le-o în schimb pe a sa, aplecată pe-o rână. Apoi de la Zaloghini sosi cu şlepul o scrisorică din care reieşea că se instalaseră în casa goală a celorlalţi, că sătenii i-au primit bine şi că nu au de

suferit niciun fel de persecuţii, dar că duc dorul satului natal.

Tişa hotărî să nu se mai ocupe de probleme obşteşti; plecă în munţii Saian, la plutărit, doar să se afle cât mai departe de aceste locuri, să uite tot ce se petrecuse la Teterevka, totuşi sentimentul de vinovăţie nu izbuti să şi-l înăbuşe. Într-unul dintre ziarele care ajungeau în răstimpuri la locul lui de muncă, întâlni odată un cuvânt pe care până atunci nu-l cunoscuse: „excese”. Gândi că-i un cuvânt foarte potrivit, dar că excesele săvârşite nu mai pot fi îndreptate. Într-o bună zi, sărind de pe o bârnă pe alta spre a desface cu ghionderul îngrămădirea de butuci care barase fluviul, lunecă, bârnele îl prinseră între ele şi îl schilodiră. Schimbă după aceea multe alte locuri de muncă, ele nimerindu-se să fie, însă, nu se ştie de ce, toate în domeniul colectărilor, până ce ajunse, în sfârşit, responsabil cu achiziţiile de poame, în care nu l-ai mai fi putut recunoaşte pe Tişa cel de odinioară.

Nevasta, Tihon Tihonovici şi-o alese din sfera comerţului: o nevastă potrivită pentru bunăstarea familiei. Copii nu le-a fost dat să aibă, nici dragoste prea mare n-a fost la mijloc. Tihon Tihonovici călca de-a binelea pe alături în timpul călătoriilor sale destinate colectărilor, dar nu ştiu cum se întâmpla că toate alesele lui făceau parte tot din sfera comerţului şi nu se prea deosebeau de nevastă-sa. Tihon Tihonovici trăgea şi la măsea când şi când, mai făcea şi pe grozavul, dar la răstimpuri îşi amintea de tufele de mălin din Teterevka, unde se întâlnise cu Daşa, ca de faptul cel mai luminos din viaţa lui, fapt pe care el însuşi îl dăduse la o parte.

Ba uneori îl urmărea şi alt gând: atunci, atât el, cât şi Daşa erau încă lipsiţi de experienţă şi nu s-au ferit deloc: dacă ea s-a ales cu un copil? Totuşi n-a mai aflat nimic de soarta Zaloghinilor. Ar fi putut să afle, cum să nu, dar s-a temut. Cuvintele rostite în cabinetul acela raional: „N-ăi fi cumva şi tu

neam de chiaburi? O să te verificăm, bagă de seamă…” l-au înfrânt. Iar acum era prea târziu să mai afle ceva.

Deşi nu se ştia cu nimic vinovat faţă de bătrânul Belomestnîh, pentru cele întâmplate Ksiutei, se cam temea să dea ochii cu el, ca şi când ar fi avut de dat socoteală bătrânului Zaloghin pentru Daşa. Camionul în care se afla el, responsabilul cu achiziţiile de poame, cu gândurile lui învălmăşite la trecut şi cu damigeana strânsă între pulpe, apoi Ksiuta cu copilul ei cel fără de tată, moşnegelul-ciupercar, tânărul de la geologie şi şoferul Grişa, îşi continua drumul spre Belaia Zaimka.

Iar de jur-împrejur – numai locuri frumoase. Într-un cuvânt: dulcele ţinut al poamelor.

5

Drumeagul tare, bine bătătorit, se curmă îndată după răscrucea de la Şelaputinki. Începu de acolo un adevărat hăţaş de taiga, pe care nu două maşini, dar nici măcar două căruţe n-ar fi putut să treacă una pe lângă alta, un drumeag cu apă neagră, stătută prin făgaşele adânci, sfârtecate de tractoare şi cu trunchiuri de arbori doborâte de-a curmezişul lor. Taigaua absorbea camionul ca şi când ar fi vrut să-l înghită, făcându-l să piară pentru totdeauna în pântecul ei întunecat. Crengile zadelor şi ale brazilor îi biciuiau pe călătorii care întârziau să se aplece acolo sus, în lădoiul maşinii şi, pătrunzând în cabina şoferului, se smulgeau de-acolo cu şuiere furioase. Roţile se înţepeneau mereu în glod, patinând şi împrăştiind în toate părţile clisa mocirloasă. Şoferul era nevoit la tot pasul să oprească maşina, spre a zvârli sub roţi braţe de vreascuri, ba chiar şi prăştini. Damigeana cu „esenţă" sălta vârtos între pulpele responsabilului la fiecare prăvălire a camionului în câte-o altă băltoacă.

Flăcăul de la geologie îl lăsă pe Exupéry deoparte, nemaiputând să citească: literele îi jucau pe dinaintea ochilor. Copilaşul Ksiutei însă, oricât de ciudat s-ar părea, nu plânse deloc, de parcă s-ar fi născut anume ca să fie hurducat astfel pe drumurile taigalei.

Pe Grişa îl dusese la disperare moşnegelul-ciupercar: bătea neîncetat cu pumnuleţul lui

uscăţiv în acoperişul cabinei, ceea ce însemna că din nou zărise o ciupercă nemaipomenită, crescută pe marginea drumeagului. Dacă Grişa oprea maşina, moşneagul, cu o agerime nebănuită la vârsta lui, se rostogolea peste bordul lădoiului spre a reveni curând şi a le arăta celorlalţi, triumfător, câte-o ciupercă uriaşă, cu fire gălbui de cetină lipite de pălărioară. În cele din urmă, Grişa îi declară bătrânului că nu poate opri chiar pentru fiecare ciupercă, drumul e şi aşa greu, astfel încât moşnegelul, lipit de bord, tot numai ochi, nu mai făcu decât să geamă zărind cum trec şi rămân în urmă minunăţiile naturii:

— Ce mai ciuperci au răsărit, ce mai ciuperci! îl împungea ascuţit cu cotul pe flăcăul de la geologie. Văzuşi ce darnică-i măicuţa-natură? Câtă bunătate zace într-însa? Au spurcat-o oamenii cu faptele lor de fum, da ea parcă nici nu se supără. Da dacă s-o supăra? ’Mneatale, zic eu, ăi fi de departe?

— Sunt din Leningrad, bunicule, răspunse flăcăul de la geologie.

— N-am fost pe-acolo, l-am văzut numa-n poze, urmă moşnegelul. Frumos oraş, nimic de zis. Atâta că frumuseţa asta se nalţă pe oseminte. Ţarul Petru fost-a, de bună samă, om mare, da pe câţi nu i-o dus la pierzanie prin cele mlaştini. Pe câtă vreme natura uite ce burete o construit, da pentru frumuseţa asta n-o omorât pe nime.

Şi moşul învârti între degete un uriaş burete lăptos, cu iz de pământ, admirându-i perfecţiunea.

— Nu sunt de acord cu dumneata, bunicule, zise flăcăul de la geologie. Pe ce se sprijină oare natura, dacă nu tot pe nişte oseminte? Căci întreaga suprafaţă a pământului nu-i altceva decât oseminte. Apropo: chiar prin locurile pe unde trecem acum au fost descoperite în urmă cu câţiva ani nişte oase de mamut. Iar mai recent au fost scoase la iveală şi mormane de oase omeneşti. Întâi s-a crezut că-i o aşezare din neolitic. S-a

dovedit apoi că nu este aşa: conformaţia craniilor e a omului actual. Aşa că bureţii dumitale cresc pe toate oasele astea.

Moşul căzu pe gânduri.

— Spui lucruri adevărate, da' înfricoşătoare. Că dacă ai sta să potriveşti legile istoriei după legea naturii, ai putea afla temei la orice. Pe de altă parte însă nici nu sunt chiar aşa de înfricoşătoare. Moartea o şi-nceput să-mi dea târcoale, da' dacă te gândeşti, aş putea să mai răsar şi eu barem în chip de ciupercă.

— Dumneata, bunicule, crezi în nemurirea naturii sau în Dumnezeu?

— Eu cred în ciuperci, răspunse maliţios moşnegelul. De pe lumea ailaltă încă nu s-o întors nime şi nu ne-o raportat cam cum arată ea. Poate că o şi fost născocită, ca să se teamă omu' de pedeapsă pentru faptele sale din lumea asta, a noastră. Poate că nici pedeapsa asta n-o fi existând, însă teama cu pricina îi şi ea o pedeapsă cât trăieşte omu'. Acum, când el o zburat în Cosmos, o fotografiat luna şi ălelalte planete, negăsind pare-se pe nicăiri „lumea ailaltă", teama s-o împuţinat şi ea. Dar dacă teama-i mai puţină, păcatele-s mai multe!

— Poţi oare să clădeşti totul pe sentimentul ăsta, de teamă?

— Depinde de care teamă e vorba. Dacă tu îmi eşti şef, iar mie mi-e teamă de tine şi-ţi îndeplinesc ordinele, dar însă nu te respect, apăi asta-i o teamă rea, dăunătoare. Dăunătoare e şi pentru tine, şef, pentru că de iubit n-am să te iubesc niciodată, iar dacă ai să mori, n-are să-mi pese şi n-am să te pomenesc c-o vorbă bună. Îi dăunătoare şi pentru îndeplinirea ordinelor, întrucât, de teamă, am să-ţi îndeplinesc ordinele prosteşte, şi chiar de-or fi ele nişte ordine înţelepte, eu, temându-mă, oi strica totul. Îi dăunătoare şi pentru mine, căci din pricina ei n-am să mă deschid nici în chip de floare şi n-am să răsar nici în chip de ciupercă, ci am să mă

scorojesc precum o frunză veştedă, ruginită. Dăunătoare e şi pentru popor, pentru că dacă-l cuprinde pe unul, apoi trece şi la altul şi de-aici iese o teamă nemăsurată, aidoma unui foc pe care nu-l bagi în samă. Parcă nu arde pe nicăiri, da până la urmă scrumul s-alege de toate. Şi-apoi, există şi-o altă teamă, care nu-ţi e băgată în suflet cu de-a sila, ci-i plăsmuită şi corcolită chiar de oameni. E teama de a te afla în faţa judecăţii de apoi, când nu-ţi vei putea ascunde de ochii cei atotvăzători niciun păcat. Teama asta îl face pe om om.

— Deci tot crezi în Dumnezeu, bunicule?

— În moşul cel cu barbă căruntă care şade pe-un nor nu cred. Sunt şi eu moşneag, da n-am ajuns încă atotvăzător, şi nici alţi moşnegi atotvăzători nu mi-o fost dat să-ntâlnesc. **Voi, tineretul, ne credeţi pe noi, ăştia bătrânii, fie prea înguşti la minte, fie mult prea înţelepţi. Pe câtă vreme noi, moşnegii, suntem de tot felul, iar înţelepciunea şi prostia se amestecă uneori în noi, la fel ca şi-n ăi tineri.**

— Bine, dar ai amintit adineaori despre ochii cei atotvăzători de la judecata de apoi. Socoteşti, prin urmare, că există cineva care să aibă asemenea ochi?

— Ochi care să privească primprejur şi să vadă totu' nu are nime. Dar ochi care să se uite în propriu-ţi suflet şi să vadă totu' trebuie să aibă fieşcare, iar de temut să se teamă de propria lui judecată de apoi. Asta însamnă că ea, conştiinţa noastră, îi Dumnezeu' nostru. Cât despre lumea ailaltă, asta, pesemne că-i o poveste, dar o poveste folositoare, ca să ne mai sperie. Şi-i de trebuinţă sperietura asta, de mare trebuinţă, ca omului să-i fie frică de-a face fapte rele. 'Mneatale nu ţi-e frică?

— Nu ştiu, rosti nesigur flăcăul geolog. De făcut ceva rău n-am să fac: tata şi mama m-au educat cum se cuvine, bunicule. Mi-e frică însă că n-am s-ajung să fac lucruri bune.

— Păi asta se cheamă tot lucru rău: să nu faci lucruri bune. Aşa că frică ţi-e pe bună dreptate. Că ce e sufletu' omului? Ştiinţa voastră zice că-i tot o energie?

— Mă rog, se poate spune şi aşa. O energie spirituală.

— Da o fi pierind oare energia asta spirituală? Uite, 'mneatale văz că citeşti o carte… Cine-o scris-o?

— Un francez… Saint-Exupéry.

— N-am auzit… De Guy de Flaubert şi de Gustave Maupassant ştiu, da de Zuperi ăsta încă nu… Mai trăieşte?

— Nu. El a fost aviator. A murit într-o catastrofă aeriană.

— Ei, vezi, el o pierit, da dacă unu' ca 'mneatale, om de altă naţie, stai şi-i citeşti cartea departe de Franţa lui, tocmai în taigaua siberiană, însamnă că energia lui spirituală n-o pierit. Este?

— Este.

— Păi atunci ia să te gândeşti câţi oameni cumsecade or fi fost de la începuturile noastre, ale omenirii: ei au murit, da energia lor spirituală continuă şi azi să vieţuiască printre noi şi să ne încălzească, precum lumina soarelui. Uite, eu la Leningrad, cum zisei, n-am fost, da pe la Moscova m-am abătut. Unii vin acolo, la Moscova, cu nişte liste cât toate zilele date de neamuri şi de cunoştinţe. Aleargă cu sufletu' la gură şi cutreieră magazinele, cumpără tot ce le pică-n cale: de la motoare de barcă pân-la ţâţarniţe pentru muieri, iar capitala nici n-o văd ca lumea. Gonesc întruna ca bezmeticii Sigur că m-a căptuşit şi pe mine lumea cu asemenea liste, numa' că eu nu le-am dat atenţie. Le dau naibii, mi-am zis, de ţiţarniţe, că mi-o trecut vremea să le mai deschei, ia să mă duc mai bine pe la muzeuri. Mai întâi, încă fiind la gară, m-am alăturat unor escursionişti, da nu mi-o plăcut: parcă aş fi mers c-o turmă. Şi-am plecat de unul singur. Uneori e cazul să mai tragi cu urechea

şi la ghizii ăia, alteori însă e bine să stai şi să prăveşti de unu' singur ce e de prăvit, fără să-ţi mestece şi să-ţi bage pe gât alţii tot soiu' de lămuriri. M-am oprit, de-o pildă, în faţa unui portret… Tare m-o răscolit. Fusese adus din altă ţară. Se îmbulzea lumea înaintea lui şi nu degeaba. Era înfăţişată acolo o femeie. Arăta gânditoare. da şi zâmbea, aşa, numa-n colţul gurii. De câte veacuri o zâmbi zgripţuroaica, în felul ăsta, da uite că stând eu acolo, mi-o dăruit şi mie ceva cu surâsu' acela al ei… Mi-o dăruit din energia de care vorbişi adineaori. Asta o făcut pictorul cu surâsu' ei, al femeii. Şi-atunci ştiu că m-am gândit: treburile de soiul ăsta sunt destoinice, sunt ca nişte nori albi, de energie spirituală, care plutesc peste noi şi ne înrâuresc viaţa. Eu zic că tocmai în asemenea nouri au început oamenii să găsească chipul lui Dumnezeu. Mai sunt însă şi fapte rele. Câţi tirani şi alţi satrapi mai mărunţei n-au trăit pe lume de-a lungul istoriei, oare n-au împrăştiat şi ei o anume energie? Ei bine, eu zic că pluteşte şi asta deasupra noastră, doar că în chip de nouri negri, înrâurindu-ne şi ea. În poveştile noastre i se zice „diavol". Asta-i dezlegarea tainei, tinere. Cine însă şi cărui nor – anume – ălui alb sau ălui negru – îi va da sprijin, asta depinde de conştiinţa fieşcăruia. Numa' că ăl de nu va adăuga nimic la norul alb se va risipi precum un fum netrebnic, iar fumul ăsta tot la norul ăl negru va trage…

— I-ai împuiat capul flăcăului, mormăi, pe jumătate aţipit, Tihon Tihonovici. Te-am ascultat şi eu, da n-am priceput un lucru: dacă eu, bunăoară, nu-s nici scriitor.

nici pictor, şi deci nu scriu cărţi şi nu pictez tablouri, cam ce-aş putea să adaug la norul ăsta, alb?

— Un surâs, Tihon Tihonovici, un surâs, rosti blajin, moşnegelul.

6

Acest moşnegel, amator de ciuperci, cunoscut în lume sub numele de Nikanor Sergheevici Barhotkin, era şi el un soi de pictor, fapt despre care însă nu-i prea plăcea să vorbească.

Acum, intrase într-al şaptezeci şi cincilea an de viaţă, dar încă pe vremea când învăţa la şcoala parohială, îl uimea pe învăţător cu aptitudinile sale întru arta desenului. La lecţia de religie, de pildă, sta frumuşel şi desena case de-ale cealdonilor, bătrâne şezând pe prispă, ţărani veniţi la târg, cerşetori adunaţi în preajma bisericii. Cel mai bine îi ieşeau figurile de cerşetori: avea o memorie bună şi când zărea câte un chip chinuit, îl păstra în minte până în clipa când se apuca să-l aştearnă cu creionul pe hârtie. Ştia să folosească şi vopselele, pictând răsărituri şi apusuri de soare siberiene, cu reflexele lor albastru-înflăcărate, luna galbenă, mohorâtă, lunecând peste garduri albăstrui, cai de toate culorile, ai câte unor nuntaşi, cu panglici purpurii prinse de coame, purtând în goană, de-a lungul uliţelor troienite, sănii pictate, pline de lume, vreun urs cafeniu, ridicat în două labe şi înfruptându-se cu zmeură. Vopselele costau scump, şi taică-su se făcea foc pe Nikanorka din pricina asta; era un *kerjak*[27] cam avar, stăpân pe o dugheană deasupra uşii căreia spânzura firma: „Articole chimice şi de vopselărie, Barhotkin & Co”, deşi nu era vorba de niciun fel de companie.

— Te ţii de fleacuri, băiete, obişnuia să spună Barhotkin-senior. Trebuie să înveţi meseria de negustor, nicidecum să mâzgăleşti poze. Ce venit îţi aduc ele?

Îl irita mai cu seamă pasiunea cu care Nikanorka îi picta pe cerşetori: desenele acestea le rupea fără cruţare.

— Ce interes ai, mă, să-i zugrăveşti pe pârliţii ăştia? Omul bogat n-o să-şi agaţe în veac asemenea poză în casă, să-i amintească mereu de necazul altora, iar cel sărac cu atât mai. puţin: săracul stă cu gândul la bogăţie, necum la ăi calici.

Când a început primul război mondial, Barhotkinsenior a adus într-o zi acasă un tablou de bâlci pe care îl cumpărase la o tarabă. Tabloul îl înfăţişa pe eroul de atunci, cazacul Kozma Kriucikov, călare pe un armăsar şi ţinând în suliţă, ca pe o frigare, patru soldaţi germani deodată, care spânzurau în aer bălăbănindu-şi picioarele.

— Poţi să copiezi poza asta? Numai să iasă mare. Ţi-oi da culori de ulei şi pânză dintr-aia bună.

Până atunci, Nikanorka nu pictase decât cu acuarele pe hârtie, la vopsele adevărate de ulei şi la pânză nu-ndrăznea nici să viseze.

— Pot, zise el.

— Da încă un gherman ai putea să adaugi, ca să fie socoteala rotundă?

— Pot, repetă băiatul.

Timp de vreo două săptămâni trudi asupra pânzei, rezultând un tablou cât toate zilele, identic cu cel mic, de bâlci, doar că nările armăsarului călărit de Kriucikov se umflau mai tare, iar în suliţă, atârna un al cincilea gherman: pentru ca imaginea să fie mai convingătoare, Nikanorka îi dădu însuşi chipul kaizerului Wilhelm.

— Asta da! zise Barhotkin-senior. Asta nu mai e ca cerşetorii ăia ai tăi.

Şi agăţă tabloul chiar în vitrina dughenei, pentru ca nimeni să nu se îndoiască de simţămintele sale

patriotice.

La câteva zile după aceea, îşi făcu apariţia în preajma prăvăliei negustorul Kareakin, cel cu magazinul de galanterie. Privi îndelung tabloul, apoi, netezindu-şi părul uns cu ulei de brusture, îl întrebă pe Barhotkin-senior:

— De unde ai făcut rost de ăsta?

— Nikanorka al meu l-a pictat, răspunse Barhotkin-senior, şi pentru prima oară în glasul lui răsună o vădită mândrie pentru iscusinţa feciorului.

— Nu-l vinzi?

— De vândut nu-l vând, zise celălalt, da dacă vrei, îţi pictează Nikanorka un altul, la fel. Cât dai pentru treaba asta?

Negustorul oferi trei ruble. Barhotkin-senior pretinse zece, până la urmă se învoiră la cinci, şi Nikanorka osteni din nou, copiind, cu limba scoasă, de astă dată propriul său tablou. Cel mai mult îi plăcu negustorului kaizerul, cu ochii lui ieşiţi din orbite ca la raci. A fost primul tablou vândut de Barhotkin-junior. Veniră apoi şi alţi negustori: măcelarul, brutarul, băcanul. Niciunul nu voia să rămână mai prejos decât ceilalţi, fiind dornici cu toţii să-l aibă în prăvălie pe viteazul Kozma Kriucikov şi cerând fiecare ca tabloul lui să fie mai mare decât celelalte, majorând, corespunzător în acest scop, şi suma oferită. Nikanorka se şi plictisise tot copiind mereu unul şi acelaşi lucru: încerca să le mai diversifice ghermanilor înfipţi în suliţă expresia chipurilor, iar pe armăsarul lui Kriucikov îl făcea când roib, când sur, cu pete, când negru, esenţa tablourilor rămânând însă aceeaşi. Cu timpul, băiatul începuse să-l urască în sinea lui pe cazacul cel neînfricat, iar într-una dintre copii chipul acestuia căpătase chiar o expresie de răutate şi cruzime, ca şi când călăreţul l-ar fi înfipt în suliţă şi pe el, pe Nikanorka, în timp ce trăsăturile sărmanului kaizer ajunseseră să pară întrucâtva simpatice prin aerul

lor de adâncă suferinţă, lucru care, din fericire, n-a fost remarcat de cumpărătorul respectiv. Apoi, într-o zi, dugheana fu vizitată de însuşi ispravnicul, care îl mângâie pe Nikanorka părinteşte pe cap. În acele zile trebuia să sosească la Zima o delegaţie ce colecta daruri pentru ostaşii aflaţi pe front, poate că avea să vină şi un general, astfel încât delegaţia trebuia să fie întâmpinată cum se cuvine: cu pâine şi sare şi cu portretul ţarului. La primărie însă nu exista decât un portret din cele mai obişnuite ale acestuia: o simplă litografie într-o ramă cu geam, or ispravnicul ar fi vrut să se distingă în ochii şefilor. Ca atare, îi comandă lui Nikanorka să picteze el un portret. Treaba era urgentă, astfel încât, datorită importanţei acesteia, Nikanorka fu scutit să mai vină la şcoală şi stătu trei zile şi trei nopţi, pictând mustaţa şi eghileţii ţarului. Portretul a fost aprobat de ispravnic şi dus apoi, împreună cu pâinea şi sarea, la tren.

Nu sosi niciun general, însă bravul locotenent-colonel, cu braţul prins într-o eşarfă neagră, căruia i-a fost prezentat Nikanorka, gătit, cu acest prilej, mai acătării, îl lăudă pe băiat, ba chiar spuse, adresându-se celor din jur:

— Nu s-au împuţinat talentele în Rusia, nu s-au împuţinat…

După aceea, Nikanorka fu nevoit să picteze portrete ale ţarului şi pentru liceu, şi pentru gară, şi chiar pentru secţia de poliţie.

În timpul războiului civil, Nikanorka fu recrutat în armata albă, devenind ordonanţa ştabs-căpitanului[28] Oceakovski. Ştabs-căpitanul se răsfăţa cu votcă, cu trasul scatoalcelor şi cu ilustrate pornografice. Zărindu-l într-o zi pe Nikanor că face nişte schiţe cu creionul, îi porunci să deseneze, la scară mai mare, unele din aceste ilustrate şi ordonanţa le desenă, strâmbându-se, neştiutor cum era, cu silă de provincial. Ştabs-căpitanul ajunsese apoi să se laude cu aceste

desene în faţa altor ofiţeri, zicându-le cu un zâmbet ironic:

— Iacătă, domnilor, ce soldat depravat am eu drept ordonanţă… Deşi mutra nu-l arată astfel câtuşi de puţin. Tont, tont, dar în realitate satir.

Nu i-a plăcut lui Nikanor armata albă, iar după ce doi dintre consătenii lui de la staţia Zima şi-au pierdut viaţa, bătuţi cu vergile pentru că la execuţia unor partizani-bolşevici au căutat să tragă pe lângă ţintă, a dezertat, trecând de partea Armatei Roşii. Aici avu din nou prilejul să-ţi pună la încercare îndemânarea într-ale desenului: nu numai că scrise diverse lozinci, dar pictă şi panouri înfăţişând soldaţi mărunţei, jalnici, din armata albă, luând-o la sănătoasa din faţa baionetei mânuite de un uriaş ostaş roşu cu stea în cinci colţuri pe budionovcă[29].

Când Nikanor reveni la Zima, puterea sovietică era instaurată pe deplin. Din pricina colaborării sale cu albii, Barhotkin-senior fusese executat, iar portretele ţarului şi cele ale lui Kozma Kriucikov, pictate de Nikanorka, parcă intraseră în pământ. În perioada n.e.p.-ului, Nikanor redeschise o vreme fosta lor prăvălie de chimicale, însă ocupaţia asta nu-i era pe plac. În treburile legate de comerţ se dovedise a fi prea încrezător şi, totodată, neîndemânatic, o scotea cu greu la capăt, şi, în cele din urmă, dădu faliment. Începu apoi să deseneze alte portrete, lucru din care îşi scotea o pâine. În anii treizeci însă, când vremurile se aspriră, o persoană de vază venită pe acolo consideră că într-un portret, aflat la clubul feroviarilor, se întrezărea o tainică batjocură a celui ce-l pictase, observaţie câtuşi de puţin conformă cu realitatea: dacă chipul respectiv avea, într-adevăr, ceva strâmb într-însul, asta nu se datora decât faptului că mâna desenatorului obosise la un moment dat, şi nicidecum vreunei alte cauze. Totuşi persoana lui Nikanor trezi suspiciuni, iar cu acest prilej ieşiră la iveală toate celelalte: şi portretele ţarului, şi tatăl cel pus la zid, şi timpul petrecut de Nikanor în

armata albă, şi chiar neizbutita lui încercare de a o face pe n.e.p.-manul.

Drept urmare, Nikanor ajunse, pentru, o vreme îndelungată, în Orientul îndepărtat: a lucrat mai întâi la tăiat de pădure, pe urmă la construcţia unei linii de cale ferată, iar dacă mai desena câte ceva, apoi făcea numai lozinci şi panouri, portrete refuzând să picteze, dragă Doamne, din nepricepere. Mulţi oameni de treabă îi fu dat lui Nikanor să întâlnească acolo şi multe discuţii interesante îi fu dat să asculte la câte un foc de tabără. Pe unele nu le prea înţelegea, totuşi căuta mereu prilejul să le asculte şi îşi dădea seama că astfel devine, cu încetul, mai luminat la minte. Într-o zi, după ce războiul luase sfârşit, Nikanor fu însărcinat să decoreze interiorul unui club sătesc înălţat în preajma şantierului noii căi ferate, drept ajutor fiindu-i adus un japonez, prizonier de război, pe nume Kuroda-san, ce se îndeletnicea şi el cu pictura. Curând, Nikanor îşi dădu seama că japonezul este pictor adevărat, fiindu-i din acest punct de vedere mult superior. În schiţele pe care Kuroda-san le făcea cu creionul, oamenii nu numai că arătau ca şi cum ar fi fost vii, dar el izbutea totodată să redea pe hârtie trăsăturile esenţiale ale caracterului acestora, lăsând la o parte amănuntele mai puţin importante.

Şeful unităţii de pază se arătase binevoitor faţă de Kuroda-san după ce acesta îi făcuse un portret nevesti-sii, cu ocazia zilei ei de naştere, ba chiar îi dăruise japonezului o mapă mare de piele cu coli de hârtie – hârtie foarte bună – pentru desen, dând în acelaşi timp dispoziţie ca nimeni să nu-l împiedice să deseneze tot *te* pofteşte, în afara unor obiective speciale.

— Eşti om bun şefu’, îi zise Kuroda.

— Ei, cum să fiu bun, zâmbi şeful. Sunt sever, nu am voie să fiu bun.

— Funţia ta este sever, sefu, nu tu… Rusu în zeneral este om bun… Când mă duc înapoi în

Zaponia, am s-arăt desenele mele, pe oamenii rusi, la toată lumea: iote ţe oameni buni este rusii. Că în ziarele noastre oamenii rusi erau desenaţi cum fiarele sălbaţise… Propaganda rea, sefu… Ruşii este buni…

— Bine, o să te ajutăm să-ţi duci desenele în Japonia… îi promise şeful şi, mai târziu, îşi ţinu promisiunea.

Kuroda-san şi Nikanor se împrieteniră şi se împăcară foarte bine unul cu altul. Un singur lucru nu izbutea să înţeleagă japonezul: de ce un om atât de bun cum era şeful trebuia să păzească un alt om atât de bun ca Nikanor, care nu era japonez şi nu luptase împotriva Rusiei.

De felul lui, Kuroda-san era din Hiroshima şi ştia că asupra oraşului său fusese aruncată bomba atomică. Îi rămăseseră acolo mama, tatăl, doi fraţi mai mici, şi el nu ştia ce se întâmplase cu ei.

— Poate că sunt şi eu orfan ca şi tine, Nikanor-san, zicea el. Ţe am să mă fac? Un lucru ştiu: am să pictez. Pe oameni. Tu de ţe nu pictezi pe oameni, Nikanor-san?

Nikanor evita să-i răspundă. Toată viaţa lui o luase anapoda, pentru că-l pictase pe Kozma Kriucikov. La un moment dat, Kuroda plecă în Japonia împreună cu alţi prizonieri de război, şi, curând, se întoarse acasă şi Nikanor. Îşi găsi un serviciu de paznic la un depozit, duse o viaţă singuratică, de holtei, şi începu să-i placă să citească tot felul de cărţi. Într-o zi, îl întâlni pe fostul proprietar al magazinului de galanterie, rămas în viaţă printr-o minune; ajuns acum la adânci bătrâneţi, câştiga un ban din vânzarea la târg a unor vechituri. Amintindu-şi de talentul lui Nikanor, bătrânul îi propuse o ocupaţie bănoasă: să picteze lebede pe foi de muşama. Nikanor acceptă, părăsi depozitul: şi se dedică noii ocupaţii. O vreme îşi mai lăsă fantezia să zburde, apoi renunţă şi începu să aştearnă culorile folosind nişte şabloane: important era ca lebedele să fie de un alb

strălucitor, doar pe-alocuri cu nuanţe trandafirii, să aibă pliscurile aurite, primprejur să se înalţe, verzi ca smaraldul, chiparoşi – arbori pe care Nikanor nu-i văzuse nicicând –, iar luna să aştearnă pe apa de la poalele lor o cărăruie argintie. Cu banii câştigaţi din treaba asta, Nikanor îşi cumpără o căscioară, dar nu se însură nici acum, considerând că era prea târziu s-o mai facă. Cât despre cărţi, nu socoti că e prea târziu să le citească, îşi alcătui o bibliotecă pe cinste, descoperind, în ceea ce-l privea, abia atunci pe scriitorii despre care îi vorbiseră deseori, stând în jurul focului, acei oameni deştepţi din Orientul îndepărtat. Şi din nou simţi Nikanor Sergheevici că devine la rândul lui mai înţelept, numai că înţelepciunea aceasta târzie părea că duce o existenţă separată de cea a muşamalelor cu lebede, pe care continua să le picteze, urându-le aproape la fel cum altcândva, în copilărie, îl urâse pe Kozma Kriucikov, călare pe calul său cel aprig. Scrisori nu primea de nicăieri, nu exista nimeni care să i le trimită, dar într-o zi fu chemat la poştă de însuşi dirigintele acesteia, care îi înmână sub semnătură un pachet voluminos şi de valoare, sosit pe numele său din Japonia.

Pachetul conţinea o scrisoare şi cărţi. Misiva era scrisă în limba japoneză, şi el, desigur, nu putea s-o citească. Ridicând însă coperta unei cărţi, zări pe pagina din faţă chipul lui Kuroda. Acesta arăta tot atât de uscăţiv, doar că încărunţise. Purta costum civil, cravată şi era fotografiat stând în dreptul unui monument. Nikanor Sergheevici se aşteptase să găsească în carte vechile desene ale pictorului, desene pe care le cunoştea, dar găsi în filele ei reproduceri ale unor tablouri noi, pictate de Kuroda, în care acesta înfăţişa oameni alergând de-a lungul unor străzi luminate de flăcări sângerii, grămezi de cadavre ciopârţite, ochii plini de groază ai unor copii, şi îşi dădu seama că era vorba de tragedia Hiroshimei.

În cele din urmă, Nikanor Sergheevici izbuti să dea de urma unui student care studia la Irkutsk limba japoneză şi care venise să-şi petreacă vacanţa la staţia Zima flăcăul îi traduse îndată scrisoarea. Kuroda îi scria că, după ce revenise în Japonia, fusese ţinut mai mult de o lună, împreună cu alţi prizonieri de război, la un punct de verificare de către serviciul de spionaj al trupelor de ocupaţie. Din acest serviciu făceau parte japonezi de origine americană, care i-au interogat, tot încercând să afle dacă prizonierii de război nu deveniseră cumva spioni roşii. Cu acest prilej, i-au confiscat toate desenele executate în răstimpul cât fusese prizonier şi care, după aceea, au pierit fără urmă. Ajuns la Hiroshima, Kuroda aflase că familia lui îşi găsise sfârşitul în acea zi de groază, când asupra oraşului fusese aruncată bomba. Îi mai scria că s-a căsătorit, că are acum trei copii şi speră să călătorească într-o zi, împreună cu aceştia, de-a lungul căii ferate la construirea căreia a lucrat odinioară împreună cu Nikanor.

Nikanor Sergheevici se mai uită o dată la tablourile lui Kuroda, îşi privi apoi lebedele şi se posomorî. El nu avea o Hiroshimă a lui; în schimb avea ceva numai de el ştiut, care urma să moară împreună cu el, fără a rămâne altor oameni în chip de tablou sau de altceva în stare să înfrunte moartea.

A fost ziua când îşi propuse să plece la Moscova, unde îi fu dat să vadă surâsul Giocondei. Şi îşi făcu sieşi un jurământ: să nu mai picteze niciodată muşamale cu lebede; îşi găsi o slujbă de paznic la un depozit, însă muşamalele acelea se dovediră a fi lipicioase: se ţineau de el. Nu-i mai rămăsese astfel decât bucuria de a citi cărţi şi de a pleca din când în când prin taiga, la pescuit, ori la cules de ciuperci.

Cel mai rău îi făcea când dădea cu ochii în câte-o casă ţărănească de lebedele sale, care îşi înconvoiau, semeţe, gâtul la umbra chiparoşilor…

Se răspândise prin lume stolul acestor lebede, şi dacă se spune că o vorbă rostită n-o mai poţi prinde din zbor, cu atât mai puţin le mai poţi face ceva nenumăratelor lebede pe care tu însuţi le-ai pictat după şabloane anume ticluite.

Un singur lucru îl salva pe Nikanor Sergheevici: în ciuda tuturor necazurilor prin care i-a fost dat să treacă, n-ajunsese să urască viaţa, iubea şi acum oamenii, iar atunci când se smulgea din pliscurile lebedelor sale, era un om sociabil, ba chiar vesel, care păstra în continuare obiceiul de a rămâne mereu uimit în faţa marii diversităţi a fenomenelor lumii, petrecute sub un cer deloc asemănător cu acela pe care îl tot pictase pe muşamalele sale.

7

În ziua aceea, Ivan Kuzmici Belomestnîh păru să aibă o presimţire.

Întâi şi întâi, încă de dimineaţă, Zorka, văcuţa lui cea neagră, ţintată în frunte care de obicei stătea cumincioară la muls, se cam foi în grajd şi răsturnă cu copita şiştarul. Apoi Charlie, dulăul, începu să se gudure prea din cale-afară pe lângă el, i se freca de cizmă, tot încercând să i se uite în ochi. Ivan Kuzmici se gândi cât de ciudat alcătuit e chipul unui câine. Chiar atunci când câinele e vesel, ochii lui continuă să rămână trişti. Câinele nu poate zâmbi cu botul, ci numai dând din coadă şi scheunând uşor. Iar când se întristează, ochii îi devin atât de neliniştiţi, de parcă totul în lumea asta s-ar afla sub o ameninţare neştiută, adulmecată doar de el, câinele. Şi se mai întrebă Ivan Kuzmici de ce o fi atât de scurtă viaţa unui câine? De bună seamă pentru că alcătuirea lui, a câinelui, e mai delicată decât a omului şi de murit el moare nu atât din pricina unor simţăminte covârşitoare, cât din aceea a unor presimţiri covârşitoare. De fiecare dată când stăpânul îi pleacă de-acasă, chiar pentru un răstimp scurt, câinelui i se pare că el pleacă pentru totdeauna. Nimeni nu te poate aştepta aşa cum te-aşteaptă un câine, ba uneori el îşi aşteaptă chiar stăpânii săvârşiţi din viaţă şi vine la mormântul acestora. Mulţi câini avusese prilejul să îngroape Ivan Kuzmici în lunga lui viaţă, cât despre Charlie,

acestuia pesemne că-i va fi dat să trăiască mai mult decât dânsul şi să-i aştepte reîntoarcerea din moarte. Dar uite că se întâmplase ca Ivan Kuzmici să-i mai tragă şi câte un picior la supărare. Căci, la supărare, până şi un om cumsecade dă uneori dovadă de cruzime. Parcă puţine acte de cruzime au fost săvârşite în lumea asta, la supărare, de către nişte oameni câtuşi de puţin cruzi din fire? Un act de bunătate se poate preschimba într-unul de cruzime, pe când cruzimea nu se va preschimba nicicând în ceva bun. Ivan Kuzmici nu era om crud, cât despre asprime, de aceasta dădea dovadă adeseori. Cine poate să ştie însă care e hotarul dintre cruzime şi asprime? Aspru se purtase uneori cu maică-sa, bunăoară. Îi zicea ea, câteodată: „Ia spune-mi, fiule, ce-i cu tine?…”, iar el, de colo, morocănos: „D-apoi, ce-oi avea să-ţi spun?…” Aspru se purtase şi cu nevastă-sa. Ea se ruga de el: „Spune-mi, Vanecika, barem o vorbă de mângâiere…”, iar el mormăia câte ceva tot în răspăr. De iubit, o iubise pe femeia lui, însă tandru nu fusese cu ea niciodată, căci socotea tandreţea un lucru bun pentru o muiere, nicidecum pentru un bărbat. Şi-a educat cu asprime şi feciorii: îi punea la colţ cu genunchii pe boabe de mazăre, îi altoia şi cu cureaua. Toţi trei şi-au dat viaţa pe câmpul de luptă şi nu mai poţi mângâia acum pe niciunul. Fusese aspru şi cu Ksiuta, ca şi când şi-ar fi îndreptat asupră-i o parte din gelozia nutrită odinioară faţă de nevastă-sa; se străduise s-o ţină departe de lume, dar ce-a ieşit, din treaba asta? Cuvintele tandre, nespuse la vremea lor, nu poţi să le mai spui acum, iar pe cele grosolane, spuse cândva, nu le mai poţi lua înapoi. Ivan Kuzmici se gândea la faptul că oamenii, din nu se ştie ce pricină, se sfiesc să-şi dea pe faţă bunătatea, de parcă aceasta ar fi o ruşinoasă slăbiciune. Oamenii vor să pară puternici, lipsiţi de îndoieli şi, totodată, nedispuşi să coboare până acolo încât să-şi manifeste sentimentul de milă. Şi totuşi, poate că

tocmai îndoiala faţă de sine şi mila faţă de alţii constituie cea mai de seamă puternicie a omului. La ce bun, de pildă, a chinuit-o el pe Ksiuta cu întrebări, smulgându-i mărturisirea că tatăl copilului este Tihon Tihonovici? Cum de i-a putut trece prin cap asemenea prostie? Nu cumva pentru că odată, asta s-a întâmplat după moartea nevestesii, călcase el însuşi pe-alături, păcătuind cu fiica unui prisăcar, o fată tânără, de vârsta Ksiutei? Aşadar, de ce să atribui altora propriile tale păcate? Mai ales că el însuşi o adusese pe fiică-sa la starea de fată bătrână, iar păcatul, se ştie, umblă neobosit prin lume şi îndeamnă omul să cadă în el. Dacă s-a întâmplat ce s-a-ntâmplat, asta-i situaţia şi n-ai ce-i face, iar copilul nu e niciodată vinovat. Şi-atunci, de ce ţi-ai dat, Ivan Kuzmici, fata afară din casă?

Chinuit de aceste gânduri, bătrânul Belomestnîh luă toporul şi se apucă să spargă lemne de foc, deşi avea o cogeamite stivă de lemne gata tăiate. Aşeza butucii cu tăietura mai proaspătă în sus, repezea în ei securea cea grea, despicându-i în două, apoi, cu o toporişcă mai uşoară, tăia din ei bucăţi mai subţiri – unele chiar prea subţiri, de care nici n-ar fi avut nevoie – doar aşa, ca să-şi mai lungească treaba. Deşi bătrâneţea cam da să i se cuibărească în trup, atunci când se apuca de lucru, parcă o lua la sănătoasa.

Deodată, Charlie ciuli urechile, apoi se repezi spre portiţă, şi începu s-o zgrepţene cu ghearele. Ivan Kuzmici rămase cu toporul în aer, trase la rândul lui cu urechea şi desluşi, apropiindu-se tot mai mult, duduitul unui motor de camion. Maşinile se abăteau rar pe la Belaia Zaimka, şi Ivan Kuzmici se apucă iar de tăiat lemne: parcă poţi să ştii pe cine mai aduce naiba pe-aici!

Camionul urui pe undeva pe aproape şi se opri, nevăzut, în dreptul gardului înalt al gospodăriei. Apoi inelul de fier al portiţei se răsuci şi în curte năvăli responsabilul cu achiziţiile de poame, gata-

gata în clipa următoare să fie doborât la pământ de către dulău.

— Ce ai, Charlie, ce ai? Nu-l recunoşti pe Tihon Tihonovici? mormăi zorit, pe un ton jucăuş, dar şi speriat totodată, responsabilul, apoi, zărind brusc toporul în mâinile lui Belomestnîh, bâigui: Ce faci, ce faci, Ivan Kuzmici? În faţa ’mneatale eu îs curat ca lacrima… Ce faci cu toporul ăla?

— Tai lemne, rosti în silă Ivan Kuzmici. Da’ ’mneata ce cauţi pe-aci-şa?

— Nimica, Ivan Kuzmici, nimica-nimicuţa, bâigui mai departe responsabilul, trăgându-se cu spatele înapoi, spre portiţă. Ţi i-am adus, pe Ksiuta şi pe nepoţelu’ mneatale.

Fără să lase toporul din mâini Ivan Kuzmici se repezi spre portiţă. „O hăcuie pe Ksiuta!” îi fulgeră prin minte responsabilului şi se agăţă de braţul bătrânului:

— Toporul la ce-ţi trebuie, Ivan Kuzmici? La ce-ţi trebuie, bre, toporul?

Bătrânul se dezmetici, înfipse toporul într-un butuc de pe jos şi, îmbrâncindu-l pe responsabil într-o parte, ieşi glonţ pe portiţă.

Charlie însă îl întrecuse, şi acum sărea lângă cabina camionului, unde se desluşea chipul palid al Ksiutei, cu copilul strâns lipit la piept.

Zărindu-şi fata, Ivan Kuzmici îşi frână brusc avântul, trecând la un pas măsurat, de parcă s-ar fi aşteptat ca ea să vină chiar în ziua aceea, chiar cu camionul acela şi, în general, ca totul să se desfăşoare cum se cuvine:

— Ia dă-mi nepotu’, mămico.

Suspinând, Ksiuta îi întinse legătura din care răsărea căpşorul copilului.

— Să nu-l înţepi cu barba…

Ivan Kuzmici îi luă copilul, simţind în braţe o nesiguranţă neobişnuită, una la fel cu cea pe care o simţise odinioară când i-l luase neveste-sii din braţe pe primul lor fecior.

Simţi un nod în gât bătrânul, însă îşi reţinu lacrimile care-i năpădiseră ochii; nu-şi îngădui să manifeste slăbiciune şi nu făcu decât să spună:

— Mic, mic, da voinic!… Os de cealdon: atârnă greu… Ei, hai, cealdonule, să mergem în casa ’mneatale.

Se opri apoi în pragul portiţei şi le făcu celorlalţi, oaspeţilor săi nepoftiţi, o plecăciune:

— Aţi fi ostenit cu toţii, aşa că vă rog să poftiţi cu toţi în casă. Pe mamă s-o lăsăm să se hodinească: oi face-o eu, cu barba asta a mea, pe gazda…

— Pentru asemenea ocazie avem la dispoziţie şi-o „esenţă” pe cinste, Ivan Kuzmici, se gudură pe lângă stăpânul casei responsabilul cu poamele, căruia încă nu-i venea să creadă că totul se sfârşise atât de bine.

— Bună şi asta, zise Ivan Kuzmici. Astăzi oi trage şi eu o duşcă. Apoi, aplecându-se, adăugă cu glas scăzut, să nu-l audă ceilalţi: Da eşti cam fricos… tăicuţă.

8

Tot ce se putea găsi într-o gospodărie apăruse pe masă: şi lipani săraţi, şi varză acră, şi merişoare murate, şi ciuperci prăjite, şi cartofi cu ulei de floarea-soarelui şi cu leordă, ba chiar şi compot de ananas din depărtatul Mexic, pus pe masă în cinstea evenimentului. La toate acestea Grişa adăugă şi berea pe care o avea la el: sticlele fură aşezate într-o găleată cu apă proaspăt scoasă din fântână.

Eroul zilei, boţul acela de carne, noul locuitor al lumii, dormea dus lângă maică-sa, în odaia de alături. Deşi se băuse destulă „esenţă" turnată în pahare groase, şlefuite în faţete, discuţiile din jurul mesei nu mai conteneau.

— Că ce-i ăla copil? zicea responsabilul cu poamele. Copilul îi o cupă a naturii în care putem turna fie venin, fie… fie… se bâlbâi el, căutând un cuvânt potrivit,

— Fie esenţă, zise în glumă Grişa.

— Aşa e. Fie esenţă, se întristă fără veste responsabilul. Eu, de pildă, cine oi fi? Sunt tocmai copilul plin cu esenţă.

— Halal copilaş… zâmbi în barbă, fără răutate, Ivan Kuzmici.

— D'apoi să ştii că are dreptate Tihon Tihonovici, zise moşnegelul-ciupercar. Tot ce sălăşluieşte în noi până-n ziua de azi o fost clădit încă din copilărie. Eu, bunăoară, mai semăn a prunc la vedere numa' prin faptu' că-s la fel de

zbârcit. Da dacă ai scormoni mai bine în mine; ai da tot de Nikanorka de odinioară, pe care îl trăgea tata de ciuf. Vorbind pe cinstite, mie nu-mi plac copiii care nu poartă recunoştinţă părinţilor. Şi totuşi, zău că nu-i sunt nici eu recunoscător tatălui meu. Nu-i sunt recunoscător fiindcă o băgat frica-n mine. Credea că frica e ăl mai bun dascăl. E drept, te-nvaţă şi frica ceva, da ce anume? Să te supui unor treburi cu care nu eşti de acord. Or, dacă te supui la ceea ce urăşti şi dispreţuieşti, însamnă să ajungi şi tu la fel cu ceea ce dispreţuieşti, şi nu mai poţi atunci da înapoi de la frica aceea a ta. Un singur fel de frică trebuie să bagi în copii: frica de propria lor conştiinţă. Frica asta-i o frică, pot spune, curajoasă. Când copiii se fac măricei, iar viaţa le strecoară în suflet câte-o frică ruşinoasă, apoi frica asta se-mpiedică de frica cea curajoasă ca de-un bolovan şi dă înapoi…

— Exagerezi matale rolul educaţiei de familie, Nikanor Sergheevici, zise Grişa. Pe mine, tata şi mama nu m-au învăţat lucruri rele şi nici n-au căutat să-mi bage frica-n oase. Da când am început a ieşi din curte în stradă, uite că m-a cuprins frica. Golanii umblă cu cuţitele, beţivii zac pe jos, s-aud înjurături de mamă, vecinul o păruieşte pe nevastă-sa… Acasă, aşa ceva nu mi-a fost dat să văd. Şi iaca atunci s-a trezit frica în mine: că nu semăn cu cei de pe stradă, aşa cum nu seamănă muşcata de acasă cu ciulinii de-afară. M-au bătut golanii de câteva ori, că eram, cică, băiatul mamii, şi-atunci n-am mai vrut să par nevolnic în ochii lor. Mi-am făcut şi eu rost de-un cuţit, mi-am pus şi eu cizmele „cu fandoseală”…

— Cum „cu fandoseală”? întrebă flăcăul de la geologie.

— Aşa. Întorci pe dos marginea carâmbilor şi-ţi vâri în ei pantalonii… Odată am venit acasă spre dimineaţă, cea dintâi beţie mi-a întors în mijlocul ariei stomacul pe dos. M-am dezbrăcat în grădiniţă până la brâu şi-am turnat peste mine o găleată de

apă rece. Tocmai atunci vine la mine maică-mea şi mă-ntreabă: „Da ce-i fi având pe piept, Grişenka dragă?” Când mă uit: tot pieptul mi-era numai semne de la sărutat, da cine mă sărutase, zău dacă mai ştiam. Abia împlinisem şaptesprezece ani. Mama a înhăţat atunci o cârpă udă şi când a început să mă ardă cu ea peste obraz… – în ziua aceea m-a bătut ea pentru prima oară! Atunci mi-a scăpat o înjurătură – strada mă învăţase. Mama a început să plângă şi zice: „Oare aşa te-am învăţat noi: eu cu taică-tu?” Sigur că nu mă învăţaseră aşa, da vezi că învăţătura lor n-a rezistat în faţa învăţăturii altora.

— Păi de ce ţi-ai ales dascăli răi? se încruntă Tihon Tihonovici. Oare nu umblă pe uliţă şi dascăli buni?

— Umblă, dădu din cap Grişa. Numai că dascălii ăştia buni sunt de cele mai multe ori plicticoşi, ţi se face lehamite de ei. Iar dacă se-ntâmplă să dai uneori de-un dascăl bun, deloc plictisitor, apăi îţi faci din el un Dumnezeu. E de-ajuns să-i observi însă vreun cusur mai mărunţel, care nu se loveşte cu vorbele sale înălţătoare, şi ţi se face fărâmiţe Dumnezeul, precum un trunchi putred. Capeţi frică de vorbele alea înălţătoare: toate ţi se par mincinoase. O pisălogeală făţarnică, sub care se ascund propriile păcate. Pe când dascălii răi par totdeauna interesanţi, originali, deloc pisălogi. De aceea şi începi să-i imiţi, să faci taman ca ei. Uite-aşa am ajuns la optsprezece ani să înfund şi puşcăria: pentru joaca aia a mea, cu cuţitul. Slavă Domnului că n-am izbutit să omor pe nimeni. Că aş fi săvârşit poate şi-un omor, de frică să nu par lipsit de curaj.

— Acu’ te-arăţi într-o lumină prea proastă, Grişa… Ian mai amestecă-ţi esenţa cu nişte cvas dintr-ăsta, de merişoare, zise Tihon Tihonovici. Pedeapsa pentru huliganism ţi-ai ispăşit-o, într-adevăr, cum scrie la carte, da ai devenit om, nu ucigaş, şi-acu’ toată lumea te respectă.,

— Tot frica m-a salvat, zise Grişa. La puşcărie m-am aflat nu numai printre huligani-cuţitari. Erau acolo şi ucigaşi sadea. Voiau şi ăia s-o facă pe dascălii. Dar m-a apucat frica să nu ajung ca ei. N-aş' mai fi scăpat atunci doar bătut cu cârpa udă. M-aş fi ales şi cu blestemele mamei.

— Tocma' asta-i frica aceea curajoasă, interveni Nikanor Sergheevici. Or, ea vine tot de la educaţia pe care ţi-au dat-o părinţii. Câtă energie, şi din cea albă, şi din cea neagră, nu cheltuieşte neamul omenesc ca să-l preschimbe dintr-odată pe om, din cap până-n picioare! Energia cea albă încă n-o izbutit, din păcate, s-o facă, dar nici cea neagră, din fericire. Or, dacă întreaga omenire şi-ar fi propus numa' un singur ţel: să sădească în copii frica cea curajoasă, frica de propria lor conştiinţă, iaca atunci s-ar fi petrecut cea mai măreaţă revoluţie.

— Da ce, Revoluţia din Octombrie nu e cea mai măreaţă? se încruntă Tihon Tihonovici.

— Deocamdată e cea mai măreaţă… fu de acord Nikanor Sergheevici. Însă atunci când lumea se mută dintr-un bordei vechi într-o izbă nouă, e cazul să controleze nu numa' toate pernele şi boccelele, dar şi cusăturile cămăşilor pe care le poartă, ca să nu aducă în casa nouă purici, ploşniţe şi păduchi din bordeiul cel vechi. Uite, eu, de-o pildă, am adus cu mine frica din bordeiul cel mai vechi, am încercat să-i fac de petrecanie cu gaz de lampă, dar ea, precum o ploşniţă, nu se lasă omorâtă cu una, cu două. Şi unde mai pui că-i şi o ploşniţă vicleană: când se satură de sânge, se preface a fi un greieraş cumsecade, pare că ţârâie acolo, într-o crăpătură, şi tu te simţi mulţumit. Copiii noştri nu mai cunosc, de bună samă, frica aceea, a mea, totuşi frica de propria lor conştiinţă e la ei cam puţintică.

Nikanor Sergheevici mai dădu peste cap un păhărel de „esenţă", gustă din peştele de pe masă şi îi zise flăcăului de la geologie:

— ’Mneata să nu crezi că am ceva cu tineretu’. E mai bun ca noi. Se pune însă întrebarea: e mult mai bun sau nu? Ar trebui să fie mult mai bun. Să luaţi de la noi tot ce-i frumos, da ploşniţele noastre să nu vi le băgaţi în casă… Care-i numele ’mneatale?

— Serioja Laciughin{30}, spuse flăcăul.

— Numele, ca s-o zicem de-a dreptu’ nu ţi-e de neam nobil. Cu ce se ocupă tatăl ’mneatale?

— E profesor de glaciologie.

— Asta ce-o mai fi? Biologia ştiu ce e, fiziologia, psihologia, zoologia, aşijderea. Da de glaciologie n-am mai auzit.

— Este ştiinţa care studiază gheţarii.

Nikanor Sergheevici căzu pe gânduri.

— De la gheţari o-nceput totu’ şi cu gheţari se poate sfârşi… M-da, am priceput, pare o ştiinţă trebuincioasă. Da ia spune-mi, părintele tatălui ’mneatale cu ce s-o ocupat?

— A fost muncitor la uzinele Putilov, a făcut parte din gărzile roşii.

— Apăi vezi? Iar ’mneata, nepotă-su, ai ajuns geolog. Ar fi fost cu putinţă aşa ceva înainte de Revoluţia din Octombrie? tresări bucuros responsabilul cu poamele.

— Zice careva că nu-i aşa!? făcu Nikanor Sergheevici. Sigur că n-ar fi fost cu putinţă. Deşi, firește, Lomonosov o fost fiu de ţăran, totuşi o răzbit şi-atunci când era ţarina la putere.

— Păi el a fost – cum li se zice ăstora? – feciorul natural al lui Petru Întâiul… interveni responsabilul cu poamele, mulţumit că l-a dat gata pe Nikanor Sergheevici cu această ştire necontrolată, dar importantă.

— Eu pe Petru Întâiu’ nu l-am ţinut de picioare, zise Nikanor Sergheevici. Cât despre întemeietoru’ inteligheņţiei ruseşti, acesta, zic eu, o fost Puşkin, Ce fel de inteligheņţie era pe-atunci? De viţă nobilă, bunînţeles: Ţăranii neştiutori trudeau pentru nobili, şi asta le îngăduia nobililor să aducă

de peste hotare guvernori francezi pentru odraslele lor, să le alcătuiască biblioteci cu cărţi în mai multe limbi. Însemnă că, într-un anume înţeles, inteligenţia era şi ţărănească. Fără ca ţăranii analfabeţi să fi arat fi semănat, copiilor de nobili n-ar fi fost cu putinţă că li se cumpere cărţile franţuzeşti din care ei se adăpau cu voinţa de libertate. Voiau, copiii ăştia de nobili, să-şi răscumpere vina faţă de popor, numa' că asemenea copii de nobili erau prea puţini. Ce puteau ei să facă? Ara mai citit dăunăzi în revista *Nedelea* că, în timpul vieţii lui Puşkin, cărţile lui se tipăreau numa' în câte trei mii de bucăţi. Pe când acu' se tipăresc în mai multe milioane.

— Crezi însă dumneata că astăzi îl înţelege oricare pe Puşkin? zâmbi ironic Grişa. Că lumea se bate după cărţi ca după portocale, asta încă nu-i o dovadă suficientă. Ştii ce mi-a spus deunăzi magazionera noastră despre apartamentul ei ăl nou? „Pat egiptean «Lola», de două persoane, zice, am. Bucătărie poloneză, «Gdansk», am de asemenea, deşi accesorurile pentru ea s-a rătăcit nu-ş' pe unde. Am şi bibliotecă cehoslovacă, însă cărţi pentru ea – am măsurat chiar eu cu centimetrul! – mai am nevoie exact de-un metru şi douăzeci!"

— Se mai întâmplă! fu de acord Nikanor Sergheevici. Numa' că biblioteca e un lucru care se moşteneşte: copiii magazionerei de care ziseşi poate c-or citi totuşi cărţile alea. Pe timpu' lui Puşkin, inteligenţia era elita societăţii. Către Revoluţia din Octombrie noi eram, dacă nu mă-nşală memoria, şaptezeci la sută analfabeţi. Pătura inteligenţiei se mai lărgise, almintrelea revoluţia n-ar fi izbutit. Orişicât, Lenin făcea şi el cumva parte din rându' intelectualilor. Ce s-o întâmplat însă după aceea cu inteligenţia noastră? Mulţi dintre ei şi-au pierdut viaţa, şi de partea roşiilor, şi de cea a albilor. Mulţi au plecat în ţări străine, din pricină că n-au priceput sensu' evenimentelor.

Peste cei care au rămas, anii pe care îi cunoaştem au trecut ca un fier de călcat, şi-apoi, au mai pierit mulţi şi în războiu' cu nemţii. Mari pierderi au fost. Altă ţară n-ar fi putut să reziste. Or, la noi inteligheţia are nouă vieţi, ca şi ţăranii. O izbutit să se păstreze, şi nu numa' că s-o păstrat, da o şi crescut. Copiii putiloviştilor au ajuns profesori, se ocupă de tot soiu' de glaciologii. Câţi oameni de înaltă cultură se trag numa' din Zima noastră, din ăst fund de provincie! Cine-o fost primu' experimentator al avioanelor cu reacţie? Unu' de la Zima, Grincik pe nume. Cine o scris cântecu' *„Voiesc oare ruşii război"?*[31] Tot un flăcău de-al nostru, de la Zima, deşi unu' cam fluşturatic, de n-a izbutit pân-la urmă să facă studii superioare. Analfabetismul azi o dispărut, şi este o mare victorie, dacă ne amintim de trecut.

— Analfabetismul noi l-am lichidat ca clasă, rosti cu solemnitate responsabilul cu poamele şi se clătină uşurel pe scaun sub influenţa unui nou pahar de „esenţă".

— De fapt, adevărata ştiinţă de carte s-aşază cu încetu', nu aşa, dintr-odată, continuă Nikanor Sergheevici. Eu, de-o pildă, mi-am procurat la bătrâneţe o mulţime de cărţi, citesc felurite opere importante, da-i cam târzior pentru mine: intelectual n-apuc să mai ajung. Prea târziu mi-o surâs femeia din portretu' acela străin. Intelectual de-adevăratele eşti, pesemne, abia de la a treia spiţă a neamului, când sorbi cultura nu aşa, pe apucate, ci creşti înconjurat de ea, ca de aerul pe care-l respiri.

— Stai niţel, Nikanor Sergheevici, zise Grişa. Da cu Gorki ce te faci? Oare ai putea să zici că el n-a fost un intelectual? Şi totuşi, într-o vreme, a copt franzele…

— Gorki e o excepţie. Şi viaţa n-o clădeşti pe excepţii.

— Stai, stai, se impacientă responsabilul cu poamele. Încotro baţi 'mneata, Nikanor? Vrei oare

să zici că, într-un fel, intelectualitatea noastră nu-i intelectualitate?

— Ba nu bat într-acolo, nu te teme, Tihon Tihonovici, zise pe un ton împăciuitor ciupercarul.

Îşi luă cu o mână farfuria adâncă cu ciorbă de peşte într-însa, iar cu cealaltă, tava de tablă înflorată, pe care se aflau felii de pâine.

— Vedeţi, tava asta îi mai lată decât farfuria. Da farfuria îi mai adâncă. Dacă ai turna ciorbă pe tavă, ea s-ar revărsa mai larg, da de luat cu lingura ţi-ar fi mai greu s-o iei, n-ai putea, zic eu, nici să umpli lingura. Or taman asta voiam să spun: că intelectualitatea noastră o devenit mai întinsă, s-o revărsat pe suprafaţa întregii noastre glii, da încă n-are îndestul adâncime.

În clipa aceea, Grişa, uitând de cele pe care le spusese adineaori cu privire la magazioneră, interveni, supărat:

— Da Gagarin? Da navele noastre atomice? Da hidrocentrala de la Bratsk, care-i aici, la nasul ’mneatale, Nikanor Sergheevici? Cine oare le-a realizat pe toate astea dacă nu clasa muncitoare laolaltă cu intelectualitatea?

— Am clădit, e drept, hidrocentrala de la Bratsk, da asta însamnă tehnică. Pe Puşkin al nostru, Grişa dragă, încă nu l-am clădit. Şi nicio mulgătoare din pozele pe care le-ntâlnim în revista *„Ogoniok”* nu ne surâde până una-alta aşa cum surâde femeia din portretu’ acela străvechi din străinătate.

— Ia vezi, ia vezi, nu umbla cu de-astea… cum le zice… cu ploconiri… rosti cu voce groasă responsabilul cu poamele.

— Da de ce? zâmbi moşnegelul. Doar nu mă-nchin capitalului ori imperialismului străin, ci surâsului creat de un artist, de un truditor, care pentru mine nu-i străin tocma’ pentru că-i om truditor. Capitalismu’ eu l-am studiat prin păruielile suferite de la tata: era un capitalism mititel ăla, da’ tot josnic şi el. Iar pe vremea războiului civil am mirosit şi ce-i acela

imperialism atunci când de faţă cu mine ofiţerii kolceakovişti beau coniac împreună cu ăi americani, uitându-se cum şuieră prin aer vergile abătute asupra soldaţilor. Mi-am dat sama cam ce fel de intelectuali erau ăia. Să ştiţi că pun la inimă toate câte privesc noua noastră intelectualitate, pentru că nu am devenit eu un intelectual şi pentru că doresc să văd împlinit la ea tot ce nu mi s-a împlinit mie. Ca întindere, intelectualitatea noastră o pus cu botu' pe labe orice soi de capitalism. Adâncime n-avem îndestul. Iar dacă vom izbuti să adâncim această întindere pe care am cucerit-o, dacă vom ajunge la a treia spiţă de intelectuali, atunci ne vom pomeni într-o bună zi că suntem cel dintâi popor de intelectuali din întreaga lume. Şi moşnegelul îşi încheie declaraţia, dând voiniceşte peste cap păhărelul cu „esenţă".

— Mare harababură e-n capul tău, Nikanor, oftă din greu responsabilul cu poamele. Te trage aţa ba către latura cea albă, ba către a trandafirie… Tu chiar că nu eşti, ca să zic aşa, alb-negru, ci alb-trandafiriu de-adevăratelea… Păi ia spune, bre: cine o să are, în cazul ăsta, cine o să stea la strung?

— Cum adică „cine", Tihon Tihonovici? se miră ciupercarul. Intelectualii. Căci intelectual poate să fie şi-un ţăran, şi-un muncitor, nu numa' un profesor. Şi apoi, acela care zice despre sine că-i intelectual şi din pricina asta umblă cu nasu' pe sus, se poate oare numi intelectual? răspunse ciupercarul.

— Aici îţi dau dreptate, Nikanor Sergheevici, zise cu hotărâre Grişa. Ţin minte că l-am dus odată cu maşina pe-un lector venit de la Irkutsk. Şi după ce s-a îmbătat omul…

— Tu treaba asta să n-o pui în cârca intelectualilor… îl ameninţă cu degetul responsabilul cu poamele.

— Aici nu-i vorba de faptul că respectivul s-a îmbătat, ci de felul în care a făcut-o, preciză Grişa. Câte unul se îmbată, iar după aceea se trânteşte

cuminţel într-o băltoacă. Aspectul exterior al societăţii îl strică, desigur, însă rău nu face nimănui, decât lui însuşi. Altul o mai face niţel şi pe grozavul, mai iscă gălăgie, mai ţine câte-un logos, dar toate astea cu un dram de înţelegere le poţi accepta: vrea inima de bărbat să se desfăşoare. Că băutura scoate la suprafaţă tot ce i-a zăcut la fundul inimii înainte de-a duce sticloanţa la gură. Vorba ceea: ce ţine ăl treaz în minte, aia îi iese celui beat din gură. Ei bine, oaspetele de care vă zisei a ţinut întâi şi-ntâi o conferinţă despre situaţia internaţională, şi toate câte le-a spus privitor la criza capitalismului şi la progresul din ţările în curs de dezvoltare au fost pe deplin la nivelul unui intelectual. Pe urmă am plecat la vânătoare, să-mpuşcăm niscaiva raţe sălbatice. Ca un făcut însă, n-am dat de nicio raţă şi nici n-a trecut vreuna pe lângă noi. Am aprins atunci un foc, am tras câte-o duşcă şi uite-atunci a luat-o lectorul nostru la vale: au pornit să-i iasă din gură bancuri unul mai porcos ca altul. Şi nici măcar nu erau nişte porcării mai nevinovate, din cele pe care le mai zic şi eu, păcătosul, ci unele c-un dedesubt ticălos. Şi îl văd că încearcă în felul ăsta să se dea bine pe lângă mine, un simplu şofer, să devină, ca să zic aşa, mai popular, s-o facă pe democratul. Zice câte-un banc şi tot el râde. Eu tac. „Ţi-oi spune acum unul, zice, de-ai să te lingi pe degete”. Şi-mi spune, într-adevăr, dar unul dintr-alea că-i duhnea din gură vechiul regim. „Ei, cum e? mă-ntreabă. Ţi-a plăcut bancul?” „Nu, zic, nu mi-a plăcut deloc. Dumneata pesemne că nu eşti de neam din Siberia?” „Da de ce mă-ntrebi?” „Pentru că, zic, la noi, în Siberia; toate naţiile au trăit totdeauna în pace şi nu s-au obidit una pe alta, iar cuvântul «jidan» l-am auzit pentru prima oară la puşcărie de la nişte deţinuţi de drept comun.” A tras cu coada ochiului la mine, cam speriat, auzind că am stat la puşcărie, dar după aceea a mai supt din sticloanţă şi şi-a pierdut de tot ruşinea. „Fă-mi rost, măi Grişa, de-o muiere

dintr-acelea, o ţărancă vânjoasă, că m-au ostenit tragediile mele orăşeneşti.” Eu însă i-am răspuns cam aşa: „Sunt şi eu muieratic, tovarăşe lector, dar codoş încă n-am avut prilejul să fiu. Şi-apoi, muierile nu sunt o marfă deficitară, ca să faci rost de ele pe sub mână.” Mai târziu, când ne aflam în drum spre casă şi treceam pe lângă o fermă de păsări, lectorul, beat de-a binelea, a coborât din maşină, vorba ceea, să mai dea la raţe, când colo, vede pe iaz un cârd de gâşte de-ale statului. Niciuna, nici două, haţ puşca şi dă-i şi trage în gâştele alea: aghesmuit cum era, a crezut că sunt gâşte sălbatice. I-am smuls puşca din mâini, dar a apucat, nemernicul, să împuşte două dintr-un foc. Şi totuşi, se socoteşte şi el a fi un intelectual.

— Nu, ăsta nu-i intelectual, zise moşnegelul. Asemenea bancuri n-au provenit din neam de intelectuali, sau de ţărani, sau de muncitori, ci din stirpe negustorească. Comerţu’ particular, în afara celor ce vând la piaţă, noi, firește, l-am lichidat. Mai există însă câte unul de care ai zice că-i salariat de stat, da care se poartă ca un negustor particular get-beget. Joacă unul dintr-ăştia rolu’ de om al statului, da dacă l-ai dezbrăcat de vorbele lui prefăcute, n-ai vedea în faţă decât un băcan, sau un negustor de chimicale, sau unul de galanterie. Eu am avut mare noroc în viaţă că mi-o fost dat să întâlnesc în Orientul îndepărtat mulţi intelectuali adevăraţi şi să mă încălzesc la spusele lor. Un adevărat intelectual nu se dă bine pe lângă popor, nu-l linguşeşte niciodată. Cu poporul el vorbeşte serios, aşa cum ar vorbi cu sine însuşi, pentru că şi el însuşi îi poporul.

— Dar ce este, după părerea matale, poporul? îl întrebă flăcăul geolog.

— Poporul sunt cei mai buni oameni din popor. Iar ca să fii dintre cei mai buni, nu depinde numa’ de învăţătura pe care o ai. Arina Rodionovna, dădaca lui Puşkin, fie-i ţărâna uşoară, ea o fost

poporul, deşi n-avea învăţătură, ba l-o făcut şi pe Puşkin să fie poporul.

— Iar nu te-nţeleg, Nikanor, îşi jucă cutele de pe obraz responsabilul cu poamele. Ba zici că lucrul de căpetenie îi învăţătura, ba că sufletu-i bun, chiar dacă n-are învăţătură.

— Sufletu' bun îi lucru de căpetenie, numa' că, neavând studii, îi slab. Pe când un suflet rău, cu cât îi mai învăţat, cu atât îi mai înfricoşător, spuse ciupercarul, apoi se întoarse către stăpânul casei: Hai să bem, Ivan Kuzmici, în sănătatea nepotului 'mneatale, că ne-am depărtat de el cu discuţia. Ba nu, aş zice că nu ne-am depărtat, ci că am mers chiar către dânsul prin ce-am vorbit. Fie ca el să aibă un suflet bun, şi învăţat. D-apoi cine se-nghesuie, dincolo de împrimezul ăsta, în ţâţişoara mâne-si? Oare nu Rusia de mâne?

Auzind cuvântul „Rusia", responsabilul cu poamele scutură din cap, îşi mai turnă un păhărel de „esenţă" şi începu să cânte cu o voce neaşteptat de subţire pentru trupeşia lui:

Călătoarele păsări tot zboară…

Grişa îi ţinu isonul, atacând notele de sus cu o voce catifelată de bariton şi parcă stând totodată să-şi admire frumuseţea glasului:

N-am nevoie de ţărmul turcesc,
Nici de Africa nu am nevoie.

— Că cei bătrâni nu cântă, asta o înţeleg. Pentru dânşii până şi acest cântec îi prea tânăr, zise apoi responsabilul, arătând spre gazdă şi spre ciupercar, pe sine, de bună seamă, nesocotindu-se bătrân. Da mătăluţă, geologe, de ce nu ţii isonul? Pentru matale cântecul e prea vechi?

— Nu-i ştiu cuvintele, zise flăcăul. Şi-apoi, să ştiţi că eu unul aş vrea să văd şi Turcia, şi Africa…

— Of, tânără generaţie, îl ameninţă cu degetul responsabilul cu poamele. Da ce cuvinte, mă rog, ştii matale? De la fel şi fel de twisturi?

— Lasă-l pe băiat, Tihon Tihonovici, interveni ciupercarul. Uite-am să zic acu' un cântec şi pun rămăşag cu dumneata că o să-mi ţină şi dânsul isonul…

Şi se ridică în picioare Nikanor Sergheevici, omuleţul acesta firav, hârşit de viaţă, îşi trecu podul palmei peste gură, curăţind-o parcă pentru cântecul care începuse a creşte înlăuntrul lui. O undă de măreţie îi învălui obrazul boţit de vreme, cu un nas micuţ ca un plisc, netezindu-i cutele. Umerii costelivi i se îndreptară. Bărbuţa rară i se avântă cu mândrie în sus, iar printre firele ei cântecul izvorî cu forţă, tinereşte, de parcă ne-ar fi cântat el, Nikanor Sergheevici, ci altcineva, ascuns într-însul:

Mare slăvită – preasfântul Baikal…

Se ridică în picioare şi Grişa, purtă cântecul şi mai larg, şi mai liber:

Straşnic vaporul, butoiul de peşte…

Îşi uni glasul cu celelalte. şi Tihon Tihonovici, agitând în mână o codiţă de lipan şi picurând câte-o lacrimă în păhărelul cu „esenţă":

Hei, barguzin[32], ia mai suflă spre mal…

Se ridică în picioare Ivan Kuzmici, care până atunci şezuse tăcut, îşi aminti de tinereţe, făcu şi i se audă, uşor răguşită, vădind doruri neîmplinite, vocea de bas.;

Grabnic voinicul soseşte!

Se porni să cânte şi flăcăul geolog: n-avea, ce-i drept, voce frumoasă, dar de cântat, cântă cu suflet. Şi unde mai pui că ştia şi toate cuvintele cântecului:

Grele cătuşe la mâini m-au încins…

„Vezi că ştie cântecul nostru siberian! Degeaba îi ziseşi de twistul acela, Tihon Tihonovici”, se putea citi în privirea triumfătoare a lui Nikanor Sergheevici. Îl luă de umeri cu braţul stâng pe flăcău, iar cu celălalt, făcut pumn, mic, dar puternic, ameninţă pe cineva nevăzut:

Munţi primprejur… Mă târam, fără vlagă..:

Grişa îl luă de după umeri pe responsabilul cu poamele, uitând că acesta îi e, totuşi, un fel de şef şi, trăgând şmechereşte la el cu coada ochiului, hăuli prelung, haiduceşte:

Să evadez un ortac m-a împins…

Iar responsabilul cânta, de parcă ar fi oftat pe seama lui însuşi:

Liber sunt, viaţa mi-e dragă…

De după împrimez, ieşi Ksiuta, frecându-se la ochii cârpiţi de somn, şi duse încetişor degetul la buze. Din consideraţie pentru copil, mesenii curmară cântecul.

Şi zise atunci Ivan Kuzmici Belomestnîh:

— Aşa s-ar cuveni să trăiască, oamenii din lumea asta largă, precum ştiu a cânta dimpreună, şi-atunci totu’ ar fi minunat. S-au spus aici multe lucruri. Pe unele din ele nu le-am priceput acătării, cu mintea mea greoaie, cu altele nu m-am prea împăcat, da’ asta n-are însemnătate. Cel mai

însemnat lucru e că oamenii au început să vorbească, să nu se mai teamă de gândurile lor. Căci dacă te temi de gândurile tale, s-ar putea să nu le mai ai deloc. Şi vă mulţumesc din suflet, oaspeţi dragi, că aţi sosit aici cu un dar de preţ: cu nepoţelu' ăsta al meu. Orice ar fi să fie în viaţă, numai om să fie. De un lucru doar nu aţi amintit, şi-am să vi-l spun eu. Nu trebuie să fie război. Deloc nu trebuie. Căci războiu' îi azvârle pe oameni care încotro, înstrăinându-i de bunătate şi de învăţătură. Veacuri de-a rândul am luptat împotriva mamailor[33], şi unde ne-a azvârlit asta… Da' câte războaie n-au fost şi după aceea. Chiar eu, bunăoară, am apucat să frământ pământul cu cizmele prin trei dintr-astea, fiind şi eu într-un fel un om azvârlit cât colo. Adeseori îmi lipseşte şi mie bunătatea, cât despre învăţătură, ce să mai vorbim. Să mă iertaţi pentru asta. Şi tu, Ksiuta, să mă ierţi. De pace avem nevoie şi noi, bătrânii, să mai prăvim şi o viaţă mai bună cu ochii noştri cam chiori. Iar câtă nevoie de pace are pruncul ăsta neştiutor, asta el n-o ştie, fireşte. Încă nu-şi dă sama, în schimb trebuie să ne dăm noi sama. Iar ca să se înstăpânească pacea între popoare, trebuie mai întâi aşezată pacea între oameni. Că noi ne tot războim unu' cu altu' şi adesea pentru nişte nimicuri. Nu trebuie să ne războim pentru nimicuri, şi-atunci, cu ajutoru' Domnului, nu s-o isca nici războiu' ăl mare.

— Pentru pace! răcni responsabilul cu poamele, aruncându-se la pieptul bătrânului Belomestnîh. Ehei, Ivan Kuzmici, păi eu cu dumneata… păi dumneata cu mine… păi noi cu toţii… *Şi-oi rămâne cu tine*, *ţinutul meu cel drag*... Da, oi rămâne! Unde să mă mai duc!

Şi lăcrimă din belşug din pricina multelor lui simţăminte care n-ar fi putut fi exprimate prin vorbe. După aceea adormi pe scaun, aşa cum şedea, cu capul căzut în blidul cu varză murată. Grişa şi flăcăul de la geologie se duseră să se culce

în fânărie. Pătrunzând printre crăpături, vântul noptatic vânzolea fânul, şi acesta se foia, respira, de parcă ar fi fost viu, voia să împărtăşească oamenilor din gândurile sale, dar nu putea s-o facă. Scârţâia în bătaia vântului şi cumpăna crăpată a fântânii, legănându-şi gâtul prelung pe sub stelele ostenite, dar care continuau să le dăruiască lumină oamenilor. Şi vor trebui să-şi reverse încă multă vreme lumina, pentru ca oamenii, atraşi de greutatea pământului, să-şi poată înălţa uneori frunţile, spre a se uita la stele şi a medita la faptul că, pe lângă lucrurile hazlii sau triste, pe lângă cele bune şi cele josnice, pe lângă viaţa şi moartea de pe Pământ, mai există şi necuprinsul Universului.

Moşnegelul-ciupercar fu culcat într-o odăiţă lăturalnică pe un cântător pat de fier cu bile nichelate, iar în clipa când Ivan Kuzmici îi făcu lumină, aducându-i o lampă cu gaz, Nikanor Sergheevici văzu deasupra patului una din muşamalele lui cu lebede albe. „Au ajuns şi aici”, zâmbi în sinea sa cu tristeţe. De adormit însă, adormi repede şi avu un vis neobişnuit. Se făcea că se află împreună cu japonezul Kuroda într-o pădure ciudată, plină de nişte ciuperci uriaşe, mai înalte ca omul, iar ei amândoi taie cu ferăstrăul tulpina de necuprins a unei asemenea ciuperci, ca s-o ducă apoi, cu camionul lui Grişa, tocmai la Hiroshima, spre a o arăta omenirii, făcând-o să se ruşineze de existenţa altor ciuperci înfricoşătoare, născocite de oameni.

Cât despre omul cel mititel, acesta probabil că nu visa nimic, deoarece nu avea încă un trecut şi, prin urmare, nici amintiri, amintiri din care se şi nasc visele noastre.

9

Serioja Laciughin se trezi înaintea tuturor. Grişa sforăia dulce lângă dânsul, trăgând prin somn peste el tot cojocul pe care Ivan Kuzmici li-l dăduse amândurora să se învelească. Cerul, de un albastru intens, stingea lumina stelelor» acum ne trebuincioasă, cu geana de purpură iţită la marginea din zare a taigalei, din care, încet şi maiestuos, se făurea soarele.

Căutând să nu-l trezească pe cel de-alături, Serioja se strecură târâş pin fân şi sări de sus pe pământul înrourat al dimineţii, pământ care, atunci când îl simţi sub tălpi, îi dădu o senzaţie de trăinicie, de nesfârşită continuitate a vieţii. Scrise apoi pe o filă ruptă din blocnotes: „Vă mulţumesc pentru ospitalitate. S. Laciughin", agăţă fila de cuiul bătut în perete, lângă uşa casei, unde mai atârna o vechitură de ham, îşi petrecu palma peste blana lui Charlie, care se învârtea prietenos la picioarele lui, şi trecu pragul portiţei, încercând să nu facă zgomot cu inelul ei de fier.

Până la locul de popas al expediţiei erau vreo patruzeci de kilometri, astfel încât trebuia să grăbească pasul, ca să ajungă acolo înainte de căderea întunericului. Dar atunci când omul are douăzeci de ani, picioarele i se mişcă uşor, ca şi când pământul nu i le-ar atrage, ci dimpotrivă, le-ar împinge la fiece pas următor. În geanta cu inscripţia „Aeroflot", ducea, pe lângă volumaşul lui Saint-Exupéry, mai multe scrisori şi telegrame

destinate membrilor expediţiei, misive adunate timp de-o lună la oficiul poştal de la Zima, apoi o scrisoare deosebită de celelalte, precum şi câteva cutioare de cartuşe. Asupra lui nu avea niciun fel de armă, în afara unui briceag de turist. Faptul că se găsea acum de unul singur faţă în faţă cu taigaua îi crea un îmbucurător sentiment de demnitate şi forţă bărbătească, forţă ce dospeşte în om odată cu gândurile şi cu paşii care îl tot duc înainte. Experienţa de viaţă a lui Serioja era încă firavă, dar chiar şi experienţa unui tânăr adaugă ceva la uriaşa experienţă a întregii lumi şi în acelaşi timp reprezintă, de fiecare dată, un fenomen unic în felul său. Gândul lui Serioja se duse la cei pe care îi lăsase la Belaia Zaimka. „Ce oameni minunaţi sunt cu toţii şi cât de diferiţi între ei, îşi zise. Cât de puţin cunosc totuşi viaţa, dacă moşulică acela, ciupercarul, mi se păruse la început a fi un pensionar dintr-ăia plicticoşi, cu care n-ai ce discuta altceva decât despre ciuperci.” Şi când te gândeşti că el, Serioja, nici măcar nu cunoştea întreaga poveste a lui Nikanor Sergheevici Barhotkin, după cum n-o cunoştea nici pe aceea a responsabilului cu poamele, iar dacă le-ar fi cunoscut, probabil că ar fi căzut şi mai mult pe gânduri, căci Istoria aceea cu literă mare o alcătuiesc, de fapt, istoriile cu literă mică.

Drumul de ţară pe care mergea Serioja îl duse la Şelaputinki, sat înşirat de-a lungul unei singure uliţe şi aşezat pe malul unui râu. Multe case, arătând a fi încă destul de trainice, păreau pustii, părăsite, căci aveau ferestrele astupate cu scânduri bătute cruciş. Oamenii însă se mai zăreau ici-colo. O bătrână încălţată cu o pereche de galoşi pe piciorul gol şi ducând pe umeri o cobiliţă tocmai traversa uliţa. Zărindu-l pe Serioja, bătrâna se opri în mijlocul uliţei şi îi zise:

— Mai stai oleacă, flăcăule… Găleţile îmi sunt goale… Să nu te pască nenorocul…

Serioja se supuse şi rămase în loc.

Târşindu-şi galoşii prin colbul de pe uliţă, bătrâna se duse la fântâna de alături, adăpostită sub un acoperiş năpădit de muşchi verzui-murdari, făcu de două ori să uruie lanţul, scoţând apă din adâncuri întunecate, agăţă cu agerime de capetele cobiliţei găleţile acum pline ochi şi se porni din nou să traverseze uliţa. Ajunsă în mijlocul ei, îşi încetini paşii şi-i zâmbi tânărului:

— Acu' poţi să te duci în drumul matale… O să-ţi meargă în plin…

Serioja îi zâmbi la rândul lui, apoi, acordându-le parcă un sens misterios, păşi peste şiragul de stropi străvezii prelinşi de pe marginea găleţilor şi neabsorbiţi încă de stratul de colb.

Pe bătrâna aceea o recunoscuse, deşi ea nu păru a-l recunoaşte, lucru care, de fapt, nici nu era de mirare: câţi geologi nu trecuseră pe-aici de-a lungul vremii. Era o văduvă cu feciorii plecaţi pe la marile şantiere şi se oferea cu bucurie să găzduiască peste noapte pe cei ce se abăteau prin acele locuri, neluându-le Doamne fereşte, pentru asta, nici măcar un bănuţ. Odată, poposind la rândul lui acolo şi petrecându-şi noaptea în tindă, alături de culcuşul împrejmuit cu scânduri al unei viţele îngrijite ca ochii din cap, Serioja ieşise în zorii zilei în ogradă şi se apucase să-şi facă obişnuita gimnastică de dimineaţă. La un moment dat, o zări pe băbuţă cum stă c-o cârpă într-o mână, privind la el speriată şi închinându-se:

— Ce-ai păţit, sărăcuţule? O fi dat vreo boală peste matale? Om zgâlţâit de stropşeală am mai văzut, da unu' de săltăreală, ca matale, ba.

— Fac gimnastică, bunicuţo, râse Serioja. Gimnastica de dimineaţă.

— Da ce-o fi asta gemenastică? întrebă, neînţelegând, bătrâna.

— Vreau să am muşchii tari, o lămuri Serioja.

Bătrâna veni atunci la el şi-i întinse braţul.

— Ian cearcă ici, fecioraşule. Nu te teme, că nu-mi frângi oasele.

Serioja îi pipăi braţul mai sus de cot şi simţi deodată sub degete ghemul mic, dar pe drept cuvânt tare ca fierul, al muşchiului ascuns de mâneca sarafanului şi atât de puţin potrivit, în aparenţă, cu degetele aceleiaşi mâini, schilodite de bătrâneţe şi de muncă.

— Însamnă, fecioraşule, că gemenastica asta eu o fac în fieşcare zi de dimineaţă şi pe câmp, şi în grădina de legume. Numa' de săltat aşa, ca matale, încă nu mi-o dat prin cap să salt.

Cam aşa era băbuţa aceea.

Curând, Serioja ajunse în dreptul magazinului sătesc. Pe uşa acestuia apăru fără veste o altă cobiliţă, doar că stropii care se prelingeau de pe cele două găleţi erau aici de-o culoare vişinie. Săteanul care ducea cobiliţa se legăna zdravăn, dar, după toate aparenţele, nu numai din pricina poverii prea grele. Sugea întruna, dintr-o ţigară, încercând zadarnic s-o reaprindă.

— Ce ai acolo? îl întrebă mirat tânărul, arătând cu capul spre găleţi.

Omul se clătină, privindu-l binevoitor, şi râse gros, ceea ce făcu ca ţigara pe care o mozolea să cadă într-una dintre găleţi.

— Ce să fie, nişte strâmbă-gură… zise, apucând cu două degete ţigara şi zvârlind-o din găleată. N-are a face, cu niscai tutun o să fie mai tare.

— Ce-i aia „strâmbă-gură"?

— E-un vin. Aşa i-am zis noi. Ni l-au adus în butoaie, tocma? din Moldova. O fi fost el bun, da pe drum s-a acrit. Îl bei, îl bei şi nu simţi nimic. Numa' dacă treci de-o juma' de vadră, te ameţeşte şi el oleacă. Da a doua zi te doare capul şi-ţi vezi gura strâmbă. D-aia i-am şi zis „strâmbă-gura". Vrei să guşti şi matale un strop? Stai, nu-ţi face grijă, că am şi-o cană la mine.

Omul puse jos găleţile, scoase din buzunar o cană de aluminiu, o şterse cu poala hainei, o umplu cu vin din găleata în care nu căzuse ţigara şi i-o întinse lui Serioja:

— Gustă.

Serioja gustă: era un vin sec, curat, cu un uşor gust acrişor.

— Să ştii că-i un vin foarte bun, îi zise săteanului.

— Da de ce-i acru? făcu neîncrezător acesta.

— E un vin special, fără zahăr. Îi zice vin sec.

— Cum să fie sec dacă-i ud? Faci glume cu mine, flăcăiaş, îl ameninţă cu degetul omul; îşi puse iar cobiliţa pe umăr şi se duse în drumul lui. Tot face glume lumea cu noi, mormăi, tot face glume.

„Chiar că nu m-a crezut", gândi Serioja, dar nu încercă niciun sentiment de superioritate faţă de naiva neîncredere a săteanului. Ştia prea bine că prin ţinutul acesta al poamelor nu se aducea aproape niciodată vin sec, aşa încât era firesc să nu întâlneşti pe-aici nişte fini cunoscători ai acestuia. Pe-aici lumea bea votcă, zicându-i vin, spirtul îşi păstra cu demnitate numele, iar toate soiurile de vin alcoolizat, indiferent de culoarea lor, purtau aici numele de „rozaliu". Din fericire, Serioja nu căpătase părerea eronată, aşa cum se întâmpla cu mulţi tineri orăşeni de vârsta lui, că deşteptăciunea omului depinde de numărul unor cunoştinţe superficiale privitoare la mărcile de vin şi de automobile sau la discurile muzicale la modă. Aici, prin ţinutul poamelor, tânărul întâlnise mulţi oameni ce dovedeau naivitate într-o seamă de lucruri pe care el ajunsese să le cunoască de la sine încă din copilărie. În schimb, dădea, la rândul său, deseori dovadă de naivitate în probleme pe care le cunoşteau ei, tot din copilărie.

Serioja ajunse la marginea satului, coti pe o potecă a taigalei, simţind sub tălpile bascheţilor proeminenţele rădăcinilor de zadă şi o luă de-a lungul râului care-şi făcea auzit de după trunchiuri vuietul vioi, călăuzitor, în adierea de vânt născută de goana râului, se legănau uşor florile de mareh tea şi de răscoage, alcătuind, laolaltă cu molcoma

legănare a cetinii, o zvonire aparte a taigalei, pe care poate că ea, taigaua, o credea a fi deplină tăcere. Căci pădurea aceasta imensă cunoştea şi alte stări, când trăsnete orbitoare i se înfigeau în trunchiuri, despicându-le şi dând naştere unor incendii pustiitoare, sau când viscolele îşi slobozeau urletul de lup flămând, zgâlţâind şi rupând arborii şi grămădind în ogrăzile sătenilor atâta omăt, încât, dimineaţa, nu mai izbuteau să deschidă uşile izbelor şi erau nevoiţi să le sfărâme pe dinăuntru cu securea.

Oamenii care cunoşteau îndeaproape taigaua au alcătuit de-a lungul vremii multe legende şi cântece despre cruzimea ei, dar aceiaşi oameni îi cunoştea… şi bunătatea, care li se înfăţişa deseori prin licărirea gingaşă a boabelor rotunjoare, verzi-trandafirii, de căpşuni sălbatici, prin transparenţa mată a tufelor da afini, prin sclipitoarele cheaguri de sânge ale coacăzelor alpine, prin stropii purpurii ai merişoarelor, prelinşi pe marginea unor frunze tari, lăcuite, prin zborul zgomotos al cocoşului-de-pădure, purtând în guşă dulcea povară a poamelor ce i le dăruise tot ea, taigaua.

Curând, tânărul dădu de-o colibă, una din acelea în care îşi găsesc adăpost pe vreme de iarnă vânătorii şi a cărei uşă proptită cu un butuc, după toate aparenţele, proaspăt tăiat dintr-un arbore. După legile taigalei, pe care ajunsese şi el să le afle, ar fi trebuit să găsească înăuntru câte ceva lăsat pentru următorul drumeţ abătut pe acolo. Deschizând uşa şi intrând înăuntru, găsi, într-adevăr, pe masă, un pachet, folosit deja, de sare, câteva cutii de chibrituri, iar agăţaţi în perete, doi lipani uscaţi la soare. Luă cu el unul dintre peşti, în schimb lăsă pe masă o cutioară de alice. Propti apoi la loc uşa cu butucul şi îşi continuă drumul, rupând din mers câte o felie de lipan şi simţind în nări, îmbibat în solzii peştelui, mirosul unor mâini necunoscute, afumate la focuri de tabără. Sfârşind cu peştele, îşi potoli setea cu un pumn de afine-

vinete; lunecându-i printre degete, boabele se desfăcură uşor de pe crenguţele tufei întâlnite în cale şi-i lăsară în gură gustul acriu, răcoritor, al sucului, lipindu-i de cerul gurii şi o frunzuliţă subţire.

Mai târziu, Serioja dădu şi de un mormânt singuratic, deasupra căruia zăcea un bolovan de granit. De cruce – nici urmă, ori poate că nici n-o fi avut. Prin muşchiul care acoperea piatra, desluşi o inscripţie săpată grosolan cu dalta: „Timofei Şadrin, căutător de aur. 1902". Aplecat peste bolovan, continuă să dea la iveală câteva slove: „N-a făcut rău nimăruia". Mai stătu o vreme înaintea mormântului, simţind în vârful degetelor răceala pietrei funerare, după aceea porni mai departe. Multă lume îşi găsise sfârşitul pe aceste meleaguri, venind din cele patru zări cu cizme scâlciate în picioare şi cu site de fier în spate, să caute aurul cel binecuvântat, cel în veci blestemat, şi lui Serioja i se păru deodată că întrezăreşte printre arbori umbrele lor încă vii, rătăcind şi astăzi fără hodină. Unii dintre ei veneau neînsoţiţi de nimeni şi n-avea cine să le sape numele în pietrele de pe mormânt. Şi iată că fire din acel nisip aurifer, de care poate că ei nici nu dăduseră vreodată; păru să se prefire de undeva către Serioja, împletindu-se cu sclipitorul şirag al stropilor de apă prelinşi de pe găleţile băbuţei care-i urase mai adineaori să-i meargă în plin.

„N-a făcut rău nimăruia", repetă în sinea lui tânărul. propunându-se să nu uite niciodată această rudimentară definire a unei existenţe străine, dar care acum i se păru a fi inseparabilă de propria lui existenţă, aflată abia la început de drum.

Serioja crescuse la oraş, la umbra – monumentului înălţat în cinstea unui om mare, care *grăbi al Rusiei avânt*[34], văzuse acolo şi alte monumente, ridicate în memoria unor conducători de oşti, revoluţionari, scriitori, oameni de ştiinţă. Toate acestea reprezentau o ofrandă de piatră

adusă măreţiei lor. Bolovanul de adineaori însă era un monument ce fusese înălţat numai pentru că un oarecare căutător de aur nu făcuse nimănui niciun rău; cu alte cuvinte, în cinstea sufletului său bun, iar nu a faptului că a fost o personalitate. Poate fi oare socotită bunătatea ca atare drept o măreţie demnă de un monument? Care tânăr de vârsta lui Serioja nu visa la glorie? Acum însă, când tânărul dăduse în cale de acel bolovan, gândurile sale la glorie păliseră brusc, se duseseră parcă undeva, departe, şi în suflet i se născu dorinţa de a fi măcar un om bun pur şi simplu, un om care să nu facă rău „nimăruia”.

Taigaua înconjurătoare ai fi zis că intuieşte toate simţămintele curate care îi copleşiseră inima şi îi răspunse printr-un freamăt continuu, ce păru a fi însăşi amintirea sonoră a istoriei, o amintire ce cuprindea în ea atâtea lucruri înfricoşătoare, dar care nu încetase din această cauză să fie şi ea curată.

Deodată, Serioja tresări. Chiar în faţa lui, pe potecă, ieşi fuguliţa dintre tufe un pui de urs. Puiul era plin de o inconştientă bucurie a vieţii, neînsoţită de prudenţă, şi prezenţa omului nu-l înfricoşa. Îndată se repezi la Serioja, care încremeni locului. Mormăind şi făcând să-i sclipească în soare botul negru, umed, şi ochişorii pătrunşi de-o curiozitate copilărească, începu să se frece de blugii tânărului, zgrepţănându-i şi înşfăcându-i prieteneşte cu colţii, nişte colţi, totuşi, de urs. Serioja ştia prea bine din auzite că pe undeva, pe aproape, trebuie să se afle şi mama puiului, ursoaica, şi că o întâlnire cu aceasta nu prevesteşte de obicei nimic bun. Fără a se clinti din loc, îşi scoase din buzunar briceagul de turist şi-i desfăcu o lamă. Auzi curând foşnetul tufelor de păducel din preajmă, apoi printre ele îşi făcu loc, răzbind în potecă, trupul mătăhălos al ursoaicei cu blana înţesată de scaieţi. Ursoaica se opri şi cătă drept în ochii lui Serioja. Căutătura-i era

întrebătoare şi nu trăda nici urmă de furie. Apoi îl ocoli, luând-o alene prin spatele său. Cea mai înfricoşătoare clipă i se păru aceea când se află chiar îndărătul lui. Îi auzi răsuflarea grea, îi simţi mirosul. Ştia însă că nu trebuie să se mişte. Ursoaica ţâşni din spatele său, îşi înşfacă puiul neascultător cu dinţii de ceafă, îl smulse de lângă Serioja şi îl goni, dându-i câteva scatoalce, către tufişurile din preajmă. Serioja rămase neclintit până ce trosnetele crengilor şi mormăitul ursoaicei se stinseră în depărtare. Mâna cu care ţinea briceagul îi tremura amarnic. Se uită la briceag şi, uimit, constată, că în loc să-i desfacă una din lame, îi desfăcuse… linguriţa! Abia atunci îşi reveni şi izbucni în râs, deşi tot în clipa aceea simţi că încep să-i tremure genunchii. Şi-i lovi de câteva ori cu pumnii, dar degeaba. În sfârşit, o porni mai departe, iar câteva clipe mai târziu, zări din nou ursoaica: trecea înot râul ţinându-şi puiul tot aşa, cu dinţii, de ceafă.

— La revedere! strigă tânărul cât îl ţinea gura, fericit, că-i fusese dat să-i întâlnească în cale dar, de bună seamă, şi mai fericit că scăpase nevătămat.

— La revedere-e-e-e! îi răspunse taigaua.

10

În ziua când viitorul tată al lui Serioja – pe atunci student la o facultate muncitorească, purtând o *iungşturmovcă*[35] împodobită cu insigne ale OSOAVIAHIM[36] şi MOPR[37], precum şi încălţări de pânză albă, care lăsau pe parchet urmele trădătoare ale prafului de dinţi cu care le curăţase – intră pentru prima oară în casa profesorului de istorie antică Zagoreanski, îşi dădu seama că şi-a pierdut cumpătul.

În acest vechi şi spaţios apartament nu exista niciun fel de lux, în afara unuia care se transmitea din generaţie în generaţie: acela al cărţilor. Cărţile îmbrăcau toţi pereţii, se grămădeau pe scaune, pe mese şi pe pervazul ferestrelor. Peste ele însă nu punea nimeni ceainice fierbinţi, aşa cum se mai întâmpla uneori pe la căminele facultăţilor muncitoreşti.

— Vă rog să faceţi cunoştinţă: dânsul e Volodea, iar dânsul e tatăl meu, se auzi glasul Irinei, fiica profesorului, şi Laciughin zări abia atunci, printre rafturile care îl copleşiseră, încărcate de cărţi cu cotoare licărind distins, elegant, un bătrânel scund, cu o faţă vioaie şi mobilă, încât ai fi zis că face întruna cuiva cu ochiul, o faţă asupra căreia fluturau, răvăşite, şuviţe de păr roşcat, scăpate de sub o tichiuţă neagră.

Bătrânelul coborî cu agerime, ca o maimuţică, din vârful scăriţei înalte, de bibliotecă, ţinând în mâini un foliant imens, astfel că mâna pe care o

întinse studentul întâlni în cale cotorul acestuia, şi nu mâna profesorului.

— Îmi cer scuze, zise Laciughin.

— Dă mâna, dă mâna cu istoria Bizanţului, râse Zagoreanski. E mai sigură decât mâna multor oameni… Aşadar, tinere, din câte înţeleg, eşti soţul Irinei? Căci astăzi totul se petrece cu repeziciune: doar trăim o epocă de cataclisme sociale.

Laciughin înmărmuri.

— Tăticule, zise cu mustrare în glas Irina. Eu şi cu Volodea nu suntem decât buni camarazi.

— Cu atât mai mult îţi poate fi soţ, de vreme ce ţi-e bun camarad, replică pe un ton vesel Zagoreanski, iscodind cu vădită curiozitate chipul lui Laciughin. Ştii, mi-a plăcut felul în care ai privit cărţile astea. Să mă ierţi însă pentru pedanterie, dar a spune „îmi cer scuze" este o exprimare nu tocmai decentă. În felul ăsta pare că-ţi ceri scuze dumitale însuţi. Corect e să spui „vă cer scuze".

Laciughin deveni, într-adevăr, soţul Irinei. Bătrânul Zagoreanski începuse să petreacă ceasuri întregi în compania lui Volodea, vorbindu-i despre cultura Bizanţului, despre Sparta, despre Roma antică, iar şuviţele roşcate ale părului, scăpate de sub tichie, fluturau ca nişte limbi de flacără peste ochii săi tineri, ce doar din când în când păreau să îmbătrânească, atinşi de umbra unor triste analogii.

— Cursul de istorie antică este scurtat mereu într-un mod inadmisibil, zicea el, azvârlindu-şi în sus mâna pistruiată, de parcă ar fi căutat prin aer un paloş spartan. Eu înţeleg lozinca: „Să ne lepădăm de lumea cea veche". Dar trebuie oare să ne lepădăm de tot ce-a fost creat ce către lumea veche? Lumea veche nu înseamnă numai sclavie şi tiranie. Ea mai înseamnă şi cultură. Publius Ovidius Naso scria:

Dacă uitând de nimicuri, vom trece la griji mai de seamă,

Dacă porni-vom departe, cu pânzele toate în vânt,
Chipul cătaţi a vă fi luminat, stăpânit de blândeţe:
Blând se cuvine-a fi omul, iar crâncene fiarele doar.

Or, eu văd în jurul meu prea multă încrâncenare şi prea puţină blândeţe. Lepădaţi-vă de Nero, de Caligula, dar nu de Naso. Şi-apoi, chiar pentru a te lepăda de ceva, e necesar mai întâi să studiezi bine obiectul de care te lepezi. Tragedii istorice insuficient studiate se târăsc dintr-o epocă într-alta, iar o tragedie se poate transforma într-o farsă, aşa cum avertiza Karl Marx, un excelent cunoscător al istoriei. Un nou Caligula ar putea să nu apară înveşmântat într-o togă luxoasă. El ar putea să poarte o foarte modestă tunică de model militar şi să doarmă pe o saltea aspră. Studierea istoriei este, într-adevăr, un autoavertisment pe care şi-l face omenirea.

Când se întâmpla ca părintele lui Volodea Laciughin, muncitor din tată în fiu, să-l viziteze pe Zagoreanski, intelectual din tată în fiu, ei găseau de fiecare dată un limbaj comun, deşi, aşezaţi la un pahar de ceai, ba uneori, ca s-o recunoaştem şi pe asta, la un păhărel de votcă, mai discutau şi în contradictoriu despre câte şi mai multe.

— Ia spune, n-ai venit dumneata, odată, la mine, în nouă sute şaptesprezece, să bei un ceai? îl întrebă într-o zi, cu un aer şiret, profesorul pe bătrânul Laciughin. Doar ai făcut parte pe vremea aceea din gărzile roşii…

— Parcă nu-mi amintesc… zise acesta, vădind şi el o anume şiretenie. Da ce, dumneata ţineai – pe-atunci o ceainărie pentru gărzile roşii? Parcă aşa ceva nu se afla pe-atunci.

— Veniseră la mine într-o zi nişte ostaşi dintr-aceştia. S-au uitat primprejur, s-au învârtit prin odaie, n-au găsit nimic reprobabil. Pe urmă, unul

dintre ei mă întreabă: „Spuneţi-mi, aţi citit toate cărţile astea?” „Aproape toate, zic. Iar cele pe care încă nu le-am citit, am să le citesc de-acum încolo, dacă mai apuc.” I-am văzut pe ostaşii aceia că erau tare zgribuliţi. Căci afară, vorba ceea: *„Colindă vântul, stârnind nămeţi*”[38]. „N-aţi vrea, îi întreb, să beţi un ceai, dintr-ăla, de-al vechiului regim?” S-au uitat ei unul la altul. „Vrem”, mi-au răspuns. Ne-am aşezat la masă, ne-am apucat să bem ceai. Pe urmă îi aud spunându-mi: „Să nu vă simţiţi obijduit, cetăţene profesor. Aşa sunt vremurile acum.” „Cum sunt?”, îi întreb. „Aspre”, zice unul dintre ei. „Crunte”, zice un altul. „Revoluţionar-eroice”, afirmă un al treilea, „Dar pe care dintre eroii străvechi îi cunoaşteţi?” îi întreb. Au căzut pe gânduri. Apoi unul zice: „Pe Om Muromeţ”[39]. Altul: „Pe Stenka Razin”[40]. Un al treilea adaugă: „Pe Emelian Pugaciov”[41]. „Foarte bine, zic însă omenirea a existat cu mult înaintea lui Muromeţ, Razin şi Pugaciov. Aşa încât copiii voştri vor trebui să citească multe cărţi, ca să se poată înţelege pe ei în omenirea asta mare.” Şi-atunci mă întrebă: „N-aţi putea, cetăţene profesor, să ne povestiţi câte ceva despre eroii din vechime?” Le-am vorbit despre faptele eroice ale lui Heracles. Pe urmă îi întreb la rândul meu: „Care consideraţi dumneavoastră că a fost fapta eroică cea mai de seamă a lui Heracles?” Ce credeţi: mi-au răspuns în unanimitate că aceasta a fost curăţirea grajdurilor lui Augias. Şi-ntr-adevăr, aş zice că au avut dreptate. Grajdurile sufletelor noastre trebuiesc curăţite continuu, altminteri se pot aduna acolo nişte straturi mirositoare, încât… dar suntem la masă şi nu e cazul să mai insist. De curăţit aceste grajduri trebuie curăţite însă cu băgare de seamă, ca nu cumva să-i loveşti peste picioare, cu grebla ori cu lopata, pe caii cei mai buni.

— Şi cam care ar fi caii ăştia cei mai buni? Caii de curse? Caii aristocratici? insistă Laciughin-

senior. Dar cu cei de povară ce te faci? Pe ăia îi poţi lovi peste picioare?

— Nu. Intelectualitatea rusă încă n-a făcut niciodată zile amare unui cal de povară, zise Zagoreanski. Întreaga mişcare a narodnicilor s-a ivit din respectul faţă de ţăranul care produce pâinea cea de toate zilele, iar din ţărani aţi odrăslit şi voi, muncitorii. Dar dacă încă Puşkin le zicea traducătorilor din literatura universală „caii de poştă ai culturalizării", cum ne puteţi numi pe noi, intelectualii ruşi? Bidivii arabi?

Laciughin-senior clătină din cap şi zâmbi cu blândeţe:

— Ba nu, Apollinari Viktorovici, ce fel de bidiviu arab poţi fi 'mneatale? 'Mneatale eşti cal de povară. Tragem împreuna Rusia înainte. Pentru feciorul meu şi pentru alţii ca el, noi vă suntem vouă, intelectualilor, în veci recunoscători. Nu toţi însă izbutesc să ajungă la cultură. Planurile cincinale sunt o treabă importantă, dar, vai, defel uşoară. Vine muncitorul acasă, sleit de puteri, cade în pat şi n-are gând decât să adoarmă mai repede. Nu-i mai arde lui de Heracles.

— Cunoştinţe de prisos nu există pe lume, săgetă în sus arătătorul lui Zagoreanski. Deseori pe oameni îi sleieşte de puteri lipsa de cunoştinţe. În viitor vor fi descoperite noi tipuri de energie, capabile să-l dezrobească pe om şi să-i ofere posibilitatea de a-şi afirma energia spirituală. Dacă nu vom apuca noi acele vremuri, le vor apuca nepoţii noştri, dacă nu ei, atunci strănepoţii…

Serioja nu şi-a văzut niciodată bunicii, pentru că atunci când s-a, născut el, nu mai era niciunul în viaţă. Muriseră înstrăinaţi şi, cine ştie, poate că moşnegelul-ciupercar şezuse vreodată cu ei la acelaşi foc de tabără. Apucaseră totuşi amândoi să mângâie căpşorul fratelui său mai mare, dus şi el mai apoi dintre cei vii, în timpul blocadei Leningradului. Maică-sa scăpase ca prin minune cu viaţă. Fusese profesoară la conservator şi, când

Serioja era de-o şchioapă, îl lua mereu cu ea la cimitirul Piskarevskoe, unde era înmormântat frăţiorul lui. Într-o zi, se dusese împreună cu dânsa la cinematograf; rula un film documentar despre tragedia şi despre măreaţa victorie a Leningradului; deodată, în semiîntunericul acela prin care licăreau lacrimi prelinse din atâţia ochi, mama tresări, strângându-l de mână: „Priveşte… Acela e fratele tău… Iar asta sunt eu.” Pe ecran, mergea prin zăpadă o femeie aplecată de spate, cu un chip istovit, de bătrână, o femeie în care Serioja abia dacă izbuti s-o recunoască pe maică-sa; ai fi zis că femeia aceea revenise printr-o minune la viaţă dintr-o bătrâneţe geamănă cu moartea. Îmbrăcată-n pufoaică şi-nfăşurată cu o draperie străveche, cu imprimeuri şi cu ciucuri la poale, îşi târa anevoie picioarele vârâte în nişte încălţări scâlciate, ca vai de lume, trăgând în urma ei o săniuţă de aluminiu, pe care zăcea un trupşor de copil cu obrazul acoperit de un fular. Din ziua când văzuse acest film, chipul maică-sii se confunda mereu în imaginaţia lui cu cel al femeii care trăgea-n urma ei mica sanie de aluminiu.

Fratele lui Serioja n-a mai apucat să-şi afle un rost pe lume, s-a prăpădit înainte de a împlini zece ani. Îl privea întruna dintr-o fotografie prinsă-n perete; purta pe cap o bonetă „spaniolă”[42] cu ciucure, cum cei din generaţia lui Serioja nu mai pomeniseră, iar în mâna întinsă ţinea o sclipitoare trompetă pionierească. Rămaseră de la el o seamă de cărţi al căror autor era Gaidar, cărţi citite şi răscitite, faţă de care ce-i de-o vârstă cu Serioja manifestau o atitudine dispreţuitoare: „A-a, astea-s dintr-alea cu Timur – nişte fleacuri”. Serioja însă îl îndrăgi pe autor pentru nota aceea pură, neînşelătoare, ca a trompetei pionereşti, ce se făcea simţită în scrierile sale. Din istorisirile părinţilor, care nu i-au ascuns nimic din cele petrecute, Serioja înţelese că au existat şi cei care nu au spart ceaşca albastră. Ea a fost spartă, dar nu

de Gaidar, nici de Timur şi nici de cei doi bunici ai lui Serioja{43}. Prinse-n pereţii vechiului apartament petersburghez, licăreau molcom alte două chipuri: unul – energic, cu pometii ieşiţi în afară, al muncitorului putilovist, îmbrăcat într-o haină de piele, cu banderola gărzilor roşii prinsă de mânecă, celălalt – blând, dar vădind un spirit vioi şi hâtru, al profesorului de istorie antică. Deosebite fuseseră rădăcinile din care a răsărit tânărul vlăstar al familiei Laciughin, dar iată că s-au împletit atât de strâns una cu alta, că nu mai puteau fi nicicând despărţite.

În timpul blocadei Leningradului, locuitorii oraşului se vedeau nevoiţi să pună pe foc uneori cărţi de mare preţ, care îşi dăruiau astfel oamenilor amorţiţi de ger, căldura paginilor răsucite de flăcări în interiorul *„burjuicilor”*{44}. ce-şi îndeplineau din nou vechea lor misiune. Irina Apollinarievna însă izbutise să păstreze în întregime biblioteca profesorului Zagoreanski, astfel încât Serioja îşi petrecuse toată copilăria printre acele cărţi ce i se păreau a fi înţelepte şi bune duhuri ale locuinţei lor. I se aflau continuu în preajmă, aidoma unor fiinţe înzestrate cu gândire, volume ale enciclopediei „Granat” şi ale celei editate de către Brockhaus şi Efron, cărţi de istorie antică a Babilonului, Asiriei, Bizanţului, Egiptului, Greciei, Romei. Dar câte cărţi de istorie a Rusiei nu se găseau acolo! Şcerbatov, Tatişcev, Karamzin, Kostomarov, Soloviov, Kliucevski, toţi aceştia prezentau fiecare în felul său ţara pe care o căpătase drept moştenire Serioja, dar de necontestat rămâne un acelaşi lucru: istoria ţării lui Serioja era măreaţă, fără de seamăn, şi această istorie trebuie continuată tot într-un mod măreţ, specific. Cât despre muzeele din Leningrad, Serioja îndrăgise cel mai mult Căsuţa lui Petru I.

De învăţat, învăţa la şcoala specială cu predare în limba engleză. Concomitent, se ocupa de

muzică, de patinaj artistic şi, de la vârsta de cinci ani, juca tenis.

Vladimir Vikentievici Laciughin – azi remarcabil om de ştiinţă, în care cu greu ai mai fi izbutit să-l recunoşti pe studentul de la facultatea muncitorească, ce purta pantofi de pânză curăţaţi cu praf de dinţi – se gândea uneori cu nelinişte la fiul său: oare avantajele pe care, întâmplător, le are faţă de mulţi colegi ai săi nu-i vor fi păgubitoare?

Irina Apollinarievna încerca de fiecare dată să-l liniştească:

— Serioja este, prin însăşi firea lui, un băiat bun. Am constatat asta încă pe când era mic de tot; îşi dăruia totdeauna jucăriile altor copii, dacă acestea le erau pe plac.

— Totuşi avea mai multe jucării decât alţii. A fi bun înseamnă să dăruieşti altuia singura ta jucărie, se încrunta Vladimir Vikentievid.

— Crezi, aşadar, Volodea, că trebuie să le creăm copiilor noştri greutăţi asemănătoare cu cele prin care am trecut noi? Ei le vor avea pe ale lor… se apăra Irina Apollinarievna.

Laciughinii aveau în casă o femeie de ajutor, care se îngrijea de gospodărie şi de Serioja; era originară de prin Vologda, nemăritată şi trecută de tinereţe, cu nişte gesturi repezite, de om oropsit, care trăieşte mereu cu frica-n sân că nu va fi pe placul stăpânilor, deşi nimeni n-a certat-o vreodată pentru că a afumat o mâncare, a ars cu fierul de călcat o pereche de pantaloni sau a spart vreo farfurie. Tuşa Klanea, cum îi ziceau ai casei, nu avea copii şi îl iubea nespus pe Serioja, răsfăţându-l şi îndopându-l cu de toate. În privinţa îndopării, un rol deosebit îl avea, de fapt, şi Irina Apollinarievna, oare nu putea uita că primul ei fecior murise de foame. Tuşa Klanea îi pregătea lui Serioja suc de portocale şi de grepuri, aşa cum o învăţa mama băiatului, iar pârjoale îi făcea numai din carne proaspătă. O dată pe săptămână, Irina Apollinarievna se ocupa de aprovizionarea casei;

aducea alimentele de la un magazin, într-o cutie mare de carton, făcând rost de ele „pe sub mână” (expresie pe care nici ea, nici Vladimir Vikentievici n-o puteau suferi, dar îşi găseau justificarea în faptul că erau mereu foarte ocupaţi).

— Iar îmi dai icre la micul dejun… se strâmba Serioja.

— Mănâncă-le, Seriojenka, mănâncă-le, se agita tuşa Klanea. Doar îs aşa de scumpe!…

Şi sta nemişcată lângă el până mânca tot din farfurie. Cu cartofii însă, băiatul nu se împăca defel, nu putea să-i sufere; era de-ajuns ca tuşa Klanea să se uite în altă parte, că-l şi vedeai cum scoate fulgerător, cu degetele, câte un cartof din supă şi-l aruncă în spatele şifonierului, unde leguma se izbea de perete şi cădea jos. Făcând curat într-una din zile, pe tuşa Klanea o podidi plânsul când dădu în spatele şifonierului de un întreg depozit de cartofi uscaţi.

— Rău ai făcut, Seriojenka, foarte rău… Cartofiorii ăştia, băiatule, au fost puşi în pământ de mâini grijulii, aceleaşi mâini i-au muşuroit şi tot ele au scos apoi rodul din pământ. Iar atunci când plouă, Seriojenka, pământul acela umed îţi zgârceşte mâinile, nu alta. Ia uite ce mâini am eu: până şi azi mă chinuie romatizmul, aşa de mulţi cartofi mi-a fost dat să scot din pământ şi să-i aleg după aceea. Şi-apoi, mai ştiu că faci uneori şi cocoloaşe din miez de pâine; asta chiar că-i păcat, Seriojenka. Să nu te mai joci niciodată cu pâinea, că o să te pedepsească Dumnezeu şi-o să te lipsească de ea…

Ascultându-i vorbele, Serioja se ruşină. Tuşa Klanea nu-l certa decât rareori, dar dacă acum izbucnise în plâns, însemna că, într-adevăr, nu se cade să-ţi baţi joc de cartofi şi de pâine.

Printre colegii de clasă ai lui Serioja se număra şi Kostea Krivţov, un băiat cam retras, cam zgârcit la vorbă şi complexat din cauza timidităţii sale, dar gata oricând să se repeadă cu pumnii asupra

aceluia care ar fi îndrăznit să-l ia în râs. Avea, în schimb, nişte ochi căprui uimitor de frumoşi, cu gene lungi, de fată, ce tresăreau aidoma unor aripi de fluture. În timpul lecţiilor, Krivţov tot scria ceva într-un caiet gros, ferind pagina cu palma chiar şi de colegul său de bancă. Toată lumea însă ştia că el, Krivţov, scrie versuri. Fiind rugat într-o zi să scrie o poezie pentru gazeta de perete, cu prilejul lui întâi Mai, băiatul răspunse morocănos:

— Nu sunt specialist în poezii dative.

— Cum adică „dative”? se miră Alia, redactorul gazetei de perete, frumuşica fiică a directorului adjunct de la restaurantul „Vostocinîi”.

— Adică poeziile care se scriu pentru anumite date festive, o lămuri zâmbind cu ironie Krivţov.

Într-o altă zi, veni la Serioja şi i se adresă cu obişnuitul său ton cam tăios:

— Ascultă, Laciughin, am auzit că ai o bibliotecă foarte bună. Mi-ai da voie să-mi arunc şi eu ochii prin ea? Îţi promit că nu voi proceda la exproprieri…

În apartamentul Laciughinilor, Krivţov îşi pierdu pentru o clipă cumpătul în faţa acelei împărăţii a cărţilor, la fel cum altcândva i se întâmplase studentului de la facultatea muncitorească. Dar numai pentru o clipă, îndată se căţără pe vechea scăriţă a profesorului Zagoreanski, scoţând cu multă siguranţă din raft câte-o carte şi răsfoind-o cu lăcomie.

— Ia te uită: ai colecţii, complete ale revistelor *Vesî*[45] şi *Apollon*[46]. Sunt adevărate rarităţi. Ştiam, bineînţeles, că asemenea reviste au existat, dar de văzut nu le-am văzut niciodată. Sunt abonat la *Iunost’*[47], la *Novîi Mir*[48], însă la revistele vechi nu se fac, din păcate, abonamente. O! *Piatra*[49] de Mandelştam, ba chiar cu autograf! Cui i-a fost oferit volumul?

— Bunicului meu!

— Să ştii că am stat la rând o noapte întreagă la Librăria scriitorilor, ca să fac rost de culegerea

aceea într-un volum a versurilor lui, dar s-a epuizat înainte de a-mi veni rândul. Totuşi mi-am procurat-o pe Nevski Prospekt, cu cincizeci de ruble, de la nişte speculanţi.

— De unde ai avut atâţia bani? rămase uimit Serioja,

— I-am câştigat la un magazin de mobilă. Am cărat, împreună cu un alt băiat, dulapuri, scaune, mese… Se nimerise la un moment dat o canapea atât de grea, că m-a durut după aceea sub burtă o săptămână. În schimb, astăzi îl am acasă pe Mandelştam.

— Ţi-au plăcut versurile lui?

— Într-un fel, m-a cam dezamăgit. Mă rog, nu-i un poet pe gustul meu. De scris însă scria tare. Oricum, trebuie să ştii totul, ca să nu repeţi ceea ce au mai spus alţii.

— Dar din poeţii actuali care îţi place mai mult?

— Puşkin.

— Nu m-ai înţeles. Te-am întrebat de cei actuali.

— Păi tocmai că este cel mai actual.

— Vorbesc despre poeţii în viaţă.

— Puşkin nu va muri niciodată.

— Dar Voznesenski îţi place?

— Scrie pe cinste. Eu nu sunt în stare să scriu aşa. Dar nici n-aş vrea. Într-o poezie de-a lui o femeie este bătută într-un automobil, iar el nu face decât să născocească nişte imagini frumoase: *„I se zbăteau picioarele, lovindu-se-n plafon, ca două raze albe, ţâşnind din proiectoare”*. Dacă vezi pe unul că bate în faţa ta o femeie, trebuie să-i muţi falca ticălosului, nicidecum să admiri picioarele femeii.

— Dar Evtuşenko?

— Reprezintă şi el o etapă depăşită. Ia te uită: ai toate ediţiile princeps ale lui Gumiliov! Nu l-am citit deloc, n-a fost reeditat la noi niciodată. Phii, straşnice versuri:

În cel ceas când a sa faţă Sfântul
Înspre noua lume şi-o pleca,
Soarele-l oprea în loc cuvântul,
Şi cuvântul ziduri năruia.

Îţi amintesc pe undeva de Maiakovski:

Ştiu în cuvânt câtă putere-i,
Cât zvon de-aramă e-n cuvânt…

Grozave, mai ales, versurile astea din final *„Şi zăngănind, târâş, zoresc trenuri din zări, să lingă-a poeziei nezălezite mâini…”* Ce „z” superb: sună ca metalul, nu-i aşa? Mai departe însă, mă refer la Gumiliov, sunt stihuri mai slăbuţe. Cam prea frumoase. De fapt, şi Blok are multe versuri proaste. „Hai, *înfige-mi, tu îngerul meu de mai ieri, înfige-mi în inimă tocul pantofului tău franţuzesc*…” E de-a dreptul vulgar. Iar Sciţii n-aduc deloc a poezie rusească. Noi nu suntem sciţi, nici asiatici, ci altceva. În schimb *Idei de libertate, Pedeapsa, Cei doisprezece* – asta da! Ahmatova însă n-are deloc versuri proaste. Totuşi mie îmi place mai mult Ţvetaeva. În poezia ei totul vibrează ca într-un stâlp de înaltă tensiune. Am căpătat odată pentru trei zile culegerea ei de versuri într-un volum, şi n-am dormit trei nopţi ca să-l transcriu în întregime la maşină. A luat tata într-o zi o primă la uzină şi mi-a cumpărat o maşină de scris. „Poate o ieşi ceva, zice, din tine.”

— Şi crezi că o să se întâmple asta? îl întrebă cu prudenţă Serioja.

Krivţov se albi ca varul la faţă:

— Nu ştiu, zise. Nu mai sunt deloc tânăr. Am şi împlinit şaisprezece ani. Pe urmă, întrebă cu voce sugrumată: Vrei să-ţi recit nişte versuri de-ale mele? Dar să nu spui nimănui.

— Nu spun, promise Serioja.

Krivţov coborî de pe scăriţă, se întoarse cu spatele la fereastră, astfel ca obrazul să-i rămână în

umbră, şi rosti pe un ton aproape sfidător:

— Te previn însă: versurile mele sunt încă foarte proaste şi vădesc anumite influenţe. Dar am să scriu mai bine. Generaţia noastră trebuie să-şi spună cuvântul.

Şi începu să recite cu o voce schimbată brusc, încărcată acum cu inflexiuni metalice, şi să taie totodată, cu gesturi energice, aerul în ritmul celor rostite:

La Leningrad, pe sub a punţilor boltire
cu jilav licăr de fanare, prin tumult
îşi poartă Neva iar lenoasa unduire
ca-n nouă sute şaişpe, anul de demult.

Dar de-amintiri – cu praf de puşcă, saci în stivă —
E Piterul ca o pulberărie plin:
el, ce-a născut a lui Octombre zi festivă,
pătruns de al sirenelor prelung suspin.

Şi când în zori pe stradă muncitorul trece
a gheţii pojghiţă plesnindu-i sub picior
în amintiri Octombre lungi zvoniri petrece
cu o sirenă-ascunsă-n sân, prevăzător.

Şi sclipătul privirii reci, tăioase-i
ţâşneşte brusc pe sub a şepcii mucava
şi se trezeşte iarăşi simţământul clasei
ce nu-şi cunoaşte măreţia nici chiar ea.

Iar printre anecdote, pahare sec ciocnite,
sau ghiftuieli vâscoase ca un mied,
în larg-zvonirea ta eu cred, oraşe Piter,
şi-n tine, clasa noastră muncitoare, cred.

Pe lângă finlandezi cheflii eu trec agale,
ca şi pe lângă unii, ghiftuiţi sadea,
dar într-o zi, oprindu-mă tăcut în cale,
doi pumni din buzunare scoate-voi aşa.

A rugurilor nu s-a *stins aureola.*
Când Smolnîi îmi trimite sclipit viu,
pe braţ a Gărzii Roşii banderolă
mi-apare fără veste-n sclipăt sângeriu,

Krivţov tăcu, rămas în nemişcare. Doar mâinile îi tremurau uşor, iar ochii care până atunci păreau că privesc, fără să-l mai vadă pe Serioja, undeva, dincolo de încăperea în care se afla, îi reveneau cu încetul din acea depărtare. Îi reveni şi glasul de băieţandru.

— Ei, ce zici, Laciughin? Ba nu, poţi să nu-mi spui: o ştiu şi singur. Mai bine îţi zic altceva. I-am pus un titlu întrucâtva ironic: *Naivă poză de familie*. Familia însă mi-o iubesc, asta s-o ştii, Laciughin.

Fie vremea rea, senină,
tata merge la uzină.
Şi-n costumul lui cel nou,
pantaloni, vestă, sacou,
lumea-l vede stând sub soare
la Panoul de onoare.

Ploaie, ger ori cer senin.
Mama – tot prin magazin.
Dar a mamei osteneală, lângă ei,
a ei sfârşeală
milă n-au şi nici cătare
la Panoul de onoare.

— Doamne, cum le-ai mai potrivit, plesni din palme tuşa Klanea, care se nimeri să fie şi ea de faţă. Întâi m-ai cam înfricoşat, astea în schimb,. de le-ai zis la urmă, îs tare frumoase. Şi de mămica matale ţi-ai adus aminte, ai înţeles că osteneşte, sărmana…

— Nu e deloc sărmană, se încruntă brusc Krivţov. Ea nu se plânge niciodată de nimic…

Ascultă, Laciughin, tu ai putea să-mi împrumuţi câte o carte pentru un anumit timp? Vreau să mi le transcriu la maşină. Să nu te temi: eu nu obişnuiesc să nu restitui cărţile împrumutate. Eu stimez cărţile mai mult decât pe oameni. Deşi unele cărţi le detest la fel cum îi detest pe ticăloşi.

Tuşa Klanea îi invită pe băieţi la masă. Krivţov refuză mai întâi, pe urmă, acceptă totuşi.

— Icre nu mănânc, zise el tăios. Nu vreau să mă obişnuiesc cu ele. Cât despre cartofi – cu plăcere.

Plecând apoi cu volumul lui Gumiliov subsuoară, pe care îl învelise mai întâi, grijuliu, într-un număr din ziarul *Leningradskaia pravda,* îi mai aruncă o privire peste umăr lui Serioja şi îi zise, nu cu invidie în glas, nici cu o mustrare ironică, totuşi cu o intonaţie ce părea un eventual avertisment:

— Trăieşti în bogăţie, Laciughin!

După un timp, îl vizită şi Serioja pe Krivţov. Cei patru membri ai familiei acestuia ocupau cu toţii o odaie la subsolul unei case locuite în comun de mai multe familii.

— Tot aşteptăm să ni se dea un apartament, dar uite că timpul trece, oftă a justificare mama lui Krivţov, legănându-l pe feciorul ei cel mai mic, în vârstă de un an. Nu-i nimic, peste puţin o să ne vină şi nouă rândul. Aşa că să ne iertaţi. E cam strâmt la noi, dar sunteţi oricând binevenit… Doar cărţile astea, ale lui Kostea, ocupă niţeluş prea mult loc. Însă are nevoie de ele. El e la noi scriitor.

— Mamă, eu nu sunt încă scriitor, se aprinse Kostea la faţă.

— De vreme ce scrii, înseamnă că eşti scriitor, zâmbi împăciuitor tatăl lui Krivţov, punând pe masă o sticlă de votcă pentru el, iar băieţilor tunându-le dintr-o damigeană nişte vişinată în care pluteau boabe mari, umflate. Mama lui Rostea aduse nişte piftie făcută în casă, castraveciori muraţi, apoi scoase cu mândrie dintr-un dulăpior un borcan mic cu icre negre.

— Ia uitaţi-vă ce am aici: le păstram pentru o zi de sărbătoare, dar dacă ne-a venit un oaspe, înseamnă că-i tocmai o zi dintr-asta…

Aceste icre nu puteau fi refuzate.

Odaia în care locuiau Krivţovii, în ciuda inevitabilelor pete de igrasie din tavan, era foarte curată şi respira o atmosferă de intimitate pe care o creau perdelele albe de dantelă, învelitorile brodate care acopereau pernele. Într-un colţ, ferit printr-un paravan, se afla birouaşul lui Kostea, plin cu ciorne. Pe birou se zărea şi o maşină de scris „Moskva", precum şi o cască, semănând cu cele de radiofonist, făcută însă din două faruri de bicicletă, umplute cu burete.

— Pe asta mi-o pun când lucrez, îi explică Krivţov lui Serioja. Ca să nu mă supere zgomotele din jur şi să-mi altereze ritmul versurilor.

Kostea avea, într-adevăr, multe cărţi, însă majoritatea nu proveneau din comerţ, ci erau copiate de el la maşină după ediţii rare, şi tot de el legate cu grijă.

— Ai dactilografiat întreg romanul *Maestrul şi Margareta!* se miră Serioja. Dar cât timp ţi-a trebuit pentru asta?

— Cu mult mai puţin decât lui Bulgakov ca să-l scrie, zâmbi Krivţov. Păi ce era să fac? N-am izbutit să-l procur. Eu n-am relaţii cu cei ce vând pe sub mână. Or, o asemenea carte trebuie s-o ai mereu în preajmă. Aşa că am stat şi-am copiat-o. De fapt, e şi o treabă folositoare. În felul ăsta te apropii mai mult de stilul autorului, îi înţelegi mai bine modul de a gândi, te pătrunzi de fiecare cuvânt al lui. Volumele lui Maiakovski şi Esenin am izbutit până la urmă să le procur. Cât despre culegerea poeziilor lui Pasternak, pe asta a trebuit, de asemenea, s-o copiez în întregime. În schimb, mi-am dat seama, ca să zic aşa, cu propriile mele degete, că poezia lui timpurie e mai densă, dar mai încifrată. Iar cea de la sfârşitul vieţii, mai limpede, însă mai diluată. Cu alte cuvinte, a câştigat dintr-

un anumit punct de vedere şi a pierdut dintr-altul Dar ştii cine mi-a împrumutat, ca să le transcriu, toate cărţile astea: şi Bulgakov, şi Pasternak, şi Ţvetaeva, şi Anna Ahmatova? Alka. Tatăl ei cel iscusit în şaşlâcuri cumpără toate cărţile rare, deşi, bineînţeles, nu le citeşte. Astăzi, există un nou tip de oameni care cumpără cărţi aşa cum ar cumpăra mobilă. Vor să arate în felul ăsta că sunt în pas cu vremea. Am asistat recent la o scenă: pe uşa magazinului „Beriozka" îşi croia drum un străin ţinând subsuoară nu mai puţin de zece plachete de-ale Ahmatovei. Treceau pe-acolo nişte studente. Când l-au văzut, au rămas înmărmurite. Străinul şi-a dat seama de asta, a izbucnit în râs, i-a oferit uneia dintre ele un volumaş, ba a mai bătut-o şi pe obraz uşurel – aşa, părinteşte. A ajuns Anna Ahmatova să-şi vadă versurile dăruite fetelor noastre de către străini!… E foamete de cărţi în ţara noastră, asta e.

— Încă e bine că-i foamete de soiul ăsta, observă Krivţov-tatăl. Slavă Domnului că n-aţi apucat-o pe aialaltă, ca noi.

— Ce bine vezi în treaba asta? sări cu gura Kostea. Ce-i mai presus, după părerea ta: spiritul sau trupul?

— Spiritul, desigur, rosti împăciuitor tatăl. Dar nu uita, totuşi, nici de trup: mai ia oleacă din piftia asta, că-i tare bună, cu usturoi… Am fost eu odată la Moscova, la o consfătuire a fruntaşilor în producţie. Am fost cazat la hotelul „Ucraina". Ies într-o dimineaţă în hol, îmi pusesem la rever, în vederea solemnităţii la care urma să asist, toate decoraţiile: şi cele militare, şi cele pentru muncă. Văd, acolo, în hol, un chioşc cam ciudat în felul lui. Erau acolo de toate: şi icre negre, şi icre de Manciuria, şi conserve de crabi, şi votcă cu capac dintr-ăla ce se poate deşuruba. Asteia, bătu el cu unghia sticla de pe masă, îi scoţi dopul de tablă şi gata, la loc nu i-l mai poţi pune: vrei, nu vrei, trebuie să bei totul pân-la fund. Ăleia, însă, îi

deşurubezi căpăcelul, bei oleacă, i-l înşurubezi la loc şi totu-i în ordine. În afară de toate astea, vedeai la chioşcul acela minune şi căciuli de blană, şi baticuri de mătase înflorată, şi jersee de lână, şi ăia, cum le zice, ciorapi, dintr-ăia, până la brâu.

— Le zice ciorapi-pantalon. M-ai făcut să râd, bărbate! rosti, amuzată, nevastă-sa.

— Păi aşa am spus şi eu, îşi reluă istorisirea, aparent veselă, tatăl lui Kostea. Mă duc eu la vânzătoarea de-acolo şi-i zic: „Alegeţi-mi, vă rog, domnişoară, un jerseu pentru nevastă-mea, un batic şi vreo zece perechi de ciorapi-pantalon, dacă se poate, o căciulă de blană pentru un băiat de şaisprezece ani, cât despre votcă, pe asta mi-o aleg singur. Deodată o văd că saltă la mine nişte ochi vineţi primprejur, ca la înecate, şi-mi zice pe-un ton ca de mucava: „Nu, zice, astea se vând numai pe valută”. Aşa mi-a trântit-o, de parcă ea însăşi s-ar fi născut pe undeva, prin Rio de Janeiro, sub un palmier. Nasul însă, oricât l-ar fi pudrat, tot de-al nostru era: cârn, rusesc get-beget. Mă duc atunci la un alt chioşc; acolo vraja pierise: nici tu icre, nici tu crabi, nici căciuli de blană, nici ciorapi-pantalon, că de votcă nici nu mai vorbesc: nu era nici dintr-aia cu dop de tablă. Vedeai acolo nişte cravate înşirate pe un cerc, nişte piepteni de culoarea vântului turbat şi teancuri de chiloţi dintr-ăia de satin negru, ca de doliu. Am pornit c-un prieten să intrăm la restaurant, când colo, vedem spânzurând la uşă o inscripţie: „Numai pentru delegaţii străine”. Am cumpărat atunci nişte votcă şi nişte salam la un magazin şi-am cinat pe cinste la noi în cameră. Camera însă era frumoasă: lemn de mahon, draperii de catifea, pe perete un tablou, ba mai era acolo şi-un televizor. Numai că nu m-am prea simţit în largul meu acolo, în camera aia. Aici, în subsolul nostru, tavanul, ce-i drept, e mai jos ca dincolo, însă totul în jur e al meu. Şi uzina mi-o iubesc: e şi ea a mea, şi trec printr-însa, într-adevăr, ca un stăpân. Noi suntem constructori de

nave şi ori de câte ori lansăm câte-o navă nouă la apă, parcă am porni noi înşine în largul mării. Aveţi acum şi voi, băieţi, largul mării în faţă. Vorbiţi englezeşte ca pe apă, scrieţi poezii. Numai de gândit să gândiţi totuşi ruseşte, nu într-un fel dintr-ăla, de împrumut.

De-atunci, Serioja începu să vină deseori la familia Krivţov, iar într-una din zile, tatăl lui Kostea obţinu un permis special pentru ei şi-i luă cu el la şantierul naval. Până atunci, Serioja îi întâlnise pe muncitori în faţa chioşcurilor de răcoritoare, presărând tacticos sare pe marginea halbelor cu bere şi curăţind voblă[50] pe câte-o foaie de ziar. Lucrând efectiv nu văzuse decât excavatorişti, pe câte-o stradă din oraş, sau femei mutând cu răngile şine de tramvai, sau fetişcane zugrăvind, agăţate în nişte leagăne, faţadele blocurilor şi, în fine, pe nenea Lioşa, instalatorul de la JEK[51], căruia toată lumea îi zicea „Nenea Trei-Ruble", întrucât, fără a-ţi lua această sumă, nu pleca de la tine, chiar dacă treaba pe care o avea de făcut era una de cinci minute. Aproape în fiece seară, nenea Trei-Ruble avea obiceiul să zacă, indiferent de starea vremii, pe asfaltul trotuarului; alteori se întâmpla să se moşmondească de formă la câte o instalaţie sanitară, mormăind vorbe de neînţeles şi scăpându-şi înăuntru sculele, numai pentru a căpăta un ban ca să se poată drege. La şantierul naval, Serioja întâlni pentru prima oară muncitori ale căror chipuri concentrate vădeau inteligenţa şi îndârjirea pe care ţi-o dă numai sentimentul că participi la o activitate de mare importanţă. Un astfel de chip avea Kostea atunci când îşi scria versurile în timpul lecţiilor. Schimbat la faţă era şi tatăl lui Kostea. Arătând cu braţul înălţat spre vastele ateliere şi acoperind cu vocea sa vuietul din jur, omul acesta i se păru lui Serioja un adevărat uriaş, încât aproape că nu-i mai venea să creadă că un asemenea uriaş poate să încapă într-o odăiţă de la subsol. Aici, la şantier, în

sufletul lui Serioja se născu, salvator, sentimentul existenţei unei legături între corăbioara lui Petru I şi acele viitoare nave pe care le construia cu flacăra sudurii autogene clasa muncitoare de astăzi. Oamenii care creau o asemenea forţă erau şi ei o forţă de care poate că nu-şi dădeau seama cu toţii. Mai târziu, având din nou, când şi când, prilejul să-i vadă pe aceşti oameni cum presară sare pe marginea halbelor, în faţa ochilor îi apăreau pe dată siluetele navelor pe care le construiau ei, cu toţii. Zărindu-i însă cum joacă „domino” prin curţile oraşului, încerca un sentiment ciudat, un sentiment de tristeţe, căci jocul acela nu era un joc pentru uriaşi.

În mintea lui se întipărise adânc fraza rostită cândva de Kostea: „Trăieşti în bogăţie, Laciughin!” Într-o zi, îl întrebă pe Vladimir Vikentievici:

— Spune-mi, tată, noi suntem bogaţi?

Vladimir Vikentievici rămase cu lingura spânzurată în aer, se înecă cu perişoara din ciorbă, apoi îşi privi cu luare-aminte feciorul, ca şi când l-ar fi văzut pentru prima oară.

— Cine ţi-a spus treaba asta?

— N-are importanţă cine mi-a spus-o, se eschivă Serioja. Răspunde-mi, suntem bogaţi?

— Cum să-ţi zic: săraci nu suntem… rosti rar Vladimir Vikentievici, negăsind un răspuns mai potrivit. O ducem, desigur, mai bine decât alţii. Dar şi eu, şi maică-ta muncim şi toate câte le avem le-am dobândit amândoi prin muncă, prin muncă cinstită.

— Dar cât câştigi tu, tată?

— De ce mă întrebi? Eu câştig cam şapte sute de ruble pe lună, iar maică-ta trei sute, răspunse iritat Vladimir Vikentievici. N-am trăit însă aşa dintotdeauna. Pentru prima oară am văzut un ananas în vitrină chiar în preajma războiului, l-am cumpărat cu ultimii bani pe care îi aveam, ca să i-l dau mamei tale cadou şi nici măcar n-am ştiut, nici

eu, şi nici ea, cum trebuie să-l mâncăm. În timpul blocadei, când am venit acasă de pe front, mama ta mi-a făcut nişte clătite din coji de cartofi. Pe când tu arunci cartofii din supă pe după şifonier.

— Nu-i mai arunc, tată, glăsui Serioja. Dar dacă am procedat cândva în felul ăsta, de vine eşti şi tu.

— Sunt de vină, aşadar, că vreau ca tu s-o duci mai bine de cum am dus-o noi odinioară?

— Nu în asta constă vina ta. Ci în faptul că tu ori ai uitat, ori n-ai vrut să-mi vorbeşti niciodată despre felul în care o duc cei care câştigă mult mai puţini bani decât tine şi care locuiesc – patru persoane – într-o cameră de la subsol.

— Aşa, carevasăzică! Ai avut prilejul să te abaţi printr-un asemenea subsol şi, animat de ideile egalităţii şi fraternităţii, acum încerci mustrări de conştiinţă? Să ştii, Serioja, că şi eu am crescut într-un subsol dintr-ăsta. Totul dintr-odată nu se poate. Noi avem cele mai scăzute chirii din lume, dar n-avem încă apartamente îndeajuns. Nu trebuie înrăutăţite în mod artificial condiţiile de locuit ale celor care se bucură de confort, ci îmbunătăţite aceste condiţii pentru cei care nu se bucură de el. În cele din urmă, vom reduce la minimum diferenţa, totuşi ea va exista: un egalitarism deplin nu este cu putinţă, dragul meu. Cum să oferi unui fluieră-vânt, unui nevrednic, condiţii egale cu ale unui geniu?

— Dar ceea ce se moşteneşte? întrebă Serioja. Căci un puşti cu caş la gură, eu, spre exemplu, poate fi un asemenea fluieră-vânt, dar dacă tatăl lui se va întâmpla să fie un geniu, acest fluieră-vânt se va bucura încă din copilărie de o mulţime de privilegii.

— Asta înseamnă că el trebuie să aibă măcar atâta demnitate ca să nu se folosească de ele, i-o tăie tatăl. Trebuie să-ţi făureşti tu însuţi viaţa, nicidecum cu ajutorul lui tăticu' şi al mămichii…

— Spune-mi, tată, rosti Serioja încet, dar cu fermitate, tu ziceai adineaori că în preajma

războiului ai văzut în vitrină un ananas şi l-ai cumpărat. Astăzi, în vitrinele magazinelor nu vezi aproape niciodată ananas, totuşi acasă la noi aşa ceva apare foarte des. La magazine se vinde carne congelată, iar noi mâncăm carne proaspătă. Somon, batog, icre nu se găsesc la magazine, dar la noi pe masă le vezi totdeauna. De ce, dispreţuind comerţul „pe sub mână", recurgeţi totuşi la el?

Vladimir Vikentievici se ridică, se duse la el în cabinet şi fumă acolo îndelung, deşi fumatul îi fusese strict interzis de medici. „Cum încerc eu să scap de întrebările lui Serioja? Prin moralizări banale? Cum să-i explici, însă, totul? Dar cum să mi-o explic mie însumi? S-a stricat de tot puştiul. Ba nu, el îmi pune întrebări tocmai pentru că, slavă Domnului, nu s-a stricat. Vreau eu oare ca fiul meu să fie altfel: un cinic, un îngâmfat? Doar mi-a fost chiar teamă să nu ajungă astfel. Şi-atunci de ce mi-e teamă acum că nu e un cinic? Să fi ajuns eu altfel de cum eram? Ba nu, eu am rămas acelaşi, doar că am cam obosit niţel să mai gândesc. Dar dacă obosim să gândim, înseamnă că am ajuns alţii de cum eram. Ba, nu, n-am ajuns aşa: doar îmi pun chiar eu întrebări, ca şi când aş fi Serioja. Da, el are în vine sânge de-al nostru, de-al putiloviştilor. El va fi un om adevărat. El a şi ajuns om adevărat".

În seara aceea, Irina Apollinarievna reveni acasă târziu, după ce luase sfârşit un concert al studenţilor săi de la conservator. Vladimir Vikentievici avu timp să vâre sub pat scrumiera plină cu mucuri de ţigară.

— Irina dragă, am o rugăminte: să nu mai iei alimente de la cei care ne aprovizionează de obicei.

— De ce, Volodea? Doar ştii că sunt foarte ocupată, şi-apoi e atât de comod: totul e deja pregătit, împachetat. Şi-n afară de asta, multe lucruri nici nu le poţi găsi aşa, oricum.

— Tocmai de aceea nu trebuie să mai procedăm aşa cum am procedat, zise Vladimir Vikentievici. O jumătate din viaţa noastră am trăit-o fără a recurge la asemenea soluţii, om trăi cumva şi cât ne mai este dat de-aici încolo.

— Iar ai fumat! făcu Irina Apollinarievna dând la iveală scrumiera ascunsă şi ameninţându-şi în glumă soţul cu arătătorul înălţat Să ştii că-mi dau seama despre ce e vorba. Ţi-a tras, desigur, Serioja un perdaf zdravăn. Vezi? Îţi era teamă pentru el. Acum te-ai convins că nu i-ar fi făcut să roşească pe niciunul dintre cei doi bunici ai lui.

La micul dejun, tatăl îi spuse lui Serioja pe un ton care se voia mai răstit:

— Uite ce e, fluieră-vânt. De azi înainte, ai să te ocupi tu de aprovizionarea familiei cu alimente. Vei primi sumele trebuincioase, de care vei da cont. Tuşa Klanea e prea bătrână ca să mai stea pe la cozi, iar eu cu mama nu dispunem de timp.

Serioja încercă să fie un bun responsabil cu aprovizionarea, iar într-una din zile, zâmbindu-şi în barbă, scoase din sacoşă, trăgându-l de coada lui verde, un ananas veritabil.

— Îl vezi, tată? Să ştii că am păţit ceva de neimaginat, exact ca tine atunci, în preajma războiului. Merg pe o stradă din cele mai obişnuite, prin faţa unui magazin obişnuit şi el, ca, deodată, să văd în vitrină, nu orice acolo, ci chiar un ananas. Spune-mi, tată, cum îl mâncăm, că eu am şi uitat…

La şcoala cu predare în limba engleză, unde învăţa Serioja, se formase un fel de „clan”, ai cărui membri păstrau în mod ostentativ o anumită distanţă între ei şi ceilalţi colegi. Din el făceau parte copiii unor importanţi oameni de ştiinţă, precum şi ai altor „puternici ai lumii acesteia”, acum ar fi directorul adjunct, de care am mai amintit, al restaurantului „Vostocmîi”, merceologul unui magazin de consignaţie, inginerul-şef al unui autoservice, responsabilul unui magazin alimentar.

Nu rareori unii dintre aceşti elevi erau aduşi la şcoală cu maşinile întreprinderilor respective, ba se mai întâmpla să vezi pe câte un şofer mai în vârstă alergând în urma vreunui puşti de cincisprezece ani şi strigându-i: „Igor Ignatievici, v-aţi uitat servieta în maşină!” Serioja călătorea spre şcoală numai cu troleibuzul, totuşi fusese primit şi el în acest „clan”, întrucât, oricum, tatăl său dispunea şi el de-o maşină a întreprinderii, şi-apoi, „titlul” de „fiu al academicianului Laciughin” era, firește, un titlu de rezonanţă. Numele de Krivţov nu avea aceeaşi rezonanţă, ca atare, posesorul lui nu fusese primit în „clan”. Pe de altă parte, Serioja vorbea cel mai bine dintre colegii săi limba engleză, or, „clanul” statornicise o lege nescrisă: membrii acestuia să vorbească între ei englezeşte nu doar la şcoală, ci şi în afara ei. Purtau cu toţii numai blue-jeans marca „Lewis”, fără a se coborî până la cei fabricaţi în Polonia sau Iugoslavia, aveau la mână ceasuri produse de firmele „Seiko”, „Rolex” sau „Omega”, se tundeau la un salon de tunsori modeme folosindu-se numai de serviciile lui Georges, un frizer armean repatriat din Iran, fumau cu toţii ţigări „Kent” sau „Marlboro” şi aveau cu toţii magnetofoane stereofonice. Conducătorul „clanului” era chiar acel Igor Ignatievici de care am mai amintit, Seleznev, după numele lui de familie, un tânăr cu chip frumos, niţel cam aspru, care, stând de vorbă cu câte cineva, avea obiceiul jenant să-l privească pe acesta drept în lumina ochilor. Băiatul nu semăna deloc cu tatăl său – directorul uneia dintre marile uzine leningrădene – care, din când în când, se abătea pe la şcoala unde îi învăţa feciorul. Era un om mai în vârstă, obosit, cu un chip comun, de rus get-beget, şi care părea mereu derutat de cine ştie ce complicate treburi din sfera profesionala sau familială. Nu i se potriveau câtuşi de puţin butonii de aur masiv de la manşetele cămăşii şi nici sacourile cadrilate, de

tweed, cu despicătură la spate, cu care îl gătea nevastă-sa.

Igor obişnuia să-l ironizeze cu un aer condescendent şi, desigur, vorbea şi în asemenea ocazii numai englezeşte: *„Well, what can you de with him! He's such an incorrigible old square! He spent all his youth in a sort of „bosovatii" style. My mother's trying to teach him another style you call «bossovatii» but she's not getting very far"*[52].

La Seleznevi acasă, în cabinetul tatălui, pe biroul acestuia şi pe etajere, se înşirau turbine miniaturale şi cărţi de tehnică a turbinelor, iar pe pereţi erau prinse fotografii înfăţişând momente din timpul construirii, montării şi punerii în funcţiune tot a unor turbine. În odaia fiului, un perete întreg era ocupat de un imens colaj alcătuit din portretele lui Ringo Star, Elvis Presley, Johnny Halliday, Mohammad Ali, Bobby Hall şi Phyl Esposito.

„I don't look upon diplomacy as my goal in life, but merely as the key to open the world with"[53], obişnuia să zică Igor.

Propria sa cheie pentru descoperirea lumii voia, desigur, s-o găsească şi Serioja. Visa şi el să călătorească prin ţinuturi depărtate: să urmeze itinerariul străbătut de către Huckleberry Finn de-a lungul fluviului Mississippi, să atingă zidurile catedralei Notre-Dame din Paris, să se caţăre în vârful unui cocotier undeva, în Africa, să străbată galeriile muzeului Prado, să adaste pe sub bolţile străvechiului Tower. Totuşi pentru Serioja, descoperirea lumii nu se limita la noţiunea de „străinătate" (sau, cum îi zicea Seleznev, la cea de „afară"). Serioja ştia să descopere lumea şi în propria lui ţară. O lume uriaşă era biblioteca bunicului său. Fiecare troleibuz de la orele dimineţii era şi el o lume uriaşă ce purta într-însa, strâns lipite una de alta, diverse lumi omeneşti. Lumi erau fiece stradă, fiece fereastră. Lumi cu nenumărate coşuri înalte erau uzinele

Leningradului ce absorbeau mii de lumi prin porţile lor. O lume era şi cimitirul Piskarevskoe, unde zăceau aceia care nu se ştie dacă avuseseră timp să călătorească în străinătate. Şi bătrânica ce-l ruga pe vânzătorul de la prăvălie să-i cântărească nu un kilogram de mere, nicio jumătate de kilogram, ci un singur măr. Şi studenta înghesuită de către pasagerii vagonului de metrou, dar care continua, totuşi, legănându-se uşor în ritmul roţilor, să citească romanul *Un veac de singurătate* de Gabriel Garcia Márquez. Şi omul cel cărunt, plângând tăcut, ziua nămiaza mare, pe-o bancă din scuar, ca şi laţul mic, negru, al agăţătorii, ce i se iţea ciudat de sub gulerul trenciului. Şi mireasa, albă ca o tufă de mălin, şezând pe canapeaua unei maşini în trecere, pe capota căreia strălucea o păpuşică trandafirie de celuloid. Şi rândul, lung aproape cât întregul Liteinîi Prospekt, înşirat sub o ploaie torenţială, cu oameni care încercau să se apere de ea cu umbrele sau ziare ude: se făceau înscrieri la operele complete ale lui Dostoievski. Şi marinarii tineri, curăţei, privind niţeluş jenaţi la nudurile misterioase ale lui Gauguin, expuse la Ermitaj. Şi femeia de serviciu de la unul dintre blocuri, măturând frunzele roşii, de arţar, căzute pe trotuar, ridicând apoi una din ele şi netezind-o în palmă, ca şi când n-ar mai fi văzut niciodată o asemenea frunză. Şi cuplul – soţ şi soţie – cărând cu un aer victorios de-a lungul străzii o oglindă cu norii albi plutind în luciul ei aidoma unor lebede. Şi unda de parfum necunoscut, a nu ştiu cui, abătută peste obraz. Şi peştişorul de aur din borcanul cu apă purtat de un băieţandru. Şi văzduhul alcătuit din mii de respiraţii, dintre care una e a ta. Acestea constituiau zilnica descoperire a lumii de către Serioja.

Copil al oraşului, el nu cunoscuse nicicând satul. Satul lui era vila din preajma Leningradului a familiei sale. Când, într-o zi, toţi elevii din clasa lui, a zecea, au fost trimişi „la cartofi” într-unul

dintre sate, faptul a constituit pentru Serioja descoperirea unei alte lumi, cu desăvârşire necunoscute, o lume unde nu existau frigidere, băi, aparate de prăjit pâine, maşini de gătit cu gaze, cârnaţi sau portocale. Pentru prima oară a aflat Serioja că există şi o asemenea Rusie. Pentru prima oară a dormit într-o izbă, pentru prima oară a văzut o sobă rusească. Pentru prima oară a atins cu mâna pământul viu al Rusiei.

Igor Seleznev însă culegea cartofii cu mâinile vârâte în mănuşile de cauciuc cu care îl înzestrase maică-sa. Pe săteni îi califica, cu un uşor dispreţ, drept „plebe", iar în prezenţa lor, pentru a menţine faţă de ei distanţa cuvenită, nu discuta cu colegii săi decât englezeşte. Aceşti „englezi", cum îi porecliseră sătenii, au cules prost cartofii, lăsând mulţi în pământ. Şezătorile din sat însă „englezii" le frecventau totuşi, chiar şi Igor Seleznev. Acesta adusese cu el un „mag" japonez cu tranzistori şi le învăţa cu un aer condescendent pe fetele de prin partea locului să danseze „twist" şi „shake". Fetele deprinseră surprinzător de repede toate figurile, încât au ajuns să-i întreacă la dans pe „englezi". Uneori – acompaniate de câte o armonică – se apucau totuşi să zică acele *ceastuşki*[54] atât de dragi inimii lor, născocind chiar atunci versurile şi luându-i astfel în tărbacă pe cei sosiţi de la oraş. Cel mai bine izbutea s-o facă una dintre ele, pe nume Tonea – o fetişcană cu ochi negri şi voce răsunătoare. Ţinându-şi cu vârful degetelor capetele baticului şi mişcându-şi ştrengăreşte ochii în cap şi întreg trupul, zise într-o zi, tropotind din călcâie, *ceastuşka u*rmătoare:

Aşti „englezi" din Leningrad
În colhoz la noi venit-au,
Prima oară-n viaţa lor
Bălegarul mirosit-au.

— Aşa versuri mai zic şi eu! râse Krivţov. Bravo Tonea! Ai nimerit drept la ţintă. Ai îndeplinit comanda socială care plutea prin aer.

— *You-re breaidng our clan's rules, Krivtsov*[55], i se adresă cu asprime Seleznev.

— Eu nu fac parte din cercul vostru, ci al celor de aici, ripostă, mohorât, Krivţov. Ai priceput, aristocratule cu mănuşi de bucătărie?

— *You've insulted me! I'll remember you for that!*[56] îl avertiză Seleznev.

— Ziceai că vrei să te faci diplomat, Seleznev, zâmbi ironic Krivţov. Dar cum ai să poţi reprezenta un popor pe care îl dispreţuieşti?

— *I don't believe in the grey masses; I believe only in strong individuals*[57], răspunse Seleznev.

— Teoria individului puternic, ridicat deasupra masei? Nu este o teorie nouă, Seleznev. Ce-i drept, tu n-o expui în cadrul şedinţelor de Comsomol, unde prezinţi cel mai bine dintre toţi elevii, aşa cum consideră *establishment*[58]-ul nostru şcolar, referate despre situaţia internaţională. Treaba asta îţi este necesară pentru caracterizarea ce te va ajuta să-ţi croieşti drum în viaţă. Până şi acţiunea asta cu cartofii îţi va folosi pentru caracterizare. Tocmai de aceea, deşi ţi-ai pus mănuşile, ai binevoit totuşi să mai sapi niţel pământul. Caracterizarea însă nu înseamnă şi caracter. Tu, Seleznev, eşti bolnav de ceea ce se cheamă supermanism. E o boală la modă astăzi, pe care unii încearcă s-o prezinte ca pe o sănătate de fier a spiritului. Te sfătuiesc să te tratezi.

Văzându-i pe cei doi orăşeni că sunt gata să se repeadă unul la celălalt, Tonea se postă între ei:

— Vă rog, fără ceartă! Întâi să culegem toţi cartofii şi-apoi n-aveţi decât. Întorcându-se către Seleznev, adăugă cu un zâmbet vinovat: Să nu te superi pentru *ceastuşka* asta, a mea. N-am făcut-o din răutate.

— Nu-ţi face griji, zise Seleznev pe un ton pe care îl voia plictisit. Dumneata ai o voce plăcută şi improvizezi frumos… Mi-ai atras demult atenţia. Ai ceva din femeile renuaroviene…

— Din care femei? întrebă cu mirare şi sfiiciune Tonea.

— Ivan Renuarov este un pictor sovietic din zilele noastre, laureat al mai multor premii, ba chiar, mi se pare, academician. Cel mai bine îi reuşesc portretele colhoznicelor fruntaşe, o lămuri, fără să clipească Selesnev.

Membrii de rând ai „clanului" sloboziră râsete servile, astupându-şi gura cu palmele. Tonea îi privi fără să priceapă nimic. Îşi dădu seama că fac haz de ea şi roşi violent.

— *She's not bad-looking, especially when she blushes. She reeks slightly of onion but with those natural pink cheeks of hers she probably makes a tasty borsch. Actually, I wouldn't at all mind tasting that borsch*[59] zise Seleznev.

— Spui ceva urât despre mine? îl întrebă, cu un aer derutat, Tonea.

— Dimpotrivă, răspunse liniştit Seleznev. I-am spus amicului meu Serioja că-mi placi foarte mult.

— Să nu-l crezi, Tonea, îi scăpă fără voie lui Serioja. A spus nişte lucruri vulgare.

— Amicul meu e gelos, zâmbi ironic Seleznev. În cine ai mai multă încredere: în mine, sau în el? Ia uită-te în ochii mei.

O luă pe Tonea de umeri şi, atrăgând-o uşor spre el, îşi înfipse în ochii ei negri, umezi, privirea pătrunzătoare, bine exersată. Căci Seleznev nu se ocupa numai de culturismul menit să-i fortifice muşchii, dar şi de unul al privirii.

— Nu ştiu… rosti Tonea, plecându-şi involuntar ochii, apoi i se smulse din braţe şi părăsi în fugă şezătoarea, pierzându-se în întuneric.

— *I don't think we should ruin our friendship over this little girl; she's just a short episode in my life and will never see her again. But you and I are*

from the same „clan”, and we could be of use to each other later or in the future which belongs to us. I don’t advise you to quarrel with me![60].

Într-una din zile, Seleznev reveni abia spre dimineaţă în izba unde fuseseră cazaţi cu toţii şi, făcându-şi loc alături de Serioja în culcuşul său aşternut pe duşumea, zise cu obişnuitul lui ton de plictiseală afectată:

— *It was hard work – she was a virgin*[61].

Serioja îl înşfăcă, săltându-l de la duşumea, şi îl lovi cu dosul palmei, zicându-i:

— *You bastard!*[62]

Băieţii săriră din aşternuturi, aprinseră lampa. De pe pătuiac[63] îşi săltă capul băbuţa care îi adăpostise în izba ei:

— Doamne Iisuse! S-or luat la bătaie! Şi mai zic că-s de la oraş…

Seleznev, numai în maiou şi chiloţi, stătea în faţa lui Serioja legănându-se uşor şi julindu-şi muşchii sculpturali:

— Băgaţi de seamă că nici nu m-am atins de el, deşi l-aş fi putut strivi ca pe-o gânganie. De ce m-a lovit? Să spună. N-are ce să spună.

Auzindu-i vorbele, Serioja îşi făcu vânt şi îl mai lovi o dată. Cât ai clipi, cei din odaie se aruncară asupra lui şi îi suciră mâinile la spate. Sfârşitul fu că Serioja primi o mustrare pe linie de Comsomol „pentru huliganism în timpul campaniei de recoltare a cartofilor”.

Odată, şcoala la care învăţa Serioja fu vizitată de către un grup de şcolari americani din clasele mai mari. Directoarea era foarte agitată: acţiunea trebuia să fie „la înălţime”. Doi dintre şcolarii americani, aşa cum era şi de aşteptat, purtau plete şi blue-jeans, astfel încât nu se deosebeau, în ceea ce priveşte aspectul exterior, de „englezii” şcolii, însă ceasurile de la mână le erau mai simple, iar „chewing-gum” nu mesteca niciunul. Era printre ei şi o fetiţă cu păr cânepiu şi ochi albaştri. Şcolarii

americani se comportară cu simplitate, însă nenea cel înalt şi slab, de la Departamentul de stat, care îi însoţea, avea întipărită pe chip aceeaşi expresie de amabilitate afectată şi alarmantă ca şi directoarea şcolii, care îmbrăcase, în vederea acestei ocazii rare, un costum taior cu pantalon niţeluş cam frivol.

„Fireşte, nu degeaba e pusă să-i vegheze pe şcolarii ruşi…", gândea nenea de la Departamentul de stat despre directoarea şcolii. „Fireşte, nu degeaba e pus să-i vegheze pe şcolarii americani…" gândea directoarea despre nenea de la Departamentul de stat, şi acest lucru crea în mod ciudat între ei o neîncrezătoare comuniune. Amândoi nu aveau acum în minte decât o singură grijă: „să nu se întâmple ceva". Tocmai de aceea se bănuiau reciproc a fi primit anumite instrucţiuni, cu care, de fapt, nu-i înzestrase nimeni, deşi s-ar fi putut întâmpla şi acest lucru. A te bănui însă reciproc de primirea unor instrucţiuni constituie tocmai acea instrucţiune de care îţi este cel mai greu să te lepezi. Faptul că întâlnirea a fost organizată într-o clasă, şi nu în sala de festivităţi a şcolii i se păru lui nenea de la Departamentul de stat a fi un anumit simptom de ordin politic. În realitate, totul a fost mult mai simplu: în ultimul moment, directoarea descoperise pe unul dintre pereţii sălii de festivităţi o urmă de umezeală aflată deasupra unuia dintre panourile agitatorice – obiecte ale mândriei ei de administrator. „Oare nu se întâmplă să fie şi la ei, în America, urme de umezeală pe pereţi?" o întrebă Krivţov. „Poate că se întâmplă să fie, dar nu deasupra unor asemenea panouri!" îi răspunse directoarea şi dispuse ca întâlnirea să aibă loc într-o clasă. Ar fi mutat acolo şi panourile, dar nu mai era loc din cauza băncilor. „Trebuia să caut o altă clasă…" gândea acum cu necaz directoarea, privind inima străpunsă de-o săgeată, pe care cineva o săpase în pupitrul uneia dintre bănci. Inima respectivă se afla chiar sub

cotul ce nu-şi mai găsea astâmpăr al lui nenea de la Departamentul de stat şi, spre groaza directoarei, conturul acestei inimi vopsit grijuliu cu cerneală violetă se şi întipărise pe mâneca bej, de caşmir, a oaspetelui.

Cuvântarea de bun venit o rosti Seleznev. Americanii holbară ochii auzindu-i – aşa cum au declarat mai târziu – „accentul de Oxford”. Fără a face greşeli de gramatică, Seleznev îşi exprimă solidaritatea cu şcolarii americani care luptă pentru instaurarea păcii în Vietnam şi împotriva rasismului în America. Alocuţiunea şi-o încheie cu un citat din Lincoln. Cuvintele, „Vietnam” şi „rasism” îl făcură pe nenea de la Departamentul de stat să se încordeze în aşa hal, încât gulerul scrobit al cămăşii i se înfipse adânc în beregată, dar auzind apoi citatul din Lincoln, oftă atât de uşurat, de parcă Lincoln ar fi lucrat împreună cu el la acelaşi *office*.

După aceea, luă cuvântul unul dintre şcolarii americani – un băiat cu părul roşu ca un mănunchi de sârmă de aramă şi purtând o pereche de „bascheţi” destul de murdari, precum şi un maiou cu portretul lui Che Guevara. Ruseşte vorbea destul de bine, deşi fără accentul folosit de vechea trupă a M.H.A.T.[64]-ului.

— Sunt din Tucson… Lângă oraşul nostru cresc cactuşi mari şi foarte frumoşi. Unii stau cuprinzându-se cu ramurile, de parcă acestea ar fi nişte braţe. Ai zice că se iubesc. Cactuşii nu foşnesc, dar, atunci când bate un vânt puternic, scârţâie. Acest scârţâit este cântecul lor. La noi mai sunt şi munţi. Ei au culoare arămie, ca şi chipurile indienilor. Mai este la noi şi un râu cu apă repede şi rece, prin care fac tumbe păstrăvii. Dar eu nu am văzut niciodată vreun păstrăv care ar dori să devoreze un cactus, sau vreun cactus care ar dori să devoreze un păstrăv. Oamenii însă fac să piară şi păstrăvii, şi cactuşii, şi munţii, şi râurile, şi se distrug chiar pe ei înşişi. Eu voiam ca, după ce voi

deveni absolvent, să studiez ecologia, fiindcă iubesc natura. Iar apoi m-am gândit: nimănui încă nu i-a venit în minte să-l înscrie în Cartea roşie pe om. Astăzi doresc să mă ocup de ecologia umană. Un braţ al tatălui meu este îngropat în Vietnam. Acum tata lucrează ca barman la un motel de lângă Tucson. Nu este aşa de simplu să faci sandvişuri cu o singură mână, dar el a învăţat s-o facă. De curând, el şi alţi veterani s-au dus la New York şi au pătruns în interiorul statuii Libertăţii. Au rămas acolo câteva zile, apărându-se de poliţişti, pentru a spune astfel întregii Americi: e timpul ca războiul să ia sfârşit. Eu le-am dus acolo de mai multe ori sandvişuri pe care le-am făcut deocamdată cu amândouă mâinile. Şi asta n-a fost politică, ci ecologie umană. Căci altfel nu va mai exista nimic: nici statuia noastră a Libertăţii, nici Kremlinul vostru, nici cactuşii noştri, nici mestecenii voştri. Avem oare nevoie de un nou Hitler pentru ca noi, cu toţii – americanii şi ruşii –, să ne înţelegem tot atât de bine ca atunci, pe Elba? Elba este un râu mic, dar pentru mine e mai mare decât Mississippi… Atât am vrut să vă spun…

„Vrea să ajungă lider, gândi cu oarecare necaz nenea de la Departamentul de stat. Prea mulţi dintr-ăştia s-au prăsit pe la noi chiar şi prin şcoli. Clatină corabia statului. Poate pentru că avem prea mulţi lideri nu izbutim să ne alegem un preşedinte ca lumea?” Pe vremuri însă, când mai era şcolar, a făcut-o şi el pe liderul. Mai târziu însă au venit copiii, scutecele, obiectele cumpărate în rate şi, în sfârşit, *Foreign Office*-ul. Încearcă de fă-o şi acolo pe liderul! Te mănâncă ăia, de ajungi cât ai clipi pe undeva, pe la vreun consulat în Thailanda, să te înţepe ţânţarii.

Directoarea gândi: „Să mai fie ăsta un şcolar? Parcă nu prea aduce a copil… De fapt, mulţi dintr-ai noştri nu mai sunt de mult nici ei copii…”

Cât despre liderul cel roşcovan, acesta se aşeză în banca pe pupitrul căreia era scrijelit: „Vova +

Liusea = ?” şi scoase briceagul cu inscripţia organizaţiei de Cruce Roşie şi întocmai ca un copil, se apucă la rândul lui să scrijelească ceva numai de el ştiut.

Apoi se ridică şi o şcolăriţă americană, îşi puse genunchiul pe pupitrul ridicat al băncii, astfel încât talpa pantofului ei se află chiar la nasul lui nenea de la Departamentul de stat, care şedea în banca din spate. „De-aici încolo au s-o imite ca nişte maimuţe şi fetişcanele noastre…” gândi cu tristeţe directoarea.

— Eu sunt din New-Orleans… începu fata. Pe la noi nu cresc cactuşi, în schimb, în apropierea oraşului se află o rezervaţie de crocodili. Trăia acolo un crocodil foarte bătrân, pe nume Jo, care avea atâtea cute pe bot câte au toţi bunicii la un loc pe obraz. Şi îi plăcea foarte mult să se fotografieze în mijlocul copiilor. Odată chiar m-am urcat pe spinarea lui. Pe urmă cineva l-a împuşcat cu un „Winchester”. La înmormântarea lui Jo au venit mulţi dintre copiii pe care el i-a iubit. Există nu ştiu de ce expresia „lacrimi de crocodil”. Asemenea lacrimi însă varsă mai mult oamenii decât crocodilii. Noi ştim că nu este bine să ucizi, totuşi asasinatele continuă. Când este ucis un singur om, criminalul este băgat la închisoare. Dar de ce atunci când sunt ucise popoare întregi, cei care poartă vina acestor masacre rămân în libertate?

În clipa aceea se auzi un râs ironic, răguşit, deloc copilăros, deşi cel care îl slobozise era tot un şcolar american, un băiat de vreo şaisprezece ani, care purta o jachetă neagră, de piele, prevăzută cu o mulţime de fermoare. Când începu să vorbească, nici nu-i trecu prin minte să se ridice în picioare.

— Toate astea, zise el, nu sunt decât o vorbărie sentimentală. Lupta pentru viaţă face parte din instinctele omului. Omul se războieşte pentru el însuşi din timpuri preistorice şi se va război totdeauna. Cel care ucidea mamuţi împărţea blana

şi carnea acestuia cu cei care nu izbutiseră să-l ucidă. Pentru slăbiciunea lor ei au plătit prin aceea că au început să muncească în folosul celui mai tare. Nu izbutesc să supravieţuiască decât indivizii puternici şi popoarele puternice. Războiul e şi el o concurenţă, numai că se practică cu arma în mână. Oricâte cuvinte frumoase am rosti despre pace, războaiele vor exista cât va exista omenirea. Să nu credeţi însă că eu sunt un imperialist american. Nici eu n-am chef să merg la război… Pe mine mă interesează mai mult motocicletele. Dar eu ştiu că motocicletele noastre sunt mai bune decât ale voastre.

Directoarea se încordă: „Oare nu cumva întâlnirea va suferi un eşec?" Pe nenea de la Departamentul de stat îl trecu un fior: „Nu, tot liberalii sunt de preferat…"

Chiar atunci, din banca lui sări Krivţov, încordat, cu umerii înălţaţi, gata să se repeadă.

— Mie mi-e teamă de oamenii care consideră sentimentalismul drept ceva ruşinos. Poate că răscoala lui John Brown a început de la faptul că eroului ei i-au dat lacrimile când a văzut o nedreptate. Dostoievski scria şi el că nici cele mai înalte idealuri ale omenirii nu preţuiesc cât lacrima unui copil chinuit fără de vină. Şi tot el a spus „Toţi sunt vinovaţi pentru toate". A te autosugestiona că războiul este inevitabil înseamnă a fugi ca un laş de propria ta culpabilitate. Şi-apoi, n-au decât să vă intereseze motocicletele, dar nu demonstraţi o bucurie răutăcioasă la ideea că ale voastre sunt mai bune decât ale noastre? Dacă un poet rus se va bucura în felul ăsta pentru faptul că cutare poet american are nişte versuri proaste, va scrie oare el însuşi versuri bune?

— Bravo! răcni liderul cel roşcovan şi bătu cu picioarele în duşumea, făcându-i să tresară şi pe directoare, şi pe nenea de la Departamentul de stat.

Din banca lui se ridică un alt şcolar american, cu părul negru şi ochi biblici:

— În legătură cu problema sentimentalismului… La noi, la şcoală, am studiat povestirea lui Cehov intitulată *Vanka Jukov – un băieţel de la ţară.* Deşi nu este o povestire despre război, totuşi m-a înfricoşat. Vă amintiţi cum îl roagă el pe bunicul său în scrisoare: „Vino, dragă bunicule…” şi cum scrie apoi pe plic „Bunicului meu, la ţară”, crezând că este o adresă exactă. Eu consider că în toate ţările lumii oamenii buni sunt măi mulţi la număr decât cei răi. Numai că ei nu-şi cunosc adresa şi nu ştiu cum să se facă auziţi unii de către alţii peste capetele oamenilor răi. Mulţi oameni în toată firea sunt şi ei aidoma lui Vanka Jukov. Eu sper că noi, cei de aici, ne vom da unii altora adresa şi vom coresponda între noi. Dar nici măcar lucrul acesta nu este cel mai important. Cel mai important e să ne simţim unii pe alţii…

Directoarea gândi; „Ba nu, am impresia că acţiunea e la înălţime. Totuşi, îmi pare rău că americanii nu ne-au văzut panourile…” Apoi rosti cu glas tare:

— Mă bucur că ne cunoaşteţi scriitorii clasici. Fireşte, povestea lui Vanka Jukov nu reprezintă decât un trecut îndepărtat al ţării noastre.

Cât despre nenea de la Departamentul de stat, acesta îşi notă în carneţel: *„Chekhov's short story about «Ivan Jhukov» – read next week end*[65].

Flăcăul cu ochi biblici scoase din husa ei de pânză o chitară cu şase strune:

— Iar acum, ceea ce n-am sfârşit de spus voi spune prin cântec…

Şi cântă un cântec antirăzboinic din repertoriul lui Bob Dylan, necăjindu-l astfel peste măsură pe nenea la Departamentul de stat.

Către seară, izbutind să scape de ochii celor mari, şcolarii ruşi şi americani se întâlniră la o cafenea pentru tineret. Ruşii, adunând mână de la mână, comandară câteva sticle de şampanie. Americanii, cu excepţia motociclistului, declarară că beau şampanie pentru prima oară,

nedumerindu-i foarte pe ruşi. Seleznev chiar îşi strânse buzele a dispreţ: americanii de faţă se nimeriră în mod evident a nu face parte din „elită”.

— Observi, Serioja, ce jachetă colosală, cu fermoare, poartă motociclistul ăsta? îi făcu lui Laciughin semn cu cotul feciorul directorului piscinei. Ştii cum sunt porecliţi ăştia în America? Îngerii iadului.

— Şi ce-i cu asta? nu-l înţelese Serioja.

— Ce-ar fi să-i propun un mic schimb de obiecte? Am acasă, un briceag fabricat în secolul al optsprezecelea.

— Să nu îndrăzneşti, ticălosule… şuieră furios Serioja.

Grupul şcolarilor se despărţi cumva de la sine în două: Seleznev şi acoliţii lui discutară cu „îngerul iadului” despre motociclete, iahturi, discuri, iar Laciughin şi Krivţov – cu ceilalţi şcolari americani, despre literatură şi, până la urmă, liderul cel roşcovan fu nevoit să-şi noteze numele lui Kurt Vonnegut, William Styron, John Updike, pe care, după cum mărturisi cinstit, nu-i citise.

— N-aş fi crezut că voi afla de la un rus lucruri pe care nu le ştiam despre literatura americană! râse el în hohote.

În timp ce pe estradă, maltratând strunele chitarelor electrice, se agitau nişte „beatles”-i din Vasilievski Ostrov[66], purtând blugi polonezi cu etichete „Wrangler” făcute de ei înşişi şi cusute pe buzunarele de la spate pentru crearea în ansamblu a unei atmosfere de „elită”, în timp ce băieţii şi fetele „de elită” din jur sugeau prin paie subţiri, din material plastic, fabricate la Tallin, o poşircă prea caldă, ca urmare a repetatelor defecţiuni ale frigiderului, şi denumită „Podul de pe râul Kway, în cafenea, prin bariera formată din „*drujinniki”* cu banderole roşii la mâneci, care se milostiviră să-i permită accesul, pătrunse un bătrân cu o înfăţişare deloc potrivită pentru acea ambianţă, purtând pe cap o pălărie de pai cu o largă panglică de doliu şi

simţindu-se vizibil jenat de sacoşa burduşită, care îi trăgea mâna în jos şi pe care garderobierul nu binevoise să i-o primească.

Zărind un loc liber la masa în jurul căreia şedeau şcolarii americani şi cei ruşi, bătrânul se apropie de ea cu sfială, făcându-şi loc printre perechile de dansatori şi lovindu-i peste picioare cu sacoşa. Dintr-un pachet aflat acolo, a cărui hârtie se rupsese, ieşea la iveală o macaroană. Cu mâna liberă bătrânul îşi trase stângaci pălăria de pe cap, ieşindu-i astfel la iveală şuviţele lipite între ele ale părului rărit, cărunt şi, după ce privi cu sfială împrejur, zise:

— N-aş sta decât o clipă. Doar să-mi răcoresc inima… Să beau un ceai sau nişte apă minerală.

— Dumneata nu vezi că masa e ocupată? i se adresă din vârful buzelor Seleznev, reluându-şi apoi convorbirea cu „îngerul iadului”.

— Şedeţi, îi împinse bătrânului un scaun Laciughin.

— Vă mulţumesc, vă mulţumesc… murmură bătrânul pe un ton de scuză, vârându-şi sacoşa sub masă. Eu nu-s de pe aici… Plec cu trenul peste un ceas. Da’ am tot umblat întruna de mi s-a uscat gura de sete. Iar automatele cu apă gazoasă, parcă-i un făcut, nu funcţionează niciunul… Hai, zic, să intru aici. Băieţii de la uşă au fost tare cumsecade… Ca şi dumneavoastră…

— Aduceţi un pahar de ceai, i se adresă Krivţov ospătarului ager, îmbrăcat cu nişte blue-jeans „Wrangler” veritabili.

— Nu ţinem, încercă să se eschiveze acesta.

— Atunci nişte apă minerală sau o îi monadă, îl apucă strâns de cot Krivţov.

— Astea s-au terminat. Pot să vă ofer câteva cocteiluri, specialitatea casei, făcu nervos ospătarul.

— Vai de mine, vai de mine, aşa ceva eu nu beau… se impacientă bătrânul. verificând cu mâna

sub masă dacă nu i s-a răsturnat sacoşa. Da nişte apă de la robinet n-ai putea să-mi aduci, taică?

După ce ospătarul, eliberându-şi, în sfârşit, cotul din mâna lui Krivţov, se depărtă, ocolind mesele, bătrânul întrebă:

— Da voi, băieţaşi, sunteţi de-aici, din Leningrad?

— Da, suntem de aici, încuviinţă Laciughin.

— Iar noi suntem americani, adăugă liderul cel roşcovan.

Bătrânul rămase descumpănit:

— Şi cum, adică… staţi uite-aşa?

— Stăm uite-aşa, râse Laciughin.

— Da văd că vorbiţi ruseşte cu toţii, făcu neîncrezător moşul.

— La şcoala noastră din America studiem limba rusă, interveni una din colegele Toşcovanului.

— Iar noi învăţăm engleza, completă Krivţov.

— Aşa, carevasăzică… Bravo… Da eu, uite, nu cunosc nicio limbă străină. Am crezut că n-o să am nevoie. Şi-apoi, era altă viaţă pe-atunci. Odată însă mi-a părut rău că n-am învăţat şi eu vreo limbă dintr-astea, zâmbi cu sfiiciune bătrânul, turnându-şi din carafă apa ce i-a fost, totuşi, adusă.

— Cu ce ocazie? întrebă Krivţov.

— Când am fost pe malul Elbei. Atunci i-am văzuţi şi eu pe americani – pentru prima şi ultima oară. Nici ei nu vorbeau ruseşte, nici noi englezeşte, da de aghesmuit ne-am aghesmuit atunci zdravăn cu toţii... Pe-atunci mai aveam încă un ciuf acătării…

Şi bătrânul îşi petrecu jenat palma peste rămăşiţele de păr de pe ţeastă, apoi îşi puse pălăria şi îşi căută pe sub masă sacoşa.

— Pe malul Elbei? exclamă liderul cel roşcovan, săltându-se chiar de pe scaun, într-atât îl uimi faptul că simbolul devenise pe neaşteptate un om în carne şi oase, care se apropiase cu atâta sfială de masă şi ceruse apă.

— Ei, să vă dea Domnul numai bine, se grăbi bătrânul. Astăzi puteţi să staţi şi de vorbă. Noi, pe-atunci, n-am putut, n-am putut. Da, în fine… Lucrul cel mai de seamă e să nu mai fie război..

Şi bătrânul porni cu paşi repezi spre ieşire, frângând în drum macaroana din sacoşă de trupul unuia dintre cei ce dansau, iar şcolarii rămaseră cu ochii aţintiţi spre uşa prin care el dispăru la fel de repede, după cum se şi ivise în pragul ei.

— A inventat totul, pufni ironic Seleznev. Asemenea coincidenţe nu există. Pur şi simplu a vrut să placă, să producă impresie. Penşii ăştia umblă numai cu fantezii,

— Care „penşi”? nu-l înţelese liderul cel roşcovan. *Pence* înseamnă monedă măruntă englezească.

— Pensionarii, îl lămuri fără prea mult chef Seleznev.

— Nu te-ai gândit niciodată că eşti şi tu un viitor pensionar? nu izbuti să tacă Krivţov.

— Văd că nu eşti deloc în ton cu alocuţiunea oficială pe care ai rostit-o la şcoală, zise liderul cel roşcovan, privindu-l cu atenţie pe Seleznev.

— Dacă ne-am asemăna cu alocuţiunile noastre oficiale, ce plictisitoare ar deveni lumea, glumi cu emfază Seleznev.

— Dar de ce să rostim nişte cuvinte, dacă ele au cu totul alte chipuri decât ale noastre? întrebă pe un ton aspru liderul cel roşcovan.

Seleznev nu făcu decât să înalţe din umeri, apoi, salutându-i pe cei prezenţi cu un aer voit ceremonios, porni spre ieşire împreună cu „suita” sa şi cu „îngerul iadului”. În drum se poticni şi bâigui o sudalmă.

— Ce dezgustător scârţâie pe parchet macaroana asta!

— Şi sunteţi prieteni cu ăsta? întrebă liderul cel roşcovan.

— Pur şi simplu ne este coleg, răspunse Krivţov. Are însă o calitate preţioasă: nu izbuteşte să-şi

ascundă adevărata faţă.

— Poate că are să înveţe s-o facă, zise liderul cel roşcovan. Uneori se întâmplă ca asemenea oameni să devină chiar personalităţi de seamă şi să vorbească despre binele poporului. Nu trebuie să te jenezi a-i împiedica să calce peste macaroanele altora.

— N-am simţit dorinţa de a le cere adresele, dădu glas chitaristul. Ei nu par a fi deloc din ţara lui Vanka Jukov. Ei sunt din ţara indiferenţilor. Ca şi „îngerul iadului" din grupul nostru. Îmi pare însă rău că n-am avut timp să-mi notez adresa bătrânului.

— Cred că cei indiferenţi sunt nişte nefericiţi. Asta, pentru că nu iubesc, pe nimeni, zise şcolăriţa din grupul americanilor.

— Ba eu cred că nu e cazul să-i credem nefericiţi, rosti cu asprime în glas Krivţov. Nu trebuie să-i ajutăm compătimindu-i. Ei sunt nefericiţi din punctul nostru de vedere. Din punctul lor de vedere – câtuşi de puţin. Ei îşi au bucuriile lor: bunuri, bani, putere. Şi totul începe încă din copilărie: de la jucăria pe care alţi copii n-o au.

— Cei mari ne strică deseori, pornind de la cele mai bune intenţii, observă Laciughin.

— Nu trebuie să cedăm! lovi cu pumnul în masă roşcovanul. Copiii, sunt şi ei oameni şi trebuie să rămână cu capul pe umeri.

— Pretutindeni auzi vorbindu-se despre criminali că ar fi nişte victime ale unei educaţii proaste, zise chitaristul. Opinia asta pare să conţină în ea o justificare, o compătimire. Eu unul nu înţeleg însă de ce trebuie să fie părinţii de vină dacă această aşa-zisă victimă înfige într-o zi cuţitul în cineva, pe o stradă întunecoasă. Dacă eu fac o faptă rea, de ce trebuie să cadă răspunderea pe mama, care n-a tăiat în viaţa ei beregata cuiva în afara găinilor pe care le creşte la ferma noastră de lângă Seatle?

Merseră apoi cu toţii să vadă cum se deschid în amurg podurile de peste Neva. Dându-se încet pe spate, podurile se înălţau lin, legănându-şi felinarele răsturnate. Krivţov sări pe balustrada de piatră şi începu să recite versuri, mişcându-şi braţul în ritmul lor. În clipele acelea i se părea că pe sub podurile înălţate „May-flower”[67] pluteşte laolaltă cu corăbiile lui Petru I.

Pe urmă îşi scoase şi flăcăul american chitara cu şase strune şi cântară cu toţii cântecul pe care se dovedi că-l cunosc tot atât de bine şi ruşii, şi americanii:

We shall overcome,
We *shall overcome,*
We shall overcome some day…[68]

11

„We shall overcome, we shall overcome.. – începu să fredoneze Serioja Laciughin, amintindu-şi de acea seară de la Leningrad, acum, în taigaua siberiană, aflată la o distanţă imensă de zilele copilăriei lui. Ea, această copilărie de mai ieri, i se păru a fi în acele clipe un trecut îndepărtat. „Uite că în rusă nu poţi să spui la persoana întâi singular: – «Eu voi învinge…»[69], îşi zise Serioja. Se împotriveşte gramatica. Poate că, în general, nu-i posibil să învingi de unul singur, ci numai cu toţi laolaltă? Şi-n aceeaşi clipă zâmbi cu amărăciune. Numai că toţi laolaltă nu pot să fie niciodată… De fapt, nici nu trebuie… Cum aş putea eu să fiu laolaltă cu Igor Seleznev sau cu nenea acela de la Departamentul de stat? Că nu suntem laolaltă şi nu vom fi astfel nicicând este normal – asta înseamnă luptă. Pe Krivţov însă şi pe tinerii aceia, americani, nu trebuie să-i pierd din vedere…”

Între timp, globul pământesc îşi continua rotirea, purtând pe scoarţa lui şi cimitirul Piskarevskoe, şi Vietnamul răscolit de bombe, şi taigaua, prin care mergea acum el, Serioja Laciughin. Se gândi că sub scoarţa globului pământesc zac atâţia oameni, care altcândva au fost şi ei în viaţă, încât probabil că e plin până la nivelul magmei de speranţele neîmplinite ale cine ştie câtor suflete, de inimile cine ştie câtor suflete, care şi-au încetat bătăile şi s-au prefăcut în solul pe care păşesc astăzi alţi oameni. Şi, aidoma multor asemenea oameni,

Serioja simţi dorinţa să umble pe scoarţa pământului în aşa fel, încât, cu paşii săi tineri, să contribuie la rotirea lui în direcţia binelui şi a dreptăţii.

El nu voia să fie „feciorul academicianului Laciughin”. Absolvind şcoala medie, plecă la Moscova, dădu examenul de admitere la Institutul de prospecţiuni geologice şi acum trăia din bursă, trecând de la mâncărurile gătite de tuşa Klanea la supele „muzicale” de la cantină şi la sarmalele bulgăreşti încălzite la repezeală, în tigaie, la căminul studenţesc în care locuia. Krivţov nu luase examenul de admitere la Institutul de literatură şi se angajase la şantierul naval unde lucra şi tatăl său, Seleznev izbutise să intre la un alt institut şi, trecând odată pe lângă cafeneaua „Lira”, Serioja îl văzu pe fostul său coleg de şcoală la braţ cu o fată. Vorbindu-i cu glas răsunător în englezeşte, o conducea cu multă îndrăzneală spre intrare, pe lângă cei care stăteau acolo la rând şi care, descumpăniţi, nu cutezară să spună un cuvânt, crezând, de bună seamă, că cei doi sunt niscaiva străini.

În timpul primei sale perioade de practică, pe care o petrecuse în Kazahstan, Serioja învăţase să sape pământul cu hârleţul, să scoată cu ciocanul din rocă probe netede ca o palmă omenească, să despice în trei chibriturile cu ajutorul briciului. Încetase totodată să mai fie mofturos în ce priveşte mâncarea. La expediţia respectivă luase parte şi un bucătar, un ins bonom, greu de o sută de chile, al cărui chip strălucitor exprima deplin plăcerea de a mânca bine şi de a-i ospăta la fel pe ceilalţi. În obligaţiile lui intra şi aceea de a aduce apă de la râul aflat la câţiva kilometri de tabără. Călătorea zilnic într-acolo cu o căruţă la care era înhămată o gloabă bătrână şi în care se afla un coşcogea butoi de lemn. Apa aceea îi slujea bucătarului la gătitul supelor şi ciorbelor, din apa aceea beau geologii, cu apa aceea se spălau şi cu ea îşi spălau rufele, În

fiecare zi, geologii plecau de la tabără la revărsatul zorilor ţi reveneau acolo în amurg. Într-o zi însă, soarele fusese atât de încins, încât ei hotărâră să revină la corturi mai devreme. Mergeau cocârjaţi sub greutatea rucsacurilor pline cu probe de rocă. Bidoanele de apă le erau goale, buzele uscate de sete. Abia târându-şi picioarele, îşi imaginau cu voluptate clipa în care vor ajunge la tabără şi vor sta multă, multă vreme să bea apă din butoiul aflat acolo, scoţând-o pe rând cu cana de tablă. Când deodată auziră, răsunând de după un deal, o melodie ciudată, veselă, fără cuvinte. Geologii se uitară unul la celălalt ţi iuţiră paşii. Ocolind dealul, zăriră gloaba cea bătrână trăgând după ea butoiul. Gloaba însă nu părea să fie mânată de cineva. Totuşi, de unde răsuna dare cântarea aceea? Abia atunci îşi dădură seama geologii că de marginea căruţei atârnă o pereche de izmene, iar din butoi se înalţă capul bucătarului. Vârât pe căldura aceea de treizeci de grade în apa răcoroasă din butoi, bucătarul, gol puşcă, se bălăcea acolo ca un copil, încântat peste măsură. De voluptate, îngâna şi o guturală cântare de triumf. Geologii nu schimbară între ei niciun cuvânt. Concentraţi şi mohorâţi, se repeziră cu toţii spre căruţă. Zărindu-i, bucătarul închise ochii de groază. Geologii îi scoaseră afară din butoi în toată splendoarea lui. Nu-l bătură. Nu făcură decât să-l zgâlţâie minute în şir, întrebându-l întruna: „Aşa ai făcut mereu, ticălosule, sau numai azi?”

— Numai azi! Numai azi! bâiguia bucătarul, şi dinţii îi clănţăneau de frică.

În cele din urmă, îi dădură drumul, şi el se apucă, suspinând, să-şi tragă izmenele. Geologii priviră lung apa din butoi, covârşiţi deopotrivă de scârbă şi de sete. Râul era departe şi nu mai aveau putere să pornească din nou într-acolo. La un moment dat, şeful expediţiei, pe nume Kolomeiţev, zise;

— Fie… E totuşi apă..

Şi îşi cufundă bidonul în butoi, apoi îl duse la gură şi bău pe săturate. Bău din apa aceea şi Serioja…

Lui Serioja îi plăcea să cânte când era singur. Nu prea avea el ureche şi nici voce, dar nu se putea stăpâni: cânta. Aici, în taiga, până la sondele pentru care pregătea el documentaţia, cărarea şerpuia printre înalte plante umbelifere, şi el căuta totdeauna să se scoale dimineaţa înaintea altora, pentru ca, pornind de unul singur la drum, să poată cânta în voie. Uneori fredona melodiile fără a le însoţi de cuvinte, alteori le însoţea şi de cuvinte, dar de fiecare dată era fericit că nu glasul cine ştie cui, ci chiar al lui însuşi se contopea cu ţârâitul greierilor, cu imensitatea albastră a bolţii cereşti. Odată, spre seară, când geologii se aşezaseră să cineze, în dreptul focului de tabără apăru din semiîntuneric un cal, sforăind când şi când pe nări. Pe spinarea lui lată, fără şa, şedea, fluturând o creangă de salcie, o muiere tânără şi tot atât de trupeşă ca şi calul pe care încălecase.

— Care dintre ’mneavoastră e ăl de cântă dimineaţa prin pădure? întrebă ea pe un ciudat ton provocator.

Geologii schimbară priviri înveselite.

— Da ce, ţi-a plăcut cum cântă?

— Mi-o plăcut… răspunse ea, nu se ştie de ce, pe acelaşi ton.

— Laciughin e meşter la aşa ceva, râseră geologii şi îl împinseră înainte pe Serioja, care era gata să intre în pământ de ruşine.

— Vasăzică, tu? îi atinse ea uşor părul cu creanga.

— Ei, şi ce-i cu asta? răspunse cam fără chef Serioja, aşteptându-se la vreo păcăleală.

— Da cuvintele cântărilor le ştii? îl iscodi ea cu privirea, strângând coastele calului cu genunchii ei goi, arşi de soare.

— Le ştiu, făcu Serioja, simţind că roşeşte de-a binelea.

— Atunci, hai la mine-acas'. Eu stau aproape, colo-ia, la prisacă. Te-oi ospăta acătărea, că aici, cu mâncarea asta de la cazan, v-aţi cam scofâlcit. Ai să-mi cânţi. Pe urmă ai să-mi dai să copiez cuvintele.

Geologii izbucniră în hohote de râs. Cel mai tare râdea Sitecikin, un colector, care până şi în expediţie îşi păstra, impecabilă cărarea părului.

— Of, caraghioasă mai eşti! Să copiezi cuvintele! Zău, parcă-i un banc! Vai, mor! Vai, nu mai pot!

Femeia de la prisacă se aplecă şi se porni să-l şfichuiască cu creanga, încât Sitecikin fu nevoit să-şi protejeze cu mâinile nepreţuita lui cărare. Pe lângă el, o încasară şi alţii.

— Văz că numa' să vă hliziţi sunteţi buni! Şi cică sunteţi colea, mari geologi… Ia suie pe cal, flăcăule. Să vii la mine, să-mi fii oaspe. Numa' cântece o să cântăm. Că ziua de azi îi pentru mine o zi osebită.

— Dacă-i o zi deosebită, poate că lăsaţi cântarea pe altă dată? nu izbuti să tacă din gură Sitecikin şi încasă din nou vreo două cu creanga.

— Fii cuviincios, Sitecikin, rosti cu asprime Kolomeiţev. Iar dumneata, Serioja, poţi să te duci, zâmbi el uşor, fără a-şi părăsi însă tonul aspru. Ai să poţi aprecia spontaneitatea invitaţiei…

Serioja se căţără pe cal, în spatele femeii, şi aceasta, lovind calul cu călcâiele, îl repezi înainte, spre universul ce se-nvăluia încetul cu încetul în licărul stelelor.

— Nu te ruşina, ţine-te mai zdravăn de mine, îi strigă ea lui Serioja, nefiindu-i teamă să-şi îndemne calul la goană prin semiîntuneric; de bună seamă că întreaga preajmă o cunoşteau ca-n palmă atât ea, cât şi calul.

Prisaca despre care pomenise se găsea la vreo cinci kilometri depărtare de tabăra geologilor, pe o coastă de deal, unde, cu totul surprinzătoare în acea imensitate a stepei din jur, apărea, legănându-

şi arboretul, o dumbravă. Geologii nu se abătuseră niciodată pe acolo şi nici nu bănuiau măcar existenţa prisăcii, unde îşi ducea viaţa, din nu se ştie care motiv, cu desăvârşire singură, femeia aceea independentă, ce ştia atât de bine să galopeze şi să se apere de grosolanele glume bărbăteşti chiar şi cu o creangă de salcie.

Prisăcăriţa îl duse pe Serioja într-una din odăile izbei, care strălucea de curăţenie, şi îl aşeză la masă, după ce o aşternu la iuţeală cu o faţă albă. Pe masă se iviră apoi, cât ai bate din palme, farfurii, linguri, furculiţe, un ceaun plin cu cartofi aburinzi, care adăstaseră îndelung în cuptor, faguri cu mierea prelinsă pe de margini, două căni mari, de tablă şi, în sfârşit, o găleată de pânză de cort, plină ochi cu un lichid auriu, uşor înspumat.

— Ce-i asta? întrebă nedumerit Serioja, văzând-o pe gazdă că umple cănile cu lichidul din găleată.

— E *medovuha*[70]. Să nu-ţi fie teamă, nu dă dureri de cap, zise femeia şi se aşeză de cealaltă parte a mesei. Ciocnindu-şi cana cu cea a lui Serioja, îi întinse peste masă cealaltă mână. Eu sunt Grunia… Pe tine cum te cheamă?

— Serioja. Şi Laciughin, ca să nu se facă de ruşine, o imită în toate pe Grunia: îşi bău până la fund lichidul din cană, dându-şi seama că are, într-adevăr, gust de miere, gustă apoi din cartofi şi, în cele din urmă, din faguri.

— Ziua de azi îi pentru mine o zi osebită, repetă Grunia vorba enigmatică de adineaori şi umplu iar cănile de tablă; ochii ei aveau acum un sclipăt auriu, de parcă *medovuha* le-ar fi împrumutat din culoarea sa.

— Cum adică? întrebă Serioja, prinzând curaj după ce goli şi cea de-a doua cană.

— Îi osebită şi gata, şi să nu mă mai întrebi… Doar eu nu te întreb nimica…

După ce goli şi a treia cană, Serioja rămase cu mintea limpede ca şi până atunci, dar în clipa în care încercă să se mişte pe scaun, nu mai izbuti, ca

şi când trupul i s-ar fi umplut până la refuz cu o miere vâscoasă. Această dublă senzaţie, de uşurinţă şi totodată de greutate, avu darul să-l mire. Iar ochii Gruniei se făceau din ce în ce mai aurii. Îl măsura cu o privire blajină, neprimejdioasă, şi-n acelaşi timp turna *medovuha* în căni, turna mereu, atât lui, cât şi ei însăşi. În cele din urmă, îşi sprijini bărbia de pumnii viguroşi, trandafirii, şi zise;

— Şi-acum, cântă-mi şi mie ceva, Seriojenka.

Pentru a-şi face curaj, Serioja mai sorbi o gură de *medovuha,* îşi înălţă privirile în tavan, ca să nu se simtă jenat de prezenţa Gruniei, şi începu să cânte *„We shall overcome…”.*

Din nu se ştie ce pricină, îi veni să cânte anume acest cântec. Simţi că aici poate să cânte chiar mai lesne decât o făcea mergând pe cărarea din pădure, iar glasul i se păru acum deosebit de puternic. Coborându-şi însă privirile, zări, întipărită pe chipul Gruniei, o expresie nu de frică, ci de adevărată groază.

— Nu eşti tu acela, făcu femeia Nu eşti tu acela.

— Ba da, zise Serioja, eu sunt. Eu cânt totdeauna când merg pe cărare.

— Nu, nu eşti tu acela, clătina din cap Grunia, M-am înşelat… Acela cânta mereu despre nu ştiu ce fel de coridor…

— Despre care coridor? făcu mirat Serioja. Eu nu cânt niciodată aşa ceva.

— Da nu-i vorba despre ce cânţi. Acela are şi-o altă voce.

Şi-abia atunci îşi aminti Serioja că dimineaţa, când îşi potriveşte cărarea în faţa oglinjoarei fixate de unul dintre ţăruşii cortului său, Sitecikin, colectorul, obişnuieşte să cânte, cu o destul de plăcută voce de bariton, aria; *Toreador eşti mare luptător*.

— E vorba de un toreador şi nu de un coridor, abia îngăimă Laciughin, înmărmurit.

— Aşa, aşa, ai dreptate! „Tu-n cordior… eşti torcător…” Vocea e şi ea aşa cum trebuie, nu ca a ta. Ca tu nu cânţi, ci cam răcneşti, pe când acela cântă… Da cine-i acela?

— Îl cheamă Sitecikin, murmură Serioja. E cel în care ai dat cu creanga de salcie.

Şi, fără veste, îndurerat de spusele ei – cum că el nu cântă, ci răcneşte – Serioja simţi că i se încleştează beregata şi izbucni în plâns. Îi era ruşine că plânge, ar fi vrut s-o ia la goană, dar picioarele nu-l mai ascultau, în clipa următoare însă simţi atingându-i obrajii două palme aspre, mângâietoare, care începură să-i şteargă lacrimile.

— Vai, vai, te-ai supărat pe mine… Eşti ca un copil, zău, ca un copil… Şi de ce i-o fi dat Dumnezeu voce botosului ăluia neobrăzat, iar nu ţie… Grunia îşi înghiţi vorba la jumătate. Ba nu, ăi fi având şi tu pesemne voce frumoasă. Ba poate chiar mai frumoasă decât a lui… Numa’ că nu i-ai dat încă drumu’ cum trebuie.

— Cum adică nu i-am dat drumul? suspină, acum mai potolit, Serioja.

— Păi ţi se opreşte în gât… Mai departe n-o laşi să treacă. Or, de cântat trebuie să cânţi din lăuntru’ tău din piept. Şi-apoi, de ce cânţi în altă limbă? Ce, n-avem destule cântece de-ale noastre?

— De cântat poate c-am cântat prost, dar cântecul să ştii că-i frumos, zise Serioja. Pe ăsta îl cântă studenţii progresişti din America.

— Ce fel de studenţi? făcu Grunia. Vorbeşti de negri?

— De ce numai de negri? Şi printre cei albi sunt studenţi cu vederi progresiste.

— Şi ce spune în cântecul ăsta?

— *Noi vom învinge,*
Noi vom învinge,
Noi vom învinge într-o zi…

— Ia te uită… Eu n-am înţeles… Acu’ mai cântă-l o dată în limba aia străină… Da cu glas mai scăzut…

Serioja fredona cântecul.

Şi deodată se petrecu o minune: fără a se folosi de cuvinte, Grunia repeta întreaga melodie cu o voce de o rară frumuseţe, ce-i izvora din piept şi se înălţa continuu, încât însuşi cântecul păru că se lărgeşte, capătă forţă, trece dincolo de pereţii izbei, doar că acum nu-ţi mai puteai da seamă ce fel de cântec o fi: american sau rusesc.

— Vrei să-ţi cânt şi eu unu’? întrebă apoi Grunia. E un cântec de-al mamei, îl zici când te duci la cosit.

— Vreau, încuviinţă supus Serioja.

Şi Grunia începu iar să cânte:

Ci la cosit, de sub sprânceană,
Picat-au lacrimi, deodată trei.
Pică pe coasă una şi zise:
„Vreau la oraş. Du-mă de vrei”

Tot la cosit, prinse sa-ngâne
a doua lacrimă-n cele văi:
„Ba nu, la ţară eu voi rămâne,
Aici zac moşii şi-ai tăi şi-ai mei”

A treia lacrima, cum se prelinge
Prinde să salte pe câmp necosit,
şi nu mai plânge, şi nu mai plânge,
pe chip bujorii i-au înflorit

— Da de ce zici că-i cântecul mamei dumitale? întrebă Serioja.

— Fiin’că ea l-o compus. Îi plăcea să compună cântece.

— Chiar ea le scria?

— Ei, cum să le scrie? Mama nu ştia carte. Doar le compunea. Le alcătuia, adică, în mintea ei.

— Mai trăieşte?

— Nu ţi-am spus să nu mă-ntrebi nimica… Ziua de azi îi pentru mine o zi osebită… Hai mai bine să te învăţ să cânţi…

— N-am să izbutesc, se posomorî Serioja.

— Ce tot spui acolo! Botosu-acela să izbutească şi tu nu? Da să ieşim afară, în cerdac. Cerdacul tendeamnă mai bine la cântat.

Dându-şi seama că lui Serioja îi vine greu să se ridice de pe scaun, Grunia îl săltă dintr-o mişcare, îl propti în picioare, apoi îl duse afară, în cerdac. Se aşezară amândoi pe trepte, împresuraţi pe dată de răsuflarea şi de şoaptele nopţii.

— Auzi? îl întrebă Grunia.

— Aud…

— Ia să-ţi pun eu broboada mea pe umeri. Da nu te feri, că nu te muşc… Ce frumos şuşoteşte noaptea? Uite, cearcă şi tu să cânţi la fel… Priveşte în sus, la stele. Când le priveşti aşa, parcă îţi slobozesc ele glasu'. Să nu cânţi prea tare: mai întâi îngână-ncetişor, ca şi când ai răsufla cu glasu', să-ţi izvorască uşurel din piept…

— Şi ce cântăm?

— Ce vrei. Chiar acela, străin, pe care l-ai mai cântat.

— Poate pe celălalt, pe-al mamei dumitale?

— Ţi-a plăcut? Bine. Da să nu-i zici tu întâi: iate după mine. Şi nu mi te uita în ochi: uită-te la stele.

Şi Grunia începu:

Ci la cosit, de sub sprânceană…

Pe urmă, îşi strecură uşurel braţul pe sub broboadă, şi-l luă pe Serioja de umeri. Privind spre stele, aşa cum îl învăţase ea, Serioja începu şi el să cânte, ţinându-i isonul:

Picat-au lacrimi, deodată trei…

Şi-ntr-adevăr, păru că stelele-i slobozeau glasul, contopindu-i-l cu vocea Gruniei, cu toate foşnetele, şoaptele şi tresăririle naturii dimprejur. Serioja nici nu-şi dădu seama că ajunsese la sfârşitul cântării: deşi tăcuse, i se păru că încă mai cântă.

— Ei, vezi că ai izbutit? zise Grunia. Asta fiin'că ai un suflet curat.

— De unde ştii dumneata?

— Se vede cât de colo. Hai să mai cântăm ceva. Cu tine îmi place să cânt. Bine i-am făcut botosului ăluia…

Şezură îndelung pe treptele cerdacului, şi Serioja mai cântă multe cântece, unele nemaiauzite de el până atunci niciodată. Iar după aceea, Grunia îl duse de mână în casă, îl culcă în pat ca pe un copilaş, îi aduse de astă dată nişte apă rece în cană, şi, fericit şi aproape neîncrezător, el îşi auzi dinţii clănţănind de buza cănii de tablă, în timp ce femeia se dezbrăca tot acolo, lângă el, mai rostind o dată pe întuneric vorba ei stranie, rămasă până la urmă un mister: „Ziua de azi îi pentru mine o zi osebită…"

Tot Grunia îl duse, călare, înapoi la tabără, a doua zi în zori, când copitele calului se mai cufundau încă în pâcla joasă, aşternută prin vâlcele, îl sărută apăsat, spunându-i cu o neaşteptată compasiune în glas: „Of, de nu te-ar strica lumea asta…", apoi îşi biciui calul cu creanga de salcie şi pieri ca şi când nici n-ar fi fost vreodată. Serioja avu timp să se strecoare neobservat în sacul său de dormit, dar nu trecu niciun sfert de ceas, că se şi auzi printre corturi răsunătoarea comandă a lui Kolomeiţev: „Scularea!" Sitecikin încercă după aceea, chicotind şi dându-i coate, să-l tragă pe Serioja de limbă, însă privirea dispreţuitoare a aceluiaşi Kolomeiţev îl făcu să amuţească. Spre seară, când geologii reveniră în tabără, bucătarul, cu ochii lucind într-un fel aparte, îl luă pe Serioja cu el şi-i arătă o

coşniţă făcută din coajă de mesteacăn… Înăuntru se aflau câteva bidoane pline ochi cu miere aurie, scânteietoare.

— Cumsecade femeie, zise bucătarul. Mi-a spus la plecare: asta-i pentru cântecele băiatului…

Sfârşind cu cina, Serioja o porni iar spre prisacă, încercând să dispară pe neobservate din tabără, dar numai la câţiva paşi depărtare de flăcările rugului, simţi pe umăr palma grea a lui Kolomeiţev:

— Nu te lăsa pradă slăbiciunii, Laciughin. Aventurile sunt aventuri, iar treaba e treabă. Mâine avem de bătut un drum lung.

Serioja reveni „de pe teren” trei zile mai târziu. Când ajunse la prisacă, nu mai găsi acolo niciun stup. Uşa şi ferestrele izbei erau bătute în cuie. Cât despre mierea primită, aceasta se isprăvi curând.

…Poate că fiecare dintre noi am întâlnit în tinereţe câte un demon, niţeluş mai vârstnic, care a încercat să ne sădească în suflet neîncrederea faţă de oameni, îndoiala în ceea ce priveşte însăşi capacitatea lor de a fi dezinteresaţi. Pentru Serioja, Kolomeiţev n-a fost un demon: dimpotrivă, el a devenit idolul acestuia. Kolomeiţev dădea dovadă de acea sobră eleganţă spirituală a unui gentleman ce duce o viaţă de campanie: nu încerca niciodată să se vâre în sufletul altora, dar nici altora nu le îngăduia să i se vâre în suflet. Nu era subordonat decât scopului principal al muncii pe care *o* îndeplinea; dacă îşi permitea totuşi unele abateri de la acesta, o făcea în aşa fel, încât să nu fie observat de ceilalţi, în timp ce abaterile acestora puteau să aibă loc numai cu ştirea lui; el socotind că altminteri totul s-ar fi dat peste cap. În raporturile dintre el şi membrii expediţiei nu exista nicio umbră de familiarism, şi tot el, şeful lor, le interzicea să stabilească între ei asemenea raporturi. Pe ascuns, unii dintre geologi calificau această manieră drept „absolutism iluminat”, totuşi nimeni nu l-ar fi putut acuza că, adoptând o atitudine aspră faţă de ceilalţi, şi-ar fi creat sieşi o

situaţie privilegiată. Privilegiul de care dispunea nu era decât unul singur: acela de a decide el totul.

Kolomeiţev îşi alegea itinerariile cele mai anevoioase, demonstra cel mai mare curaj în momentele dificile şi nimeni nu izbutea să-şi dea seama dacă-l încearcă şi pe el vreodată emoţia. Toate acestea îi ofereau un anumit ascendent faţă de acei şefi de expediţie care căutau să-şi linguşească subalternii, sau exclamau în cadrul adunărilor generale cu glas ridicat: „Ce-i de făcut?” ori se-apucau să ţipe, făcându-i astfel să zâmbească ironic pe cei din jur. În ceea ce îl priveşte pe Serioja, acesta îşi dăduse seama încă din copilărie că există pe lume o categorie de oameni ce nutresc o teamă patologică faţă de orice fel de decizie pe care ar trebui s-o ia. Cunoscuse fenomenul încă din timpul şedinţelor colegiului de redacţie al gazetei lor de perete: erau acolo băieţi care se antrenau încă de atunci, de pe băncile şcolii, pentru ceea ce înseamnă fuga de răspundere. Kolomeiţev însă nu se temea niciodată să ia o decizie; dimpotrivă, părea chiar creat pentru aşa ceva. Firește, om hotărât fusese şi Igor Seleznev. Spre deosebire de acesta însă, Kolomeiţev nu dispreţuia niciun fel de muncă, nici chiar munca de salahor, şi nici nu-i jignea fără motiv pe oamenii din jur. Nici Seleznev nu fusese un fricos, însă curajul lui părea totdeauna premeditat, în timp ce curajul lui Kolomeiţev era unul înnăscut. Seleznev obişnuia să se înconjoare de linguşitori, în timp ce Kolomeiţev nu putea să-i sufere.

Tocmai de aceea Serioja, care se tot acuza că-i lipsit de voinţă, sau că are o înclinaţie spre filosofări sentimentale, nu numai că-l idolatriza pe Kolomeiţev, dar încerca şi dorinţa de a-i semăna întru totul. Şi totuşi avea şi Serioja un demon. Demonului cu pricina îi zicea Nahabkin şi îndeplinea funcţia de şef al unuia dintre depozitele expediţiei, situat într-o mică aşezare de mineri.

Serioja era trimis uneori să aducă de acolo diferite unelte sau alimente, fiind nevoit să accepte de fiecare dată ospitalitatea ce nu-i prea făcea plăcere a lui Nahabkin. Nahabkin acesta avea vreo cincizeci de ani. Capul său mare, chelbos, cu nişte ochi mititei, ironici, care păreau să caute întruna ceva urât, josnic, la oamenii din jur, era plantat pe un trup scund, dar vânjos, ca al unei mânătărci. Cântărindu-i la depozit alimentele, Nahabkin îl zăpăci pe Serioja chiar cu cea dintâi întrebare pe care i-o puse:

— De furat, furi câteodată?

— Nu, rosti cu glas sugrumat Serioja.

— Minţi. Toată lumea fură, râse înveselit Nahabkin. Da cu viciul copilăriei te ocupi?

— Cum adică? nu pricepu Serioja.

— Ei hai, nu te preface că nu-nţelegi, îl sfredeli cu privirea Nahabkin.

Serioja se înroşi violent, negăsind ce să-i răspundă, apoi zise înfundat:

— Nu.

— Minţi… Toţi cei de vârstă ta se ocupă. Nu vezi, mânzule, că te-ai înroşit? Nu te mai ruşina: i-o treabă trecătoare. Ce-i drept, are şi-un avantaj: nu trebuie să conduci fetele acasă, continuă să chicotească Nahabkin.

— Vă rog să încetaţi cu asemenea porcării, îi spuse cu asprime Serioja.

— Ba nu-s deloc porcării, o luă pe alt ton, linguşitor Nahabkin. Toate astea fac parte din viaţa noastră, a tuturor, de aceea nu-s câtuşi de puţin ruşinoase. Şi să nu te superi: am vrut să văd dacă ai căpătat până acum ceva experienţă. Să nu-ţi fie temă, mânzule, de vorbele urâte, ci de cele frumoase. Vorbele frumoase te induc în eroare, te lipsesc de experienţă, pe când cele urâte, chiar dacă trec peste limită, te călesc. După o vorbă frumoasă, ţi-e şi teamă să mai ieşi în stradă: orice vorbă urâtă pe care-o auzi acolo te îngrozeşte. Auzind însă o vorbă urâtă, nici cele frumoase nu

mai sunt de temut, că nu mai izbutesc să te-nşele. Ia spune, când erai copil, te băteau ai tăi?

— Nu, făcu scurt, Serioja, nemaiavând chef să discute.

— Se cunoaşte. De aceea nici nu preţuieşti vorba urâtă. Da pe Nahabkin să-l preţuieşti, băiete, să-l preţuieşti… Ştii cum îl bătea pe Nahabkin bună-sa, în copilărie? Îl înfăşură într-un cearşaf ud, să nu-i rămână semne, şi da în el c-o despicătură de lemn verde. În felul ăsta însă a băgat în el experienţă cu duiumul…

Şi şeful de depozit scutură cu mândrie mica greutate pentru cântar, prin inelul căreia îşi petrecuse arătătorul.

Invitându-l apoi pe Serioja la el acasă, Nahabkin mai peroră multă vreme, exprimându-şi opiniile potrivit cărora toţi oamenii n-ar fi decât nişte ticăloşi, iar dragostea, prietenia şi alte asemenea lucruri le-ar fi născocit scriitorii, care în viaţa lor personală sunt şi ei nişte ticăloşi ca şi toţi ceilalţi. Tot atunci reieşi că Nahabkin umbla şi el la condei. Ba îi şi recită lui Serioja câteva fragmente dintr-un poem scris în maniera lui „Evgheni Oneghin”, într-un imens registru contabilicesc. Serioja nu reţinu din el decât câteva versuri:

Crescută fata nu era
De emigranta Faidebalat
Şi nici prin pensioane, *cică,*
Ci la o creşă bolşevică,

şi încă vreo două:

Cu geamundanu’ bun fârtat
Păşeşte sprinten pe Arbat.

Nahabkin avea o concubină, o femeie cam urâţică ce lucra ca debarasoare la o ceainărie din acea aşezare. Avea nişte ochi sperioşi, pe care îi ferea de privirile oamenilor. Părea că Nahabkin şi-

o alesese numai ca s-o supună continuu la umilinţe. De fiecare dată când revenea acasă de la lucru, o punea să-l spele pe picioare. Îi plăcea să organizeze acest ritual mai ales atunci când era şi altcineva de faţă. Gândea pesemne că-l ridică pe el în ochii oamenilor, umilind concomitent tot restul omenirii întruchipat de concubina sa. Discutând într-o altă zi cu Serioja, îi spuse iar femeii să aducă ligheanul şi îşi vârî în el picioarele, mişcându-şi cu voluptate, prin apa fierbinte, degetele păroase şi grohăind încetişor în răstimpuri. Sorbi apoi din pahar băutura sa preferată: spirt amestecat cu ceai tare *(„punşik”*[71] cum îi zicea cu tandreţe) şi se apucă din nou să peroreze:

— Crezi, aşadar, mânzule, că la baza societăţii stă dragostea? Ei bine, am să-ţi dau un exemplu, ca să te lămuresc. O vezi pe dumneaei? De culcat mă culc cu ea, dar o dispreţuiesc. Ea mă urăşte, totuşi se culcă cu mine, ba îmi mai spală seara şi picioarele. De ce crezi că stăm împreună. Pentru că avem nevoie unul de altul. Eu am nevoie de ea, ca să am cu cine să mă culc şi cine să mă spele pe picioare, iar eu îi sunt necesar ca să-i asigur un spaţiu de locuit întreaga societate are la bază nu dragostea, ci ura reciprocă. Asta e, mânzule…

Serioja o privi pe femeie. Îngenuncheată în faţa lui Nahabkin, continua să-l spele pe picioare. Tânărul observă că în dreptul degetelor înmuiate ale lui Nahabkin căzură în apa murdară câteva lacrimi… *„Ci la cosit, de sub sprânceană, Picat-au lacrimi, deodată trei…”* Nahabkin îi inspirase lui Serioja un sentiment complex, de silă amestecată cu un fel de curiozitate. Şi, ciudat lucru, peroraţiile acestuia îi amintiră pe undeva anumite inflexiuni din glasul lui Igor Seleznev. E drept, pe acesta nu-l bătuse nimeni în copilărie cu vreo despicătură de lemn verde, era totodată mai cult, mai tânăr, mai frumos, şi, din păcate, cu o perspectivă mai. largă, însă dispreţul faţă de oameni constituia şi la el o stare de spirit

permanentă. Ba chiar Nahabkin era pe undeva de preferat lui Seleznev, măcar prin aceea că nu încerca să pătrundă prin uşile cafenelelor dându-se drept străin. Poate că Nahabkin fusese atât de crunt jignit în copilărie, încât de atunci se încrâncenase la rândul lui împotriva tuturor oamenilor? Dar cine şi cu ce îl putuse jigni pe Seleznev? De unde la el un asemenea dispreţ? Şi de ce unul ca Seleznev e un tânăr cu perspectivă? Cine şi pentru ce are nevoie de acest dispreţ? Lui Seleznev nu i-ar fi, de bună seamă, pe plac nici Nahabkin, nici Sitecikin: în mod evident nu făceau parte din cercul lui, n-aveau într-înşii nimic „de elită", nu erau, din punctul lui. de vedere, decât nişte „primitivi". De fapt, un „primitiv" era chiar el, Seleznev, complexitatea lui fiind doar de suprafaţă. Şi deodată cei trei oameni atât de diferiţi între ei cum erau Seleznev, Nahabkin şi Sitecikin i se părură lui Serioja a fi unul singur. Un om rău. Serioja însă auzise nu o dată că oameni cu desăvârşire buni şi oameni cu desăvârşire răi nu există. Despre Nahabkin, de pildă, lumea zicea că, deşi e şef de depozit, nu se ţine, totuşi, de furtişaguri. Era o constatare făcută cu un fel de respect amestecat cu mirare. Iar Seleznev avea şi el o calitate, ba chiar una de invidiat: curajul, ca să zicem astfel, de ordin fizic. Odată, când se porniseră sloiurile, trecu de pe un mal pe celălalt al unui râu, sărind de pe un sloi pe altul. Atunci, Serioja îl invidiate, însă nu se putuse hotărî să-i urmeze exemplul. Dar Sitecikin? Ce calităţi să aibă Sitecikin? Măcar una, o singură calitate… Greu de găsit, prea e antipatic omul ăsta… Şi totuşi „are şi el o calitate: hărnicia. Totdeauna i se dă să facă munca cea mai anevoioasă, curată salahorie, iar el se achită de ea cu deosebită râvnă, cu deosebită minuţiozitate. „Ce pot schimba însă mânuirea cinstită a unor sume de bani, curajul «fizic» sau hărnicia când oamenii respectivi sunt nişte cinici? gândea Serioja. Trebuie oare să le cauţi cinicilor anumite calităţi,

spre a-i justifica, zicând că nu sunt – «răi cu desăvârşire»?" Pe măsură ce descoperea pentru el însuşi diversele trăsături spirituale ale poporului din care făcea şi el parte, Serioja îşi dădea seama tot mai limpede, cu justificată bucurie, că majoritatea oamenilor care-l alcătuiesc sunt oameni buni. Această constatare însă îi sporea şi mai mult sila faţă de cinicii aflaţi în minoritate şi care profitau de faptul că sunt toleraţi. Şi iată că în minte îi încolţi la un moment dat o întrebare simplă şi aspră: dar trebuie oare aceştia toleraţi? Căci dacă oamenii buni îi tolerează pe aşa-numiţii oameni nu întru totul răi, înseamnă că nu pot fi nici ei „buni cu desăvârşire". Iată cam ce fel de gânduri sălăşluiau în mintea tânără a lui Serioja, care, fără să-şi dea seama, devenea cu încetul şi el o părticică din acea majoritate a poporului său, a întregii omeniri.

Într-una din zile, Nahabkin îl luă cu el în oraş, să ridice banii pentru plata muncitorilor. La volanul camionului se afla un tânăr taciturn, cu dantura complet metalică şi cu braţele tatuate.

— Să te fereşti de ăsta. A stat cândva la puşcărie, îi şopti Nahabkin lui Serioja, înainte de a porni la drum. Oricum, avem de transportat o sumă importantă. Ce-i drept, eu am aici ceva la nevoie, se bătu el peste buzunar. Tu, totuşi, să fii cu ochii pe dumnealui.

Ajunşi la bancă, Nahabkin stătu îndelung să numere banii primiţi, apoi umplu vârf cu ei o servietă roasă, de piele. În cabina camionului se aşezară toţi trei. Aveau de călătorit vreo două sute de kilometri prin locuri pustii, fără drumuri. Primprejur sclipeau doar, din când în când, lacuri sărate, lipsite de viaţă, iar pe stâlpii de telegraf şedeau vulturi de stepă întorcându-şi maiestos spre camionul abătut pe acolo capetele mult prea micuţe în comparaţie cu aripile.

— Ca să vezi ce treabă interesantă, i se adresă la un moment dat Nahabkin şoferului. Tu ştii, de

bună seamă, că am în servietă o sumă importantă şi ai vrea, desigur, ca ea să fie a ta. Mai ştii însă că am şi-un pistol la mine şi că de m-ai şi omorî, tot n-ai încotro să fugi de aici. Că doar ai avut deja prilejul să stai o dată la „sanatoriu”. Altminteri m-ai omorî… M-ai omorî, nu-i aşa?

Şoferul frână brusc. Serioja se lovi cu capul de parbriz, iar o clipă mai târziu văzu că pistolul se află în mâna şoferului, proptit drept în burta lui Nahabkin.

— Dă-te jos, lepră! zise apoi şoferul. Că din gură în loc de vorbe îţi ies numai broaşte râioase. A-nceput în cabină să pută a smârc… Da banii să-i laşi aici…

Smulse servieta din braţele tremurânde ale lui Nahabkin. Îl îmbrânci pe acesta din cabină şi apăsă, pe accelerator.

— Ştii ce zice el acuma? Că am să fug cu banii. Crede că toţi oameni sunt ca el. De le-ai da ăstora mână liberă, ar năclăi totul în jur. Am umbla cu toţii până la genunchi în rahat…

Serioja privi în spate. Nahabkin alerga pe întinderea pustie a stepei strigând ceva nedesluşit şi dând prosteşte din mâini.

— Lasă-l că nu crapă, făcu printre dinţi şoferul. Alde ăştia au în ei şapte vieţi…

— Da de ce o fi crezând că toată lumea e făcută numai din hoţi? întrebă. Serioja. Oare fură şi el?

— Nu, e prea laş ca să fure cu adevărat, râse şoferul. Asta fură în gând. Şi-apoi, în fiecare zi, înainte să-l ia somnul, geme de necaz că n-a furat aşa cum a gândit. De aceea îi crede hoţi şi pe alţii.

— Totuşi mai sunt şi hoţi adevăraţi… observă cu prudenţă Serioja.

— Au fost, da s-au isprăvit, zise cam fără chef şoferul. Hoţii adevăraţi sunt astăzi ca dinozaurii: n-a mai rămas niciunul în viaţă. I-au făcut să piară ăia mai mărunţei: găinarii. Pentru ăştia nu-i musai să fure bani Dar să furi ceea ce are omul mai bun în suflet e mai rău ca o crimă.

Când, până la aşezarea minieră, nu mai rămăseseră decât vreo şaptezeci de kilometri, camionul se opri.

— S-a terminat apa, făcu posomorât şoferul, abia izbutind să evite, sărind înapoi, şuvoiul de aburi ţâşnit de sub dopul radiatorului. Rămase pe gânduri, apoi. zise: Uite ce-i. Tu rămâi aici să păzeşti maşina, iar eu mă duc să cer ajutor. Banii îi iau cu mine, că aici nu ştii cu cine te poţi trezi. Prin stepă umblă destui ticăloşi. Să mă aştepţi, auzi?…

Scoase toţi banii din servietă, şi-i vârî în sân şi porni înainte, acoperindu-şi creştetul cu o batistă murdară, ca să nu-l încingă soarele. După ce făcu vreo câţiva paşi, se opri şi întoarse capul:

— De bani să nu ai teamă. Eu acu’ nu mai fur nici în gând.

Serioja rămase singur, fără hrană şi fără apă, în mijlocul stepei. De două ori răsări şi asfinţi soarele. Serioja umbla pe lângă camionul încins, sorbind când şi când sucul acrişor al tuberculilor de alior dibuiţi prin preajmă. Apoi începu să aiureze. Părea că vede în zare mii de Nahabkini, chicotind de zor, pe care mii de femei tăcute şi supuse îi spălau pe picioare. Totuşi Serioja izbutea să rămână convins că şoferul camionului are şi revină. Şi iată că în cea de-a treia noapte, când, lipsit de puteri, nu mai făcea decât să zacă în cabină, două raze orbitoare îl izbiră în ochi, apoi în preajma maşinii se iviră mai multe siluete negre. Portiera se dădu la o parte şi două braţe tatuate îl cuprinseră în grabă:

— Trăieşte! Trăieşte!…

Cât despre Nahabkin, acesta se dovedi, într-adevăr, să aibă şapte vieţi; curând, apăru din nou la orizontul zonei în care se afla tabăra expediţiei. Dar acum, nu-i mai trezea lui Serioja curiozitatea de altcândva, ci doar o silă profundă. Demonul încetase a mai reprezenta pentru el o primejdie.

12

Keşa-motoristul şedea pe un promontoriu ocolit de şuvoiul repede al râului. Keşa-motoristul privea spre cer. În fond, nu este deloc surprinzător că oamenii simt uneori dorinţa de a privi cerul. O pot face din tot soiul de motive. Marea, lor parte se uită spre cer cu o intenţie din cele mai simple: să-şi dea seama cum e vremea. Keşa-motoristul însă privea spre cer văzând cum zboară acolo propriile sale gânduri, mari şi minunat de frumoase, fără să aibă vreo legă tură cu starea vremii. Keşa gândea cât e el de fericit că s-a născut. Căci, dată nu s-ar fi născut, n-ar fi întâlnit-o niciodată pe Kalia-bucătăreasa, şi n-ar fi ştiut cât e de minunat să iubeşti, chiar dacă nu eşti iubit. Kalia-bucătăreasa stătea şi ea acolo, pe un bolovan, purtând cizme de cauciuc până la genunchi, stropite cu spuma apei din râu, un maiou ars ici-colo de scânteile focurilor de tabără, şi încerca să pescuiască nişte lipani. Atât ea, cât şi Keşa aveau fiecare câte douăzeci de ani. Una din îndatoririle care îl încântau pe Keşa era acum aceea de a desface nenumăratele „laţuri" pe care le făcea întruna Kalia la bobina lansetei. Iat-o că a venit şi-acum la el şi, smulgându-i privirea din înălţimi, i-a întins în tăcere lanseta unde apăruse din nou un „laţ". Keşa avea ochi albaştri, de copil, care o învăluiră pe Kalia în neţărmurita şi luminoasa limpezime a dragostei.

„Ce ochi frumoşi are, gândi Kalia. Dacă n-ar fi cocoşat". Gândul o făcu să se ruşineze şi vorbi pe

un ton repezit, care se voia glumeţ:

— Haide, haide, pune mâna pe lansetă… Ce te holbezi la mine? U-u, potaie!

Şi acest „potaie” sună atât de tandru, încât lui Keşa i se opri inima în piept.

— Ia te uită, Kalia, cum arată cerul! rosti el cu încântare.

— Cum să arate? Ca totdeauna, înălţă din umeri Kalia.

— Ba nu, astăzi arată cu totul deosebit. Ba chiar şi soarele!…

Keşa îşi smulse cămaşa şi o flutură, omagiind astfel soarele.

Membrii expediţiei îl îndrăgiseră cu toţii pentru rara calitate cu care îl înzestrase firea şi care contrasta atât de izbitor cu infirmitatea sa: calitatea de a fi mereu încântat de viaţă. Doar atunci când geologii se abăteau prin câte-o localitate, Keşa se posomora vădit, pe măsură ce se apropiau de aceasta, şi căuta pretexte pentru a rămâne să păzească barca. Multă vreme Kalia nu izbutise să înţeleagă motivul acestei rezerve. Într-o zi însă, când se duseseră amândoi cu barca la Şelaputinki şi când doi băieţandri prinseră a se roti şi a ţopăi în jurul lui Keşa, ţipând cât îi ţinea gura „Căluţul cocoşat”[72], iar el nu făcu decât să-şi vâre capul între umeri, ea pricepu pe dată totul. Aici însă, în taiga, unde nu erau străini, el nu se sfia să-şi scoată şi cămaşa, dacă era prea cald.

„Uite că sunt pe lume şi fiinţe dintr-astea, gândi Kalia. Sau te pomeneşti că-i zărghit? se-ntrebă ea îndată. Ba nu, că-i deştept. Da de unde, nu-i decât bun la inimă, iar toţi cei buni sunt cam tonţi, pentru că nu văd răul din jurul lor. Da poate că nici nu trebuie să vezi răul? Adică de văzut trebuie să-l vezi, da să nu te propteşti cu nasul în el, aşa cum fac unii. Că până şi eu, uite, fac aşa câteodată. Stau şi plâng când mă pipăie vreunul cu labele lui murdare. Îndată văd numai murdărie în jurul meu. Nici înjurăturile nu le pot suferi, nici grosolăniile

de tot felul. Lui Keşa nici nu i-ar trece prin minte să facă aşa ceva. Da nu cumva e bun la suflet, pentru că l-a făcut natura schilod? Şi de n-ar fi avut ghebul ăsta în spate, ar fi fost mitocan ca şi alţii?… Ba nu, n-ar fi fost. Sufletul e aşa cum îl ai în tine, că doar nu stă înlăuntrul ghebului. O, Doamne, şi mai zice lumea că Tu exişti. De-ai fi existat cu-adevărat, i-ai fi înzestrat cu gheburi pe toţi ticăloşii. Da' pe Keşenka al nostru de ce l-ai pedepsit astfel?…"

Tocmai în clipa aceea Keşa, întinzând braţele spre soare, se-ntorsese cu spatele la ea, şi Kalia observă pe cocoaşa lui vâlcedă două aluniţe nevolnice. Îşi abătu ochii şi îi vârî sub nas lanseta:

— Haide, haide, nu mai căta păr în palmă…

— Valeu, ce mai laţ, râse fericit Keşa; dădu jos bobina, o scutură cu putere, bosconi câteva clipe cu mâinile lui micuţe, de fată, şi totul fu din nou ca mai înainte. Kalia nu izbutea să facă aşa ceva niciodată.

— Ştii, Kalia, mi se pare uneori că eu am existat de când lumea… zise pe neaşteptate Keşa.

— Cum adică „de când lumea?" nu-l înţelese Kalia. „Ba să ştii că-i zărghit."

— Uite-aşa, ca soarele, ca cerul, ca pământul… îşi scutură Keşa ciuful auriu, mătăsos. Zău că aşa cred că s-a întâmplat. Nu vezi: am fost zămislit şi cu o moviliţă în spate.

Abia acum zâmbi uşor, cu tristeţe, dar tristeţea aceasta nu dură decât o clipă. Îndată ochii lui revărsară din nou scânteierea de până atunci.

„Ar trebui să mă mărit cu el. Unul mai bun n-ara să pot găsi, îşi zise cu amărăciune Kalia. Sunt totuşi o mare scârbă…" Şi din nou azvârli cârligul lansetei; spre surprinderea ei, de astă dată, nu mai făcu niciun „laţ". Dar peştii tot nu veneau la momeală.

— Ia dă-ncoace lanseta, răsună în spatele ei un glas cunoscut, sigur de sine.

Glasul aparţinea lui Kolomeiţev, care îşi făcuse apariţia din adâncul taigalei, împreună cu un grup de geologi şi de sondori. Aruncă de două ori cârligul şi scoase de fiecare dată la mal câte un lipan sclipitor.

— Gata, nu-ţi mai pune norocul la încercare, îi zise Burstein, un geolog corpolent şi blajin de felul lui. Dar când îşi scoase plasa împotriva ţânţarilor, i se văzu deodată chipul plin de amărăciune, ba chiar de mânie. Aceeaşi expresie întipărită pe chip o aveau şi ceilalţi în clipa când îşi scoaseră plasele, cu excepţia lui Kolomeiţev.

— Şi totuşi, am s-o fac, zâmbi acesta pe sub mustaţă; azvârli cârligul şi, îndată, lesa se întinse ca o strună.

— Un taimen![73] răcni încântat Keşa. Mai plimbaţi-l, mai plimbaţi-l!

Frâna bobinei de pe care se desfăşura lesa începu să ţârâie. Kolomeiţev ba lăsa peştele în voie, ba îl ţinea locului. Încercând să scape din cârlig, peştele săltă de vreo două ori din apă, însă cârligul se înfipsese, pesemne, trainic. Un val înspumat venea tot mai aproape de mal.

— Trageţi acum, strigă deodată Kolomeiţev. Că altminteri fuge…

Geologul Veazemskaia îşi luă într-o clipă arma de pe umăr, ridică vizorul în dreptul ochelarilor mari de baga şi trase. Femeia aceasta nu se despărţea niciodată de puşca ei de vânătoare, lucru ce contrasta ciudat cu pleoapele-i date din belşug cu un fard albastru, şi asta se observa mai ales atunci când îşi mijea ochii ca să ţintească. Peştele săltă pentru ultima oară din apa ce căpătă brusc o culoare purpurie, apoi trupul inert, secătuit de vlagă, apăru la mal, tras de firul subţire al lesei.

— Ce frumos el se agită Sitecikin în jurul lui. Staţi o clipă să-mi aduc aparatul de fotografiat…

— Ai uitat, Sitecikin, că nu-mi place ţăcănitul unor aparate în timpul expediţiei? făcu nemulţumit

Kolomeiţev, apoi, ca într-o doară, îl întrebă pe Keşa:

— Laciughin încă n-a venit?

Acum, chipul i se întunecă şi lui. Avea aceeaşi expresie ca şi chipurile celorlalţi geologi, şi nu era deloc întâmplătoare. Cu un an în urmă, un grup de oameni de ştiinţă, geologi şi ei, descoperise în această regiune mai multe filoane de cuarţ cu un bogat conţinut de casiterit. Acest mineral, cu nuanţe ce variau între brunul-roşcat şi negrul cu sclipiri diamantine, conţinea, la rândul lui, cositor. Pe baza primelor date culese, la Moscova se considera că problema merită atenţie: părea să fie vorba de un zăcământ de proporţii considerabile. Anul acesta însă, cu blestematul de casiterit se petrecea parcă ceva: zadarnic s-au săpat o mulţime de puţuri, fiindcă el îşi făcea apariţia doar ca din întâmplare. Dădea cu tifla şi iar dispărea. Kolomeiţev îşi pusese multe speranţe în acest zăcământ, dar speranţele lui erau gata să se năruiască. Niciunul dintre membrii expediţiei nu mai credea în existenţa acelui zăcământ, ajunsese să n-o mai creadă nici Kolomoiţev, iar îşi impunea să creadă, identificând această încredere cu încrederea în propriile sale forţe. În propriile tale forţe ai datoria să crezi, altminteri eşti bun de aruncat la gunoi – aceasta era deviza lui. Şi ca atare, căuta casiteritul, punându-şi de astă dată la încercare nu mintea, ci amorul propriu. Probele prelevate dăduseră din nou rezultate negative, dar Kolomeiţev îl trimisese pe Laciughin la laboratorul din Irkutsk, ca să-şi dea cei de acolo verdictul. Tocmai de aceea îl aştepta pe Serioja cu atâta nerăbdare.

Faţă de generaţia lui Serioja, născută după război şi care nu cunoscuse nicicând teama de a pierde cartela de pâine, Kolomeiţev vădea o atitudine de condescendentă neîncredere, numindu-i pe reprezentanţii ei „odrasle ale destinului”. I se părea că aceşti tineri sunt prea

nevolnici pentru a suporta povara unui război, dacă ar fi să mai aibă loc vreunul, li făcea impresia că nu au suficientă încredere nici în ei înşişi, nici în altceva mult superior. Cu radicalismul care îl caracteriza, – îi împărţea pe membrii amintitei generaţii în „papagali” (cei care se dădeau în vânt, de ţi se făcea greaţă, după tot ce era străin: de la discuri la boarfe), în „vrăbiuţe cenuşii” (cei care ciripeau cu modestie, înfundaţi în bălegarul autohton), în „ciocănitori” (cei care nu erau în stare decât să buchisească) şi în „curcani” (cei care de tineri începeau să se înfoaie pe plan obştesc).

Serioja Laciughin însă nu se încadra deloc în clasamentul lui Kolomeiţev. Stând întins, în preajma unui cort, Kolomeiţev se gândea, cu o invidie ce nu-i era proprie, la Serioja: „E un băiat cu sufletul curat. De unul ca ăsta nu se poate agăţa nicio murdărie..” Se grăbi să-şi înăbuşe invidia: „Ba poate că nu-i decât un pedant? Prinţul Mîşkin?”

Pe un ton uşor ironic, Kolomeiţev i se adresă lui Burstein ce asculta un mic aparat „Spidola”, năpădit de furnici, din difuzorul căruia izvorau nişte cuvinte cu o rezonanţă atât de ciudată în taigaua din preajma cortului, ca, bunăoară, „disidenţi”, „drepturile omului”, „senatorul Jackson”…

— Dumneata, Boris Abramovici, agreezi un personaj ca prinţul Mîşkin, nu-i aşa?

— În orice caz, mai mult decât pe unul ca Stirlitz[74], rosti cam fără chef Burstein, continuând să-şi ungă cu solidol cizmele scorojite.

— E un molâu Mîşkin al dumneavoastră, zise, intuind tonul ironic al şefului, Sitecikin, care îşi potrivea cărarea în faţa unei oglinjoare ciobite.

Solidarizarea lui vulgară. Îl făcu pe Kolomeiţev să schiţeze o grimasă. Îi plăcea, într-adevăr, – să-l tachineze pe Burstein, om timid şi stângaci în manifestări, însă considera că, în virtutea vechii lor prietenii, faptul constituie un privilegiu al său.

Niciun fel de Sitecikin n-avea dreptul să-şi vâre nasul în relaţiile lor. Kolomeiţev îl şi îndrăgise în felul său pe Burstein. Omul nu încerca niciodată să-şi expună în gura mare opiniile, dar dacă era solicitat să-şi dea părerea în câte o problemă, se dovedea de fiecare dată că are, într-adevăr, o opinie bine închegată. Tocmai de aceea unii preferau să nu i-o solicite. Kolomeiţev însă, dimpotrivă, i-o solicita totdeauna. Prieteni vechi, jucau astfel un joc care dura şi el de multă vreme. În felul ăsta, Kolomeiţev încerca şi o deosebită satisfacţie la gândul că are drept subaltern nu un tip dintr-aceia linguşitori, ci un om cu idei mult diferite de ale sale, dar care procedează totuşi aşa cum doreşte el, Kolomeiţev. Să-i supui pe lingăi voinţei tale e o treabă plictisitoare. Să supui însă pe un om care gândeşte e o veritabilă – deşi deloc uşoară – satisfacţie.

— Fiecare rus îi reuneşte în el pe toţi eroii lui Dostoievski la un loc, rosti Kolomeiţev, aprinzându-şi o ţigară. În oricare dintre noi se află pe undeva şi Nastasia Filippovna şi Rogojin, şi Raskolnikov, şi căpitanul Lefoeadkin, şi Smerdeakov, şi Stavroghin, şi Petenka Verhovenski, şi Mîşkin… Problema e care dintre toţi aceştia deţine în noi superioritatea. În ceea ce mă priveşte, Boris Abramovici, l-am ucis în mine pe Mîşkin. Era pentru mine un obstacol.

— Da pe cine ai lăsat în viaţă? întrebă Burstein.

— Sper că pe niciunul… I-am lichidat pe toţi.

— Şi nu-ţi pare rău?

— Absolut deloc. Iar dacă vreunul dintre ei a izbutit totuşi să reziste, să scape cu viaţă, asta nu reprezintă decât o slăbiciune de-a mea. Dostoievski nu are, într-adevăr, niciun erou desăvârşit. Toţi au câte o hibă, câte-un neajuns. Voinţă destrămată. Personaje bolnave. E o consecinţă, pesemne, a epilepsiei de care suferea…

— Sau, dimpotrivă, tocmai faptul că a izbutit să privească atât de adânc în sufletul omului, l-o fi

adus la epilepsie, rosti, lungind cuvintele, Burstein. De ce totuşi te temi de Dostoievski? Pesemne că nu i-ai ucis chiar pe toţi eroii lui în dumneata şi tocmai ăsta e motivul spaimei. Şi-apoi, cu ce te-o fi necăjit atât de tare prinţul Mîşkin, de tot revii la el, precum Raskolnikov la locul crimei?

— Mîşkin e prea imaterial, lipsit de substanţă.. Istoria însă o fac oamenii plini de substanţă şi de voinţă. **Mîşkin nu e, de fapt, decât o variantă a lui Oblomov**. Toate acele naive gesturi de dureroasă uimire, toate predicile consacrate dragostei între oameni sunt neputincioase, întrucât au la bază lenea sau teama de a acţiona… Într-un lagăr, continuă el, Mîşkin ar fi ajuns un profitor. Dar ce-ar fi făcut el oare într-o expediţie ca a noastră? Ţi-l poţi închipui, Boris Abramovici, pe Mîşkin ciupit de ţânţari, cărând un rucsac plin de probe care i-ar fi ros până la sânge spinarea atât de şubredă?

— Pot. Ar fi rezistat. Şi predicile lui ne-ar fi fost de folos. O predică este şi ea o acţiune, spuse încet, dar cu multă convingere, Burstein, dibuind în eter Concertul numărul doi de Rahmaninov şi oftând cu uşurare. Dacă ar depinde de mine, aş introduce pretutindeni, inclusiv în expediţia noastră, o funcţie de om în faţa căruia să te cuprindă ruşinea.

— Iar eu aş introduce-o pe aceea a omului de care să-ţi fie teamă. Vreau să zic, a omului cu o voinţă puternică, a omului de acţiune, şi Kolomeiţev răsuci uşor butonul aparatului, atenuând muzica lui Rahmaninov.,

— Între ruşine şi teamă se află o prăpastie uriaşă, clătină din cap Burstein. Ruşinea te învaţă să gândeşti, teama te dezvaţă.

— Oricum, o mână forte este necesară, altminteri totul se duce naibii, insistă Kolomeiţev, dar prevăzând şi de astă dată răspunsul, îşi nuanţă opinia: o mână forte, dar, fireşte, în limite raţionale. Ştii de ce, la ora când se transmite câte

un nou episod al serialului Stirlitz, milioane de oameni se reped la televizoare, iar străzile rămân pustii? Pentru că lumea simte nevoia omului de acţiune…

— Ba eu cred că explicaţia are un fond mai complex. Există un factor care excită amorul propriu al spectatorilor: acela al identificării cu eroul. O iluzie din cele mai plăcute. În creierul câte unuia mijeşte, tulbure, ideea: păi am şi eu un serviciu de care mi-e silă, sunt şi eu nevoit să-mi ascund gândurile, totuşi în sinea mea rămân om şi, pe cât îmi stă în putinţă, săvârşesc fapte bune, deşi, uneori, treaba asta nu-i lipsită de primejdie.

Concertului de Rahmaninov îi luă locul glasul vioi al unui crainic sportiv: „Pucul a intrat în poarta selecţionatei Cehoslovaciei… Băieţii noştri…” şi, de astă dată, Burstein cu mâna lui închise aparatul. În clipa următoare însă, îl deschise din nou Sitecikin, care, până atunci încercase din răsputeri să surprindă sensul discuţiei şi, în cele din urmă, se lăsase păgubaş.

În vremea asta, într-un alt cort, Iulia Sergheevna Veazemskaia, candidat în ştiinţe mineralogice şi mamă de familie, plângea muiereşte, proptindu-şi fruntea în puşca de vânătoare desfăcută în două, cu care, geolog încercat cum era, se pricepea atât de bine să tragă, iar Kalia-bucătăreasa, şezând lângă ea, încerca s-o consoleze, mângâindu-i şuviţele aspre şi drepte ale părului, cu ace mici de brad rătăcite pe-alocuri şi cu destule fire cărunte, pe care niciun fel de vopsea nu le putea ascunde. Kalia nu întreba ce i se întâmplase acestei femei învăţate, totdeauna reţinută în manifestări, de-o asprime aproape bărbătească, ci doar repeta întruna vorbele de consolare pe care de când lumea şi le adresează femeile una alteia: „Las’ că o să treacă… Las’ că o să fie bine…” Iar în clipa când, aducându-şi aminte că lăsase cazanul cu ciorba de peşte pe foc, ţâşni afară din cort şi îl văzu pe Keşa care, cu un ciot de pin, dădea la o parte spuma de

deasupra, nu-i spuse nimic, firește, deși mai era încă plină de uimire că până și o femeie ca Iulia Sergheevna poate să plângă la fel ca ea, Kalia.

Fapt e că Veazemskaia îl iubea de peste douăzeci de ani pe Kolomeițev, sentiment pe care nu i-l cunoștea nimeni, nici măcar, după cum credea ea, însuși Kolomeițev. Demult de tot, la o serată studențească de Întâi Mai, ea, pe atunci abia intrată la Institut, și el, proaspăt absolvent al acestuia, făcându-i chiar impresia că e mai vârstnic decât în realitate, poate datorită rubăștii sale militare decolorate, de fost combatant, ce mai păstra vag urmele epoleților, dansaseră împreună în ritmul „Rio-Ritei", melodie rămasă încă de dinainte de război, și care se revărsa din răsputeri dintr-o răgușită combină muzicală. Pe masă se afla un vas chinezesc cu păsări pictate pe el, plin cu un cocteil infernal, făcut dintr-un amestec de vin – cel mai ieftin vin de struguri – votcă, cidru și bere. Îl beau cu toții cufundându-și cănile chiar în vasul acela, iar fotografiile prinse în pereți, cu chipul actriței Ladînina, al lui Mark Bernes, al Marikăi Rökk, li se legănau ușor, dublându-se, prin fața ochilor. Drept gustări aveau conserve din cele mai ieftine și mai accesibile pe vremea aceea, de care erau pline toate magazinele: conserve de crabi și de ficat de tresca[75]. Apoi unul dintre oaspeți răsturnă din greșeală o cutie din aceste conserve, uleiul curse peste unica rochie de gală, din crepe de Chine, a Iuliei, și Kolomeițev se apucă să șteargă cu batista pata ivită, murdărind rochia și mai tare. După acea, o invită iar la dans și, prinzându-i capul între palmele lui, o sili să i se uite în ochii plini de o voință ce avea darul s-o înfrângă pe a ei. Călcând-o, în înghesuiala foxtrotului, pe pantofi cu vârfurile cizmelor sale de pânză, o scoase mai întâi afară, pe culoar, unde, în dreptul telefonului agățat de tapetul jupuit, se întrezăreau o puzderie de adrese și numere de telefon notate cu creionul chimic și, apăsându-i

ceafa de aparatul acela telefonic, îi întredeschise buzele cu buzele sale. Iulia nu se temu atunci decât că n-o fi ştiind poate să-l sărute cum se cuvine. Dezlipindu-se de buzele ei strânse feciorelnic, o duse din nou să danseze foxtrot, şi în timpul dansului o apropie atât de tare de el, încât fata îi simţi, înghiontind-o, catarama centurii soldăţeşti; pe urmă traversă cu ea, în pas de dans, acelaşi culoar, o duse pe palierul scării, o scoase, luând-o în braţe, prin uşa vestibulului mirosind a pisici şi, ajuns cu ea în micul şi întunecatul scuar din curte, împrejurul căruia se aşternuseră pătratele aurii ale ferestrelor în sărbătoare, o culcă pe nisipul umed al terenului de joacă pentru copii şi, nelăsându-i răgaz să-şi revină, o posedă, intempestiv şi brutal. Cel mai tare o duru spatele, căci dedesubt se întâmplă să se afle o mică formă de tablă pentru nisip, uitată acolo de copii. Iar a doua zi, când se aflau, cu toţii pe terenul de volei şi când ea izbuti să salveze printr-un plonjon o minge „imposibilă", zdrelindu-şi cu acest prilej genunchiul, Kolomeiţev, privind-o ca şi când cu o seară în urmă nu s-ar fi întâmplat nimic, o lovi încurajator cu palma pe spate – „Tu, Iulka, eşti un băiat de treabă!" –, dar nimeri chiar peste vertebra care o mai durea din pricina micii jucării de tablă. Şi-atunci Iulia înţelese că prin acest gest el a vrut să-i spună: *între noi n-a fost nimic*.

I s-a spus, a acceptat convenţia. Din ziua aceea a devenit pentru el doar un „băiat de treabă". A participat chiar şi la căsătoria lui cu clorotica, insipida fiică a unui constructor de avioane, a cărui activitate era înconjurată de mister – un tip nemaipomenit de vesel, cu o explozivă dragoste de viaţă, care a jucat cu ea*, „ţîganocika",* zguduind în aşa hal mobilierul de palisandru, încât rafturile de sticlă dintr-o vitrină căzură unele peste altele, făcând ţăndări cristalele de Boemia şi figurinele din porţelan de Saxa aflate acolo. (Era primul apartament nelocuit în comun de mai multe familii

pe care îl vedea Iulia.) Apoi, prinzând-o cu braţul de umeri şi arătându-i-o cu ochii, admirativ, lui Kolomeiţev, îi strigă în gura mare, de faţă cu toţi invitaţii: „Uite cu cine trebuia să te însori, nu cu toanta de fie-mea!”, fapt ce provocă oarecare derută, urmându-i câteva râsete forţate, apoi altele, din toată inima, cărora, schimbând între ei o privire cam năucă, li se alăturară până şi cei doi inşi îmbrăcaţi în trenciuri şi costume identice, cu figuri şi ele identice, care nu fuseseră prezentaţi nimănui şi care, nu se ştie de ce, mâncau şi beau stând în picioare în vestibul, fără să-şi scoată pălăriile şi galoşii.

Curând după aceea veni Kolomeiţev cu nevastă-sa la căsătoria Iuliei cu Dodik, un stomatolog taciturn, cu priviri triste, care îi scosese ei într-o zi o măsea de minte – acţiune însoţită, atât la unul, cât şi la celălalt de chinuri cumplite – aceasta reprezentând cea dintâi măsea de minte din practica lui medicală, pentru ca trei zile. mai târziu să-şi ducă pacienta la ofiţerul stării civile.

Nunta avu loc la o cantină studenţească, unde pe mescioare de plastic puse cap la cap, fără feţe de masă, se înălţa, purpurie, vinegreta şi abureau cârnăciorii, dar unde în faţa tinerilor căsătoriţi trona o minune a artei culinare: un tort în formă de măsea, pregătit de tinerele lor colege de la geologie. „Pot să iau primul o bucăţică din măseaua miresei?” răcnise de la celălalt capăt al mesei Kolomeiţev. Iulia îi tăie şi îi întinse ea însăşi o felie. *Între noi n-a fost nimic.* Se obişnui încet-încet cu prezenţa lângă ea a lui Dodik, care i se aflase atât de pe neaşteptate în preajmă, ba chiar, la un moment dat, îl şi îndrăgi pentru firea lui delicată, prevenitoare, pentru faptul că nu încercase niciodată s-o sâcâie cu întrebările, deşi poate că bănuia existenţa în sufletul ei a unui sentiment pe care voinţa nu era în stare să-l înfrângă.

Iulia a luat parte la multe expediţii împreună cu Kolomeiţev, i-a cunoscut şi „amorurile de campanie”, scurte, conform principiului său de fier, şi de neobservat pentru alţii, dar nu şi pentru ea. Niciunul dintre ei însă n-a făcut vreodată măcar o aluzie la cele întâmplate altcândva. Într-adevăr, Kolomeiţev se pricepea de minune să-şi deconecteze memoria atunci când nu avea nevoie de ea. Nu-şi vorbeau decât cu „dumneavoastră”, folosind numele patronimic. Cât despre Iulia Sergheevna, ea îşi dădea seama tot mai limpede că pe an ce trecea Kolomeiţev devenea din ce în ce mai îndârjit. De îndârjire dăduse el dovadă întotdeauna, dar dacă în tinereţe aceasta constituise doar o formă de manifestare a dragostei lui de viaţă, acum începuse să capete câteodată un aer mohorât, care ajungea să te sperie.

Pe femei se obişnuise să le supună cu uşurinţă şi să renunţe apoi la ele cu aceeaşi uşurinţă. Viaţa încercă s-o supună rapid, tot ca pe-o femeie. Ba chiar i se păru că şi izbutise s-o facă. Dar în clipa când, cu un gest care îi intrase în obişnuinţă, vru s-o atragă din nou la piept, ea îi scăpă din mâini. O chemă iritat, dar ea nu-l mai auzi. Şi când te gândeşti că tocmai ea, viaţa, fusese singura femeie pe care el a iubit-o cu adevărat. Amorul propriu îl mai împiedica încă şi acum să-şi dea seama că ea îşi întorsese faţa de la el, însă un instinct ca de fiară îi şoptea la ureche adevărul şi el se străduia acum s-o reţină cu orice preţ. Mai mult decât atât, se temea să nu ajungă a fi considerat ghinionist, şi nu numai de alţii, ci chiar şi de el însuşi. Dar tocmai teama de a nu deveni un ghinionist începu să facă din el, într-adevăr, un ghinionist. Străduindu-se neîncetat să-şi „călească voinţa”, spre a învinge totul pe lume, ajunsese, fără să-şi dea seama de asta, să învingă tot ce avea mai buh în el însuşi. Iar aceste calităţi erau: curajul, dispreţul faţă de cei ipocriţi, pasiunea pentru meseria sa, o minte isteaţă. Nu degeaba îl îndrăgise

atât de mult Serioja Laciughin, iar acum însuşi feciorul Iuliei Sergheevna, care împlinise de curând douăzeci de ani şi care, la rândul lui; studia. tot geologia. Cel mai surprinzător lucru era că băiatul semăna şi la chip cu Kolomeiţev, deşi nu putea fi vorba să-i fi fost fiu. Iulia Sergheevna citise însă undeva că aşa ceva se poate întâmpla atunci când o femeie stă continuu cu gândul la un bărbat, chiar şi în cazul în care acesta nu mai este în viaţă.

În ziua despre care aminteam, Iulia Sergheevna - pentru prima oară în cei douăzeci de ani – „scăpă hăţurile", nu mai izbuti să se stăpânească. Pe la prânz, când se făcea documentaţia pentru unul dintre puţuri, cu scopul de a da măcar de o urma a casiteritului ce se încăpăţâna să rămână ascuns, Kolomeiţev, acoperind fără veste lumina soarelui ce ajunsese la ora aceea chiar deasupra puţului, sări înăuntru, şi Iulia Sergheevna se pomeni stând strâns lipită de pieptul lui în interiorul acelei gropi dreptunghiulare, săpate în pământ. Când cel dinaintea ei îşi îndreptă spatele, iar soarele, răzbunându-se parcă pentru faptul că acest om îndrăznise să-i întunece lumina, îl plesni necruţător peste ochi cu razele sale, Iulia Sergheevha îşi dădu seama, înspăimântată, cât de tras şi de scofâlcit era chipul lui – ca al unei fiare hăituite. Îl văzu, pentru prima oară, îmbătrânit. Într-adevăr, până în clipa aceea i se păruse că îmbătrâneşte numai ea, în timp ce el, Kolomeiţev, rămâne tot atât de tânăr – o tinereţe de nestăvilit – ca şi atunci în micul scuar întunecos din curte. Nu, ea nu l-a sărutat acum, nici măcar nu l-a atins cu mâna, ci doar şi-a îngăduit să îndrepte spre el o privire care înlătura convenţia stabilit cu douăzeci de ani în urmă, cum că între ei n-a fost nimic. Kolomeiţev însă, acoperindu-şi ochii cu palma şi privind-o pe dedesubt drept în. pupile, o pedepsi cu cruzime pentru această nerespectare a convenţiei; rosti doar o singură frază:

— Faci rău că-ţi sulemeneşti pleoapele. Nu te avantajează.

Umbrit cum era acum, chipul său nu mai părea hăituit, lipsit de apărare, ca adineaori, în bătaia soarelui. Umbra estompa cutele de pe obraz, expresia de nesiguranţă, evidenţiindu-i doar trăsăturile aspre, ce vădeau o voinţă de nestrămutat. Iulia Sergheevna se trase brusc înapoi, lovindu-se de un bolovan din peretele puţului chiar cu vertebra aceea ce părea s-o doară şi astăzi în taină din pricina colţuroasei jucării de tablă.

Acum, revenită în cortul ei, nu-şi plângea propria soartă. Izbucnise în plâns la gândul că el, Kolomeiţev, care îşi *ascunsese* acolo, în adâncul puţului, obrazul de lumina soarelui, părea pe drept cuvânt un lup singuratic, inutil de puternic, care nici măcar nu înţelegea cât este de nefericit.

Tot atunci, într-un alt cort, Ivan Ivanovici, sondorul principal al echipei geologice, pe numele lui de familie Zagranicinîi[76] deşi nu fusese nicicând peste hotare, lucru care constituia un motiv permanent de glume la adresa lui, începu o discuţie pe tema motanilor. Totul pornise de la cuvântul „motan” rostit din întâmplare de către un muncitor:

— Ne tot vârâm prin gropi cu cizmoacele astea, ca nişte motani încălţaţi, da rezultate ioc… Şi nici de câştigat nu câştigăm cine ştie ce…

Şi peste osteneala, plictisul, dorul de băutură, bubele, înţepăturile şi zgârieturile celor din jur se înălţă şi pluti în văzduh tema motanului, licărindu-i misterios pupilele prelungi, ieşindu-i la iveală ghearele ascuţite, ascunse în labele moi, perfide, fluturându-i insinuant coada şi slobozind un miorlăit de-o sinceritate îndoielnică.

Auzind aceste cuvinte, Ivan Ivanovici Zagranicinîi, pe-al cărui chip mititel, ciupit de vărsat, îşi reaprinseră brusc luminile interesului

pentru viaţă ochii de-o culoare nedefinită, ce plutiseră până atunci în aţipeală, zâmbi şi zise:

— Am lucrat cândva la o bază de elicoptere, şi-aveam acolo, pe lângă cantină, un motan…

Ivan Ivanovici ar fi putut să rostească un alt cuvânt, de pildă, cuvântul „clătită”. Şi-atunci s-ar fi abordat tema clătitelor: cam care din ele ar fi mai gustoase: cele cu unt, cu zară, cu smântână, cu peşte sărat, cu dulceaţă, iar vreunul dintre cei prezenţi şi-ar fi adus, poate, aminte şi de clătitele cu icre. Dar despre asemenea clătite nu şi-ar fi putut aminti decât un bătrân. Apoi interlocutorii ar fi început să se laude cam câte clătite *poate* fiecare dintre ei să mănânce la o singură masă. Ş-ar fi desfăşurat apoi o serie de amintiri privitoare la tot soiul de întâmplări legate de clătite. Unul şi-ar fi adus aminte de cineva care, îndopându-se cu prea multe clătite, a dat ortul popii. Altul şi-ar fi amintit de altcineva, care, aghesmuit fiind, şi-ar fi pus pe cap în loc de şapcă o ditamai clătită. Sus-zisa temă ar fi adus, desigur, după ea şi pe cea a sexului frumos: parcă tema aceasta ar putea să lipsească din discuţie seara, înainte de culcare! Cineva poate că ar fi povestit cum s-a pupat el odată cu o femeie printr-o clătită. „Mare scofală că s-au pupat, l-ar fi întrerupt cu un aer superior un altul. Eu vă pot da, fraţilor, un exemplu şi mai şi…”, apoi ar fi făcut promiţător cu ochiul, în râsetele celor prezenţi, care ar fi savurat dinainte relatarea în cauză. De astă dată însă luase întâietatea cuvântul „motan”, şi gândurile tuturor se concentrară asupra motanilor.

— Ei bine, continuă Ivan Ivanovici Zagranicinîi, motanul ăsta al nostru era de-o obrăznicie crasă, îl răsfăţaseră piloţii până peste poate. L-au învăţat chiar ei să dea târcoale bucatelor, de aceea a început să-şi facă de cap, că nu mai ştiam cum să mai scăpăm de el. Şedeam, de pildă, seara la masă, iar el – ţuşti! din spatele nostru pe masă, înşfacă o pârjoală din farfurie şi tule-o! Ne-au venit odată nişte şefi de pe la Irkutsk, iar bucătăresele noastre

şi-au dat osteneala ca să fie, vorba ceea, la înălţime. Au gătit nişte chifteluţe de găină cu totul deosebite: au băgat înăuntru tocătură de ficat şi din fiecare chiftea ieşea în afară câte-un osişor, învelit şi el într-o hârtiuţă. Da nici măcar aceea simplă, ci cu festonaş pe margini.

S-a ridicat ăl mai mare şef să rostească un toast în cinstea flotei noastre aeriene, când colo, motanul nostru hop! pe masă, i-a înhăţat chifteaua din faţă şi dus a fost. Da' să fi văzut cum a apucat-o: chiar de osişorul acela cu festonaş, de parcă ar fi primit educaţie într-o familie nobilă! Şeful s-a încruntat şi zice: „Da ce-i aici, la voi: cantină sau grădină zoologică?" Într-un cuvânt, motanul nostru ajunsese o fiinţă cu morala putredă, un parazit. S-au apucat piloţii şi l-au dus plocon unor geologi. Aceia, însă, chiar cu cursa următoare, l-au trimis înapoi: „Nu ne lasă să mâncăm… ne smulge bucata din gură, ne-au spus. Iar noaptea miorlăie de te bagă-n sperieţi. Pesemne că-i este dor de voi…" Am stat atunci şi ne-am gândit: ce-i de făcut cu motanul? De-mpuşcat ne era milă să-l împuşcăm, doar era şi el o fiinţă. Să-l băgăm într-o cuşcă? Păi unde s-a mai pomenit să ţii o mâţă pe după gratii! Ar fi râs lumea de noi! Şi-atunci am născocit un vicleşug: i-am croit motanului o mică paraşută, i-am legat-o cu nişte panglici pe sub burtă şi l-am aruncat din elicopter, la vreo sută de kilometri de bază, chiar în desişul taigalei. Cel mai mult ne-am temut să nu se agaţe de coada elicopterului, să rămână tot la noi. Piloţii s-au mai rotit niţeluş pe-acolo, s-au convins că paraşuta s-a desfăcut şi că, dând din labe, motanul merge spre aterizare, s-au liniştit şi şi-au văzut mai departe de drum. În fine, am început să stăm şi noi la masă fără să tragem cu ochiul în spate. Da trebuie să vă spun că motanul ăsta era tare frumos. Orişicât, era siberian, de-al nostru. O blană, de ţi se pierdea mâna prin ea. Că omul, deh, simte totdeauna nevoie să mângâie pe cineva. Mai ales că motanul

se pricepea să şi toarcă, să se şi frece de piciorul tău cu sfiala unuia care se simte, vorba ceea, cu musca pe căciulă… Le-am exilat noi, vreau să spun, pe calea aerului, da curând am început să-i ducem exilatului dorul. Ceva ne lipsea. Într-o zi, şedeam aşa, la masă, zgândărind cu furculiţa pârjoalele din farfurie; parcă îşi pierduseră şi ele gustul acum, când nu le mai pândea ameninţarea aia pufoasă; stam la masă şi ne mustra pe toţi conştiinţa: oare ce s-o fi ales de paraşutistul nostru? Nu şi-o fi zdrobit oare ciolanele la aterizare? A izbutit pare să scape de paraşută, să nu se încurce cu ea prin tufe? N-a murit oare de foame: că doar în taiga nu există chiftele cu festonaş. Nu l-o fi sfâşiat oare ursul, deşi, la drept vorbind, cine are nevoie de carne de pisică? Oricum, de când îl trimisesem să-ntreprindă de unul singur desantul acela, trecuse o săptămână întreagă. Când, deodată, dumnealui în persoană, zdup! pe masă, ca şi când ar fi căzut prin tavan, jumulit tot, sfrijit, cu panglicile de la paraşută atârnându-i, cu burta subţiată de foame, şi haţ! – pârjoala mea din farfurie… Mamă, ce bucurie pe noi! De-atunci, când ne aşezam cu toţii la masă, motanul sta şi el alături, pe duşumea, cu pârjoalele lui personale în farfurie. Bucurie şi pentru el, bucurie şi pentru noi. A izbutit, carevasăzică, să-şi apere drepturile. N-ar strica să înveţe şi oamenii de la un motan ca ăsta!

Râseră cu toţii.

— Da eu, fraţilor, am să vă zic una despre Ruslan şi Ludmila, se auzi o altă voce din fundul cortului.

Ivan Ivanovici Zagranicinîi mormăi nemulţumit, cu o aroganţă de şef în glas:

— Da ce, crezi că nu l-am citit pe Lermontov[77]? Nu mai devia, băiatule, discuţia de la problema motanilor…

— Ba, Ivan Ivanovici, află că „Ruslan şi Ludmila” e un tort..

— Cum adică tort? făcu nedumerit Zagranicinîi.

— Aşa se cheamă un anumit fel de tort. Îl fac cofetarii din Leningrad.

— Da ce legătură are cu motanii?

— Uite că are… Aşteaptă niţeluş şi-ai să vezi. Odată, s-au îndurat să mă premieze şi pe mine cu un bilet de odihnă. „Unde vrei să te duci?" mă întreabă. „Păi, zic, la New York". Au holbat ochii: „Da de ce?" Zic: „E cazul să-i studiez pe duşmani". S-au scărpinat la ceafă: „Când ţi-o veni rândul". Mi-au propus apoi, la alegere: Truskaveţ, Kislovodsk, da eu îs om sănătos, n-am nimica. „Daţi-mi, le zic, un bilet pentru Leningrad. I-oi studia, măcar pe foştii duşmani." „Cum adică?" s-au impacientat ăia. Le-am explicat: „Adică, viaţa pe care au dus-o ţarii". S-au liniştit. Mi-au dat şi biletul. Mai întâi am umblat pe-acolo împreună cu grupul, da după aceea am rămas în urmă: umblau prea iute, pe când de traiul ăla, al împăraţilor, e bine să te revolţi mai pe-ndelete. Gigea la ei descompunerea morală. Mi-a venit să mă aşez pe mobilierul acela, măcar cu fundul să mă ating de trecutul ăl blestemat, numai că peste tot nu vedeai decât frânghii întinse. Am călărit toate palatele. Singurul pe care nu-l bifasem a fost ăl de la Pavlovsk. Am plecat într-acolo cu trenul electric. Am luat şi o sticloanţă de vin dintr-ăla rozaliu cu mine, stau pe bancă, mai sug din el câte-oleacă, mă pregăteam adică pentru emoţia culturală ce mă aştepta. În faţa mea, pe bancă, o băbuţă. Figură distinsă, ziceai că-i piesă de muzeu. Şi lângă ea un tort, „Ruslan şi Ludmila", în cutie, legat frumuşel cu sfoară. Băbuţa se cam chiora la sticloanţa mea, nu prea-i plăcea, da, ce-i drept, se făcea că n-o vede. La o staţie, năvăleşte în vagon o droaie de tineri, cu sticle, cu pachete. Nişte ăia cu plete, de nici nu ştiai care-i flăcău, care-i fetişcană. Şi hop! cu toţii, pe bancă, în preajma mea şi-a babei. Vorbe dintr-alea nu le-au ieşit din gură, însă unul dintre ei a dat drumul la un magnetofon şi-a pornit de-acolo

o muzică mai scârnavă ca-njurăturile. Băbuţa, de necaz, chiar s-a făcut că doarme. Curând gaşca a luat-o din loc, doar urechile ne-au mai rămas împuiate o vreme. A deschis ochii şi băbuţa. Când, deodată, simt că mă trage de mânecă. Mă uit şi nu-mi (vine să-mi cred ochilor: schimbaseră ăia tortul!… Cutia era aproape la fel, doar că nu mai scria pe ea „Ruslan şi Ludmila”, ci „Tort de fructe”. A început băbuţa să plângă.

— Nu te mai necăji, mamaie, zic. Cred c-au făcut-o din greşeală.

— Aş, din greşeală! zice o muiere de pe-o altă bancă. Încearcă de găseşte un tort „Ruslan şi Ludmila”… Hipii-pipii ăştia se pricep şi ei la mărfuri deficitare… Ca să vezi ce tineret! Niciun respect faţă de ăi mari. La asta duc pletele…

— Calmează-te, mamaie, zic eu din nou. Un tort, orişicât, tot ai. N-ai să te duci în vizită cu mâna goală.

Da’ băbuţa, printre lacrimi:

— Ba nu mă duc, zice, în vizită. Mă duceam să-l îngrop pe Vasea..

Zic:

— Condoleanţele mele, mamaie… E soţul matale ori feciorul?

Baba zice:

— Vasea e motănelul meu. Optişpe ani a stat pe lângă mine.

Eu să mă înec, nu alta.

— Da ce legătură are, zic, „Ruslan şi Ludmila” cu funeraliile motanului?

— Păi are legătură, căci în cutia aia îl duceam pe Vasea, mort. Voiam să-l înhumez undeva, la ţară, la umbra mestecenilor…

Fraţilor, nici nu mai ştiu ce-am simţit în momentul acela. Pe de o parte, era ceva de groază, să ţi se facă părul măciucă, pe de alta – te-apuca râsul: ian închipuiţi-vă cum dau buzna netoţii ăia în casa cuiva cu tortul subţioară, cum îi oferă gazdei cadoul, punându-l pe masă, cum desfac

apoi sfoara… Nici în ziua de azi nu mă dumiresc ce fel de întâmplare a fost aia – veselă sau tristă. Voi ce ziceţi?

Ivan Ivanovici Zagranicinîi schiţă o strâmbătură: avea impresia că mai auzise povestea. Că bancul era, cu alte cuvinte, cam vechi. De altfel, nici aventura motanului paraşutist despre care vorbise chiar el mai adineaori nu se petrecuse pe de-a-ntregul aşa cum o înfăţişase: câte ceva văzuse chiar el, câte ceva împrumutase de la alţii. Au aceste istorisiri depănate în taiga la gura cortului o particularitate a lor: aceea că nici povestitorii înşişi nu ştiu prea bine cât adevăr şi câte fapte născocite conţin ele. Dar dacă ei vor să creadă că totul s-a întâmplat chiar aşa, şi nici măcar cu altcineva, ci chiar cu dânşii, n-au decât să creadă, doar să aibă de ce râde, adică să se simtă mai bine în desişul taigalei, unde râsul omului e totdeauna un tovarăş de nădejde. Tocmai de aceea Ivan Ivanovici nu-şi mai exprimă cu glas tare îndoielile ce-l cuprinseseră după ce ascultase povestea cu tortul, ba, dimpotrivă, încercă chiar s-o finalizeze prin concluzia pe care o trase drept răspuns la întrebarea povestitorului: „ce fel de întâmplare a fost aceea – veselă sau tristă?”

— Da viaţa însăşi cum o fi: tristă au veselă? zise el. Viaţa, băieţi, e-n fel şi chip… Ca o pisică cu blana împestriţată.

Se mai auzi atunci încă o voce:

— Da eu, când pornisem să cucerim Germania, am văzut un cimitir de pisici. Cu monumente la căpătâi: de marmoră, de bronz… Iar primprejur, floricele răsădite frumos, ordonat. Şi m-am gândit atunci: cum se poate oare să înalţi c-o mână monumente unor pisici, iar cu alta să umpli saltele cu păr de om?

Ivan Ivanovici Zagranicinîi oftă:

— Omu-i ca pisica: un animal aparte… Nici lui nu-i poţi ghici intenţiile…

Un altul începu apoi să povestească despre o mâţă care nimerise într-o maşină de spălat, dar tocmai atunci, punând capăt temei pisiceşti, Kalia-bucătăreasa ridică poala cortului şi strigă:

— Hei, muncitorime, vi se răceşte ciorba de peşte…

Din cele trei corturi, ieşiră trei lumi diferite, se uniră una cu alta şi alcătuiră un mic univers uman. Nimic nu reuneşte mai bine decât un foc de tabără.

Dintr-un avion care zboară prin noapte, fiecare asemenea foc, aprins în străfundul întunecat al taigalei, pare un mic şi nevolnic fulg de lumină, însă pilotul le zăreşte când pe unul, când pe altul, când pe al treilea, şi, de bună seamă, nu se mai simte atât de singur, ducându-şi propriii săi fulgi de lumină pe aripile-i legănătoare, printre nourii ce se freacă de bordurile avionului. Iar dincolo, în Cosmos, e tot o taiga, şi acolo privesc, clipind unul către altul, mici fulgi de lumină: şi cei nefăcuţi de mâna omului, şi cei trimişi acolo de oameni, şi fiecare din ei se simte mai uşurat, ştiind că alături de el este un altul.

Tot felul de oameni pot să şadă în jurul focului de tabără şi fiecare îl vede, în felul său. Căci focul de tabără poartă chipul gândurilor noastre. Focul de tabără îţi dăruieşte şi libertate, dar nu pe cea lipsită de sens, a singurătăţii, ci libertatea de a-ţi făuri, privindu-i pălălaia, tot felul de gânduri. De ce le place atât de mult oamenilor să privească focul? Poate pentru că viaţa însăşi a fost odinioară zămislită din foc? Într-adevăr, dacă ai sta să scormoneşti mai bine în sufletul fiecărui vânător sau pescar, ţi-ai da seama că lucrul principal pentru ei nu este nici peştele, nici vânatul, ci el, focul de tabără. Chiar şi atunci când taci din gură, şezând în preajma unui asemenea foc, tot stai la taifas cu el, vorbindu-i cu ochii, iar el îţi vorbeşte la rândul lui prin trosnetul crengilor cuprinse de văpăi, prin zborul scânteilor, prin fumul său amărui, şi astfel se întâmplă ceea ce nu li se poate întâmpla

oamenilor: tu şi focul vorbiţi şi, concomitent, vă ascultaţi unul pe celălalt.

Zărind de departe, la cotul râului, de-a lungul căruia îşi purta paşii, un asemenea foc de tabără – cel în preajma căruia şedeau tovarăşii săi –, Serioja Laciughin surâse: dacă focul acesta e aprins, înseamnă că la tabără totul este în ordine. Şi merse mai grăbit, deşi în jur coborâse întunericul şi numai luna, pe care o tot înghiţeau norii, izbutea când şi când să lamineze poteca. Apoi focul pieri din vedere, iar atunci când apăru din nou, era mai înalt şi îşi trimitea printre arbori mireasma amăruie. Cu fiecare pas al lui Serioja, siluetele oamenilor aşezaţi în jurul focului se desenau mai limpede, pentru ca, în cele din urmă, focul să înceapă a sculpta un chip după altul, smulgându-le întunericului. Ajuns aproape de tot, Serioja se opri o clipă locului şi, încă neobservat de nimeni, ciocăni în glumă cu degetele în trunchiul unui pin.

— E voie?

Cei din preajma focului nu se repeziră să-l îmbrăţişeze, să-l sărute, să-l potopească cu întrebări, ci doar îi făcură loc lângă ei, iar Kalia veni să-i toarne şi lui nişte ciorbă de peşte. Dar în timp ce Serioja îşi golea cu mişcări repezite strachina aburindă, toţi ceilalţi îl urmăreau, cu lingurile oprite fără voie în aer, atât de important era pentru toţi răspunsul pe care îl adusese. Numai pe Kolomeiţev treaba asta păru că nu-l interesează câtuşi de puţin. Mâncând, Serioja încercă de câteva ori să deschidă vorba despre plicul pe care îl adusese, dar de fiecare dată Kolomeiţev îl opri cu câte un gest neglijent, menit să potolească avântul tânărului. „Asta zic şi eu voinţă, gândi cu admiraţie Serioja. Să fi fost în locul lui, n-aş fi izbutit să mă abţin: pe loc aş fi pus întrebare.”

În sfârşit, Kolomeiţev rosti alene, ba chiar pe un ton plictisit, ce-i era propriu tocmai în clipele când se simţea mai tulburat:

— Ei, trimisule, ia hai să luăm amândoi câte-o gură de aer… – ca şi când nu s-ar fi aflat şi unul, şi celălalt în aer liber, în preajma unui foc de tabără, ci într-un birou plin cu lume de prisos.

Burstein surâse ironic şi dădu din umeri; Veazemskaia nici nu-şi ridică privirea. Sitecikin, rotindu-şi în găvane ochii devotaţi, de câine, fu gata să se repeadă şi el „să ia o gură de aer", dar privirea de gheaţă a şefului său îl ţintui locului. Aprinzându-şi lanterna, Kolomeiţev îl duse pe Serioja la malul râului, se aşeză acolo pe un butuc, îşi aprinse fără grabă o ţigară, şi, abia după ce trase lent de câteva ori din ea, zise scurt:

— Ei?

Tot ce păstrase în el până atunci ţâşni prin vorba rostită cu un glas răguşit, sleit de putere.

Serioja scoase din sacoşă plicul. Kolomeiţev îl rupse la un capăt, dădu la iveală o foiţă de hârtie îndoită, o desfăcu, şi îndreptă peste ea lumina lanternei. Scrisoarea cu antetul direcţiei şi eu binecunoscuta semnătură menită să impună respect era scurtă: „În urma expertizei efectuate, continuarea explorărilor apare ca fiind lipsită de perspectivă. Încetaţi activitatea. Transportaţi personalul, punându-l la dispoziţia echipei din Verhnie Saianî, întrucât probele trimise de acolo sunt mai încurajatoare".

Kolomeiţev îndoi din nou fila, apoi vârî plicul în portharta care îi atârna la şold.

— Ai citit scrisoarea? întrebă fără să se uite la Serioja.

— Nu, Viktor Petrovici, zise acesta. Ştiu însă ce cuprinde.

— Nu ştii nimic, făcu Kolomeiţev. Ai înţeles?

— Am înţeles, zise Serioja, luând parcă, în sinea lui, poziţia de drepţi, aşa cum i se mai întâmplase şi altă dată, când auzise asemenea dispoziţii, de-a dreptul surprinzătoare, ale acestui om, care părea să ştie mult mai mult decât cunoştea el, Serioja, sau alţii din preajma lui.

— Scrisorile şefilor trebuie să le citeşti ca pe nişte poezii, zâmbi în colţul gurii Kolomeiţev. Ideile cele mai importante îşi au sălaşul printre rânduri. Fapt e că cei de la direcţie se tem pur şi simplu de răspundere şi mi-o aruncă mie în cârcă. Dacă vom avea succes, cinstea le va reveni şi lor. Dacă vom suferi un eşec, ei vor avea oricând la mână un act justificativ: copia acestei scrisori. O psihologie proprie celor aflaţi pe la statul-major. Noi însă, băiete, ne aflăm în linia întâi…

La focul de tabără, care aproape că se stinsese, Kolomeiţev veni având întipărit pe buze unul dintre zâmbetele sale cele mai frumoase, de om sigur de sine.

— Pot să vă felicit. Citez: „probele sunt încurajatoare”.

Auzindu-l, Serioja rămase uimit de curajul şi stăpânirea de sine a acestui om, a şefului său, care acceptase cu atâta hotărâre riscul. Burstein înălţă sprâncenele a mirare. Veazemskaia nu schiţă niciun gest. Cât despre Sitecikin, acesta se săltă chiar de pe locul său şi îi învălui pe ceilalţi cu o privire triumfătoare: vedeţi că am avut dreptate?

Nelăsându-şi subalternii să-şi vină în fire, Kolomeiţev scoase din geanta de la şold o hartă roasă pe de margini şi, desfăcând-o, o puse pe genunchi.

— Vom continua. Suntem datori să prindem casiteritul ăsta de coadă.

— Un’ să-l prinzi? clătină din cap Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Siteritu’ ăsta are-o coadă precum şopârla. Doar am săpat peste tot locu’..

— Ba nu peste tot, i-o reteză Kolomeiţev şi cuprinse cu degetul harta. Trebuie să mergem de-a lungul râului până aici şi să săpăm pe malul din stânga. Acolo sunt şi filoane pegmatitice şi straturi hidrotermale, adică toate rocile corespunzătoare. Trebuie să fie şi casiterit acolo, n-are unde să fie în altă parte. Keşa, să pregăteşti şalupele pentru mâine… Carburant ai îndeajuns?

— Carburant am, zise Keşa şi, vizibil jenat de propria lui nehotărâre, mestecă cu lingura în strachina goală de dinaintea lui. Însă a cam scăzut apa din râu. Iar mai încolo, sunt pragurile alea trei, unul după altul. Poate să aşteptăm o ploaie, să mai crească apa?

— Ce-ai păţit, Keşa: parcă n-ai fi tu… Kolomeiţev azvârli în foc un tăciune rostogolit în iarbă, apoi, ştiind cum îl poate întărâta pe tânăr, i se adresă pe un ton de încurajare bucătăresei: Dar dumneata, Kalia, ce zici? Ţi-e frică şi dumitale? Să nu-ţi ude apa proviziile?

— De ce să-mi fie frică? S-o uda astăzi, se usucă mâine, dădu din umeri Kalia, dar în clipa următoare îi şi luă apărarea lui Keşa: Keşa al nostru numai seara îi greu de urnit din loc. Dimineaţa se înviorează.

Cel despre care era vorba însă continua să zgârie cu lingura fundul străchinii, aţintindu-şi într-acolo şi privirea ochilor săi ca afina coaptă.

— Eu zic că apa a scăzut…

Burstein îşi drese glasul:

— Poate ar trebui să cerem un elicopter? Să ne transporte pe toţi?

— N-ai prefera un avion? O „Caravella” sau un, „Boeing”? Prevăzute cu bar la bord? nu se putu stăpâni Kolomeiţev. Noi suntem geologi, nicidecum turişti.

— Nicidecum turişti, îi ţinu isonul Sitecikin, scoţându-şi cu mândrie pieptul înainte şi privindu-l triumfător pe Burstein.

Veazemskaia continua să păstreze tăcere.

— Clasa muncitoare ce zice? i se adresă Kolomeiţev lui Ivan Ivanovici…

— Dacă trebuie, trebuie… mormăi cam fără chef Zagranicinîi, apoi, făcând semn altor trei, muncitori, porni împreună cu ei spre cortul de alături, la culcare.

Îşi dădeau seama cu toţii că a doua zi aveau să se scoale la revărsatul zorilor. Kalia adună

străchinile golite şi se duse la râu, să le spele. Keşa se luă după ea, posomorât, ca şi când, ar fi fost el vinovat că apa scăzuse.

— Auzi, Kalia, ce-i aia caravella? o întrebă la un moment dat pe bucătăreasă.

— Mă ţărane, îl zeflemisi ea. Îi un vapor care merge pe ocean.

— Păi da încape aia în râul ăsta? Da boeing?

— Cam tot aia, se eschivă Kalia.

— Da bar?

— Prea multe vrei să ştii! Ia mai bine şi şterge străchinile astea.

— Iartă-mă, Boris Abramovici, îi zise tot atunci, cu o voce brusc îmblânzită, Kolomeiţev lui Burstein, depărtându-se împreună cu acesta de rămăşiţele rugului, căci nu-i plăcea să-i fie auzite scuzele. N-am vrut să te jignesc. Dar îţi dai seama şi dumneata: să chemi un elicopter când poţi să te foloseşti de barcă înseamnă să te umileşti. Iar în viaţă există destule umilinţe, ca să-ţi mai creezi tu însuţi altele.

— Nu m-aţi jignit, îşi coborî privirea Burstein. Însă Keşa e născut pe malul acestui râu şi îl cunoaşte mai bine decât noi. Nu-i un fricos. Iar eu nu sunt turist, aşa cum v-aţi exprimat adineaori. De riscat, însă nu merită să riscăm.

— De ce?

— Pentru că eu nu cred în existenţa acestui zăcământ, îşi ridică, în fine, privirea Burstein şi oftă uşurat, eliberându-se de povara gândului care mocnea de atâta vreme în cugetul lui.

— Pot să-ţi pun o întrebare, Boris Abramovici? îl întrebă Kolomeiţev, atât de nepăsător, de parcă s-ar fi aşteptat mai demult la această mărturisire.

— Bineînţeles, îl aţinti Burstein, încercând să-i surprindă în ochi măcar o umbră de nesiguranţă.

— Ce-i aceea credinţă? se abătu asupra lui privirea grea a lui Kolomeiţev.

— E cunoaşterea propriei tale cunoaşteri, continuă lupta aceasta a privirilor, Burstein.

— Ba nu. E o cunoaştere insuficientă, zâmbi ironic Kolomeiţev. Iar una suficientă nu va exista niciodată şi tocmai de aceea oamenii se vor agăţa totdeauna de credinţă. Desigur, există credinţa care porneşte de la sentimentul de milă, dar există şi credinţa ce are drept temei forţa interioară. Cel care nu posedă o asemenea credinţă nu poate să câştige jocul. Iar acesta trebuie jucat până la capăt, chiar dacă n-ai carte. Când până şi degetele îţi sunt încărcate de credinţă, cartea bună îţi pică ea singură în mâini. Or, noi am investit prea multe speranţe în casiteritul ăsta ca să ne permitem luxul a nu crede în el.

— Bine, dar dumneavoastră nu jucaţi cu cărţi, ci cu nişte oameni în carne şi oase, mormăi Burstein. Eu nu vă acuz că jucaţi doar pe pielea altora. Vă jucaţi şi propria persoană. Băgaţi de seamă să nu pierdeţi jocul!

— Aşadar, dumneata vrei să ieşi din joc? întrebă tăios Kolomeiţev.

— N-am spus aşa ceva, se încruntă Burstein. Din câte îmi amintesc, nu v-am trădat niciodată.

— Ştiu, Boris Abramovici, dădu din cap Kolomeiţev. Dumneata faci parte din cei care, deşi nu cred, totuşi nu trădează. Şi asta înseamnă mult. Şi totuşi, iartă-mă că ţi-o spun, îţi lipseşte o calitate fără de care nu poţi să obţii nimic în lumea asta ce se năruie datorită propriilor noastre îndoieli. Îţi lipseşte fanatismul. Nu am în vedere fanatismul morbid, isteric, ci unul sănătos, activ. Un asemenea fanatism e mai presus de credinţă, mai presus de cunoaştere. Toate revoluţiile – şi cele sociale, şi cele care au avut loc în ştiinţă şi tehnică – au fost făcute de oameni pătimaşi, iar nu de specialişti în domeniul îndoielilor. Îmi dau seama că fără să te îndoieşti niciun pic nu se poate. Ba chiar aş înfiinţa o secţie de îndoieli pe lângă Comitetul de Stat al Planificării. Când însă îndoielile sunt prea multe la număr, treaba asta te dezarmează. Unii se obişnuiesc aşa de mult cu

mirosul unt, încât îşi pierd simţul mirosului pentru viitor. Crezi oare că sunt chiar atât de tâmpit ca să nu mă îndoiesc niciodată de nimic? Totul e că nu-mi permit să devin slab. Şi nu-mi pierd, ca să zic aşa, simţul mirosului. Într-adevăr, nu numai mintea, dar şi acest simţ îmi spune, ca unui câine, că pârdalnicul ăsta de casiterit se află undeva, pe aproape, şi că trebuie doar să dăm de el. Oare chiar nu-ţi dai seama că instinctul este mai puternic decât raţiunea?

— Tocmai fanaticii au fost cei care au făcut cealaltă parte a omenirii să pună la îndoială scopurile, chiar pe cele mai nobile! nu se dădu bătut Burstein. Şi-apoi, eu nici nu cred că sunteţi un fanatic.

— Dar ce-oi fi? Un cinic? insistă Kolomeiţev.

— Nu, nu sunteţi un cinic. Sunteţi doar un om derutat,. Vă temeţi însă s-o recunoaşteţi şi vreţi să vă impuneţi părerea că aţi fi, într-adevăr, un fanatic, zise Burstein.

În clipa următoare însă i se făcu milă de Kolomeiţev, căci îşi dădu seama cât de dureros îl atinseseră pe acesta vorbele sale: pometii celui din faţa lui deveniră parcă mai colţuroşi în lumina rugului ce sta să se stingă, iar în ochi îi apăru o expresie de animal hăituit. Oricât de aprinse erau uneori discuţiile lor, Kolomeiţev rămânea totdeauna pentru Burstein un om drag, care, altcândva, în timp ce călătoreau pe râul Vitim şi un val uriaş, izbindu-se de-o stâncă, l-a măturat pe el, Burstein, de pe puntea *karbasului,* sărise neîntârziat în viitoare spre a-şi salva tovarăşul.

— Despre fanatism o să mai discutăm cu altă ocazie, îi zise lui Kolomeiţev. Cât despre casiterit, n-am să fiu decât bucuros să-l puteţi găsi. Doar sunteţi un om norocos…

Cel mai neplăcut lucru pentru Kolomeiţev era să-i observe cineva deruta. Cel mai plăcut – să se spună despre el că-i un om norocos. Burstein o ştia prea bine. Îndată, expresiei de iritare de pe chipul

lui Kolomeiţev îi luă locul un zâmbet aproape copilăros.

Între timp, Sitecikin observă că din portharta lăsată de către Kolomeiţev lângă foc a căzut un plic purtând antetul direcţiei lor. Sitecikin ştia, fireşte, că nu-i frumos să citeşti scrisorile adresate altcuiva, dar mai ştia şi că este, totodată, o acţiune folositoare. Aruncă o privire fugară peste umăr. Convingându-se că nu-l vede nimeni, scoase cât ai clipi scrisoarea din plic, o citi la repezeală, apoi, cu mişcări furişate, o vârî din nou în plic. Îndată începu în el ceea ce obişnuit se numeşte „luptă interioară". Omul ajunse chiar să-şi răvăşească părul din cap, strâmbându-şi impecabila cărare.

Fapt e că Sitecikin, mereu linguşitor faţă de şeful său, nu-l agrea, în realitate, deloc pe Kolomeiţev.

Acest ins, Eduard Sitecikin, îşi petrecuse copilăria într-una din clădirile înalte ale Moscovei, dar la subsolul acesteia. Maică-sa lucra aici ca liftieră, iar tatăl lui, ca instalator. Seara le plăcea să bârfească pe socoteala unor locatari care se bucurau de faimă. „Ştii, aseară, cosmonautul a binevoit să vină acas' la două noaptea, se apuca liftiera să-i povestească cu multă poftă soţului. Mă lăsasem oleacă pe divan şi aţipisem. Soneria noastră nu funcţionează, aşa că eroul nostru cosmic a-nceput să dea în uşă cu pumnul. Nici nu-i păsa că trezeşte din somn pe-un om al muncii. «N-ai decât să baţi, n-ai decât, mi-am spus şi nici că m-am mişcat de pe divan. În cosmos, zic, eşti stăpân, dar aci, la poartă, sărit eu». Şi ce crezi c-a născocit neruşinatul? A deschis fereastra de la punctul agitatoric şi-a intrat pe ea de şi-a rupt toţi nasturii. «Se poate aşa ceva? îmi zice. De ce nu deschizi uşa?» «Ar trebui să aveţi obraz, îi zic. Să veniţi acasă la timp. Să aveţi respect pentru portar. 'Mneavoastră sunteţi cosmonaut, da' vă ţineţi noaptea de beţii. Când oi trimite o scrisoare la sindicatul 'mneavoastră, ăl de cosmonauţi, n-o să

vă laude nimeni pentru treaba asta. Nici scafandrul n-o să vă ajute…» A rămas omul cu gura căscată. «Dar eu nu mă ţin de beţii, zice, eu vin de la antrenament…» Da cine să-l creadă? Cunosc eu antrenamentele astea… Şi-i mai apar şi fotografiile prin ziare. Să-l fi fotografiat ăia când se furişa pe fereastră, ca motanul…” „Da, nu-s respectaţi oamenii muncii, clătina din cap instalatorul cu amărăciune. Uite, m-au chemat deunăzi la Svetozarova, la cântăreaţă. Aia care a trăit mai întâi cu un acordeonist, iar acu’ e încurcată chiar cu şoferul ei. «Ajutaţi-mă, zice, mi-am spălat adineaori ciorapii în chiuvetă şi mi-a luat apa inelul din deget, de mi-a căzut înăuntru.» Am desfăcut ţeava şi-am găsit inelul împotmolit acolo, în murdărie. S-a bucurat grozav artista poporului, şi l-a pus în deget şi râde: «Văd că şi murdăria din canalizare poate fi uneori de folos!» Ştii, parcă tot pe mine m-ar fi mustrat. Pe urmă a cotrobăit prin poşetă şi mi-a întins cinci ruble. Auzi, cinci ruble, pentru un inel ca acela, cu briliante! Păi ăsta costă, cred eu, peste trei mii… Şi mai e şi laureată!”

Ascultând asemenea dialoguri ale părinţilor săi, Eduard Sitecikin începu încă din anii copilăriei să-i dispreţuiască pe oameni. Păi dacă şi cei mai celebri dintre ei, oameni care sunt arătaţi şi la televizor, sunt aşa cum sunt, atunci cum or fi ceilalţi!? Tatăl său, care vizita deseori, în calitatea lui de instalator, apartamentele celebrităţilor, mai stătea să descrie şi mobilierul, covoarele, lampadarele, lucru care pe Edik începuse să-l roadă: de ce ei să aibă atâtea, iar eu nu? Cum să facă oare să ajungă şi el la etajele de sus? De bună seamă, ajungând un ins instruit, un intelectual. Nume potrivit avea: părinţii i-au zis Eduard parcă tocmai cu această intenţie. Şi Edik începu să urmărească felul de a se comporta al celor ce locuiau la etajele superioare. Până şi cărarea şi-o făcu luându-se după un locatar de sus. Întrucât nu avea talente deosebite, se apucă să tocească,

izbutind să absolve şcoala medie cu medalie de aur. Avu loc după aceea un consiliu de familie: pentru ce facultate să opteze. Mama zicea că fizicienii câştigă zdravăn. Tatăl susţinea că nu fizicienii, ci cântăreţii. La examenul de admitere pentru Institutul de fizică şi matematică Edik fu trântit. Un an de zile luă lecţii de canto, îşi dezvoltă vocea, frecventă concertele lui Magomaev şi Kobzon, ca să înveţe felul de a se comporta pe scenă. Pică şi de astă dată la examenul de admitere. La geologie ajunse din întâmplare. Un profesor de geologie care locuia la etajele superioare ale clădirii rămase într-o zi blocat în lift, iar când, după cinci ore petrecute acolo, uşa se deschise, în sfârşit, se constată că, nemaiputându-se abţine, omul făcuse în cabina liftului treaba mică. Mai întâi, mama lui Edik începu să ţipe, dar apoi, dându-şi seama că jena omului i-ar putea fi de folos, tăcu brusc, dar îi puse profesorului, vorba ceea, mâna în beregată. Că adică, eu n-am să fac pic de scandal, în schimb, dumneata, profesor, ajută-mă să-mi aranjez tontul măcar la geologie. Şi profesorul, strâmbându-se la gândul că nimerise într-o situaţie dintre cele mai absurde, îl „aranjă".

Intrat la institut, Sitecikin se strădui din răsputeri să arate a student care merge în pas cu cerinţele. epocii moderne. Acum, în loc de bancnote de câte cinci ruble, tatăl său obţinea de la celebrităţi bilete la teatrul „Sovremennik", la cel din Tşganka, ba chiar şi la conservator. Într-o zi, când un poet ce locuia şi el la unul dintre etajele de sus a intrat în lift împreună cu un grup de străini, mama lui Edik se milogi de el să-i dea pentru feciorul ei o carte de-a lui cu autograf, lucru care în ochii străinilor apăru, pesemne, ca o apreciere a poetului de către popor, acesta fiind reprezentat în cazul de faţă de către liftieră. Ulterior, Sitecikin deschidea când şi când această carte în faţa colegilor săi astfel ca ei să poată zări autograful

autorului, iar la întrebările lor cât de bine îl cunoaşte pe poet se limita să zâmbească enigmatic. Cu toate acestea, nu izbutea deloc să pară intelectual. Avea în el ceva vâscos, respingător, fapt care în cercul acela al viitorilor geologi nu putea fi acceptat. Într-o zi, taică-său îi istorisi o poveste cu tâlc, care să-i poată sluji drept învăţătură:

— Serviciul militar eu l-am făcut la un batalion de construcţii. Aveam acolo un sergent pe jumătate analfabet, însă dornic nevoie-mare s-o facă pe şeful. Nu putea suferi să nu-i fie executate ordinele. Ne aliniază el odată pe noi recruţii şi ne zice: „Prima sarcină pe care o aveţi de îndeplinit e să scoateţi din rădăcini nişte buturugi. O faceţi iute „pe tot terenul de colo şi-abia pe urmă vă luaţi lingurile de luminiu şi înainte marş la ciorbă". Unul dintre recruţi îi zice însă c-un zâmbet parşiv: „Scuzaţi, dar se spune de aluminiu…" Sergentul se uită la el precum şarpele boa la un iepure: „Ieşi afară din front". Omul iese din front. „Tu ce eşti?" „Sunt filolog, tovarăşe sergent." „Ei bine, Filonov, vezi bradul ăla?" „Îl văd". „Ai să-l scoţi din rădăcini de unul singur. Să nu care cumva să te ajute vreunul! Abia după aia îţi iei lingura. De luminiu." Toată lumea a mâncat şi de prânz, şi de seară, numai intelectualul acela se tot moşmondea cu bradul lui personal. Până la urmă, vine la sergent, mânjit tot de pământ, abia ţinându-se pe picioare, dar c-un fel de înţelegere a situaţiei în ochi. „Permiteţi să raportez, tovarăşe sergent? Bradul ce mi-aţi încredinţat l-am scos din rădăcini…"

„L-ai scos de tot?" nu-i venea sergentului să-l creadă. „De tot." „Da sub rădăcini n-ai găsit nimic?" îl întrebă în continuare sergentul. S-a gândit oleacă intelectualul şi-i zice: „Ba da. O lingură, tovarăşe sergent!" „Şi ce fel de lingură?" îl întreabă iar, în zeflemea, sergentul. De luminiu, tovarăşe sergent", oftează intelectualul. Aşa că tu,

Eduard, băiete, să n-o prea faci fără niciun rost pe deşteptul. Altminterea, s-a zis cu tine. Sergenţii îs mai dihai ca generalii, căci sunt mereu în preajma ta…

Această poveste cu tâlc sau, mai curând, anecdotă de împrumut, avu o mare influenţă asupra lui Sitecikin. Tocmai de aceea îi şi ţinea mereu isonul lui Kolomeiţev. În realitate însă îl invidia de moarte. Oamenii cu care Kolomeiţev avea de-a face, chiar dacă nu-l îndrăgeau cu toţii, îl respectau totuşi: omul se bucura de consideraţie. Sitecikin, în schimb, nu se bucura de niciun fel de consideraţie. Era dispreţuit chiar de către cei în graţiile cărora încerca din răsputeri să intre, printre aceştia numărându-se şi Kolomeiţev. Unde mai pui că acesta dispunea şi de putere, în timp ce Sitecikin nu dispunea de putere asupra nimănui, cu excepţia propriei sale persoane lucru de care – în treacăt fie zis – era foarte mândru, impunându-şi să se umilească în faţa altora, dar zicându-şi, totodată, în gând: „Lasă că mi-o veni şi mie rândul…” Kolomeiţev plăcea femeilor, în timp ce Sitecikin s-a considerat profund jignit, încă din adolescenţă, de faptul că maică-sa, vrând să-l absolve de chinurile pe care le încerca din cauza unor dorinţe neîmplinite, i-a vârât la un moment dat în pat o femeie de serviciu, una mătăhăloasă şi cam toantă, cu care se socoti după aceea chiar ea, oferindu-i nu numai o hârtie de zece ruble, dar şi un borcan de trei litri de ciuperci murate, de care toanta era mare amatoare. Sitecikin îl invidia pe Burstein, pentru că, în discuţiile cu Kolomeiţev, acesta izbutea să nu se abată de la opiniile sale, pe Laciughin, pentru că tatăl său era academician, pe Veazemskaia, pentru că trăgea bine cu puşca, pe Ivan Ivanovici Zagranicinîi, pentru că – aşa cum i se părea – acestuia nu-i păsa de nimic, iar pe Kalia, pentru că râdea la tot pasul. Ajunsese să-l invidieze până şi pe Keşa, pentru cocoaşa lui, căci i se părea că-i prilejuia anumite avantaje. Invidia lui

Sitecikin ajunsese să cuprindă întreaga omenire. Îi invidia pe americani, pentru că trăiesc în America. Pe membrii guvernului, pentru că în zilele de sărbătoare stau în tribuna mausoleului. Pe beţivani, pentru că le face plăcere să bea. Pe nebăutori, pentru că izbutesc să se abţină de la băutură, chiar şi în compania persoanelor de care ar avea nevoie. Citind articole privitoare la cei ce atentau la avutul obştesc, îi invidia şi pe aceştia, deşi îi dispreţuia, pentru că se lăsau prinşi. Îi invidia pe directorii magazinelor universale, alimentare şi de consignaţii, ca şi pe şefii de la autoservice. Îi invidia pe cei ce au vile şi maşini, precum şi pe laureaţii premiilor „Lenin" şi ai premiilor de stat. Invidia lui nu ignora nici premiul Nobel. Invidia pe toţi oamenii frumoşi, chiar şi femeile. Invidia persoanele mai în etate, întrucât vârstă i se părea a fi un factor în plus, ce i-ar fi putut favoriza ascensiunea spre etajele superioare. Era furios că îmbătrâneşte prea încet: avea impresia că tinereţea e cea care îl împiedică să avanseze. A depune însă eforturi excesive în acest sens i se părea a fi un lucru nelipsit de primejdii: observase mai demult că elanul trezeşte o bănuitoare nelinişte în rândul persoanelor bine aşezate în scaunele lor. Şi-apoi, cel care se zbate ca s-o ia înainte poate să şi alunece. Mult mai lesne e să te foloseşti de asemenea accidente ale altora.

Parcurgând scrisoarea sosită de la direcţie şi apreciind fulgerător situaţia, îşi dădu seama că sosise ora sa astrală. Cei de la direcţie nu vor putea să nu remarce un tânăr specialist care n-a consimţit să-i ţină hangul şefului său ce încălcase o dispoziţie a conducerii. Dacă Kolomeiţev o va păţi, de ce s-o păţească şi el, Sitecikin? Dar dacă Kolomeiţev va da totuşi de casiterit?

Sitecikin stătu în cumpănă. Ba nu, chiar în cazul unui asemenea succes, lui Kolomeiţev nu i se va ierta actul de indisciplină. Pentru descoperirea casiteritului i se vor prezenta mulţumiri, în schimb

se va găsi altceva împotriva lui. Pe când fapta lui Sitecikin nu va fi dată uitării. De oameni ca Sitecikin e totdeauna nevoie. Şi Sitecikin se decise.

După ce Kolomeiţev, însoţit de Burstein, reveni în preajma focului şi cei doi se aplecară să cerceteze din nou harta, el întrebă pe un ton provocător şi vorbind mai tare decât era nevoie:

— Ia spuneţi-mi, Viktor Petrovici, ce conţine totuşi scrisoarea asta? De ce nu vreţi s-o arătaţi?

Kolomeiţev nu şi-ar fi putut închipui niciodată că vocea totdeauna linguşitoare, mieroasă a lui Sitecikin poate să conţină asemenea tonalităţi impertinent-poruncitoare. Atitudinea veşnic servilă a tânărului dispăruse ca prin farmec: acum avea în faţa ochilor un duşman ce îşi dezdoia spinarea veşnic încovoiată. Chiar şi ochii acestuia îşi schimbaseră înfăţişarea: până atunci alergau, mereu agitaţi, când într-o parte, când în alta, linguşitori, admirativi, devotaţi, pe când - acum încremeniseră holbaţi şi plini de o sarcastică superioritate. Tresări şi Laciughin, zicându-şi: Sitecikin a aflat totul. Burstein îl privi lung, mirat, pe sub ochelari, pe cel care vorbise, ca şi când acesta, aidoma duhului din poveste, s-ar fi slobozit singur din şip. Cât despre Veazemskaia, ea se uită la Sitecikin cu un calm dispreţ, fără să se mire defel.

— Scrisoarea a fost adresată şefului echipei, nu dumitale, Sitecikin, zise ea apoi. Ca geolog, n-ai ajuns încă la acel stadiu care ţi-ar putea da dreptul să-ţi controlezi şeful…

— De unde ştii dumneata că n-am ajuns! nu izbuti să-şi stăpânească ţipătul Sitecikin. Voi nu mă lăsaţi s-ajung! Credeţi că sunt un nimic? Ei bine, am să vă arăt eu tuturor ce pot! Şi susţin că am dreptul să aflu ce conţine scrisoarea asta…

— Ai şi aflat ce conţine… rosti Kolomeiţev, vorbind rar şi simţind că-l cuprinde brusc o

oboseală cumplită şi o cumplită silă de viaţă. Mi-ai scos scrisoarea din porthartă…

— N-am scos-o! A căzut ea singură! ţipă ascuţit Sitecikin. Mă jigniţi!

— Iat-o… Kolomeiţev îi întinse lui Burstein plicul. N-am vrut să v-o arăt. Iertaţi-mă… N-am putut să accept decizia… Vă cer tuturor să aveţi încredere în mine. Ca unor geologi, ca unor tovarăşi.

Burstein dădu la o parte mâna întinsă a lui Kolomeiţev, refuzând să ia scrisoarea:

— Am bănuit ce cuprinde… N-are a face… O să ne continuăm cercetările.

— Ba eu am să raportez… Ca tânăr specialist, protestez cu hotărâre, continuă Sitecikin, înecându-se.

— Dumneata n-ai fost niciodată tânăr… îi zise Veazemskaia.

— Şi nu vei fi niciodată un adevărat geolog, adăugă Burstein.

— Serioja… se repezi Sitecikin spre Laciughin. Eşti martor că am fost ofensat…

— Pe mine să nu contezi, zise cu glas ferm Serioja.

— Sunteţi porniţi cu toţii împotriva mea… Aici e o mafie… O să fiţi pedepsiţi cu toţii! Cu toţii… vociferă Sitecikin.

Din nou nu se temea nimeni de el. Din nou nu-l respecta nimeni.

— Adică o să ne închidă? îl întrerupse Burstein. Asta vrei să spui? Mi se pare curios că n-ai spus-o mai demult.

Kolomeiţev, care doar cu câteva clipe în urmă părea frânt de lovitura pe care i-o dăduse Sitecikin, se reculese, fu cuprins de o furie veselă, întineri brusc. Îşi dădu seama fără veste că nu e deloc singur şi că acest lucru e cu mult mai de seamă decât pofta de viaţă a individului. Că, atunci când îi ai pe alţii în preajmă, până şi o nereuşită ţi se pare mai uşoară.

— Pleacă, Sitecikin… Să pleci şi să nu te mai întorci! zise el.

— Să ştiţi c-o să vă pară rău!

Sitecikin dădu buzna în cort, apoi ieşi de acolo, târându-şi sacul de dormit. Plec mâine dimineaţă. Şi mă duc întins la Direcţie.

Burstein îi puse lui Kolomeiţev mâna pe umăr.

— Am o propunere. Cred că deocamdată nu e cazul să pornim cu toţii. Ar trebui să orientăm prospectarea în două direcţii. Aici încă n-am sondat întreg terenul. De pildă, falia asta, arătă el pe hartă. Să rămână aici Veazemskaia, Laciughin şi muncitorii, iar noi amândoi să plecăm cu barca. De sondat o să izbutim să sondăm şi fără ceilalţi. Iar dacă găsim acolo casiterit, îi aducem şi pe ei.

— Vin şi eu cu voi, spuse cu fermitate Veazemskaia.

— Şi eu, zise Serioja.

— Şi eu, zise şi Ivan Ivanovici Zagranicinîi, ivit fără veste din întuneric. Flăcăii mei or să se poată descurca şi singuri, pe când târnăcopul meu o să vă poată fi de mare folos… Da ce se tot burzuluia pe-aici taie-paie ăla?

— Hotărârea mea ar fi următoarea, lovi cu palma harta Kolomeiţev, din nou plin de elan. Propunerea colegului Burstein de a ne împărţi grupul în două se acceptă. Toţi muncitorii rămân aici. De treaba asta răspund Veazemskaia, Laciughin… Surprinzând privirea rugătoare a lui Serioja, se întrerupse. Deşi cred că Iulia Sergheevna o să poată efectua şi singură documentarea. Vom pleca, aşadar, cu două bărci. În prima mă voi afla eu, Burstein şi Ivan Ivanovici. Într-a doua – Keşa, Serioja, instrumentele şi proviziile. Trebuie să găsim casiterit înainte de a fi smulşi de-aici cu forţa. Întrebări aveţi de pus?

Nu avea nimeni.

13

Sclipind prin văzduh, „Boeing”-ul argintiu care efectua cursa Seatle-Honolulu îşi slobozi cu precizie, din pântec, trenul de aterizare deasupra acelei salbe de smaralde ce o alcătuiau insulele şi se angajă apoi atât de brusc în jos, spre pistele aeroportului, încât micuţa *lady* în vârstă, care purta o pălărioară de pai cu flori artificiale şi stătea într-unul dintre fotolii,. Îşi duse, superstiţioasă, mâna la micul medalion cu chipul Sfântului Christopher, ce-i atârna la piept; era cea dintâi aterizare din viaţa ei. Pe genunchi îi tresălta un coşuleţ de nuiele împletite, prevăzut cu capac. În ciuda rugăminţilor politicoase ale stewardeselor companiei „Pan-American”, care umblau cu paşi de balet printre şirurile de fotolii, *lady* nu voise cu niciun chip să-l lase la compartimentul de bagaje sau să-l pună în tambuchi. Cu câtă uimire şi-ar fi înălţat sprâncenele aceste stewardese, dacă ar fi ştiut că sub capacul misteriosului coşuleţ nu se aflau decât cinci duzini de ouă, fiecare din ele învelit cu grijă într-o foiţă de plastic. Ce-i drept, ouăle erau superbe: mari, cum sunt cele de la ţară şi, mai ales, lipsite de acea suspectă albeaţă de incubator, ba având lipite ici-colo firicele de paie şi mici fărâme de găinaţ. Căci *lady* avea pe lângă Seatle o mică fermă de păsări, iar ouăle – despre care auzise că sunt foarte folositoare pentru voce – le ducea în dar feciorului său, un tânăr *rocksinger,* care-o

invitase la primul său concert de gală, organizat la Honolulu.

Spre surprinderea ei, nu fu întâmpinată chiar de el la aeroport: în locul lui, veni în fugă la scara avionului un vlăjgan pletos, pe maioul căruia erau imprimate chipul feciorului ei şi ale celorlalţi flăcăi din grupul rock ce purta denumirea de „Pletoşii". Vlăjganul se recomandă drept managerul grupului şi, vrând s-o ajute, întinse spre coşuleţul cu ouă mâinile lui păroase, cojite de arşiţa soarelui. Zărindu-i şortul slinos din piele de antilopă, din care îi răsăreau indecent picioarele tot atât de păroase, cu pielea cojită, şi încercând zadarnic să ghicească ce fel de ochi s-or fi ascunzând în spatele ochelarilor de soare cu lentilele ca de oglindă ce-i încălecaseră nasul roşu, cojit şi el, *lady* trase instinctiv de coşuleţ, ceea ce-l făcut să se deschidă, iar ouăle să cadă unul după altul pe pardoseala de marmoră a clădirii aeroportului, prefăcându-se acolo într-un amestec alb-gălbui. Managerul însă nu-şi pierdu cumpătul, de parcă toată viaţa lui ar fi întâmpinat asemenea cucoane care transportă la bordul unor „Boeing"-uri ouă naturale, aduse de pe la fermele lor. Vârî un dolar în buzunarul omului de serviciu – havaian după înfăţişare – ce apăru acolo ca din pământ, culese, cu un respect demn de laudă pentru darurile naturii, cele câteva ouă rămase ca prin minune nevătămate, le puse în coşuleţul pe care i-l luă totuşi cucoanei, aduse de la oficiul de bagaje geamantanul ei vechi, legat pentru mai multă siguranţă cu câteva cureluşe, o invită pe *lady s*ă-l urmeze şi o vârî cu multă delicateţe într-o limuzină neagră, încinsă pe dinafară, dar deosebit de răcoroasă înăuntru, unde mai şedeau alte trei *ladies, v*enite cam la aceeaşi oră, dar cu avioane diferite, la. concertul în cadrul căruia urmau să se producă feciorii lor. Femeile, dând dovadă de multă demnitate şi de-o prudentă bucurie, făcură cunoştinţă una cu alta când maşina se şi afla în

plină viteză. Una dintre ele, o mamă cu mulţi copii, era soţia unui muncitor la banda rulantă a unei uzine de automobile din Detroit, alta lucra ca spălătoare de vase la „Holiday Inn”, un hotel de lângă Nashville (de tatăl băiatului său nu pomeni nimic), iar cea de-a treia era văduva unui artificier ce lucrase la o mână din Arizona. Toate călătoriseră cu avionul pentru prima oară în viaţa lor, beneficiind de biletele pe care le primiseră de la feciori. Acum, prin faţa lor luneca în goană, cu o viteză ameţitoare, priveliştea celebrului oraş-hotel, a paradisului artificial, cu imenşii lui zgârie-nori, înălţat în locul paradisului adevărat, paradisul naturii; toate străzile lui erau pline de reclame, înfăţişând chipurile feciorilor acestor femei, ale căror mâini roşii, cu mişcări neîndemânatice, trădau viaţa pe care o duseseră până atunci şi care era atât de diferită de viaţa celor ce vin la Honolulu să se distreze, lunecând pe valuri cu surf-ul, să-şi potolească setea sorbind cu paiul dintr-un ananas tăiat în două punciul pregătit din rom, pe care îl servesc, pe plajă, chelneri ciocolatii în slipuri colorate.

Deodată, managerul se pocni cu palma peste frunte, îi spuse şoferului să oprească, scotoci în portbagaj, apoi agăţă de gâtul fiecăreia dintre cele patru mame câte un colier de scoici havaiene; femeile începură să le admire, râzând ca nişte fetiţe. Managerul, care îşi reluase locul de lângă şofer, privi prin oglinda retrovizoare la chipurile pline de-o bucurie naivă ale acestor femei ostenite, pe care puterea vrăjitorească a companiei „Pan-American” le smulsese din loc pe neaşteptate, ducându-le prin văzduh la cea mai frumoasă sărbătoare, sărbătoarea revederii cu fiii lor, şi în faţa ochilor îi apăru chipul mamei sale, casieră la „Woolworth” din Salt Lake City, oraş al mormonilor[78], unde nimeni nu bea nicio picătură de alcool, dar unde, în schimb, se fabrică cea mai gustoasă îngheţată din lume, şi se gândi cât de

ticălos e că nu şi-a revăzut de atâţia ani mama şi cât de nemernic e că a născocit această călătorie pentru mamele *rocksinger*-ilor săi doar în scop de reclamă, adică pentru ceea ce se cheamă *publicity*. Îndată însă îşi înfrânse hotărât accesul de sentimentalism care-l împiedica să lucreze. „Pletoşii" erau creaţia lui, cauza în care îşi pusese toate speranţele. Alcătuise grupul cu doi ani în urmă, din rândul celor ce participaseră atunci la un festival al ansamblurilor şcolare. Apoi, timp de un an îi ţinuse pe băieţi închişi într-o vilă părăsită din California, închiriată pe un preţ de nimic, unde pregăti cu ei un program muzical, dresându-i ca pe nişte dulăi tineri, capabili să tabere în orice clipă asupra publicului şi să-l apuce ele beregată. Împrumutându-se de bani în dreapta şi în stânga, îi investise în prealabil într-un „gossipism"[79] muzical, difuzând, prin intermediul unor critici plătiţi tot de el, o serie de zvonuri privitoare la o nouă super-armă muzicală fie s-ar afla în pregătire. După aceea lăsă ca tinerii *rocksinger-i* să apară câte puţin în programele de radio şi televiziune, făcând însă treaba asta mai rar, pentru ca publicul să rămână mai degrabă flămând decât suprasaturat de cântecele „Pletoşilor". În cele din urmă, şi-a îngăduit riscul de a imprima primul lor disc de format mic.

Tactica lui a avut efect. Discul s-a bucurat de un succes uriaş. Cheltuielile făcute nu-şi aflaseră însă deplina justificare. Şi astfel, în ciuda ofertelor de a imprima un disc „microsion" ce i-au fost prezentate de către nenumărate firme de specialitate, el a preferat să mai aştepte. În cele din urmă, a hotărât să organizeze un *super-show* care să întreacă succesul Beatles-ilor şi să garanteze imprimarea în milioane de exemplare a viitoarelor discuri. Dar unde să-l organizeze? La „Madyson-Square Garden" l-ar fi costat prea mult. În afară de aceasta, New Yorkul e un oraş mult prea răsfăţat de celebrităţi, şi-apoi, discul des format mic al

„Pletoşilor” îşi găsise cea mai largă difuzare în provincie, ca şi când provincia ar fi priceput că ea este cea care a început să cânte prin glasul celor patru flăcăiandri. În cele din urmă, managerul îşi opri alegerea asupra marelui sport-palace din Honolulu, capabil să găzduiască cincisprezece mii de spectatori. Făcând această alegere, el nu şi-a pus însă speranţele în afluenţa turiştilor. Pentru adevăraţii iubitori ai muzicii rock, vizitarea insulelor Hawaii reprezintă o distracţie mult prea costisitoare, iar din şorturile celor veniţi aici la odihnă răsăreau nişte picioare mult prea încărcate de reumatisme. Speranţele şi le pusese în tineretul localnic – acesta nu-şi putea îngădui luxul de a asculta cântăreţi celebri la cabaretele şi restaurantele ce arborau preţuri fabuloase –, adică în copiii de barmani, chelneri, portari de pe la cazinouri, vânzători de îngheţată, liftieri, comisionari, barcagii, taximetrişti, căutători de scoici, vânzători de suvenire, frizeri, pedichiuriste, maseuze, prostituate, în vinele acestui tineret rătăcea, pierdut, un sânge insular, bizar amestecat cu cel anglo-saxon de provenienţă americană. Acest tineret avea visele lui, dar îl aştepta şi pe el o aceeaşi cale: spre meseria de barman, portar, vânzător de îngheţată etc. Caracatiţa serviceului îl înhăţa cu tentaculele ei şi, vârându-şi-l în pântece, îl digera fără cruţare. Dar şi văzându-se în pântecele ei, acest tineret încă mai nutrea speranţe deşarte, încă mai încerca să scape de acolo. Stând la mescioarele ce pluteau pe apele piscinelor şi ascultând harpista care le gâdila auzul, legănându-se într-o scoică gigantică, turiştii cei plini de reumatisme nu observau privirile băieţandrilor şi fetişcanelor, ale acelor tineri localnici care se aflau afară, lipiţi de grilajele forjate cu iscusinţă. Aceste priviri vădeau, firește, şi o curiozitate copilărească pentru viaţa care le era inaccesibilă – a străinilor –, dar uneori, în pupilele lor, ale acestor ţânci sau adolescenţi, se aprindea şi insulara ciudă faţă de

venetici, sădită undeva, în adânc de genă. Dacă la aceşti tineri nu se făcea încă simţit sau nu se mai făcea simţit protestul, în ei stăruia totuşi dorul de protest. Tocmai acest lucru se făcea simţit şi la *rocksinger*-ul pe care îi instruise managerul: nu protestul ca atare, ci dorul de el. Managerul calculase, de asemenea, cu multă atenţie câte exemplare ale discului imprimat de „Pletoşi" fuseseră vândute aici, în Hawaii, şi ajunsese la concluzia că numărul acestora deşi mare, nu era totuşi suficient pentru deplina reuşită a proiectului său. Ca atare, întreprinse o reclamă susţinută în paginile presei locale. Efectul fu mulţumitor, dar nici el întru totul suficient. Şi-atunci managerul le dădu băieţilor o comandă specială: să compună un cântec despre Hawaii, dar nu unul dulceag, pentru turişti, ci un cântec pe care l-ar fi compus dacă s-ar fi născut chiar ei aici, pe insule, unul care să cuprindă în el întreaga nostalgie a purităţii acestor insule. Şi iată că melodia *Potolitele insule* avu darul să trezească la viaţă genele aproape adormite: postul de radio local începu s-o transmită mai în fiecare zi. Îndată, toate exemplarele nevândute ale discului de format mic, imprimat de către „Pletoşi", fură luate cu asalt. Tot atunci au fost puse în vânzare şi maiouri cu portretele „Pletoşilor". Managerul îmbrăcă primul maiou din stoc, dar, ieşind a doua zi în stradă, întâlni în cale sute de tineri băştinaşi îmbrăcaţi la fel. Prin intermediul unui ziar studenţesc de stânga, el făcu să se înţeleagă că „Pletoşii" ar fi în favoarea independenţei insulelor Hawaii. Prin terţe persoane organiză o serie de cluburi şcolare ale admiratorilor celor patru „Pletoşi". Apărură şi insigne cu deviza: „Pletele sunt drapelul nostru". Atmosfera deveni agitată. Sosise timpul ca dulăii cei tineri să fie asmuţiţi asupra publicului. Spectacolele aveau să aibă loc în faţa unor săli arhipline. Fusese prevăzută din timp posibilitatea ca mulţimea celor rămaşi fără bilete să asedieze

sport-palace-ul, să rupă nasturii de la hainele celor patru idoli, fermoarele de la blugii lor, să le sfărâme în bucăţele chitarele electrice, să răstoarne maşinile poliţiei. Managerul îşi dădea seama însă că toate aceste acţiuni nu. vor preţui nici doi bani dacă nu vor fi fotografiate, televizate, descrise pe paginile celor mai citite ziare din America. Nu era suficient, aşadar, să provoci numai un scandal zdravăn, trebuia să te preocupi şi de ecourile pe care aveau să le stârnească acestea. Din nou au intrat în funcţiune banii şi, drept rezultat, douăzeci de corespondenţi au sosit la Honolulu pe socoteala managerului, cu avioanele, venind din cele mai diferite colţuri ale Americii şi fiind instalaţi la cele mai bune hoteluri, cu şampania achitată şi ea de către gazde. Cheltuielile au fost mari, dar nu inutile: stilourile, aparatele fotografice, şi cele de filmat erau gata să intre în acţiune. În plus, când unul dintre *rocksinger*-i spuse cu timiditate că ar dori s-o invite la concert pe maică-sa, managerul îi transformă pe dată sentimentele filiale într-o problemă de afaceri şi trimise invitaţiile cuvenite tuturor celor patru mame. Publicul, îşi spuse el, agreează în mod deosebit pe acei idoli care provin din familiile aşa-zişilor oameni simpli. Într-un cuvânt, făcu totul ca succesul acţiunii să fie asigurat. Cât despre mamele în cauză, ele îi plăcură cu adevărat, totuşi nu într-atât, încât să renunţe a le folosi în afacere.

După ce cele patru *ladies* provinciale îşi depuseră coşurile şi geamantanele în camerele hotelului aparţinând companiei „Hilton”, care le impresionară prin căzile lor de baie din nefrit, îngropate în pardoseală, după ce făcură la repezeală câte un duş, se pieptănară şi îşi pudrară obrajii, managerul le duse cu el în holul unde avea să aibă loc banchetul şi unde se îmbulzeau ziariştii. *Rocksinger*-ii, aflaţi şi ei acolo, se repeziră la mamele lor, îmbrăţişându-le cu sinceră bucurie, dar împinşi de instinctul format între timp, îşi

întoarseră totodată, tuspatru chipurile spre obiectivele fotografice. Mamele clipiră, zăpăcite, în luminile bliţurilor, lipindu-se fără voie de pieptul feciorilor. Imaginile obţinute se dovediră deosebit de izbutite.

— V-aţi gândit vreodată că feciorul dumneavoastră va deveni *rocksinger?* fu întrebată mama din Seatle.

— Nu, răspunse ea, reuşind abia acum să-şi vadă mai bine fiul cel cu plete negre şi cu ochi biblici, ba chiar mirându-se, speriată. Întrucâtva, că băiatul poartă nişte blugi vechi, peticiţi: oare n-o fi având bani îndeajuns de nu s-a îmbrăcat mai ca lumea cu prilejul acestei solemnităţi organizate în cinstea lui şi la care s-au adunat atâţia domni de vază, îmbrăcaţi mult mai bine ca el? A mirat-o şi faptul că poartă nişte pantofi cu toc înalt – doar nu-i deloc mic de statură! – precum şi acela că de gâtul său lung, ce tot zvâcneşte în direcţia aparatelor fotografice, sunt agăţate ghirlande întregi de mărgele, lucru mai potrivit pentru o femeie, iar pe frunte are desenat un cerculeţ purpuriu ca la femeile hinduse:

— Ce aţi dori să ajungă fiul dumneavoastră? nu se lăsau reporterii.

— Nu ştiu. Aş dori să ajungă un om fericit, răspunse mama din Seatle.

Răspunsul plăcu. Exact aşa, simplu, trebuia să răspundă America, personificată acum de mama aceasta din Seatle.

Mama din Detroit fu întrebată despre cazul Watergate. Ea nu-şi pierdu cumpătul şi răspunse cu tărie:

— Eu nu cred că preşedintele nostru ar putea să fie un om necinstit…

O parte a asistenţei întâmpină răspunsul cu aplauze, alta, cu zâmbete îngăduitoare.

Mama din Nashville răspunse evaziv:

— Cine poate s-o ştie…

Mama din Arizona fu mai categorică:

— Astăzi există atâţia escroci, că nu mă mai miră nimic.

Mama din Seatle spuse că nu se pricepe la asemenea treburi şi se uită cu un aer vinovat la feciorul său: oare n-a făcut o gafă? Feciorul dădu din cap, liniştind-o. A nu te pricepe la ceva constituie totdeauna un avantaj.

Super-show-ul începu înainte de a începe. Managerul calculase, într-adevăr, totul cu precizie: băieţandrii şi feţişoarele localnice, purtând maiouri cu portretele „Pletoşilor", luară cu asalt *sport-palace-ul,* măturându-i din calea lor pe controlori şi pe poliţişti. În sală nu te mai puteai dumiri cine are şi cine n-are bilet, cine pe al cărui loc s-a aşezat. Fiecare din cei care pătrunseseră în sală avea în priviri expresia unui asemenea triumf încercat cu anticipaţie, de parcă în clipele următoare avea să se producă cel mai important eveniment al secolului.

Zbârnâitorile pârâiau asurzitor, tobele bubuiau, trompetele răcneau, înfierbântând spiritele. Managerul abia izbutise să le aşeze pe cele patru mame într-un rând suplimentar de fotolii, şi ele începură să arunce priviri speriate, împrejmuite fiind de magma de pe acum în fierbere pe care o alcătuiau admiratorii feciorilor lor.

Lumina se stinse, provocând urlete frenetice – efect al unei aşteptări prea îndelungate. Deasupra miilor de capete scânteiară violet luminile reflectoarelor, smulgând din beznă uriaşul ecran din spatele scenei. Pe ecran dansează bizar nişte ornamente stranii, cărora le lua locul în răstimpuri ba o secvenţă de film documentar, în care un soldat se prăbuşea pe pământul Vietnamului, susţinându-şi cu mâinile tremurânde intestinele revărsate din pântec, ba un sân de femeie în prim-plan, cu perişori fini crescuţi în jurul sfârcului, ba o impresionantă goană a bizonilor pe întinsul preriei, ba un picior de om care îşi scotea prin gaura papucului degetele murdare.

— Ce-i asta? Mama din Seatle, se adresă îngrozită, neştiind unde îi este feciorul, unui tânăr localnic ai cărui ochi sclipeau prin întuneric lângă ea şi care, transportat, mesteca, plescăind din limbă, o lamă de chewing-gum.

— Asta? Asta e *psychedelia,* mormăi el arogant între două plescăituri, şi îndată, sărind de pe scaun, scoase un răcnet sălbatic: pe scenă apărură, în sfârşit, cei patru idoli, agitându-şi în aer chitarele electrice.

Dar nu răcni numai el, răcni întreaga sală cu cele cincisprezece mii de gâtlejuri ale ei, devenind pe dată un gigantic bizon flocos, rănit mortal de bucuria de a-i vedea pe cei patru idoli ce păreau pe scenă atât de mici în comparaţie cu chipurile lor mult mărite, proiectate simultan pe ecranul din spatele scenei. Tânărul cu ochi biblici veni la microfon şi încercă să spună ceva – pesemne să anunţe titlul celui dintâi cântec. Entuziasmul isteric al celor din sală nu conteni însă, ci, dimpotrivă, se amplifică continuu, acoperindu-i vorbele. Chipul de pe ecran, mai întâi radios, căpătă o expresie de zăpăceală în cele din urmă, *rocksinger*-ul începu să cânte, dar nu se putu auzi nimic – nici glasul lui, nici sunetele acompaniamentului muzical: răcnetele mulţimii erau prea puternice. Mamele băieţilor nu mai înţelegeau nimic: oare de ce mulţimea nu vrea să-i asculte pe feciorii lor, de ce o fi răcnind şi ţopăind lumea din jur, ca şi când ar fi venit la propriul ei concert? Mamele voiau să-şi audă băieţii, doar de aceea au şi venit aici, la Honolulu, însă asta nu mai era cu putinţă.

Un timp, *rocksinger*-ii încercară să potolească mulţimea, să facă linişte în sală. Începură să strige ei înşişi ceva nedesluşit în microfoane, şi mamele, privind spre ecran, văzură că pe obrajii lor au pornit să şiroiască lacrimi provocate de indiferenţa extaziată a mulţimii. Dar aceste lacrimi din ochii celor patru – ochi măriţi necruţător, spre a fi văzuţi

de toată lumea – au fost interpretate ca făcând şi ele parte din *super-show.* Pe urmă lacrimile secară, iar ochii, o vreme dilataţi de, spaimă şi disperare, se îngustară a dispreţ faţă de cei ce nu voiau să asculte. Curând însă, băieţii începură să ţopăie şi ei pe scenă. În mâini cu chitarele lor mute, deschizând spasmodic gurile ce cântau muteşte. Se agitară bezmetic, îşi scuturară pletele, molipsiţi parcă de vacarmul absurd din sală, plonjând şi ei într-însul. Păi ce le rămânea să facă? Ochii de pe ecran deveniseră acum buimaci, tâmpi, înnebuniţi de indiferenţa asurzitoare a celor din sală şi a lor proprie. Mamele băieţilor plângeau, împinse din toate părţile de umeri şi de coate. Plângeau, pentru că ceea ce se petrecea împrejur constituia o profundă jignire adusă fiilor lor. Iar dacă pe ecran ar fi apărut şi chipul managerului, s-ar fi văzut că şi el era gata să izbucnească în plâns. Managerul însă stătea în spatele ecranului. Era limpede că întrecuse măsura: el însuşi slobozise duhul din şip, iar acum nu-i mai putea pune stavilă. Îşi dădea seama că, întrecând măsura, câştigase partida, dar şi pierduse, concomitent, ceva. La „Pletoşi" ţinea un pic mai mult decât un simplu manager şi ştia prea bine cât de încordaţi au fost ei în preajma concertului, având pregătite câteva cântece cu adevărat frumoase, în care importante nu erau doar melodiile, dar şi cuvintele. Iată însă că mulţimea n-a avut nevoie de toate acestea: avusese nevoie doar de un prilej ca să poată răcni ea însăşi, să-şi sloboadă frânele, să încerce o falsă eliberare de chingile vieţii cotidiene de astăzi şi de mâine, să simuleze, prin intermediul gâtlejurilor căscate larg, că dispune de libertate. Dacă managerul ar fi avut acum în mâini automatul ce apăruse o clipă pe ecran, în mâinile soldatului prăbuşit pe pământul Vietnamului, fără îndoială că ar fi slobozit cu multă plăcere o rafală de gloanţe asupra acestei mulţimi de care avea atâta nevoie şi care poate tocmai de aceea îi inspira atâta ură, chiar dacă ar fi

trebuit să-şi plătească apoi pornirea cu propriile sale intestine revărsate din pântec.

După concert, avu loc o serată organizată la vila unui rege localnic al ananaşilor, altcândva vânzător ambulant, un băştinaş mărunţel, şmecher, cu obrăjorul ca un măr copt şi care zâmbea atât de dulce, încât părea că toate ridurile îi sunt pudrate cu un zahăr invizibil. Băuturi alcoolice n-au fost servite, întrucât stăpânul casei organizase serata nu atât pentru „Pletoşi", cât pentru propriile sale fiice minore în număr de patru, mari admiratoare ale celor patru *rocksinger*-i: tatăl lor ştia că fetele sale fac parte din liga şcolară intitulată „Inocenţa noastră – numai, pentru «Pletoşi»". Ca atare, prin grădina încărcată de miresme a vilei, purtând albe smochinguri de chelneri şi ducând pe tăvi sticle cu băuturi răcoritoare, lunecau o seamă de agenţi, invitaţi, pentru orice eventualitate, de la un birou de detectivi particulari. Fiicele gazdei – în vârstă de treisprezece, paisprezece, cincisprezece şi şaisprezece ani – cu obrăjori încă nu de măr copt, ci de măr abia dat în pârgă, precum şi numeroasele lor prietene îi împrejmuiau – ciorchine – pe cei patru idoli ai lor. Mama fetelor, pe jumătate chinezoaică, pe jumătate japoneză – un monstru blajin, abia-abia încăput într-un corset gata să plesnească – fostă, după cum se zvonea, patroană a unei case a desfătărilor pentru marinari, le turna, arborând un zâmbet decent de *„madame"* ajunsă în „înalta societate", ceai de iasomie în ceşti de porţelan din epoca napoleoniană, celor patru *ladies* provinciale, invitate şi ele la petrecere. Cât despre manager, acesta izbutise să aducă, ascunsă pe sub cămaşă, o sticlă de whisky; o pitise în spatele rezervorului de apă al toaletei îmbrăcate de sus până jos în malachit de Brazilia, şi-acum cei patru „Pletoşi", plictisiţi de moarte, se duceau când şi când pe acolo, ca să tragă câte-o duşcă şi să fumeze cu acest prilej şi câte o ţigară cu marijuana, lucru care, între timp, le intrase în obicei. Triumful

lor se încheie prin îndeplinirea acelei dezgustătoare îndatoriri de a împărţi autografe tuturor fetişcanelor cu genunchi bâţâitori, aflate de faţă. Când, în sfârşit, fastuosul *party* se încheie, şi limuzinele îi readuseră pe învingători la „Hilton", mama din Seatle, dovedindu-se a fi cea mai îndrăzneaţă dintre toate, îşi privi rugătoare băiatul.

— N-ai vrea să facem o plimbare, *darling?*

Propunerea ei fu susţinută şi de celelalte mame. Împreună cu feciorii lor, o luară spre plajă, fiecare din ele discutând încetişor cu feciorul treburi numai de ei amândoi ştiute. Era noapte, târziu. Când se aşezară pe bănci, sub nişte umbrele mari, la ora aceea cu totul inutile, răsuflarea curată a oceanului păru să spulbere din preajma lor mirosul de sudoare din sala plină de răcnete, în care nimeni nu voia să asculte pe nimeni. Apoi flăcăul cu părul negru şi ochi biblici îşi luă chitara şi începu să fredoneze cântecul cu care începuse concertul. Era vorba în el chiar de mama acestui băiat, de ferma ei de lângă Seatle, de cântările cocoşilor din ogradă, de rezedele înrourate peste care aceste cântări fac să cadă stelele de pe boltă. Apoi începu să cânte un alt flăcău, apoi cel de-al treilea, apoi cel de-al patrulea, apoi cântară cu toţii împreună, alternând melodiile chiar în ordinea stabilită pentru acel (care se dovedi să fie mutesc până la urmă) concert al lor. Acum, pe cele patru mame nu le mai împiedica nimeni să-şi asculte feciorii. La un moment dat, flăcăul cu păr negru şi ochi biblici îşi aminti fără voie că se mai simţise cândva tot atât de bine ca şi acum, şi în minte i se ivi imaginea unei nopţi albe, leningrădene, luminile unor felinare ce se răsturnau lent, odată cu podurile care se desfăceau în două, înălţându-se peste apa Nevei, precum şi chipul acelui flăcău rus care se apucase să recite versuri, tăind sacadat aerul cu muchia palmei…

14

Cu pântecul enorm, ca al lui Lamme Gudzak, pornind parcă de la bărbie şi răsturnat pe masa de la Colţul roşu, acoperită cu o faţă de pluş purpuriu, conducătorul cenaclului literar de la şantierul naval sugea o pastilă de validol, subţiată ca o foiţă de cât îi stătuse sub limbă. Şedea, odihnindu-şi pe proeminenţa atât de comodă mânuţele scurte, grăsulii, cu puzderie de peri roşcaţi, acum evident plictisite, şi îşi învârtea unul în jurul celuilalt degetele mari, ascultând. de fapt numai cu o ureche, versurile ce se revărsau din gâtlej urile debutanţilor. Şi totuşi lipsa lui de atenţie nu era decât aparentă: aidoma unor radare părelnic adormite, urechile sale ciudate, lipsite de lobi, crescând parcă direct din obrajii cărnoşi, extrăgeau din vălmăşagul de vorbe până şi cea mai mică aparenţă de vers mai izbutit, dacă aceasta, fireşte, se făcea simţită. Bubuind parcă cu barosul, îşi recita poeziile un lăcătuş albinos, care-şi frângea ameninţător sprâncenele ori de câte ori rostea cuvântul „ei", cuvânt ce includea în sine pe toţi „*cei ce mereu huzuresc, necontenit mâinile şi le moaie în sânge":*

Bancherii, tâlharii tot iscă gâlceavă
Dar fi-va a dreptăţii izbândă.
Ci tu, porumbel, te înalţă în slavă,.
A păcii solie zburândă!

Recita, orientat şi el spre tematica internaţională, un casier bătrâior, dar încă vioi, semănând a Cumătra Vulpe şi adulmecând parcă, miop, filele manuscrisului prinse într-un biblioraft:

Visând un zgârie-nor nurliu,
Mi s-a părut că e sicriu
Şi m-am gândit eu maşinal:
De ce-o fi stând el vertical?

Recita, mai degrabă îşi cânta versurile, o bufetieră de cantină, care-şi tot da înduioşată ochii peste cap, asfixiindu-i pe cei din jur cu mireasma parfumului „Krasnaia Moskva" şi strângând sub masă cu picioarele sale de elefant o sacoşă sportivă cu inscripţia „U.R.S.S.", impenetrabilă pentru priviri străine, dar suspect de umflată acum, după sfârşitul orelor de serviciu prestate de către stăpâna sa:

Tu, dădacă-a cântărilor mele, Rusie!
Eu aştept, tinerică, cu ochii de stea,
Să revărs înapoi din străfundu-mi pe glie
Tot ce-ai turnat tu în mine cândva.

„Să ştii că suntem nebuni cu toţii, gândi cu jale conducătorul cenaclului. E, într-adevăr, ceva anormal la toţi cei care scriu, alcătuind cu ajutorul unor rime coloanele astea blestemate. De balamuc suntem buni cu toţii, asta e!" Într-adevăr, întreaga Rusie era inundată de cenacluri literare. Cenacluri literare pe lângă palatele pionierilor, pe lângă asociaţia vechilor bolşevici, pe lângă laboratoarele cofetăriilor, pe lângă centrele atomice, pe lângă fabrici de bere şi secţii ale miliţiei judiciare, pe lângă diverse institute şi colonii de delincvenţi minori.

Era în treaba asta ceva grotesc şi totodată mişcător. Conducătorul cenaclului îşi dădea seama că furia asta de a alcătui versuri, care căpătase un

caracter de masă, e oarecum dinainte sortită eşecului, dar socotea totodată că setea oamenilor de a se confesa, fie chiar şi cu ajutorul rimelor, trebuie încurajată. Căci dacă toate sentimentele, toate gândurile omului se închid pe dinăuntru cu un zăvor ruginit, atunci omul, în cele din urmă, rugineşte el însuşi. Cenaclurilor literare nu le stă în putinţă să dea naştere unei mulţimi de poeţi mari, dar ele pot cultiva, în schimb, mulţimi de cititori desăvârşiţi, lucru fără de care nu poate exista nicio literatură. Ocărându-i fără milă pe debutanţi pentru incultură, pentru epigonism, pentru insuficientă îndrăzneală în plan moral şi civic, conducătorul cenaclului n-ar fi putut, în realitate, să trăiască o zi fără aceste fetişcane anemice, care se străduiau din răsputeri să facă să li se citească în priviri fatidicele abisuri ale Ahmatovei, fără muierile cu şolduri otova şi cu glasuri precum trâmbiţele Ierihonului, fără aceşti *„palizi tineri cu ochi de văpaie”*[80] şi cu mişcări smucite, fără găliganii cu gesturi greoaie, cu Esenin sub ţeastă şi cu laţe *á la Beatles*. Îi îndrăgea pe toţi şi, ca să poată surprinde cândva fie şi licărirea unui talent, îşi vâra întruna capul, acum pe jumătate pleşuv, sub Niagara ameninţătoare a unei autodesfiinţări a talentului. După ce bufetiera făcu dovada absenţei oricărui talent, absenţa asta îi apăru în faţa ochilor în chip de secretară a unui director; purtând o fustiţă de blue-jeans mulată pe corp şi împodobită cu floricele brodate, secretara lovea duşumeaua, în ritmul celor ce începuse să recite, cu tălpile de lemn ale unor saboţi japonezi, ce-i dezveleau călcâiele roşii, încordate.

Plecând, cu piciorul strivitu-mi-ai cordul, amarnic.

Acum, eu cu mâna te caut prin spaţii, zadarnic.

„Un caz extrem de greu”, oftă conducătorul cenaclului, remarcând totuşi în sinea lui rotunjimile ispititoare pe care le evidenţia fusta secretarei şi zicându-şi că nu i-ar fi stricat o întâlnire cu autoarea într-o altă ambianţă.

Conducătorul cenaclului începuse să scrie versuri cu mulţi ani în urmă, încă pe frontul de la Leningrad, strângând cu degetele ţepene, pe jumătate degerate, câte un creion chimic, udat întruna cu scuipat. Avea optsprezece ani când începuse să traverseze încolo şi încoace Ladoga îngheţată, la volanul unor camioane încărcate cu muniţii şi alimente. Putea oare să-şi închipuie pe vremea aceea, când îl încerca teama, când suferea de foame şi de frig, că va căra vreodată, burtos cum era acum şi bolnav de hipertensiune, colindând din redacţie în redacţie, o servietă burtoasă şi ea, închisă cu o aurită cataramă de pantof, unde, printre teancuri de manuscrise – ale altora şi ale lui – se vor afla pacheţele frumos învelite în celofan şi prevăzute cu inscripţii: „ora 12”, „ora 2”, „ora 4”, „ora 6”? Era mâncarea lui de regim – un regim pe care trebuia să-l respecte cu stricteţe – alcătuită ba dintr-o sfeclă fiartă, ba dintr-un morcov crud, ba dintr-o bucăţică de rasol, ba din puţintică brânză de vaci. Conducătorul era însă un om sociabil şi nu-şi putea refuza prilejul de a sta un ceas-două la o masă la Clubul scriitorilor sau la restaurantul „Vostocinîi”, ba chiar şi la câte o *pelmennaia*[81] – nu-l răbda inima şi gata. De băut coniac şi votcă nu obişnuia să bea: agrea doar vinul sec, băutură care nu facilitează contacte spirituale fulgerătoare, ci, dimpotrivă, unele prelungite. Gustările le aşeza pe masă chiar el, scoţându-le din străfundurile servietei şi consultându-şi ceasul, spre a respecta cu stricteţe orele prevăzute de regimul său alimentar. Uneori însă scăpa caii la vale: înghiţea dintr-odată mâncarea pregătită pentru o zi întreagă, iar apoi i se adresa, morocănos, ospătarului: „Adu-mi o

porţie de şuncă..", adăugind îndată: „Da să fie mai slabă.." Ospătarii îi învăţaseră năravul şi-i aduceau şuncă mai grasă. Mai comanda apoi şi o porţie de şaşlâc, pe urmă încă una şi. Încă una, şi toate acestea dispăreau în gura lui cu o iuţeală de necrezut, ca găluştele în gura lui Paţiuk din povestirea lui Gogol. Mai mult însă decât orice îi plăcea să comande, îndeosebi la cină, vreo două porţioare de ciorbă de peşte bine condimentată, ce se servea numai la comandă specială. Cu prilejul acestor sporadice renunţări la dietă, obişnuia să recite cu glas psalmodie – ameninţând parcă, triumfător, nişte inamici invizibili – versurile lui Pasternak:

Noi, calfele de meşteri, am îndrăgit paharul.
Ciozvârtei de nădejde i-am declarat război.

Asemenea festine ale trupului luau sfârşit prin reîntoarcerea fiului rătăcitor la Institutul de alimentaţie dietetică, unde slăbea într-o lună cam cu paisprezece kilograme, pentru ca după aceea să reia, eroic, totul de la capăt. Avea până şi câteva costume de dimensiuni diferite, destinate diferitelor stadii ale acestui proces fizic. Mustrărilor ce-i erau adresate de către medici le răspundea înălţând spăsit din umeri: „Nu poţi trăi în societate fără să fii dependent de ea.." Pe nevastă-sa o ţinea din scurt şi, călătorind prin jungla alimentaţiei publice, nu uita să-i telefoneze, verificând prezenţa ei la domiciliu. Nu putea suferi să-i spună cineva că are nevastă frumoasă; totdeauna în atare împrejurări înălţa din sprânceană: e treaba mea dacă-mi e frumoasă nevasta sau nu. Cu toate acestea, nu suporta să stea acasă prea multă vreme, aşa încât ar fi putut spune despre sine însuşi cu versurile poetului: *„Dar fericit în căsnicie eram cam până la chindie…*"

Acest conducător de cenaclu socotea – şi pe bună dreptate – că viaţa unui poet trebuie să fie, ca să ne exprimăm astfel, pletorică, deşi fenomenul poate provoca uneori hipertensiune. Dar toate aceste probleme nu ţineau decât de viaţa sa trupească. Cea spirituală era cu totul de altă natură. Într-un înveliş de grăsan bonom, cu mustăcioară roşcată, se ascundea un profesionist sever şi necruţător. Dacă în perioadele când respecta regimul alimentar prescris visa deseori jamboane şi hălci de slănină, în poezie nu admitea, în schimb, nicio urmă de grăsime. Ca să-şi poată da seama dacă are de a face cu un poet adevărat, nici n-avea nevoie să-i citească versurile: îi era de-ajuns să parcurgă pagina respectivă „în diagonală". Ordinea în care erau rânduite cuvintele constituia o probă cu totul edificatoare. De aceea, pe cei ce îşi recitau versurile, obişnuia să-i asculte doar cu o ureche. De notat că un asemenea mod de a asculta nu reprezintă câtuşi de puţin expresia unei false atenţii „părinteşti". Dimpotrivă, constituie dovada unui înalt profesionalism.

Când starostele cenaclului, un sudor sfios, cu muşchi de oţel şi cu o mustaţă neagră pe oală, care îl făcea să semene cu un pocăit bandit mexican, îi prezentă un strungar începător de la secţia de montaj, al cărui nume era Kostea Krivţov, şi când acesta începu să-şi recite versurile, ochii unsuroşi, de motan beţiv, ai conducătorului tresăriră cu lăcomia unui cunoscător în materie iar urechile, ciulite fără veste, acţionară aşa cum n-o făceau decât arareori: începură să asculte amândouă deodată. Conducătorul îşi mută asupra lui Krivţov privirile care lânceziseră până atunci pe formele secretarei directorului, trezindu-i din somnolenţă instinctul primar, şi plonjă totodată în domeniul trăirilor sale spirituale, capabile să aţipească uneori, dar niciodată să adoarmă cu totul în trupul acela împovărat din nou, la ceasul respectiv, cu paisprezece kilograme prisoselnice. Căci el,

conducătorul cenaclului, sesizase pe loc în glasul lui Krivţov acea zvonire aparte, proprie numai unor poeţi adevăraţi… *„Al vremii verb – metalică zvonirea*?[82]. Ochii cenuşii ai lui Krivţov se dilatară, dar parcă se şi îngustară totodată, privind ţintă undeva, peste masa la care şedea conducătorul. Versurile pe care le recita erau dense, tăioase. Cuvintele – strâns legate unul de celălalt. Dezgolite capete de nervi ţâşnind din strofe. Lipsă de milă faţă de sine însuşi. Milă faţă de alţii. O epocă purtată pe umeri încă slăbuţi, adolescentini, dar deja lipsiţi de fragilitate, încărcându-se de forţă. O provocare azvârlită somnolenţei, îmbuibării spirituale. Această provocare îl făcu pe conducător întrucâtva circumspect, dar, pe undeva, îi fu şi pe plac. Îi fu pe plac acelei părţi a sufletului său ce mai rămăsese încă tânără, flămândă şi înfrigurată. Cealaltă parte se înverşună, încercă să se apere cu iritare, îndreptând împotriva sa o parte din acuzaţii, dar refuzând să le admită. Fapt e că el, conducătorul, vădea o atitudine prudentă faţă de elanuri de ordin social. El considera că, în cele din urmă, ele se sparg, aidoma unor valuri, în stropi mărunţi, de stânca acoperită cu muşchi a psihologiei omeneşti, şi stropii se usucă sau sunt absorbiţi de nisip, iar totul rămâne ca mai înainte. Prin elanuri de ordin obştesc el părea să întrevadă cel mai adeseori încercări de a parveni, de a da brânci altuia numai din dorinţa de a-i ocupa scaunul cald încă şi a oprima apoi pe toţi cei ce vor demonstra noi elanuri de ordin obştesc. Tocmai de aceea îşi demonstra propriile elanuri doar în viaţa personală, dar şi acolo cu precauţie.

— Găselniţe ar fi, zise morocănos lăcătuşul albinos după ce Krivţov isprăvi. Numai că o cam ia tot pe alături…

Casierul – Cumătră Vulpe – începu să guiţe:

— Mereu eşti cam nemulţumit de ceva, tinere, ţi se pare mereu altcumva de cum ar trebui… Ehei, de-ai avea şi dumneata anii noştri, de-ai fi mâncat

şi dumneata supa cu ochişori căprui… Pesemne că pici nu ştii ce-i aceea?

— Ba da, zise Krivţov. O ştiu din citite. E o fiertură de voblă. Se mânca prin anii douăzeci…

— Lipseşte armonia, zise bufetiera. Numai ţipete. Ţipete auzim şi aşa destule…

— Eu te-aş sfătui să foloseşti teme eterne… rosti cu un aer superior, dar nu fără un iz de compasiune, secretara.

În clipa următoare însă, pocăitul bandit mexican explodă fără veste:

— Ia mai du-te… cu temele dumitale eterne! Băiatul scrie taman cum trebuie, nu bate câmpii… Scrie grozav. Mai* bine decât noi toţi. Să nu asculţi pe nimeni, Krivţov, dă-i înainte tot aşa…

Conducătorul îşi despreună degetele ce i se odihneau pe burtă şi, pentru orice eventualitate, spre a domoli spiritele, bătu în carafa dinaintea lui cu dopul ei de sticlă.

— Cursivitate există. Perfectă cursivitate. Dar mai sunt şi multe gunoaie.

Şi indică îndată, din memorie, versurile slabe ale poeziilor citite.

„Are un ochi!… gândi cu admiraţie Krivţov. Pe unul ca ăsta nu poţi să-l dud. Şi eu care credeam că n-o s-o observe nimic…”

Conducătorul vorbi din. nou:

— Dumneata, Krivţov, ai o manie periculoasă: în fiecare dintre poezii încerci să rezolvi pe loc toate marile probleme care frământă omenirea. O idee o îneacă pe alta. E necesară mai multă economie. Totul la dumneata are o viteză de sprinter. Poezia însă este un maraton. O să ai oare suficiente resurse?

— O să aibă, dădu cu convingere din cap pocăitul bandit mexican.

— Toţi plutesc astăzi în incertitudine, continuă, nebăgându-l în seamă, conducătorul. Lumea s-a cam săturat de aşa ceva. Nici nu poţi să-ţi dai seama ce fel de oameni sunt cei care scriu

asemenea versuri, ce doresc ei. Iar la dumneata totul este exact invers. Dumneata te-ai împotmolit, străduindu-te să ajungi la certitudini, vezi totul prea în linie dreaptă. Ai vrea să transformi totul dintr-odată… Aşa ceva nu se poate întâmpla. Aici s-a poticnit şi unul ca Maiakovski. Atâţia filosofi şi-au frământat creierii întrebându-se ce-i de făcut cu omenirea asta, şi-au ieşit din piele, – şi-au demonstrat talentele oratorice, au tot încercat să-i traseze o cale dreaptă. Dar apăreau mereu noi cotituri, noi gropane. Ba poate că erau tot din cele vechi, doar că păreau noi. De ce cauţi dumneata să transformi dintr-odată întreaga lume? Crezi oare că ea ţi se va supune atât de uşor? Să ştii că tocmai ea, lumea, îi transformă, cel mai adeseori, pe aceia care vor s-o transforme. Ca şi când s-ar răzbuna pe ei. Vrei ca haosul să devină pe loc armonie? Speranţe deşarte. Armonia poate îi creată peste haos, nicidecum dintr-însul…

— Dar atunci cum rămâne cu spusele lui Blok: *„Ci tu, artist, să crezi cu fermitatee: un început există şi sfârşituri…”?* se încruntă Krivţov.

Conducătorului îi plăcu expresia chipului său încruntat, privirea deloc comodă, ca a unui pui de lup, şi iar gândi cu temătoare bucurie: „Da, se pare că am în faţă un poet”. Îşi împleti însă *din* nou degetele pe burtă şi începu să şi le rotească pe cele mari:

— Blok însă mai spune tot acolo: *„Dar lumea e mereu la fel de-ncântâtoare”.* Bagă de seamă: „mereu”. Vezi să n-o iei razna, încercând s-o desăvârşeşti. Ocupă-te mai bine de desăvârşirea versurilor pe care le scrii.

— De ce credeţi că una exclude pe cealaltă? nu se dădu bătut Krivţov.

— Cine ţi-a spus că exclude? Sprânceana stângă a conducătorului prinse, după cum îi era obiceiul, să se înalţe spre frunte. Să ştii însă că desăvârşirea trebuie s-o începi cu propria ta persoană, nu cu alţii. În domeniul poeziei există profesionişti întru

desăvârşirea lumii, care, suferind contra plată pentru soarta unor popoare oprimate, n-au învăţat să alcătuiască nişte rime mai acătării… Am fost de curând cu un asemenea profesionist în Africa, în cadrul unei aşa-zise călătorii turistice de specializare. Un tip tare scârbos, deşi, pe vremuri, dispunea de unele aptitudini în ceea ce priveşte versificarea. Singurul lucru bun la el e că dă dovadă de-o impertinenţă rar întâlnită. Călătorind însă în străinătate, e mai bine totuşi să ai de a face cu unul dintr-ăştia decât cu un fricos. Trebuie să aibă însă şi impertinenţa limitele ei. Am ajuns într-o zi la un iaz aflat lângă o plantaţie de cauciuc unde se scăldau nişte fete băştinaşe. Când ne-au văzut, au ieşit fuga la mal goale cum erau, cu flori de nufăr în dinţi. Ne-au înconjurat, au început să ne zică ceva pe limba lor, zâmbeau, le sclipeau ochişorii ca la nişte copilaşi. Profesionistul nostru le-a zâmbit şi el, exprimând, chipurile, pace şi prietenie în priviri, dar pe dată a început să toarne o obscenitate după alta, noroc că fetele n-au priceput o iotă. După un lung răstimp, i-am citit ciclul de versuri scrise cu prilejul acelei călătorii, versuri pătrunse de sentimentul unui înălţător internaţionalism, dar care se menţineau sprijinite mai mult în tânguiri şi semne de exclamare… Ce-i drept, în timpul călătoriei, o maimuţă i-a făcut bucata: parcă s-ar fi răzbunat dinainte pentru ciclul acela… Mergând noi la o grădină zoologică, tipul a curăţat o banană şi-a început să-şi bată joc de-o maimuţică: ba vâra banana printre gratiile cuştii, ba o trăgea înapoi. Până la urmă maimuţa, isteaţă, i-a trimis un scuipat drept în obraz… S-a şters omul. În ciclul respectiv, acest episod a fost trecut sub tăcere…

— Poate oare un poet să fie aşa? făcu, impresionat, lăcătuşul albinos.

Conducătorul surâse ironic:

— Un poet nu. Dar un profesionist întru desăvârşire poate.

— Şi totuşi, Esenin a dat dovadă de huliganism, rosti insinuant casierul Cumătră Vulpe. Şi unde mai pui că o mărturisea chiar el.

Conducătorul se înfurie:

— Dar ce rău a făcut în viaţa lui Esenin? A răsturnat câteva mese, a mai stâlcit şi câteva mutre, ba poate că mutrele respective chiar meritau să fie stâlcite… Iar dacă s-o fi făcut într-adevăr vinovat de ceva, apoi s-a căit după aceea, ba s-a şi pedepsit, el însuşi. Prea crunt s-a pedepsit, nemeritat de crunt Or, există oameni care nu răstoarnă nicicând vreo masă, nu stâlcesc nicio mutră, ci toată viaţa umblă în vârful picioarelor, lumea îi socoteşte oameni liniştiţi, modeşti, şi totuşi sunt oricând în stare să trădeze, să-i strivească pe alţii. Nimeni însă nu-i consideră huligani. Poţi, desigur, să scrii versuri proaste şi să rămâi om de treabă. Să scrii însă versuri bune şi să fii un om rău nu se poate.

— Am fost şi eu totdeauna de aceeaşi părere, zise, privindu-i cu multă demnitate pe cei adunaţi, secretara directorului, de parcă ultima frază pe care o rostise conducătorul s-ar fi referit chiar la ea.

Încercând să-şi croiască un drum spre literatură şi făcând cunoştinţă cu câte unii care îşi ziceau poeţi, Krivţov rămânea uneori îngrozit.

Odată, şeful secţiei de poezie a unei reviste, autor a nenumărate cântece, un ins cu chip de coiot al teleradiojunglei mereu la pândă, zise neglijent, azvârlindu-şi peste manuscrisul lui Krivţov pachetul de „Marlboro”.

— Îţi trebuie o locomotivă…

— Ce fel de locomotivă? întrebă „cu sinceră mirare, Krivţov.

— O poezioară bine realizată în plan ideologic, care să tragă tot restul după ea. Ceva despre Kamaz[83], despre pământurile desţelenite… Haide, n-o mai face pe naivul.

— Eu nu sunt specialist în construcţii de locomotive, se posomorî Krivţov şi îşi trase

manuscrisul de sub pachetul de „Marlboro”. Era zdruncinat sufleteşte că auzea asemenea vorbe de la un om care îşi zicea poet.

Altă dată, Krivţov nimeri într-un aşa-zis „salon literar”. Era aşteptat să sosească acolo un poet de salon, larg cunoscut în cadrul unor cercuri înguste. Cucoane emoţionate aşezau micuţe ceşti de cafea în jurul unui tort „napoleon” de casă, în dreptul căruia se afla o sclipitoare lopăţică de argint. Poetul „de salon” sosi cu întârziere de vreo oră şi jumătate, însoţit de doi corespondenţi de presă: unul suedez, celălalt american. Contrar aşteptărilor, era destul de plinuţ şi bine dispus, începu prin a trage o duşcă zdravănă direct din sticla de coniac aflată într-o mişcătoare solitudine pe masă, după care sorbi câteva guri de apă dintr-un vas cu flori. Apoi, în loc să-şi citească versurile, aşa cum se aştepta lumea, începu, fluturând prin aer lopăţica de argint şi presărându-şi cu firimituri de tort barba de marinar, să „demaşte” pe scurt literatura sovietică, pe Maiakovski numindu-l „lingău”, pe Gorki „bătrân marasmatic”, iar pe toţi scriitorii actuali „lepădături”.

Corespondentul suedez ceru să i se precizeze sensul cuvântului „lepădătură”, acesta fiindu-i tradus îndată, cu multă amabilitate, de către colegul american, care pesemne că aflase deja înţelesul cuvântului. Suedezul şi-l înscrise îndată în blocnotesul de lucru. Chiar atunci, gazda, un bătrân avocat, cunoscut prin colecţia sa de gravuri şi cărţi rare, observă cu delicateţe:

— Ştiţi, Maiakovski nu face parte dintre poeţii mei preferaţi, totuşi Pasternak, de pildă, îl aprecia…

— Şi Pasternak parcă cine a fost? N-a dat şi el din coadă?… exclamă poetul „de salon”, trăgând încă o duşcă din sticla pe care n-o mai lăsa din mâini.

Corespondentul suedez îl privi alarmat. Se strâmbă uşor şi cel american. Dar oaspetele

scăpase hăţurile:

— Ba chiar întreaga poezie rusă de până astăzi nu-i altceva decât servilism şi dat din coadă… Nekrasov măcar a mărturisit-o: *„Nu mi-am vândut eu lira, dar se-ntâmplă…”* Toţi au umblat cu aşa ceva… Noi însă vom deschide o pagină nouă…

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie, se schimbă la faţă gazda. Fireşte, Nekrasov a făcut unele greşeli. Dar ce aveţi de spus despre Puşkin?

Poetul „de salon” izbucni în râs şi mai trase un gât de coniac. Apoi cuvintele i se revărsară, cascadă:

— Cine oare a scris: *„Ci harul nu e de vânzare, dar manuscrisul poţi să-l vinzi”?* Cine se ducea, umil, la Benkendorf, mai ales că nici acum nu ştim din ce motiv? Cine s-a milogit de ţar să-i acorde cinul de *Kammerjunker,* cine i-a închinat ode: *„O, nu, nu-l adulez pe ţar, când, liber, laude-i înalţ…”?* Auzi: geniu naţional! îţi închipui ce plăcere să locuieşti cu el pe acelaşi palier. Toată noaptea te-ar fi năucit genul ăsta cu cântece ţigăneşti la magnetofon, iar ghena de gunoi ar fi fost plină numai de sticle goale…

Cei doi corespondenţi, înălţând a scuză din umeri, se ridicară de pe scaune şi îşi închiseră carnetele de însemnări. Monologul întrecuse, evident, aşteptările lor.

— Ieşi afară din casa mea! ţipă bătrânul avocat cu glas tremurător, înecându-se. Dumneata nu eşti poet! Dumneata nu poţi fi poet dacă vorbeşti astfel despre Puşkin!

Dar oaspetele nu mai putea fi oprit:

— Toată aşa-zisa voastră cultură rusească nu e decât o poleială pe cătuşe de sclavi. Veritabilă nebunie în jurul patriotismului. Scânceli în poalele soioase ale babelor analfabete… Ploconeli în faţa unui „popor” născocit! nu se lăsa „poetul de salon”. Frică de democraţie… Lipsă de libertate a spiritului… O intelectualitate puţind a obiele…

Numai Occidentul… Dar Occidentul e păcălit cu basmul privitor la enigmaticul suflet rusesc…

Corespondentul american îi smulse oaspetelui înfierbântat lopăţica dintr-o mână, sticla negolită din cealaltă şi, cu un viguros gest de sportiv, îi făcu vânt spre uşă:

— *Shutup!*[84]

Corespondentul suedez clătină din cap:

— Lipadatura…

Lui Krivţov unele lucruri din ţara lui nu-i erau pe plac. Dar dacă nu-i plăcea câte ceva, treaba asta îi provoca durere, un sentiment de vinovăţie, dorinţa de a da ajutor, de a corecta. Voluptatea demascărilor i se părea dezgustătoare. El îşi dădea seama că până şi adevărul, atunci când e pătruns de ură, se transforma în neadevăr, în minciună. Un poet nu poate să-şi dispreţuiască ţara, cultura ei… Oare a-ţi iubi poporul înseamnă a fi „lingău”?

Exista însă şi un alt soi de oameni, pe care Krivţov îi întâlnea prin preajma literaturii şi care îi provocau acelaşi sentiment de silă: erau cei care proclamau că salvarea nu poate fi găsită decât în „rusism”, considerând totodată că acest „rusism” constituie doar monopolul lor. Astfel, Krivţov a vizitat şi un alt aşa-zis „salon literar”, ambianta de aici fiind cu totul diferită de cea pe care o întâlnise la cel dintâi. Pretutindeni, chiar şi în coridor, vedeai icoane vechi, zurgălăi, torcătoare aduse de pe la ţară, iar sub un lampadar, unguresc, se afla aşezat, pe parchetul cehoslovac, un ditamai clopot de biserică. Preopinenţii sorbeau în răstimpuri o băutură făcută din ierburi şi pusă pe masă într-un şip de pe vremea Ekaterinei a II-a, prevăzut cu iniţialele neuitatului Grigori Potemkin. Gazda, un eseist plin de nostalgie, care obişnuia să scrie despre călcarea în picioare a tradiţiilor şi care purta o barbă lungă de rascolnic, povestea că a lucrat o vreme peste hotare, având acolo o ocupaţie la a cărei natură misterioasă făcea aluzie într-o divagaţie lirică cuprinsă într-unul dintre eseurile

sale, folosind cuvintele: „mireasma picantă a riscului”. După aceea, se pare că a avut un eşec şi a revenit în ţară, unde i s-au deschis ochii, el dându-şi seama că are misiunea sacră de „salvare a Rusiei”.

Printre icoanele ce-i împodobeau pereţii apartamentului, erau incluse, ca din întâmplare, şi fragmente ale unei istorii mai apropiate de zilele noastre, sub forma unor fotografii înfăţişând pe Skobelev călare pe un armăsar alb, pe Nikolai al doilea trecând în revistă un şir de cavaleri ai ordinului „Sfântul Gheorghe”, pe Lavr Gheorghievici Kornilov, precum şi pe Roosevelt, Churchil şi Stalin la conferinţa de la Ialta. Eseistului îi plăcea să cânte sub acompaniament de chitară „*Zburaţi voi şoimi, ca nişte vulturi „Sculatu-s-a astăzi Oleg cel viteaz, pe răii chazari să-i răpună*…” şi alte cântece vitejeşti, de observat fiind faptul că un refren ca „*Deci pentru ţar şi pentru ţară şi credinţă… strigăm un tunător* «ura»” suna cu destulă vioiciune şi cu o vădită nuanţă de actualizare, împotriva căreia eseistul se pronunţa cu atâta vehemenţă în articolele sale privitoare la răii chazari teatrali. Îi mai plăcea eseistului să rostească toasturi în cinstea „ofiţerimii ruse”, lucru pe care îl făcea stând în picioare, ţinând paharul la nivelul umărului, cu braţul întins înainte, şi demonstrând o admirabilă ţinută militărească, atât de puţin potrivită cu barba lui de rascolnic, ce părea lipită, poate ca pe vremea acelei „miresme picante”. Eseistul voia să pară misterios, lucru care însă nu-i reuşea totdeauna, piedică fiindu-i marea mulţumire de sine ce-l trăda din capul locului. Aşa, de pildă, relatându-i lui Krivţov modul în care procurase icoana Sfântului Nicolae făcătorul de minuni şi lăudându-se cu marea lui isteţime, nu făcu prin aceasta decât să se arate într-o lumină din cele mai nefavorabile. Procurase icoana cam în felul următor. De găsit o găsise undeva prin regiunea Vologda, în căscioara

prăpădită a unei bătrâne, care locuia acolo de una singură. Băbuţa refuzase să-i vândă icoana, zicând că e o faptă cu păcat. Şi-apoi, fără icoană nici casa nu mai e casă. Atunci, eseistul cumpără căscioara – firește, cu icoană cu tot – şi asta numai cu trei sute de ruble. Bătrâna plecă tocmai în insula Sahalin, la o nepoată, nevastă de ofiţer, liniştită fiind că icoana a rămas la locul cuvenit, în casa strămoşească. Eseistul însă duse icoana la el acasă, iar căscioara o vându cu o mie de ruble unui peisagist de la Moscova. Sfântul Nicolae făcătorul de minuni îi dăruise, aşadar, şi suma de şapte sute de ruble.

Cei câţiva poeţi, acoliţi de-ai eseistului, ideologul lor, recitau – trăgând câte-o duşcă din băutura de ierburi – poezii despre sfânta Rusie, poezii lipsite cu desăvârşire de acea puritate eseniniană şi alcătuind doar o împletire de vorbe afectate, chipurile din popor, de sub care ieşea la iveală aceeaşi ură faţă de „răii chazari”: defăimători, profanatori, vânzători de Dumnezeu, modernişti. Fixându-l pe Krivţov cu privirea ochilor lui mieroşi, în care licărea dorinţa de a-l recruta şi pe el, eseistul glăsuia că pentru arta rusă anii ’20 au reprezentat o orgie a modernismului, călcarea în picioare a tradiţiilor. Cât despre anii ’30, aceştia au reprezentat, în opinia lui, o renaştere. Iar astăzi, întreaga artă ar fi, cică, stăpânită din nou de către cei pe care eseistul îi desemna vag prin cuvântul „ei”. Potrivit afirmaţiilor sale, reieşea că „a sosit timpul să ne salvăm şi să salvăm, a sosit timpul să strângem rândurile”. Krivţov însă nu simţea nicio tragere de inimă să „strângă rândurile” cu persoane de teapa eseistului. El ar fi vrut să „strângă rândurile” împreună cu Puşkin, cu Maiakovski… De remarcat era şi faptul că, vorbind despre măreţia limbii ruse, ba chişţ în aşa fel, de parcă el i-ar fi fost custode, eseistul folosea cuvinte străine din abundenţă:

— Spiritualitatea metafizică a valorilor naţionale este mai presus de cosmopolitismul agresiv care încearcă să-şi ascundă esenţa sub veşmântul internaţionalismului. Accelerarea forţată a istoriei a distrus tradiţiile. Ideile străine, improprii spiritului rusesc, au dus la cataclisme sociale lipsite de sens. Haosul industrial a generat haosul sufletesc… E necesară o mână forte care să stârpească buruienile… Calea pe care trebuie s-o urmeze Rusia constă într-o autocraţie luminată, unită cu ortodoxia. Dumneata faci primii paşi pe tărâmul literaturii. Ca atare, trebuie să decizi cu cine vei merge: cu ei sau cu noi… Altă cale nu există… Spiritul rusesc, ne-a învăţat Leontiev, nu are nevoie de-o democraţie debilă, măruntă, ce nu face decât să slăbească puterile omului.

Din perete, de lângă Sfântul Nicolae făcătorul de minuni, sclipeau hâtru ochişorii beţi, drăceşti, ai lui Vasili Vasilievici Rozanov. Începuse să miroasă a celebra formulă a lui Pobedonoşţev, scoasă de la naftalină: „autocraţie, ortodoxie, popor”, a monarhism amestecat cu varianta lui actuală.

„De unde toate acestea? se întrebă Krivţov. Cât de departe sunt ele de adevărata viaţă a poporului, deşi au aerul a reprezenta spiritul popular. La ce-i trebuie rusului aroganţa, mărginirea naţională? Şi asta reprezintă un fel de nesocotire a tradiţiilor. Adevărata intelectualitate rusă n-a fost aşa niciodată” Şi pe neaşteptate, în mintea lui se contopiră şi cinicul pseudo-poet, care îi ceruse o „locomotivă”, şi „poetul de salon”, care îşi bătuse joc până şi de Puşkin, şi acest „apărător al rusismului”, care fura icoanele unor bătrâne. În ciuda aparentei lor opoziţii reciproce, toţi aceştia erau marcaţi de unul şi acelaşi păcat: de propria lor infirmitate. Acest infect complex al infirmităţii nu le da pace nicio clipă. Şi când n-ai suficient talent, recurgi la artificii de ordin social. Setea de glorie, de putere asupra conştiinţelor pur şi simplu îi înnebunea. Nefiind capabili să-şi atingă scopul

prin realizarea unor opere de artă autentică, se pretau la acţiuni, diferite între ele, dar toate. la fel de murdare. Un scriitor adevărat pur şi simplu nu are timp pentru aşa ceva: el lucrează. Iar toţi aceşti diavoli, şi mai mari şi mai mititei, nu erau scriitori, ci doar nişte duhuri necurate, zămislite de viforniţele timpului şi care se roteau, invidioase, deasupra troicii[85], ce zboară spre o zare viscolită, aproape invizibilă, şi totuşi existentă.

Din fericire, Krivţov avu prilejul să întâlnească şi scriitori adevăraţi şi remarcă la ei o particularitate: nu se invidiau niciodată unul pe altul.

Cu tot bombănitul lui, cu vicleşugurile, cu căutatul nodului în papură, conducătorul cenaclului, era, de fapt, un copil mare, gras şi lipsit de ipocrizie, păstrând şi acum, sub aparentul lui scepticism, o fire capabilă tocmai de acele avânturi împotriva cărora încercase să-l prevină pe Krivţov. Amintita şedinţă a cenaclului se mută la un moment dat, pe neobservate, la cea mai apropiată *pelmennaia.* Roşu la faţă de vinul pe care apucase deja să-l guste, conducătorul îi vorbea acum lui Krivţov, agitând în aer un *„pelmen”.* albăstrui, prost fiert, înfipt într-o furculiţă îndoită:

— Să nu te preocupe viaţa literară. Să te preocupe viaţa ca atare. Nu te vârî în nicio turmă, în niciun cârd. Impotenţii, oricât de mult s-ar lipi unul de celălalt, tot nu vor naşte nimic. Nu asculta de niciun fel de sfaturi, nici măcar de sfaturile mele. E bine că nu te văd abătut: tare m-am săturat să văd aşa ceva la tinerii moşnegei. Dar nici de vioiciunea tâmpiţilor văd că nu suferi. Fireşte, aşa cum spunea Svetlov, *„viaţa a născocit şi cântece noi*”. Pe urmă însă tot el a izbucnit, parcă fără voie, cu „*Grenadă, Grenadă, Grenadă a mea…*” Am avut şi eu o Grenadă: războiul… Iar dumneata trebuie s-o ai pe a dumitale. Nu există poeţi fără o Grenadă a lor…

Krivţov îl însoţi pe conducător acasă, iar acesta nu mai înceta să vorbească, de parcă ar fi vrut să sădească în Krivţov tot ce nu izbutise el însuşi să ducă la capăt.

În timp ce-şi urmau drumul, dinspre celălalt trotuar răsuna brusc un ţipăt de femeie. Ulicioara era îngustă, astfel încât, în lumina galben-murdară a felinarului, cei doi izbutiră să zărească o femeie tânără, cu un batic de voal pus peste bigudiuri şi papuci vechi de casă în picioare, vânzolindu-se cu un ins mărunţel, beat, îmbrăcat cu maiou şi pantaloni de pijama, care o lovea prosteşte, cu neîndemânare, încercând totodată să scape din mâinile femeii ce se agăţa de el cu disperare. Krivţov dădu să se repeadă într-acolo. Conducătorul îl apucă de mânecă.

— Nu te băga, Krivţov..;

Dar tânărul i se smulse din mâini, traversă în fugă ulicioara şi îl îmbrânci pe bătăuş spre peretele julit al casei, de sub a cărei tencuială căzută se întrezăreau nişte şipci putrezite. Bărbatul era atât de cherchelit, încât, lovindu-se cu spatele de zid, lunecă de-a lungul lui şi se prăvăli pe trotuar, rupând şi o bucată, ce abia se mai ţinea, dintr-un burlan de tablă. Femeia răcni cu şi mai multă putere şi dădu fuga să-l ridice, manifestând faţă de cel căzut o nemaipomenită tandreţe.

— Miliţia! îl bate pe bărbatu-meu! Huligani blestemaţi!

Proptind cu chiu, cu vai de perete ceea ce se chema a fi bărbatul ei, înşfăcă frântura de burlan şi se repezi spre Krivţov, înălţând-o ca pe un buzdugan. Tânărul nu izbuti să se ferească, şi lovitura îl nimeri drept în cap. Totul i se învârti pe dinaintea ochilor; felinarul, beţivul în pantaloni de pijama, ce rânjea prosteşte, ochii furioşi şi speriaţi în acelaşi timp ai femeii, colţii bigudiurilor din capul ei. Încercă un sentiment tulbure de durere şi de ruşine, sesizând totodată absurdul situaţiei. Fu gata să cadă şi se prinse de stâlpul felinarului. Îşi

pipăi creştetul şi, când lăsă palma în jos, văzu că-i plină de sânge.

— Vasea, oare nu l-oi fi omorât… icni femeia.

Furia i se potoli, făcând loc unei active compasiuni muiereşti. Izbutind să-i smulgă lui Vasea cel incapabil să se mai mişte sticla de votcă băută pe jumătate, i-o turnă lui Krivţov în cap, după care îl bandajă cu baticul de voal…

— Iartă-mă, dragul meu… Zău, iartă-mă… Aveam de rezolvat nişte treburi de familie… Şi dumneata, hodoronc-tronc, dai năvală… Să nu mă reclami la miliţie. Vrei să-ţi dau nişte bani de taxi?

Apoi îl trase grăbită pe Vasea în bezna unui gang din apropiere.

Krivţov îşi reveni cu încetul. Fără voie, îi dădură lacrimile. Se străduí să nu plângă, dar nu izbuti.

— Da te-a altoit zdravăn, zise conducătorul, venind lângă el şi dând un şut în bucata aceea de burlan. Solidă tinicheaua!… Nu vrei să mergem la. „Salvare”?

Tânărul scutură din cap, ferindu-şi ochii.

— E? Cum stăm cu desăvârşirea lumii? mormăi conducătorul. Vezi să-ţi dai acasă cu tinctură de iod. Ai aşa ceva? Că de nu, trecem pe la mine.

Krivţov o porni înainte cu *pas* nesigur, apoi îşi iuţi paşii din ce în ce mai tare; conducătorul privi lung spinarea lui slăbuţă, ce mai tresărea în răstimpuri. La ceafă i se iţea de sub guler, solitară, o bridă de culoare neagră – agăţătoarea de la jachetă. Curând tânărul dădu colţul şi nu se mai văzu.

„Ăsta ajunge poet. Cu siguranţă… gândi cu nelinişte şi duioşie conducătorul. Nu-i nimic, şi eu am fost bătut. Slobozi un oftat şi îşi trecu servieta burtoasă dintr-o mână în cealaltă. De unde oare s-or fi iscând, totuşi, poeţii?”

15

Pe Igor Seleznev, chipurile călătorilor din mijloacele de transport în comun aveau darul să-l deprime. Mai ales dimineaţa, când lumea merge la lucru. Mai ales seara, când lumea vine de la lucru.

„O turmă de rataţi, gândea el, lunecându-şi privirea, cu o rece curiozitate de extraterestru, peste chipurile ostenite ale concitadinilor săi. Toate zilele vieţii lor seamănă una cu alta cum seamănă contoarele electrice de prin apartamente. O viaţă de du-te-vino între un ham şi un staul… Tu, de colo, de pildă, funcţionar năuc de cap, care stă în faţa mea în vagonul de metrou, lăsând să ţi se vadă de sub pantaloni panglicile azurii ca cerul ale izmenelor… La ce bun ţi-ai cocoţat pe genunchii vârâţi în nişte burlane de pantaloni mica servietă «diplomat» originară din Ungaria şi prevăzută cu o plăcuţă gravată pe care stă scris: «Dragului Ilia Ivanovici, cu recunoştinţă, din partea colegilor de serviciu, la împlinirea vârstei de cincizeci de ani», dându-ţi totodată nişte aere, de parcă interiorul acestui «diplomat» ar fi burduşit numai cu teancuri de franci elveţieni? Doar eu văd prea bine că prin crăpătura „diplomatului”, pe care-n zadar te-ai căznit să-l închizi ca lumea, cad pe duşumeaua vagonului picături groase din borcanul de iaurt sau chefir ce s-o îi răsturnat înăuntru, ba ochiul meu experimentat, de veritabil radiolog, întrezăreşte în dreptul borcanului şi un cârnăcior de Poltava, însoţit de două bucăţele de brânză topită. Asta e

toată taina „diplomatului” tău. La asta ai izbutit tu să ajungi… Dar tu, vânzătoare la vreun magazin de galanterie sau normatoare la o fabrică de capete metalice pentru şireturi, tu, care te-ai agăţat de bara metalică a vagonului cu degetele tale durdulii, cu unghii arborând şicul ieftin oferit de vreun salon de cosmetică de prin Orehovo-Borisovo[186], date cu ojă aurie! Poţi tu oare să ascunzi prin ce intrigi, vicleşuguri şi strădanii ai izbutit să-ţi procuri tot ce porţi acum pe tine: şi monstruoasa perucă înspicat-albăstruie, adusă de vreun marinar al flotei comerciale din cine ştie ce dugheană de doi bani din Hong-Kong, şi bluza albă, de nailon, fabricată de japonezi, cu ajutorul a tot soiul de chimicale, din rumeguşul unor zade din Iakutia, bluză prin care se întrevede, orice i-ai face, sutienul de-o culoare sinistru-verzuie, şi pantofii de muşama roşie, cu aşa-zisă talpă de plută, meşteriţi prin ulicioarele ce se strecoară printre zidurile de tuf trandafiriu ale Erevanului de către înţelepte mâini armeneşti ce nu vor să cedeze în faţa lipsei de piele şi de talpă? O, cum te dă de gol micuţa lamă-jucărie «Gillette» *made in Suhumi,* pe care o porţi la gât, agăţată de un lănţuc prea roşcat la culoare ca să fie de aur, împreună cu o cruciuliţă, care este, cine ştie din ce pricină, catolică, precum şi geanta de plastic cu inscripţia „Winston”, în care însă, dacă te-ai uita în interiorul ei, nu se află decât un pachet de ţigări bulgăreşti „Opal”, alături de un acelaşi borcănel de iaurt şi de aceleaşi pătrăţele de brânză topită! O, cât de dornică eşti să te smulgi din salariul tău de nouăzeci de ruble, din bucătăria folosită în comun, cu mirosul ei de peşte prăjit! Ciorapul tău stâng însă, prea vizibil stopat cu acul, e o dovadă a abandonării unor poziţii încă necucerite. Pentru voi, călătorii din mijloacele de transport în comun, sâmbetele sunt zile de activitate obştească, dedicată interminabilelor amenajări de spaţii verzi, iar duminicile, zile în care porniţi, cu turma, la

culesul ciupercilor prin păduri pline de cutii goale de conserve, sau prin aceleaşi păduri înnobilate de primele ninsori, cu scopul de a scrie cu beţele de schi pe nămeţi formule de genul „Vasea + Katia = amor” Voi, cei ce devoraţi carne congelată. Care daţi pe gât vinuri ieftine. Care cumpăraţi siniştri chiloţi de baie din satin negru şi cravate cu noduri gata făcute. Care vă delectaţi, stând în faţa televizorului, cu emisiunile «Luminiţa albastră» şi «Lasă, iepure, că-ţi arăt eu…» Voi, ăştia, sunteţi prea nevolnici ca să vă puteţi smulge din tina cotidianului..

Aşa sau cam aşa gândea Igor Seleznev, când, în timpul anilor de studenţie, ai perioadei de tranziţie din existenţa lui, i se întâmpla să se afle faţă în faţă cu cei ce folosesc mijloacele de transport în comun. În ceea ce-l priveşte: nici nu-şi imagina că n-ar putea să se smulgă din mijlocul unei asemenea lumi, să scape. Prin „să scape” însă nu înţelegea fuga în Occident, aidoma unora. El voia „să scape” aici, în ţară. Accesul în sfere internaţionale nu era pentru el decât un mijloc de afirmare în cadrul sferelor naţionale. Să te bucuri de privilegii este mult mai plăcut acolo unde ele sunt mai vizibile. Pe strada Ordînka, un „Mercedes” pare mult mai ispititor decât pe Champs-Elysées, unde „Mercedes”-uri sunt cu duiumul. Plimbându-te în blue-jeans pe Brodway, nu vei impresiona pe nimeni. Tranzistoarele suedeze „Tanberg” par să capete o sonoritate deosebită pe Kutuzovski Prospekt. Îi plăcea lui Igor Seleznev şi acea mireasmă aparte, o mireasmă „străină”, ce plutea prin holurile unor hoteluri ca „Naţional”, „Metropol”, „Inturist”: mireasmă de parfum şi ţigări de foi inaccesibilă călătorilor din mijloacele de transport în comun. Uneori i se părea că mireasma aceasta e cea care le conferă străinilor cunoscuta lor degajare în modul de a se comporta, făcându-i să pară stăpâni, nu oaspeţi ai acestei ţări. Pornind de la atare idee, Igor Seleznev n-ar fi vrut

să călătorească prin ţări străine decât pentru a reveni de acolo învăluit de miresme identice, capabile să înalţe un zid nevăzut între el şi călătorii din mijloacele de transport în comun. Ca să atingă un asemenea scop, era gata de orice, stabilind în mod logic acea interdependenţă existentă între acumularea unui capital social şi a unuia de ordin economic în condiţiile socialismului. Aspectul imoral al obţinerii de privilegii prin indiferent ce mijloace nu-l speria câtuşi de puţin. El considera că are dreptul la aşa ceva, spre deosebire de călătorii osândiţi pe viaţă la folosirea mijloacelor de transport în comun, călători cu «are, din necesităţi temporare, era nevoit, la fatalele ore de „vârf", să intre în contact corporal, încercând o revoltă aproape fizică atunci când sacoul său de caşmir – englezesc sută la sută – pe care i-l procurase maică-sa, era inevitabil presat de cine ştie ce „tricot" ţesut pe la Ivanovo, sau când vreo înfiorătoare sandaletă de culoare bej, marca „Skorohod"[87] îl călca cu brutalitate pe picioarele încălţate cu mocasini italieneşti, a căror piele rivaliza prin fineţea ei cu cea folosită la confecţionarea mănuşilor. Călătorii din mijloacele de transport în comun i se păreau, toţi, fără excepţie, nişte oameni nefericiţi, iar atunci când îi vedea zâmbind sau râzând, considera că o fac numai pentru că nu-şi dau seama de nefericirea lor, lucru care, în ochii lui, îi făcea să pară şi mai nefericiţi. Lui Igor Seleznev nici măcar nu-i trecea prin minte că mulţi dintre aceşti oameni îşi iubesc meseria, că îi iubesc pe cei apropiaţi, spre care zoresc pasul după orele de lucru, că în forul lor intim stăruie nu numai oboseala, sesizabilă la prima vedere, dar şi, insesizabile pentru e bucurii, speranţe şi gânduri privitoare la ei înşişi şi la întreaga omenire, a cărei majoritate o reprezentau chiar ei, călătorii din mijloacele de transport în comun. Călătorii aceştia erau preocupaţi de ale lor şi n-aveau ei timp pentru a nu-l iubi pe Igor

Seleznev. Da» dacă vreunul dintre ei l-ar fi privit în ochi cu mai multă atenţie, ar fi desluşit într-înşii reflexul metalic propriu unui duşman care spionează din umbră. Igor Seleznev avea şi el preocupările lui, totuşi găsea timp pentru a nu-i iubi pe oameni. Lui nu-i plăceau oamenii prost îmbrăcaţi. Obosiţi. Bolnavi. Bătrâni. Urâţi. Neîndemânatici. Sfioşi. Trişti. Toţi aceştia reprezentau nişte obstacole în calea înaintării lui energice, îi deranjau perceperea vizuală a lumii. Dacă s-ar fi analizat însă mai bine, el şi-ar fi dat seama că îi sunt totuşi necesari, pentru a alcătui planul secund pe fondul căruia trebuia să iasă în evidenţă el, cel îmbrăcat impecabil, gata oricând să lupte pentru propria lui reuşită, sănătos, tânăr, frumos, îndemânatic, înzestrat cu tupeu, neîngăduindu-şi nicicând un asemenea lux al săracilor ca, de pildă, tristeţea: el, Igor Seleznev.

În afara călătorilor din mijloacele de transport în comun, îl deprimau şi multe alte aspecte ale vieţii, care i se părea a fi mult prea imperfectă pentru el, Igor Seleznev. Faptul că viaţa era astfel şi pentru alţii nu-l interesa câtuşi de puţin. În concepţia lui, a o perfecţiona deodată pentru toţi era un lucru inutil, de altfel şi cu neputinţă de înfăptuit. A-l înfăptui însă numai în ceea ce priveşte persoana lui era cu totul necesar şi pe deplin posibil. E drept, posibilităţile practice de a o face erau limitate, dar trebuia să ştii a le lărgi, ba chiar a le inventa. Dacă era om bun sau rău, Igor Seleznev nu se întreba niciodată. Noţiunea de „puternic” prevala în ochii lui asupra aceleia de „bun”. După opinia sa, emul puternic are dreptul să fie oricum. Tocmai de aceea nu s-a simţit prea ofensat atunci când, la ţară fiind cu toţii, Krivţov îl calificase drept „lepădătură”. Într-o zi însă auzi acest cuvânt din gura propriului său tată.

A fost atunci una din rarele ocazii când cei doi au discutat între ei în absenţa mamei, care obişnuia să ia totdeauna apărarea unicului ei fiu pe care îl

crescuse cu grijă deosebită. Ea nici nu bănuia măcar cât de mult o dispreţuia feciorul pentru exteriorizarea plictisitoare, lipsită de bon ton a dragostei pe care i-o purta. În f*e*ciorul acesta al ei, maică-sa vedea întruchiparea bărbatului ideal, imagine de care soţul său se deosebea radical, fiind, în opinia ei, un om mult prea necioplit, încrezător, nevoind cu încăpăţânare să-şi dea seama de distanţa care îl separa pe el, directorul unei uzine, de un om ca Vasiutkin, de pildă, portarul ciung al întreprinderii, căruia, spre disperarea ei, îi păstra şi astăzi – camarazi de arme fiind – un sentiment de caldă prietenie. Vasiutkin acesta constituia obiectul principal al urii sociale manifestate de fosta secretară a actualului director chiar şi din pricină că reprezenta pentru ea o vie aducere-aminte a faptului că soţul ei n-a ocupat dintotdeauna acest scaun. De asemenea, în ciuda eforturilor ei, lui Seleznevsenior, nu-i „venea bine” nicio haină cumpărată de gata, făcând necesare nenumărate transformări, lucru care îi producea nevesti-sii destui nervi, căci era aproape cu neputinţă să-l înduplece să frecventeze un atelier de croitorie. Lui Seleznev-junior, în schimb, toate hainele îi veneau ca turnate. Seleznev-senior nu se dezbărase nici până astăzi de obiceiul îngrozitor după părerea ei, de a fuma ţigările „Belomorkanal”. Seleznev-junior fuma numai ţigări americane. Seleznev-senior nu izbutise să înveţe nici măcar o frază din manualul de conversaţie rus-englez. Seleznev-junior vorbea impecabil englezeşte şi destul de bine franţuzeşte. Seleznev-senior nu făcea niciun fel de sport. Seleznev-junior juca tenis, practica schiul montan şi nautic, patinajul artistic şi karate. Seleznev-senior citea la nesfârşit mereu aceeaşi carte: *Război şi pace.* Seleznev-junior citea în original *Tropicul Cancerului* de Henry Miller. Prin feciorul ei, soţia lui Seleznev-senior părea că îşi ia revanşa pentru necioplirea, pentru mojicia acestuia.

„Tu, în afara producţiei tale, nu ştii nimic altceva. Producţia mea în schimb este Igor…” îi spuse ea într-o zi, cu o vădită mândrie. „Da, din păcate, e a ta…” admise fără prea mare bucurie Seleznev-senior. El nu-şi mai iubea de mult soţia – ba poate că nici n-o iubise vreodată –, dar se simţea atât de ostenit, încât nu nai avea putere să se gândească la divorţ.

Cu o zi înainte ca feciorul să-i place la Moscova, unde îl aştepta examenul de admitere la institut, Seleznev senior intră în odaia acestuia; Igor era deja culcat la pat şi citea o biografie a lui Churchill. Seleznev-senior purta o pijama de mătase cu desene ce înfăţişau palmieri şi maimuţe şi pe care – fără s-o mărturisească cuiva – n-o putea suferi, iar în picioare avea o pereche de papuci ordinari, negri, cu talpă de pâslă, la care nu voia cu niciun chip să renunţe, în ciuda repetatelor încercări ale nevesti-sii de a-i azvârli la gunoi şi de a-i băga pe gât o pereche de saboţi olandezi, oare tropoteau ca nişte şenile de tancuri.

Din gura lui Seleznev-senior adia acum un damf de votcă: plecând de la uzină, trăsese o duşcă în chichineaţa de la poartă a lui Vasiutkin, aşa, ca să-i mai treacă oboseala. Când intră, se poticni de halterele de pe parchet şi împrăştie, atingând-o cu mâna, grămada de discuri de pe canapea, apoi, făcându-şi un petec de spaţiu vital între un Elvis Presley şi un disc recent apărut – primul disc, microsion al „Pletoşilor” – se aşeză, lăsându-şi mâinile butucănoase, pistruiate, să-i spânzure până aproape de covorul gros ce înfăţişa o lamă peruviană.

— Maică-ta m-a silit să-i telefonez rectorului, la Moscova, ca să intervin pentru tine. Îl cunosc de pe front. Eram în acelaşi pluton: Vasiutkin, el şi cu mine… I-am telefonat, deşi asemenea treburi îmi repugnă. Văd că am devenit un laş. Scandalurile maică-tii îmi provoacă spaimă…

— Eu nu-s răspunzător pentru frigurile care au cuprins-o pe mama în dorinţa ei de a-i găsi pile lui fiu-său, rosti Selezner-junior, închizând biografia lui Churchill, între paginile căreia vârâse drept semn de carte un stilou „Parker”. Poţi fi sigur că am să fiu admis şi fără sprijinul tău. Sau al hegemonului din cabina portarilor.

— Da, cred că ai să fii admis, îşi privi lung feciorul Seleznev-senior. Medalie de aur… O caracterizare fără cusur. În privinţa tatălui toate-s în ordine. Activitate obştească la înălţime. Am auzit că prezinţi nişte referate strălucite privind situaţia internaţională şi demascarea capitalismului… Apoi un veritabil accent de Oxford… Într-adevăr, te pricepi să fii pe placul cui trebuie şi când trebuie. Dar uite că pe placul meu n-ai izbutit să fii. Pe placul meu, al tatălui tău…

— Nici n-am încercat s-o fac… înălţă din umeri Seleznev-junior. Părinţii şi copiii… Eterna problemă… Nici tu nu-mi eşti în toate pe plac… Te văd, de pildă, rămas în urma vremii…

— S-ar putea… Nu uita însă că odată ai să pari astfel şi tu… Dar eu n-am venit acum ca să-ţi dau sfaturi. Mă tem că e şi prea târziu. Am venit să te rog ceva, fapt, trebuie s-o recunoşti, cam rar întâmplat în aşa-zisa noastră viaţă în comun. Mâine dimineaţă tu pleci cu avionul la Moscova, nu-i aşa? Ei bine, aş vrea să ştiu: n-ai putea să iei cu tine un pachet?

— Ce fel de pachet? întrebă, dinainte plictisit, Seleznev-junior.

Seleznev-senior se ridică de pe canapea, se duse, târşindu-şi papucii, în camera lui şi reveni, aducând cu el un obiect, la vederea căruia Seleznev-junior tresări, înfiorat de un simţământ de scârbă, spaimă şi revoltă. Ceea ce îi văzură ochii avu darul să spulbere atitudinea căreia el îi zicea „tolerantă” faţă de taică-său. Seleznev-senior aducea cu el o proteză, un braţ omenesc făcut din piele şi nichel, de pe care spânzurau nişte cureluşe

desfăcute şi pe care o aducea ca pe ceva drag, apropiat; de parcă braţul în cauză ar fi fost un braţ viu, cald.

— Asta-i proteza lui Vasiutkin. Are o defecţiune. I se înţepenesc articulaţiile. Deşi e o proteză într-adevăr nemaipomenită, vorbi grăbit Seleznev-senior, fără să observe expresia de groază apărută pe chipul lui fecioru-său şi concentrându-şi tot mai mult atenţia asupra mecanismelor braţului artificial, alcătuit din piele şi nichel. Am tot încercat s-o dreg împreună cu Vasiutkin, dar n-am izbutit. Poate să fie o nimica toată: un şurub care trebuie strâns mai tare, sau, dimpotrivă, slăbit… E o jucărie tare sofisticată… Meşterii de aici, din Leningrad, n-au vrut s-o repare: trimiteţi-o înapoi la fabrică, la Moscova, ne-au spus: cei de-acolo ori au s-o repare, ori au să vă trimită alta în loc. Te-aş ruga, prin urmare, să iei proteza cu tine şi s-o duci la fabrică: adresa şi chitanţa am să ţi le dau numaidecât. N-are să-ţi răpească mult timp. După ce va fi reparată sau schimbată, s-o dai unui conductor de tren care pleacă spre Leningrad şi să-mi comunici la telefon numărul trenului şi al vagonului. Am să vin la gară s-o iau în primire.

În timp ce stătea să asculte vorbirea repezită a lui Seleznev-senior, prin faţa lui Seleznev-junior începură a *se* perinda o serie de imagini de-a dreptul monstruoase prin gradul de umilinţă la care se văzu supus, în cadrul lor, pe el însuşi: iată-l predându-şi la aeroport valiza roşu-albastră „Larck”, de producţie americană, prevăzută cu fermoar şi închizătoare cu cifru, şi bălmăjind, stacojiu la faţă de rubine, că ar avea şi un bagaj de mână. Iată-l mergând apoi spre punctul de control al securităţii aeriene, în mâini cu pachetul acela învelit în hârtie şi legat cu sfoară, un pachet incomod, care îi agăţă pe cei din jur. Iat-o şi pe controloare rupând fără prea multe menajamente un colţ al pachetului şi, răsărind brusc din el, ca în

filmele de groază, o mână înmănuşată în negru. Primprejur – priviri uimite sau curioase, glume, râsete. Cât de umilitoare e situaţia, cât de nedemnă pentru el, Igor Seleznev, nevoit, nu se ştie de ce, să pornească în zbor spre viitorul său strălucit, ţinând la subsuoară un braţ al nu ştiu cui, meşterit din piele şi nichel. Iată-l apoi tot pe el intrând cu ochii în pământ în salonul avionului, vârând în grabă pachetul pe raftul de sus şi acoperindu-l cu trenciul său maxi, de culoarea cafelei cu lapte, confecţionat la Copenhaga. Neiertătoarea stewardesă însă îi observă trucul şi, dând jos pachetul, zăreşte la rândul ei, stupefiată, aceeaşi ramă cu mănuşa ei neagră. El încearcă atunci să-l vâre sub fotoliu, dar zadarnic. Nu-i rămâne astfel decât să ţină în braţe, până la sfârşitul zborului, pachetul acesta din care ies întruna la iveală tot felul de articulaţii, şuruburi şi curele şi să suporte totodată privirile ironice ale vecinei sale, o tânără bronzată, care şi-a aşezat cu aroganţă, lângă genunchii ce ies în evidenţă de sub o ameţitoare fustă crem, sacoşa „Adidas”, de unde îşi scot mânerele două rachete de tenis „Schlesinger”. Toate acestea în loc să converseze nonşalant cu vecina în cauză despre Chris Evert, sau despre Borg, sau despre avantajul loviturii efectuate cu ambele mâini din dreptul fileului, şi să-i afle concomitent telefonul, stabilind cu acest prilej posibilitatea de a-şi schimba cu altele, noi, mingile gălbui, fosforescente, „Dunlop”, ce-şi aşteaptă ora lor astrală în cilindrul argintiu, de tablă, aflat şi el în zbor spre Moscova pe fundul elegantei valize „Larck”. Proteza lui Vasiutkin îl desparte astfel, ca un stâlp grăniceresc, pe el, Igor Seleznev, şi de zvonirea melodioasă a mingilor de tenis, şi de mireasma parfumului „Mitsuko” ce adie din stânga… În sfârşit, Seleznev-junior îşi imaginează şi vizita la respectiva fabrică de proteze, statul la coadă împreună cu invalizii care duhnesc a bere şi a plătică afumată, umilinţa de a desface hârtia ce înveleşte proteza, prezentarea

chitanţei pe care i-o înşfăcă *o* recepţionară obraznică, ca imitaţii de rubine agăţate de lobii cărnoşi ai urechilor, rugăminţile adresate apoi unui conductor de la „Krasnaia strela”[88] de a lua cu el pachetul până la gara Leningrad…

— Nu înţeleg ce legătură am eu cu proteza lui Vasiutkin, strânse nervos din umeri Seleznev-junior. De ce mă obligi să mă ocup de aşa ceva?

— Ce legătură? făcu, vorbind rar, Seleznev-senior. Păi măcar aceea că fără oameni ca Vasiutkin tu nici n-ai fi existat. N-ar fi existat nici medalia ta de aur, nici limba ta engleză, nici tenisul după care eşti ahtiat… De fapt, ştiam că ai să mă refuzi. Mai nutream totuşi o slabă speranţă. Degeaba… Să ştii însă că nu-i vorba de problema părinţi-copii de care ai pomenit adineauri. Nu vârsta e de vină… Pur şi simplu tu ai altă conştiinţă de clasă.

— Ăştia-s termeni depăşiţi… Dar, mă rog, din ce clasă zici tu că fac eu parte? surâse ironic Seleznev-junior.

— Din cea mai scârbavnică: din clasa carieriştilor.

— Bine, dar în comparaţie cu Vasiutkin, de pildă, ai făcut şi tu carieră, surâse ironic Seleznev-junior.

— Eu m-am străduit să fac o viaţă nouă, iar nu o carieră. Şi nu pentru mine, ci pentru alţii… i-o reteză înverşunat Seleznev-senior.

— Ba un pic şi pentru tine… îl înţepă Seleznev-junior.

— Pentru mine, am rostuit-o rău… Rău… Şi nici pentru alţii aşa cum aş fi dorit… se cocârjă deodată Seleznev-senior, cuprins de o imensă oboseală, adunată de-a lungul atâtor ani ca urmare a nenumăratelor nopţi cu somn pe sponci, a nesfârşitelor perdafuri, şedinţe, telefoane. Brusc prinseră a se înălţa îndărătul fiinţei sale acele umbre ce sălăşluiau într-însul şi care doar când şi când ieşeau la iveală, împresurându-l cu

neînduplecare: tinere comsomoliste ale primelor cincinale, cu baticuri roşii pe cap şi insigne M.O.P.R. agăţate de piept, ba chiar şi el însuşi, tânăr organizator de grupă, cerând cu vehemenţă excluderea uneia dintre fete, din cauza manichiurii nedemne pentru mâinile ei de proletară, precum şi figura lui Kirov, care luase cuvântul în faţa unei adunări a tinerilor muncitori din Leningrad şi care, fără veste, i se adresase de la tribună, oprindu-şi, nu se ştie de ce, ochii chiar asupra lui: „Dumneata, de pildă, tovarăşe, ce crezi că este mai important: cultura sau socialismul?" Năduşind de emoţie, el, Seleznev, organizatorul grupei comsomoliste, strigase cu hotărâre: „Socialismul, tovarăşe Kirov". Kirov însă râsese cu bonomie: „Iată încă un exemplu al atitudinii faţă de cultură, despre care că vorbeam adineaori… Păi e posibil oare socialismul fără cultură? Chiar dumneata, tovarăşe, ţi-l poţi oare imagina pe Marx în stare să nu-i ofere unei femei locul în tramvai, sau pe Lenin, spunând o anecdotă ieftină?" Kirov… Kosarev… Ţuhacevski… Izbutise să-i vadă încă în viaţă. Acum nu devenit şi ei nişte umbre depărtate, ca şi el însuşi, cel de atunci… Umbră a devenit şi vechea gardă a bolşevicilor din Piter, oamenii aceia în ochii cărora licăreau reflexele focurilor aprinse în faţa Institutului Smolnîi. Cât despre Seleznev-junior, înlăuntrul fiinţei lui nu se aflau nici aceste umbre, nici altele: el nu le-a permis accesul, căci asemenea umbre n-ar fi făcut decât să-l deranjeze, aidoma mulţimilor de călători din mijloacele de transport în comun. Singura umbră pe care îşi îngăduia s-o vadă, o gigantică umbră profilată pe întreg globul pământesc, era a lui însuşi, a lui Igor Seleznev cel din viitor, eliberat de amintirea tatălui său şi a tuturor generaţiilor premergătoare.

— Păi dacă nu te-ai priceput să-ţi rostuieşti propria ta viaţă, ce-ai putea să mă înveţi pe mine? întrebă cu asprime Seleznev-junior.

— Niciun părinte, nu-şi poate învăţa fiul să devină un geniu. Asta nu se învaţă. Dar dacă părintele nu este un ticălos, el poate cel puţin să-şi înveţe fiul să nu fie nici el ticălos. Eu n-am izbutit s-o fac. Eu te-am scăpat din mâini. Faptul că am fost în permanenţă ocupat nu-mi poate sluji drept justificare. Preocuparea permanentă a adulţilor trebuie să fie copiii.

— Ce temei ai tu să mă socoteşti ticălos?

— Tu eşti mai înfricoşător decât un ticălos cu trecut. Tu eşti un ticălos cu viitor.

— Şi tu te temi că viitorul luminos pe care îl construieşti va aparţine unor ticăloşi?

— Nu. Slavă Domnului, nu toţi cei din generaţia ta sunt ca tine. Chiar la şcoala unde ai învăţat au existat nişte băieţi minunaţi: Laciughin, Krivţov… Pe mâna unora ca aceştia poţi lăsa ţara. Pe mâna unora ca tine însă – e o treabă care te îngrozeşte.

— De ce-ţi inspir asemenea groază?

— Îmi inspiră groază faptul că unul ca tine s-a născut în condiţiile socialismului. Lumea capitalistă eu n-o cunosc prea bine, totuşi am avut prilejul să fac şi câte-o călătorie. Acolo, carierismul nu este socotit o ruşine. Dimpotrivă, este stimulat, i se face reclamă, este considerat o virtute. Am avut ocazia să citesc cartea lui Ford intitulată *Viaţa mea.* Ideea principală a carierei sale a constituit-o cariera însăşi şi altceva nimic. Noi însă trăim în socialism. Iar socialismul, ca idee, aşază principiile morale mai presus de carieră…

— Asta ca idee… Dar ca realitate?

— Realitatea are multe feţe. Una din ele eşti tu. Carieriştii noştri sunt mai făţarnici decât cei capitalişti. Căci pentru a face carieră, capitaliştii nu trebuie să se prefacă a fi călăuziţi de principii morale. Dacă tu, de exemplu, ai fi întrebat la examen de ce vrei să urmezi institutul respectiv, ai pregeta, firește, să răspunzi: „Ca să fac carieră”. Un american însă nu s-ar jena s-o spună. Pe când tu te-ai strădui să apelezi la principii morale. Ai

stigmatiza reacţiunea internaţională. L-ai califica pe Churchill drept un duşman înrăit. Ai aduce citate potrivite din Litvinov[89] şi Maiski[90]. Dar între ei şi tine există o prăpastie morală. Căci ei au avut idealuri. Tu însă nu eşti prost. Tu înţelegi bine că a avea idealuri e o treabă neavantajoasă, căci presupune lupta în numele acestora. Totodată îţi dai seama că e avantajos să te prefaci a avea idealuri. Şi tu cunoşti regulile jocului. Mă întreb: oare ai să reuşeşti, într-adevăr, să vorbeşti în numele poporului pe care îl dispreţuieşti, în numele lui Vasiutkin, a cărui proteză nu vrei s-o iei cu tine, căci ţi se pare incompatibilă cu eleganţa ta? Carieriştii sunt clasa cea mai antipopulară. Ai binevoit să mă întrebi adineaori ce legătură ai tu cu proteza asta, a lui Vasiutkin. Dar ce legătură ai tu cu Puşkin, cu Lev Tolstoi?

— Iar Lev Tolstoi?

— Da, iar Lev Tolstoi. Mereu Lev Tolstoi… De fapt, ce te leagă de acei soldaţi care au murit pentru tine în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei? Cine eşti tu? Îţi dai tu oare seama în ce ţară te-ai născut? Ce ştii tu despre ea? De ce îţi este ea cu totul indiferentă? Doar nu te-ai născut astfel… Ceva te-a făcut să fii aşa… Ce anume? Nu izbutesc să-mi dau seama. Iar dacă aş izbuti, aş face totul ca să nimicesc acest ceva… Seleznev-senior vorbea cu fermitate, cu asprime. Auzindu-şi însă propriile cuvinte, gândea, derutat: „Dumnezeule, dar ăsta e fiul meu… Iar dacă e fiul meu, înseamnă că vina e a mea… El aproape că nu mă ascultă. Poate că nu găsesc eu cuvintele potrivite? Poate că noi am învăţat să învingem, să construim, dar încă n-am învăţat să găsim acele unice cuvinte posibile, care să ne ajute să nu ne scăpăm din mâni copiii?” În copilărie am suferit de foame. Asta însă m-a călit. Eu nu mă tem de nimic. Pe când tu ai dus-o mai bine, dar ai devenit mai rău.

— Noi avem alte exigenţe. Noi am depăşit limitele necesităţilor voastre. Asta-i dialectica, zise Seleznev-junior.

— Dar nu poţi depăşi limitele conştiinţei… Tu ai şi ajuns un birocrat… Mai bine zis, eşti un birocrat potenţial. Desigur, de un tip nou, perfecţionat. Căci carierismul reprezintă unica ideologie a birocraţilor. Sau, mai degrabă, jilţologia. Forma jilţului poate fi din cele mai moderne – asta nu schimbă cu nimic problema… Odinioară birocraţii erau de alt soi, erau mai primitivi. Cât de mult îi uram pe aceşti incapabili, cu trendurile lor de gabardină şi pălăriile de velur, care îşi vârau nasul în producţie, în producţia de care n-aveau habar. Când am fost promovat şi vârât cu capul într-o mlaştină de hârţoage, ştiu că m-am înfricoşat: dar dacă voi ajunge la fel ca ei? Se pare că n-am ajuns totuşi, deşi teama asta mă mai încearcă şi azi. Azi însă birocraţia s-a modernizat şi ea dimpreună cu tehnologia. Nu mai are aerul provincial de altădată. A mai învăţat carte. Se îmbracă mai bine. A căpătat un aspect exterior corespunzător oricărui meridian. A devenit mai cinică… Tu ai să intri, te pomeneşti, şi în partid, în partidul ai cărui fondatori făceau totul ca să-l cureţe de carierişti. O, de te-ar fi văzut Lenin! Eu îţi doresc o nenorocire. O mare nenorocire. Una care să te dea cu botul de pământ, de pământul pe care tu nu-l cunoşti şi nici nu vrei să-l cunoşti. Poate doar în felul ăsta ai să te mai trezeşti niţel…

„Unde am ajuns, gândi Seleznev-senior. Îi doresc o nenorocire propriului meu fiu. Încerc, vasăzică, să mă descotorosesc de vina ce-o port în ceea ce priveşte educaţia Ivii, prin a-i dori o nenorocire? Oare nenorocirea să fie unicul dascăl în asemenea cazuri? Şi-apoi, ţip la el, îl acuz. Dar un dascăl care ţipă nu-i bun de nimic… Sunt necesare argumente, nicidecum ţipete şi acuzaţii. Dar care să fie aceste argumente?”

În spatele lui Seleznev-senior uşa se trânti cu atâta putere, încât portretul lui Ringo Starr, agăţat de ea de partea astălaltă, se desprinse şi căzu jos. Umblând de-a buşilea, Seleznev-junior începu să caute pioneza prin jungla moale a covorului cu lama peruviană, se înţepă la deget şi deodată, uitând pentru ce căuta pioneza, rămase împietrit, cuprins de un sentiment, până alunei rar încercat, de singurătate şi spaimă. Ultima oară când îl mai încercase a fost în primăvara anului trecut, când clasa lor plecase în excursie la Kaluga şi când el, Seleznev, s-a pomenit trecut pe planul doi, chiar în ochii acoliţilor săi, de umbra marelui om[91] care trăise acolo. Dându-şi capul pe spate, elevii stăteau pe malul râului ce trecea prin preajmă şi priveau o uriaşă şi adevărată rachetă al cărei trup alb părea că încearcă să se smulgă din schelăria roşie de susţinere, spre a se avânta în imensitatea albastră a bolţii, presărată cu petice de nori. Şi deodată răsună un pârâit slab ce se transformă tot mai rapid într-un bubuit nu tocmai puternic, dar care se intensifica şi el, de parcă în trupul rachetei începeau a se trezi tainice forţe reactive. Elevii încremeniră, ca şi când s-ar fi aşteptat să se petreacă chiar atunci o minune şi racheta să-şi ia zborul. Era însă o iluzie auditivă. Zgomotele veneau de jos, din albia râului. Elevii se repeziră într-acolo, înotând prin zăpada afânată, poroasă şi din nou rămaseră locului în faţa uimitoarei privelişti pe care le-o oferi ivirea a nenumărate crăpături în blindajul de gheaţă al râului, pe care se întrevedeau şiruri de urme omeneşti, linii şerpuitoare lăsate de sănii şi schiuri, încă nu era vorba de acea veritabilă smulgere din loc a platoşei de gheaţă, când sloiurile se încalecă şi se scufundă unul pe celălalt, totuşi gheaţa plesnea văzând cu ochii, astfel încât, la un moment dat, un baston de schi, uitat acolo de cine ştie cine, se află aşezat cu vârful său ascuţit, metalic, şi cu cerculeţul de aluminiu peste care se încrucişau cureluşele de

meşină, pe un sloi, iar cu mânerul prevăzut cu un laţ de piele pe un altul, legând parcă între ele cele două sloiuri pe deasupra fâşiei negre a spărturii ce se lărgea mereu. Privind, câteva clipe în urmă, racheta şi încercând din răsputeri să se facă din nou luat în seamă de ceilalţi, Seleznev-junior se întrebase: ar putea el oare să suporte o şedere de un an sau de şase luni în Cosmos, şi îşi spusese că ar putea. Dar posibilitatea de a-şi demonstra vitejia în cuprinsul Cosmosului era prea depărtată, astfel încât, hotărându-se într-o clipă, îşi dădu jos canadiana, o zvârli în braţele unuia dintre acoliţii săi ce stăteau din nou cu ochii ţintă la el şi sări pe gheaţă, ca şi când ar fi făcut pe seama asta cu cineva o prinsoare, deşi o asemenea prinsoare n-o făcuse cu nimeni, şi porni înainte, ajungându-i la urechi şi sporindu-i parcă şi mai mult însufleţirea cotcodăcitul disperat al dirigintei lor: *„Come back, Igor! Come back!*”[92].

Ea îşi exprima şi spaimele în englezeşte. Gheaţa de lângă mal mai rezista încă, şi Seleznev-junior păşea pe ea cu prudenţă, dar fără teamă. Iată-l din nou în centrul atenţiei. Gheaţa solidă de lângă mal nu se întindea însă prea departe. Sub picioare nu mai răsunau acum trosnete mici, ci plescăituri. În faţă îi apăruse o reţea de fisuri şi ochiuri de apă. Gheaţa nu mai era solidă, se afla acum în voia viiturii de sub ea şi o pornise încet la vale. Un timp, Igor putu să păşească lesne peste crăpături, dar mai apoi se văzu nevoit să le sară, iar salturile erau primejdioase, n-avea de unde şti dacă sloiul din faţă i-ar suporta greutatea. La unul dintre salturi lunecă, gheata lui şterse marginea fărâmiţată a unei despicături de gheaţă şi luă apă, dar tânărul izbuti să nu cadă şi o porni mai departe în patru labe, rupându-şi unghiile de zimţii blocului de gheaţă. Privi peste umăr şi zări pe malul pe care îl părăsise adineauri siluetele negre, mici acum, ale colegilor săi, care dădeau din mâini, iar în spatele lor corpul, micşorat şi el din

cauza distanţei, dar încă impresionant, al rachetei, pe suprafaţa căreia razele soarelui primăvăratic aprindeau licăre orbitoare. Numai sentimentul umilitor născut din ideea că îl văd cei de pe mal târându-se avu puterea să-l ridice din nou în picioare. De revenit pe mal nu mai putea să revină, şi nu numai din pricină că toţi îl priveau, dar şi pentru că sloiul de pe care tocmai sărise se desprinsese de cel pe care se afla acum, iar între ele luase naştere un ochi de apă prea lat, În. care se roteau fărâme albe de gheaţă. Izbutind să pună mâna pe bastonul de schi ce trecea lent pe alături şi pipăind cu el gheaţa, Seleznev porni mai departe, spre malul din faţă. La un moment dat însă, bastonul îi jucă o festă, şi el, sărind pe un sloi pe care H crezuse trainic, se pomeni până la brâu în apă şi abia izbuti să se caţăre din nou, pe un alt sloi. Cele din jurul lui prindeau acum tot mai multă viteză şi, lovindu-se unul de celălalt, se sfărâmau în bucăţi mărunte de tot, pe care nu puteai să mai pui piciorul. Şi-atunci, adunându-şi toate forţele trupului său bine antrenat, Seleznev-junior o luă la fugă, sărind cu iuţeală de pe o frântură de gheaţă pe alta. Nu-şi încetă goana nici în clipa când ajunse, în sfârşit, la gheaţa mai trainică de lângă mal: fugi mai departe, până ce căzu pe zăpada sub care se ghicea un teren solid. Îşi vârî mâinile adânc în omăt, simţi sub degete lutul îngheţat, dar care începuse totuşi să se topească pe alocuri şi, tremurând de frig, dar şi din cauza spaimei şi a sentimentului de însingurare ce îl mai stăpânea încă, se mânji pe obraz cu lutul acela, ca şi când ar fi vrut să se încredinţeze că se află, într-adevăr, din nou pe pământ.. Fiorii îi zgâlţâiau fără încetare trupul, iar în minte îi stăruia gândul la inutilitatea efortului pe care îl întreprinsese: doar nu trebuise să salveze pe nimeni de la înec: nu voise decât să fie altfel decât ceilalţi, să se evidenţieze cu orice preţ, să atragă asupra sa priviri admirative şi îngrozite…

Un sentiment identic, de absurditate a propriilor sale fapte, de singurătate şi spaimă, lipsit însă de salvatoarea atingere a lutului, îl cuprinse pe Seleznev-junior în clipa când în spatele tatălui său se trânti uşa. Nu se aflau însă aici nici spectatori, care, cu privirile lor, să-l determine a se ridica de jos, în clipa când, într-un mod la fel de umilitor ca şi atunci, pe gheaţă, începu să se târască pe covorul cu lama peruviană, încercând să găsească pioneza căzută, spre a fixa la loc, pe tăblia uşii, portretul lui Ringo Starr. Poziţia de lider Seleznev-junior şi-o menţinuse în ochii acoliţilor prin aceea că nu se închina în faţa nimănui, că nu respecta şi nu ţinea la nimeni. Avea însă o taină pe care n-o mărturisise nici unuia dintre acoliţii săi, ba poate că nu şi-o mărturisea nici sieşi. Taina consta în faptul că, dispreţuindu-şi mama care îl răsfăţase, Igor îşi iubea amarnic tatăl, fără ca vreodată să-şi dea – fie şi printr-o aluzie – sentimentul în vileag nici faţă de cel căruia îi purta numele, nici faţă de altcineva. Era un sentiment complicat, amestecat cu gelozie şi cu ascunsă invidie, născută de faptul că tatăl său credea în ceea ce el, fiul, nu credea. Şi această superioritate el nu i-o putea ierta.

Cât despre Seleznev-senior, acesta, ieşind din odaia lui fecioru-său, continua să strângă în braţe proteza din piele şi nichel a lui Vasiutkin şi arunca priviri în jur, spre a găsi un loc unde s-o aşeze. În drumul său, întâlnea clanţe de bronz – celebre produse finlandeze din metal forjat – canapele iugoslave din catifea reiată, barul de bambus importat din India, lampadare suedeze cu lumini colorate ce alternau necontenit. Şifonierele erau şi ele pline cu boarfe care puteau alcătui o veritabilă hartă textilă a mapamondului. Numai pentru proteza lui Vasiutkin nu se găsea loc. În cele din urmă, nu se mai duse în dormitorul mobilat cu piese de la începutul secolului al nouăsprezecelea, de unde se auzea sforăitul uşor al neveste-sii, ci se trânti pe canapeaua din cabinetul său, strângând

mereu la piept proteza lui Vasiutkin, de parcă s-ar fi temut ca ea să nu-i fie luată şi azvârlită din acest apartament atât de străin.

16

În dimineaţa aceea, Keşa-motoristul n-avu nevoie să se deştepte, căci toată noaptea nu izbutise să dea geană în geană. Îi alungase somnul ideea supărătoare că ar fi putut să fie considerat un laş. Mai important însă decât supărarea era gândul la călătoria de-a lungul râului, care îl aştepta în aceeaşi zi. Keşa cunoştea râul foarte bine. Ce înseamnă totuşi să cunoşti bine ceva sau pe cineva? Ţi se pare, de pildă, că-l cunoşti foarte bine pe cutare individ, pentru ca, într-un târziu, să-ţi dai seama că… Luând parte la expediţia anterioară, împărţise cortul cu un flăcău, care se înrolase voluntar; tot cu el îşi împărţea şi merindele; ştia că băiatul venise de departe, că-l adusese în Siberia dorinţa de a face „o sumă de bani” cu care să-şi construiască o casă nouă. De zeci de ori ţinuse Keşa în mâini fotografia „color” a logodnicei acestui flăcău, viitoarea stăpână a casei proiectate, în prezent vânzătoare la un magazin sătesc; pe cartonul lucios al pozei, logodnica îşi înălţa ameninţător sânii opulenţi, precum o navă de linie tunurile de mare calibru. Flăcăul semăna uimitor cu propria-i logodnică: avea aceeaşi faţă rotundă, ca de porţelan, cu bujori în obraji, acelaşi gât puternic, ca de luptător, aceiaşi ochi bulbucaţi şi albaştri, aceiaşi dinţi impecabili, aidoma unor grăunţe de porumb, aceleaşi urechi, cărnoase ca nişte colţunaşi. Era un băiat muncitor, nu bea, nu înjura, îi respecta pe cei

din jur şi, fără să fie un vorbăreţ, ştia când e cazul să răspundă cu un râs vesel glumelor rostite de câte cineva. Îl deosebea totuşi faptul că de mâncat mânca separat de ceilalţi, lucru care într-o expediţie nu se obişnuieşte. Motiva, zicând că-i bolnav de ulcer. Îşi turna, de pildă, apă clocotită într-o cană, se dădea mai deoparte, punea în cană ceai de-al lui, personal, scotea câte ceva şi din rucsac şi mânca de unul singur. Lumea îl cam lua peste picior, căci la înfăţişare nu aducea deloc a ulceros. Se ştie însă că mai există oameni dintr-ăştia, stăpâniţi de ideea fixă că sunt bolnavi. Când expediţia se încheie şi urma să aibă loc tradiţionalul chef din pragul plecării, geologii luară hotărârea să-l „deschiaburească" niţeluş pe colegul lor, să-i mai scuture niţeluş rucsacul, întrucât proviziile tuturor erau pe terminate. Dezlegară cu destulă greutate şireturile rucsacului şi rămaseră cu gura căscată: flăcăul păstra acolo vreo trei hălci zdravene de slănină, împănate cu usturoi. Or, se ştie că niciun ulceros nu s-a mai tratat până acum cu aşa ceva. Profitând că el plecase în taiga să culeagă conuri de cedru (pentru a confecţiona din ele, potrivit spuselor sale, tot atâtea „suvenire"), geologii îi rechiziţionară, cu desăvârşită omenie, două din cele trei hălci şi le tăiară în felii mărunte, atât de trandafirii la vedere, de parcă s-ar fi îmbinat între timp cu rumeneala din obrajii stăpânului lor şi-al rucsacului. De revenit în tabără, flăcăul reveni târziu, seara, când ospăţul era în toi. Se încovoia pur şi simplu sub povara sacului plin cu „suvenire". Când îşi văzu slănina tăiată bucăţele, începu să tremure, sângele i se urcă la cap, de parcă s-ar fi întrezărit vişinile prin aluatul colţunaşilor ce-i ţineau loc de urechi şi, cum în mâini avea prăjina cu care scuturase conurile din copaci, izbi cu ca peste degetele unuia dintre muncitori, care tocmai isprăvea de tăiat cea de-a doua halcă. Se constată după aceea că-l lăsase pe bietul om schilod pe viaţă, rupându-i falangele.

Drept e că nici el, ahtiat de slană, nu scăpă cu una, cu două: geologii îl legară fedeleş şi îl siliră să înghită toată slănina, buşindu-l ori de câte ori refuza bucata. Uite aşa, fiară sălbatică se dovedi să fie. Deşi până atunci lumea zicea că-l cunoaşte foarte bine.

Aşa şi cu râurile din taiga. Zici că le cunoşti, şi totuşi sufletul lor e de nepătruns. Pot să se şi gudure pe lângă tine, s-o facă şi pe mironosiţele, dar când te-or izbi odată, nu mai rămân din tine nici oscioarele.

Tot sucindu-se în sacul lui de dormit, şi ascultând fără voie sforăitul lui Ivan Ivanovici Zagranicinîi, care ba se apuca să fluiere melodios, aidoma unui ceainic, pe-o singură nară, ba o schimba pe şuieratul de sirenă al unor bombe în zbor, slobozit pe ambele nări, Keşa-motoristul străbătu în gând, de-a lungul acelei nopţi, râul de mai multe ori. Prilej cu care bărcile se răsturnară de două ori şi tot de două ori oamenii din ele îşi găsiră sfârşitul. Keşa reunea prin forţa închipuirii sale frânturile bărcilor, le readucea la punctul de plecare pentru a le purta din nou la vale, încercând să găsească un şiretlic, să ocolească cumva colţii umezi, lunecoşi, ai stâncilor ieşite mult la suprafaţa apei ce acum scăzuse simţitor. Era un slalom nautic. Ameţise de atâtea cotituri. Nici a treia oară însă nu izbuti să treacă nevătămat dincolo de locul cu primejdie şi astfel văzu pentru a treia oară capul Iuliei Sergheevna izbindu-se de stânci cu atâta putere, încât apa din jur se înroşi pe dată. Dar de ce tocmai Iulia Sergheevna? Doar ea n-avea de ce să se afle în barcă: Kolomeiţev îi poruncise să rămână aici. Ce drăcovenie o mai fi şi asta!… Keşa se străduia din răsputeri să adoarmă, dar nu izbutea, se sucea pe-o parte şi pe alta în sacul de dormit, o pornea iarăşi pe râu la vale, iarăşi nu izbutea să-l învingi, ţi Iulia Sergheevna îşi găsea iarăşi sfârşitul în valuri.

În realitate însă nu poţi să-ţi pierzi viaţa decât o singură dată, iar după ce ţi-ai pierdut-o, nu mai poţi să revii la punctul de plecare. Nu poţi lipi, în realitate, nici bărcile din ţăndări şi aşchii şi nici pe oameni din oase risipite. Că el însuşi putea să piară, de lucrul ăsta Keşa nu se temea: deşi viaţa îi era dragă, nu prea acorda importanţă propriei sale persoane. Până acum, nu citise prea multe cărţi, dar nu pentru că n-ar fi vrut, ci din permanenta lipsă de timp, şi considera că oamenii cei mai destoinici sunt aceia care au citit la viaţa lor multe cărţi încărcate de înţelepciune. Îşi zicea că atunci când asemenea oameni mor, odată cu ei moare şi înţelepciunea ce au acumulat-o din cărţi, şi-atunci restul omenirii devine mai proastă, mai dedată răului. Dar iată, bunăoară, o fată cum e Kalia: ea n-a citit atâtea cărţi câte a citit Iulia Sergheevna, şi cu toate astea, dacă ea, Kalia, ar păţi ceva şi n-ar mai fi, nu i s-ar părea pământul, în lipsa ei, gol şi pustiu? Dar Ivan Ivanovici Zagranicinîi? Fireşte, ca pregătire, el nu-i un Burstein şi niciun Kolomeiţev, şi totuşi, deşi pare a fi un om mai simplu, nu poţi să ştii deloc ce hăuri mugitoare îşi trimit depărtatele ecouri prin nările sale năpădite de peri ţepoşi, şi cât ar pierde restul omenirii dacă el, Ivan Ivanovici Zagranicinîi, n-ar mai fi, deşi, la o adică, dat fiind ataşamentul ei pentru celebrităţi, omenirea n-ar deplânge câtuşi de puţin o asemenea pierdere, transmiţând la radio vreo muzică funebră. Poate că oameni care să nu fie destoinici nici nu există? „Of, Viktor Petrovici, Viktor Petrovici… i se adresă Keşa în gând lui Kolomeiţev, cu amărăciune. Eşti un om deştept… Şi neînfricat. Că pentru propria-ţi viaţă nu te temi, asta, de bună seamă, e un lucru bun. Rău e că nu te-ncearcă nicio teamă pentru viaţa altora…”.

Ştia însă că hotărârea lui Kolomeiţev va rămâne de neclintit şi, ca atare, se apucă din nou să străbată râul de sus în jos: poate că până la urmă izbuteşte totuşi. Chiar atunci însă cineva săltă

poala cortului, şi lui Keşa îi ajunse la urechi o şoaptă abia desluşită:

— Keşa… Keşa…

Până atunci n-o auzise niciodată pe Kalia vorbind în şoaptă: Se obişnuise să-i audă glasul totdeauna răsunător, uşor răguşit. Şi deodată şoaptele astea. Răguşeala, totuşi, rămânea, dar una înfundată, molcomită, Keşa ieşi cu mişcări repezite din sacul de dormit, îşi vârî febril picioarele goale în cizmele reci de cauciuc, grăbit să răspundă acestei şoapte, ce poate că i se năzărise, pentru că de atâta vreme dorea s-o audă.

Cea care începuse a-i şopti cu şoapta Kaliei, n-a fost însă blânda noapte, ci Kalia însăşi. Sta în dreptul cortului, pe umeri avea azvârlită o pufoaică, iar picioarele – tot goale – îi erau vârâte în nişte cizme de cauciuc.

Ieşind târâş din cort, Keşa o văzu de jos şi i se păru că pe umărul ei, chiar pe pufoaică, se aşezase luna, o lună mare şi rece, alb-albăstruie. Apoi, când el se ridică în picioare, luna se află brusc hăt, departe, deasupra crestelor negre ale pinilor, ca şi când tot el i-ar fi dat brânci de pe umărul Kaliei.

— De ce nu dormi? îl întrebă ea, vorbind şi acum pe şoptite, deşi se depărtaseră de cort şi nu mai puteau să trezească pe nimeni.

— Ştiu şi eu? N-am somn… răspunse Keşa. Bucuria, nemaiîncercată până atunci, de a-i vorbi Kaliei în şoaptă, îl făcu să tremure. Da' tu de unde-ai ştiut că nu dorm?

— Uite-aşa, am ştiut… Pune-ţi în spate pufoaica asta. Ai stat pân-acum în sacul ăla de dormit, şi-ai putea să răceşti, zise Kalia.

— Vezi-ţi de treabă, că nu mi-e frig, se îmbujoră în noapte Keşa.

— Hai la râu, să şedem pe mal oleacă, îi propuse Kalia şi, după ce se aşezară unul lângă celălalt pe o buturugă uscată, înveli umerii lui Keşa cu o poală a pufoaicei ce păstra căldura trupului ei şi îşi continuă şoapta care se-ngâna

acum cu ujuitul râului: Ne-ajunge şi-o pufoaică la amândoi. Haide, nu te mai împotrivi ca o fetişcană… Ai să te prăpădeşti, Keşa, din cauza sfiiciunii… Mi-am dat seama că te sfieşti să şi mănânci: când te aşezi cu mâncarea în dreptul focului, întorci faţa să nu te vadă ăilalţi… Ca şi când ai face un lucru de ruşine.

Straniu şi tulburător era simţământul pe care îl încerca Keşa, aflat sub aceeaşi pufoaică cu Kalia şi având pentru întâia oară în viaţă un trup cald de femeie, care se lipea de el cu întreaga-i moliciune, cu vârtoşia dulce a coastelor şi cu rotunjimea vie a coapsei. Mai ales că nu era trupul unei femei oarecare, ci trupul Kaliei, şi din această pricină Keşa se simţi şi mai zăpăcit, şi mai stângaci. Pe lângă asta, încerca o ruşine de moarte, închipuindu-şi că cocoaşa saltă prea tare pufoaica, trăgând-o fără voia lui de pe umerii Kaliei, de aceea tot încerca pe furiş, mişcând uşor din umeri, să o împingă în aşa fel ca ea s-o acopere pe Kalia mai mult decât îl acoperea pe el.

Apoi Kalia îi luă mâna în mâna ei, şi el îi simţi toate tăieturile, jupuiturile şi asprimile din palmă.

— Ia zi-mi, Keşa, de ce nu-mi povesteşti niciodată despre viaţa ta?

— Că nu-i nimic deosebit în ea, în viaţa mea… se grăbi să se apere Keşa, eliberându-şi încetişor mâna din palma ei la fel de întrebătoare.

— Da eu, uite, aş vrea să ascult, îi apucă ea, uşor, dar cu hotărâre, mâna ce da bir cu fugiţii. Cum de-ai apărut tu pe lume aşa cum eşti?

— A, despre asta e vorba… se posomorî Keşa, smulgându-şi mâna din mâna ei. M-am ales cu ea încă înainte de a mă naşte; cică, odată, tata a venit beat şi a lovit-o pe mama cu cizma în burtă… Şi ea m-a lepădat.. Aşa că de mic am moviliţa în spate…

— Da’ nu despre asta te-am întrebat.. Of, ce prostuţ mai eşti… Să nu te mai gândeşti niciodată la asta, auzi? Tu n-ai niciun fel de cocoaşă. Nu ai! Palma Kaliei se strecură pe sub pufoaică şi îi

alunecă pe spate, mângâietoare. Uite că nu simt nimic, de unde cocoaşă? Tu singur ţi-ai născocit-o. Pricepi? Eu te-am întrebat cum de-ai apărut pe lume aşa bun cum eşti.

— De ce zici că-s bun? clătina din cap Keşa. Eu îs neştiutor, cunosc prea puţine lucruri…

Brusc, Kalia îi apucă iar mâna ce încerca să se ferească şi o sărută repede, dar apăsat, de parcă ar fi vrut să-şi lase acolo, definitiv, pecetea buzelor ei crăpate de vânt.

— Crezi tu oare că toţi cei ce cunosc multe sunt şi buni? Tu eşti bun chiar şi prin aceea că nu-ţi dai seama de asta. Sufletul nu ţi-e mânjit cu nicio scârbăvnicie, nici măcar cu una închipuită. Ai suflet de fetişoară, Keşa. Nici eu nu l-am avut aşa vreodată. Căci de fetişoară am fost buşită de-a dreptu' în rândul muierilor. Mulţi ticăloşi sunt pe lume, Keşa. Da ei îşi închipuie că-s cei mai buni. Mai sunt şi bărbaţi care pentru prieteni îs buni prieteni, da pentru muieri – ticăloşi sadea. Pe muieri, de-alde ăştia nici nu le socotesc oameni,

— Nu toţi sunt aşa, Kalia… rosti flăcăul, înfiorat de cumplita ei sinceritate.

— Ei, uite că eu n-am dat în viaţă decât de-alde ăştia. Ori poate că n-am meritat alţii, mai buni, zise ea cu asprime. Vrei să-ţi spun de câţi bărbaţi am avut parte?

— La ce bun? se sperie Keşa.

Dar pe Kalia n-o mai puteai opri.

— Ba nu, stai să vezi… Eu prietenă n-am avut niciodată. Poate că în tine mi-am găsit-o, Keşa. Să nu te simţi jignit; prin asta eu nu te socot în rând cu muierile. Ci te pun mai presus de alţi bărbaţi… Parte am avut nu de unul, de doi, ci de opt în cap! Şi asta la cei douăzeci de ani câţi am… Păi asta e, cum se zice pe la şedinţe, descompunere morală… Or eu nu sunt, Doamne iartă-mă, una dintr-alea… Şi totuşi, vezi prin ce-am trecut. Proasta de mine, căutat, vorba ceea, un trandafir… Numa' că dat decât de spini…

— Kalia, Kalia, te ponegreşti prea rău… rosti cu glas rugător Keşa..

Kalia însă se biciui mai departe eu vorbele care îi ţâşneau din gură.

— Primul bărbat a fost taică-tău vitreg. Chiar în beciul casei, pe grămada de cartofi care dăduseră colţ, de-a trebuit să-i aleg. Şi bagă de seamă, n-aveam decât şaişpe ani, şi nici ăia împliniţi. Al doilea a fost un locotenent venit în conced din insulele Kurile. Povestea frumos despre vulcanii de pe-acolo. Era vioi, aşa, ca un cocoşel. Îmi făgăduise că mă ia de nevastă, că mă duce să văd şi eu vulcanii aceia. Da de cum a plecat, nici măcar o ilustrată nu mi-a mai trimis. Copilaşul mi l-a scos cu andrelele o băbătie. Se-mparfuma locotenentu' cu o colonie verzuie, de-i zicea „Şipr". De-atunci, când simt pe undeva mirosul ăla, mi se şi face greaţă. Al treilea a fost un pilot de zbura cu elicopteru'. Aista a vrut de-adevăratele să se-nsoare cu mine. I-a plăcut că eram muncitoare, supusă. Şi că n-aveam şcoală destulă i-a plăcut. Avea omul nevoie de-o servitoare, doar cu numele de nevastă. Ce-i drept, îşi conducea elicopterul cu mult curaj, da ştiut e că şi ticăloşii pot avea curaj într-înşii. De bani era lacom, de-l apucau năbădăile, nu ca ceilalţi piloţi… Făcea speculă şi cu blănuri. Umblând cu elicopterul, le cumpăra pe nimica de pe la diferite gospodării vânătoreşti şi le vindea de trei ori mai scump la Irkutsk. Tot curajul lui din văzduh se sfârşea cu-n plan pământesc din cele mai mizerabile: să cumpere o casă pe malul Mării Negre şi să închirieze camere la turişti, iar eu să le fac ăstora de mâncare şi să le spăl prostirile. Atâta lăcomie de bani era într-însu', că nici copii nu voia să aibă. Or, dacă un bărbat nu-şi doreşte copii de la e femeie, se poate oare spune c-o iubeşte? Cât despre al patrulea…

— Kalia… Ce faci tu cu mine, Kalia… izbucni Keşa în lacrimi, cutremurat de cruzimea ei faţă de el şi faţă de ea însăşi.

— Ascultă, prietena mea dragă, singura pe care o am, ascultă… Al patrulea…

— Nu trebuie, Kalia, nu trebuie… Ai milă de tine…

— De mine nu mi-e milă. De tine – fie. Vezi, dară, cam cine îs eu: numa' subt un tractor n-am stat întinsă… Am să-ţi mai zic despre doi, atât cu unul dintre ei s-a-ntâmplat din vina mea. Era student, un băieţandru, încă nedat la rele, cam cum îi Laciughin al nostru. Nu, n-a fost chiar el, nu-ţi fie teamă… Mi-a fost milă de el! Că-i năpădiseră coşurile obrazu'. Da parcă avea el nevoie de asta, fără dragoste? Vezi ce treabă urâtă a fost: întâi m-au stricat alţii pe mine, ca după aceea să-i stric eu pe alţii, parcă din răzbunare. Mai bine ar fi suferit băiatul, cu coşurile alea ale lui, da' să fi-ntâlnit după aceea adevărata dragoste. I-am vrut binele, da' poate i-am făcut un rău. Şi-apoi, a priceput că am făcut-o din milă şi, pesemne, m-o fi urât. De fapt, din pricina asta am prins şi eu ură pe mine însămi. Nu-i voie să faci aşa ceva din milă… Iar celălalt… Ţine-te bine, prietena mea dragă, singura pe care o am… Celălalt n-a fost altul decât Viktor Petrovici… Kolomeiţev, carevasăzică. Şi, ca s-o spun pe a dreaptă, mie mi s-au aprins călcâiele după el că nu seamănă cu alţii: îi deştept, are putere-n el. Numai că deşteptăciunea şi puterea – ca şi curajul ăluia cu elicopterul – nu înseamnă încă întreg sufletul… Ce-i drept, spre deosebire de pilot, de bani nu-i pasă câtuşi de puţin… Asta m-a făcut să-l respect… Numai că m-a cam înspăimântat gândul că uneori nu-i pasă nici de oameni, mai ales de-alde noi, muierile. Cum i-a întors, de pildă, sufletul pe dos odinioară bietei Iulia Sergheevna! Într-o zi, nu s-a putut stăpâni şi mi-a povestit plângând tot cum a fost… Mie doar o dată mi s-a întâmplat cu el… Eram lângă o sondă… Şi ştii? C-o mână mă ţinea-mbrăţişată, iar cu cealaltă îşi ţinea şi în acele clipe ciocanu' geologic. Ca îndată, când mie încă îmi mai sălta

inima în piept, să-mi şi zică: „Dacă n-ai să-ţi ţii gura, te dau afară de la noi…”. Căci la el puterea îi mai presus de bunătate. Îi face plăcere să-i supună pe oameni. Iar, cu femeile, treaba asta îi şi ea pentru el un mijloc de supunere…

— De ce, Kalia? De ce loveşti în mine? suspină Keşa, îngropându-şi obrazul în palmele sale mici, de fată.

— Nu lovesc în tine, Keşa. În mine lovesc. Lovesc fiindcă o merit. Ca tu să nu te-ndrăgosteşti de-o scârbă ca mine, să nu-ţi întristezi sufleţelu’. Nu sunt demnă de tine, Keşa, asta vreau să spun… Tu o să mai fii iubit în viaţă… Da pe mine de-aci încolo n-ai să mă mai poţi iubi… La asta am şi vrut s-ajung…

Şi Kalia, aşezând mai bine pufoaica ce lunecase de pe cocoaşa flăcăului, se lipi şi mai strâns de el şi-o podidiră şi pe ea lacrimile. Keşa, în schimb, încetă să mai plângă. Pentru prima oară îi fu dat s-o vadă pe Kalia pierdută, lipsită de apărare, şi asta îi uscă pe dată lacrimile, îl făcu să se simtă puternic.

— Ba am să pot, zise el. Totdeauna am să te pot iubi. Îmi spuseşi adineaori că mi-am născocit chiar eu cocoaşa. Şi ştii că şi tu ţi-ai născocit una. Că tu n-o ai. Crezi că n-am dat şi eu în viaţă de oameni răi?… Numai că nu pe de-alde ăştia se razimă lumea.

Kalia îşi apăsă obrajii de genunchii lui şi rosti printre lacrimi:

— Să nu mori mâine, Keşa. Niciodată să nu mori.

— N-am să mor, zise el. Acum, eu nu am voie să mor.

— Vin’ cu mine, dacă zici că nu-ţi fac silă… îl chemă Kalia.

— Nu. Lasă… se împotrivii Keşa. Ţie nu ţi-e decât milă de mine. Or, ai spus-o chiar tu adineaori, asta nu trebuie s-o faci din milă.

— De tine n-are de ce să-mi fie milă, ripostă Kalia. Eu cred că te iubesc. Numai că nu prea ştiu ce-i asta, Keşa… Zău, nu pleca mâine cu barca… Mi-e teamă că să te pierd.

— Să nu-ţi fie teamă… şopti Keşa. Am să mă-ntorc…

Aproape că nu şi-au dat seama de ivirea zorilor. Un abur alb, abia colorat de soarele încă nevăzut, lunecă peste apa râului de-a lungul căruia aveau să pornească bărcile. Deodată, moviliţa dintre umerii lui Keşa simţi brusc o privire străină ce parcă ar fi străpuns pufoaica cu care erau acoperiţi el şi Kalia. Keşa întoarse capul şi îl văzu pe Eduard Sitecikin cu rucsacul în spate. Sitecikin schiţă cu răutate un zâmbet născut din bucuria josnică de a se şti stăpân pe o taină a altcuiva, pe un fapt, după cum îşi zise, caraghios, dar de pe urma căruia ar putea, totuşi, să tragă în viitor şi unele foloase. Kalia se ridică şi se-ndreptă spre el ca o ursoaică ridicată în două picioare şi hotărâtă să-şi apere puiul. Sitecikin zâmbi ironic, dădu din umeri cu o indiferenţă afectată şi pieri în adâncurile taigalei. „Quasimodo şi Esmeralda de prin partea locului”, râse în sinea lui Sitecikin, iar în creierul lui mic, dar bine orientat, apăru pe loc ideea că în curând, printre altele, va povesti şi această întâmplare pitorească şefului spre care o pornise, ba va trage la sfârşit şi o concluzie întristătoare: „După cum vedeţi, echipa a ajuns la o totală descompunere”.

Părăsindu-şi tovarăşii de lucru, Eduard Sitecikin îşi continua, energia, drumul spre luminosul său viitor.

Zorii zilei au marcat însă continuarea, independentă de voinţa lui Sitecikin, a vieţii de toate zilele, trăită atât de întreaga omenire, cât şi de mica ei părticică pe care o reprezenta tabăra geologilor. Kalia se şi apucase să aţâţe focul şi trebăluia acum, pregătind micul dejun, iar Keşa, făcându-şi de lucru la unul dintre motoarele bărcilor, arunca în răstimpuri câte-o privire spre

acel. foc de tabără şi surâdea, însă cu atâta sfială, de parcă întreaga omenire i-ar fi urmărit expresia feţei.

Cât despre Kolomeiţev şi Burstein, aceştia se bărbiereau în faţa unei oglinjoare rotunde, agăţată de-o creangă de pin, uitându-se, în aceeaşi oglindă, când unul, când celălalt. Ciocnindu-şi la un moment dat capetele, râseră cu poftă, ca şi cum controversa lor din seara precedentă nici n-ar fi fost. Oricare profesionist ştie prea bine că, pornind la o treabă riscantă, trebuie să fii cu tot dinadinsul proaspăt bărbierit şi vesel. Legându-şi rucsacul, Serioja Laciughin îi arunca lui Kolomeiţev priviri admirative. Primejdia care îi aştepta părea că-l întinerise pe acesta cu zece ani şi în ochi îi sclipeau scântei provocătoare. Iulia Sergheevna Veazemskaia îşi dădu seama şi ea că lupul cel hăituit şi împresurat de bătrâneţe devenise din nou tânăr şi zvelt, ca odinioară, când ieşise cu ea, dansând, în coridor şi o proptise apoi eu capul de telefonul din perete.

Curând, salata pe care Kalia o făcuse din leordă, precum şi fiertura pregătită tot de ea din carne conservată şi cartofi uscaţi, fură înghiţite rapid şi cu multă poftă. Kalia băgă de seamă cu bucurie că, mâncând, Keşa nu se mai ferea de ceilalţi, nu se mai simţea stingherit. Doar Iulia Sergheevna aproape că nu se atinsese de mâncare. Fuma ţigară după ţigară. Astăzi nu-şi fardase ochii. În cele din urmă, se ridică şi se duse spre cortul ei, iar mai târziu, când ceilalţi porniră în jos, spre albia râului, apăru, fără veste, şi ea pe mal şi îşi aruncă cu hotărâre rucsacul într-una dintre bărci. De umăr avea agăţată puşca de vânătoare cu două ţevi.

Ivan Ivanovici Zagranicinîi, care şedea în dreptul motorului, se uită nedumerit la Kolomeiţev. Acesta îşi miji ameninţător ochi, deşi buzele lui continuau, prin forţa inerţiei, să surâdă.

— Iuba Sergheevna, oare nu mi-aţi înţeles dispoziţia de a rămâne aici?

— Ba da, însă muncitorii o să se poată descurca şi în lipsa mea. Dumneata o să ai mai multă nevoie de mine, răspunse Veazemskaia, punând şi puşca în barcă.

Evita să-l privească, şi Kolomeiţev îşi dădu seama că nu mai era de glumit cu ea.

— Păi, zic eu, o să fie cam prea încărcată barca… se scărpină la ceafă Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

Brusc, în faţa Iuliei Sergheevna apăru ca din pământ Keşa şi-o apucă de mânecă:

— Vă rog, Iulia Sergheevna… Nu trebuie… Să nu veniţi cu noi… Pentru numele lui Dumnezeu…

Intervenţia unui subaltern în rezolvarea acestei situaţii nu-i fu pe plac lui Kolomeiţev. Surâsul îi dispăru.

— Ce-i cu panica asta, Keşa? Du-te şi vezi-ţi de treabă…

Keşa se repezi spre el, rotindu-şi cu disperare ochii şi vorbi precipitat, cu umilinţă, dar şi cu multă hotărâre:

— Viktor Petrovici, n-o lăsaţi să plece. Dumneaei n-are voie…

— Cum adică, n-are voie? se încruntă Kolomeiţev.

— Uite-aşa, că n-are voie… Am avut eu un vis…

— Isprăveşte cu misticismele, Keşa! Porneşte motorul! Iulia Sergheevna va merge cu noi, i-o tăie Kolomeiţev, apoi îşi ridică marginile carâmbilor îndoiţi ai cizmelor sale de cauciuc, intră în apă şi începu să împingă barca în care Veazemskaia se şi urcase, depărtând-o de mal. Pe urmă săltă şi el cu dibăcie peste bord, ajutându-l îndată şi pe Burstein, care încerca, neîndemânatic, să-l urmeze. Ivan Ivanovici Zagranicinîi scuipă nemulţumit, dar nu în apă, ci în propriile sale palme şi smuci de sfoară cu atâta îndârjire, încât motorul se şi auzi ambalându-se. Keşa în schimb nu izbutea deloc să pornească motorul celeilalte bărci, sfoara-i ardea

palmele, iar el, tot smucind de ea, mai murmura şi acum, adresându-se de astă dată lui Laciughin:

— N-are voie să plece, Serioja, zău că n-are voie…

Deodată, Kalia, care rămăsese pe mal, se repezi spre barca lui, intrând în apă până la brâu şi, atrăgându-l spre ea, îl sărută pe părul umed de năduşeală, fără a se sfii de privirile celorlalţi.

— O-ho-ho… Ia te uită ce poate Keşa, mutulică al nostru… făcu uimit Ivan Ivanovici Zagranicinîi şi, mărind viteza, smuci barca înainte, spre firul apei.

Gestul Kaliei îi născu lui Kolomeiţev un inexplicabil resentiment, dar el încercă să şi-l înăbuşe, de altfel, ca şi resentimentul faţă de Iulia Sergheevna ce încălcase din nou vechea, ştiută de amândoi, regulă a jocului. Căci orice sentiment ce nu avea legătură cu scopul propus trebuia acum înăbuşit cu străşnicie. Aşa proceda Kolomeiţev totdeauna când urmărea să realizeze un anume lucru.

După sărutarea dăruită pe neaşteptate de Kalia, motorul mânuit de Keşa porni ca prin farmec, şi cea de-a doua barcă se avântă pe firul apei, s-o ajungă din urmă pe cea dintâi. Iar la capătul cărării înspumate pe care o lăsase în urmă, Kalia mai sta şi acum până la brâu în apă şi, în clipa când barca fu gata să piară din vedere la cotul râului, ridică mâna şi făcu asupra ei, la repezeală şi cu stângăcie, semnul crucii.

17

Aici, în porţiunea pe care o străbăteau la ceasul acela bărcile, râul încă nu ascundea nicio primejdie, dar toată lumea ştia că lipsa asta de primejdie e doar vremelnică. Asemenea clipe oamenii le traversează în chip diferit: unii nu prea au chef de vorbă, altora le vine să vorbească despre cu totul altceva decât despre ceea ce ştiu că-i aşteaptă. După ce motorul îşi cumpăni ritmul, trecând de la vâjâitul strident şi de la strănuturile de la început, la un pufăit molcom, care îngăduie astfel celor din barcă să se audă unii pe alţii, Ivan Ivanovki încercă să arunce undiţa vorbei:

— Să ştiţi, Viktor Petrovici, că eu am avut totuşi prilejul să călătoresc peste hotare, zău aşa.

— Nu mai spune, o făcu pe miratul Kolomeiţev, continuând să scruteze cu gravitate întinsul râului.

— Da, am avut prilejul… Şi asta fără să completez fel şi fel de chestionare… Aşa că numele, în ciuda celor care mă iau peste picior, mi se potriveşte prea bine, zâmbi hâtru Ivan Ivanovici.

— Şi unde ai avut mata prilejul să călătoreşti fără să completezi chestionare? îl privi, mijind ochii, Burstein.

— Păi, în trei ţări deodată. În timpul războiului. Cu tancul… Şi-am rămas de acolo cu unele constatări făcute pe bază de comparaţie, mărturisi Ivan Ivanovici şi amuţi, prefăcut.

— Şi cam care ar fi ele? întrebă Kolomeiţev fără să-şi ia ochii de la râu.

— Ar fi că acolo îi ordine mai multă.

— Să ne ferească Dumnezeu de-o ordine cum a fost la Dachau sau la Oswiecim… rosti cu un zâmbet amar Burstein.

— Ei, n-o lua aşa, Boris Abramovici! Ordinea clădită pe oseminte îi, desigur, o mârşăvie. Eu vorbesc despre altceva. Despre firea noastră… Sistemul nostru ar trebui să se sprijine, aş zice, pe-o bună organizare, dar firea noastră îi din cele mai neorganizate. Tocmai de aceea, ca să zic aşa, de-avem nevoie de-o cracă, doborâm întreg copacul. Pe degeaba… Un copac care după aia stă să putrezească, neluat de nimeni în seamă… Câtă vreme el ar fi putut să rămână în picioare, să le dea mal departe oamenilor umbră şi oxigen de respirat. Poate d-aia am şi născocit, drept scuză pentru noi, zicala: „Când tai pădurea sar şi surcele”. Păi din surcele, frăţioare, nu mai poţi să înalţi o pădure, aş adăuga eu la zicala asta. Bogăţia naturii noastre, ea e cea care ne-a cam stricat. Ne-am răsfăţat marile întinderi ale ţării, d-aia nu ştim să preţuim fiece crenguţă, cum fac ăia de prin Europa, ori din Japonia. Uite, pentru că veni vorba, să vă zic o treabă cu japonezii… Într-o vreme am lucrat pe fluviul Lena, la exportul de cherestea pentru japonezi. O vreme am stat să jupuim de coajă fiecare copac, ca să arate cheresteaua noastră, sovietică mai acătării, acolo, în Japonia. Pe urmă, hop, vine la noi un reprezentant de-al lor şi, foarte politicos, totuşi protestează: „Vă rog, tovarâs, să nu mai zupuiţ coza de la copaţ…” Am bănuit că o fi vorba de-un substrat politic şi l-am întrebat: „Da pentru ce fel de probleme strategice aveţi voi nevoie de coaja copacilor?” „Poi pentru aşa problem stratezic avem nevoi ca din coza vostaa sovetica vom faţe bluziţe de nailon, iar domnisorele vostre, tovaris, vor sta pe urma la coda să le cumpere…” Ei, aţi văzut cum e cu

delăsarea asta, a noastră? La urma urmei, şi problema „cozilor”: de ce n-au dispărut încă pe la noi? Pentru că am fi săraci? Asta-i o „tâmpenie”, cum ar fi zis japonezul. Pământ mai bogat ca al nostru nu se află. Da ia uitaţi-vă ce se petrece prin gări: doarme lumea claie peste grămadă. Ca şi când s-ar bejeni cu toţii de urgenţă. Doar că-i o bejenie cam stranie: pleacă toţi deodată, da în direcţii cu totul diferite. O adevărată epidemie de strămutări. Da din ce cauză? Uite, eu, ca să fac rost de-un motor pentru barcă, unde credeţi că m-am deplasat? Tocmai la Moscova. Aprobarea stabilirii într-un anumit oraş e copilul lipsei noastre de organizare. Dacă s-ar revoca aceste aprobări, Moscova, de pildă, ar ajunge pe dată cât cinci New York-uri, şi totuşi o ţară e ca un trup: toate vinişoarele lui sunt legate una de alta. Păi ce fel de trup ar fi acela al cărui cap s-ar umfla cât o varză, iar picioruşele i-ar rămâne firave, ca nişte chibrite? Când ne-om organiza oare şi noi ca oamenii?

— Lasă, industrializarea doar ne-am priceput s-o realizăm. Ne-am organizat, nu-i aşa? Şi-am câştigat şi războiul. Din nou ne-am organizat, îşi înăspri glasul Kolomeiţev. Deşi, în multe privinţe, sigur că ai dreptate, Ivan Ivanovici… Niciun popor însă nu-i scutit de neajunsuri, aşa cum nu există nici oameni care să nu le aibă…

— Nu tăgăduieşte nimeni treaba asta, păru să cedeze Ivan Ivanovici Zagranicinîi, dar în realitate, o ţinea pe-a lui: totuşi cum s-o înţeleg? trebuie oare să aşteptăm un nou război ca să ne organizăm şi noi cum se cuvine?

— Ai întors-o bine… zâmbi în colţul gurii Kolomeiţev. Să-ţi fie clar însă că şi pe timp de pace trebuie să ştii a trăi la fel ca-n vreme de război. Războiul este esenţa dezgolită a vieţii. Iar esenţa vieţii e lupta pentru viaţă…

— Stop, stop, stop, Viktor Petrovici. Aici am ajuns cu dumneata la o bifurcaţie, scutură din cap Ivan Ivanovici Zagranicinîi, imprimând motorului

o cadenţă mai regulată. Fireşte că uneori îmi amintesc şi de război, aş zice, cu un fel de alean: cum ne cuceream victoria cu propriul nostru sânge, cum scriam scrisori către cei de-acasă unul pe spatele celuilalt. Că odată mi s-a întâmplat să rup hârtia scrisorii cu creionul chimic, de mi-a rămas imprimată semnătura pe rubaşca unuia: „Al tău Jorik”. Altă dată am avut prilejul să-l întâlnesc chiar pe mareşalul Jukov, să-l ospătez cu carne conservată, deschizând cutia cu propria mea baionetă… De fapt, nu după războiul ca atare tânjeşti, ci după frăţia aceea ostăşească… Şi-apoi, cum să nu te cuprindă amarul, când blestematul ăsta de război a nimicit douăzeci de milioane de suflete… Războiul e un vălmăşag atât de sângeros, că viaţa paşnică nu se cade să-i semene. La război rânduiala se face prin ordin, deşi nici ordinele nu sunt totdeauna de folos. O asemenea rânduială nu mi-aş dori-o nici pentru mine, nici pentru alţii. Rânduiala trebuie să provină din noi înşine, din conştiinţa noastră, iar nu din ordine. Nu e cazul, desigur, să fii prea molâu, însă cruzimea fără de noimă trebuie s-o pedepseşti cu cruzime.

„Ia te uită ce poate Ivan Ivanovici!… gândi Veazemskaia cu uimire şi teamă în acelaşi timp. Eu îl credeam doar un ins glumeţ, mucalit… ca să vezi ce pot ascunde uneori glumele!”

Kolomeiţev şi Burstein însă nu erau miraţi. Luptaseră la rândul lor, amândoi, şi ştiau că nu este cazul să-ţi fie teamă de războiul care a trecut, după cum nu trebuie să te sperie glonţul care a şuierat pe lângă tine. Dacă l-ai auzit şuierând, înseamnă că nu te-a ucis. În afară de asta, după ce războiul luase sfârşit, se dovedi că pentru fiecare din cei ce participaseră la el acesta se arătase a fi cu totul deosebit de felul în care îl simţiseră ceilalţi. E şi asta o particularitate a lui, a războiului.

— Cât de drept e să pedepseşti cruzimea cu cruzime şi dacă poţi să stabileşti chiar tu măsura pedepsei e o problemă foarte complicată… medită

cu glas tare Burstein, aplecându-se peste bordul bărcii, ea să-şi umple cana cu apă din râu. S-ar putea ca astfel însăşi dreptatea să capete cruzime şi să înceteze a mai fi dreptate. De fapt, războiul îţi oferă uneori situaţii atât de neaşteptate, încât eşti nevoit să le rezolvi cu iuţeală fulgerătoare, bazându-te nu atât pe conştiinţă, cât pe un fel de instinct al conştiinţei. Tu ştii, Ivan Ivanovici, că eu am fost în timpul războiului aghiotant. Aghiotantul unui general. Comanda pe vremea aceea un corp de armată de cavalerie…

— Eşti în stare mata… să umbli călare, Boris Abramovici? făcu neîncrezător Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

— Sunt, zâmbi Burstein. M-au trecut la cavalerie pentru că ştiam limba germană. Şi uite că m-am deprins…

— Ba încă foarte bine, confirmă pe un km glumeţ Kolomeiţev. Fie-ţi ştiut, Ivan Ivanovici, că am umblat călare împreună cu dumnealui întreg Altalul… Ridica mostrele de roci de jos, fără a coborî din şa: cu dinţii…

— M-da… îşi reluă Burstein vorbe, aflându-ne noi, deci, în Bielorusia, am nimerit într-o încercuire. În jurul nostru, numai mlaştini şi nemţi. Caii erau flămânzi, oamenii aşijderea, muniţiile pe sfârşite, legătura cu ai noştri întreruptă. Nemţii ne aruncau manifeste din avioane, iar ai lui Vlasov ne îndemnau prin difuzoare că ne predăm. Propaganda ăştia şi-o alcătuiseră într-un mod tare viclean: „Care dintre voi nu-i poartă pică puterii sovietice? Avut-a careva măcar un membru din familie nearestat? Şi-atunci, de ce apăraţi toate astea? De ce vă periclitaţi viaţa?” Generalul meu era un om vârstnic, luptase încă în armata lui Budionnîi. Într-o zi îmi mărturisise că reintroducerea în armata noastră a epoleţilor a fost pentru el un fapt de neimaginat. Se obişnuise, adică, în timpul războiului civil, tocmai epoleţii să-i ţintească cu sabia. I-a adunat generalul pe toţi

comandanţii şi le-a spus: „Pică poate că om fi purtând noi, numai că dumnealor greşesc: Patriei noi nu-i purtăm, nu-i putem purta pică. Chiar dacă au existat la nod unele erori, apoi nedreptatea lor, a fasciştilor, e de-o sută de ori mai rea ca a noastră, căci până şi rădăcinile ei sunt infame. Şi ea va fi smulsă din rădăcini. Iar Vlasov e un trădător şi va fi spânzurat. De apărat nu ne vom putea apăra. Ca atare, trebuie să încercăm a sparge încercuirea…” „Păi cum s-o facem, a dat glas şeful de stat-major, dacă întreg spaţiul dintre corpul nostru de armată şi nemţi e plin de unităţi disparate şi demoralizate?” „Vom încerca să-i trezim din amorţeală…” a zis generalul. „Şi dacă nu vom izbuti?” a insistat şeful de stat-major. Chiar în noaptea aceea am pornit călare, numai generalul şi cu mine, spre focurile de tabără care se aţineau mai către corpul nostru de armată. Noi asemenea focuri nu aprindeam, ca să nu le oferim nemţilor posibilitatea de a trage în noi. Cei aflaţi însă între noi şi nemţi le aprindeau, şi-n felul ăsta nu se demascau numai pe ei, dar ne demascau şi pe noi. Mi-am dat seama la un moment dat că-n sufletul generalului se-ncinge o furie de vechi budionnovist. Când i-am văzut însă pe cei aşezaţi în jurul focurilor, furia i s-a potolit pe dată. Nebărbieriţi, buhăiţi de foame, asurziţi de bombardamente, cu priviri năucite, de victime, şedeau cu toţii în capul oaselor sau culcaţi, direct în noroi. Şi a pornit generalul de la un foc de tabără la altul, le-a explicat tuturor cu blândeţe că a doua zi la ora cinci fix, când va semnaliza racheta, trebuie să pornească şi ei să spargă împreună cu noi încercuirea. Cei de la focuri însă parcă nici nu l-ar fi auzit: n-a schiţat nimeni nicio mişcare. Nu s-a mai putut stăpâni generalul şi le-a tras o înjurătură de vechi cavalerist: „Mă auziţi, mă, mama voastră aşa şi pe dincolo, au ba?” A doua zi, la cinci dimineaţa, când s-a lansat racheta, iar nu s-a mişcat niciunul. A ordonat generalul să se tragă

peste capetele lor o rafală de mitralieră. Nu s-au clintit nici de data asta. S-a înnegrit generalul la faţă, totuşi ameninţarea sa de-a deschide focul chiar asupra lor nu şi-a dus-o la îndeplinire. Altă ieşire din situaţie însă nu era, şi-au fost nevoite cavaleria şi *taceancele*[93] să spargă încercuirea, croindu-şi drum pe-acolo. Unii au izbutit să-şi revină, s-au ridicat în picioare şi ni s-au alăturat. Iar cei care nu s-au ridicat, şi-au găsit sfârşitul. Ce era însă de făcut?! Să moară două-trei sute de oameni, sau alte patru mii odată cu dânşii?…

— Într-adevăr, generalul n-a avut de ales, zise Kolomeiţev. De laşi n-are de ce să-ţi fie milă… Ivan Ivanovici, eu zic că motorul dumitale merge acum cu un singur cilindru…

— Da de unde, făcu ofensat Ivan Ivanovici. Te-nşală auzul, Viktor Petrovici.

— Ei n-au fost laşi, îl corectă cu severitate Burstein pe Kolomeiţev. Ei căzuseră într-un fel de letargie. Şi totuşi, unii au izbutit să se trezească din ea şi să se salveze…

— Da în total, câţi aţi ieşit din încercuire? întrebă Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

— Vreo mie cinci sute… Am traversat şi-un râu sub bombardamentul aviaţiei şi artileriei. Oamenii se ţineau de cozile cailor. Şi de murit mureau în tăcere. Caii însă nechezau: parcă mai aud şi astăzi nechezatul acela de moarte. Pe urmă am descălecat de pe caii rămaşi şi-am pornit-o pe jos; furişându-ne prin sihlă. După bombardamentul de până atunci, tăcerea parcă s-a prăvălit peste noi, ne-a asurzit. Un locotenent, unul tinerel, cred că era cam de-o vârstă cu mine, n-a mai rezistat. I-a apărut în ochi aceeaşi expresie ca la cei, din preajma focurilor, încremenire. Deznădejde. A început să zgârie cu unghiile tocul revolverului, l-a scos şi-a dat să-l ridice la tâmplă cu mâna tremurândă. Cei ce i-au observat gestul au rămas locului, încremeniţi, dar nimeni n-a încercat să-i prindă braţul, dându-şi seama că ar fi prea târziu s-

o facă. Ba şi un altul dădu să-şi deschidă tocul revolverului. Părea că nu numai curajul ca atare, dar până şi puterea de-a avea curaj pierise. Tânărul locotenent însă n-apucă să-şi tragă glontele în tâmplă. Răsună o altă împuşcătură şi el căzu peste rămurişul uscat de pe jos. Cel care trăsese a fost generalul. A tras şi a ordonat în şoaptă: „Nu se opreşte nimeni… înainte”. Cât ai clipi, cei ce se pierduseră cu firea şi-au încheiat tocurile revolverelor. Altminteri, cine ştie, poate că ar fi urmat un lanţ de sinucideri, s-ar fi stârnit panică… Am pornit iar. Şi, până la urmă, am izbutit să ajungem la ai noştri. Iar acolo, din ordinul Comandamentului Suprem, generalul a fost arestat pe loc. I s-au pus toate în cârcă: şi faptul că a nimerit cu corpul lui de armată în încercuire, şi faptul că a trecut cu caii peste infanteriştii noştri, şi faptul că l-a împuşcat pe locotenent… Se zice că l-a scăpat însuşi mareşalul Jukov: i-a luat apărarea în faţa lui Stalin… Aşa că a ajuns şi el în Germania, ca şi matale… Fii drăguţă, Iulia Sergheevna, şi dă-mi ţigara matale… M-am lăsat, într-adevăr, însă…

— Să fii atent, Boris Abramovici: stai chiar lângă rezervorul de benzină, îl avertiză Ivan Ivanovici Zagranicinîi, azvârlind peste rezervor o foaie de cort. Dar după război, reluă el, nu l-ai mai întâlnit pe generalul matale?

— Ba da, o singură dată. I-am citit, ce-i drept, şi memoriile, însă n-am întâlnit acolo nimic din ceea ce ţin eu minte. Nu sunt acolo decât prezentări de operaţiuni militare: izul războiului lipseşte cu desăvârşire. Nici măcar limbajul nu-i al lui, al fostului budionnovist, ci unul sec parcă, al raporturilor de stat-major. E adevărat, era specificat acolo: „Prelucrare literară de cutare”. Firește, dacă ar fi făcut-o un Hemingway, ar fii arătat cu totul într-alt fel… Grozavă carte ar fi ieşit… Iar întâlnirea mea cu generalul a decurs cam aşa… Mergeam în urmă cu vreo trei ani de-a

lungul bulevardului Pokrovski, pe lângă băncile unde joacă şah pensionarii, când deodată văd o ceafă cunoscută, deşi umbrită de borurile unei pălării civile. O ceafă cu piele cărămizie întrezărindu-se printre perişori cărunţi. Avea ceafa aia nişte umflături specifice: de parcă îşi trăiau o viaţă a lor, aparte. Stă bătrânelul în haine civile, sprijinit în baston, dar încă în putere. Stă şi se uită cum joacă ceilalţi. Ba chiar aruncă şi câte o vorbă, chibiţează. Unii dintre jucători; par nemulţumiţi, alţii zâmbesc cu îngăduinţă. Şi nimeni nu ştie că bătrânelul acela e unul dintre anonimii care au câştigat, de fapt, războiul. Numele îi este, desigur, cunoscut, de altfel, ca şi memoriile. Nimeni însă nu l-a cunoscut, aşa cum l-am cunoscut eu. Se uită la mine şi nu mă recunoaşte: în anii ăştia „de după război, eu m-am schimbat mai mult decât dânsul. A trebuit să-i aduc aminte: „Sunt aghiotantul dumneavoastră, tovarăşe general.. Borea, cavaleristul din Birobidjan…”

— Cum? Eşti din Birobidjan, Boris Abramovici? se miră Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

— Nu. Sunt de pe Sretenka[94]… Era o glumă de-a generalului în ceea ce mă priveşte. „Zău? Ei, ia spune atunci cum e cu ovăzul la Birobidjan?” m-a întrebat el făcând haz, deşi ochii i s-au cam întunecat niţel. După aceea, m-a luat pe sus şi m-a dus acasă la el. Nu şedea departe de locul unde ne întâlniserăm şi locuia de unul singur. M-a aşezat sub sabia lui agăţată în perete – îi fusese dată personal de către Semion Mihailovici Budionnîi – m-a tratat cu o băuturică de holtei – votcă preparată cu mărar şi cu usturoi – însă primul lui toast m-a dat gata: „Să bem, zice, în cinstea cavaleriei noastre, care va decide soarta viitorului război, dacă, ferească Dumnezeu, va fi, totuşi, să aibă loc”. „Ehei, mi-am zis în gând, generalul ăsta, al meu, căruia în tinereţe mai că nu mă închinam, a cam dat în mintea copiilor. Deh, anii îşi spun cuvântul.” „Cum să înţeleg treaba asta, zic,

(tovarăşe general?" Da el mie, aşa, cu hâtroşenie budionmovistă: „Păi cam care ar putea să fie rezultatul unui viitor război? Numai şi numai ruine. Toată tehnica, toată aia, cum îi zice, toată electronica la pământ… Da' pe deasupra ruinelor cine o să poată trece? Cavaleria, fireşte!" A râs, dar şi-a dat seama că gluma era cam înfricoşătoare, a redevenit serios şi a căzut pe gânduri. „Of, Borka, Borka, mi-a spus după aceea, cavaleristule din Birobidjan. Să ştii că eu, deşi mă trag dintr-o familie de ţărani de prin alte părţi ale ţării, sunt totuşi un militar pe drept cuvânt de profesie, păci am început de la optsprezece ani să fac scurtă la mână tot învârtind sabia. Mai întâi am luptat împotriva generalilor, ca să ajung într-un târziu şi eu general. Ei bine, războiul totuşi nu l-am putut îndrăgi… Îţi mai aminteşti, Borea, cum am străpuns atunci încercuirea – nemţească! Îţi aminteşti cum am fost nevoit să trec cu cavaleria peste ai noştri? Da de locotenentul acela tinerel îţi aminteşti? Aproape treizeci de ani au trecut de atunci, dar amintirea lui tot mă mai chinuieşte… Spune-mi, Borka, am avut eu atunci dreptate sau n-am avut?" „Războiul i-a ucis, tovarăşe general, nu dumneavoastră, i-am răspuns. Iar dacă aţi fi procedat altfel, ar fi murit alţi oameni, şi mai mulţi oameni, aşa că şi-atunci v-aţi fi chinuit toată viaţa…"

Burstein tăcu, ducându-se cu gândul la război, în general, precum şi la acela care părea să fie numai al lui, personal.

— Iulia Sergheevna, ian daţi-mi repejor puşca! Văd în faţă nişte raţe sălbatice… pe apă… făcu, înviorat brusc, Kolomeiţev.

— Lasă-le: e o mamă cu boboceii ei… Şi dumnealor încă n-au învăţat să zboare, îl domoli Ivan Ivanovici şi scoase un oftat: M-da, urâtă treabă războiul… îi obligă pe oamenii buni, în scopuri bune şi ele, să ia nişte hotărâri atât de groaznice, că oricum ar suci-o, într-un târziu tot

ajung să nu cunoască linişte. Nimic frumos n-are în el… Nici pe copii nu-mi place să-i văd jucându-se de-a războiul, pieri-i-ar şi numele să-i piară. Da uite că, al naibii, războiul nu piere… Ba ici, ba colo îşi scoate capul… Dumneata, de pildă, Iulia Sergheevna, ai fost în Vietnam, nu-i aşa?

— Am fost, răspunse cam fără chef Veazemskaia.

— Ei, şi cum îi pe-acolo? Aşa cum scrie la ziar, sau altcumva? continuă Ivan Ivanovici Zagranicinîi s-o iscodească.

— Războiul acela, al nostru, l-am cunoscut şi eu mai mult din ziare… zise Veazemskaia. Dar în realitate s-a dovedit altfel. Mult mai înfricoşător. Aşa şi în Vietnam. Războiul împotriva nemţilor l-am apucat, deşi numai o parte a lui, şi, ca să zic aşa, chiar am participat la el. Mă aflam în spatele frontului, la Zlatoust. Eram pe atunci elevă la şcoala de meserii, meşteream la strung, cu mâinile mele de fetişcană, proiectile pentru front. Ce-i drept, la uzină nu erau primiţi decât băieţii, dar am ţinut morţiş să mă primească şi pe anine. Au născocit ăia nişte postamente de lemn, ca noi, ăştia, să putem ajunge cu mâinile la strung. Pot să spun că războiul nu l-aţi câştigat numai voi, ci şi noi, copiii. Când am intrat după aceea la institut şi jucam volei în echipa institutului, toată lumea mă lăuda, ziceau că lovesc mingea „cu o mână de bărbat”. Eu nu cred că e vreo scofală ca o femeie să aibă asemenea mână. Iar când mi s-a ivit prilejul să ajung cu o expediţie în Vietnam, mi-a fost dat să cunosc o groază pe de-a-ntregul muierească. Mi-a fost şi silă de mine: până atunci mă tot socotisem bărbat, când colo, s-a dovedit că sunt muiere în toată legea…

— Ia povesteşte-ne şi nouă, zău, povesteşte-ne, o rugă cu voce blândă Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Văz că ziua de astăzi s-a nimerit să fie zi de memorii militare. Că, vorba ceea: n-oi povesti eu nimic, n-o povesti Boris Abramovici, n-ai povesti

dumneatale, şi-atunci cum să afle lumea adevărul despre de-alde noi? Ce-i drept, istoriile spuse din gură nu se potrivesc cu cărţile tipărite, ci nu se abonează nimeni la ele. Şi totuşi, sunt răspândite şi asemenea istorii în tiraje mari: trec din gură-n gură, şi-n felul ăsta, poporul păstrează şi fără cărţi adevărul în suflet.

— De lipsa taclalelor chiar că nu te-ai putea plânge în ziua de azi, mormăi Kolomeiţev. Ar fi cazul să se introducă o nouă ştiinţă: taifasologia.

— Să ştii că o asemenea ştiinţă n-ar fi rea… Un viitor Tolstoi ar fi încântat ca ea să existe, zâmbi ironic Burstein. Fără ea n-ar prea putea să scrie, nefiind martorul evenimentelor în cauză, un nou *Război şi pace…*

— Omul trebuie să acţioneze, mi să înşire verzi şi uscate despre ce a făcut altcândva, mormăi din nou Kolomeiţev, apoi întrebă pe un ton meditativ: Ce ziceţi, fraţilor, găsim oare casiteritul ăsta, sau nu? Că trebuie să-l găsim…

— Da unde-l pot duce acţiunile pe om, dacă nu stă să-şi tâlcuiască faptele din trecut? îl mustră cu blândeţe Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Dacă nu-şi lămureşte ce-a făcut bine şi ce nu, ar putea să acţioneze cum nu trebuie şi-n viitor. Aşa că de acţiunile noastre, dumneata, Viktor Petrovici, să nu te-ngrijeşti: tăifăsuirea ce-o tăifăsuim rău nu poate să ne-aducă. Dimpotrivă, atunci când omul îşi vâră prea la fereală amintirile, ele pot într-o zi să-l facă mii şi fărâme… Cum a fost deci, Iulia Sergheevna, cu călătoria matale în Vietnam?

— Aveam, pe lângă expediţia noastră, un şofer vietnamez. Îi zicea Nguen. Să tot fi avut douăzeci de ani. Un suflet curat, cum e Keşa al nostru şi când era trist, tot cu zâmbetul pe buze îl vedeai. Şi-avea un zâmbet nespus de frumos. Ceva din zâmbetul lui Gagarin. Şi-n general semăna bine cu el, cu un Gagarin desenat de un pictor vietnamez. Odată, împreună cu un grup de geologi localnici am ajuns într-o regiune supusă tirului armelor

inamice, şi de aceea primejdioasă. Iar pentru că a venit vorba, voi aminti, Viktor Petrovici, că geologii vietnamezi căutau şi ei tot casiterit… Îl văd la un moment dat pe Nguen că ar vrea să-mi spună ceva, dar parcă se sfieşte. Abia am izbutit să-l înduplec la vorbă şi, până la urmă, omul mi-a mărturisit în ruseasca lui foarte hazlie, dar mai mult gesticulând, că într-un sat, chiar de pe-acolo, din apropiere, locuieşte logodnica lui, pe care n-a mai văzut-o de-un an de zile. I-am spus îndată: „Du-te, Nguen…” A scuturat din cap în semn că nu se duce, dar ochii lui păreau să mă implore în continuare. Mi-am dat seama că se cam teme de şeful lui vietnamez şi, ca atare, m-am suit cu el în maşină şi-am plecat să rezolv, chipurile, nişte treburi pe linia prospecţiunilor noastre. De bucurie, Nguen a început să şi cânte. Cât timp am mers astfel, pe deasupra noastră au cam început să zboare proiectile, dar lui Nguen nici că-i păsa: cânta mai departe. Într-un târziu, a oprit „G.A.Z.”-ul lângă o fântână cu ghizduri de lemn. În atâţia ani, bombele şi proiectilele făcuseră satul acela una ca pământul, singură fântână rămăsese, ca prin minune, nevătămată. Lângă ea se afla un jgheab de lemn în care nişte bătrâne spălau rufe. Zburau pe deasupra lor proiectile, bubuia prin apropiere câte-o bombă, ele însă îşi vedeau de treabă. Continuau să spele, ca şi când asta ar fi fost treaba cea mai importantă, iar celelalte, inclusiv războiul, cu totul minore. Ştiu că m-am întrebat: „Unde-or fi locuind oamenii ăştia?” Apoi, aruncând o privire în jurul meu, am zărit sumedenie de ochişori de copil căscaţi la mine de sub pământ, prin crăpăturile unor adăposturi clădite din bârne groase. Exact ca la Nekrasov, dar în variantă vietnameză, şi mai înfricoşătoare. Cerul le devenise atât de duşmănos oamenilor acestora, încât a trebuit să se vâre cu toţii sub pământ. Nguen a sporovăit ceva în limba lui cu bătrânele, mi-a zâmbit, scuzându-se parcă, şi-a plecat în fugă spre locul unde i se afla

logodnica. Deodată însă, a izbucnit un tunet, o jerbă neagră de pământ răscolit a zburat în sus, unda de şoc m-a doborât la pământ; scuipând din gură frunze şi fărâme de lut, am zărit corpul lui Nguen trântit pe jos, iar capul lui venind de-a rostogolul spre mine… Bătrânele continuau să spele şi să-şi stoarcă rufele, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic. Osteniseră de câtă moarte văzuseră. Şi uite, atunci m-a cuprins, pentru prima oară în viaţă, groaza aceea muierească. Groază nu pentru mine. Groază de ce poţi face cu zâmbetul unui om, retezându-l brutal de trupul lui. Am început să urlu cu glas neomenesc şi să mă zvârcolesc pe pământ ca o epileptică. Iar când mi-am revenit, le-am văzut pe bătrâne aşezând, eu mâinile lor, ude încă de la spălat, trupul şi zâmbetul lui Nguen pe o targă, şi ducându-le, tăcute, de acolo. În arma lor, tăcută şt ea, mergea o tânără, semănând cu Nguen de parcă i-ar fi fost soră, pesemne logodnica lui. Am ambalat ca o somnambulă motorul „G.A.Z.” ului şi am luat-o din loc, fără să ştiu încotro mă duc. Foarte curând, am zărit pe firul drumului o baterie antiaeriană, camuflată cu nişte crengi. Am oprit maşina, m-am dus către unul dintre tunuri, l-am îmbrâncit pe militarul vietnamez de-acolo şi-am vrut să trag în sus. spre cer, deşi nu ştiam cum trebuie s-o fac. Soldaţii aceia mititei, vietnamezii, s-au agăţat ciucure de mine, apucându-mă de mâini, strigând şi arătându-mi prin semne că nu-i voie… Tocmai de aceea, dragă Ivan Ivanovici, nu-mi place nici mie să văd copiii jucându-se de-a războiul…

Sfârşindu-şi istorisirea, Iulia Sergheevna îşi aprinse o nouă ţigară.

— În copii îşi află expresia instinctul de imitare a eroismului… Fără eroism, viaţa s-ar reduce la ceea ce se cheamă traiul cotidian, observă Kolomeiţev.

— Cel mai înălţător eroism este eroismul creat de necesităţi, iar nu eroismul inventat, zise Iulia

Sergheevna. Şi nu e cazul să denigraţi traiul cotidian. Traiul cotidian a devenit de multă vreme eroism. Un eroism creat de necesităţi.

— Asemenea tendinţe antieroice îmi sunt străine. Ele au darul să te demobilizeze, se încruntă Kolomeiţev. Pentru tânără generaţie, până şi Matrosov va înceta curând să mai fie un erou.

— A nu, Viktor Petrovici. Tocmai că eroismul lui Matrosov a fost unul născut dintr-o necesitate, scutură din cap, în semn de împotrivire, Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Îmi închipui cam aşa cele întâmplate atunci. Un blindat scuipă moarte. Tovarăşii din jur mor unul câte unul. A aruncat flăcăul o grenadă: niciun rezultat. A aruncat încă una: acelaşi lucru. Şi-atunci – cu trupul Nu numai Matrosov a procedat astfel.

— Cei ce emit sentinţe cu privire la ce a fost odată cred că-s cei mai deştepţi, făcu pe-un ton tăios Kolomeiţev. Să filosofezi aşa e foarte simplu.

— Ai dreptate… recunoscu Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Războiul nu-i un film despre război, nu-l poţi proiecta şi a doua oară… Deşi, să filosofezi pe seama a ce a fost altcândva e totuşi mai bine decât să-ţi arăţi în avans prostia… Războiul ne-a încercat şi prin zile de groază, dar ne-a dăruit şi ziua cea mai fericită: Ziua Victoriei. E o zi a poporului. Un popor e puternic nu numai prin eroii săi notorii, dar şi prin eroii săi necunoscuţi. Va veni, desigur, şi ziua când niciun veteran nu se va mai duce la Bolşoi Teatr[95] în faţă, iar zvonirea medaliilor noastre va avea soarta sunetului de zurgălăi al troicilor: se va stinge cu desăvârşire. Dar dacă pe noi moartea va putea să ne suprime, sărbătoarea asta n-o va suprima nicicând. Căci nu-i o sărbătoare născocită, ci una născută din suferinţă. Şi nici Rusia nu va putea să o suprime nimeni. Căci n-a fost nici ea născocită, s-a născut şi ea tot din suferinţă. Uite, faptul că noi, vârstnicii, ne facem probleme privitor la cei tineri, care n-au trecut prin război, este normal,

desigur. Şi totuşi, uneori, bombănim cam peste măsură, principala problemă ce ne-o punem ca nişte tutori ce ne simţim, fiind: oare nu ne-or înşela ei, cei tineri, aşteptările? Ivan Ivanovici se întrerupse şi drăcui: Acum chiar că un cilindru nu mai merge… Aha, îmi dau seama despre ce e vorba: s-a deşurubat o bujie. Ei, asta-i o treabă uşor de îndreptat… Apoi îşi reluă vorba: Vezi însă că ne-am făcut cam prea puţine probleme în legătură cu altceva: să nu le înşelăm noi lor, celor tineri, aşteptările. Şi-o să le înşelăm, dacă nu vor crede în noi! O să le înşelăm şi dacă vor crede în noi, iar noi n-om fi deloc aşa cum ne văd ei. Gândim îndeobşte cam aşa: noi ştim ce ştim, ei sunt însă tineri, n-au încă tărie destulă şi e primejdios să le ştie pe toate. Ar putea să nu reziste. Dar vezi că ceea ce noi nu le-am povestit ei ar putea să afle din nişte guri necurate. Or, se ştie că lucrurile cele mai îngrozitoare aflate dintr-o gură curată sunt leac, în timp ce alea aflate dintr-una necurată sunt otravă. Şi totuşi, Viktor Petrovici, să nu-ţi faci probleme în legătură cu tânără generaţie. Te uită fie şi la Laciughin al nostru. E un băiat de aur. Şi, printre altele, un spirit organizat. Iar pe matale, Viktor Petrovici, te adoră. Ba chiar, să mă ierţi, prea din cale-afară.

— Aici exagerezi, Ivan Ivanovici… ripostă Kolonaeiţev, încercând însă un sentiment de tainică satisfacţie. Laciughin are acel simţ al autorităţii înţeleasă ca o necesitate. Simţ pe care, în treacăt fie zis, unii reprezentanţi ai măreţei noastre clase muncitoare şi ai intelectualităţii l-au pierdut. V-am cam dat frâu liber, iubiţii mei subalterni cu gândire profundă…

— Greu îţi vine, Viktor Petrovici, să ne conduci pe noi păcătoşii, cei instabili în planul ideilor, da n-ai ce face. Insă ne vine uneori şi nouă greu să te-avem şef, zâmbi în colţul gurii Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

— Doar chiar dumneata vrei ordine şi organizare. Dar cum să organizezi dacă n-ai organizatori? îl înţepă Kolomeiţev. Rabdă, deci… Viaţa o fac cei ce luptă. Iar luptătorii sunt în primul rând buni organizatori.

— Ei, uite că Keşa al nostru nu aduce deloc a luptător şi nici măcar nu se întreabă dacă-i luptător sau nu, se aprinse pe neaşteptate Iulia Sergheevna. Şi totuşi, dacă vreţi să ştiţi, e un luptător adevărat deşi nu ţine discursuri pe tema asta, a luptei. Luptător împotriva propriei sale deficienţe fizice. Luptător prin faptul că-i atât de bun cu cei din jur. Şi cât de frumos o iubeşte pe Kalia! Oare oamenii aceia, puţini la număr, care ştiu să iubească cu adevărat, nu sunt nişte luptători pentru cauza dragostei? În timp ce mulţi dintre cei ce-şi zic luptători habar nu au ce-i aia dragoste. Gata oricând să se apere ori să atace, se usucă sufleteşte. Pielea li se împlătoşează. Desigur, asta îi fereşte de loviturile altora. Numai că atunci când o mână încearcă să-l mângâie cu duioşie pe un om ca acesta, el, împlătoşat fiind, nu simte nimic. E o platoşă ce te face pe drept cuvânt un sinucigaş. Se pot oare numi luptători asemenea oameni, dacă nu încearcă să lupte împotriva propriei lor insensibilităţi?

— Cred că benzina-i amestecată, conchise cu glas tare Ivan Ivanovici, trăgând cu urechea la vâjâitul motorului. Ai văzut, lichelele… Scuză-mă, Iulia Sergheevna… Aşa e, ai dreptate în tot ce-ai spus…

Veazemskaia îşi reluă vorba:

— Nu ştiu de ce, în cuvântul „luptă” subînţelegem existenţa unui subliniat substrat social, a unui caracter publicistic. Luptă împotriva mitocăniei, de pildă, este considerată numai cea care demască mitocănia altora. Dar a fi tu însuţi un om tandru nu înseamnă şi asta să lupţi împotriva mitocăniei? A spune tu însuţi adevărul nu înseamnă să lupţi împotriva minciunii? Nişte

versuri frumoase vorbind despre frumos nu reprezintă luptă împotriva hidoşeniei? De ce oare sentimentul luptei este la mulţi oameni cumva milităros şi nu de ordin spiritual?

— Războiul oferă şi el înălţătoare exemple de spiritualitate, o corectă Burstein. Dar numai de acea parte a frontului unde se află dreptatea. În poezia germană n-a rămas nimic din versurile patriotice scrise în perioada celui de-al doilea război mondial, şi nici n-ar fi putut să rămână. Pe când în poezia noastră câte n-au rămas! Asta pentru că dreptatea a fost de partea noastră. Iar acolo unde e dreptate, acolo e şi spirit… Războiul rezolva multe. Dar nu totul. Cunosc oameni care, în timpul războiului, nu se temeau să-şi rişte viaţa şi nu se plecau în faţa gloanţelor, iar în timp de pace se pleacă servili în faţa unor aşa-zişi oameni de care au nevoie şi se tem să 6upună riscului până şi o singură treaptă a carierei lor. Dar ce reprezintă această treaptă, ba chiar scara întreagă a unei cariere faţă de o singură viaţă omenească!? Mi-am pus deseori întrebarea: oare de ce se întâmplă astfel. Şi-am ajuns la concluzia că la război omului îi vine uneori mai uşor să fie curajos. Sigur că te temi să porneşti prin ploaia de gloanţe, totuşi alături de tine se avântă la fel alţii. Afară de asta, ai în spate un ordin. Pe când în timp de pace eşti uneori singur, nu te susţin alţii prin curajul lor, nici n-ai vreun ordin în spate şi, în loc să fii răsplătit pentru curajul tău, poţi să fii pedepsit.

— Ai dreptate, Boris Abramovici, zise Kolomeiţev. Curajul practicat cu gândul la răsplată e, de fapt, laşitate ascunsă sub masca curajului. Nu cu asemenea curaj am câştigat noi războiul. Tocmai de aceea eu sunt pentru manifestarea în viaţa paşnică a unui curaj aidoma celui din linia frontului.

— Curajul ăsta la noi încă n-a ajuns marfă deficitară… Vezi că-mi turteşti furtunul de benzină, Viktor Petrovici, zise Ivan Ivanovici

Zagranicinîi. Dacă va fi nevoie, vom şti să ne apărăm Patria. Numai că dacă se vor pregăti toţi doar pentru apărarea Patriei pe timp de război, cine are s-o mai apere oare pe timp de pace? S-o apere, adică, de lingăi, de lichele, de laşi, de propria noastră lipsă de organizare?

— De Eduard Sitecikin, adăugă Burstein, şi cu toţii izbucniră în râs.

Şi tot atunci Kolomeiţev simţi brusc în ochi o usturime cum nu mai încercase niciodată. „Lacrimi? se întrebă uimit. Ei, drăcie, îmbătrâneşti, Kolomeiţev! Şi de unde aceste lacrimi?”

Printr-un intens efort de voinţă, îşi zăgăzui lacrimile şi aruncă o privire furişată spre ceilalţi: nu, se pare că simeni n-a observat nimic. Zâmbi cu amărăciune, zicându-şi: „Uite că ai izbutit să-ţi pui şi pe ochi platoşă. Şi-apoi, de ce te întrebi, Kolomeiţev, care-i cauza acestor lacrimi? Păi tocmai faptul că ţi-ai dat seama, în sfârşit, ce oameni frumoşi stau împreună cu tine în barca asta, cât sunt ei de inconfundabili, cât de irepetabilă este şi convorbirea asta a ta cu ei. Tu îi iubeşti pe oamenii ăştia, Kolomeiţev. Dar nu voiai să-i iubeşti. Îţi băgaseşi în cap că iubirea te demobilizează. Ivan Ivanovici… Burstein. Iulia Sergheevna… De ce şi la ce bun ai născocit un alt risc pentru oamenii ăştia care şi aşa s-au supus de-atâtea ori riscului! Şi cei din cealaltă barcă Keşa, Serioja Laciughin… Ei sunt abia la început de viaţă… Casiteritul? Ce reprezintă casiteritul faţă de viaţa unor oameni?”

Dar avântul bărcilor nu mai putea fi oprit de nimeni.

— Eu am fost de două ori… de două ori rănit grav, de trei ori uşor, şi-am fost şocat o dată, se trezi umblându-şi prin amintiri şi Kolomeiţev. Într-o zi însă am fost rănit într-un mod mai aparte. De fapt, nici nu s-ar putea spune c-am fost rănit. Împreună cu un ortac, Kostea Şmeliov pe nume,

sau, cum îi ziceam cu toţii, Şmelea, am fost paraşutat în pădurile din Belormia pentru a-i contacta pe partizani. Şmelea făcuse paraşutism încă înainte de război şi nu i-a fost teamă să sară în gol. Când s-a deschis uşa avionului, mi-a făcut loc Ai sar primul, ba m-a şi plesnit uşurel pe spate, să-mi facă curaj. Eu însă nu aveam la răboj decât două salturi, ba şi acelea în cadrul antrenamentului, de aceea, ca să fiu sincer, mi se tăiau picioarele de frică. Am căutat totuşi să mă stăpânesc – îmi era ruşine de Kostea – şi-am sărit. De aterizat eu am aterizat bine, în schimb Kostea, cu toată experienţa lui, a nimerit într-un ciot ascuţit, care l-a străpuns ca o ţeapă. Acolo, în vârful arborelui, s-a şi săvârşit din viaţă: când l-am dat jos, era mort. Deşi s-a chinuit amarnic, n-a scos totuşi niciun geamăt, ca să nu fim descoperiţi de inamic. I-am învelit trupul în amândouă paraşutele noastre, l-am îngropat şi-am pornit-o de unul singur. A doua zi, am dat de un păstoraş, un băieţandru de vreo doisprezece ani, pe care, printr-o coincidenţă, îl chema tot Kostea. Avea un obrăjor ca un ou de cuc: numai pistrui. M-a dus cu el spre locul unde se aflau partizanii. Mergeam prin pădure: Kostea cu cele două văcuţe răpănoase înainte, iar eu în urma lui. La un moment dat, a trebuit să traversăm o şosea. Cel dintâi a ieşit din pădure Kostea, eu pitindu-mă printre nişte tufe, ca să fiu sigur că totul e în ordine. A stat băiatul o vreme în mijlocul şoselei şi era gata să-mi facă semn cu mâna, dar s-a stăpânit. Căci de cealaltă parte a şoselei şi-au făcut apariţia din stufăriş vreo douăzeci de nemţi cu crenguţe în jurul căştilor, şi cu ei, doi poliţai localnici. Pesemne că stătuseră la pândă acolo, ca să dea de urma partizanilor. L-au înconjurat pe Rostea şi-au început să-l interogheze. Asta la nici douăzeci de metri de mine: vedeam şi auzeam totul. „Unde-s partizanii?” l-a întrebat poliţaiul. „Nu ştiu, nene… a dat din umeri Kostea. Eu îs cu vitele, nu ştiu nimic…” „Da din ce sat eşti

tu?” l-a întrebat celălalt poliţai. „Din Eriomici…” zise Kostea. „Eşti din Eriomici şi nu ştii nimic? a rânjit primul. Păi satul ăsta e ăl mai renumit cuib de partizani…”. Auzind cuvântul „Eriomici”, *Oberleutnant*-ul neamţ a schiţat un zâmbet ca de viperă. Le-a făcut semn poliţailor şi-aceia i-au smuls lui Kostea cămăşuţa. Ofiţerul şi-a desprins ţigara dintre buzele subţiri ca nişte viermi şi a împuns cu jarul ei pieptul băiatului. Kostea a început să ţipe, să plângă, a încercat să se smulgă din mâinile poliţailor, dar ei îl ţineau cu străşnicie. Ofiţerul continua să-şi plimbe ţigara peste pieptul lui: apăsa când în când acolo. În cele din urmă, a răsucit-o ca pe un şurub în pielea băiatului, a aprins alta şi-a continuat să-l mângâie în felul ăsta, ţinând capătul aprins, canalia, pe pieptul copilului, mai ales în dreptul sfârcurilor. Kostea răcnea întruna: „Nu ştiu nimic, nu ştiu nimic…” Stam cu degetul pe trăgaci, dar ce puteam să fac, în faţă cu douăzeci de nemţi? Şi-aveam în clipele acelea sentimentul că ţigara aia mă străpunge cu focul ei şi pe mine. Pe urmă, poliţaii au început şi ei să-l imite pe ofiţerul neamţ, doar că aveau ţigări răsucite chiar de ei. Le înfigeau în trupul lui şi nechezau amândoi. De durere, Kostea şi-a pierdut cunoştinţa. Poliţaii i-au dat drumul, şi el a căzut în mijlocul şoselei. Una din văcuţe a venit la el şi-a început să-i lingă rănile. Ofiţerul neamţ însă şi-a scos „Walter”-ul, i l-a vârât cu gingăşie văcuţei în ureche şi-a tras. A căzut şi ea în drum lângă Kostea. Pe urmă ofiţerul i-a făcut unuia dintre poliţai semn cu mâna spre băieţel: achită-l şi pe ăsta adică. Câteva clipe, doar picioruşele desculţe i s-au mai zbătut prin colb… După aceea, când am ajuns la partizani şi m-am dezbrăcat până la brâu pe malul unui pârâiaş, ca să mă spăl, unul dintre ei m-a întrebat: „Da ce-aţi păţit? Cine v-a împodobit în halul ăsta?” Când m-am uitat, aveam pieptul numai arsuri, deşi nu mă torturase, nimeni cu

ţigara. Mi-a spus mai târziu un doctor că medicina cunoaşte asemenea cazuri, deşi sunt foarte rare…

— Dacă am încerca totdeauna asemenea simţăminte pentru alţi oameni, am fi tot numai o rană, ase Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Numai că pielea noastră se cam îngroaşă, se cam îngroaşă… Se obişnuieşte şi cu propriile ei arsuri, şi cu ale altora… Deodată, tresări. Io-te-l! Buinîi![96] răcni el, apoi îşi îndesă mai bine căciula pe cap şi-i coborî clapele, legându-şi-le strâns sub bărbie.

La vreo cincizeci de metri în faţa bărcii, şuvoiul argintiu al râului înălţa o creastă de spumă albă, ce se zbătea printre colţi negri de stâncă.

Buinîi era primul din cele două praguri stâncoase pe care cei porniţi la drum trebuiau să le treacă.

18

— Spune-mi, Serioja, nu te-a încercat vreodată simţământul că exişti dintotdeauna? întrebă Keşa, cârmindu-şi barca spre firul apei în aşa fel ca ea s-o pornească pe urma înspumată pe care o lăsase barca din faţă.

Serioja nu-l întrebă ce vrea să spună cu asta. ÎI înţelese. Stătu însă câteva clipe, gânditor.

— Ba da, Keşa, m-a încercat… Mă aflam în câte-un oraş unde nu mai fusesem până atunci, pe câte-o stradă necunoscută şi deodată aveam impresia că am mai fost pe-acolo… Parcă într-o altă viaţă… Numai că nu izbuteam să-mi amintesc cine eram atunci, care-mi era numele…

— Da te-ai văzut vreodată undeva unde n-ai mai fost? Ai văzut vreodată ceva ce nu ţi-a fost dat să vezi în realitate? stărui Keşa cu întrebările, izbutind să urmărească cu privirea şi apa râului, şi motorul, şi ochii lui Serioja.

— Nu, n-am văzut, recunoscu deschis Laciughin. Stai, stai niţel, se întrerupse îndată. Ba da, când ascult muzică, mi se întâmplă şi asta.

— Şi ce vezi atunci?

— De toate. Uneori, nu ştiu de ce, torente de lavă incandescentă… Sau întinderea unui ocean.. Sau nişte ciudate plante uriaşe… Păsări cu aripi imense… Ceva care parcă aduce cu zilele de la facerea lumii… Şi eu, în zbor peste pământul acela… Se zice că unii zboară în vis… Eu zbor când ascult muzică… Serioja îşi trase răsuflarea şi

strânse din pleoape, ca şi când peste imensitatea din jur a ţinutului siberian s-ar fi rostogolit maiestoasele ecouri din sala de audiţii a conservatorului.

— Să ştii că zbor şi eu, zise Keşa. Dar fără să ascult muzică. Ceva, e drepţi sună chiar în mine, murmură precum râul ăsta. Însă e muzica mea, nu una făcută de alţii… Deşi eu nici măcar la muzicuţă nu ştiu să cânt… Numai că eu nu zbor totdeauna, Serioja… Uneori mă târâi, parcă n-aş avea nici mâini, nici picioare, parcă mi-ar fi trupul acoperit cu solzi, şi eu mă frec, mă tot frec de iarbă, ca să dau solzii ăia jos. Alteori înot, şi respir prin branhii, şi văd sub apă sate şi oraşe mari. Iar alteori cresc în chip de arbore, şi-n loc de mâini am ramuri, şi tăifăsuiesc, foşnind, cu alţi arbori, şi ei mă înţeleg, şi-i înţeleg şi eu, pe fiecare în parte. Ba mă mai văd şi-n chip de stâncă acoperită de muşchi în mijlocul unui râu, şi tot vreau să zic ceva şi nu pot, şi asta mă doare. Ori sunt strop de rouă pe-un fir de iarbă, şi soarele mă face abur, sui spre cer, mă alipesc de-un nor, apoi cad la pământ prefăcut într-un strop de ploaie, şi tot caut firul de iarbă de pe care m-am înălţat, dar nu-l mai găsesc. Căci la fel cu el sunt milioane…

— Ascultă, Keşa, tu n-ai încercat niciodată să scrii?

— Ba da, câte-o scrisoare. Da foarte rar: mi-e ruşine că n-aş scrie corect. Eu nici şapte clase n-am absolvit. Mi-a fost gândul să intru în miliţie, da nu m-au primit. Astăzi, ca să te ia acolo, trebuie să fi absolvit zece clase… Ba poate şi cocoaşa mea a fost pricina şi nu mi-au zis-o…

— În miliţie? se miră Serioja. De ce în miliţie?

— Că-mi sunt dragi oamenii. Uneori mi-e milă de ei, da tot dragi îmi sunt… Şi eu zic că în cadrele miliţiei trebuie să lucreze numai aceia care îi îndrăgesc pe oameni. Mi-am dat seama că acei care au de înfruntat câte-un miliţian rău, pot să nu mai creadă pe urmă în nimic… Aş mai fi vrut să

fiu şi directorul vreunei case a copilului. M-aş fi angajat acolo chiar ca rândaş, sau ca fochist. Nu m-au primit însă nici acolo. Mi-au zis c-or să râdă copiii de mine. N-au avut dreptate. Chiar dacă ar fi râs copiii la început, pe urmă n-ar mai fi făcut-o. Ar fi înţeles că-mi sunt dragi şi m-ar fi îndrăgit şi ei… Căci să ştii, Serioja, eu n-am niciun fel de cocoaşă în spate. Nu am. Aşa mi-a spus Kalia. Şi dacă mi-a spus ea aşa, înseamnă că aşa este…

Lui Keşa i se umplură ochii de lacrimi şi el întoarse capul.

— Nu trebuie să plângi, Kaşa, zise Laciughin. Kalia are dreptate.

— Nu plâng. E din cauza vântului, răspunse Keşa. În general însă, mai plâng şi eu câteodată… Că eu îi sunt Kaliei ca un fel de prietenă… Ce crezi, Serioja, m-ar putea ea iubi cu adevărat?

— Am văzut adineaori cum te-a sărutat, zise Serioja. Să ştii că pe-o prietenă n-o săruţi aşa…

— Tare-aş vrea să am cu Kalia mulţi copilaşi, făcu pe un ton visător Keşa. Da să fie toţi cu carte. Căci eu, Serioja dragă, de simţit simt multe, dar de cunoscut cunosc prea puţin… Uite, ziseşi adineaori despre începuturile pământului… Oare a avut el un început? N-a fost aşa dintotdeauna?

— Cred că n-a fost, zise Laciughin, nesigur. În orice caz, aşa ne-au învăţat la şcoala.

— Bine, da’ dacă noi am fost pe când nu eram, poate că a avut şi pământul o altă viaţă? înainte, adică, să fi ajuns el pământ?

— S-ar putea, Keşa.

— Spune-mi, Serioja, tu ştii să desenezi?

— Da, dar nu grozav.

— Totuşi, te pricepi… Ei bine, zi-mi şi mie: ce anume are un pictor înainte de a se apuca să picteze un tablou?

— Cum adică? făcu Serioja. Are la îndemână o pânză, culori…

— Nu, eu vreau să spun altceva… Ce are pictorul în cap înainte de a-şi picta tabloul?

— Cred că un anume presentiment al lui. Gândul la el.

— Păi uite că şi pământul e un fel de tablou. Ba mai tablou ca oricare altul. Înseamnă că a avut şi el un pictor al lui. Înseamnă că înainte de-a fi pământ, a fost şi el un gând despre acest pământ… Întrebarea e: al cui o fi fost gândul ăsta?

— Gândul naturii, cred eu.

— Sau poate al lui Dumnezeu? Ochii ca afina coaptă ai lui Keşa îl priviră pe Serioja cu o dezarmantă candoare. Văleu, uite un maral!

Dincolo de un cot al râului, chiar în faţa bărcii, un maral trecea înot de pe un mal pe celălalt. Pe coarnele lui catifelate se aşezase un fluture. Când îi zări pe cei din barcă, în ochi îi apăru o expresie de spaimă de-a dreptul omenească. Bătu cu disperare din picioare şi în câteva clipe ajunse la mal. Repezindu-se în tufişurile de acolo, mai privi o dată înapoi, uimit parcă de faptul că nu trage nimeni în el.

— S-a speriat! zise Keşa. Are dreptate. Şi totuşi e şi el un produs al naturii, ca şi noi.

— Eu cred că oamenii i-au zis naturii „Dumnezeu”, şi asta pentru că nu şi-au putut-o explica până la capăt, dădu glas Serioja.

— Da’ dacă i-au zis lui Dumnezeu „natură”?

— Ce contează cine şi ce nume poartă… Multe denumiri se dau pur şi simplu din neştiinţă. Uite, ziceai adineaori că nu cunoşti prea multe lucruri… Eu însă m-am convins că până şi cei mă mari savanţi cunosc prea puţin… Nimeni nu le ştie pe toate.

— Zău? se posomorî Keşa. Vasăzică, n-ai cui să ceri un sfat, să pui o întrebare… Şi totuşi unii arată, de parcă ar şti totul.

— Tocmai ăştia ştiu cel mai puţin, Keşa. O fac doar pe grozavii.

— Ştii, Serioja, am o întrebare ce nu-mi dă pace de multă vreme… vorbi uşor descumpănit Keşa. Aş vrea adică să ştiu: dacă omul provine din

maimuţă, de ce n-au devenit toate maimuţele oameni?

— Vezi, Keşa, există o teorie… E drept, încă neconfirmată… Mi-a relatat-o un savant… începu prudent Serioja.

— Zi, nu te teme… îl îndemnă Keşa şi, plin de nerăbdare, se trase mai către el, astfel încât barca se legănă brusc. Uneori, ceea ce-i neconfirmat îi cel mai adevărat…

— Nu ştiu cât e de corectă teoria asta, însă mie mi s-a părut interesantă. Nu prea ţine de geologie, totuşi fără să apelezi la geologie nu te prea poţi descurca în ea. Poate că în viitor am să lac chiar eu cercetări în direcţia asta.

— Haide, spune odată, îl zori Keşa.

— Pe scurt, echilibrul în care se afla magnetismul pământului ar fi suferit cică odinioară o dereglare. Şi-atunci, maimuţele mai puţin rezistente au suferit o mutaţie… se apucă să-i explice Serioja.

— Asta ce-o mai fi?

Efortul de a înţelege îl făcu pe Keşa să năduşească.

— O deviere patologică. Cum să-ţi zic: o dezvoltare anormală… Maimuţele şi-au pierdut blana, au devenit din punct de vedere al fizicului mai puţin rezistente, mai lipsite de apărare… Instinctul de conservare însă le-a făcut mai inteligente. Creierul a început să li se dezvolte. Au început să umble în două picioare. Au învăţat să obţină focul frecând între ele două beţe uscate şi-au încetat să mai fie maimuţe: au devenit oameni…

În timp ce celelalte maimuţe au rămas tot maimuţe;. Cam asta-i teoria, Keşa.

— M-da, carevasăzică, tot din maimuţă ne tragem? oftă dezamăgit Keşa. Da uite că eu m-am simţit pasăre, m-am simţit peşte, m-am simţit arbore, maimuţă însă niciodată…

— Mai există şi alte teorii, îl linişti Serioja. Una din ele consideră că noi am fi urmaşii unor extratereştri… Alta presupune că pământul ar fi creat de către o raţiune supremă a Universului: De părerea asta era Ţiolkovski…

— Acela care a inventat racheta? zise Keşa, bucuros că ştie numele savantului.

— Ţiokovski a fost primul care a legat noţiunea de rachetă de cea de Cosmos, îl corectă cu blândeţe Serioja. Nu toată lumea ştie însă că el a fost şi un mare filosof.

— Ce-a fost? îngăimă copleşit Keşa.

— Filosof. Adică un om care are idei, îi lămuri Serioja. Un sistem propriu de gândire.

— Bine, dar toată lumea are idei… Până şi proştii… Nişte idei de doi bani, dar ale lor…

— Proştii doar îşi închipuie că au idei proprii. Ideile lor sunt, ca să zic aşa, nişte produse de fabrică.

— Ei, şi ce fel de raţiune supremă ar fi aceea? întrebă Keşa.

— Ţiolkovski nu i-a dat o definiţie precisă… Ca şi când ne-ar fi lăsat să ne dumirim noi înşine. El socotea că în Univers totul este opera acestei raţiuni şi totul se află într-o strânsă interdependenţă. Am găsit în biblioteca bunicului meu broşurile scrise de către Ţiolkovski la Kaluga şi le-am citit pe nerăsuflate. Ştii, Keşa, cred că el te-ar fi înţeles când i-ai fi zis că ai impresia propriei tale permanenţe în timp. După Ţiolkovski, nimic nu dispare definitiv, ci doar ia altă formă printr-o nouă combinare a atomilor. Ştii, desigur, ce este atomul?

— Cine n-o ştie, de vreme ce există bomba atomică, se simţi Keşa ofensat.

— Şi totuşi atomii reprezintă doar nişte părticele minuscule ale trupului nostru.

— Da sufletul, ne e alcătuit şi el din atomi? stărui cu întrebările Keşa. Când trupul moare, sufletul unde se duce?

— Nu ştiu, Keşa. Vezi cât de puţin cunosc şi eu… Dar de vreme ce chiar murind. trupul nu moare, probabil că nu moare nici sufletul, îi zâmbi cu blândeţe Serioja, care nici nu-şi putuse imagina că va avea vreodată prilejul. să vorbească despre toate acestea, călătorind pe un neştiut râu siberian, într-o barcă cu miros de smoală, de prelată udă şi de peşte.

— Să-ţi mai pun o întrebare… nu se lăsă Keşa. Spune-mi, unde se duce timpul?

— Devine amintire, memorie, zise Laciughin după o scurtă pauză.

— Nicio memorie nu-i destul de încăpătoare ca să păstreze în ea timpul ce s-a scurs până azi, clătină din cap Keşa.

— Memoria, amintirile probabil că se transmit prin gene.

— Prin ce? întrebă Keşa din nou cu amărăciune.

— Vreau să-ţi spun că ele îţi intră în sânge. Tu, de exemplu, de ce eşti atât de bun la suflet?

— Ei, nu-s chiar aşa bun… Când văd uneori câte un ticălos, ca Sitecikin, de pildă, îmi pare rău că n-am mitraliera lui Ceapaev lângă mine… zise Keşa, şi în ochii săi ca afina coaptă apăru o expresie care nu prea aducea, a bunătate.

— Zici aşa pentru că n-ai la tine o mitralieră… Prin urmare, de ce-i fi fiind tu atât de bun la suflet? Oare nu porneşte totul de la vreun depărtat strămoş al tău?… Mergea omul acela al cavernelor, neavând armă la el, printr-o pădure, şi-a dat în calea lui de-un mamut sau de-o ursoaică ce-ar fi putut să-l sfâşie cât ai clipi din ochi… Ursoaicei însă i s-a făcut milă şi nu s-a atins de el, doar i-a dat ocol, şi-a luat în dinţi puiul care până atunci se hârjonise cu omul şi şi-a văzut de drum. Strămoşul tău a rămas impresionat de bunătatea asta a naturii reprezentată în cazul lui de ursoaică şi a devenit şi el mai bun, atât faţă de natură, cât şi faţă de oameni. Iar bunătatea asta ţi s-a transmis peste

veacuri, prin sânge, ţie… Cred că există şi asemenea amintiri…

— Da' dacă ursoaica aia l-ar fi schilodit pe strămoşu-meu? întrebă cu îndoială Keşa. Aş fi devenit oare hain?

— Poate c-ai fi devenit… Bineînţeles, sigur nu pot să fiu… Cred însă că oricum ar sta lucrurile, totuşi suferinţele, ofensele şi umilinţele la care au fost supuşi strămoşii noştri nu trec fără să lase o urmă în noi, nu, ele ne rămân undeva, în sânge… Doar există şi-o expresie: sânge de sclav… Cehov spunea că ăsta trebuie stors din tine picătură cu picătură.

— Să depindem oare numai de strămoşi, iar noi înşine să nu reprezentăm nimic? se încruntă Keşa. Păi asta ar însemna ca sclavii să nască numai sclavi, cei deştepţi numai oameni deştepţi, iar cei proşti numai proşti… Or se întâmplă ca un tată deştept să aibă un fecior atât de tont, că te prinde şi mirarea. Şi invers: un tată prost are câte un fecior atât de deştept, de parcă l-ar fi zămislit maică-sa c-o adiere de vânt curat ce zburdă în libertate… Tată-meu, de pildă, a fost un beţivan sadea, pe când eu nici nu pun gura pe băutură de frică să nu-i calc pe urme. Iar tu, îmi tot zici de venele alea… Keşa cercetă rezervorul de benzină. Ei, văz că e timpul să-l mai umplem… Vrei să-mi dai canistra de colo?…

— Gene, nu vene, îl corectă Serioja întinzându-i canistra. O anumită memorie totuşi se păstrează în ele… Dar mai există şi-o altă memorie a oamenilor, cea colectivă. Adică folclorul, istoria, literatura, artele plastice… Reproduceri ale tabloului *Boieroaica Morozova* de Surikov am văzut cu duiumul pe cărţi poştale ilustrate, în litografii, dar nu m-au tulburat niciodată. Când am văzut însă pentru prima oară originalul la Galeriile Tretiakov, am încremenit. Am avut impresia că băieţandrul acela cu cojocelul pe umeri şi cu căciula pe cap, care aleargă în urma săniei, sunt eu.

Am avut impresia că dacă ar fi întors capul, m-aş fi văzut pe mine…

— Da cine e boieroaica Morozova? întrebă Keşa, necăjit iar că nu ştie despre cine e vorba.

— E o rascolnică. Pictorul o înfăţişează cum îşi face ea cruce cu două degete, în timp ce e dusă în lanţuri cu o sanie, îl lămuri Serioja.

— De rascolnici ştiu. Că-şi făceau cruce cu două degete, o ştiu şi pe asta. Că aici, în Siberia, erau mulţi rascolnici. Da de ce nu ştiu nimic de boieroaica aia, Morozova? făcu şi mai necăjit Keşa. Dacă-i adevărat ce zici tu despre memoria omenirii, înseamnă că eu sunt un ins fără memorie, fără amintiri… Da parcă aveam eu timp să ţin minte toate celea, când taică-meu a murit de beţie şi m-a lăsat la treisprezece ani şi cu cocoaşa mea în spate să fiu capul familiei într-o casă cu opt copilaşi unul. mai mic decât celălalt!… Toată ţinerea mea de minte era să le dau să mănânce la vreme, să-i îmbrac, să-i încalţ… De-aia am rămas şi cu şcoala neterminată… Până şi cu Ţiolkovski am făcut-o de oaie. Am zis că el e inventatorul rachetei. Ce ştiu eu, de pildă, despre Ivan cel Groaznic? Că a fost groaznic şi cam atât… Da' despre Napoleon? Că a dat foc Moscovei şi-apoi a-ntins-o acasă. Atât. Aşa, vezi, mi-e cocoaşa cea adevărată: marea mea neştiinţă. Pe asta, nici Kalia n-o să mă mai convingă că n-o am. Şi câţi alţi asemenea cocoşaţi de neştiinţă nu se află pe lume! Unii sunt aşa poate nu din vina lor, alţii însă numai şi numai din lene, din sărăcie sufletească… Nu, de-aş şti că n-am să dorm nopţile, c-am să mănânc pietre, da pe copiii mei n-am să-i las fără memorie!

— Ba eu zic că mai poţi încă şi tu să înveţi, îl încurajă Serioja. Doar n-ai decât douăzeci de ani.

— Să ştii că ai dreptate… Keşa abia acum părea să-şi dea seama de asta. Apoi chipul i se posomorî din nou: Ar mai fi însă la mijloc patru ani… Şi ar trebui să nu mai muncesc. Cine o să se-ngrijească

de frăţiorii mei? Că toată leafa lor le-o trimit. Şi-apoi, dacă… dacă… am să mă-nsor? Atunci?

— Da ce eşti tu, un neputincios? îl întăritä Serioja.

— Ba nu, eu îs tare… Şi chipul lui Keşa păru că se luminează pe dinăuntru de un zâmbet copilăresc. Îs tare, Serioja… Kalia nici nu ştie încă ce tare sunt. Te-am sâcâit, dragul meu, cu întrebările mele prosteşti ca pe un lector venit să ţină conferinţe. Ce, tu eşti lector? Tu eşti om… Hai, culcă-te şi aţipeşte olecuţă. Că abia ai venit de la un drum greu şi iar ai pornit la drum… Culcă-te colea şi dormi. Uite-aşa… Stai să te-acopăr c-o prelată, să nu sară stropii pe tine. Că pragul e încă departe. Te-oi trezi când om ajunge acolo. De fapt, o să te trezească chiar el… Ai să-l auzi de la o verstă… Că pragurile la noi îs zgomotoase…

Serioja se culcă pe fundul bărcii, într-adevăr, se simţea ostenit. Gata să adoarmă, gândi: cât de mulţi oameni talentaţi, originali, dar insuficient instruiţi calcă pământul Rusiei, pe când unii colegi de-ai lui, pe care procesul de învăţământ nu-i costă niciun efort, fiindu-le, ca să zicem aşa, oferit pe tavă. nu ştiu să aprecieze situaţia şi nici nu combină această instruire cu şcoala vieţii, cu cultivarea sufletului. Şi totuşi numai acest fel de instruire îl formează cu adevărat pe om.

Cât despre Keşa, el îşi concentra întreaga atenţie asupra şuvoiului care purta barca spre praguri. Locuri adânci, pe unde să treacă ea, încă mai puteaţi fi găsite – ba către mijlocul râului, ba mai spre maluri – totuşi Keşa îşi dădu seama că bancurile de nisip deveniseră mai largi, că insuliţele mai apropiate d*e* firul apei şi până atunci înecate de apă erau acum gata să iasă cu totul la suprafaţa ei, de aceea mormăia surd:

— A cam scăzut apa. Of, de-ar porni o viitură… Da’ de unde viitura!

19

Ieşind în dimineaţa aceea mai târzior în curtea potopită de lumina zorilor, Ivan Kuzmici Belomestnîh găsi agăţat în cui un bileţel: „Vă mulţumesc pentru ospitalitate. S. Laciughin” şi avu pentru flăcăul geolog un gând bun şi trainic: „Îi respectuos băiatul, nu ca alţii. Până şi-un rămas-bun trebuie să ştii cum să ţi-l iei”. Apoi, dincolo, în casă, izbucni în plâns copilaşul Ksiutei, dar, potolit pesemne de sânul mamei, tăcu, lucru care îi spori lui Ivan Kuanici îmbucurătorul sentiment de trăinicie a vieţii. Chiar aşa: ce fel de casă e aceea unde nu ţi se-ncurcă pruncii printre picioare!

Cât despre responsabilul cu poamele, acesta, dimpotrivă, se deşteptă prost dispus, şi sentimentul de trăinicie îi lipsea cu desăvârşire. Mai ales că de trezit îl trezise o durere surdă şi continuă undeva, sub pântece. „Oi fi băut oare prea mult aseară?… Fir-ar esenţa aia blestemată să fie”, îşi zise, răsucindu-se când pe-o parte, când pe alta. Mahmur se mai trezise, şi nu o dată, în viaţa lui atât de îmbelşugată în privinţa asta. Acum însă era o senzaţie nouă, aşa că o cam sfecli. Apoi simţi şi nişte înţepături, după care durerea deveni acută, încingându-l parcă, mai jos de şale, cu un brâu de foc. Îşi muşcă buzele până la sânge ferindu-se să urle, ca să nu trezească copilaşul, vru să se ridice în picioare, dar nu izbuti: durerea îl făcu să se închircească, să se înconvoaie. Cu trupul încleştat de convulsii, prinse a se târî pe jos. Ajuns în pragul

odăii, izbuti cu chiu, cu vai să treacă dincolo, lunecă pe treptele cerdacului şi, ţinându-se cu mâinile de burtă şi, gemând prelung, se rostogoli pe pământ, în curte. Zărind un om ce se zbătea în colbăria din faţa casei, Charlie scheună speriat şi se ascunse în cuşca lui. Bătrânul Belomestnîh veni în fugă să-l ridice, dar Tihon Tihonovici se împotrivi, ba chiar îl împinse cât colo, scrâşnind din dinţi. Ivan Kuzmici îşi făcu semnul crucii: ochii ieşiţi din orbite ai suferindului aveau în ei o expresie atât de neomenească, încât bătrânul crezu că însuşi diavolul a pus stăpânire pe responsabilul cu poamele, îl lăsă şi dădu fuga să-i cheme pe bătrânelul-ciupercar şi pe Grişa, şoferul.

— Of, mi-a sunat ceasul… Of, Doamne, ce păcate am făcut să-ndur chinul ăsta? murmura Tihon Tihonovici.

Nu putea nici să şadă, nici să se ridice în picioare, nici să stea culcat: oricum s-ar fi întors, durerea rămânea aceeaşi.

— Ai fi având apendicită, zise, uimit şi speriat, Grişa, şoferul.

— Ba-s operat de mult! suspină cu disperare Tihon Tihonovici.

— O fi vo piatră… oftă cu compasiune moşnegelul-ciupercar.

— Care piatră, bre! hârâi Tihon Tihonovici, strâmbându-se de usturimea pe care n-o mai putea îndura..

— Una, la rinichi… Am avut eu un ortac, unu' japonez, care tot aşa: să moară, şi alta nu. Cu ceai de coada-calului i-am dat piatra afară. Chiar am văzut-o, am luat-o în palmă. Măruntă, cât un fir de nisip, da cu margini ca nişte gheare… Japonezu' şi-o pus-o după aia te medalion, chipurile, să nu mai facă altele.

— Da de unde se iscă piatra asta? şuieră Tihon Tihonovici, azvârlit de durere când într-o parte, când în alta.

— Cine să ştie… S-adună acolo tot soiu' de murdării, şi pân-la urmă se face piatră.

— Unii folosesc o „ciupercă" anume care s-o dea afară, observă Ivan Kuzmici. Ţin şi eu una în borcan. Drept îi că s-a cam acrit oleacă.

— Nu mai umblaţi cu solomonii, interveni cu hotărâre Grişa. Da' dacă omul are ulcer şi nu piatră? Trebuie să-l ducem la spital…

Şi Tihon Tihonovici fu suit pe dată în cabina camionului. iar Grişa porni cu el în mare viteză înapoi, la Zima. Dar omul nu-şi găsea locul în cabină, nu putea sta nici în şezut, nici culcat, şi ceru să-l urce sus, în caroserie. Nu ajunse bine acolo, că şi începu să răcnească de durere cât îl ţinea gura, ştiind că vâjâitul motorului îi acoperă urletele. Şi-apoi, de cine să-ţi fie ruşine, când n-ai în jur decât pădure, decât taiga? Atât de cumplită era durerea, încât Tihon Tihonovici şi-a adus aminte şi de Dumnezeu, lucru care nu i se întâmpla decât în cele mai avan-cumplite împrejurări ale vieţii. Ce de rugăciuni i-a murmurat Domnului, de parcă acesta ar fi fost diriguitorul tuturor bolilor, ce de făgăduinţi, realizabile şi irealizabile, i-a făcut, doar-doar l-o scăpa de durere. Atât de crunt îl mistuia durerea, că, la un moment dat, şi-a înfipt şi dinţii în oblonul maşinii, de era cât pe ce să rămână fără ei.

— De ce? De ce? scuipă aşchiile Tihon Tihonovici, schelălăind. Ce mare păcat am săvârşit?

Grişa îl duse mai mult târâş în camera de gardă a spitalului când afară se şi întunecase. Medicul de serviciu era o femeie de vreo patruzeci şi cinci de ani, cu ochi verzi şi părul negru, uşor înspicat, strâns într-un mănunchi la ceafă. Cu tot chinul care-l încerca, privirea de muieratic învechit în rele a, lui Tihon Tihonovici se opri asupra picioarelor femeii, remarcând pe dată atât supleţea lor robustă, cât şi aluniţa mare, cafenie, aflată pe una din pulpe, de unde te ademenea, dar te şi înfiora

totodată. Chipul încă frumos, cu pomeţi înalţi ai doctoriţei era sever, lipsit de compasiune, şi nu exprima decât o simplă preocupare profesională. „Crăiasa muntelui de aramă”[97] gândi la rândul lui despre ea Grişa, şoferul, neluându-şi nici. el ochii de la aluniţa cafenie, din care răsăreau câţiva perişori.

— Culcă-te pe spate! îi porunci femeia, lui Tihon Tihonovici, fără ca măcar să-l întrebe ce-l doare. Mâinile lui, ce se cramponaseră de partea de jos a pântecului, îi şi dăduseră indiciul necesar.

— Culcă-te odată! Doar nu eşti copil mic, repetă doctoriţa, apăsându-l de umeri. Îi dădu la o parte mâinile, îi desfăcu centura şi începu să-i palpeze cu iuţeală pântecul, înfigându-şi fără milă degetele în carnea lui puhavă.

— Nu te-ncorda… Respiră normal…

Privind înspăimântat chipul doctoriţei şi aşteptându-se să audă un diagnostic din cele mai îngrozitoare, Tihon Tihonovici avu brusc impresia că o cunoaşte pe femeia dinaintea lui. „De unde o ştiu, oare?” se întrebă, încordându-şi memoria, dar durerea din pântece îi frânse gândul la jumătate.

— Ce am, tovarăşă doctoră? scânci responsabilul, tresărind sub mâna femeii. Ulcer?

Doctoriţa îşi zvâcni a surâs colţurile gurii cu buzele bine conturate.

— Nu, nu-i un ulcer…

— Nu cumva vreo holeră? bâlbâi înfricoşat Tihon Tihonovici, săltându-se în coate.

Ochii verzi, ca de malachit. născându-i din nou impresia că-i cunoaşte, lunecară peste chipul lui, de astă dată cu o oarecare răceală.

— Dacă-ţi faci asemenea idei, s-ar putea s-o şi ai într-adevăr…

— Da asta, cum îi zice, apendicita… Poţi s-o ai şi-a doua oară? insistă, gemând, Tihon Tihonovici, în timp ce gândul de adineaori nu-i dădea pace: „Unde-oi mai fi văzut ochii ăştia verzi? Unde?…”

— Nu poţi, i-o tăie doctoriţa. Da ia spune-mi, cum stai cu prostata?

— Asta ce-o mai fi? se sperie Tihon Tihonovici.

— Nu-i rău că nu ştii. Va trebui însă să te examinez. Pe însoţitorul dumitale am să-l rog să se întoarcă cu spatele. Zoia, dă-mi o mănuşă. Iar dumneata întoarce-te pe-o parte. Aşa. Acum lipeşte-ţi genunchii de abdomen… Ţine-te bine!

Tihon Tihonovici scoase un urlet: de astă dată şi de durere, dar şi de ruşine că o femeie poate să facă cu el aşa ceva.

Curios din fire, Grişa strecurase o privire în spatele său şi se înfioră şi el, înspăimântat.

— E cam neglijată prostata dumitale, dar, în general, nu-i nimic grav… Durerea nu vine de-aici, conchise doctoriţa. Acum ridică-te în capul oaselor, îi porunci îndată şi îl percută cu degetele pe spate, mai jos de şale. Aici doare?

— Îhî, gemu responsabilul, chircindu-se de durere.

Doctoriţa continuă să-l examineze:

— Culcă-te iar pe spate… Să-ţi mai palpăm o dată burta… Aha. Vasăzică, aici te doare cel mai tare? Cred că ai o piatră la rinichi. Sau nisip.

— Care nisip? se sperie de-a binelea Tihon Tihonovici. N-am scos din mine nisip niciodată.

— Foarte rău. Dacă l-ai fi scos, acum nu te-ar mai fi durut burta, glumi doctoriţa, fără să zâmbească. În orice caz, este vorba de-o colică renală… Zoia, te-aş ruga să-i faci numaidecât un baralgin…

Sora, o matahală de femeie cu aer de bărbat şi cu nişte mânoaie bune de învârtit barosul, lucru care făcea ca unghiile ei date cu o ojă de culoarea morcovilor cruzi să aibă un aspect ciudat, cu totul nepotrivit, se apucă să-i zică ceva în şoaptă, la ureche. Şoapta ei avea însă profunde tonalităţi de bas, iar toţi bolnavii din lume au o acuitate sporită a facultăţilor lor auditive, mai ales dacă şoaptele în cauză se referă la propria lor maladie.

— Să ştiţi că baralginul l-am rezervat pentru Iuri Serafimovici… Ultimele şase fiole.

— Cine-i Iuri Serafimovici ăsta? făcu o figură acră doctoriţa.

— Cum adică cine? Şeful secţiei de încălţăminte. Ăl de v-a făcut rost de cizmele alea italieneşti; va amintiţi?

Doctoriţa se înroşi violent şi se încruntă atât de tare încât sprâncenele aproape că i se împreunară la rădăcina nasului.

— Să-ţi fie clar, Zoia: aici nu suntem la talcioc. Asta ne-ar mai lipsi: să dăm medicamente pe încălţări. Nu vezi că omul suferă? Să-i faci imediat injecţia. Şi cu un ac mai subţire…

„Zău că am mai văzut sprâncenele astea… Tot aşa se împreunau…”, gândi Tihon Tihonovici întinzând, supus, braţul şi închizând cu un aer de martir ochii.

Injecţia îi făcu bine: durerea cedă, lăsând în loc doar o senzaţie de greutate în abdomen, aşa încât omul prinse curaj şi vru să-şi astâmpere curiozitatea.

— Tovarăşă doctoră, nu-ş’ de ce îmi pare că persoana dumneavoastră mi-i cunoscută.

— Mie, în schimb, persoana dumitale nu-mi este cunoscută deloc, răspunse femeia. Şi pentru că veni vorba, stai să te înregistrez. Deocamdată vei rămâne în spital…

Dar nici nu apucă să-şi moaie tocul şcolăresc în călimara de-acelaşi fason, că uşa camerei de gardă se dădu de perete şi un miliţian firav, cu părul cânepiu, intră înăuntru cărând în spate un găligan cu capul însângerat.

— Un’ să-l pun? gâfâi miliţianul, abia izbutind să mai susţină trupul inert al rănitului. Trupul inert însă sforăia de mama focului.

Te înregistrăm mâine, îi zise lui Tihon Tihonovici doctoriţa. Acum o să te ducă sora la salon…

Cu mişcări delicate, dar cu hotărâre, îi ridică pe responsabilul cu poamele de pe canapea, apoi, împreună cu Grişa, îl ajută pe miliţian să-şi ducă până acolo povara sforăitoare, ba o şi culcă pe cearşaf, întorcând capul să nu-i vină în nări înfiorătorul damf de rachiu pe care îl răspândea namila.

— L-am găsit pe strada Zorile Comsomoliste, raportă, năduşit, miliţianul. Zăcea în bălării. Cât despre rana de la cap, ori l-a blagoslovit careva, ori a dat chiar el cu capu-n ceva. Că azi a fost zi de salar…

Tihon Tihonovici nu plecase din odaie. Rămăsese proptit de tocul uşii, cu privirea aţintită spre ochii de malachit ai doctoriţei. „De unde oi fi cunoscând-o?" Doctoriţa îi vârî cu un gest hotărât sub nas găliganului o vată muiată în amoniac, găliganul strănută asurzitor, deschise o clipă ochii, a căror privire era absentă şi tulbure, apoi îi închise la loc şi se porni să sforăie mai abitir ca. până atunci.

— Tare cap a avut ăsta, zise doctoriţa, dezinfectând rana. O fi dat el cu capul de-o cărămidă, sau poate că l-a mângâiat altul cu vreuna? Uite ici, pe vată, urme de cărămidă. Din fericire, rana nu-i prea gravă… Zoia, fă-i dumnealui un ser antitetanic… Spune-mi, tovarăşe miliţian, nu vrei oleacă de spirt? E bun contra oboselii.

— Păi aş cam fi în timpul serviciului… se fâstâci miliţianul.

— Nu-i nimic, şi eu sunt în serviciu, da' o duşcă tot am să trag împreună cu dumneata, zâmbi femeia şi turnă nişte spirt în două eprubete. Că am ostenit şi eu de azi-dimineaţă, ca un câine. Numai un singur bolnav de-adevăratelea am avut… Restul: treizeci şi patru de victime ale zilei de salariu… Vrei să ţi-l diluez cu apă?

— Păi l-aş cam bea fără apă, se fistici şi mai tare miliţianul.

— Şi eu, zise doctoriţa, după care răsturnă în gură cu un gest fulgerător, bărbătesc, conţinutul eprubetei.

— Să vă fie de bine! făcu pe un ton admirativ Grişa, şoferul.

— Ia te rog să pofteşti afară, îi zise cu severitate doctoriţa, apoi îl zări lângă uşă pe responsabilul cu poamele: treci şi dumneata numaidecât în salon, cu holera dumitale cu tot. Ce te tot zgâieşti la mine ca viţelul la poarta nouă? N-ai mai văzut femeie bând spirt? Acu' s-a amestecat totul: nu mai ştii care-i muiere, care-i bărbat.. Dacă nu tragi şi tu o duşcă în timpul serviciului, poţi să te sufoci de damful altora…

— Asta, cu ochi verzi, e de mult la dumneavoastră? o întrebă Tihon Tihonovici pe soră, vârându-şi cu greu trupul în pijamaua spitalicească intrată la apă de-atâta spălat.

Bătând perna subţire cu pumnii ei grei, de ciocănar, sora îşi făcu auzită din nou vocea de bas şi mărturisi cu un aer confidenţial:

— Nu-u, e nouă. Unii dintre medicii noştri mai vechi au fost schimbaţi. Că cică obişnuiau să mai ciupească… Păi cum să nu ciupeşti, dacă leafa-i de trei lulele… Da asta uite că nu ciupeşte… Iuri Sergheevici i-a adus nişte cizme drept recunoştinţă pentru ureterul dumnealui, da ea, hop! i le şi plăteşte. „Cizmele-s frumoase, zice, numai că fără bani o să mă strângă." A necăjit-o şi pe-o băbuţă de i-a adus o ditamai curcă. Zice: „Eu nu primesc decât păuniţe". E cam neomenoasă femeia asta… De are ceva omenesc într-însa, apoi e că mai trage şi ea la măsea. Ce-i drept, vede şi meserie…

— Da de unde-i de fel? stărui Tihon Tihonovici, continuând să-şi răscolească memoria.

— Îi sibircă de-a noastră, de p'undeva de pe Lena… Da-i tare ascunsă: nu se lasă trasă de limbă…

— Cum o cheamă? stărui Tihon Tihonovici.

— Zaloghina. Daria Sevastianovna Zaloghina… Sora se zorea să plece. Acu', vă las. Uitaţi ici un borcănel. Mâine dimineaţă să daţi urina la analiză… Da ce-aveţi? Iar v-a apucat?

— Nu, nu… murmură, schimbat la faţă, Tihon Tihonovici. Mă cam îmbie la somn…

— Foarte bine. Borcănelul, vasăzică, vi l-am băgat sub pat.

Tihon Tihonovici îşi trase până sub bărbie pătura aspră, apoi îşi acoperi şi capul, ca şi când cineva ar fi putut să desluşească prin întunericul din jur cum arată el la faţă. Căci, într-adevăr, faţa i se schimonosise de-a binelea, de parcă n-ar fi ştiut nici ea ce să facă: să plângă, ori să dispară cu totul de pe lumea asta. Izbutise, în sfârşit, Tihon Tihonovici să-şi dea seama limpede cu cine semăna doctoriţa cea atât de severă: semăna cu Daşa Zaloghina, fata din Teterevka, de pe sânii căreia, aflându-se cu ea pe Măgura Strâmbă, culesese cu buzele, în urmă cu patruzeci şi trei de ani, poamele acelea micuţe de mălin. Avea aceiaşi ochi de malachit, aceiaşi pometi înalţi cu pieliţa întinsă şi oacheşă. Numai că Daşa de-atunci era cam cu douăzeci şi cinci de ani mai tânără, n-avea în cosiţe nici un fir de păr cărunt şi nici nu obişnuia să bea spirt. Tihon Tihonovici făcu numărătoarea anilor şi îşi dădu seama că doctoriţa s-ar fi putut să-i fie fiică, doar că patronimicul era altul decât s-ar fi cuvenit. Cu cât i se părea mai mult că acest lucru aduce a adevăr, cu atât mai intens era sentimentul de ruşine şi spaimă care-l cuprinsese, el zicându-şi că de n-ar fi fost la mijloc piatra de la rinichi, poate că niciodată n-ar fi dat ochii cu fiica lui, cu unicul lui copil, ba nici n-ar li bănuit că ea există pe lume. „Dar dacă e totuşi o coincidenţă? îi miji un gând laş în minte. Că uite, nici numele după tată nu e acelaşi…"

Tihon Tihonovici dădu pătura la o parte, vârî picioarele în papucii scâlciaţi şi, tiptil, coborî scara la parter. Uşa camerei de gardă era întredeschisă,.

În locul găliganului cu capul spart, pe canapea şedea acum, plângând, o femeie nu tocmai tânără, cu o uriaşă vânătaie violet-roşcată sub un ochi. Doctoriţa cu ochii verzi îi punea o compresă, pesemne cu apă de plumb, şi-i spunea supărată:

— De ce naiba mai stai cu un soţ ca ăsta dacă în fiecare zi de salariu te desfigurează? Eu, uite, sunt singură, n-am bărbat şi, ce-i drept, sufăr uneori ca muiere. Totuşi, când îmi revin, mă bucur că măcar n-am suferit din cauza altuia. Chiar n-ai niciun respect pentru dumneata?

— Da el nu mă bate că-i rău, ci că-i nefericit. N-a avut omul meu noroc în viaţă. Îi invalid şi lucrează ca portar. Tocmai de-aceea îl necăjeşte, că eu, fiind casieră la baia noastră publică, am salar mai mare ca el. Să ştiţi: când îi treaz, îi om tare bun…

— Păi atunci fă-te doar că pleci de la el. Ca să-l sperii. Poate-i vine mintea la cap. Dacă vrei, îţi dau cheia de la camera mea. Două-trei nopţi dormi la mine. Să te caute, îi propuse Zaloghina.

— Ba nu, scutură din cap femeia. Cine-i dă tontului de mâncare? îi nepriceput ca un copil: s-a apucat odată să fiarbă nişte ouă şi le-a fiert mai bine de-un ceas… Ei, da e timpul să mă duc. Să nu-mi puneţi verzeală din aia sub ochi: data trecută vânătaia mi-a trecut, da verzeala a mai rămas nu ştiu cât… Iar pentru bunătatea dumneavoastră vă mulţumesc din inimă. Să veniţi la noi la baie, vă las să intraţi fără bilet…

Femeia plecă, şi Zaloghina rămase singură. Turnă apoi puţin spirt într-o eprubetă şi, ca şi data trecută, o dădu, cu un gest rapid, peste cap.

Şi uite că în clipa aceea Tihon Tihonovici tresări, simţind brusc o nemaiîncercată până atunci durere părintească: „Bea… De una singură… Fata tatii'…"

— Cine-i acolo? întrebă Zaloghina, ajungându-i la urechi scârţâitul uşii pe care el o atinsese din nebăgare de seamă.

Tihon Tihonovici intră în încăpere, orbit o clipă de lumina prea puternică faţă de întunericul de pe culoar.

— Da dumneata de ce nu dormi? întrebă cu asprime doctoriţa. Iar te supără?

— Fata tatii… rosti fără voie. Fata tatii…

— Nu-mi place să-mi zică bolnavii aşa, se încruntă Zaloghina. Spune-mi pe nume: Daria Sevastianovna… Cum, nu te-a ajutat baralginul? Stai să-ţi dau nişte cistinal…

Scoase dintr-un pachet desfăcut o bucăţică de zahăr, picură pe ea un lichid cafeniu şi o întinse spre Tihon Tihonovici.

— Deschide gura, nu te teme… Dar să nu înghiţi zahărul. Ţine-l sub limbă…

Tihon Tihonovici se execută, supus.

— Şi dacă tot eşti aici, hai să te înregistrez, zise din nou Zaloghina, deschizând un registru.

— Mă numesc Tughih, mormăi peltic responsabilul cu poamele, ţinând sub limbă zahărul ce încă nu se topise. Tihon Tihonovici Tughih. Şi, cu spaimă şi cu speranţă, se uită ţintă la chipul aplecat peste registru al doctoriţei: îi ştie numele sau nu i-l ştie?

Chipul rămase însă impasibil.

— Anul naşterii? întrebă pe un ton sec Zaloghina.

— 1910, izbuti să rostească, abătut şi totodată eliberat de povară, responsabilul. Tovarăşă doctor, cum o cheamă pe mama dumneavoastră?

— Ca şi pe mine: Daria Sevastianovna. Da de ce te interesează?

— Mai trăieşte? insistă responsabilul, fără să-i răspundă la întrebare.

— A murit când m-a născut pe mine. Nu crezi însă că întreci nişte limite faţă de mine, ca medic? întrebă eu asprime Zaloghina.

— De vreme ce sunteţi Sevastianovna, înseamnă că pe tatăl dumneavoastră l-a chemat Sevastian, murmură Tihon Tihonovici.

— Eu n-am avut tată… zise pe acelaşi ton doctoriţa. Patronimicul vine de la bunicul meu, Sevastian Prokofievici. Da de ce insişti atâta, tovarăşe? Cât te-a ţinut colica, nu erai aşa de curios… Faci parte cumva din comisia specială a comitetului raional? Am ghicit? Că acolo sunt mai ales pensionari… Ia zi-mi, dacă am să-ţi scot piatra, îmi procuri la negru o foaie de drum pentru America? Sau, în cel mai rău caz, pentru insulele Trinidad-Tobago? N-ar strica să fac un schimb de experienţă privitor la asistenţa medicală în condiţiile noastre, siberiene, şi cele tropicale… Eu aş putea să le vorbesc celor de-acolo despre proprietăţile curative ale leordei când n-ai medicamente îndeajuns… Iar ei mi-ar povesti despre proprietăţile curative ale ananaşilor… Ai mâncat vreodată ananas?

— Numai conservat, bâigui Tihon Tihonovici.

— Ba eu n-am mâncat nici măcar dintr-ăla, făcu pe un ton ironic Zaloghina. Oare nu din cauza lui ai făcut colica asta renală? În fine. Treci, rogu-te, rapid la culcare. Şi să ştii: dacă ai într-adevăr o piatră, o să ţi-o scoatem fără doar şi poate. Te-asigur. Somn uşor. Şi nu uita de interesul meu nesănătos pentru insulele Trinidad-Tobago.

Clătinându-se pe picioare, Tihon Tihonovici prinse a urca scara, apoi se aşeză pe întuneric pe-o treaptă, îşi ascunse obrazul în palme şi izbucni în plâns. Piatra de la rinichi nu şi-o mai simţea, se simţea el însuşi o piatră, fie şi una care plânge. Îi reveniră în minte cuvintele moşnegelului-ciupercar: „S-adună acolo tot soiu’ de murdării, pân-la urmă se face piatră”. Apoi, când lacrimile îi secară, începu să se gândească la fleacuri: de unde să-i procure doctoriţei Zaloghina ananasul despre care fusese vorba.

20

Prin taiga umblau doi culegători de conuri de cedru. Unul dintre ei era un bătrânel firav, hârbuit, dar cu dinţii încă albi precum coaja de mesteacăn. Şapca, jegoasă peste poate, îi era trasă până la rădăcina nasului. Gioarsa de culoare kaki, croită dintr-o foaie de cort, ce-i atârna pe umeri, era arsă peste tot de scânteile nenumăratelor focuri de tabără. Prin barbă i se încurcau fire de tutun şi. coji mărunte de la seminţele de cedru. Bătrânul alegea cedrii trebuincioşi, aduna de pe jos conurile căzute şi le vâra într-un sac peticit. Celălalt era buriat de neam, nu tocmai bătrân, totuşi vechi în zile şi el. Bine clădit, cu membrele cam strâmbe, dar încă vânjoase, n-avea, spre deosebire de ortacul său, decât dantura stricată. Lovea în trunchiurile cedrilor cu o prăjină lungă, având agăţată la capătul de sus o măciucă groasă. Cedrii se cutremurau, gemeau înăbuşit şi îşi scăpau alene conurile în iarba de la poale. Ecoul loviturilor se ducea spre boltă, iar norii agăţaţi de crengile de sus ale cedrilor se legănau şi ei la fiece izbitură. Aceste izbituri îi călăuziră paşii lui Sitecikin către locul cu pricina.

— Doamne ajută, le zise el celor doi, dându-şi jos rucsacul şi aşezându-l pe trunchiul unui pin doborât la pământ.

Buriatul încetă să mai lovească trunchiurile şi lăsă prăjina jos, sprijinind-o de-un cedru. În ochii pe care şi-i îndreptă spre nou-venit se putea ghici o

umbră de suspiciune. Ochii bătrânului, ascunşi în umbra şepcii, nu-şi vădiră. expresia, însă răspunsul pe care i-l azvârli lui Sitecikin fu isteţ şi mai puţin obişnuit:

— *Te-ajută Domnul doar când te-apucă somnul…*

— Uite şi-aici sunt nişte conuri, zise Sitecikin.

Se aplecă, culese câteva de pe jos şi le aruncă în sacul umplut pe jumătate al moşului. Acesta însă zâmbi ironic, le scoase din sac şi le azvârli în tufe.

— *Conurile astea nu-s doborâte, ci căzute, ori de veveriţe pierdute… Seminţe în ele – doar nişte zeflemele…*

Sitecikin îşi dădu seama că moşul alcătuieşte vorbe rimate şi se cam fâstâci.

— Ei, cum e recolta de conuri? zâmbi el, încercând să pară cât mai binevoitor.

— *Apucându-te acu' să le culegi, rişti cu sacul gol să te alegi… Şi-apoi, seminţele astea, vere, măsele tari crezi că cere?* clătină din cap bătrânul. *Avioanele stropesc taigaua cu chimicale, gândacii de cedru să stârpească pe astă cale. Da laolaltă, cu gândacii, dau şi pomii de-a dura. Cam aşa iubesc dumnealor natura! Altcândva, se dădea foc la arboretul bolnav pe alese, ca naturii, adicătelea, nici să nu-i pese. Acu' se buşeşte totul, se rade de-a valma, straşnic perdaful, da de natură, iaca, s-alege praful… Copacii bolnavi se duc laolaltă cu ăi sănătoşi, şi codrii de cedru pier, neputincioşi… S-a mai declarat şi mesteacănului război: îs arşi şi ei de parcă-ar fi gunoi.*

— Păi de ce?! se miră cu nepăsare Sitecikin.

— *Se zice că-i* o *marfă ce n-are căutare… Eu cred că zisa asta îi fără cugetare. Frumuseţea n-a fost marfă nicicând, ea oamenilor li se dăruieşte pe rând. Cum poate fi fără mesteceni Rusia? Un colhoz făr-de colhoznici poate să fie?*

Mesteacănului îi luă pe neaşteptate apărarea şi celălalt ins, buriatul, deşi fără să folosească rime.

— Cedrul se-mpacă tare bine cu mesteacănul. Fără mesteacăn nici cedrul nu mai creşte…

Sitecikin se simţi plictisit şi încercă să schimbe subiectul:

— Ia spune, moşule, mai lucrezi la colhoz, ori eşti pensionar?

— *Colhozul meu mândrulean îi gerul siberian… Iar ea mi-s Februarie: vagabond din arie în fruntarie,* răspunse enigmatic bătrânul şi îşi trase şi mai mult şapca peste ochi.

— Cum adică februarie? întrebă Sitecikin.

— *E de pe-aici, din Siberia, o vorbă; îl arată pe vagabondul cu torbă. Când a izbucnit revoluţia din februarie, cică, toţi vagabonzii au fost scoşi de la mititica. Neputându-se aciuia nicăieri, au umblat în voia norocului, de aceea i-au poreclit „Februarie” toţi cealdonii de prin partea locului. Eu poate-s al de pe urmă Februarie cu ponoase, ce-n tinereţe le-a stricat fetia multor frumoase…*

Buriatul râse şi-l ameninţă cu degetul:

— Of, nu cred! Of, nu cred!

— *Crezi, nu crezi, dar îţi spun vorbă precisă că şi-acum găsesc noaptea câte-o uşă deschisă. Bătrânul face o dată, da o ţine mult pe muiere, de-aceea îi şi îndrăgit, chit că nu prea mai e în putere. La drept vorbind însă, patul muierii îi ca smârcul ăl afinat, pentru un adevărat Februarie îi de neîndurat. Una fuse cât pe ce de bărbat să mă ia, firoscoasa, da’ pân-la urmă şi-a luat-o pe a cu coasa.*

— Ce vrei să spui cu asta, întrebă, zâmbind forţat Sitecikin.

Bătrânul dădu la iveală de după ureche un petec de hârtie ruptă dintr-un ziar, turnă pe el nişte mahorcă galbenă, vârtoasă, răsuci ţigara şi, odată cu fumul ei iute, slobozi alt şir de rime:

— *De la muieri eu plec cam cu noaptea-n cap, dar ama m-a strivit ca un ditai dulap. În prima dimineaţă mi-a adus niscai purcel cu hrean. Am mâncat şi-am picat în aşternut, precum un*

buştean. A doua zi dimineaţa m-a ospătat cu peşte sărat, de nici cioboatele nu mi le-am mai putut lua la-ncălţat. În cea de-a treia dimineaţă mi-a adus un gâscan cât un monument, dar eu mi-am zis: „Februare, fii atent”. Când s-a dus gazda în pivniţă nişte bragă să scoată, mi-am şi vârât piciorul stâng, desculţ cum era, în cioboată. Da p-ăl drept, pesemne de-atâta haleală, nu-l mai putui încălţa la nimereală. M-a zărit gazda, a răcnit, s-a agăţat de mine ca un dulău ciobănesc şi m-a tras înapoi către smârcul patului şi căire ăla trupesc. Tocmai atunci am dat peste un fier de călcat. N-am pocnit-o decât uşor, uşurel, da i-a fost osul capului cam prea subţirel. Zău că n-am vrut s-o omor, am vrut doar să scap de crivată. La miliţie m-am prezentat chiar eu şi m-au umflat pe dată. Mi-au dat zece ani, am împletit coşuri pe lângă Irkutsk: mare plictiseala! Mi-au propus nişte şuţi să fug cu ei şi ne-a ieşit socoteala. Împlinisem şaizeci pe-atunci, dar întinerisem de la izbânda asta, de parcă nici nu s-ar fi abătut peste mine năpasta. Şuţii mei ascunseserăm la Blagoveşcensk, într-un foişor de foc, o pepită de aur, coşcogea noroc. Vânzând unui dentist acea pepită, ne-am luat încălţări şi ţolet, la fix după măsura cuvenită şi-am întins-o la Ialta cu toţii, unde-am chefuit trei săptămâni să ne ţină minte şi nepoţii. Pomenindu-ne într-o zi matosiţi şi fără un chior, am spart o dugheană într-un locşor, numai c-am avut ghinion era o mănuşerie. Am fost umflaţi încercând să facem cu mănuşile un fleac de negustorie. Judecata a fost cam curioasă, totul pornind de la o persoană aparent serioasă: directorul magazinului ştiind pesemne în socialism să trăiască, în locul a două sute mănuşi de lână, două mii de piele s-a apucat să ne socotească. Eu însă le-am spus judecătorilor fără sfială: „Oi fi eu Februarie, da mi-s c-o mai socialistă morală”.

— Şi după aceea? Ai fost… eliberat… sau ai evadat din nou? întrebă Sitecikin, dându-se în mod

instinctiv mai departe de moşul care ticluia întruna rime şi care ar fi putut să fie, într-adevăr, ucigaş sau hoţ.

Intuind teama lui Sitecikin, bătrânul încercă să-l liniştească; ce-i drept, într-un mod cam stângaci:

— *Datorită vârstei înaintate, m-au amnistiat, da' de pozne mai acum nu m-am prea lăsat.*

— E să plec… făcu Sitecikin şi, grăbit, îşi puse în spate rucsacul. În minte îi tresălta gândul: „Ăsta-i nebun… Sau ucigaş… Poate şi una, şi alta."

— *Da' mai stai, stau nu te grăbi,* veni spre el, zâmbind, moşul. *Zi-ne şi nouă: în inima matale ce-o fi? Ce gânduri ăi fi ascunzând în minte şi ce-i fi însemnând pentru viaţa noastră fierbinte? D-aia ne şi aflăm în taiga; ca să purtăm asemenea. discuţii. Uşurel, nu te speria: cei mai cinstiţi îs ăi de-au făcut-o cândva pe şuţii.*

Sitecikin se dădu înapoi din faţa bătrânului şi, abia izbutind să-şi păstreze demnitatea, pieri printre tufe. Buriatul râse în hohote, ţinându-se de burtă:

— Of, ce s-a speriat! Of, ce s-a speriat!

— *Laşul e ca borfaşul…* conchise bătrânul. *Şi-apoi, cum, aş putea să sperii pe oarecine, când mâine-poimâine s-alege praful de mine?*

— Ce de născociri! Ce de născociri! se îneca de râs buriatul. Las' că-i zic eu babei mele să pitească toate fiarele de călcat. Nu cumva s-o omori de-adevăratelea…

— *Poate că-s născociri, poate adevărate: nici tu şi nici alţii nu le puteţi şti pe toate,* se încruntă moşul. *Haidem să adunăm la conuri mai departe, de bănuţi pe libret s-avem şi noi parte.*

Cât despre Eduard Sitecikin, ajuns la o distanţă apreciabilă de bătrânul care îndrăgise rimele, trecu la un pas normal. „Ce inşi suspecţi poţi întâlni în taigaua asta blestemată!"

Lui Sitecikin îi era frică de taiga. Aşa cum nu avea încredere în oameni, nu acorda încredere nici

copacilor. Ursuleţul însă, care, de după copaci, simţise un ciudat miros de om, era încă plin de-o încredere până atunci nicicând înşelată. Ţâşnind din tufăriş, se repezi spre Sitecikin cu nevinovata intenţie de a se juca cu el. Sitecikin însă se sperie, îşi smulse de pe umăr puşca de vânătoare şi trase în ursuleţ de aproape şi din amândouă ţevile deodată. Dublul jet de alice îl străpunse pe ursuleţ. Ţipând asurzitor de durere, animalul se zvârcoli în iarbă, încercând cu gesturi de-a dreptul omeneşti să stăvilească sângele care îi ţâşnea din trup. Sitecikin îşi reîncărcă la repezeală puşca şi trase din nou – şi de astă dată din ambele ţevi – în neştiutoarea odraslă a pădurii. Arma însă era veche şi nu rezistă: închizătorul făcu explozie în mâinile lui. Sitecikin se simţi orbit şi puşca îi scăpă din mâini. Clătinându-se, îşi duse palmele la ochi, iar când le lăsă jos, văzu, ca prin ceaţă, drept înaintea lui, trupul mătăhălos al ursoaicei, ridicată în două picioare şi gata să-şi răzbune puiul nu se făcuse vinovat de nimic. Sitecikin se repezi spre râul care se întrezărea printre arbori. Crengile îl biciuiră peste obraz, haina i se agăţă de cioturi, iar în spate auzea întruna mormăitul ursoaicei ce venea strâns pe urmele lui. Ajuns pe mal, zări o barcă salvatoare cu doi saci într-însa, prin găurile cărora ieşeau la iveală conuri de cedru. Pietrişul de pe mal sprijinea doar prova bărcii, pupa ei legănându-se pe apă. Sitecikin îşi adună toate puterile, împinse barca în apă şi sări în ea, agăţând vâslele de strapazane. Ursoaica însă se repezi şi ea în apă, se ridică din nou în două picioare, trase barca spre sine, şi ultimul lucru pe care apucă să-l mai vadă Sitecikin fu laba ei enormă, înălţată deasupra capului lui şi privirea răzbunătoare a ochilor ei de mamă…

Curentul apei smulse barca din labele ursoaicei, ducând-o la vale, iar ea, rămasă locului, privi îndelung în urma luntrei care duse spre depărtări trupul neînsufleţit al celui care îi omorâse odorul.

Apoi luntrea dispăru la cotul râului, şi ursoaica, ieşind din apă, porni înapoi spre pădure, să-şi îngroape puiul.

21

În calea bărcilor se aflau două praguri: unul era Buinâi, celălalt – Voroni[{98}]. Potrivit definiţiei din dicţionare, pragul reprezintă o îngrămădire de bolovani care ies la suprafaţa unui râu şi peste care se rostogoleşte apa. Când apa creşte, pietrele nu se mai văd, iar când scade, ies la iveală. Pragurile pot fi alcătuite din pietriş şi din bolovani mari. Peste pragurile cu pietriş barca poate fi trasă, în timp ce peste cele cu bolovani, acest lucru nu e cu putinţă, căci cu cât e mai mare piatra ce stă în calea apei, cu atât furia apei e mai straşnică. E bine dacă, apropiindu-te de un prag, izbuteşti să-ţi dai seama la timp pe unde ai putea să-ţi strecori ambarcaţiunea printre spinările bolovanilor, având apoi şi îndemânarea s-o suceşti când la stânga, când la dreapta, spre a evita locurile înspumate – cele mai sigure indicii ale bolovanilor ascunşi sub oglinda apei. Printre aceste creste de spumă e bine să urmezi dunga mai întunecată a cursului. Dar ce te faci când dunga nu se vede defel, când în jurul tău e numai spumă, iar apa înfuriată îţi azvârle barca, ce nu mai poate fi cârmită, chiar peste bolovanii aşezaţi într-o rânduială atât de diavolească, atât de şahistă, încât îţi răsar în cale unul după altul ori încotro şi-ar întoarce luntrea ta prova? E bine, de asemenea, ca măcar malul râului să fie mai neted, pentru a-ţi putea târî barca de-a lungul lui, aşezând-o pe câţiva bulumaci rotunzi. Dar ce te faci dacă de-a dreapta şi de-a stânga

râului nu se înalţă decât nişte stânci abrupte, ca nişte ziduri, prin crăpăturile cărora răzbesc doar ici-colo, tulpinile unor pini singuratici, aducând a sinucigaşi gata să se azvârle în adâncuri, dar rămaşi pe vecie locului în spaima lor faţă de furia clocotitoare a apei?

Chiar aşa erau şi cele două praguri: Buinâi şi Voroni. Atât Keşa, cât şi Ivan Ivanovici ştiau prea bine că şi atunci când apa e crescută cele două praguri sunt primejdioase, iar atunci când apa scade, primejdia te pândeşte mai abitir ca în faţa unor cataracte. Apa mare face ca bolovanii să rămână mai în adânc; astfel încât barca poate aluneca peste ei, atingându-i totuşi pe-alocuri cu fundul. Apa scăzută te lipsea de această posibilitate. Nu puteai, aşadar, să-ţi pui speranţele decât în fatidicul „fie ce-o fi!”.

Pragul numit Buinîi era măcar un adversar loial: când apa scădea, toţi bolovanii lui îşi arătau colţii la suprafaţă, ca nişte stâlpi anticar. Voroni însă, supranumit astfel datorită reflexelor negre ale stâncilor care îl străjuiau, era mai viclean. Deşi bolovanii săi mai mari ieşeau şi ei la suprafaţă, totuşi, în dosul lor, se ascundeau în mod laş alţii mai mici, abia acoperiţi pe deasupra de şuvoiul vertiginos al apei. În afară de asta, Voroni se afla la un cot al râului şi astfel, pătrunzând cu barca în zona lui, nu puteai vedea dintru început şi capătul celălalt. Şi nici să te opreşti, ca să-ţi mai tragi sufletul, după traversarea lui Buinîi, nu puteai, întrucât cele două praguri se aflau la mică distanţă unul de celălalt, iar forţa curentului nu-ţi îngăduia să opreşti barca la malul salvator, mai ales că nu era un mal ca toate celelalte, ci un zid înalt, de piatră, o piatră neagră ca un văl cernit. Bărcile sfărâmate la trecerea peste Buinîi nu le azvârlea apa niciodată la mal în dreptul lui Voroni, tocmai pentru că n-avea unde să le azvârle, ci le târa mai departe, sfărâmând ce mai era de sfărâmat, printre bolovanii celui de-al doilea prag… Memoria

spumegândă a râului păstra în străfundurile ei o mulţime de amintiri. şi dacă râul ar fi putut să scrie cândva o carte, ea ar fi povestit, de bună seamă, despre felul cum s-au sfărâmat de bolovani nişte speranţe omeneşti. Altcândva, pe asemenea râuri nu se avânta nimeni de dragul distracţiei, iar pe malul acestuia putreziseră demult resturile vechilor bărci buriate, făurite dintr-un singur trunchi de arbore, resturile bolozalelor pe care porneau spre necunoscut cutreierătorii de pământuri, ale barcazurilor negustoreşti, ale luntrilor cu care se avântau pe aici căutătorii de aur. Toate aceste resturi se amestecaseră între ele şi cu osemintele celor înecaţi, făcându-se de multă vreme pământ, acel pământ din care răsar astăzi *saranalele,* înalţii crini roşii şi galbeni siberieni, ce par tot atâtea făclii aprinse aici întru pomenirea celor pieriţi în valuri.

Astăzi, pe un râu ca acesta lumea porneşte şi în căutare de amuzament, nedându-şi seama – întrucât istoria a fost dată uitării – că nu-i de glumit cu taigaua, astfel încât, ba ici, ba colo, poţi vedea, azvârlite pe câte un banc de pietriş, plute fărâmate, alcătuite de neîndemânatice mâini de orăşean. Bârnele unei asemenea plute, zdrobite de bolovani şi agăţate de nişte cioturi ce ieşeau din apă în dreptul malului, i se părură lui Keşa cioplite de foarte curând şi, într-adevăr, tânărul auzi venind dintr-acolo nişte acorduri muzicale. Oprind motorul, cârmi barca spre plută. Spălat când şi când de apa ce se strecura printre bârne, zăcea acolo răsturnat pe-o parte un tranzistor „Sony”, iar dintr-o crăpătură răsărea braţul arcuit al unor ochelari de soare având între lentile o fâşie de plastic pentru protejarea nasului. Era tot ce rămăsese de la cine ştie ce grup de turişti, care îşi puseseră în gând să se distreze în Siberia. Din difuzorul aparatului răzbea vocea lui Muslim Magomaev cântând şlagărul *Zace pe zăpadă inima pribeagă*... Keşa închise aparatul, ca să nu-l

trezească pe Serioja care dormea profund, şi îl puse în barcă; scoase din crăpătură şi ochelarii de soare. Pe urmă, vâslind, depărtă barca de resturile plutei şi porni motorul, urmând din nou ambarcaţiunea din faţă.

Potrivit prezicerii lui Keşa, Serioja se deşteptă singur: îl trezi Buinîi, de la o verstă depărtare, cu vuietul său tot mai desluşit. Spectacolul pe care îl oferea pragul era nespus de frumos: părea că un imens cârd de pescăruşi albi se aşezase de-a curmezişul râului, bătând întruna din mii de aripi şuierătoare. Deasupra pragului, prin ceaţa alcătuită din stropii pe care crestele valurilor îi înălţau, izbindu-se de stânci, se legăna un curcubeu larg şi viu colorat. Barca din faţă se afla cam la o sută de metri depărtare de cea din spate, şi Keşa cu Serioja au zărit-o năpustindu-se pe sub arcada curcubeului şi dispărând în ceaţa de deasupra apei ca într-o perdea de fum. Cei doi nu puteau şti ce se întâmplă cu tovarăşii lor, dar au simţit numaidecât că barca lor e atrasă, ca de-un magnet, de pâlcul ascuns sub apă al bolovanilor de la capătul pragului.

— Saltă motorul! răcni Serioja, încercând să se facă auzit prin vuietul crescând al apei care se repezea cu tot mai multă iuţeală spre colţii de stâncă.

Însă Keşa, ghemuit la fundul bărcii, fie că nu-l auzi, fie că *se* prefăcu a nu-l fi auzit. Micşoră viteza motorului şi, aţintindu-şi privirea, se strădui să desluşească măcar un singur locşor mai senin în norul de stropi de sub potcoava curcubeului, „Încă un pic… Încă un pic… îi spunea în şoaptă motorului, de parcă s-ar fi adresat unei fiinţe vii ce-i tresărea sub palmă. Mai ai răbdare niţel… Mai ai răbdare, iubitule…”. Şi-abia în clipa când barca ajunse chiar la gura căscată a pragului, de pe bolovanii căruia, ea de pe nişte măsele bine înfipte, zburau stropi de salivă înspumată, Keşa, adunându-şi toate forţele trupului său puţintel şi făcându-l de două ori mai greu prin înverşunarea

veselă strânsă într-însul, săltă motorul, apoi prinse cu amândouă mâinile o vâslă şi o ţinu aplecată, ca pe o suliţă gata de atac. Lipsită de puterea ei proprie, barca era acum la bunul plac al râului. Motorul însă, pe care Keşa riscase să-l ridice în ultimul moment, avusese răgazul – drept mulţumire parcă pentru încrederea şi mângâierea venite din partea luntraşului – să direcţioneze barca, imprimându-i cuvenita inerţie, iar această rămăşiţă a energiei de care dăduse dovadă credinciosul lor tovarăş de fier nu lăsă barca să fie prinsă de vârtejul bulboanelor, ci o repezi cu precizie printre primele două pietroaie ale pragului.

Şi totuşi, după ce micul interval fu străbătut, în faţa bărcii se înălţă un al treilea bolovan. Serioja înfipse din răsputeri ghionderul în fundul râului, dar nu-l mai putu scoate de acolo, şi prăjina îi zbură din mâini. Izbitura însă fu de folos, barca izbuti să ocolească bolovanul şi se strecură pe-alături, zdrelindu-şi doar bordul de marginea lui zgrunţuroasă.

— Bravo, leningrădeanule! zbieră Keşa, ud de pe acum în aşa hal, încât părea un minuscul, dar neînfricat duh al apei. Mânuind cu greu vâsla neascultătoare, spre a evita să ciocnească barca de bolovanul următor, nu izbuti decât să înlocuiască o izbitură directă cu una tangenţială. Fu îndată proiectat pe fundul bărcii. Barca se aplecă atât de mult spre stânga, încât peste bord năvăli apa, dar Serioja se repezi cu toată greutatea trupului său spre bordul din dreapta şi o readuse la poziţia normală. „Judecă bine!” gândi cu bucurie Keşa, dar o nouă izbitură îl trânti peste canistra cu benzină. Râul începu să-şi facă de cap cu barca, azvârlind-o când spre un bolovan, când spre altul. Lovindu-se cu capul de motor, Keşa văzu negru în faţa ochilor. La rândul său, Serioja fu aruncat peste o gheară a ancorei, care îi străpunse pufoaica, dar, din fericire, nu-i produse decât o mică zgârietură.

Izbuti cu greu să se elibereze, lăsând în vârful ancorei un petic din stofa pufoaicei şi începu să vâslească din răsputeri cu patul puştii, unealtă prea nevolnică însă faţă de energia copleşitoare a apei.

Râul mugea înfuriat, de parcă barca ar fi fost o ţeapă înfiptă în muşchii lui puternici, în necontenită mişcare. Între doi bolovani, Keşa zări, jucând pe apa înspumată, şapca lui Burstein, dar n-avu răgaz să se înspăimânte, căci trebui să lupte cu vâsla împotriva apei care îi duse cu viteză spre bolovanul următor. Când izbuti să treacă şi de acesta şi, stând în genunchi pe fundul bărcii, cu vâsla fărâmată în mână, îşi dădu seama, uimit, că nu mai sunt bolovani, că Buinîi rămăsese în urmă, în faţa ochilor săi pe jumătate orbiţi de apă, apăru, departe, imaginea celeilalte bărci cu patru siluete micuţe într-însa.

— Au trecut şi ei! urlă Keşa. Au trecut, lua-m-ar să mă ia! Şi îşi agită vâsla despicată, făcându-le semn celorlalţi.

Cineva dintre ei îi răspunse, fluturându-şi la rândul lui şapca pe care izbutise să n-o piardă. Şi totuşi, dacă n-aveai acum răgazul să te înspăimânţi, el îţi lipsea şi pentru a putea să încerci cum se cuvine o bucurie. Căci zidurile de stâncă ale malurilor veniră acum şi mai aproape unul de celălalt, iar lumina soarelui păru să pălească. Apa, care doar câteva clipe înainte aducea a argint clocotitor, semăna acum cu plumbul în fierbere. Culoarea zidurilor verticale se schimbase şi ea: nu mai era brună, ci neagră, cu un licăr metalic, cum e pana corbului. În faţă, încătuşat de ziduri şi pe jumătate ascuns de cotul râului, vuia în aşteptare pragul Voroni. Prinzând la strâmtoare încă mai multă viteză, curentul apei purtă implacabil într-acolo amândouă bărcile.

„Ce-ar fi să pornesc motorul? îi fulgeră lui Keşa prin minte. Să risc cu motorul? Să mă aţin mai pe lângă mal: acolo apa îi mai adâncă. Şi nici bolovani n-or să fie decât într-o parte… Drept e că

ne-am putea izbi de stânci – şi nici asta nu-i bine… în schimb, chiar lângă mal, se vede pe râu o dungă mai întunecată. Sforul apei… Numai că-i prea îngust. Să fie oare de-ajuns ca să poarte barca? Şi motorul: porni-va el oare? Că l-a tot spălat apa… Ia să-ncerc… Că doar încercarea moarte n-are! Poate ne scapă iarăşi iubiţelul şi nepreţuitul!” Keşa repezi motorul în apă, iar acesta, înţeles parcă cu cel care îl mânuia, pufni, strănută, dar porni pe dată.

— Ia auzi-l pe Keşa ce face, ia auzi-l ce face! mormăi nemulţumit Ivan Ivanovici Zagranicinîi, desluşind în urma sa vâjâitul motorului. O să pierzi motorul, cum te văd şi cum mă vezi…

— Da n-ar fi bine să-l pornim oleacă şi pe-al nostru? îl întrebă Kolomeiţev, scuipându-şi în palmă colţul unui dinte spart la o izbitură cu bărbia de bordul bărcii. Nu era bun de nimic, comentă el… Mâncat, ars de tutun. Să mă fi dus să mi-l scot nu m-aş fi dus. Dentiştii îmi inspiră groază.

— La motorul meu să nu te bagi, Viktor Petrovici, zise supărat Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Magazine cu motoare de bărci şi cu piese de schimb pentru ele nu se află pe-aci.

— Bine, bine, nu mă bag, se supuse Kolomeiţev. Aţine-te mai pe lângă mal. Apa e mai adâncă acolo.

— Asta o ştiu şi eu, că n-oi fi copil de ţâţă, pufni Ivan Ivanovici, apucându-se să mânuiască vâslele.

Curentul însă era mai puternic: împingea barca spre repeziş. Burstein şi Kolomeiţev – cu ghiondere, iar Iulia Sergheevna, cu patul puştii – căutară să se împotrivească şuvoiului, dar barca n-o lua defel către mal.

— Nu vrea şi pace, a naibii… făcu Ivan Ivanovici, ud leoarcă şi de năduşeală, şi de apă.

Kolomeiţev smulse o scândura dintr-o bancă a bărcii şi vâsli cu ea. Barca o luă, în sfârşit, niţel într-o parte. La vreo cincizeci de metri în urmă,

apropiindu-se tot mai mult de ea, venea, cu motorul în funcţiune, barca lui Keşa.

Spre deosebire de Buinîi, celălalt prag, Voroni, nu stârnea vuiet mare, îi lipsea şi norul de ceaţă de deasupra, şi curcubeul. În schimb, aici pierdeai cu totul posibilitatea de orientare, întrucât, printre cei câţiva bolovani ieşiţi la suprafaţă, apa era acoperită în întregime de spumă din pricina pietrelor care nu se vedeau deloc. Numai în dreptul malului şi lipită de el şerpuia dunga mai întunecată a sforului apei, dar era atât de îngustă, încât părea că bărcile nici n-ar putea să încapă într-însa. Pe lângă asta, ceva mai încolo râul cotea, aşa încât nu era exclusă posibilitatea ca dunga întunecată să-ţi repeadă barca drept în capul unui bolovan la pândă, dincolo de cotitură, sau peste vreo stâncă ce-şi scoate cu perfidie colţii din malul abrupt. Şi totuşi n-aveai altă soluţie decât să urmezi firul acesta al apei. Barca lui Ivan Ivanovici însă nu izbutea cu niciun chip să ajungă până acolo. Ocolind un bolovan uriaş, mai înalt decât bordurile luntrei, Ivan Ivanovici întrezări cu spaimă un altul, care îşi trimitea licărul negru, unsuros, prin dantela albă a spumei.

— Ţineţi-vă bine! răcni bătrânul, şi chiar în clipa aceea, prova bărcii se cutremură de-o izbitură grozavă.

Barca trosni din toate încheieturile, gemu, şi din marginea sfărâmată a bordului ţâşniră ţăndări mărunte de lemn drept în ochii celor care şedeau pe bănci. Părea că luntrea e gata să se facă bucăţi. Călătoare încercată însă pe râurile siberiene, rezistă şi de astă dată. Se târî greoaie peste spinarea neagră, sclipitoare, a bolovanului, zgâriind în scrâşnet piatra cu folia de aluminiu ce-i căptuşea fundul. Dunga întunecată a firului apei era aproape de tot, dar curentul târa barca peste spinarea bolovanului către alţi bolovani aflaţi mai încolo. Fundul bărcii trosnea tot mai tare, şi din crăpături începură să ţâşnească jeturi mici de apă.

Ivan Ivanovici şi Kolomeiţev trecură peste bord şi, lunecând peste suprafaţa lăcuita a bolovanului, se străduiră din răsputeri, făcând faţă cu greu şuvoaielor, să împingă barca spre dunga întunecată de lângă mal. Burstein se proptea într-un ghionder ce vibra, îndoindu-se, dar capătul de jos al acestuia luneca întruna, negăsind niciun punct de sprijin. Barca se târa fără oprire spre partea opusă dungii întunecate, salvatoare. Şi deodată, în dreptul bolovanului apăru cealaltă barcă ce izbutise ca prin minune să se strecoare pe firul apei, între bolovani şi peretele vertical al malului. La provă, stătea Keşa, învârtind în mâini o frânghie de capătul căreia agăţase mica lui ancoră. Pricepând pe loc intenţia tânărului, Ivan Ivanovici şi Kolomeiţev săltară în grabă înapoi în barcă.

În clipa când bărcile se aflau una în dreptul celeilalte, Keşa, scoţând un răcnet ca de fiară, cine ştie cum iscat din pieptul lui firav, zvârli ancora către ambarcaţiunea eşuată. Ancora se înfipse chiar în marginea bordului, dar smucitura frânghiei, întinsă brusc ca o coardă, făcu ca gheara metalică să străpungă bordul, ieşind pe partea cealaltă. Ambarcaţiunea fu şi ea smucită din loc, se târî pe bolovan, gata să se răstoarne, luând-o» în direcţia malului şi, în cele din urmă, se află şi ea în cuprinsul dungii întunecate de la suprafaţa apei, remorcată cu viteză de barca lui Keşa, care acum ajunsese în frunte. „Ţine-te bine, frânghioara mea scumpă, frumoasa mea de nailon…” murmură Keşa, apoi se întrebă dacă nu cumva venise momentul să ridice din nou motorul din apă. Căci cine ştie cum se prezintă situaţia dincolo de cotul râului… Dacă sforul apei trece şi acolo pe lângă mal, totul e în regulă. Dar dacă nu trece? O stâncă ieşită în afara zidului de piatră te împiedica să vezi mai departe. Şi deodată Keşa desluşi chiar în calea bărcii vârful împresurat de spume al unui bolovan. Se repezi să ridice motorul din apă, era însă prea târziu. Izbitura zgudui întreaga osatură a bărcii.

Motorul vâjâi gâtuit a rămas-bun şi, smulgând din scânduri şuruburile cu care era prins, se prăvăli în apă. Barca fu repezită spre stânca din mal. Ambarcaţiunea lui Ivan Ivanovici trecu fulgerător pe-alături, şi ultimul lucru pe care apucă să-l facă Burstein fu să împingă barca lui Keşa în spaţiul dintre doi bolovani aflaţi sub stâncă, unde ea se înţepeni, scârţâind şi făcându-se bucăţi, totuşi rămânând locului. Apoi frânghia de, care era agăţată ancora se întinse din nou, plesni, şi Serioja împreună cu Keşa văzură barca lui Ivan Ivanovici lovindu-se de-un bolovan şi răsturnându-se, iar îndată după aceea – capul Iuliei Sergheevna izbindu-se de pietre, exact aşa cum i se năzărise lui Keşa în noaptea premergătoare plecării lor din tabără. Pe urmă, curentul apei izbuti totuşi să scoată barca lui Keşa dintre cei doi bolovani şi s-o buşească de peretele malului, făcând-o ţăndări.

Tânărul îşi veni în fire, auzind chiar lângă el o voce necunoscută: „După o demonstraţie provocatoare a unor gospodine, pe care au organizat-o cercurile de dreapta, preşedintele Allende a făcut o declaraţie în care se arată că guvernul din Chile, exprimând încredere în poporul său şi în forţele sale armate, va continua să meargă pe calea libertăţii şi a independenţei. Keşa deschise ochii şi îşi dădu seama că stă culcat într-o scobitură din stânca abruptă a malului. Scobitura era atât de mică, încât picioarele îi atârnau afară, iar tălpile atingeau unda rece, spumegătoare a râului. Îl văzu alături şi pe Serioja; şedea ghemuit, cu genunchii îmbrăţişaţi, aflându-şi cu greu loc în scobitură, iar între ei, salvat ca prin minune pentru a doua oară, micul tranzistor japonez. Serioja n-avea cămaşa pe el: cu resturile acesteia înfăşurase capul lui Keşa, străpuns acum de-o durere surdă. Keşa îşi duse mâna la cap şi, uitându-se apoi în palmă, o văzu plină de sânge.

— Unde-s ceilalţi? întrebă el.

Serioja nu-i răspunse. Ochii îi erau goi, lipsiţi de expresie, la cheremul acestei scobituri din stâncă, la cheremul apei care fierbea la picioarele lor, al stâncilor verticale din preajmă, ce nu puteau fi escaladate.

— Unde-s ceilalţi? strigă Keşa, speriat de tăcerea celuilalt.

Abia atunci păru să-l audă Serioja. Nu-şi întoarse însă capul. Privind drept înaintea sa, zise:

— Au pierit… Au pierit cu toţii.. Şi-o să pierim şi noi…

— Uite-acum nu mai eşti la înălţime, leningrădeanule! Pe Keşa, apatia lui Serioja păru să-l învioreze brusc. Şi când te gândeşti ce viteaz te arătaşi… Nu-i nimic, tot o să-ţi facem noi loc printre-ai noştri, siberienii… Cin' ţi-a spus c-au pierit? Radio Moscova? Că s-au răsturnat, asta am văzut şi eu… Da să ştii că eu m-am răsturnat la fel de vreo douăzeci de ori pân-acum şi după cum vezi încă mai sunt în viaţă şi nici n-am de gând să mă cărăbănesc. Oi mai juca încă şi la nunta ta… Iar tu la a mea… Totul e să ieşim cumva de-aici…

— M-am şi uitat, zise Serioja. N-ai pe unde să ieşi…

— O pereche de ochi sunt buni, da încă o pereche îs şi mai buni, ripostă Keşa, strâmbându-se de durere, apoi scoase capul din scobitură şi privi în sus,

Stânca neagră-albăstruie urca spre cer aproape vertical neavând pe suprafaţa ei niciun fel de ieşitură. Ochiul ager al lui Keşa se opri asupra unui pin subţirel şi strâmb, care creştea din stâncă la vreo cinci metri mai sus de scobitură, apoi asupra altuia, înfipt ceva mai sus. Dar cum să ajungă până la cel aflat mai aproape? Mintea lui Keşa lucra cu precizie, aşa cum o făcuse până atunci şi bunul lui prieten, motorul ce se dusese la fund, mort la datorie. Câteva clipe mai târziu, îi smulse lui Serioja de la brâu ciocanul geologic şi i-l vârî în mâini.

— Gata, leningrădeanule, odihna a luat sfârşit… Să pornim la treabă. Urcă-te pe umerii mei şi sapă trepte în mal…

Serioja privi sceptic mai întâi ciocanul, apoi stânca de deasupra lui.

— Numa' să nu loveşti prea tare, îl preveni Keşa. Şi vezi să nu scapi ciocanul în apă. Sapă întâi o scobitură mică, şi-abia după aia lărgeşte-o… Şi să nu sapi de-a curmezişul stratului, ci de-a lungul lui. Piatra o să ţi se supună singură.

Serioja se sui pe umerii lui şi, clătinându-se uşor deasupra spumei albe ce clocotea nebuneşte la poalele zidului, începu să bată cu ciocanul în stâncă, nu cu multă putere, dar nimerind cu precizie, şi simţi deodată că la fiece mişcare făcută cu tâlc, întreaga lui fiinţă se umple din nou de vigoare şi sete de viaţă. Pesemne că viaţa reprezintă tocmai o asemenea înţelegere lucidă a propriului ei tâlc. Deodată însă încremeni.

— Ce-i, bre, cu tine? strigă nerăbdător Keşa. Ai adormit?

Serioja coborî greoi de pe umerii lui şi, ajuns din nou în scobitura malului, îi întinse amicului său o frântură de rocă, parcă anume aleasă ca să slujească drept mostră, încrustat în piatră, se întrezărea un cristal, împrăştiind sclipiri ca un diamant negru.

— O vezi?

— Ce să văd? O piatră. Toată stâncă asta-i la fel, mormăi nemulţumit Keşa.

— Uită-te mai bine? la crestătură, insistă Serioja şi, întorcând piatra spre soare, aceasta prinse să scânteieze şi mai viu. Astea-s cristale de casiterit, Keşa! Casiteritul pe care îl căutăm. Kolomeiţev a avut dreptate…

— Nu zău?… carevasăzică, aşa arată… Îndată însă se încruntă din nou şi îi înapoie lui Serioja roca. Ia mai dă-l încolo de casiterit! Întâi şi-ntâi trebuie să te gândeşti la om… Metalul, chiar şi ăl mai preţios, vine-n urma omului… Hai, pune iar

piciorul pe umăr… Ai şi săpat două trepte? Mai sapă, cât poţi ajunge cu mâna…

— Gata sunt toate, rosti în ode din urmă Serioja, coborând de pe umerii lui.

— Scoate-ţi centura… zise Keşa. Şi pantalonii. Apoi începu să se dezbrace şi el.

După ce din două centuri şi două perechi de pantaloni fu alcătuită un fel de frânghie, Keşa legă la unul dintre capetele ei bucata de rocă, apoi se urcă el, de astă dată, pe umerii lui Serioja. Prinzându-se cu mâinile lui subţiratice de treptele de sus, pe care le săpase Serioja, se ridică în muşchi şi, zgâriind zidul cu picioarele, înfipse vârfurile lor în scobiturile de jos.

— Of, de-aş avea încă o mână, gâfâi el, apoi, apucându-se mai bine cu mâna stângă de marginea treptei, azvârli în sus, cu cea dreaptă, frânghia improvizată. Calculase bine distanţa: „frânghia” trecu peste trunchiul pinului şi, scuturată în continuare de braţul lui Keşa, coborî pe partea cealaltă a copacului, trasă în jos de greutatea pietrei. Când cele două capete ale „frânghiei” ajunseră la acelaşi nivel, Keşa se agăţă de ele şi începu să urce stânca, proptindu-se în zid cu tălpile ude ale bascheţilor săi. Ajuns la trunchiul de pin, îl încălecă, îşi trase. răsuflarea şi râse, privind în jos.

— Ai văzut, leningrădeanule?… Casiteritul tău ne-a fost totuşi de folos…

Îi azvârli lui Serioja un capăt al „frânghiei”, drept contragreutate servindu-i propriul său trup. Pinul trosnii din încheieturi, dar rezistă. Rezistară şi pantalonii ai lui Serioja erau blugi de fabricaţie americană, iar cei ai lui Keşa, de fabricaţie indigenă, sovietică, însă rezistară amândouă perechile, nu se rupseră, nu se făcură de ruşine una faţă de alta.

Câteva clipe mai târziu, se afla şi Serioja alături de Keşa.

— Vezi colo ălălalt pin?… Dacă-l vezi, dă-i bătaie mai departe, leningrădeanule… nu-l lăsă

Keşa să mai răsufle, apoi se întrerupse şi exclamă: Văleu, am uitat jos tranzistorul ăla japonez… Cap sec ce sunt…

Răsunând peste pragul Voroni, aparatul, uitat în scobitura din stânca abruptă, continua să comenteze evenimentele internaţionale…

22

De după draperiile palatului prezidenţial „La Moneda”, Salvador Allende urmărea demonstraţia gospodinelor. Era a doua demonstraţie de acest fel. Mulţimea de femei mergea de-a lungul pieţei din faţa palatului şi, bătând în fundul unor cratiţe ca în tot atâtea tobe, striga: *„Algo comer! Algo comer!”*[99] Preşedintele le cerceta atent cu privirea pe fiecare, printre ele nu se aflau soţii de muncitori sau de ţărani. Nici urmă de istovire nu trădau chipurile bine hrănite ale acestor neveste de zarzavagii, băcani şi măcelari ce-şi doseau marfa de ochii poporului, ca să vocifereze apoi pe seama foametei. Allende o recunoscu printre celelalte pe soţia directorului adjunct al ziarului „El *Mercario”* şi zâmbi amar, sesizând zeflemitoarea îmbinare dintre diamantele ce-i împodobeau mâinile îngrijite, care nu ţinuseră nicicând în ele un cuţit de bucătărie, şi modestul şorţ de gospodină, croit din muşama şi îmbrăcat special pentru această demonstraţie. Femeia fusese când va colegă de şcoală cu Hortensia, soţia preşedintelui. Întâlnind-o într-o zi pe aceasta la o florărie, o luase deoparte şi o întrebase cu compasiune, îndemnată, chipurile, de vechea lor prietenie: „Spune-mi, e adevărat?” „Ce anume?”, o întrebă la rândul ei, pe un ton sec, Hortensia. „Că Salvador n-o prea duce bine cu capul? Se zice că-i extrem de surmenat… Cred că ar trebui să-şi prezinte demisia… El e, desigur, om cinstit, dar l-au băgat roşiii la încurcătură, continuă

să ciripească cu o veninoasă dulceaţă în glas fosta colegă de şcoală. Dar ia spune-mi, e adevărat că şi-a adus de la Moscova o pereche de galoşi şi umblă încălţat cu ei?”. „Da… zise Hortensia. Să ştii însă că a mai adus de acolo şi o căciulă de blană siberiană în care e ascuns un receptor de unde scurte, aşa că instrucţiunile Kremlinului îi intră direct în cap… Tocmai de aceea n-o duce cu capul prea bine… Iată o temă de articol pentru soţul tău!”

În rândurile demonstrantelor Allende nu vedea însă numai femei ca soţia directorului adjunct de la *„El Mereurio”*. Alături de înfometatele şolduroase şi ipocrite mergeau totuşi şi femei mai sărăcuţe: soţii de funcţionăraşi, secretare, telefoniste, vânzătoare. Unele dintre ele ţineau în braţe copii, care vânturau prin aer linguri, crezând pesemne, că participă la o serbare. Mamele lor fuseseră minţite, zicându-li-se că tot răul porneşte de la preşedinte, tocmai de la acela care, în realitate făcea pentru ele tot ce-i stătea în puteri. Nu-i stătea însă în puteri să facă totul. De pe terasa luxosului hotel „Carrera”, unde se afla o piscină, doamne în bikini şi gentleman! în slipuri, sorbind cu paiul *highball*[100] şi „Tom Collins” priveau la demonstraţie ca la un *show* suplimentar din programul lor turistic. Allende însă ştia că printre ei nu sunt numai turişti, ci şi cei care acţionează, prin fire invizibile, mulţimea de femei ce trecea acum prin piaţă.

— Poate aţi dori să reluăm şedinţa? răsună o voce insinuantă la spatele preşedintelui.

Allende oftă din adânc. Uitase că, în cabinetul său se află un pictor european. Putea fi numit numai aşa, căci nimeni nu ştia de ce naţionalitate este, ba chiar se zvonea că ar poseda câteva paşapoarte, fiecare pe alt nume. Confirmat nu era decât că avea cont la o bancă din principatul Liechtenstein. După ce vreme de o lună îl urmărise pe preşedinte prin intermediul a tot felul de comitete, după ce se străduise cu multă iscusinţă

să-i apară în cale cu prilejul unor vizite oficiale şi îl bombardase necontenit cu cataloagele unor expoziţii de-ale sale şi cu scrisori în care îi aducea la cunoştinţă că n-a venit în Chile decât ca să-i facă portretul, pictorul izbutise în cele din urmă să pătrundă până la el, cu şevaletul, şi paleta, „numai pentru un ceas”. „Vă rog să vă continuaţi lucrul, îi îngăduise pictorul. Pe mine puteţi să nici nu mă băgaţi în seamă.”

Preşedintele însă nu numai că îl băga în seamă, dar îl şi iscodea cu privirea. Nu-i plăcuse deloc faptul că, vădind un familiarism de valet obraznic, pictorul îi determinase să-şi schimbe obişnuita jachetă de flanelă în carouri cu fracul, ba chiar să se şi împopoţoneze cu eşarfa de preşedinte. Nu-i plăcuse nici felul în care era îmbrăcat el, pictorul. Purta pantofi cu tocuri înalte, ca de damă – o parodie a ceturnilor greceşti – şi un costum aş de comis-voiajor din stofă de tergal cu fir, care îi împrumuta un aer de craidon sadea. Nu-i plăcu nici chipul pictorului; un chip şters, spânatic, cu ochişori negri ce alergau atenţi de colo până colo, eu un năsuc ascuţit de stârpiciune şi o bărbie ieşită, nebărbătească, pe care nu izbutea s-o ascundă nici barbişonul menit s-o alungească. Nu i-a plăcut preşedintelui nici maniera omului de a face în mod teatral câţiva paşi înapoi după fiecare serie de tuşeuri, arătându-şi concomitent, pe un ton de cerşetorie, admiraţia pentru o broderie populară patagoneză aflată pe unul dintre pereţii cabinetului.

— Luaţi-o pentru dumneavoastră, zise Allende şi îşi coborî obosit pleoapele.

Exprimându-şi cu mult patos recunoştinţa, pictorul smulse la iuţeală, printr-un gest de scamator, broderia şi o făcu sul.

— Încă două-trei tuşeuri şi-am terminat… Gata, asta a fost Ştiind prea bine cât sunteţi de ocupat, v-am făcut portretul în… Pictorul îşi trase manşeta cămăşii albe, prinsă cu un buton de aur, oare

evidenţia nu numai un imaginar dragon oriental, dar şi o certă lipsă de gust, şi îşi privi „Rolex”-ul. Pe Gina Lobobrigida am pictat-o în cincizeci şi două de minute, iar pe dumneavoastră în numai patruzeci şi patru. Vreţi să aruncaţi o privire!

Primul lucru pe care fi făcu Allende a fost să-şi dea jos eşarfa de preşedinte ce-i presa pieptul, apoi îşi puse jacheta de flanelă şi veni în faţa portretului pe care pictorul îl mânuia ca pe-o oglindă, străduindu-se ca pânza să fie luminată cât mai avantajos. Portretul înfăţişa un ins care i se păru preşedintelui cu totul străin şi necunoscut, cil privirea orgolios îndreptată spre aşa-zisele zări însufleţitoare. La azurul panglicii prezidenţiale fusese găsită cu îndemânatică potrivealã o replică în peruzeaua cerului senin din partea de sus a portretului. În spate se înălţau cu o măreţie teatrală piscuri albăstrii, menite să simbolizeze Cordilierii. Pictorul continuă să sucească în fel şi chip portretul, bolborosind nişte vorbe pe un ton servil, până când, la un moment dat, un snop din razele soarelui de august, căzute peste pânză, şterseră cu sclipătul lor chipul zugrăvit acolo.

Odată dispărut falsul său alter ego, Allende se simţi uşurat, dar mâinile scamatorului suciră din nou portretul, înşelând soarele, şi silueta fastuoasă, inspirând antipatie preşedintelui, reapăru fatalmente pe suprafaţa pânzei. Allende gândi cu necaz: dar dacă iluzionistul ăsta nu va mai părăsi nicicând cabinetul său şi va zugrăvi în fiecare zi false dubluri ale preşedintelui, nelăsându-l pe cel adevărat să lucreze în tihnă?

— Fundalul am să-l mai pun la punct, rosti cu vioiciune pictorul. Pe dumneavoastră însă, cred că v-am prins…

Allende fu cât pe ce să exclame ironic: „De gât…”, dar se stăpâni şi, străduindu-se să facă totul pentru ca pictorul să piară, să se volatilizeze odată, rosti:

— Vă mulţumesc foarte mult. Sunt flatat. Şi îndată auzi replica slugarnică, inspirând silă, a celuilalt:

— Ba eu sunt cel care trebuie să vă mulţumească.

Cuprins de o mută disperare, Allende spuse:

— Poate vă mai place vreun obiect de aici? De pildă, acesta? Luă în grabă micul bust de marmoră al lui Socrate, care presase până atunci nişte informări cu antetul „Secret" – faimosul grec reprezentând, se pare, tot ce mai rămăsese în cabinet de lă fostul preşedinte – şi i-l întinse pictorului.

De teamă parcă să nu i se ia darul înapoi, pictorul îl vârî iute în buzunar, astfel încât nu se mai vedeau acum decât pletele de marmoră ale filosofului, apoi, cu o mână, înşfăcă broderia patagoneză, iar cu cealaltă portretul aflat pe şevalet.

— Nu las pe nimeni să-mi ducă tablourile abia finisate, zise el. Odată era cât pe ce să-mi fie mâzgălit regele Suediei. Şi, făcând întruna plecăciuni, se îndepărtă mergând cu spatele; ajuns la uşă, o deschise cu ajutorul tocului său de damă. Capul, rămas înţepenit în crăpătura uşii, emise pe un ton de scuză o rugăminte:

— Ar putea cineva să mă ajute să duc şevaletul şi culorile?

— Fireşte, fireşte, răspunse Allende, de astă dată cu vizibilă enervare, şi închise cuviincios, dar cu multă fermitate uşa, gata-gata să-i strivească oaspetelui capul întârziat în deschizătură.

Reveni apoi la birou şi apăsa pe un buton. În cabinet intră secretarul său: un tânăr modest şi simpatic, fără semnalmente deosebite, în afara subsuorilor vestonului umflate ca de obicei de tocurile a două revolvere. Allende arătă cu un gest rămăşiţele activităţii de creaţie a iluzionistului venit din Europa:

— Te rog să scoţi de-aici toate astea… Şi, dacă se poate, cât mai repede… Zărindu-i subsuorile atât de umflate, se încruntă: Doar ţi-am mai spus să încetezi joaca asta de-a vigilenţa. Parcă ai fi un detectiv de pe platourile Hollywoodului.

Fără să reacţioneze la jignitoarea remarcă a preşedintelui, secretarul scoase din încăpere şevaletul şi culorile, apoi reapăru în cabinet; subsuorile sacoului se menţineau umflate ca şi până atunci.

— Corespondentul american aşteaptă să intre la dumneavoastră.

— La naiba cu pictorii şi corespondenţii, mârâi preşedintele, reacţie de care nu dădea dovadă decât extrem de rar.

— I-aţi fixat ora chiar dumneavoastră, îi reaminti pe un ton cuviincios secretarul. Interviul va fi semnat, aşa că denaturări nu pot să apară.

— Pot să apară însă comentarii. Chiar şi o carne proaspătă poate fi servită cu un sos alterat, continuă să bombăne Allende. Bine, pofteşte-l.

Corespondentul american se dovedi să fie un tânăr voinic, purtând un sacou de tweed, cu aplicaţii de piele la coate. După ce-i fusese dat să vadă tocurile de damă ale pictorului, bocancii prăfuiţi de alpinist, ai americanului îi produseră lui Allende o reală satisfacţie. Gazetarul îşi dădu seamă că preşedintele nu prea e în apele lui, de aceea, fără a mai pierde timp, instală pe marginea biroului un magnetofon portativ şi îşi desfăcu totodată blocnotesul cu întrebările pe care le pregătise.

— Cum apreciaţi celebrul aforism: „Orice putere descompune individul. Puterea absolută îl descompune la modul absolut”?

— Un adevăr amar există în el, zise Allende. În orice caz, istoria nu cunoaşte decât puţine exemple care să-l contrazică. Şi totuşi ele există. Afară de cele care privesc puterea absolută. Puterea

absolută reprezintă o jignitoare neîncredere faţă de ceilalţi.

— După opinia dumneavoastră, politica este o profesiune eternă?

— Dacă ar fi eternă, faptul te-ar cam putea înspăimânta. Nu există nimic mai nefiresc decât o profesiune ca politica. Natura i-a făcut pe oameni plugari, pescari, dulgheri, savanţi, pentru ca aceştia să pătrundă cât mai adânc în tainele ei. Ba chiar şi poeţi, pentru ca ei să surprindă cu auzul şi să reproducă muzica naturii. Să-l luăm însă pe Pablo Neruda… Dumnezeu l-a înzestrat cu harul poetic, dar el e nevoit să facă politică. De ce? Pentru că dintr-o artă infamă a dezbinării oamenilor politica trebuie să devină, în sfârşit, o artă a unirii lor. Numai o politică făcută cu mâinile curate poate contribui la însăşi dispariţia necesităţii sale.

Allende se duse la fereastră, trase la o parte draperia şi, constatând că demonstraţia femeilor care băteau în fundul cratiţelor continuă, reluă:

— Politica este un produs al slăbiciunilor omeneşti. Un individ conştient nu are nevoie să fie guvernat El nu-şi va folosi niciodată libertatea împotriva libertăţii altora. Asemenea oameni există, însă ei sunt puţini. Dar ia încearcă să-i dai libertate unui ticălos: el o va transforma îndată într-o nonlibertate pentru alţii, în opresiune, în exploatare. De fapt, nici ticăloşi nu există prea mulţi. Ei sunt doar mai bine organizaţi decât oamenii conştienţi. Cât despre partea cea mai mare a omenirii, pe aceasta o constituie masele neconştiente sau semiconştiente, care nu-şi dau totdeauna seama cum să-şi folosească libertatea. Ele pot fi minţite cu uşurinţă. Iar un popor minţit nu mai reprezintă un popor.

Corespondentul îşi privea melancolic întrebările notate în blocnotes: ajunsese să cunoască prea bine ce înseamnă monologurile latino-americane. „Oare o fi crezând în ce spune sau joacă teatru?” îi trecu prin minte, dar, fiindu-i cu neputinţă să-i pună

preşedintelui direct această întrebare, se întrebă pe sine însuşi: „Dar eu ce cred?” Nu izbuti să-şi răspundă.

— Statul este un lucru mult prea costisitor, continuă cu febrilitate preşedintele, uitând de prezenţa corespondentului. Câte fonduri se cheltuiesc pentru întreţinerea preşedinţilor, a miniştrilor, a birocraţilor mari şi mici se tot soiul, a armatei şi poliţiei!… Poliţia nu este nimănui pe plac, dar ia încearcă să-ţi închipui lumea de azi fără poliţie; cam cum ar arăta ea? Spre nefericirea noastră, existenţa statului mai este încă necesară… Depinde însă despre ce fel de stat este vorba! Este un lucru îngrozitor dacă statul e transformat într-un instrument de constrângere şi nu într-unul creator. Funcţia de constrângere îi abrutizează pe oamenii care ajung la putere chiar şi în cazul în care iniţial se dovedesc a avea scopuri creatoare. Cei care îi constrâng pe alţii şi nu creează încep în mod implacabil să se descompună. Tocmai această descompunere a dat naştere aforismului pe care l-aţi citat adineaori. În mod ideal, statul trebuie să dispară. Dar asta se va întâmpla numai atunci când toată, lumea va deveni conştientă, când va dispărea nu numai exploatarea, ci şi posibilitatea ei morală. Dar ce poate contribui la aceasta? Anarhia? Anarhia nu va face decât să-l înspăimânte pe cetăţean, şi-atunci, pe umerii lui cuprinşi de tremur, va sălta, ca pe-un cal alb, fascismul. La dispariţia statului poate contribui statul însuşi, dacă va fi un stat de tip nou: cu adevărat popular. Când un asemenea stat îşi va da seama că nu mai este necesar ca mijloc de guvernare, el se va autodesfiinţa. Dar asta nu e nici măcar o. sarcină a zilei de mâine, ci a celei de poimâine. Astăzi însă, trebuie să-i convingem pe oamenii ce şi-au pierdut încrederea până şi în ideea ca atare a puterii, că puterea trebuie şi poate să fie populară!

Corespondentul îl privea pe Allende cu un sentiment de compasiune şi de invidie: „Ba nu, am

impresia că crede în mod sincer în ceea ce spune. Dacă-i aşa, înseamnă că este ultimul dintre mohicani printre oamenii politici… Sau poate că este primul dintre viitorii mohicani? Iată un titlu captivant pentru un articol… Oare Allende nu-şi dă seama că soarta îi e pecetluită?" Chiar în seara precedentă, un compatriot al corespondentului, un boss de la I.T.T. – compania internaţională de telefoane – bine aghesmuit la ora aceea, îi spusese în şoaptă la bar, încercând să prindă cu degetele cuburile mici de gheaţă din paharul cu whisky, spre a şi le azvârli în gâtlejul mereu însetat, dar care nu mal putea înghiţi alcool: „Grăbeşte-te să-i iei interviul preşedintelui… Poate ai noroc să fie ultimul… O să-ţi fie smuls din mâini… Şi ştii cine e împotriva lui? Pinochet. Şarpele ăla fără glas… Muşcătura, în schimb, îi e mortală. E, desigur, o canalie, dar unde să găseşti alţii cumsecade? Să nu sufli însă o vorbă!"

Şi deodată, aşa cum sta şi îl privea pe preşedinte, corespondentul se simţi un mare ticălos. Încălca, desigur, în felul acesta acea lege a gazetăriei, despre care îi vorbise cândva şeful secţiei de ştiri externe: „Să nu te situezi de partea nimănui, doar senzaţionalul să te intereseze. Atât! Ţine minte: ştirile cele mai bune sunt ştirile proaste."

Corespondentului îi plăcea ceea ce îi spunea Allende. N-ar fi trebuit să-i placa şi totuşi îi plăcea. El unul n-ar fi vrut ca soarta unui asemenea om să fie pecetluită. „Ce-ar fi să-i relatez convorbirea mea cu boss-ul de la I.T.T., să-i divulg şi numele lui Pinochet? Numai că aici sunt, pesemne, microfoane peste tot. Dacă şi unul ca generalul Prats a fost achitat, de ce n-ar putea fi pus la cale un accident de automobil în cazul unui gazetar american? Ar fi chiar o treabă avantajoasă. S-ar isca îndată tărăboi pe seama „teroarei roşii"… Ehei, cred că încep să devin fricos. Oare am fost şi eu cumpărat? Desigur, nu mituit direct, ci prin

situaţia pe care o am; prin poziţia mea în presă, prin aşa-zisele perspectivei care mă aşteaptă. Oare eu să fi fost acela care a participat de curând, la Universitatea din Kent, la o demonstraţie antirăzboinică, alături de Allison Prause? Sângele ei îmi împroşcase în ziua aceea mâneca bluzei… Am scris atunci primul meu reportaj: m-am făcut cunoscut prin sângele vărsat de ea, iar acum mă tem să previn un on* cumsecade, să-i spun cine va fi viitorul său asasin?”

După ce corespondentul părăsi încăperea, preşedintele zări pe marginea biroului o filă de blocnotes lăsată de oaspete. Pe hârtie era notat cu litere de tipar doar un singur cuvânt: „Pinochet”. Preşedintele răsuci foiţa, îi dădu foc şi o aruncă într-o scrumieră de alamă pe care i-o dăruiseră minerii din Antofagasta. „Probabil că-i o provocare…” gândi Allende, privind cum se stingeau cu încetul literele – negre pe un fond auriu. Până şi cei de stânga mă provoacă să trec la arestări în rândul generalilor. Vor să creeze disensiuni între mine şi armată, să ridice armata împotriva guvernului popular… Nu trebuie să mă las influenţat.”

Preşedintele îşi aminti de ziua precedentă, când, după o şedinţă care avusese loc, generalul Pinochet îl luase prieteneşte de braţ şi-i spusese pe un ton de confidenţă: „Aveţi nevoie de un repaus. Văd că aproape nu mai dormiţi. Să ştiţi că, având armata în spate, puteţi dormi liniştit.” Lui Allende i se păruse că simte o răceală ca de oţel venind de la mâna lui Pinochet şi i se strânsese inima. „Ei nu, devin prea suspicios”, se încruntă preşedintele. O mediocritate ca Pinochet să ajungă peste noapte un complotist? E prea mărginit şi fricos pentru aşa ceva… Nervii, nervii, fir-ar ei să fie… Ieri, când un funcţionar de la interne mi-a pus pe masă o informare despre zvonurile care au început să circule cu privire la inferioritatea mea psihică, mi s-a părut că urmărea ironic felul cum voi reacţiona.

Când am ridicat ochii, nu i-am zărit pe chip decât o politicoasă expresie de slujbaş. Dar cine ştie cum arăta înainte de a-mi ridica privirea? Iată o nouă dovadă că am devenit suspicios… E cazul să mă stăpânesc. Dar cum poţi, să stăpâneşti situaţia existentă? Ea dă din coadă ca un peşte, îţi alunecă din mâini, se volatilizează. Oare de ce a revenit Neruda de la Paris, oraşul pe care l-a îndrăgit atât de mult? Când l-am întrebat despre motivul care l-a îndemnat s-o facă, mi-a răspuns: „Sunt un antişobolan”.

În clipa aceea nu mi-am dat seama ce vrea să spună: împrejur era înghesuială, aşa cum se întâmplă la o recepţie… Acum însă înţeleg. E foarte simplu… De obicei, şobolanii fug de pe o navă ce se scufundă, în timp ce Neruda a revenit pe navă. Dar se scufundă ea oare? Ea trosneşte din încheieturi, are multe spărturi, totuşi merge înainte. Şi va ajunge negreşit în portul de destinaţie. Dacă ar fi să nu ajung eu acolo, n-are importanţă… Şi totuşi aş» fi vrut să mă preumblu şi eu prin acel port, spre care am navigat toată viaţa… Iar gluma lui Neruda a fost un avertisment. Poeţii poate că nu reprezintă raţiunea unei naţiuni, în schimb ci sunt instinctul, intuiţia ei. Raoul Ramon Jimenez a spus cândva că Pablo Neruda este cel mai bun poet prost. Îl irita prolixitatea lui Pablo. Dar după ce Jimenez a vizitat America Latină, şi-a schimbat părerea despre Neruda şi a scris altceva: „Neruda parcă ar dori să umple giganticele întinderi amuţite ale Americii Latine şi să le unească prin versurile sale”. Asta, într-adevăr, e o observaţie exactă… Cele douăzeci de ţări care vorbesc aceeaşi limbă se vor uni, desigur, cândva, în viitor. Dar cum să găseşti un acelaşi limbaj spiritual pentru atâtea popoare diferite, dacă într-o ţară aşa de mică cum e Chile nu izbutim să-l găsim pentru un singur popor? Eu sunt îndemnat să procedez la arestări. Dar atunci când încep arestările, ele se transformă într-un coşcogea

bulgăre de zăpadă, iar acesta într-o avalanşă, care îi măturã şi pe vinovaţi, şi pe nevinovaţi. Cruzimea, chiar impusă de împrejurări, transformă dreptatea în nedreptate. Totuşi, dacă dreptatea e prea molatică, cruzimea o calcă în picioare, o striveşte. O dreptate molatică devine fără voie cauza existenţei a tot atâtea victime lăsate de ea, fără împotrivire, în calea represiunii, şi în cazul ăsta se poate oare numi ea dreptate? Oare cum să găseşti acea limită unică ce ar permite dreptăţii să nu dea dovadă de atâta cruzime, încât să devină contrariul său, dar, în acelaşi timp să nu fie nici incapabilă de a se apăra?”

Cam asemenea întrebări îşi punea preşedintele Allende şi nu găsea răspuns la ele, iar mulţimea femeilor continua să bată în fundurile unor cratiţe goale, scandând sub ferestrele palatului „La Moneda”:

— *Algo corner! Algo comer!*

Era pe la mijlocul lui august 1973.

Ziua de unsprezece septembrie, când Pinochet avea să ordone bombardarea palatului prezidenţial, nu mai era departe…

23

În decursul istoriei au loc unele evenimente care, prin intermediul ziarelor, al radioului şi televiziunii, aduc chiar ele la cunoştinţa tuturor că reprezintă istoria, Dar tot ce i se întâmplă fiecăruia dintre oamenii obişnuiţi, lipsiţi de orice fel de celebritate, este şi asta o istorie. Milioanele de telespectatori care urmăresc pe micile lor ecrane explozii de bombe, deturnări de avioane, congrese politice, concursuri de frumuseţe, meciuri de fotbal, consideră cu naivitate că au de fiecare dată în faţa ochilor cel mai important eveniment din viaţa omenirii. Dar dacă vreunul dintre aceşti telespectatori va fi săgetat fără veste de-un junghi la inimă şi, alunecând din fotoliu, îşi va da seama că moare, evenimentul cel mai important pentru el va fi acesta, iar nu cele pe care le consemnase până atunci, privind albastrul ecran al aparatului.

Pentru Keşa şi Serioja, care se căţărau pe stâncile din inima taigalei, împresuraţi de nouri de musculiţe bâzâitoare, problema vieţii sau a morţii tovarăşilor lor constituia acum evenimentul cel mai important din lume. Cine le-ar fi putut face din asta o vină? Musculiţele care Îi se virau în nas şi în urechi erau pentru ei o vie realitate, în timp ce avionul ce trecea sus peste întinderile taigalei şi în interiorul căruia călătorii răsfoiau ziare, luând cunoştinţă de evenimentele, cele mai importante, chipurile, din viaţa omenirii, nu erau pentru cei doi tineri decât o albastră şi inaccesibilă nălucire.

Rupându-şi unghiile de colţurile ascuţite ale stâncilor, izbutiră în cele din urmă să ajungă în vârful costişei, şi, sleiţi de putere, se prăvăliră la pământ. Privind apoi în adâncul prăpastiei, zăriră pragul Voroni de la un capăt la celălalt. Părea un cimitir acvatic, cu bolovanii săi mohorâţi înălţându-se din apă ca nişte pietre funerare. Pietrele erau înconjurate de largi cercuri de spumă albă, care, de-acolo de sus, păreau încremenite. Prin ujuitul vântului ce bătea aici, cel al râului nu izbutea să răzbească, ba mai mult, nu-ţi puteai da seama nici dacă şuvoaiele apei curg la vale ori au încremenit şi ele. Malul mai jos din preajma pragului era pustiu, sau doar părea astfel.

— La priveşte, parcă se vede ceva acolo, îl făcu atent Keşa pe Serioja. Pata aceea neagră, chiar la marginea apei…

— O fi vreun ciot… oftă Serioja.

Îndemnaţi însă de o scânteie de speranţă, porniră să coboare malul, zdrelindu-şi mâinile de tufele care creşteau din loc în loc. Curând, albele cercuri de spumă din jurul bolovanilor prinseră viaţă, râul îşi avântă din nou şuvoaiele, ujuitul lui crescu în putere, însă pata cea neagră rămânea de nedesluşit.

— E un om… zise la un moment dat Serioja, încordându-şi privirea.

— Ba sunt doi… zise Keşa.

În cele din urmă, picioarele lor ajunseră la dunga de nisip din preajma apei şi, cufundându-se în el până la glezne, îi purtară singure spre pata cea neagră.

Pe nisip, uzi până la piele, zăceau, strâns lipiţi unul de celălalt, Veazemskaia şi Kolomeiţev. Alungind gândul că ar fi morţi, lângă picioarele lor desculţe stăteau rânduite două perechi de cizme, iar lângă ele, întinse pe pruncii ş, câteva obiele de pânză. Morţii nu obişnuiesc să-şi usuce obielele. Veazemskaia şi Kolomeiţev dormeau. Erau într-adevăr cufundaţi într-un somn atât de adânc, încât nu se treziră decât cu multă greutate. Trezindu-se,

Veazemskaia îşi trase iute braţul cu care, prin somn, îl îmbrăţişase pe Kolomeiţev. Acesta se săltă anevoie în coate, scuturând din cap şi încercând să-şi revină. În cele din urmă, contururile nedesluşite dinaintea lui luară înfăţişarea lui Keşa şi-a lui Serioja, şi pe chip i se zugrăvi o palidă expresie de bucurie, căreia însă îi luă locul alta, semănând din nou cu cea dinainte, când n-apucase încă să-i recunoască.

— Unde-i Ivan Ivanovici? Unde-i Burstein? îl scutură Keşa de umeri.

Ridicând cu greu braţul care parcă nu mai voia să-l asculte, Kolomeiţev arată spre nişte tufe de păducel răsfirate pe mal. Keşa şi Serioja se repeziră într-acolo.

Peste tufe erau întinse haine puse la uscat. Sărind într-un picior, gol puşcă, Burstein se biciuia cu nişte crengi, încercând să scape de musculiţe.

Prima întrebare cu care îi întâmpinară pe cei doi fu următoarea:

— Chibrituri aveţi?

Keşa scoase din sân o cutie de chibrituri pe care o vârâse la plecare într-un balonaş strâns cu aţă, cu care se joacă copii, iar câteva clipe mai târziu deasupra tufelor se înălţă un salvator fir de fum, menit să gonească gângăniile. Nu departe de rugul improvizat, pe un buştean putred, şedea, acoperit tot de gângănii, dar neluându-le în seamă, un alt bărbat în pielea goală, ce ţinea în mâini un caiet gros, cu coperţi negre, de muşama, căruia încerca să-i desfacă paginile mustind de apă. Era Ivan Ivanovici Zagranicinîi. Ridică spre Keşa şi Serioja o privire rătăcită, apoi coborî iar ochii, încercând să-şi dea seama ce se mai poate desluşi din rândurile mutilate iremediabil de apă.

— S-au prăpădit, asta e, mormăi la un moment dat,

— Cine s-a prăpădit? exclamă Serioja, care crezu o clipă că Ivan Ivanovici şi-a ieşit din minţi. Doar suntem cu toţii aici, n-am murit niciunul…

— Ideile mele s-au prăpădit, spuse cu voce surdă Ivan Ivanovici. Gândurile despre viaţă… Pe toate mi le-a nimicit apa. Şi eu care voiam să trimit caietul ăsta… la…

— Unde? întrebă uimit Serioja, căruia nu i-ar fi trecut nicicând prin cap că Ivan Ivanovici Zagranicinîi şi-ar putea nota ideile într-un caiet.

— Acolo… dădu din cap Ivan Ivanovici, arătând vag undeva, în sus. Poate ar fi fost de folos…

— Daţi-mi voie să-mi arunc şi eu ochii! îl rugii Serioja.

Ivan Ivanovici îi întinse cam fără chef caietul.

— N-ai să înţelegi nimic…

Caietul era greu de câtă apă se îmbibase într-însul, literele îi erau, într-adevăr, şterse aproape cu totul. Nu puteau fi desluşite decât frânturi de cuvinte sau de fraze. Pe cea dintâi pagină de sub copertă, titlul scris cu litere mari de tipar se păstrase mai bine:

I. I. Zagranicinîi. „GÂNDURI DESPRE ORDINE ŞI DEZORDINE". Mai departe însă nu se prea putea înţelege mare lucru: „La… văzut loz «Sla pionerilor sovieti!» Da pentr ce să fie slav dac n-au făcut înc nimic? În loc de lo inci trebui puse pe pereţi proverbe pop are, căci îs mai înţelepte…” „Zicând o v rbă proastă pe se ma altei naţiuni, nu faci naţiunii tale decât” „Dac s-ar re uce coresp între inst ţii, ar ajunge rtie pentr oate că ţile bune”. „Din doi meni buni e mai şor s alegi pe ăl mai bun. Cât des re menii ce nu ac două rale ac din gură” „Nimeni nu poa fie în acelaşi timp medic geolo dulgh cosmonau fierar frize cizmar spălătoreasă, croitor atomist, rândaş. Dar statul de ce poate? Statul tre uie ajutat, eliberat niţeluş…” „Nu dezveţi pe ni eni să beie votca, trebuie să înveţi omul cu s-o be ” „Ălora de nu răspund la scriso oamenilor muncii, să li se scoa de acasă cutiile poştale. Să nu mai aju gă la ei niciun fel de scriso”, „Toţi irectorii fabricilor de încălţ şi îmbrăcăminte ar trebui să-şi poarte nu ai propriile lor produ ” „gazetele să fie

verifi electroni să nu se repete în ele aceleaşi cuvi iar dacă se repe atunci maşi tipografică să s oprească şi să steie aşa pân s-or găsi cuvin noi”… „Împotriva speculan trebu să lupţi nu pri procese ci prin belşu… ”

— Ian dă caietul încoace, se înverşună deodată Ivan Ivanovici Zagranicinîi.

I-l smulse lui Serioja din mâini, şi îl azvârli în rugul ce se încinsese vârtos. Gândurile lui Ivan Ivanovici nu voiau să ardă: se scorojiră, sfârâiră, apoi încetul cu încetul luară foc, se răsuciră, se făcură scrum.

Privindu-i gândurile ce se chirceau în flăcări, Burstein îşi dădu seama brusc, încă o dată, cât îi este de dragă această ţară, cât de imposibilă i-ar fi viaţa în lipsa ei şi a unor oameni ca Ivan Ivanovici, Kolomeiţev, Keşa, Serioja, Veazemskaia şi mulţi alţii, apoi îşi reaminti o poezie, pe care o decupase dintr-un ziar ce apărea pe front, a tânărului pe atunci Narovecatov, care îndurase războiul împreună cu el, cu Burstein: *„Dar în mine, pribtr-al luptelor greul, contopite-n firesc idiom, vorba rusul şi vorba evreul sunt un singur cuvânt: cel de om…”*

Toată lumea îşi pusese deja veşmintele zvântate, apucaseră toţi să-şi potolească foamea cu nişte conserve scăpate întâmplător de la înec, era cazul să pornească la drum, însă Kolomeiţev continua să păstreze tăcere, fără să dea vreun ordin. Părea atât de absent, încât ai fi zis că mai era cufundat şi acum în somnul din care îl treziseră Keşa şi Serioja. De atunci nu mai rostise niciun cuvânt, doar buzele, umflate de înţepăturile gângăniilor, i se mişcau când şi când, iar ochii îi rămăseseră fixaţi asupra unei imagini pe care n-o putea vedea decât el. De fapt, în minte îi stăruia impresia că toţi cei ce şedeau împreună cu el în jurul focului nu sunt decât nişte năluci, că, în realitate, au pierit cu toţii şi că vina acestor morţi n-o poartă decât el, Kolomeiţev. Apoi prinse încet-încet să-şi dea

seama că trăiau cu toţii, dar asta nu putea să-l absolve câtuşi de puţin de vină. Îşi aminti pe urmă, cu totul fără veste, de-un glas ce răsunase într-o căpiţă de fân: „Da n-o să mă uitaţi?”, apoi aceeaşi fată, cu ochii ei gălbui şi irisul pestriţ, care scăpase în colbul de pe uliţă, în faţa maşinii lui, cuiele dintr-o pungă sfâşiată, murmurând „V-aţi uitat cămaşa, cămaşa…” Îşi amintea astfel când de o culpă, când de alta, indiferent dacă ele pricinuiseră sau nu moartea cuiva, căci, oricum, rămâneau pe mai departe tot atâtea culpe. Încerca acum aceeaşi senzaţie ca şi atunci, mai demult în pădurile Bielorusiei, când pielea i se ulcerase din pricina unor nemaivăzute arsuri.

Cei aşezaţi în jurul focului schimbau între ei priviri alarmante, dându-şi seama că ceva nu e în ordine cu el, dar nimeni nu se ho tara să-i vorbească. Primul care îndrăzni fu Serioja, îi întinse lui Kolomeiţev bulgărele cel negru, scânteietor:

— Uitaţi-vă la el, Viktor Petrovici.

Kolomeiţev luă piatra şi, din cauza slăbiciunii, mâna i, se lăsă uşurel în jos, chiar sub apăsarea unei greutăţi atât de mici. Întorcând-o când pe-o parte, când pe alta, păru că nu-şi dă seama despre ce este vorba.

— E casiterit Viktor Petrovici, casiterit! exclamă, înecându-se de emoţie, Serioja. Aţi avut dreptate!

Kolomeiţev desfăcu degetele, şi piatra căzu fără zgomot pe nisip.

— Da, casiterit… zise în cele din urmă, aproape în şoaptă, mişcând anevoie buzele.

Şi încercă să zâmbească, deşi nu prea izbuti s-o facă.

— Ce-o fi acolo? sări brusc în picioare Veazemskaia, ară tind cu mâna spre apa râului. Priviţi!

Chiar în dreptul malului se zbătea printre bolovani o barcă schiloditǎ de cele două praguri.

La prova ei sta aplecat un sac peticit, din care, la fiecare izbitură a câte unui val, curgeau în apă conuri de cedru. Agăţat cu o mână de sac, în barcă zăcea, inert, un trup de om cu capul însângerat. Cealaltă mână, care mai strângea încă ţeava sfărâmată a unei puşti de vânătoare, atârna peste bord în apă, iar apa, nepăsătoare, ba-i scotea la iveală, ba-i cufunda din nou degetele lipsite de viaţă.

Ivan Ivanovici şi Keşa intrară în apă, împotrivindu-se şuvoaielor, aduseră cu greu la mal trupul celui din barcă şi-l lăsară jos, pe nisip.

— Asta-i ispravă de urs. Numai că urşii nu se dau la om. O fi fost vreunul dintr-ăia singuratici… zise Ivan Ivanovici.

Folosindu-se capetele ciopârţite ale vâslelor, fu săpat în tăcere un mormânt. Trupul neînsufleţit, fu coborât într-însul. Apoi groapa fu astupată; cei care făceau acest lucru încercau să nu se uite la obrazul sfârtecat al mortului.

Şi deodată Kolomeiţev îi opri. După ce se trezise, fu primul lui gest conştient. Veni, clătinându-se, la mormânt, apoi îşi îndreptă brusc spatele şi, dând ocol cu privirea, celor de faţă, rosti:

— Pe cei morţi – zice o vorbă – nu trebuie să-i vorbeşti de rău. Dar adevărul despre ei trebuie să-l spui totdeauna. De la minciunile spuse pe seama celor morţi încep minciunile pe seama celor vii. Cel pe care l-am îngropat acum a fost un om rău. Dar el nu s-a născut astfel. Ceva l-a făcut să fie aşa. Poate că acest „ceva” se află în noi. El ştia că nu-l simpatizăm. Antipatia noastră l-a făcut mai rău. Păcat că s-a prăpădit. Acum nu-l mai poţi ajuta. În treaba asta noi înşine suntem de vină…

Şi Kolomeiţev făcu un al doilea gest, cât se poate de clar, îndemnându-i pe cei din preajma lui să astupe groapa.

Ivan Ivanovici şi Keşa înălţară deasupra o moviliţă de bolovani.

— Ar trebui să pornim la drum, zise Kolomeiţev. Serioja, stinge, te rog, focul. Şi unde ziceai că ai găsit bucata asta de casiterit?

PROLOG

„Biografia mea constă – vrând-nevrând –
din mărunţişurile vieţii şi din lucrări…”
K. Ţiolkovski

Varvara Evgrafovna Ţiolkovskaia străbătea piaţa din Kaluga, păşind de-a lungul şirului de măcelării, veritabil iarmaroc al sângelui. Prinse în cârlige, atârnau hălci de carne, cu ştampile vineţii ici-colo şi prelingând pe jos stropi grei, întunecaţi la culoare. Pe tejghele se lăfăiau purceluşi de lapte parcă sculptaţi din porţelan, raţe gata jumulite, cu pieliţa brobonată, galbenă ca chihlimbarul, prundiş jilav de rinichi, straturi cafenii, lăcuite, de ficat, creieri de un alb-trandafiriu, cu păienjenişul lor de vinişoare sângerii. Această parte a pieţei avea şi o muzică a ei, alcătuită din izbituri de topoare şi strigăte ademenitoare de măcelari. Varvara Evgrafovna n-o prea auzea, căci încerca s-o evite pe cât îi sta în putinţă, căutând să nu se apropie mult de tejghele, ca vânzătorii să nu se repeadă să-i vâre cu de-a sila vreo ciozvârtă. Familia Ţolkovski nu consuma carne decât o zi pe săptămână – duminica – în rest se mulţumea cu ce le ofereau grădina lor de zarzavaturi şi borcanele cu murături.

O târgoveaţă gătită şi sulemenită, ce ducea de picioare un gâscan gata pârlit, legănându-şi inert beregata tăiată, îi făcu semn cu cotul prietenei sale,

la fel de gătită, care-o însoţea, cărând la rândul ei un gâscan aidoma.

— Ian te uită… Madam Ţiolkovskaia în piaţă… Minunea lui Dumnezeu!

Prietena chicoti:

— Chiar aşa. Vorbeşte lumea că ’mnealor nu mănâncă decât ciorbe de urzici şi de măcriş. Ba am auzit c-ar mânca şi păpădie. Se duce chiar ea de culege urzici. Cu mănuşi dintr-alea de bal, de-i ajung pân-la coate. Nobilă, nobilă, da’ în burtă numa’ urzici…

Cea dintâi căzu pe gânduri, bănuitoare.

— Şi totuşi barbată-su trebuie să câştige binişor la şcoala aia eparhială… Ce-or fi făcând oamenii ăştia cu banii?

Prietena chicoti cu poftă sporită:

— Îi dă ’mnealui pe stele… Nu-i publică nimeni cărţuliile, şi le tipăreşte pe banii lui…

Izbucniră amândouă în râs, făcând să le tremure cărnurile, iar gâscanii pârliţi prinseră şi ei a dănţui în mâinile lor. Varvara Evgrafovna se apropie cu sfială de un măcelar.

— Aş dori nişte carne de vită…

Măcelarul îşi netezi, plin de sine, barba despicată în două fuioare:

— Din care să fie, coniţă… Pentru supă sau pentru altceva? Că avem şi nişte muşchi: numa’ bun pentru biftecuri englezeşti…

Varvara Evgrafovna îl întrerupse, zorită:

— Pentru supă, te rog…

Atenuându-şi întrucâtva tonul servil, dar continuând să fie respectuos, omul zise:

— V-aş oferi bucăţica asta… Are un os cu măduvioară… O minuna Cântări la iuţeală halca de carne. Îs numa’ trei funţi şi ceva.

Varvara Evgrafovna rosti descumpănită:

— Nu s-ar putea bucăţica de colo, e mai mică… Aş dori să aibă numai vreun funt jumătate…

Măcelarul schimbă paşnic hălcile de carne din cârligul cântarului.

— De ce să nu se poată, coniţă? Trebuia să ziceţi aşa de la-nceput… Numa’ că şi aici îi mai mult de-un funt jumate. Îs aproape doi.

Simţind aţintite asupra ei privirile celor două ţaţe ce se apropiaseră între timp şi roşind cumplit, Varvara Evgrafovna stărui:

— Atunci mai taie din ea…

Măcelarul oftă, aruncă halca pe butuc, dar opri în aer securea pe care o ridicase.

— Eh, la ce s-o mai tai… Vă mai las din preţ şi gata…

Posesoarele celor doi gâscani pârliţi asistară la scenă zâmbind ironic, dar în clipa când Varvara Evgrafovna se întoarse spre ele, chipul lor căpătă o expresie din cele mai inocente.

— Bonjurică, Varvara Evgrafovna! Nu ne-am văzut cam de multişor.

— Bună ziua… le răspunse din vârful buzelor Varvara Evgrafovna, încercând să-şi facă loc printre cei doi gâscani.

— Te-ai cam tras la faţă. De ce oare? o asaltă, compătimitoare, prima dintre ele.

A doua izbucni pe acelaşi ton:

— Bărbăţelul te-a adus în halul ăsta, asta e… Ian te uită: numa’ pielea şi osul. Nici n-ai pe ce pune mâna. Or, e lucru ştiut că nurii noştri muiereşti stau tocmai în carne… Şi se bătu, satisfăcută, pe şoldurile otova.

Cea dintâi se plecă spre Varvara Evgrafovna cu un aer confidenţial:

— Mă uit la ’mneata, Varvara, şi mă minunez: cum de-l poţi răbda? E un om cumplit!…

Pe neaşteptate, Varvara Evgrafovna surâse:

— Cumplit?… Să ştii că şi eu sunt cumplită… Şi chipul ei cu pometi uşor asiatici, cu pielea întinsă, gălbuie, cu ochi mici şi negii, căpătă, într-adevăr, expresie înfricoşătoare, încât interlocutoarele se retraseră fără voie un pas înapoi.

— Uf, ce hoaşcă… făcu cea dintâi după un timp, revenindu-şi din spaimă. Chiar că-i cumplită muierea asta. Te ipnotizează cu ochii ăia de sperietoare… Zice una lume că oamenii ăştia fac acasă nişte treburi necurate… Barbată-su cică ar cumpăra de pe unde găseşte linguri de cositor ca să facă din ele aur… Un solomonar şi-un ţicnit…

— Ba n-aş zice că-i ţicnit, de vreme ce se pricepe să facă din cositor aur, clătină din cap cealaltă. Da ia spune-mi, cum ai de gând să-ţi prepari gâscanul: cu mere sau cu varză?

— N-ai ghicit… zâmbi satisfăcută prima. Îl fac umplut, fir-ar el să fie. Vâr într-însu' orez şi prune uscate, îl cos frumuşel şi-l bag la cuptor…

Cât despre Konstantin Eduardovici, unde credeţi că se afla dumnealui la ora aceea? La ora aceea dumnealui se afla la fabrica de vinuri a negustorului Semiradov, străbătând-o, susţinut cu respect de braţ de însuşi proprietarul ei. Semiradov nu aducea deloc a negustor rus din secolul al nouăsprezecelea, aşa cum i-a descris cu multă măiestrie în piesele sale Ostrovski. Era, într-adevăr, fiul unui asemenea negustor, care, în urmă cu vreo cinci ani avusese un sfârşit, să te cruceşti şi mai multe nu – se înecase de lăsata-secului cu o bucată dintr-o pulpă de miel. Spre deosebire de tătâne-su însă, care îi lăsase o avere bunişoară, tânărul Semiradov nu purta nici cizme de iuft, nici ciuică[101], nici barbă, nici tunsoare *v skobku*[102], şi nici nu-şi da pe păr cu ulei de brusture, dimpotrivă, purta un costum cadrilat, cu vestă, de provenienţă pariziană, ghete de lac prevăzute cu ghetre,

În cravată de mătase prinsă cu un ac pe care sclipea un ditamai rubin, iar părul de nuanţă roşcată, coafat la însuşi Georges, cel de lângă podul Kuzneţki de la Moscova, îi scăpăta de sub pălăria moale, londoneză, cu o adâncitură măiestrită în vârful calotei. Semiradov vorbea (ce-i drept, cu pronunţat accent de provincial) franţuzeşte şi englezeşte, avea o întreprindere de

pescuit sturioni la Astrahan, alta, de morărit, la Tver, câteva băi de aburi şi birturi la Saratov, îşi făcea planuri să înfiinţeze cu nişte belgieni o societate pe acţiuni pentru producţia de automobile, colecţiona tablouri de-ale impresioniştilor, iar în orele libere se ocupa de spiritism. Fabrica era pentru el un fel de relicvă de familie, căci ea pusese temelia afacerilor de mai târziu ale răposatului său părinte, însurat, după datină, pe vremea când lucra ca vânzător la un magazin de încălţăminte, cu fiica patronului său şi întemeind apoi, cu ajutorul dotei dobândite, această afacere veselă, aureolată de aburii vinului. Spre deosebire de alţi negustori din Kaluga. Semiradov-junior, ale cărui fiice învăţau amândouă la şcoala eparhială unde Ţiolkovski era profesor, nu-l lua niciodată în derâdere, ci, dimpotrivă, îi vizita deseori atelierul, pipăia cu mare atenţie dirijabilele, iar într-ascuns, tatona şi intenţiile, planurile lui.

Dirijabile îi trezeau lui Semiradov un viu interes. La vremea aceea, transportul sturionilor de la Astrahan la Paris urma o cale ce implica mari dificultăţi: Întâi cu vaporul, apoi cu trenul, primenindu-se mereu gheaţa din jurul lor. Pe când un dirijabil, în nacela căruia sturionii, cufundaţi în căzi mari, ar plescăi cu cozile lor vânjoase prin apa provenită din Volga natală şi exportată, cu ei cu tot, direct pe Câmpiile Elizee – ei bine, o treabă ca asta *avea* darul să-l impresioneze pe Semiradov. Nobilimea rusă, a cărei viaţă Semiradov o urmărea cu un sentiment de superioritate şi dispreţ, prinsese cam de multişor miros, aidoma unui hartan stătut de sturion şi oricât de des ar fi schimbat gheaţa, faptul nu-i mai putea fi de niciun folos. După părerea lui Semiradov, viitorul depinde de alianţa dintre capital şi ştiinţă. Tocmai de aceea îl interesau mult mai mult invenţiile de tot soiul, decât relaţiile cu conţii şi ducii, relaţii care, până mai ieri-alaltăieri, iar fi gâdilat fără doar şi poate

orgoliul de negustor. Acesta era şi motivul care îl determina să-i acorde atâta consideraţie lui Ţiolkovski.

— Iar aici, Konstantin Eduardovici, e, s-ar putea spune, secţia mea de otrăvuri: aici fabricăm porto. De băut, eu nu-l beau şi nici dumitale nu ţi-l recomand. E cel mai rapid mijloc de a căpăta o gastrită, ba chiar şi-un ulcer. Căci vinul ăsta se fabrică din orice, până şi din pingele vechi, date prin tocător.

— Şi-atunci de ce-l fabricaţi? se încruntă Ţiolkovski.

Semiradov zâmbi şi strânse din umeri:

— Lumea îl bea cu plăcere… Precum se ştie, limba omului e înzestrată cu nişte papile gustative. Dar cât de educat e gustul la noi, o ştiţi şi dumneavoastră prea bine. Papilele gustative sunt arse de votcă şi nu mai disting gustul unui vin sec, de calitate superioară. Oamenilor simpli li se pare prea acru. Or, acriţi de viaţa pe care o duc, mai pot ei să bea şi-un vin acru? Aşa că preferă fie să şi-o înece în votcă, fie să şi-o mai îndulcească bând porto. Vinişorul ăsta-i ca ilustraţiile din *„Niva”*[103] sau ca tablourile de prost gust pe care le cumperi la bâlci: e şi ieftin şi-ţi îndulceşte şi inima.

Mai făcând câţiva paşi, Ţiolkovski se opri, uimit. Pe unul dintre pereţii halei, deasupra unei uriaşe căzi de stejar în care nişte muncitori, folosindu-se de prăjini lungi cu capetele înfăşurate în cârpe, mestecau o fiertură suspectă la înfăţişare, atârna o ditamai icoană.

— E o inovaţie de-a mea, zâmbi Semiradov. Ca să aibă oamenii cui să se-nchine. La mine Dumnezeu e un fel de maistru-şef: de băut nu bea şi-i cu ochii după beţivani. Ştiţi că a fost de folos treaba asta? Consumul de alcool în timpul lucrului a scăzut simţitor.

— Dar dumneata… crezi în Dumnezeu? întrebă Ţiolkovski şi ochii îi sclipiră de sub lentilele ochelarilor.

Semiradov izbucni în râs, apoi spuse hâtru, cu glas mai scăzut, ca să nu-l audă muncitorii:

— După cum vedeţi, Dumnezeu lucrează pentru mine. Iar în cei care se află în serviciul meu eu n-am niciodată deplină încredere.

— Nu mi-aş dori să lucrez pentru dumneata, clătină din cap Ţiolkovski.

— Ba eu zic că lucraţi de mult pentru mine, numai că nu vă daţi seama de treaba asta, râse din nou Semiradov. Cum credeţi că ar fi posibil să vă puneţi în practică invenţiile fără oameni ca mine? Doar noţiunea de progres înseamnă geniu plus beneficiar. În lipsa unor beneficiari, până şi cele mai geniale idei sunt sortite să piară ca nişte soldaţi anonimi, în tranşeele circumvoluţiunilor cerebrale…

— Te exprimi foarte plastic, observă Ţiolkovski. Doar că n-o să fie totdeauna aşa: ideile să aparţină unora, iar mijloacele materiale necesare realizării lor să se afle în mâinile altora…

— Ba aşa o să fie totdeauna, rosti Semiradov fără pic de îndoială în glas şi deschise larg în faţa lui Ţiolkovski uşile halei următoare. Iar asta, zise el, este mândria mea: secţia de rachiuri şi lichioruri. Aici nu mai este vorba de otravă. Totul se prepară pe bază de produse naturale. Facem rachiu de scrântitoare, de pojarniţă, de scoruş – cu nimic mai prejos decât cel produs de Şustov! Apoi rachiuri cu esenţă de muguri de mesteacăn, de frunze de coacăz, de ardei, de petale de trandafir… Chinezii, ce-i drept, fac rachiu şi din esenţă de şarpe, dar noi sper să nu ajungem până acolo… Iată şi lichiorurile: de căpşuni, de zmeură, de broboane, de coacăze negre, de răchiţele, smârdar, vişine, mere, coarne… Iată lichiorul din fructe ce se cheamă „feihoa”. Le aducem tocmai din Suhum. N-aţi vrea să-l gustaţi? E un deliciu…

— Mulţumesc, doar ştii că nu beau alcool, refuză politicos Ţiolkovski.

— O, iertaţi-mă, am uitat! Ce s-ar fi ales de mine, Konstantin Eduardovici, dacă toată lumea ar fi ca dumneavoastră? Fără doar şi poate, aş fi ajuns la faliment.

Şi Semiradov goli cu satisfacţie amândouă păhărelele de cristal, pline cu lichidul scânteietor, de culoarea smaraldului, care fuseseră aduse pe o tavă de argint, pentru el şi oaspete.

— Va veni vremea când lumea nu va mai consuma băuturi alcoolice, zise Ţiolkovski.

Semiradov îl ameninţa în glumă cu degetul, ca pe un copil.

— Aş, aş… Nu încercaţi să mă înfricoşaţi. În orice caz. Rusia nu-i ameninţată… Rusul nu se poate lipsi de două lucruri: de votcă şi de ţar. Iar dacă pe ţar o să-l detroneze cândva, tot el, pe urmă, o să-i ducă dorul.

— Din câte-mi dau seama, multora le lipseşte, după cum sună zicala, „un ţar în căpăţână”[104], şi totuşi o duc foarte bine, zâmbi Ţiolkovski. Până şi ţarului nostru îi lipseşte „ţarul" ăsta. Are mintea cam slăbuţă. Cu războiul împotriva japonezilor a făcut-o de oaie, iar acum, din câte se vede, are de gând să pornească război împotriva nemţilor. Războiul însă-i treaba cea mai absurdă, sau, exprimându-mă în limbajul dumitale, cea mai nerentabilă din câte există…

— Greşişi, Konstantin Eduardovici… ripostă Semiradov cu însufleţire. Dacă războiul ar fi, într-adevăr, o treabă nerentabilă, credeţi-mă că nimeni n-ar purta războaie: câţi nu se ocupă în lume de fabricarea prafului de puşcă, a cartuşelor, obuzelor, puştilor, tunurilor. Dacă n-ar mai fi războaie, ce s-ar face toţi ăştia? Câţi ruşi n-ar rămâne şi ei şomeri! Dar proprietarii de fabrici – credeţi că ar fi ei atât de proşti să oprească producţia? Să-şi lărgească întreprinderile, să le perfecţioneze utilajul, asta da, oricând. Să luăm, de pildă, tancurile. Fabricarea lor oferă largi perspective. Utocikin al nostru o face deocamdată pe circarul

cu aeroplanul, dar ochii oamenilor de afaceri s-au şi aţintit asupra lui: cum ar putea să agaţe de aeroplanele astea, ale lui, niscaiva bombiţe. La fel o să se întâmple şi cu rachetele dumneavoastră. Profitul trebuie scos din orice. Iar cele mai rentabile afaceri sunt alcoolul şi războiul. Ca să fiu sincer, am tatonat şi eu terenul pe la departamentul de război în legătură cu o eventuală furnizare de echipament militar în caz de război. Şi trebuie să vă spun că, în ciuda înaltelor sentimente patriotice ale domnilor învestiţi acolo cu răspundere, o asemenea comandă n-o poţi căpăta fără mită. Gândiţi-vă bine, Konstantin Eduardovici: ce se ascunde oare sub fluturările drapelelor militare? Profitul…

— Există totuşi pe lume şi profit moral. Putem însă vorbi despre aşa ceva în cazul războiului? murmură Ţiolkovski, copleşit de logica interlocutorului.

— Ba bine că nu! exclamă netulburat Semiradov. Când nu-i război, pentru toate neorânduielile sunt învinuiţi evreii. Un braţ dornic de harţă îşi vântura la pogrom ghioaga, şi insul respectiv parcă se simte mai uşurat. Încet-încet însă se lămureşte: pogromurile nu uşurează câtuşi de puţin viaţa. Şi-atunci împotriva cui se întoarce braţul dornic de harţă şi înarmat cu ghioaga? Împotriva ţarului. Ţarul însă nu-i bătut în cap; ca să îndepărteze pericolul de la sine, îi strecoară insului în cauză pe altcineva care, chipurile, e vinovat pentru toate: pe japonez sau pe neamţ… Iar guvernanţii din Japonia sau Germania, ca să rămână la putere, scornesc şi ei, la rândul lor, duşmani, cărora le zic ruşi… Iată, Konstantin Eduardovici, şi o fuzionare directă între profitul moral şi cel material… Un mecanism din cele mai simple.

— Odios mecanism, se încruntă Ţiolkovski.

— Dar omul însuşi nu-i odios? zâmbi ironic Semiradov. Cei ca dumneavoastră sunt nişte

excepţii. Dacă toată lumea ar fi aşa, n-ar mai fi nevoie nici de guvern, nici de armată şi nici de poliţie. Căci, trebuie să recunoaştem: toţi înjură poliţia, dar toţi au nevoie de ea. Căci poliţia te apără totuşi de jafuri.

— Însăşi existenţa ei e un jaf, ripostă Ţiolkovski, străduindu-se să-şi desprindă catarama de bronz, în formă de cap de leu, a pelerinei, ce i se agăţase de marginea uneia dintre lăzile cu sticle de vin, puse unele peste altele, până aproape de tavan. Măcar şi pentru faptul că pentru poliţie se cheltuiesc fondurile de care duc lipsă spitalele, şcolile, bibliotecile…

— De acord, zise Semiradov, desprinzând cu îndemânare leul de bronz. Poliţia înseamnă jaf, armata înseamnă jaf, birocraţia înseamnă jaf, capitalismul înseamnă jaf… Dar ia spuneţi-mi: cine a născocit sistemul ăsta de guvernământ? Oamenii înşişi, care se tem de incapacitatea lor de a conduce. Iertaţi-mă că vă-ntreb, Konstantin Eduardovici, dar de ce o faceţi dumneavoastră pe omul neprihănit? Nu beţi, nu fumaţi… Chiar vreţi să fiţi mai bun decât toţi ceilalţi? Un proverb rus spune că ce-i în mintea omului treaz e în gura beţivului. Or, dacă toţi oamenii s-ar lăsa de băutură, şi-ar pierde şi această unică ocazie de a fi sinceri…

— Crezi dumneata că eu nu sunt sincer? îl privi pe sub sprâncene Ţiolkovski.

Semiradov rămase gânditor câteva clipe, apoi oftă:

— Ştiţi, Konstantin Eduardovici, să-mi fie cu iertare, dar am crezut un timp că umblaţi cu vicleşuguri. Prea mi se părea neobişnuit ca un om să gândească aşa cum gândiţi dumneavoastră. Pe urmă, când v-am cunoscut mai îndeaproape, când v-am vizitat şi atelierul, mi-am dat seama că nu-i aşa. Sunteţi cu adevărat un om sincer. Ba poate chiar prea sincer. Numai că nu oricine poate să fie astfel. Nu-l ţine cureaua… Uite, m-aţi întrebat

adineaori despre credinţa mea în Dumnezeu, iar eu v-am dat un răspuns pe jumătate în glumă, pe jumătate serios. De cinismul meu nu mi-e ruşine, căci el mi-e baza. Dar care e Dumnezeul căruia vă-nchinaţi dumneavoastră? Care vă e credinţa?

— Dumnezeul meu este omul, deşi e încă departe de a fi perfect. Dar ca să-l perfecţionăm, nu trebuie să începem cu alţii, ci cu noi înşine… vorbi Ţiolkovski, uitând cu totul unde se află şi stând sprijinit, ca de-o tribună, de marginea unei lădiţe cu rachiu de scrântitoare. Eu cred într-o lume fără state, fără stâlpi de hotar, fără armată, poliţie, exploatare, bani…

— Fără bani? râse ironic Semiradov.

— O să-i înlocuiască adeverinţele din câmpul muncii. Ba poate că n-o să existe nici asemenea adeverinţe, căci orice adeverinţă e o manifestare de neîncredere în om… îi luă vorba Ţiolkovski. Oamenii sunt atât de dezbinaţi, încât nu au un scop comun. Or, nimic nu contribuie la aflarea acestui scop decât existenţa unui duşman comun. Şi omenirea are un asemenea duşman.

— Care să fie acela? întrebă pe un ton neîncrezător Semiradov.

— Moartea, răspunse cu simplitate Ţiolkovski. Dacă toate mijloacele pe care oamenii le folosesc astăzi pentru a lupta unii împotriva altora le-ar folosi pentru a lupta unii în apărarea altora, atunci ar birui nu numai bolile, ci chiar şi moartea. Căci moartea poate că este şi ea o boală, căreia încă nu-i cunoaştem virusul. Poate că savanţii vor izbuti chiar să-i reînvieze pe strămoşii noştri îndepărtaţi. Ia spuneţi-mi, nu v-ar fi făcut oare plăcere să luaţi micul dejun împreună cu Socrate, să prânziţi cu Alexandru Macedon, să cinaţi cu Puşkin?

— Nu ştiu dacă le-ar fi făcut lor plăcere… încercă să-i răspundă printr-o glumă Semiradov, cu un gând nemărturisit în minte: „Poate că-i, într-adevăr, smintit, aşa cum se zvoneşte? Ba nu, mintea îi este limpede, şi-apoi are şi nişte mâini de

aur… Dacă ar fi să te gândeşti numai la schiurile acelea nautice pe care le-a construit! M-a rugat atunci să-i dau troica cea mai iute pe care o am, a legat de ea nişte frânghii… Caii au luat-o la trap pe mal, iar el, în urma lor, stând în picioare pe schiuri – doar barba îi flutura peste costumul de baie, în dungi. Mi s-a părut în clipa aceea că seamănă cu faimosul Ivan Poddubnîi. Dar oare prin forţa gândirii sale nu-i un adevărat Poddubnîi? Toată Kaluga a ieşit pe malul râului să vadă minunăţia. Numai că n-a mers prea mult cu schiurile acelea: a căzut în apă. Iar după ce a ieşit la mal, zice: «Parcă asta-i viteză! Abia după ce o să avem şalupe cu motoare puternice, o să putem folosi schiurile ca lumea!»“ Semiradov îşi curmă gândul şi îl întrebă pe Ţiolkovski: Dar ce-o să faceţi cu atâta omenire? Că pe Pământ şi aşa începe să cam fie înghesuială… Numai moartea reprezintă deocamdată un remediu…

— Dar stelele? La ele nu te gândeşti? zise Ţiolkovski înainte de a părăsi hala.

Ieşiră amândoi în curte, unde mai mulţi flăcăi cu şorţuri de piele dinainte încărcau în căruţe lăzi cu sticle. Unul dintre ei, neobrevându-l pe Semiradov, scoase dintr-o lădiţă o sticlă de porto. Împinse cu degetul său vânjos dopul în interiorul sticlei, apoi o duse la gură. Furişându-se în spatele lui, Semiradov îl apucă de ureche, făcându-l să scoată un urlet de durere, şi îl aduse în faţa lui Ţiolkovski:

— Priviţi-l, Konstantin Eduardovici, pe acest alcoohomosapiens! Unul ca ăsta şi în Cosmos ar zbura cu sticla după el…

Luându-şi rămas-bun de la Semiradov şi refuzând politicos să se folosească de trăsura acestuia, Ţiolkovski porni spre casă de-a lungul unei vâlcele de la marginea oraşului, împungând cu vârful bastonului-umbrelă rădăcinile care ieşeau ici şi colo din pământ, de-o parte şi de alta a cărării. Era surescitat, chiar furios, însă furia nu

părea lipsită de o ţintă precisă, ci, dimpotrivă, concentrată asupra unei anumite idei. Începu să murmure ceva, ca şi când şi-ar fi împărtăşit sieşi gândurile:

— Şi totuşi există o problemă a problemelor: de ce toate astea? De ce există lumea, Universul, Cosmosul? De ce? Filosofii noştri nu meditează la asemenea probleme. Ori nu vor s-o facă, ori se tem. Filosof care nu gândeşte! Un Democrit căruia îi e frică! Cu neputinţă de conceput! E ştiinţific tot ce-am izbutit să ţinem în palmă şi nu e ştiinţific tot ce nu izbutim să înţelegem? Cu asemenea deviză nu poţi ajunge departe nici pe jos, darmite să mai şi zbori…

Pe fundul vâlcelei stăruia liniştea, iar bolboroseala lui Ţiolkovski se îngâna cu foşnetul frunzelor de toamnă ce se roteau lin prin văzduh. Şi deodată, în faţa lui se desfăcu la maximum, scrâşnind şi barând cărăruia, o armonică. Armonica se afla în braţele unui crai de mahala cu ochi obraznici, unsuroşi, înceţoşaţi acum de niscaiva produse de-ale lui Semiradov. De sub cozorocul lăcuit, frânt, al şepcii, îi răsărea un ciuf stufos; era încins peste rubaşca de fante, având brodate la guler un şir de albăstrele, cu o cureluşă subţire, bătută cu ţinte şi, cu toate că vârfurile cizmelor îi erau stropite cu noroi, carâmbii lor străluceau ca oglinda. De-o parte şi de alta, stăteau doi găligani zdrenţăroşi, „ciracii", gata să execute, slugarnici, orice poruncă a şefului. Unul dintre ei duse mâna la carâmb şi în clipa următoare un cuţit de cizmărie se propti în barba lui Ţiolkovski. Celălalt, rânjind şi scălâmbăindu-se, îi pipăi cu delicateţe prefăcută buzunarele…

— Cesuleţul, Excelenţă…

— Poftim, zise Ţiolkovski, scoţându-şi ceasul din buzunarul jiletcii. Marca „Pavel Bourre". Nu l-am reparat niciodată. Vreţi să vă arăt cum se întoarce?

Asemenea politeţe îl făcu pe borfaşul care pusese deja mâna pe ceas să rămână cu gura căscată, apoi să-şi îndrepte spre şef privirea mirat-întrebătoare. În ochii înceţoşaţi ai acestuia păru că se aprinde o luminiţă:

— Ba nu-i deloc Excelenţă… ’Mnealui e… Pasărea!

Aşa îl poreclise pe Ţiolkovski, luându-l în derâdere, lumea din Kaluga. Apoi şeful făcu un semn poruncitor din ochi, şi borfaşul reintroduse, cu un gest de scuze, ceasornicul în buzunarul vestei lui Konstantin Eduardovici. Un alt semn, şi cuţitul dispăru şi el în carâmbul cizmei.

— Ei, Pasăre, când pornim spre stele? întrebă şeful zâmbind cu îngăduinţă. Încă nu ţi-a frânt nimeni aripioarele?,

Cei doi borfaşi chicotiră.

— Le am suficient de trainice, răspunse Ţiolkovski. Iar spre stele o să zburăm. Fără doar şi poate.

Borfaşii râdeau în hohote, ţinându-se de burtă.

— Vai de voi, stepanrazini de mucava ce sunteţi! Stepan Razin a înecat-o pe prinţesa persiană în Volga, iar voi vă înecaţi sufletul în rachiu. Nici de jefuit nu vă pricepeţi să jefuiţi… oftă Ţiolkovski.

Chipul şefului se încruntă:

— Ia vezi, ia vezi, Pasăre, nu jigni poporul. Poporul bea de necaz…

Ţiolkovski fu cuprins de iritare:

— Necazul trebuie să-ţi ascută mintea, nicidecum să te îndemne la băutură. Crezi că nu fac şi eu parte din popor? Crezi că poporului îi aparţin numai cei ce se tăvălesc prin şanţuri? Şi-apoi, era mai bine să-mi furaţi ceasul, decât să-mi furaţi timpul…

— Ia-o mai moale, Pasăre, mormăi şeful.

Auzindu-i intonaţia schimbată, borfaşul dintâi îşi duse iar mâna la carâmb în căutarea cuţitului, dar privirea celuilalt îl făcu să se oprească.

— Să ştiţi că nu mă tem de moarte, continuă, iritat, Ţiolkovski. Teamă-mi e că o să muriţi voi, şi cu aceeaşi prostie în cap. Pe când omul trebuie să trăiască veşnic.

— Cum, cum? făcu, nepricepând, şeful.

— Veşnic! strigă Ţiolkovski. Atunci poate că şi proştii vor avea răgaz să se deştepte.

Pe neaşteptate, Ţiolkovski îşi înfipse amândouă mâinile în armonica şefului (care scoase nişte sunete stranii) şi, scuturându-l pe găligan de piept, încercă să-i explice ceva, dar încercarea părea mai degrabă sortită eşecului; şi totuşi poate că merita s-o facă, poate că nu era cu desăvârşire în van.

— Multă lume nu are înainte decât o viaţă scârnavă, de care nimeni n-are nevoie, apoi un mormânt, o groapă murdară, şi cu asta – basta. Dar rezultatul? Rezultatul care e? Ţiolkovski vorbea febril, uitând pe cine are în faţă. O lipsă reciprocă de înţelegere, războaie, neputinţă în lupta împotriva naturii, o muncă istovitoare, boli, o viaţă scurtă şi chinuită, în veşnică spaimă în faţa veşnicei dispariţii…

Speriat, şeful se străduia să se elibereze din mâinile surprinzător de puternice ale lui Ţiolkovski.

— Ce te-a apucat, Pasăre, ce te-a apucat?

Ţiolkovski însă îl ţinea cu temei şi continua să-l scuture, încercând să vâre măcar ceva, cât de cât, în căpăţâna împodobită de ciuful cel stufos:

— Moartea nu-i decât o iluzie a raţiunii omeneşti, prostule. Orice fiinţă umană trebuie să trăiască şi să. gândească în aşa fel, ca şi când ar şti că, mai devreme sau mai târziu, poate dobândi totul. Oamenii vor putea dobândi nemurirea dacă o vor considera, toţi, până la unul, o problemă primordială…

Cei doi borfaşi se străduiau să-şi scoată şeful din mâinile lui Ţiolkovski, dar fără succes, căci el continua pe un ton din ce în ce mai aprig:

— Când toţi oamenii vor ajunge nemuritori, Pământul va deveni prea mic pentru ei. Dar vor avea la dispoziţie stelele, pricepi? Iar ca să ajungă la ele – rachetele…

Şeful izbuti, în sfârşit, să se elibereze şi, abia trăgându-şi sufletul, îngăimă:

— Pricep… pricep…

Şi-atunci, Ţiolkovski îşi reluă drumul în jos, spre adâncul vâlcelei, bolborosind, continuând parcă să-şi mărturisească sieşi gândurile ce-l frământau: „Nu, domnule Semiradov… Omul nu se va opri în evoluţia sa. Mai ales că raţiunea îi spune de multă vreme că, din punct de vedere moral, e încă imperfect. Într-adevăr, instinctele sale animalice sunt deocamdată mai puternice, şi el nu şi le poate înfrânge. O raţiune lipsită de voinţă este egală cu zero, după cum şi o voinţă lipsită de raţiune este egală cu zero…”

În spatele său, insul cu armonică îşi netezi rubaşca, apoi aruncă o privire spre „ciracii” săi, încercând să-şi dea seama dacă cei doi nu credeau cumva că adineaori dăduse dovadă de slăbiciune. Borfaşii se grăbiră să-şi plece privirile. Unul dintre ei îşi duse degetul la tâmplă şi îl roti: semn că Pasărea, chipurile, e cam într-o doagă. Şeful însă se încruntă, şi borfaşul îşi retrase brusc mâna de la tâmplă. Vrând să-şi restabilească demnitatea, şeful strigă cu un aer protector în urma lui Ţiolkovski:

— Hei, Pasăre! Poate ai nevoie de niscai gaz pentru rachetele ’mneatale? Să ştii că-ţi facem rost într-o clipită…

Ţiolkovski însă nu-l mai auzi. Privind silueta omului cu pelerină neagră ce se pierdea în adâncul vâlcelei, şeful rosti gânditor:

— Mi-a povestit odată măicuţa mea un vis de-al ei… Se făcea că murise, iar pe lumea ailantă au pus-o din nou să spele pe jos, să facă mâncare, să stea la albie, să cârpească… Şi s-a îngrozit. Aşa că, la ce i-ar trebui mamei nemurirea? Of, Pasăre, of!

Şi, descotorosindu-se de gândurile acelea zadarnice, care-l împiedicau să se veselească, lăsă din nou să-i cadă ciuful peste butoanele armonicii, desfăcându-i larg burduful multicolor. Cât despre Konstantin Eduardovici, acesta nici nu bănuia măcar că în ziua aceea, fiecare pas al său era urmărit de două fiinţe invizibile: o pereche de tineri căsătoriţi. El se numea Î-Î, iar ea I-I. Erau invizibili pentru că reprezentau, de fapt, doi atomi radianţi, fiind mai mici chiar decât firele de colb ce jucau în razele soarelui strecurate prin rămurişul pomilor întomnaţi ai Kalugăi, pe sub care îşi continua drumul Ţiolkovski. În Galaxia Nemuririi, de unde proveneau cei doi, savanţii rezolvaseră de mult problema trecerii tuturor locuitorilor ei în stare radiantă, precum şi pe aceea a înzestrării fiecărui atom cu capacitatea de a gândi şi a simţi. Iniţial, savanţii ajunseseră la concluzia că moartea survine numai ca rezultat al destrămării unor combinaţii de atomi şi că, după moartea unuia sau altuia dintre galaxieni, aceiaşi atomi devin parte componentă a structurii pomilor, munţilor, ba chiar a altor fiinţe vii. Fiecare din ei este însă lipsit de memorie şi, trecând dintr-o materie în alta, nu poate să încerce bucuria de a se şti nemuritor. Apoi, drept rezultat al unor experienţe efectuate cu multă prudenţă şi care au durat secole întregi, galaxienii s-au trecut pe ei înşişi în stare radiantă, înzestrând fiecare atom cu raţiune de sine stătătoare, cu sentimente, caracter şi cu posibilitatea de a se perpetua în odraslele lor. Galaxienii au depus, de asemenea, multe eforturi ca să-şi reînvieze strămoşii, ai căror atomi erau risipiţi prin natura înconjurătoare. Devenind nişte atomi înzestraţi cu raţiune, ei au învăţat totodată să stea de vorbă cu atomii arborilor, florilor, ierbii, pământului, norilor, le-au trezit şi acestora memoria, şi au izbutit să afle astfel multe lucruri noi despre propria lor istorie. Galaxia Nemuririi nu era guvernată de nimeni: aici nu existau nici state,

nici birocraţie, nici armată, nici poliţie: totul era coordonat prin deplina conştiinciozitate a minusculilor compatrioţi care alegeau, pe termen de un an, şi fără dreptul de realegere, CONSILIUL CONŞTIINŢEI, din care făceau parte atât reprezentanţii galaxienilor, cât şi cei ai faunei, florei, munţilor şi norilor. În această Galaxie a Nemuririi multe profesiuni au dispărut cu totul. N-au mai fost necesari profesorii, căci copiii se aflau chiar de la naştere în posesia întregului tezaur cultural acumulat de predecesori. N-au mai fost necesari medicii, pentru că nu se mai îmbolnăvea nimeni. N-a mai fost necesară hrana, pentru că galaxienii se alimentau cu energie solară. N-au mai fost necesare mijloacele de transport, pentru că galaxienii, printr-o anume concentrare a voinţei, se puteau deplasa oriunde, şi nu numai în limitele galaxiei lor, dar şi în afara acesteia. N-au mai fost necesare locuinţele, pentru că întreaga atmosferă devenise o imensă locuinţă. Ce profesiuni au continuat totuşi să existe în Galaxia Nemuririi? De fapt, noţiunea de „profesie” galaxienii nici n-o aveau. Izbăviţi de grija de a-şi câştiga existenţa, ei se dezvoltau armonios, fiind cu toţii, în acelaşi timp, savanţi, poeţi, muzicanţi, pictori. N-aveau însă nevoie să-şi tipărească versurile, căci erau receptate de ceilalţi chiar din momentul creării lor. Muzica răsuna şi ea, fără instrumente muzicale, stârnind ecouri în întreaga galaxie. Tablourile pictate cu ajutorul radiaţiilor izvorâte din conştiinţa galaxienilor se legănau prin văzduh, neavând nevoie să fie prinse cu niciun fel de cuie. Galaxienii nu vorbeau între ei, ci se limitau să gândească, iar gândurile lor se transmiteau pe dată interlocutorilor – mai precis, intergânditorilor respectivi. Aşadar, Î-Î şi I-I erau, după cum am mai spus, o pereche de tineri căsătoriţi. Tineri, potrivit, fireşte, unităţilor de măsură galactice. Cuplul îşi sărbătorea secolul de miere.

— Vă oferim cu acest prilej o călătorie pe Pământ, le spusese arborele, care era acum preşedintele în exerciţiu al Consiliului, conform principiului electoral. Sperăm că ea va dărui farmec secolului vostru de miere. În acelaşi timp însă, va reprezenta, aşa cum se exprimă unii dintre pământeni, o „deplasare în interes de serviciu”. Noi suntem serios îngrijoraţi de ceea ce se întâmplă în momentul de faţă pe această planetă mică, dar zgomotoasă. Pământenii se află la un nivel foarte scăzut nu numai în domeniul ştiinţei, dar şi al conştiinţei. Până în momentul de faţă, ei nu numai că n-au izbutit să învingă foametea, bolile, moartea, dar grăbesc chiar moartea semenilor lor prin intermediul unor oribile şi anacronice masacre cărora li se spune „războaie. Iar ca arbore ce sunt, nu pot să nu-mi exprim adânca revoltă faţă de modul cum se comportă ei cu confraţii mei de pe Pământ, tăindu-i fără milă şi neînţelegând că pomii sunt şi ei fiinţe înzestrate cu raţiune.

— Mai au şi un mod infam de a se distra, denumit „vânătoare”, adăugă copreşedinta Consiliului, o pasăre.

— De fapt, la fel procedează pământenii şi cu ei înşişi, măcelărindu-se unii pe alţii şi practicând vânătoarea de oameni, continuă arborele. Să fim drepţi însă: nu toţi pământenii sunt astfel. Multora dintre ei războiul le repugnă. Pe lângă cruzimi şi violenţă, pe Pământ, oricât ar părea de ciudat, există şi conştiinţă. E drept, această conştiinţă nu este încă înarmată cu suficiente cunoştinţe. Şi totuşi, unii dintre pământeni au ajuns să ne uimească şi pe noi prin salturile de gândire pe care le săvârşesc în viitor. Uneori asemenea salturi se-ntâmplă să fie ridicole şi, deopotrivă, înduioşătoare. Mă gândesc la un Thomas Morus, la un Campanella… Cât despre ideea nemuririi, aceasta este exprimată sub o formă rudimentară în creştinism, dar aici este vorba mai degrabă de o

idee poetică decât de una realizabilă. Filosoful rus Fiodorov se apropie mai mult de aspectul realizabil al nemuririi, deşi premisele de la care porneşte sunt extrem de slab argumentate din punct de vedere ştiinţific. Unul dintre discipolii săi însă, profesorul de matematică şi fizică Ţiolkovski, ce locuieşte actualmente în oraşul Kaluga, face nişte previziuni uimitoare. Printre altele, el a fost primul care a emis ideea trecerii întregii omeniri în stare radiantă. Punându-şi la un moment dat întrebarea: „Dacă există, într-adevăr, civilizaţii extraterestre mult superioare civilizaţiei noastre, de ce nu încearcă ele să intre în contact cu noi?" a răspuns la această întrebare astfel: „Oare aflându-ne în faţa unui furnicar, am încerca noi să intrăm în contact cu furnicile?" Răspunsul este cam brutal şi nu cred să le fie pe plac multora dintre pământeni. Într-adevăr, care împărat sau prim-ministru, sau chiar băcan, va fi de acord să se considere o furnică? Deşi faptul ca atare n-ar trebui să jignească pe nimeni, căci, potrivit datelor de care dispunem noi, furnicile sunt mult mai inteligente decât oamenii. Nu credem însă că accelerarea dezvoltării umane pe calea unor intervenţii din afară ar fi folositoare. Dacă noi vom dezvălui pământenilor toată grozăvia vieţii lor, ei s-ar putea înspăimânta atât de tare, încât să-şi piardă energia şi să devină toţi, fără excepţie, pesimişti. Noi suntem convinşi că vor ajunge ei înşişi să se perfecţioneze, deşi va fi un proces chinuitor şi de durată. Ca atare, nu ne rămâne altceva de făcut decât să stăm în expectativă, aşteptând ca acest fenomen să se producă. În consecinţă, misiunea voastră, dragii noştri Î-Î şi I-I, este de a-l urmări, fie şi de-a lungul unei zile, pe acest venerabil reprezentant din Kaluga al omenirii şi de a ne comunica apoi, la întoarcere, dacă, într-adevăr, corespund, realităţii informaţiile de care dispunem cu privire la dânsul. Dacă este aşa, atunci soarta omenirii nu-i deloc disperată…

Î-Î şi I-I îşi concentrară în sine energia dislocantă şi se pomeniră curând în oraşul Kaluga, la fabrica de băuturi, unde Ţiolkovski tocmai purta discuţia aceea cu Semiradov, discuţie care avu darul să le ofere multe date preţioase privitor la o planetă atât de ciudată cum e Pământul. După ce convorbirea luă sfârşit, îl însoţiră, nevăzuţi, de-a lungul cărării care şerpuia prin vâlcea şi asistară la întâlnirea lui cu ceilalţi trei reprezentanţi ai pământenilor.

— Omul ăsta gândeşte în aşa fel, de parcă ar fi trecut de mult în stare radiantă, cugetă Î-Î.

— Exemplul personal are o mare importanţă, cugetă drept răspuns I-I. Locuitorii galaxiei noastre au avut şi ei odinioară multe neajunsuri asemănătoare cu ale pământenilor. Au apărut însă, la un moment dat, unii galaxieni care au depăşit gândirea contemporanilor. Ei nu au fost înţeleşi, ba mai mult, au fost luaţi în derâdere, iar unii dintre ei chiar executaţi sau internaţi tân… alea… cum le zice…

— În case de nebuni, spuse pe calea gândului Î-Î.

— Slavă Domnului că astăzi aşa ceva la noi nu mai există şi nici nu mai poate exista. Cândva, la fel va fi şi pe Pământ.

Cât despre Konstantin Eduardovici, acesta, urcând din vâlcea, se opri să-şi mai tragă sufletul. „Iată că am cam început să gâfâi… La ce bun nemurirea, naiba s-o ia, dacă e să fim nişte nemuritori bătrâni! Bătrâneţe veselă nu există, după cum nu există nici moarte plăcută. O bătrâneţe veselă cu inima tângă… Dar poate că bătrâneţea e şi ea o boală care va fi cândva vindecată? Într-adevăr, viaţa e jignitor de scurtă. O biată fărâmitură în palma veşniciei. Deseori omul moare nefericit numai pentru că n-a avut îndestul timp să devină fericit. Nici eu nu am timp să fac nimic. Mă înfurie până şi faptul că trebuie să dorm. Dacă omul trăieşte în medie 70 de ani, asta

înseamnă că aproape douăzeci şi trei de ani iroseşte dormind. Naiba s-o ia de treabă! Dar pe câţi nu-i năpădeşte somnolenţa spirituală! Mai este apoi şi moartea – blestematul ăsta de somn veşnic?!" Ajuns acasă, Ţiolkovski o găsi pe Varvara Evgrafovna gătind. Obrazul ei cu pometi înalţi era umbrit de gânduri apăsătoare; îşi privi soţul cu ascunsă ostilitate, care, în ultima vreme, o încerca tot mai des, deşi acest sentiment nedemn pentru omul pe care îl iubea o aducea la disperare.

De fapt, era mândră că viaţa lor nu seamănă cu viaţa celor din jur, şi totuşi, uneori, din pricina oboselii şi a greutăţilor cotidiene, această deosebire ajungea să fie un chin pentru dânsa, stârnindu-i dorinţa de a fi şi ea „ca toţi ceilalţi".

— Kostea, de ce mi-o fi spunând toată lumea că sunt nefericită? întrebă ea, tăind ceapă; era furioasă pe ea însăşi că, de la treaba asta, îi curgeau pe obraji nişte lacrimi de-a dreptul prosteşti.

— Ce înseamnă „toată lumea"? întrebă, la rândul lui cu asprime în glas, Ţiolkovski. Apoi se domoli, luă un alt cuţit şi, dându-i ajutor, începu să verse şi el acelaşi fel de lacrimi. Iute s-a nimerit să fie ceapa asta. Dar tu ce zici: eşti fericită?

Varvara Evgrafovna ocoli răspunsul:

— N-am timp să mă gândesc la asta. Kostea… Dar tu? Eşti fericit?

Ţiolkovski ocoli şi el răspunsul:

— Bine că n-ai timp… Nici eu n-am timp să mă gândesc la asta.

Varvara Evgrafovna zvârli ceapa în tigaie şi ceapa începu să sfârâie, să se chircească în bulbucii undelemnului încins.

— Să fi făcut şi noi măcar o călătorie undeva… La urma urmei, am putea să şi împrumutăm nişte bani. Ca mâine am să mor, şi n-am să mai apuc să văd Parisul. Oare o să înţepenim pe veci în Kaluga asta blestemată? rosti ea cu înverşunare, nemaiputându-se stăpâni. Îndată însă i se făcu silă

de ea însăşi pentru vorba nesăbuită: „să văd Parisul”, căci, de fapt, niciodată nu râvnise la aşa ceva.

— Când s-o duce toată lumea să-l vadă, o să ne ducem şi noi, rosti calm Ţiolkovski. Ştii, ar trebui ca toţi cei ce se bucură de viaţă să fie fericiţi, numai că omului îi vine greu să înţeleagă fericirea asta.

— Ian te uită! zâmbi ironic Varvara Evgrafovna, aruncând în tigaie felii de carne.

Ţiolkovski se cufundă în sine, continuând să taie ceapă, deşi de mult nu mai era nevoie.

— Viaţa e plămădită pe nedreptăţi, Varea… Dar frumuseţea ei nu stă numai în fericirea ca atare, ci şi în însuşi gândul la fericire…

— Un asemenea gând te face şi mai nefericit, ripostă sec Varvara Evgrafovna şi-i luă din mână cuţitul de bucătărie. Pentru ce ai tăiat atâta ceapă?

Ţiolkovski însă era cu mintea hăt, departe:

— Desigur, toţi cei deprimaţi de tabloul plictisitor al neajunsurilor de pe Pământ ar putea să riposteze pe loc: bine, dar pe Pământ sunt atâtea nenorociri. Mai există războaie, foamete… Chinurile pricinuite de foamete însă constituie un rezultat al faptului că o mulţime de idei au fost rezolvate, în afara ideii privitoare la hrană, la modul de a o dobândi. Un mort e privat de bucurii, dar şi de amărăciuni. Şi dacă dumneata, în decursul unei întregi vieţi fericite, ai avut o singură clipă de chin, nu ai dreptul să socoteşti nefericită întreaga viaţă. Şi nici viaţa Pământului n-ai dreptul s-o socoteşti nefericită, căci Pământul se află încă la vârsta prunciei, se află încă în acea clipă de amărăciune… Pământul Varea, are să fie şi fericit…

— Când? Atunci când n-o să mai fim noi? întrebă tăios Varvara Evgrafovna, luând tigaia de pe foc.

— Dar noi trebuie să dăinuim veşnic… cugetă cu voce tare Ţiolkovski.

— La ce bun acest „veşnic”? întrebă posomorâtă Varvara Evgrafovna. Unul dintre puţinele drepturi ale omului este dreptul de a-şi face seama. Dar dacă i se va lua şi acest drept? Aşază-te odată la masă, că se răceşte mâncarea. A-a, ştii că un copilandru ţi-a şterpelit racheta? Ar trebui să nu-ţi mai împrăştii trancanalele prin toată curtea…

— Care copilandru? făcu uluit Ţiolkovski, lăsând furculiţa din mână.

— Nu-l cunosc. A sărit gardul, a înhăţat racheta şi tule-o, băiete, înapoi peste gard… Unul cu ochi albaştri, ca un îngeraş…

— Bine, dar în rachetă este praf de puşcă, e un fitil Bickford! sări ca ars Ţiolkovski şi se repezi în curte.

Î-Î şi I-I schimbară o privire şi se luară după el.

…Băiatul cu ochi albaştri cobora în goană malul vâlcelei cu racheta în sân. Captura îl umpluse de fericire: ai fi zis că şi pistruii de pe obraz îi ţopăiau de bucurie. Soarele, norii alburii şi păsările de deasupra capului se contopiseră parcă într-un carusel sărbătoresc, în care zbura el, strângând la pieptul gol racheta, al cărei vârf se iţea de sub cămaşa descheiată. Cruciuliţa agăţată de gât îi tot sălta lovindu-se de metalul rachetei. În ochii de îngeraş ai băiatului apăru o expresie triumfătoare în momentul când, ajuns într-un părculeţ al oraşului şi asistat de alţi copii, adunaţi grămadă în jurul lui, se apucă să lege racheta de coada unei pisici care mieuna sfâşietor, căznindu-se din răsputeri să scape din strânsoarea mânuţelor durdulii ale unei fetiţe de vreo zece ani, cu chip bătrânicios, şi încrâncenat.

— Oare şi copiii noştri vor fi aşa? gândi îngrozit Î-Î. Acestui băieţel nici nu-i trece prin minte că pisica dinaintea lui este şi ea o părticică a naturii ca şi el însuşi. Chinuind-o pe ea, el supune la chinuri şi atomii propriilor lui strămoşi.

— Nu, copiii noştri nu vor fi niciodată aşa, îi răspunse în gând I-I.

Unul dintre privitori, un prichindel de-o şchioapă, spuse gângav:

— De se chinuiesti pisicusa?

Băiatul cu ochi de îngeraş nu catadicsi decât să-i arunce o privire fugară, dispreţuitoare.

— Un chibrit… zise el pe un ton poruncitor.

Din toate părţile se întinseră spre el mâini mititele, oferindu-i tot atâtea cutii de chibrituri.

— Pe copiii noştri nu-i vom lăsa niciodată să se joace cu focul, gândi Î-Î.

— De-o-asemenea treabă n-au să se apuce nici ei înşişi, gândi, drept răspuns, I-I. Ai uitat care că pruncii noştri se nasc mai inteligenţi decât părinţii lor?

Băiatul cu ochi de înger aprinse un chibrit., şi îl apropie de capătul fitilului care ieşea din rachetă. Deodată, flăcăruia ce se şi furişase de-a lungul fitilului fu apăsată şi stinsă de-o ditamai cizmă prăfuită, pe carâmbul căreia, ca printr-o imensă ţară de basm, alerga o furnică.

Băiatul cu ochi de înger tresări şi înălţă capul. Înaintea lui se afla Ţiolkovski. Cu o privire aspră, întrebătoare, căta drept în ochii de înger ai băiatului. Fetiţa slăbi strânsoarea şi dădu drumul pisicii. Din bătrâncios şi încrâncenat cum era, chipul ei redeveni de copil şi ea izbucni în plâns, deşi n-o certase nimeni. Ţiolkovski prinse pisica, dezlegă racheta şi se depărtă, cu sufletul răvăşit de ceea ce văzuse. Gândurile i se perindau cu repeziciune prin minte. „Poate că e prematur să traducem în fapt formula lui Einstein? Dacă este prematur, atunci totu-i pierdut: oamenii îşi vor frânge gâtul. Pământul s-ar putea transforma într-un infern… Şi-ar demonstra atunci ei, oamenii, înclinaţiile lor paşnice. Piatră pe piatră, n-ar mai rămânea, nicidecum oameni. Iar ca să frânezi lucrul la rachete, ar însemna să pui capăt studierii Cosmosului, să încetineşti mersul înainte, spre

nemurire. Se pare totuşi că progresul nu se poate înfăptui fără riscuri. De astă dată însă, omenirea riscă să piardă totul, totul…”

— Oamenii vor fi nemuritori, gândi Î-Î. Şi poate că vor fi nemuritori într-alt chip decât noi, dar vor fi negreşit. La drept vorbind, ce rost ar avea să fie toţi la fel? Universul ar fi atunci monoton, plicticos…

— Acest om a şi devenit nemuritor, gândi ca răspuns I-I. Numai că. după cum se pare, oamenii ca el mor şi ei…

I-I şi Î-Î se lipiră tandru unul de celălalt şi din alăturarea lor se născu-n aceeaşi clipă o a treia minusculă sclipire: copilul lor, înzestrat de pe acum cu şi mai multe cunoştinţe decât ei, părinţii lui. Î-Î şi I-I îl luară pe nou-născutul galaxian şi porniră tustrei, cu iuţeală, spre depărtata lor patrie.

În drum spre casă, Ţiolkovski trecu pe lângă o cireadă de vite ce se înapoia de la păşune şi ascultă cu luare-aminte zvonul rar al tălăngilor. Din câteva curţi se şi auzea cum ţâşneşte laptele în şiştare. Avea, de fapt, un auz perfect, dar puţini erau cei care ştiau treaba asta. „Singurul lucru ce ar putea duce la suprimarea războaielor ar fi schimbarea psihicului omenesc. Cei care, înălţându-se de la Pământ, îl vor vedea în toată frumuseţea şi fragilitatea sa, îşi vor schimba mentalitatea. Iniţial vor fi doar câţiva, apoi vor fi sute ca ei, apoi milioane. Va fi atunci o cu totul altă civilizaţie, o cu totul altă umanitate. Acei oameni vor aprecia în cu totul alt fel frumuseţea Pământului, dulceaţa fiecăreia dintre poamele lui…”

Apoi zâmbi şi îşi zise în gând:

„Şi poate că vreunul dintre ei are să-şi amintească atunci versul: *«Pe cer, în miez de noapte, un înger zbura.»”*

August 1973 – septembrie 1980

Koktebel – Moscova – Rovin – Gulripşi –

PREFAŢĂ

„Cu cât suntem mai vârstnici, cu atât mai sinceri suntem”. Cu acest vers debuta poemul autobiografic al lui Evtuşenko din 1955, *Staţia Zima.* Pe parcurs, el aminteşte de un străbunic al său, exilat în Siberia pentru a fi participat la o răscoală ţărănească din gubernia Jitomir; şi evocă propria sa copilărie de pe aceste îndepărtate meleaguri, prinse între lacul Baikal, râul Angara şi taigaua siberiană, copilărie pe care o retrăieşte cu fiecare întoarcere pe locurile natale, la mătuşa Liza, unchiul Volodea şi localnicii care îl redescoperă pe fiul Zinei Evtuşenko, pe cale de a deveni un cunoscut poet al Rusiei. Cu faima statornicită după mai bine de un sfert de veac, îi dedică ei anume, Zinaidei Ermolaevna Evtuşenko, noul său poem *Mama şi bomba cu neutroni.* Acest poem ne reţine atenţia ca ultima lui, deocamdată, operă de anvergură în versuri (scrisă în septembrie-decembrie 1981, publicată de revista *„Novîi mir”* (în iulie 1982) şi pentru că nu dezminte acel vers introductiv de odinioară. Confesiunile i-au fost totdeauna pe plac autorului, dar cu timpul ele parcă s-au mai înteţit. Evtuşenko simte nevoia de a se defini prin antecedente, de a se identifica prin rădăcinile din care a crescut. Poemul îi detaliază familia, cu date noi faţă de biografia consemnată în enciclopedii: n-avem decât să ne încredem în veridicitatea lor. Mama – ni se relatează – fusese odinioară o comsomolistă intransigentă, apoi i-a îmbărbătat în război pe

soldaţi cu un glas viguros, care a secat însă odată cu victoria, aşa încât, pentru a-şi putea creşte feciorul şi fata mai mică, a trebuit să accepte o umilă slujbă la oficiul moscovit de organizare a concertelor (ale altora, de bună seamă), după care a vândut ziare în Gara Riga, muncă la care n-a renunţat din plăcere nici acum, pensionară la 72 de ani. Figura mamei polarizează dragostea poetului, dar în jurul ei se întreţes şi alte destine, din a căror încrucişare cel care le evocă a nimerit aşa cum se ştie şi cum ni se recomandă nouă. Bunicul după tată a fost matematicianul Rudolf Wilhelmovici Gangnus, deportat în Nord, în ’37, pentru a fi fost prea leton. Bunicul după mamă, ofiţerul de carieră bielorus Ermolai Naumovici Evtuşenko, a obţinut grade ofiţereşti înalte, înainte să dispară şi el fără urme în aceiaşi ani tulburi şi lăsând amintirea numelui său prin acei fără de număr Evtuşenko ai satului Homici. Apoi, o bunică rusă şi o alta poloneză, precum şi tatăl poetului, Aleksandr Rudolfovici Gangnus, geologul care a iubit multe femei, printre care pe Zinaida Ermolaevna Evtuşenko, şi a iubit poezia, scriind chiar versuri nu lipsite de har, predeterminând, poate, profesia fiului său; fiu încredinţat la staţia Zima bunicii poloneze şi care i-a schimbat numele din Gangnus în Evtuşenko, pentru a nu mai fi suspectat de origine germană – nu înainte de a replica tăios că şi Beethoven fusese, cum-necum, neamţ. Poetul însuşi, mândru de încâlcita sa genealogie, conchide despre cele şapte feluri de sânge amestecate în vinele lui, rus, bielorus, ucrainean, polonez, leton, tătar şi georgian, dacă e să aibă în vedere şi sângele generoşilor donatori din timpul unei spitalizări…

Cel mai rus poet îl va numi Evtuşenko pe Esenin într-un articol cu acest titlu din 1981. El însuşi, alcătuit din atâtea încrucişări, este însă un poet rus autentic, pe măsura taigalei de lângă Irkutsk, zonă care avea să dăruiască literaturii ruse

încă un tânăr maestru al ei, prozatorul Valentin Rasputin, prietenul care va recomanda cititorilor şi romanul către care ne îndreptăm. Dar până la acest ţel al nostru principal, să depănăm câteva evenimente din viaţa şi creaţia lui Evtuşenko, în baza surselor ce ne stau la dispoziţie. Evgheni Aleksandrovici s-a născut în staţia de cale ferată Zima, „Iarna", în traducere literală, din regiunea Irkutsk, la 18 iulie 1933. În filmul *Grădiniţa de copii*, ce avea să fie scris şi regizat de el, dintr-un eşalon de copii evacuaţi din Moscova în toamna târzie a anului 1941 va coborî tot în gara Zima un „copil al războiului", tot Jenia, dovadă a nevoii de real resimţită în ficţiune. Un suflet poetic se hrăneşte mai ales din propria viaţă. Războiul civil făcuse parte din viaţa mamei, ca şi războiul mondial, care pătrunsese însă până în depărtarea siberiană ferită de gloanţe şi niciodată nu avea să se mai şteargă din memoria afectivă a copilului. În mediul de la Zima, Jenia a cunoscut poezia populară şi pe cea cultă mai accesibilă; după întoarcerea la Moscova, acestora li s-au adăugat treptat şi maeştrii mai rafinaţi, până la identificarea tânărului cu clasicii ruşi şi sovietici, inclusiv cu autorii postbelici mai vârstnici sau de tot tineri. El îi întâlneşte pe poeţii-studenţi ai Institutului de literatură „Maxim Gorki", cei din anii premergători şi cu experienţa fronturilor parcurse, un Vinokurov, Vanşenkin, Solouhin, un alt poet, Vladimir Sokolov, îl ajută să fie primit în 1951 la institut, unde rămâne până în 1954. Înainte de a fi avut însă această şansă, poetul şi ziaristul Nikolai Tarasov îi publică în 1949 primele poezii, în 1951 prin mâna avizată a poetului Lukonin trece prima lui apariţie într-o „revistă groasă" *(„Okteabr")* 1952 i se tipăreşte cea dintâi culegere, *Cercetaşii viitorului.* Acesta este şi anul de la care „educarea prin poezie" i se pare a-i fi adus primele roade mature, anul de la care el reţine câteva poezii în ampla antologare a versurilor sale, în două

volume, apărută în 1980. (În ciuda anului de apariţie, ultimul an de creaţie prezent în această culegere este 1974, semn că de atunci s-a dăruit cu precădere altor domenii – şi prevestitor pentru prezentul roman.)

„Vremea” de la care Maiakovski îşi depănase marile poeme, era şi devenea din ce în ce mai fastă pentru acute trăiri poetice. Epoca postbelică serba renaşterea fiinţei, pentru a cărei desăvârşire se mai cereau lucide confruntări. Ele s-au profilat la orizont către mijlocul anilor cincizeci. Valorile au fost cernute prin sita despărţirii de erori. Evtuşenko venea încărcat de valorile revoluţiei şi mai era şi suficient de tânăr, maleabil şi entuziast, pentru a lua imediat partea pateticei însănătoşiri proclamate tocmai în numele ei. Atmosfera avântată a acelui istoric mijloc de deceniu, al şaselea, i-a priit lui şi talentului lui în cel mai înalt grad. Şi nu e nicio exagerare dacă vom spune că şi el, împreună cu alţi iluştri confraţi ai condeiului, au fost la rândul lor prielnici acestei atmosfere a descătuşărilor spirituale. Contribuţia lor poetică, în a doua jumătate a deceniului şi la începutul celui următor, a avut un răsunet rar egalat. Stăruie încă în memoria noastră succesul enorm repurtat de un Evtuşenko, Rojdestvenski, Voznesenski, Ahmadulina şi alţii în lecturile lor publice în săli uriaşe sau în aer liber, în faţa câte unui auditoriu compus din multe mii de persoane. Situaţia părea să o reediteze, în alte condiţii şi cu relativ alte obiective, pe cea maiakovskiană, şi a fost celebrată în lume ca semnal de reactivare a forţei de şoc pe care poate să o probeze poezia cetăţenească. Nimeni altul nu a fost, probabil, pe măsura lui Evtuşenko, predestinat pentru un astfel de impact direct cu masele. Dintre toţi el oferea poeziei cea mai puternică încărcătură publicistică şi chiar agitatorică. Dintre toţi, el îşi asuma cel mai făţiş oratoria maiakovskiană şi gestica ei voit nesăbuită. Pe atunci, aproape nimic în afara temelor acut

contemporane nu-l fascina pe Evtuşenko, şi el voia să fascineze tot astfel contemporaneitatea, cu versuri viguroase, dar care mai nimereau şi în declarativ şi declamatoriu, ori într-o mult prea îndrăgostită de sine identificare cu lumea. Evtuşenko repurta aplauzele cele mai zgomotoase şi era şi cel mai periclitat de ele, în ciuda ţâşnirilor sale de mare talent. Oricum, situaţia creată de tânăra poezie rusă şi în jurul ei în acei ani de răscruce şi pentru destinele ţării ar merita aprofundată inclusiv prin prisma raportului dintre inefabil şi determinisme.

În al şaptelea deceniu, Evtuşenko se simte în continuare mobilizat în sprijinul tendinţelor de înnoire socială şi estetică. Poeziile sale fac imediat ocolul presei mondiale, denunţă aşa-zisa perioadă a „cultului personalităţii" şi pe cei ce se erijează în „moştenitorii" ei, polemizează cu rămăşiţele dogmatismului şi cu indiferenţa birocratică. El nu uită să-şi ridice glasul nici împotriva fascismului şi pentru dreapta cinstire a victimelor lui, o poezie a sa despre exterminarea evreilor de la Babi Iar fiind integrată de către Şostakovici în cea de-a 13-a simfonie a sa. Creaţia lui Evtuşenko trezeşte însă nu numai adeziuni, ci şi opoziţii. Polemicile în jurul ei n-au contenit încă din anii debutului şi s-au înteţit treptat, până la severe critici şi admonestări pentru unilateralitate.

Timp de alte două decenii, destinul şi opţiunile îl situează mereu în prim-planul vieţii literare şi activităţii scriitoriceşti sovietice. Statornic integrat în eşalonul literar de frunte al ţării sale, mult tradus şi comentat peste hotare, până în cele mai îndepărtate colţuri ale lumii, Evtuşenko exemplifică, o împletire personală dintre continuităţi şi discontinuităţi. El este acelaşi şi mereu altul, menţine felul rebel al debutului şi îl statorniceşte într-un familiar mod de a fi. El e neliniştit şi mai aşezat, îşi integrează nemulţumirile chiar în succesele pe care le

repurtează, cu acelaşi orgoliu dintotdeauna, dar şi cu înţelepţirile vârstei. Fără a se estompa în notele caracteristice, el ştie să le rearticuleze în alte şi alte prezenţe, caleidoscopic unitare. În această identitate a diversităţilor şi diversificărilor el beneficiază şi de şansa de a cuprinde, în numeroasele călătorii efectuate, nu numai ţara sa întinsă cât un continent, dar şi, efectiv, întregul mapamond, cu toate reliefurile geografice şi umane însumate. Lui Evtuşenko i-a fost încredinţat şi el şi-a asumat cu voluptuoasă pricepere ralul de ambasador extraordinar şi plenipotenţiar al culturii sovietice. În această misiune, el vede, cunoaşte, trăieşte multe, pe care le şi valorifică în creaţia proprie. Din peregrinările sale prin cele două Americi, prin Japonia şi Australia sau diferitele ţări europene, el revine cu impresii mereu îmbogăţite, pe care le modelează în noi fapte de artă, ascuţit polemice sau înfierbântat fraterne. Revoluţiile şi pacea, viaţa şi monumentele metropolelor, existenţa celor bogaţi ori săraci, destine dramatice şi tragice variate îşi fac loc pe paleta sa scriitoricească. Rareori mai întâlnim un atât de larg şi internaţional diapazon al preocupărilor, dovadă şi întâlnirile, discuţiile, interviurile cu multe personalităţi de seamă ale planetei, oameni politici şi savanţi, artişti şi scriitori mai ales, un Picasso, Fellini, Pasolini, Hikmet, Márquez, Robert Frost sau Graham Greene. Evtuşenko îşi asumă câteodată calitatea de corespondent special al câte unei reviste literare, fixează pe banda de magnetofon sau în memorie conversaţii, ulterior prelucrate literar, cu diverşi interlocutori interesanţi, din diverse colţuri ale lumii. Apoi, întors acasă, cutreieră ţara şi scrie noi poezii sau poeme, precum cele ce au fost inspirate de Hidrocentrala de la Bratsk sau Universitatea din Kazan şi de marii gânditori, savanţi, artişti care învăţaseră în amfiteatrele ei. Tematica universală şi

cea rusă se succed în publicaţiile lui ori se împletesc în paginile uneia şi aceleiaşi opere.

Această expansiune se putea greu menţine multă vreme în limitele poeziei propriu-zise. Stihia poetică însăşi îşi căuta şi trebuia să-şi găsească şi alte forme de exteriorizare, în variate specii literare sau ramuri de artă. Evtuşenko a scris de timpuriu şi mereu articole şi reportaje; caracterul publicistic al poeziei sale nu a putut să nu se reverse şi într-o publicistică propriu-zisă. O serie dintre aceste articole, mai recente, au fost reunite în 1981 în volumul *Punctul de sprijin* (titlu preluat după un text programatic, *Arta ca punct de sprijin)*. Într-adevăr, arta şi mai ales poezia îl susţin, poezia unui Blok, Maiakovski, Esenin, Tvardovski, Smeleakov, Martînov, Kedrin, Lukonin; ca şi îndatorirea literaturii de a nu se fereca doar în preocupări literare, ci de a-şi extinde grijile până la planetara nevoie de supravieţuire şi vieţuire. Niciun gen nu i se pare autorului de tot străin de celelalte, în acest volum publicistic şi include de aceea două ample şi amplu comentate în presă povestiri ale sale, una „internaţională" şi alta „naţională" sub raport tematic, *Pearl-Harbor,* scrisă în 1966—67 (publicată în august 1967 şi în *„Le Figaro Littéraire")* şi *Ardabiola,* elaborată în 1980, între altele la Irkutsk şi la staţia Zima. Substanţa reală e împletită aici cu o alta, fantastică. Alăturarea voită ţine să susţină acelaşi amestec dintre genuri, forme şi maniere, prin asocieri libere de idei, la antipodul unui mod şcolăresc de compunere. *Baladă despre prietenia prozei şi poeziei* a rezumat, în 1972, un program estetic de mult experimentat. Povestirile de început, *Strada Meşcianskaia 4* (1959) sau *Zeul găinilor* (1963), apoi cele tocmai invocate se voiau foarte apropiate prin ascuţişul actualităţii lor de poemele *Staţia Zima* (1958), *Hidrocentrala Bratsk* (1965), *Sub pielea Statuii libertăţii* (1968), *Universitatea din Kazan* (1970), *Zăpadă la Tokio* (1974) sau *Mama*

şi bomba cu neutroni (1981). Cu timpul însă lui Evtuşenko nu i-a mai ajuns nici aliajul dintre poezie şi proză, ori dintre liric şi epic, mijlocit cu mijloace dramatice sau publicistice. Una dintre poeziile lui agitatorice *Voiesc oare ruşii război?* (după întâiul ei vers), a făcut înconjurul lumii sub forma cântecului compus de Eduard Kolmanovski şi cântat de Mark Bernes – fiind dedicat acestuia din urmă, ca recunoaştere a doritei osmoze cu muzica. Acest destin muzical a fost împărtăşit de multe alte versuri ale sale, şi potrivit unei încetăţenite tradiţii în poezia rusă.

Dar Evtuşenko s-a apropiat cu paşi repezi şi de alte arte. El a îndrăgit cinematografia, a practicat-o ca scenarist şi regizor, şi chiar ca actor, mai întâi potenţial şi apoi realizat. După tentativele neizbutite de a interpreta câte un rol în *Evanghelia după Matei* şi *Cyrano de Bergerac,* roluri pe care doreau să i le încredinţeze regizorii Pasolini şi Reazanov, iată că echipa condusă de către regizorul Kuliş a reuşit să-l substituie, ca actor de cinema, savantului atât de iubit de el, Konstantin Ţiolkovski. Povestea realizării acestui film, alături de Larisa Kadocinikova în rolul soţiei lui Ţiolkovski, a descris-o sub deviza unui vers din Simonov, transformat în titlu de articol, *„Din sală pe ecran să salţi";* ca şi emoţia resimţită la vizionarea filmului în sala de proiecţii de la „Mosfilm", sub privirea scrutătoare a cosmonauţilor Beregovoi şi Sevastianov – tot atâtea prefigurări ale romanului pe care-l prefaţăm. Alte mărturisiri dovedesc ataşamentul resimţit de Evgheni Aleksandrovici pentru Bondarciuk, ca şi dragostea îndurerată la moartea prematură, din 1974, a unui alt mare creator rus şi în domeniul cinematografiei, şi într-al prozei – Vasili Şukşin. Dar cu cinematografia e înrudită şi *Muza fotografiei,* pe care o celebrează un text al său din 1980. Evtuşenko s-a simţit tot mai atras de această artă, poate fiindcă putea fi asumată pe cont propriu

„cinematografia” ei; şi a ajuns să organizeze chiar expoziţii personale, ultima în 1982, intitulată *Fire nevăzute*. Imaginile realizate cu micul său aparat din Japonia au fost expuse împreună cu comentarii sub formă de scurte poezii. O secţiune a acestei expoziţii s-a numit „Capitol siberian” şi cuprindea imagini ale localităţii lui de baştină, Zima, ale taigalei şi ale locuitorilor acestui îndepărtat şi aspru ţinut, şoferi, vânători, geologi; urma apoi o secţiune gruzină, în consens cu ataşamentul atâtor poeţi ruşi, vechi şi noi, pentru această republică (de până la recentul monument moscovit ridicat în cinstea prieteniei ruso-gruzine şi printre ai cărui coautori, în calitate de arhitect, s-a numărat şi poetul Voznesenski), apoi altele despre străinătăţile pe care le-a vizitat în ultimul timp. Simbioza imagine-cuvânt, dintre poezie şi film sau fotografie deconspiră dominanta vizuală a talentului său, pe care neobositele peregrinări au avut darul S-o fortifice. Această precumpănire îi mărturiseşte şi poezia, printr-o mereu scormonitoare şi acaparatoare privire, printr-un ochi care încorporează cât mai multe din cele văzute în cât mai convingătoare sentimente-idei.

Copilul-minune de ieri a ajuns, iată, să depăşească în iulie 1983 vârsta de cincizeci de ani, cu toate onorurile cuvenite unui atare eveniment. Un bilanţ provizoriu devine posibil acum, şi în el intră şi neobişnuita lărgime a paletei lui creatoare. Oare integral întru folosul lui? Oare în deplin consens cu profunzimile dorite? Să lăsăm deschisă întrebarea, căci creaţia lui se află „în marş” şi ne-ar mai putea rezerva surprize. Să consemnăm, deocamdată, norocul lui (chiar prea multul lui noroc, comparativ cu al marilor predecesori), inclusiv în a *putea* multe – mereu bine, câteodată excelent. Şansa şansei şi neşansa ei se mai amestecă în literatură, dar nu numai, şi oferă un prilej nimerit pentru meditaţii. Vor fi unii care poeziei lui s-o prefere pe a lui Andrei Voznesenski,

de aceeaşi vârstă, dar rămas fidel poeticii lui mai complicate, transferând în versurile sale „multidisciplinare” şi profesiunea sa de arhitect şi preocupările lui pentru înnoirile ştiinţelor exacte; şi ale cărui paralele căutări au dovedit şi multe note divergente, încă de pe vremea acelei ucenicii la Pasternak despre care a adus o emoţionantă mărturie într-o povestire autobiografică. Alţii vor continua să opteze tocmai pentru simplitatea orgolioasă pe care Evtuşenko o afişează în versurile sale şi în care nădăjduieşte să ascundă profunzimile urmărite. Orice generaţie de artişti e compusă din personalităţi distincte, în acest domeniu singularul contează, un Evtuşenko, un Voznesenski, un Rojdestvenski, o Ahmadulina. Despre Evtuşenko putem spune: a împlinit deja cincizeci de ani, ca şi: n-a împlinit decât cincizeci de ani. El este şi astăzi prolific, mâine poate va menţine nivelul, de invidiat, pe care l-a atins sau îl va depăşi, până a se înfrăţi cu marile lui modele. Avem deocamdată în faţă ultimele dovezi ale deosebitei sale înzestrări: un roman şi un poem. La poem, *Mama şi bomba cu neutroni,* ne-am referit. Despre roman avem de spus unele lucruri de-abia de-acum înainte. El a fost scris în lungul răstimp dintre august 1973 şi septembrie 1980, în care Evtuşenko mai făcuse multe, călătorise, compusese poezii, publicase articole şi interviuri, filmase şi organizase expoziţii de fotografie. Obsesiile lui din toate aceste activităţi se adunaseră, neştiut, în romanul îndelung dospit. Că Evgheni Aleksandrovici s-a gândit anume la o operă care să-i sintetizeze creaţia de până acum cititorii s-au putut convinge numai la capătul acestei elaborări, atunci când romanul avea să fie publicat în numerele din octombrie-noiembrie 1981 ale revistei „Moskva” şi sub formă de carte, de către Editura „Sovetski pisatei”, în noiembrie 1982.

Traducătorul versiunii româneşti a trebuit să caute un cât mai bun echivalent pentru titlul cărţii, *Iágodnîe mestá*. În traducere literală am putea vorbi de „zmeuriş" sau, mai exact, de „locurile bogate în fructe, poame sălbatice". Aurel Buiciuc a optat în cele din urmă pentru poeticul *Dulce ţinut al poamelor,* titlu care sugerează şi nostalgia autorului pentru locurile sale de baştină şi presupusa lor putere regeneratoare. În poemele lui Evtuşenko, mai ales în cele care evocă staţia Zima, întâlnim nu o dată cuvântul „iagoda", menit să evoce dulceaţa fructelor cu care se înfruptau copiii aventuraţi în desişurile taigalei. Nesfârşita întindere siberiană brăzdată de fluvii, taigaua din regiunea oraşului Irkutsk şi a lacului Baikal a fost cântată de mulţi scriitori – şi pentru asprimea şi pentru dulceaţa ei, pentru de fapt dulcea ei asprime. Nu departe de aceste locuri a fost ridicată hidrocentrala Bratsk, marea construcţie industrială şi civilizatorie care i-a prilejuit poetului rememorarea destinului exilaţilor în Siberia (decembrişti, petraşevişti, Cernîşevski) şi al revoluţionarilor noului secol; dar şi înfăţişarea ziditorilor umili sau mai puţin umili ai gigantului din beton, înălţat altfel şi pentru alte scopuri decât piramidele egiptene. Metamorfozat în prozator, poetul *Baladei despre prietenia prozei şi poeziei* (scrisă atunci când sufleteşte se pregătea de-acum pentru romanul său!) era de astă dată preocupat nu de transformarea taigalei, ci de taigaua însăşi, cea a ţăranilor şi vânătorilor de o seamă cu ea, sau a geologilor dornici să-i smulgă bunurile tăinuite. Aşezările în care băştinaşii îşi duc traiul, numai în aparenţă monoton, se numesc Zima, Şelaputinki, Belaia Zaimka. Aici, departe de metropole, oamenii se mai ţin de pământ şi sunt ţinuţi de el. Ei sunt indisolubil ai locului, deşi urmăresc ceea ce se petrece în ţară şi în lume, discută despre războiul civil sau despre războiul mondial, nemijlocit cunoscut de către cei mai vârstnici, şi chiar despre

literatura de care n-au cum să fie străini; aşa află şi despre munca geologilor veniţi de la Moscova şi cu tabăra la vreo 40 de km depărtare de cătunul cel mai apropiat. Cele străvechi se mai şi modernizează, drept care un salariat al cooperativei raionale de consum de la Zima este intitulat „iagodnîi upolnomocennîi", formulă pronunţată mai în glumă, mai în serios, şi căreia iarăşi dificil i s-a găsit echivalentul „responsabilul cu achiziţiile de poame" sau, prescurtat, „responsabilul cu poamele".

Romanul intersectează câteva planuri de viaţă şi tematice: locuitorii acestor meleaguri, responsabilul cu poamele, moşul amator de ciuperci, şoferul şi magazionera, ţăranul şi fiica lui, împreună cu acel nedorit, dar până la urmă bucuros acceptat nepot; echipa de geologi, ajunşi în taiga în căutarea unui minereu pe nume casiterit, atât de greu de găsit şi descoperit, în cele din urmă, dintr-o întâmplare; variatul mediu orăşenesc din care provin aceşti intelectuali şi muncitori sau intelectuali muncitori, unde îşi duc existenţa părinţii şi cunoscuţii, prietenii şi neprietenii lor, de care se simt legaţi sau de care nu au cum să se desprindă; ştiutul dintotdeauna la Evtuşenko nivel „internaţional", fixat de rândul acesta în nordul şi sudul continentelor americane; suplimentat, în fine, şi printr-un mai cuprinzător cerc, cu adevărat „cosmic", printr-o semnificativă răsturnare de timpi introdusă de un epilog şi desăvârşită de un prolog.

„Expansiunea" tematică şi problematică, până la asemenea nivele mondiale şi cosmice, le este proprie în ultima vreme şi altor romane sovietice, desigur din pricina unei specifice stări de spirit care se implică în destinele omenirii şi se simte responsabilă pentru ea. Dintre acestea, cartea – probabil – cea mai viu primită şi discutată în ultimul timp, şi la ea acasă, şi peste hotare, a fost romanul lui Cinghiz Aitmatov, intitulat *O zi mai*

lungă decât veacul şi apărut în româneşte; printr-o fericită întâmplare, cu puţină vreme înaintea prezentei cărţi. Viaţa şi moartea locuitorilor unei mici staţiuni de cale ferată din stepa cazahă, destinul personajului principal şi al cunoscuţilor săi Aitmatov le proiectează pe ecranul enorm al confruntării latente dintre principalele puteri nucleare şi chiar cu civilizaţiile extraterestre. Dimensiunea la propriu cosmică străjuieşte, astfel, grijile locale dintr-un minuscul punct al hărţii terestre. Perspectiva vieţuirii fiecărui individ e indisolubil legată de perspectiva supravieţuirii speciei – care nu va fi posibilă dacă planeta se va zăvorî ermetic în partizanele ei opţiuni: mesajul este clar şi nobil, rămâne de văzut în ce măsură şi artistic realizat la unul sau altul dintre scriitori. Pericolul care planează asupra unor asemenea „maximalizări" de obiectiv constă în dificultatea de a depăşi expunerea publicistică, şi prea directă şi prea abstractă. Metaforele pot rămâne suspendate la nivel ideatic, insuficient întrupate în arta propriu-zisă. Aitmatov nici nu urmăreşte altceva decât obsesiva înscriere a povestirii sale într-un cât mai larg şi mai neliniştitor „cerc de idei"; Evtuşenko, în schimb, se străduieşte să asigure capitolelor „internaţionale" şi „cosmice" o structură mai epică, saturată de elemente narative. Ele nu mi se par totuşi nici la fel de bogate, nici la fel de organice precum planurile romaneşti cu adresă „internă", în care imaginea şi ideea intră în osmoze perfect fireşti, reciproc potenţatoare. Ca cititor, îmi pot mărturisi opţiunea: ea favorizează, şi la Aitmatov şi la Evtuşenko, naraţiunea „locală" din câte un punct al Orientului mai apropiat sau mai îndepărtat. Înţeleg bine raţiunea propensiunilor ample la care Evtuşenko se simte şi el îmboldit, dar sesizez şi rezistenţa specifică mai mare pe care i-o opune transferul ideii în fapt poetic şi al publicisticii în artă. Cu toată stima reală pe care o datorăm atât publicisticii propriu-

zise, cât şi tentativelor de a implica, într-un spirit acut contemporan, mesajul patetic al publicisticii în variatele tipuri de poezie şi de proză, nu avem totuşi dreptul de a ne estompa luciditatea în semnalizarea eventualei grabe sau exteriorităţi din realizarea respectivului impact. În asemenea situaţii, organicitatea râvnită de autor poate fi contrazisă de o anume încă mecanicitate a legăturilor înfăţişate.

Şi pentru a spune lucrurile până la capăt, voi mărturisi gustul meu personal ca mergând întrucâtva într-o direcţie inversă anterioarei enumerări a straturilor tematice. Pentru a nuanţa, totuşi, această inversă apetenţă crescândă de la planurile „mari" la cele „mici", sunt dispus să conced ingeniozitatea, în orice caz compoziţională, a epilogului-prolog şi a prologului-epilog, mai ales prin care romanul lui Evtuşenko se înrudeşte cu cel al lui Aitmatov. Este vorba, mai întâi, despre desăvârşirea în fapt a proiectului cosmic, prin ceea ce vede şi gândeşte acel cosmonaut prieten cu Gagarin, care din imensitatea prin care zboară pare a recunoaşte la un moment dat sub el minuscula staţie de cale ferată Zima, locul lui de baştină; şi este vorba, apoi,

În final, chiar despre proiectul genuin al acestei desăvârşiri târzii, aşa cum a fost el la Kaluga purtat în suflet şi treptat elaborat în termeni şi ştiinţifici, şi fantastici de către Konstantin Eduardovici Ţiolkovski. Prin prisma realităţii realizate se înnobilează nespus şi „fantasmagoriile" savantului, în care numai soţia lui, Varvara Evgrafovna, credea – şi de care Evtuşenko avea să fie într-atât de fascinat, încât de dragul lui Ţiolkovski să încerce şi să izbutească „din sală pe ecran să salte"…

Legătura dintre gândul constructorului din Kaluga şi fapta cosmonautului din Zima (legătură clară de la primele pagini, de când e invocată cartea lui Ţiolkovski din 1916, *Suferinţa şi geniul)* reprezintă tocmai acel „ecran de idei" pe care îşi

proiectează Evtuşenko povestirea. Tot atât de transparente în intenţie sunt şi capitolele ce ne transpun în depărtări pământeşti: până la reşedinţa lui Salvador Allende, într-o zi de la mijlocul lunii august a anului 1973 (cam pe timpul când Evtuşenko îşi începea romanul în casa de odihnă a scriitorilor sovietici din staţiunea Koktebel, de pe malul Mării Negre), adică puţin înaintea sfârşitului său tragic; sau la acel super-show al grupului de tineri americani, cu unii dintre care ne familiarizasem încă înainte, prin vizita făcută de ei elevilor unei şcoli leningrădene cu limbă de predare engleza – prilej şi pentru a accentua prăpastia „internă" dintre viitoarea carieră a carieristului Igor Selznev şi drumurile trudnice în autenticitatea lor pe care se angajează viitorul geolog Serioja Laciughin şi viitorul poet Rostea Krivţov. Aceste capitole de tot sau parţial „americane" mi se par, repet, întrucâtva expozitive, prea tranşante în bunele lor intenţii de a contribui la salvgardarea păcii şi a bunei înţelegeri între popoare, ca şi la denunţarea celor ce li se opun. Ca plătind un anume tribut schemelor uşor recognoscibile am receptat până şi confruntarea „leningrădeană" dintre tinerii autohtoni cei buni şi cei răi, respectiv efectul pe care îl exercită de timpuriu asupra lui Serioja atât prietenia lui Kostea cât şi conflictul cu Igor, accentuate de hotărârea de a reface pe cont propriu ascensiunea ştiinţifică a tatălui său, Vladimir Vikentievici Laciughin, fără sprijinul acestuia. Autorul introduce nu o dată asemenea explicaţii retrospective ale prezentului personajelor sale. Câteodată aceste excursii în copilăria sau tinereţea lor se leagă organic de rest, alteori ele îi sunt cumva exterioare şi fragmentează lectura.

Forţa artistică de persuasiune a romancierului creşte, în orice caz – şi acest fapt este cât se poate de semnificativ – ori de câte ori revine la povestirea sa de bază, bifurcată în nararea vieţii

băştinaşilor taigalei şi în cea a păţaniilor expediţiei de geologi. Reuşita lui principală, desigur în receptarea care-mi aparţine, vizează cele ce se întâmplă nu departe de staţia Zima, cu toţi aceşti oameni de felurite provenienţe şi meserii. Ca cititor, am resimţit o vie mulţumire când, după intermezzouri de altă natură, am fost readus de scriitor printre locuitorii şi vizitatorii meleagurilor lui natale, în „dulcele ţinut al poamelor". Situaţia mi se pare pe cât de paradoxală, tot pe atât de semnificativă sub raport estetic. O copilărie petrecută într-un cadru natural şi rural de neuitat exercită, după cum se vede, o presiune benefic acaparatoare chiar şi asupra unui autor ajuns de timpuriu la oraş şi consumându-şi mare parte din existenţă în metropole, sau călătorind între ele. Corespunzător, el poate proba o valoroasă mişcare de „retragere" în starea sa primordială. pe care s-o investească şi cu multe virtuţi tămăduitoare faţă de mediul îndeobşte frecventat. Situaţia este numai aparent stranie, căci viaţa individului, segmentată" eventual într-o scurtă perioadă incipientă „rurală" şi într-o alta „urbană", ulterioară şi îndelungată, prelungeşte o viaţă a obştei care ar fi putut fi alcătuită tocmai invers, dintr-o primă secvenţă foarte întinsă în timp şi o alta de dată recentă. Ontogeneza rezumă – chiar şi neştiut – filogeneza, care a fost (mai ales în ţările şi regiunile răsăritene, până la cele extrem orientale) timp de multe veacuri precumpănitor ţărănească. Numai aşa se explică putinţa câte unui scriitor de seamă, şi de ia noi, şi de prin alte părţi, de a descrie cu mai mare înzestrare locurile natale de care-i leagă doar amintiri de copilărie şi nostalgii literar compensate, decât mediul diurn al întregii lui maturităţi…

Evtuşenko a ţâşnit în literatura sovietică a anilor cincizeci în calitate de poet al vieţii urbane moderne (chiar dacă mai puţin programatic sub acest raport decât Voznesenski), după care el şi-a

regăsit treptat şi întrucâtva şi-a reinventat tradiţiile, până la bunici şi străbunici, despre care nu auzise decât lucruri vagi. Fără a se dezice vreo clipă de valorile în posesia cărora intrase, atât de intelectualul Evtuşenko a început cu trecerea anilor să-şi reapropie şi să se reapropie de rădăcinile ţărăneşti, ale lui ca de fapt ale oricărui intelectual rus. „Mitologia" staţiei Zima s-a instalat statornic în creaţia sa, ca echivalent al „vârstei de aur" din existenţa personală şi suprapersonală, laolaltă cu limba ţărănească a Siberiei tradiţionale, cu voluptate degustată mai ales în romanul de faţă (ceea ce, nu ne îndoim, a sporit dificultăţile traducătorului în a găsi expresiilor genuine echivalente româneşti autentice şi neforţate). Evtuşenko fusese de la apariţie şi se menţine şi în romanul de faţă „progresistul" prin excelenţă deschis valorilor civilizatorice şi sociale înnoitoare, neiertător la adresa oricărei prejudecăţi limitatoare, conservatoare, de castă şi naţionaliste. Adeziunea subliniată la orice neînchistare el o demonstrează însă, de această dată, tocmai pe o lume ce avusese încă prea puţin parte de darurile progresului civilizatoric, dar care, pentru că a fost supusă unor aspre încercări istorice şi individuale, a ştiut să-şi menţină un firesc al comportamentului şi, până şi în erori, o prospeţime morală.

Aici ajungem la cel mai de seamă, cum i se spune, „mesaj" al cărţii. În varianta din revistă, romanul se deschidea cu un motto (pe care autorul nu l-a mai inclus în ediţia de sine stătătoare), şi anume urarea pe care siberiencele şi-o adresează la spălatul rufelor: *„Belenko tebe*" – ceea ce parafrazat ar însemna „să-ţi iasă albe rufele", dar ceea ce în original sugerează o mai cuprinzătoare nevoie de a dobândi în şi pentru cele făptuite „imaculatea". Sinonimia acestei urări cu proprietăţile „dulcelui ţinut al poamelor" e limpede. Literatura rusă a fost dintotdeauna fascinată de „albul" moral către care trebuie să

tinzi mereu, chiar şi când nu ai şansa de a-l atinge. Taigaua însăşi îi cheamă la curăţenie sufletească inclusiv pe cei care în diferite situaţii de viaţă n-au evitat să se maculeze. Ivan Kuzmici Belomestnîh e cât pe-aci, dintr-o prea egoistă dragoste, să-şi constrângă fiica la o vegetare stearpă, dar găseşte în sine puterea de a-şi accepta nepotul nedorit, conceput de Ksiuta cu şeful echipei de geologi Kolomeiţev în vara aceea zăpuşitoare şi furtunoasă – într-una dintre scenele cele mai frumoase ale cărţii, pe care cititorul cu siguranţă nu o va uita. Moşul amator de ciuperci, Nikanor Sergheevici Barhotkin, a ajuns în viaţa lui greu încercată un soi de pictor de lebede kitsch, de care a umplut casele oamenilor până în Orientul îndepărtat, dar a avut şansa prieteniei cu japonezul prizonier Kuroda-san – artist autentic – prin care realizează propria sa nimicnicie. Responsabilul cu poamele, Tihon Tihonovici Tughih, prea devotat „esenţei" pe care în toate drumurile de serviciu o poartă cu sine într-o damigeană, a comis ca tânăr proletar siberian, pus să instituie noua rânduială cu toate mijloacele, o eroare vecină cu crima, atunci când l-a înscris din laşitate şi pe nedrept pe Sevastian Prokofievici Zaloghin printre chiaburi, nenorocindu-i astfel fiica, propria lui iubită – Daria Sevastianovna; a cărei fiică, Daria Sevastianovna numită şi ea, ca fără de tată, are nefericita fericire s-o întâlnească acum, în ipostaza doctoriţei de la dispensarul la care, în suferinţă, nimereşte. Întâlnirea cu propriul copil neştiut de el ar putea prevesti o viitoare întâmplare similară, cu un Kolomeiţev îmbătrânit în aventuri şi fiul Ksiutei. Evtuşenko are gust pentru paralelisme cu tâlc moralizator, într-un caz aventurându-se chiar până la unul ce mi se pare de gust îndoielnic, atunci când ursoaica din taiga îl cruţă pe Serioja Laciughin, dar ulterior îl sfâşie pe Eduard Sitecikin, consfinţind virtutea şi trădarea…

Albul şi negrul sunt rareori atât de polar distribuite. Cât ne aflăm printre oamenii locului,

ţărani şi vânători, şoferi şi funcţionari, firescul precumpăneşte, chiar şi în păcatele comise, nu neapărat puţine şi uşoare, dar săvârşite uneori din dorinţa de bine. Naturaleţea tânjind după împlinire sufletească o certifică şi discuţiile încinse la cheful cu „esenţa" lui Tughih, când Ivan Kuzmici îşi serbează nepotul, în prezenţa tânărului geolog Serioja Laciughin, care se substituie, involuntar, şefului său Kolomeiţev şi face legătura celor două lumi înfăţişate. Corelarea lor o înlesnesc şi alte situaţii, ca de pildă feerica întâlnire dintre Serioja şi atmosfera de basm a Gruniei şi a cântecelor ei. Tot astfel, alături de geologi, intelectuali prin vocaţie – cum sunt Iulia Sergheevna Veazemskaia, Boris Abramovici Burstein, Viktor Petrovici Kolomeiţev – şi în indiscutabilă legătură cu ei, se află ajutoare ca motoristul Keşa, cocoşat şi cu sufletul pur, un alt „idiot" dostoievskian sau atoateiertător tolstoian, sau bucătăreasa Kalia, iubita lui iubeaţă, pradă ispitelor lumeşti, dar condamnându-se pentru aceasta, în tipici ruseşti confesiuni masochiste, precum atunci când îşi detaliază păcatele în faţa iubitului, pentru a se elibera de ele prin, anume, bunătatea lui. Iulia Sergheevna, candidat în ştiinţe mineralogice, îl iubeşte pe Viktor Petrovici de peste două decenii, de când fuseseră studenţi şi chiar avuseseră o aventură cu bună ştiinţă ferecată în uitare; îl iubeşte şi asistă la „amorurile de campanie" ale lui Kolomeiţev, cel stimat aproape de toţi, în ciuda slăbiciunilor lui, pe care doar Boris Abramovici le pătrunde până la capăt şi le dă în vileag între patru ochi, restabilind imediat colaborarea lor fraternă. Caracteristice, discuţiile se ţin lanţ, ca şi între localnici, şi în acest grup de cercetători şi lucrători. În afara aventuroasei căutări a minereului mult râvnit, principala temă a mai vârstnicilor rămâne războiul la care participaseră şi Kolomeiţev, şi Burstein, şi Ivan Ivanovici Zagranicinîi, şi în timpul căruia fiecare se comportase, în felul său

propriu, firesc, adică pilduitor, un motiv în plus pentru a refuza cu hotărâre o nouă conflagraţie.

Orice roman rus autentic trece prin purgatoriul unor discuţii decisive. Ele nu pot ocoli de obicei literatura, prilej de autocontemplare. Scriitorii îşi pun eroii să discute despre scriitori; aşa procedează şi Evtuşenko, în taiga, cu tinerelul leningrădean sau cu Kostea Krivţov, care-şi parcurge ucenicia literară. În momentele colocviale, vine mereu vorba de literatura străină şi mai ales de cea rusă, despre Puşkin, Blok, Esenin şi Maiakovski, Bulgakov, Pasternak, Ţvetaeva şi Mandelştam, dar şi despre Okudjava, Voznesenski sau despre Evtuşenko însuşi, invocat la modul ironic, însă cu evident orgoliu, în două rânduri: o dată ca „flăcău de-al nostru, de la Zima, deşi cam fluşturatic", autor al versurilor cântecului atât de cunoscut, *Voiesc oare ruşii război?;* altă dată, ca scriitor ce „reprezintă şi el o etapă depăşită". Dincolo de atare inflexiuni adolescentin-narcisiace, romanul continuă dezbaterea soartei literaturii ruse din cadrul publicisticii lui Evtuşenko. Uneori am identificat, chiar, paralelismul abordărilor. Un singur exemplu. La un moment dat e invocată fraza unui prezumtiv prieten moscovit, după care oamenii se împart în trei categorii, cei care au citit *Fraţii Karamazov,* cei care nu l-au citit încă şi cei care nu-l vor citi niciodată – interlocutorul adăugind şi o a patra categorie, cei care l-au văzut la cinema. Într-un articol consacrat pictorului bulgar Svetlin Rusev, în 1978, Evtuşenko invoca acelaşi schimb de replici, cu deosebirea că poetul Boris Sluţki era cel care împărţea omenirea în respectivele trei categorii, iar el însuşi, Evtuşenko, îl completa cu grupul celor împătimiţi de televiziune, care cred că ei privesc micul ecran, deşi, de fapt, micul ecran este cel care îi priveşte pe ei…

„Fiecare rus îi reuneşte în el pe toţi eroii lui Dostoievski la un loc…", citim altundeva în

roman, şi fraza vizează întrucâtva diverşi eroi ai cărţii: pe Tughih, pe Sitecikin, pe Keşa şi Kalia, poate chiar pe Iulia Sergheevna – deşi, până la urmă, şi ea şi Kolomeiţev, pe care îl iubeşte, se emancipează de blestemata alternativă a celor ce umilesc sau sunt umiliţi. Laolaltă cu mai toţi membrii expediţiei de geologi, ei sunt „suflete tari", asemănătoare minereurilor dure în a căror căutare s-au avântat. Cel mai elaborat dintre ei este conducătorul grupului, Viktor Petrovici Kolomeiţev. Cunoscătorul biografiei lui Evtuşenko încearcă bănuiala că în portretul lui Viktor Petrovici a fost încifrat câte ceva din tatăl poetului, geolog şi el, spirit la fel de liber şi libertin, cu un dezvoltat simţ al datoriei, solidarităţii, dăruirii de sine, cheltuindu-şi energia şi în multe relaţii amoroase, acoperite apoi de vălul uitării. În comentariile sovietice despre roman, acest personaj a reţinut pe drept atenţia criticilor. I-au fost aduse şi imputări, inclusiv în legătură cu marea sa disponibilitate erotică. Autorul a vrut, desigur, să-l plămădească dintr-un aluat contradictoriu, în care moralitatea domină, coexistând totodată cu o virtuală imoralitate. Personajul este un maximalist care se mai şi iroseşte, este un „suflet tare" şi un „risipitor" în acelaşi timp. Din *Mama şi bomba cu neutroni* ştim cât de mult l-a iubit Evtuşenko pe similarul său părinte, cum i-a înţeles diferitele neveste şi iubite, cu intuirea prea plinului revărsat şi asupra legăturilor pasagere. El descrie agonia tatălui său pe acel sordid coridor de spital moscovit, de unde, fiind oricum muribund, un oarecare medic Iasnihin n-a mai socotit util să-l mute într-un salon. Poetului i se pare că acest sfârşit îl absolvă de blamul neseriozităţii, cu atât mai mult, cu cât muncise exemplar şi îşi intuise înfrângerile. Revenind de la prezumtivul model la personajul realizat – Burstein îi surprinde eroziunea lăuntrică, pe cale de a-i surpa monumentalitatea afişată. În

deciziile lui Kolomeiţev, prea categorice, se insinuează o indecizie, nu neapărat referitoare la obiectul în cauză, ci la întreaga sa existenţă. El poartă în timp o traumă adâncă şi cu potenţialităţi tragice, combinând poate urmele războiului cu tarele vârstei, morţile văzute şi moartea proprie, adulmecată şi întrucâtva chiar invocată în periculoasele excursii pe care le organizează. (Evtuşenko îşi aminteşte, într-o altă scriere, cum l-a conjurat Pasternak să nu-şi descrie niciodată moartea într-o poezie, căci atare previziuni s-au împlinit la atâţia poeţi ruşi – „pericol" pe care Evgheni Aleksandrovici nu a avut totuşi cum să-l evite, înfruntarea destinului făcând parte şi ea din destinul fiecăruia!) Cu toată vigoarea orgolios afişată, Kolomeiţev îmbătrâneşte vizibil, războiul îi măcinase nervii, timpul îi macină şi trupul, începe să-şi simtă cei 52 de ani, pe care, vanitos cum e, nu-i ascunde Ksiutei, căreia i-ar putea fi tată şi care îi va naşte un fiu neştiut, prin această neştiinţă Viktor Petrovici ratându-şi poate şansa statornicirii. Împingând mai departe ipoteza transfigurărilor artistic operate, pentru ce am exclude chiar şi putinţa unor ecouri biografice directe privitoare la viaţa autorului, încărcată şi ea de avataruri şi ajunsă la o vârstă apropiată de cea e eroului său?! El şi-l asumă pe Kolomeiţev ca pe un om drag în tatonările lui, cu apropiate griji şi îndoieli – după cum şi-i asumă, în reproiectare adolescentină, pe Serioja Laciughin şi pe Kostea Krivţov, tinerii pe ale căror fapte şi convingeri va trebui sau ar trebui să se aşeze viitorul…

Evtuşenko reuşeşte mai deplin cu personajele lui „bune" – cu răul care li se mai insinuează când şi când în suflet – decât cu „imoraliştii" propriu-zişi, carierişti de timpuriu ca Igor Seleznev, laşi înrăiţi treptat precum Eduard Sitecikin, ori definitiv prăbuşiţi în mărunta şi oribila teroare exercitată asupra semenilor, ca acel Nahabkin, „om din subterană", ce-şi umileşte concubina oarbă

obligând-o – într-o pervertită citare cristică – să-i spele picioarele. Contrar obişnuinţei, mai degrabă pe „negativii" săi riscă Evtuşenko să-i înfăţişeze schematic. El nu face parte din speţa „realiştilor critici", adevărul este că în articolele şi poeziile sale până şi demascarea izvorăşte dintr-o funciară stare entuziastă. Un timpuriu volum al său de versuri, redactat de poetul Lukonin, şi pe care autorul continuă să-l considere una dintre cele mai bune cărţi ale sale, aşa se şi numea – *Şoseaua entuziaştilor*. Maiakovski a fost şi rămâne poate cel mai important învăţător al său, aşa cum reiese şi dintr-un recent dialog publicat în principalul săptămânal literar sovietic. „Lecţia" însuşită de la Maiakovski este menţinerea elanurilor măreţe chiar printre prăbuşiri. Evtuşenko îi urmează poetica şi prin inconfundabila gesticulaţie verbală a poeziilor lui. El este un fiu al revoluţiei, într-o reciprocă recunoaştere: de pateticile ei năzuinţe nu se dezice niciodată. E simplistă suspiciunea că simplismele nu-i pândesc decât pe entuziaşti. În cazul lor se întâmplă ca tocmai propensiunile generoase să fie şi cele nealterate în complexitate. Ei reuşesc anume să împlinească artistic încredinţările lor ferme, pe care, prea asaltaţi de artişti deznădăjduiţi, suntem tentaţi să le mai şi uităm. În principalele lui reuşite Evtuşenko celebrează nădejdea, convingerea în perfectibilitatea unei lumi imperfecte. El are structura unui moralist, pe care o acceptă şi o explorează cu fermitate, mai şi eşuând – e drept – când şi când în moralizare. Poate că romanul de faţă nu va convinge pe toţi şi în toate; el va cuceri însă mulţi cititori printr-un patos moral latent şi mărturisit, însetat de verticalitatea firii. Am spune despre acest roman că probează virtuţi solare, îndeobşte neidilic expuse. El captivează prin reverberarea stării de simpatie pentru cele şi cei care nu şi-au irosit apartenenţa la umanitate ori se simt în stare s-o fortifice. „Modelul siberian"

fascinează, în această perspectivă, pe mulţi autori sovietici din ultimul timp. Cu toată nostalgia biografică încifrată, acest model nu are la Evtuşenko accente regresive. El nu visează mitice retroversiuni în lumi apuse sau inventate. Pe el, de fapt, tot şansa civilizaţiei îl preocupă, dar fără să uite câte un „dulce ţinut al poamelor". Într-o decisă pozitivare, am fi tentaţi să-l numim chiar pe autor un „responsabil cu poamele" – cu a căror achiziţie ţine să ne însărcineze şi pe noi, cititorii…

Oricine va intui şi trudnicele achiziţii de limbă română pe care traducerea cărţii le-a solicitat. Aurel Buiciuc şi-a dovedit inventivitatea şi prin transplantarea pe sol românesc a unui alt ilustru siberian, Valentin Rasputin *(Despărţirea de Matiora,* Editura Minerva, „Biblioteca pentru toţi", 1980). Acum el se achită din nou cu scrupuloasă migală şi talent de îndatorirea, similară în spirit, pe care şi-a asumat-o. Evgheni Evtuşenko şi Valentin Rasputin au fost fotografiaţi împreună, în 1977, pe o bancă la malul râului Angara, în oraşul Irkutsk. Ceea ce nu se vede în această fotografie, darul lor ieşit din comun, reuşeşte traducătorul acestei cărţi să-l scoată la iveală pentru cititorii români. O traducere izbutită nu pretinde adesea un efort mai mic şi nu are o eficienţă mai redusă comparativ cu o proprie scriere bună. Pentru a izbândi prin cărţi proprii, o cultură trebuie să se confrunte mereu cu cărţile celorlalte culturi. Cei ce le mijlocesc cu toată dăruirea merită deplina noastră recunoştinţă.

ION IANOŞI

TABEL CRONOLOGIC

1933 18 iulie Se naşte Evgheni Aleksandrovici Evtuşenko, în localitatea Zima, din regiunea Irkutsk, Siberia, într-o familie de intelectuali. Tatăl său, geolog, scria versuri, şi el este cel care l-a încurajat pe Evgheni să scrie. În preajma războiului, se mută pentru un timp cu mama sa la Moscova, dar se întoarce la Zima, sub aripa protectoare a bunicii lui.

1945 Revine la Moscova.

1947 Frecventează secţia de poezie a Casei pionierilor din capitală. Scrie din ce în ce mai susţinut versuri.

1949 Publică primele poezii în revista *Sovetski sport,* sub îndrumarea ziaristului Nikolai Tarasov.

1951 Prima apariţie a versurilor sale într-o „revistă groasă" *(Okteabr').* Ajutat, printre alţii, şi de poetul Vladimir Sokolov, se înscrie şi urmează cursurile Institutului de literatură „Maxim Gorki" din Moscova, unde îi întâlneşte pe poeţii Robert Rojdestvenski şi Bella Ahmadulina, pe dramaturgul Mihail Roşcin şi pe prozatorul Iuri Kazakov.

1952 Publică primul volum de versuri, *Cercetaşii viitorului*, în care se face resimţită influenţa lui Maiakovski.

1955 Apare culegerea de versuri *A treia zăpadă.*

1956 Vede lumina tiparului volumul de versuri *Şoseaua entuziaştilor*.

1957 Publică volumul *Făgăduinţa*. În tot acest timp recită mult în public, devine pe zi ce trece o personalitate nu numai literară, ci şi culturală.

1958 Publică poemul *Staţia Zima.*

1959 îi este publicată povestirea *Strada Meşcianskaia 4,* ca şi culegerea *Versuri din ani diferiţi*; publică numeroase traduceri din poezia gruzină.

1960 Apare *Mărul*. *O nouă carte de versuri*. Întreprinde prima călătorie peste hotare, în România. Apar primele traduceri în limba română: *Maşa* şi *Un singur drum* – traducător, Vladimir Colin – în *Viaţa românească,* nr. 10. Ulterior, poeţi ca Vasile Nicolescu, Ioanichie Olteanu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Victor Tulbure etc. traduc din creaţia poetului în reviste literare şi în cotidiene.

1961 Poezia *Voiesc oare ruşii război?* (după întâiul vers) devine în scurt timp cântec de răsunet internaţional, pe muzica lui Eduard Kolmanovski şi în interpretarea lui Mark Bernes, căruia îi este şi dedicat.
Întreprinde o interesantă călătorie în Cuba, cu multe ecouri în lirica sa.

1962 Apar volumele de versuri *Gingăşie* şi *Gestul.*
Are loc prima audiţie a *Simfoniei a XIII-a* de Dmitri Şostakovici, compusă pe versuri de Evtuşenko.
Este primul cetăţean sovietic care vizitează, în acest an, Spania franchistă.
Apar primele traduceri în limbile engleză şi italiană.

1963 Publică povestirea *Zeul găinilor*.
Întreprinde un lung voiaj de studii în regiunea Peciora şi stă mai mult în nord, unde scrie poezii despre Siberia, despre construcţia hidrocentralei Bratsk.
Scenariul *Eu sunt Cuba*. Filmul cu acelaşi titlu, realizat de un cuplu celebru al cinematografiei sovietice – regizorul Mihail Kalatozov şi operatorul Serghei Urusevski – va fi distins cu medalia de argint la cel de-al IX-lea Festival internaţional al filmului, Moscova, 1979.
Prima traducere din opera poetului în limba germană.

1964 Apare poemul *Vouă, oameni*, dedicat milioanelor de muncitori din patria sa.
Vizitează Italia şi studiourile de film Cinecittà.

1965 Publică poemele *Defileul Puşkin* şi *Hidrocentrala Bratsk.*

1966 Face o călătorie în R. A. Egipt şi în Hawaii.
Apare prima referinţă critică, în România – S. Adam, E. *Evtuşenko*, *Ateneu* nr. 10.

196 7 Apar poemul *Corrida* şi nuveleta *Pearl-Harbor*.
Întreprinde o călătorie în S.U.A., unde are un deosebit succes de presă.
La New York apare un volum de poeme *(Hidrocentrala Bratsk şi alte poeme).*
Le Figaro littéraire publică în două numere consecutiv *Pearl-Harbor.*
În volumul *Lirice,* Marin Sorescu traduce opt poezii (Bucureşti, EPLU).

1968 Călătorie în Chile.
Publică poemul *Sub pielea Statuii Libertăţii.*
Este tradus în Turcia.

1969 În volumul *Se cern fulgi albi,* poetul adună tot ce este mai bun în opera sa poetică de până atunci. Apare prima traducere în Suedia.

1970 Face o călătorie în Insulele Filipine.
La San Francisco îi apare un volum de versuri. Publică poemul *Universitatea din Kazan.*
Apare prima traducere în Franţa.

1971 Călătoreşte în Australia şi în India.
Îi apar volume de versuri în India (la Calcutta), în Mexic, iar în Polonia – *Pearl-Harbor.*

1972 Ies de sub tipar două noi, remarcabile, volume de versuri: *Drumul numărul unu* (în ed. „Sovremennik") şi *Barajul cântător* (în ed. „Sovetski pisatei".) în volumul Tatianei Nicolescu *Pe scara timpului,* este inserat capitolul *Întâlniri cu Evtuşenko,* cuprinzând interesante referiri la România.
Este tradus în Austria, Cehoslovacia, Elveţia şi Ungaria.

1973 Apare volumul *Lirică intimă,* foarte bine primit de critica literară şi de publicul cititor.
Sub titlul *În Rusia poetu-i mai mult decât poet. Patru poeme,* editura „Sovetskaia Rossia" oferă cititorilor prima culegere de poeme din creaţia autorului *(Hidrocentrala Bratsk, Universitatea din Kazan, Corrida, Sub pielea Statuii Libertăţii).* Călătoreşte în Japonia. Este însoţit de un grup de fotografi profesionişti, de la care deprinde gustul pentru această artă, pe care de atunci o practică cu adevărată pasiune şi talent. Expoziţiile sale, prezentate în ţară şi peste hotare, se vor bucura de un succes deosebit.
Din august până în septembrie 1980, scrie şi desăvârşeşte romănul *Dulce ţinut al poamelor.*
În Australia apare un florilegiu din opera sa poetică. Volume similare apar, de asemenea, în Iugoslavia, Spania, Finlanda şi Polonia.

1974 Publică poemul *Zăpadă la Tokio.*
Apare, la noi, un volum selectiv din versurile sale: *Poezii,* Bucureşti, Editura Univers, colecţia „Orfeu".

1975 Apare prima ediţie antologică în două volume, *Opere alese,* Moscova, „Hudojestvennaia literatura".
Se tipăreşte poemul *Auzul tatălui.*

1977 Publică un nou volum de versuri, intitulat *În toată statura.*

1978 Călătoreşte din nou în Spania, participând la Conferinţa mondială de solidaritate cu poporul chilian, îi apare volumul de versuri *Oameni matinali.*

1979 Participă la Festivalul internaţional de poezie de la Castel Porziano (Italia). Impresiile din această călătorie sunt consemnate într-un interesant *Jurnal italian*, publicat parţial în volumul *Punctul de sprijin.*
În articolul *Din sală pe ecran să salţi* descrie experienţele lui ca actor de film şi modul în Eare a ajuns să interpreteze rolul lui Konstantin Ţiolkovski în filmul *Zborul,* al regizorului Savva Kuliş.
La Paris, în timpul lucrărilor Congresului internaţional Forumul păcii, îl întâlneşte pe Gabriel Garcia Mârquez, de care-l leagă şi astăzi o caldă prietenie.

1980 Literatumaia gazeta nr. 36 îi publică poemul *Neadevărul.*
Apare nuvela *Ardabiola.*
Publică volumul de articole *Talentu-i un miracol neîntâmplător.*
Vede lumina tiparului un nou volum de versuri, *Sudură prin explozie.*
Cu prilejul unşi călătorii în Anglia, la Londra, televiziunea britanica prezintă un film de patruzeci de minute consacrat personalităţii scriitorului sovietic.
În articolul *Muza fotografiei*, descrie felul în care fotografia a devenit pentru el o pasiune.
Apare cea de a doua antologie, în două volume, *Opere alese,* tot la editura „Hudojestvennaia literatura", cu o prefaţă a autorului; de remarcat faptul că selecţia versurilor se opreşte şi aici la anul 1974.

1981 Septembrie-decembrie Compune poemul *Mama şi bomba cu neutroni.*
Vede lumina tiparului culegerea de publicistică şi proză literară *Punctul de sprijin. Octombrie-noiembrie* în paginile

revistei *Moskva,* apare romanul *Dulce ţinut dl poamelor (Iâgodnâe mestâ),* însoţit de un cald *Cuvânt* al prozatorului Valentin Rasputin. („…Romanul de faţă – subliniază printre altele celebrul prozator – este extraordinar de liber, surprinzător şi deschis, cum liberă, surprinzătoare şi deschisă numai viaţa poate fi… Eroul lui, în măsura în care se poate spune astfel, aş zice că este tot viaţa, cu trecutul, prezentul şi viitorul ei – viaţa sub toate aspectele ei esenţiale, în care nu se pierd câtuşi de puţin măreţia, taina, complexitatea, problemele mari şi mărunte şi în care nu este uitat nici aşa-zisul om simplu, ce trăieşte la capătul Pământului, în taigaua încă necutreierată a Siberiei… Aş califica *Dulce ţinut al poamelor* ca fiind un roman *agitatoric* în înţelesul cel mai bun al acestui cuvânt, un roman care, îmbinând arta scriitoricească şi conştiinţa civică, militează pentru tot ce este mai de preţ în societatea noastră, pentru tot ce este mai de preţ în om şi în lume, acum când, în decursul ultimelor două-trei decenii, lumea a devenit de câteva ori mai mică, omul şi-a dezvăluit noi – nu întotdeauna cele mai frumoase – piscuri şi profunzimi.") Romanul înregistrează un deosebit succes de public şi suscită vii discuţii.

1982 Ianuarie Relevând caracterul incitant al romanului, precum şi dorinţa unor largi categorii de cititori de a-l vedea comentat, săptămânal *Literaturnaia gazeta* îi consacră vui amplu spaţiu în primul său număr din acest an, în cadrul căruia cunoscutul prozator Gheorghi Semionov întreprinde o analiză minuţioasă a acestei opere „incandescente", a cărei lectură l-a uluit. „O cascadă de gânduri, de sentimente, de situaţii, de cugetări adânci şi pline de patos s-a revărsat asupra mea; şi eu

nu mă mai recunosc, citind acest roman cu totul ieşit din comun, un roman – «răvăşit» şi-n acelaşi timp extrem de închegat, admirabil conceput" – mărturiseşte G. Semionov.
Iulie Revista *Novîi mir* publică poemul *Mama şi bomba cu neutroni.*
Noiembrie Romanul *Dulce ţinut al poamelor* apare, în volum, la editura „Sovetski pisatei".
Are loc vernisajul expoziţiei personale de fotografii „Fire nevăzute", cu comentarii sub formă de scurte poezii. La fel ca şi în întreaga sa creaţie literară, autorul vorbeşte aici despre viaţă şi moarte, despre război şi pace, despre destinele tinerei generaţii, despre dragoste şi maternitate. O puternică impresie produce „Capitolul siberian", cu locul de baştină al poetului, îndepărtata localitate Zima, cu taigaua siberiană, cu locuitorii acestui ţinut aspru; şoferi, vânători, căutători de aur etc. *Dulce ţinut al poamelor* înregistrează primele versiuni în italiană, engleză şi franceză.

1983 Scrie scenariul pentru filmul *Grădiniţa de copii*, pe care-l va şi regiza. „Port demult în suflet acest film. Îl aveam gata cu mult înainte de a mă apuca de lucru – mărturiseşte autorul. Anumite pasaje din scenariu le-am copiat pur şi simplu după filmul din mine, pe care l-am gândit, l-am simţit, l-am vrut un imn închinat copiilor noştri trecuţi prin grozăviile celui de-al doilea război mondial. Mai sunt încă în viaţă părinţi care şi-au pierdut copiii în acest război. După ce vor muri ei, vor rămâne văduvele care şi-au pierdut bărbaţii. După ce vor muri ele, vor rămâne copiii lor care nu şi-au cunoscut taţii. Când va înceta oare să ne mai chinuiască acest război blestemat?… A reînvia în faţa contemporanilor tragedia de acum patru decenii, a-i sili să cugete cum să apere pacea

lumii de pericolul unui război nuclear, mi se pare o datorie sfântă a artistului". *(Cinema,* nr. 5.)

18 iulie împlineşte 50 de ani şi întreaga ţară îl sărbătoreşte.
Evenimentul este marcat atât de presa literară, cât şi de cea cotidiană. Este decorat cu un înalt ordin de către Sovietul Suprem. Prestigioşi oameni de litere îi închină articole omagiale. În amplul text de felicitare, adresat cu acest prilej de conducerea Uniunii scriitorilor din U.R.S.S., este elogiată activitatea creatoare multilaterală, desfăşurată de Evgheni Evtuşenko de-a lungul a peste trei decenii. Sunt scoase în evidenţă operele cele mai de seamă ale ilustrului scriitor, care-l situează în galeria personalităţilor de prim rang ale literaturii şi culturii sovietice contemporane. Printre acestea, figurează, ca realizări deosebite în domeniul prozei, nuvela *Ardabiola* şi romanul *Dulce ţinut al poamelor.*

MIRCEA AUREL BUICIUC

{1} Vers din poezia *Îngerul*, de Mihail Lermontov (1814—1841).

{2} „Am plecat!” (Rus.).

{3} Mică aşezare omenească sau gospodărie individuală răzleaţă (în Siberia şi Ural).

{4} Poreclă dată ursului. Diminutiv de la numele Mihail.

{5} Poddubnîi, Ivan Maksimovici (1871—1949), celebru sportiv rus, profesionist, de şase ori campion mondial la lupte clasice.

{6} Aici: membru al unei echipe de tineret, având menirea de a veghea la păstrarea ordinii şi disciplinei publice.

{7} Abreviere de la *Gotov k traiu i oborone* (Gata pentru muncă şi apărare); (rus.).

{8} Cântec şi joc popular rusesc.

{9} Abreviere de la *tehniceskoe obslujivanie (automobilei)* – staţie de întreţinere tehnică a autovehiculelor (autoservice). (rus.).

{10} Frânghie (rus.).

{11} Studentă (rus.).

{12} Vers din drama *Boris Godunov,* de A.S. Puşkin.

{13} Referire la un episod din romanul *Klim Samghin,* de A.M. Gorki.

{14} Okudjava, Bulat (n. 1924) – poet şi prozator sovietic, cunoscut şi ca autor şi interpret al unui număr considerabil de cântece lirice.

{15} Braun, Werner von (n. 1912) – om de ştiinţă german. Stabilit în 1945 în S.U.A. A condus lucrările de construire a primelor rachete balistice sol-sol (V-2), pe care Germania hitleristă le-a folosit în cel de-al doilea război mondial: a contribuit la realizarea primului satelit artificial american şi a programului „Apollo”.

{16} Urare pe care siberiencele şi-o fac la spălatul rufelor.

{17} Diminutiv de la *şanghi* – un fel de brânzoaice sau lipii, unse cu unt. (rus. reg.).

{18} *Icighi* – încălţăminte uşoară, cu talpa moale, fără tocuri (rus.; reg.).

{19} De la *hutor* – aşezare ţărănească răzleaţă (rus.).

{20} Iniţialele unor institute de învăţământ din Moscova.

{21} Versuri din cântecele aflate în repertoriul lui Bulat Okudjava.

{22} Buriaţi – popor constituit ca naţiune pe teritoriul R.S.S. Buriate.

{23} Cartier din Moscova.

{24} *Kulak* – pumn (rus.).

{25} *Cealdon* – locuitor de baştină al Siberiei (rus. reg.).

{26} *Karbas (karkaz)* – ambarcaţiune pentru transport sau pescuit (rus., reg.).

{27} Rascolnic, adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. al XVII-lea.

{28} Grad intermediar între locotenent şi căpitan (în armata ţaristă).

{29} Bonetă de o formă aparte, purtată de ostaşii Armatei Roşii.

{30} De la *laciuga* – bordei (rus.).

{31} Cunoscută melodie pe versurile lui Evgheni Evtuşenko.

{32} Vânt dinspre nord-est, care suflă asupra Baikalului (rus.; reg.).

{33} De la Mamai, numele hanului tătărăsc ale cărui hoarde au fost înfrânte în bătălia de la Kulikovo (1380).

{34} Vers din poemul *Călăreţul de aramă* de A.S. Puşkin, care evocă figura lui Petru cel Mare.

{35} *Iungşturmovka* (de la germ. *Jungsturm* – Organizaţie revoluţionară creată în 1924) – uniformă paramilitară purtată de membrii *Jungsturm*-ului şi de tineretul sovietic în deceniul al treilea, începutul deceniului al patrulea.

{36} Abreviere de la *Obţcestvo sadeistvia oborone i aviaţionnohimiceskomu stroitelstvu SSSR* – Asociaţia pentru sprijinirea şi dezvoltarea aviaţiei şi chimiei în U.R.S.S.

{37} Abreviere de la *Mejdunarodnaia organizaţia pomoşci borfam revoliuţii* – Organizaţia Ajutorul Roşu Internaţional.

{38} Din poemul *Cei doisprezece,* de A. Blok.

{39} Erou legendar din bâlinele ruseşti.

{40} Bazin, Stepen (Stenka) Timofeevici (anul naşterii nu se cunoaşte – executat în 1671), cazac de la Don, conducător al războiului ţărănesc (1867—1671) din Rusia.

{41} Pugaciov, Emelian Ivanovici (născut, se pare, în anul 1742; executat în 1775), cazac de la Don, conducător al războiului ţărănesc (1773—1775) din Rusia.

{42} Asemenea bonete erau purtate de copiii din U.R.S.S. în perioada războiului civil din Spania.

{43} Aluzie la povestirea *Ceaşca albastră* de Arkadi Gaidar (1904—1941).

{44} *Burjuika,* sobiţă improvizat din tablă, folosită în anii grei ai războiului civil.

{45} *Vesî (Balanţa)* – revistă cu caracter literar, critic şi bibliografic, editată la Moscova (1904—1909).

{46} *Apollon (Apollo)* – revistă literar-artistică, editată la Petersburg (1909—1917).

{47} *Iunost' (Adolescenţa)* – revistă lunară cu caracter literar-artistic şi social-politic. Apare la Moscova din anul 1955.

{48} *Novîi mir (Lumea nouă)* – revistă lunară cu caracter literar-artistic şi social-politic. Apare la Moscova din anul 1925.

{49} Volumul de debut al poetului sovietic Osip Mandelştan (1891—1938).

{50} Soi de peşte din Marea Caspică.

{51} Oficiul de exploatare al spaţiului locativ.

{52} Ce poţi să-i faci! E un bătrân mărginit atât de incorigibil. Tinereţea şi-a petrecut-o în stilul „bosovatîi". Mama mea încearcă să-l înveţe stilul „bossovatîi", dar se pare că nu izbuteşte (engl.) Personajul foloseşte un joc de cuvinte: „bosovatîi", de la cuvântul rusesc „bosoi" – desculţ, şi „bossovatîi" – de la cuvântul englezesc „boss" – stăpân, patron).

{53} Eu nu consider diplomaţia ca fiind scopul principal al vieţii mele, ci, pur şi simplu, ca pe o cheie în descoperirea lumii (engl.).

{54} *Ceastuşka* – specie a creaţiei folclorice ruse (cuplet popular asemănător cu strigătura).

{55} Tu încalci regulile „clanului", Krivţov (engl.).

{56} M-ai insultat! Treaba asta n-am s-o uit! (engl.).

{57} Eu nu cred în mase „cenuşii"; eu cred numai în indivizi puternici (engl.).

{58} Instituţie (engl.).

{59} Ea nu-i urâtă, mai ales atunci când roşeşte. Miroase niţel a ceapă, dar cu această rumeneală naturală, poate că iese o ciorbă gustoasă. N-aş avea nimic împotrivă să gust această ciorbă (engl.).

{60} Nu cred că ar trebui să ne stricăm prietenia din cauza acestei fetişcane; ea nu este decât un episod scurt în viaţa mea şi eu n-am s-o mai văd niciodată. Tu şi cu mine însă facem parte din acelaşi „clan" şi ne vom putea fi de folos unul altuia mai târziu sau în viitorul care ne aparţine. Nu te sfătuiesc să te cerţi cu mine! (engl.).

{61} A fost o treabă grea: era virgină (engl.).

{62} Lepădătură! (engl.).

{63} În original: *polati* – alcătuire de scânduri (pentru dormit), situată puţin mai sus de înălţimea uşii, între soba rusească şi peretele opus. Element specific interiorului ţărănesc din Rusia.

{64} Teatrul Academic de artă din Moscova.

{65} Povestirea lui Cehov despre *«Ivan Jukov»* - de citit în timpul viitorului *week end* (engl.).

{66} Cartier al Leningradului.

{67} Numele vasului care, în 1620, i-a adus pe primii colonişti britanici în America.

{68} Noi vom învinge,
Noi vom învinge,
Noi vom învinge într-o zi… *(engl.).*

{69} În limba rusă, verbul (perfectiv) *pobedit* (a învinge, a birui) nu are persoana I-a singular.

{70} Băutură ce se prepară din miere de albine fermentată. (De la *miod* – miere.) (rus.).

{71} Punci (diminutiv; rus.).

{72} Personaj fabulos din basmele ruseşti.

{73} Peşte din familia păstrăvilor, care populează râurile din Siberia.

{74} Protagonistul romanului *Valiza cu amprente (Şaptesprezece clipe ale unei primăveri)* de Iulian Semionov.

{75} Soi de peşte răspândit în mările nordice.

{76} În traducere – de peste hotare, străin (de la *zagraniţa* – străinătate); (rus.).

{77} Personajul atribuie greşit lui Lermontov poemul lui Puşkin.

{78} Mormoni – una din sectele religioase existente în S.U.A.

{79} De la *gossip* – bârfeli, flecăreală, transmitere de zvonuri (engl.).

{80} Din poezia *Tânărului poet,* de Valeri Briusov.

{81} Local unde se servesc *pelmeni,* un fel de colţunaşi cu carne.

{82} Din *Odă la moartea prinţului Meşcerski,* de G. R. Derjavin.

{83} Abreviere de la *Kamskii avtomobilnîi zavod* (Uzinele de automobile de pe Kama).

{84} Taci, gura! (engl.).

{85} Aluzie la celebra imagine metaforică a Rusiei din romanul *Suflete moarte* de Gogol.

{86} Suburbie a Moscovei.

{87} Textual: „Iute-mergător” (rus.).

{88} „Săgeata roşie” – denumirea unui tren rapid care circulă între Moscova şi Leningrad.

{89} Litvinov, Makaim Maksimovici (1878—1951) – diplomat şi om politic sovietic.

{90} Maiski, Ivan Mihailovici (1904—1973) – istoric, diplomat şi publicist sovietic.

{91} Referire la Konstantin Eduardovici Ţiolkovski (1857—1935).

{92} Înapoi, Igor, înapoi!.

{93} *Taceanka* – vehicul uşor, cu patru roti, pe care se află instalată o mitralieră.

{94} Numele unei străzi moscovite.

{95} Locul tradiţional de întâlnire anuală, cu prilejul Zilei Victoriei, a veteranilor celui de-al doilea război mondial.

{96} Vijeliosul (rus.).

{97} Personaj de inspiraţie folclorică din basmele lui P. Bajov (1879—1950).

{98} Al corbilor (al ciorilor).

{99} Ceva de mâncare! Ceva de mâncare! (sp.).

{100} Whisky cu sifon şi cuburi de gheaţă, servit în pahare înalte (engl.).

{101} *Ciuika* – haină de postav, în formă de caftan, purtată mai ales de negustorimea rusă în secolul al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea.

{102} Tunsoare în care se retează părul, pornind de la frunte, pe aceeaşi linie, jur-împrejurul capului.

{103} Revistă săptămânală ilustrată, editată la Petersburg în perioada 1870—1918. Suplimentele ei reproduceau opere ale scriitorilor autohtoni şi străini. S-a bucurat de largă popularitate, înregistrând tiraje de peste două sute de mii de exemplare.

{104} „A nu avea (a-i lipsi cuiva) un ţar în căpăţână” – traducerea ad *litteram a* zicalei ruseşti având sensul de a fi prost, limitat, obtuz.

Cuprins

DULCE ȚINUT AL POAMELOR
EPILOG
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
PROLOG
PREFAȚĂ
TABEL CRONOLOGIC

Table of Contents

DULCE ŢINUT AL POAMELOR 3
EPILOG 4
1 36
2 48
3 51
4 92
5 110
6 116
7 126
8 131
9 147
10 156
11 198
12 218
13 256
14 269
15 289
16 309
17 323
18 345
19 355
20 367
21 374
22 388
23 400
PROLOG 408
PREFAŢĂ 435
TABEL CRONOLOGIC 459